MADHURATTHAVILASINI

OR

THE COMMENTARY TO THE

BUDDHAWANSA

OF THE

KHUDDAKA NIKAYA, SUTTA PITAKA.

මධුරත්ථවිලාසිනී

නාම

බුද්ධවංසට්ඨකථා.

ToC

Vol. XII.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTACHARIYA
BUDDHADATTA MAHA THERA'S

MADHURATTHAVILASINI

OR

THE COMMENTARY TO THE

BUDDHAWANSA

OF THE

KHUDDAKA NIKAYA, SUTTA PITAKA.

මධුරත්ථවිලාසිනී

නාම

බුද්ධවංසට්ඨකථා.

මුද්‍රනය:
එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්
නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,
කොළඹ. 10.

බු.ව 2556
ක්‍රි.ව 2013

මිල රු. 190/-

මධුරත්ථවිලාසිනී

නාම

බුද්ධවංසට්ඨකථා.

ToC

Vol. XII.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTACHARIYA
BUDDHADATTA MAHA THERA'S

MADHURATTHAVILASINI

OR

THE COMMENTARY TO THE

BUDDHAWANSA

OF THE

KHUDDAKA NIKAYA, SUTTA PITAKA.

EDITED BY

Sri Bháratiswaràchàrya

PANDITA YAGIRALA PAÑÑANANDA THERA,

Principal, Sudharmàkara Pirivena,
Gonagala, Induruwa.

FINALLY REVISED BY

Tripitakawàgiswaràchàrya

MAHAGODA SIRI ÑANISSARA THERA,

Pradhána Nàyaka of Western and Sabaragamuwa Provinces,
Principal, Vidyôdaya Oriental College, Colombo.

PUBLISHED BY THE TRUSTEES:

DR. CHARLES ALWIS HEWAVITARNE,
SRINATH KUMARADAS MOONASINGHE ESQ.

THE TRIPITAKA PUBLICATION PRESS,
SARASWATI HALL, PETTAH,
COLOMBO (CEYLON).

B.E. 2556
C.E. 2013

ToC

III මුද්‍රණය - 500 (2013)

ToC

මධුරත්ථවිලාසිනී
නාම
බුද්ධවංසට්ඨකථා.

ගෝතගල සුධම්මාකර පරිවෙණාධිපතිනා

සි රි භා ර ති ස්ස ග ම වි ය

පණ්ඩිත

යගිරල පඤ්ඤානන්දත්ථෙරෙන

සං සො ධි තා.

විජ්ජෝදය පරිවෙණාධිපතිනා සදෙස විදෙස පත්ථට යසොඝොසෙන
ලඞ්කායං පච්ඡිම දිසායචෙව සබරගාම දිසායච
පධාන සඞ්ඝනායක ධුරන්ධරෙන

සිරි ඤාණිස්සර යතිස්සරෙන

ඔසාන සුද්ධිපත්තමොලොකිතං.

සයිමන් හේවාවිතාරණ මහාසයාණතෙතන

චාර්ලිස් අල්විස් හෙවාවිතාරණාභිධානෙන
ආඞ්ගලවෙජ්ජාචරියෙන චෙව

මුද්‍රණය:
එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්
නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත, කොළඹ. 10.

බු.ව 2556

ක්‍රි.ව 2013

ToC

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

Noel Wijenaike
Parinda Ranasinghe
Shakila Wijewardane

25 January 2013.

Somawathie Hewavitarane Trust,
130,
Rev. Hikkaduwe Sri Sumangala Nahime Mawatha,
Colombo 10,
Sri Lanka.,
Tel: 011 2 695012

ToC

PREFATORY NOTE.

With this issue of the Madhurȧrtha Vilasini or the Buddha Vansa Commentary I have much pleasure in placing before the public the XII th Volume of the Simon Hewavitarne Bequest. This work is edited by Yagirala Paññananda Thero the Principal of Sudharmakara Pirivene of Gonagala, an institution closely associated with the late Ven'ble Hikkaduve Sri Sumangala Thero, by whom was founded the Vidyodaya Pirivena and whose pupil the learned editor was.

The author of this Commentary was Buddhadatta whose native place is described as Uragapura in the Soli Country of South India. The present designation is Nagpur in the Tinnevally district. After studying the vedas, he joined the Mahavihara fraternity at Anuradapura and composed this Commentary. He was the author besides of Abhidharmȧvatȧra and the Vinaya Viniscaya. This Commentary was composed by him when he was living at a Vihare at Kaviripatnam near the mouth of the river Cauvery. Though this Commentary might well be called Madhurȧrtha-prakȧsiní, the learned editor has adopted the title Madurartha Vilȧsini according to the general acceptance of the learned. Existing so long in manuscript, this work is printed for the first time in Sinhalese character. The learned editor deserves the highest thanks for the great trouble he has taken in editing this work.

He specially mentions the two manuscripts placed at his disposal from the Dambavinne Vihare by the Pradhananayake of Uva Sri Sanghapala Mangala Saranankara Thero, and by Karannagoda Gunaratana Thero the Principal of Sri Punyarama Pirivena. He derived great benefit from a part of a Burmese copy compiled by Sumanasara Thero of Hikkaduve. The final proofs were passed by Mahagoda Sri Náneswara Thero the learned Principal of the Vidyodaya Pirivena of which the learned editor is an old pupil.

Buddhadatta Thero lived in the reign of Mahanama and was thus a contemporary of Buddhaghosha. Mahanama reigned in Ceylon between 410 and 432 of the Christian era. Though the date of Buddhadatta is not specifically mentioned in any book, it is generally accepted that he lived in the reign of Mahanama. There is no mention of any other by the name of Buddhadatta in the Sinhalese Chronicles.

I beg to place on record my debt of gratitude to the learned Thero, who is recognised in Ceylon as one of the most able among the younger generation of the Sangha.

C. A. Hewavitarne.

17th January, $\frac{2465}{1922}$

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875. DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාවිතාරණ මැතිනිය

THE LATE

VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.

(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)

Director of Tripitaka Muddrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER, 1864. DIED 29TH APRIL, 1933

විඤ්ඤත්ති

PREFACE.

බුද්ධං විසුද්ධඤාණං තබ්බචනං සුබ්බතං සඞ්ඝං
තං රතනත්තය මනඝං පණමෙ හත්ථා පප්පුතොහං.

සුවිසුද්ධසාරමිතානං සමතිංසපාරමිතානං පරිපූරකෙන ගුණසාර කෙන භගවතා ධිතිනිචයවිසුද්ධානං චතුවීසතිබුද්ධානං සන්තිකමුපාගම්ම සාමඤ්ඤජනදුල්ලද්ධස්ස සංලද්ධව්‍යාකරණස්ස විත්ථාරකථාසන්දස්සන මුඛෙන දෙසිතස්ස බුද්ධවංසස්ස අත්ථපරිදීපනත්ථං විහිතා අට්ඨකථා මධුරත්ථවිලාසිනී නාම. විසුද්ධබුද්ධිප්පභාභාවිතධම්මඝොසො විතතාමිත කිත්තිඝොසො ආචරිය බුද්ධඝොසො ච අට්ඨකථාකරණෙ දත්තාභි සෙකො පරමජෙට්ඨකො අට්ඨකථාචරියො ති සුයන්ති පි නායමට්ඨකථා තෙනා චරියවරෙන විහිතාති වුච්චතෙ.

යථා යථා ඛො පන මුනිවර ධම්මවිනය විත්ථාරකරණවසා අට්ඨ කථාටීකානුටීකානං සම්පාදනෙන බුද්ධඝොස සාරිපුත්ත ධම්මපාලාදයො ආචරියපුඞ්ගවා සාසනට්ඨිතිමාකඞ්ඛමානා සාසනසඞ්ගහමකරුං. තථෙව මිස්සාට්ඨකථාය රචයිතා පරිසුද්ධඤාණයුත්තො ආචරිය බුද්ධදත්තොපි තෙසං තෙසං ගන්ථානං සම්පාදනෙන සාසනසඞ්ගහමකාසීති විඤ්ඤායතෙ. සො ඛො පනායමාචරියාසභො බුද්ධදත්තො දක්ඛිණජම්බුදීපෙ චොළ රට්ඨෙ උරගනගරස්මිං (තිණවල්ලිපණ්ඩගස නාගපුරස්මිං) කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා යථාක්කමං වුඩ්ඪිමන්වාය වෙදත්තයපාරගො බුද්ධසාසනම්හි පබ්බජිත්වා තත්ථෙව තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිය ලඞ්කාදීප මුපාගම්ම මහාවිහාරවාසීනං ථෙරාසභානං සන්තිකාවචරො හුත්වා තෙසං වාචනාමග්ගමභිඤ්ඤාය සම්බුද්ධධම්මප්පවෙසොපායභූතානි ධම්මප්පකර ණානි විරචයි. ඉත්ථමයමාචරියසෙට්ඨො කාලෙනකාලං ජම්බුදීපස්මිඤ්ච ලඞ්කායඤ්ච විහාසීති ඤායතෙ. පසත්ථස්සිමස්ස ථෙරස්ස ධරමානසමයෙ එව බහූහි චාඤ්ඤෙහි ධම්මවිනයධරෙහි ථෙරුත්තමෙහි බහවො ධම්ම සත්ථගන්ථා නිප්ඵාදිතා හොන්ති.

තථෙව තදය මාචරියොපි බුද්ධවංසට්ඨකථාතො අඤ්ඤෙ අභි ධම්මාවතාර විනයවිනිච්ඡයාදිකෙ ගන්ථෙ රචයිත්වා විවිධ සාසනසඞ්ගහ මකාසි, යථා ච විනයවිනිච්ඡය අභිධම්මාවතාරගන්ථා ථෙරස්සිමස්ස වින යාභිධම්මෙසු ඡෙකත්තං පාකටීකරොන්ති තථෙවායං බුද්ධවංසට්ඨකථාස්ස

ToC

සුත්තන්තධම්මපාඨපරිසුද්ධිය ව්‍යත්තහෙතු භවති, සක්කතකවීසු කාලිදාසො විය ච සීහලකවීසු සිරි රාහුලත්ථෙරො විය ච මාගධිකකවීසු අයමාචරියො සබ්බසො පසංසිතො හොති වණ්ණිතො අලමතිපපඤ්චෙන, ඉමස්ස පඤ්ඤවෙය්‍යත්තිය පරිසුද්ධිණාය අයමෙව අට්ඨකථා සබ්බථා පමාණා හොති, ජම්බුදීපෙ කාවීරපට්ටනස්මිං කණ්හදාසෙන කාරාපිතෙ විහාරෙ පාචීනපාසාදස්මිං වසතා ආචරියවරෙනානෙනායමට්ඨකථා රචිතාති එත්ථෙව පරියොසානගාථාසු දිස්සමානත්තා ජම්බුදීපස්මිං විහිතායන්ති ඤායතෙ. පාලිමනුනිරුත්තිසද්දස්සානමෙවාය මාචරියො ආකඩ්ඪි, න පන නිරුත්තිමනුපාලියා පරිසඞ්ඛරණං, තස්මායමට්ඨකථා නිරුත්ති නයජනනාභිලාසීනං සාසනිකානං විසෙසතො පයොජනවතී භවති. මඤ්ඤන්ති චෙකෙ ආචරියා ඉමිස්සා නාමං මධුරත්ථප්පකාසිනීති අථ ච පන ඉහ ච අඤ්ඤෙසු ගන්ථෙසු ච අවිරොධතො දිස්සමානත්තා මධුරත්ථවිලාසිනීති නාමමෙවාමෙහහි සාධුතො පටිග්ගහෙත්වා 'ත්‍ර යොජිතං.

අයමට්ඨකථා කිර හත්ථලිඛිත පොත්ථකවසෙන තාසු තාසු ආචරිය පරම්පරාසු පවත්තමානා සමානා නානාලෙඛකදොස විදූසිතා අච්චන්තකාලුසියමුපගතා වත්තිත්ථ. තථා සති **සයිමන් හේවාවිතාරණ** මහාසයස්ස ධනබ්බයා **සී. ඒ. හේවාවිතාරණ** මහාසයප්පමුඛාය තිපිටක මුද්දාපනසභාය තිපිටකමුද්දාපනස්ස ආරද්ධත්තා අයං චාට්ඨකථා සංසොධනීයා අහොසි. ඉමිස්සා සංසොධනෙ නියුත්තෙනාහං කතිපයානි හත්ථලිඛිතපොත්ථකානි සමොලොකිය මහතා පරිස්සමෙන අඤ්ඤෙ ච බුද්ධචරිතප්පකාසකෙ ගන්ථෙ ආසෙවිය යථාබලං යථාමති සංසොධෙසිං. එතදත්ථං මයා පරියෙසිතෙසු පොත්ථකෙසු දඹවිනෙහා විහාරාධිපතිනො **සිරි සඞ්ඝපාල මඞ්ගල සරණඞ්කරාභිධානස්ස** පධානසඞ්ඝනායකත්ථෙරපාදස්ස ච **සිරි රෙවත සුනන්දාභිධාන** දුතිය නායකත්ථෙරස්ස ච සිරි පුඤ්ඤාරාමපරිවෙණාධිපතිනො කරතනාගොඩ **ගුණරතනත්ථෙරස්ස** ච සකාසා ලද්ධානි පොත්ථකානි අච්චන්තපයොජනානි අහෙසුං මම මිත්තෙන හික්කඩුවෙ **සුමනසාරත්ථෙරෙන** මරම්මපොත්ථකෙන සමං පරික්ඛිය ලිඛිතාය මධුරත්ථවිලාසිනියා මූලභාගං ලද්ධාන තතොපි යථාට්ඨානෙ පයොජනමගණ්හිං.

ඉත්ථං මයා යථාමති යථාබලං ඉමිස්සං සංසොධිතායං විජ්ජොදය විජ්ජාලයාධිපතිනා අසෙසදෙසපපත්ථටයසොමාලිනා සකසමයසමයන්තරෙසු අප්පටිහත ඤාණිනා වජිරූපමඤාණිනා **ඤාණිස්සරාභිධාන සඞ්ඝපතිනා** ඔසානසුද්ධිපත්තමොලොකිතං තං මමාච්චන්තපීතියා ච පරිස්සමලාභවාය ච ගන්ථගාරවාය චාහොසීති සාදරං සගාරවං මනසි ක්‍රියතෙ.

සුගතො සකරොපයාතමොක්ඛං
පජහිත්වාඛිල සත්ත සන්තචිත්තො
උපගම්ම යදා මුනින්ද භාවං
පරිදෙසෙසි විසුද්ධ බුද්ධවංසං.

තහි මත්ථ විභාග දස්සනත්ථං
මුනි පුත්තො සුත **බුද්ධදත්ත** නාමො
මධුරත්ථවිලාසිනී සමාඛ්‍යං
රචයිත්ථාට්ඨ කථං කථානුරූපං.

ලිපිකාර පමාද ජෙහි දෙසෙ
හ්‍යධික ව්‍යාකුල කාලුසොපගා සා
ඝන සම්පිහිතාම්බරෙ සසී ව
නහි පීණෙති විද්දූන මානසානි.

පිටකත්තයමුද්දතොප යුත්ත-
සභයාරාධිතතො ඵ සාදරෙහං
ජිනසාසන සුද්ධිවුද්ධිමෙසි
අකරිං සුද්ධිමිගප්පතීත චිත්තො.

යසරාසියුතො ගුණී ස **විජ්ජා-**
දස විජ්ජාලය තල්ලජාධිසාමී
යති සඞ්ඝපතිප්පසත්ථ ඤාණො
චරිමං සුද්ධිමකා කිරෙ ත්ථ ධීමා.

යදි චෙත්ථ සියුං ගරිට්ඨදෙසා
මමවාචවනතපමාද ජා'වසිට්ඨා
තදුලාරමනීසිතො පහාය
භජිතබ්බත්ථමතොපසෙවයන්තු.

සිරිමා ස **සුමඞ්ගලාභි**නෙතා
වචනීසාචරියො තිපෙටකම්හි
දයසා විනයී පිතෙව මඤ්ඤෙ
තමහං වන්දියතරං සරෙ පසත්ථං.

යගිරල පඤ්ඤානන්දථෙරො.

Yagirala Pannananda

2465
——Sudharmakara Piriwena
1922 Gonagala.

සුද්ධිපණ්ණං.

ERRATTA.

පිට්ඨඞ්කා.	පන්තිඅඞ්කා.	අසුද්ධි.	සුද්ධි.
2	32	නිබ්බාන	නිබ්බාණ
8	14	චඞ්කමණ	චඞ්කමන
19	13	රමනීම	රමණීය
21	11	පහිනි	පහිණි
22	12	කණිට්ඨ	කනිට්ඨ
24	11	වනියා	වතියා
28	27	කසීන	කසිණ
37	8	ගණනාස	ගණනාය
39	12	ජලත්තං	ජලන්තං
46	38	නක්ඛත්තෙ	නක්ඛත්තෙනෙව
47	6	සාධුතාරං	සාධුකාරං
47	33	චක්කප්පවතතනෙ	චක්කප්පවත්තනෙ
52	14	වාලමිග	චාලමිග
52	36	සිතල	සීතල
58	20	වීජ්ජන්තෙන	විජ්ජන්තෙන
64	5	මඞ්කුන	මඞ්කුණ
64	34	පවතත	පවත්ත
69	6	ජායතෙන	ජායන්තෙන
93	16	වෘකතො	ව්‍යාකතො
96	14	පවිසි	පාවිසි
118	10	ලෙකෙනෙව	ලොකෙනෙව
121	36	කිඞ්කිනි	කිඞ්කිණි
164	3	බලං	මාරබලං
167	28	ඡලභිඤ්ඤ	ඡළභිඤ්ඤ
170	24	අන්තලික්ඛ	අන්තළික්ඛ
189	23	දසසස්සිමහි	දසසහස්සිමහි
193	23	සහස්සානං	සහස්සානං
194	30	හනුඑබ්බෙධං	හනුබ්බෙධං
197	17	පනතො	පණතො

පිට්ඨඞ්කා.	පන්තිඅඞ්කා.	අසුද්ධි.	සුද්ධි.
198	24	ආයාගො	ආයොගො
199	4	බෙමෙ	ඛෙමෙ
216	1	කොසෙය්‍යං	කොසෙය්යං
227	8	චෙතියඞ්ගනෙ	චෙතියඞ්ගණෙ
219	3	විකුම්බණං	විකුබ්බණං
220	26	නාමුට්ඨාකො	නාමුපට්ඨාකො
221	5	භූමමලික්ඛ	භුම්මන්තලික්ඛ
222	30	පත්ථෙන්තො	පත්ථෙන්තා
223	10	සෙයච්ඡත්ත	සෙතච්ඡත්ත
227	29	සම්භවෙන	සම්භවෙන
229	2	ආනාපෙත්වා	ආණාපෙත්වා
232	31	රාහුලො	රාහු
232	33	හොතීති	හොතූති
233	8	පනනාකාරං	පණ්ණාකාරං
234	32	ගගණතලෙ	ගගනතලෙ
239	20	මජ්ඣාරොඑක	මජ්ජාරොදුක
,,	34	සමානතා	සමන්තා
,,	35	වයාතා	යථාගතා
240	5	දෙවසඞ්ඝා	දෙවසඞ්ඝා
,,	6	මාතො	මාතා
241	38	නිම්මානරතී	නිම්මාණරතී
247	38	දෙවොරොහන	දෙවොරොහණ
248	18	පාපුනන	පාපුණන

සූචිපත්තං.

CONTENTS.

මධුරත්ථ විලාසිනී

නාම

බුද්ධවංසට්ඨකථා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සම්මා සම්බුද්ධස්ස.

අනන්තඤාණං කරුණාලයං ලයං
මලස්ස බුද්ධං සුසමාහිතං හිතං
නමාමි ධම්මං භවසංවරං වරං
ගුණාකරඤ්චෙව නිරඞ්ගණං ගණං.

පඤ්ඤාය සෙට්ඨො ජිනසාවකානං
යං ධම්මසෙනාපති ධම්මරාජං
අපුච්ඡි සත්ථාරමපාරපාරගුං
නිරඞ්ගණං ඤාතිගණස්ස මජ්ඣෙ.

සුබුද්ධවංසෙනිධ බුද්ධවංසො
විසුද්ධවංසෙන විනායකෙන
හතාවකාසෙන පකාසිතො සො
සමාචිතංසෙන තථාගතෙන.

යාවජ්ජකාලා අවිනාසයන්තා
පාළික්කමං චෙව ච පාළිඅත්ථං
කථානුසන්ධිං සුගතස්ස පුත්තා
යථාසුතං[1] යෙව සමාහරිංසු.

තස්සෙව සම්බුද්ධවරන්වයස්ස
සද්ධා ජනානං සවණාමතස්ස
පසාදපඤ්ඤාජනනස්ස යස්මා
සංවණ්ණනානුක්කමතො පවත්තා

සක්කච්ච සද්ධම්මරතෙන බුද්ධ
සීහෙන සීලාදිගුණොදිතෙන
ආයාචිතොහං සුචිරම්පි කාලං
තස්මාස්ස සංවණ්ණනමාරභිස්සං.

---

1. සී. I. & II. රුතං.

සදා ජනානං කලිනාසනස්ස[1]
චිරට්ඨිතත්ථං ජිනසාසනස්ස
මමාපි පුඤ්ඤුද්දයවුඩ්ඪියත්ථං
පසාදනත්ථඤ්ච මහාජනස්ස

මහාවිහාරාගත පාලිමග්ග
සන්නිස්සිතා සඞ්කරදොස හීනා
සමාසතො’යං පන බුද්ධවංස
සංවණ්ණනා හෙස්සති සාරභූතා.

සොතබ්බරූපං පන බුද්ධවංස
කථාය අඤ්ඤං ඉධ නත්ථි යස්මා
පසාදනං බුද්ධගුණෙ රතානං
පවාහනං පාපමහාමලස්ස.

තස්මා හි සක්කච්ච සමාධියුත්තා
විහාය වික්ඛෙපමනඤ්ඤචිත්තා
සංවණ්ණනං වණ්ණයතො සුවණ්ණං
නිධාය කණ්ණං මධුරං සුණාථ.

සබ්බම්පි හිත්වා පන කිච්චමඤ්ඤං
සක්කච්ච මචෙවනිධ නිච්චකාලං
සොතුං කථෙතුම්පි බුධෙන යුත්තා
කථා පනායං අතිදුල්ලභාති.

තත්ථ “බුද්ධවංසසංවණ්ණනා හෙස්සති සාරභූතා”ති වුත්තත්තා බුද්ධවංසො තාව වවත්ථපෙතබ්බො, තත්‍රිදං වවත්ථානං:–ඉතො හෙට්ඨා කප්පසතසහස්සාධිකෙසු චතුසු අසඞ්ඛෙය්‍යෙසු උප්පන්නානං පඤ්චවීසතියා බුද්ධානං උප්පන්නකප්පාදිපරිච්ඡෙදවසෙන පවෙණිවිත්ථාරකථා බුද්ධවංසො නාමාති වෙදිතබ්බො.

ස්වායං කප්පපරිච්ඡෙදො නාමපරිච්ඡෙදො ගොත්තපරිච්ඡෙදො ජාතිපරිච්ඡෙදො නගරපරිච්ඡෙදො පිතුපරිච්ඡෙදො මාතුපරිච්ඡෙදො බොධිපරිච්ඡෙදො ධම්මචක්කප්පවත්තනපරිච්ඡෙදො අභිසමයපරිච්ඡෙදො සාවකසන්නිපාතපරිච්ඡෙදො අග්ගසාවකපරිච්ඡෙදො උපට්ඨාකපරිච්ඡෙදො අග්ගසාවිකාපරිච්ඡෙදො පරිවාරභික්ඛුපරිච්ඡෙදො රංසිපරිච්ඡෙදො සරීරප්පමාණපරිච්ඡෙදො බොධිසත්තාධිකාරපරිච්ඡෙදො ව්‍යාකරණපරිච්ඡෙදො බොධිසත්තස්ස පධානපරිච්ඡෙදො ආයුපරිච්ඡෙදො පරිනිබ්බානපරිච්ඡෙදො ඉති ඉමෙහි පාලියා ආගතෙහි බාවීසතියා පරිච්ඡෙදෙහි පරිච්ඡින්නො වවත්ථිතො. පාලිඅනාරූළ්හා පන සම්බහුලවාරොපෙත්ථ ආනෙතබ්බා. සො අගාරවාසපරිච්ඡෙදො පාසාදත්තයපරිච්ඡෙදො නාටකිත්ථිපරිච්ඡෙදො අග්ගමහෙසී

1. සී. I. II. III. & IV. සාසනස්ස.

පරිච්ඡෙදෙ පුත්තපරිච්ඡෙදෙ යානපරිච්ඡෙදෙ අභිනික්ඛමණපරිච්ඡෙදෙ පධානපරිච්ඡෙදෙ උපට්ඨාකපරිච්ඡෙදෙ විහාරපරිච්ඡෙදෙති දසධා වවත්ථිතො හොති.

තං සම්බහුලවාරං පි යථාඨානෙ මයං පන
දසෙසත්වාව ගමිස්සාම[1] තත්ථ තත්ථ සමාසතො.

සො එවං වවත්ථිතො පන:–

කෙනායං දෙසිතො කත්ථ කස්සත්ථාය ච දෙසිතො
කිමත්ථාය කදා කස්ස වචනං කෙන චාභතො.

සබ්බමෙතං විධිං වත්වා පුබ්බමෙව සමාසතො
පච්ඡාහං බුද්ධවංසස්ස කරිස්සාමත්ථ වණ්ණනං.

තත්ථ **කෙනායං දෙසිතො**ති අයං බුද්ධවංසො කෙන දෙසිතො? සබ්බධම්මෙසු අප්පටිහතඤාණචාරෙන දසබලෙන චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදෙන ධම්මරාජෙන ධම්මස්සාමිනා තථාගතෙන සබ්බඤ්ඤුනා සම්මාසම්බුද්ධෙන දෙසිතො. **කත්ථ දෙසිතො**ති කපිලවත්ථුමහානගරෙ නිග්‍රොධාරාමමහාවිහාරෙ පරමරුචිරසන්දස්සනෙ දෙවමනුස්සනයනනිපාතභූතෙ රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමන්තෙන දෙසිතො. **කස්සත්ථාය ච දෙසිතො**ති ද්වාසීතියා ඤාතිසහස්සානං අනෙකකොටීනංච දෙවමනුස්සානං අත්ථාය දෙසිතො. **කිමත්ථාය දෙසිතො**ති චතුරොඝනිත්ථරණත්ථාය දෙසිතො. **කදා දෙසිතො**ති භගවා හි පඨමබොධියං වීසතිවස්සානි අනිබද්ධවාසො හුත්වා යත්ථ යත්ථ ඵාසු හොති තත්ථ තත්ථෙව ගන්ත්වා වසි. කථං? පඨමවස්සං **ඉසිපතනෙ** ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා අට්ඨාරස බ්‍රහ්මකොටියො අමතපානං පායෙත්වා බාරාණසිං උපනිස්සාය ඉසිපතනෙ මිගදායෙ වසි. දුතියවස්සං රාජගහං උපනිස්සාය **වෙළුවන මහාවිහාරෙ**. තතිය චතුත්ථානිපි තත්ථෙව; පඤ්චමං වෙසාලිං උපනිස්සාය **මහාවනෙ කූටාගාර සාලායං**. ඡට්ඨමං **මඞ්කුලපබ්බතෙ**. සත්තමං තාවතිංසභවනෙ. අට්ඨමං **භග්ගෙසු සුංසුමාරගිරිං** උපනිස්සාය **භෙසකලාවනෙ**. නවමං **කොසම්බියං**. දසමං පාරිලෙය්‍යකවනසණ්ඩෙ. එකාදසමං **නාලාය බ්‍රාහ්මණගාමෙ**. ද්වාදසමං **වෙරඤ්ජායං**. තෙරසමං **චාලියපබ්බතෙ**. චුද්දසමං **ජෙතවනමහාවිහාරෙ**. පඤ්චදසමං **කපිලවත්ථුමහානගරෙ**. සොළසමං ආළවකං දමෙත්වා චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතපානං පායෙත්වා **ආළවියං**. සත්තරසමං **රාජගහෙ** යෙව. අට්ඨාරසමං **චාලියපබ්බතෙව**. තථා එකූනවීසතිමං. වීසතිමං පන වස්සං **රාජගහෙ** යෙව වසි.

තෙන වුත්තං:–“භගවා හි පඨමබොධියං වීසතිවස්සානි අනිබද්ධවාසො හුත්වා යත්ථ යත්ථ ඵාසුකං හොති තත්ථ තත්ථෙව ගන්ත්වා වසී”ති.[අ] තතො පට්ඨාය පන සාවත්ථිංයෙව උපනිස්සාය ජෙතවනමහාවිහාරෙ ච පුබ්බාරාමෙ ච ධුවපරිභොගවසෙන වසි. යදා පන සත්ථා

අ. මූ. මනොරථපූරණී-343 පි.

1. සී. I. & III. කථෙස්සාම.

බුද්ධො හුත්වා **බාරාණසිං** ඉසිපතනෙ මිගදායෙ පඨමවස්සං වසිත්වා වුත්ථවස්සො පවාරෙත්වා **උරුවෙලං** ගන්ත්වා තත්ථ තයො මාසෙ වසන්තො තෙභාතිකජටිලෙ දමෙත්වා භික්ඛුසහස්සෙහි කතපරිවාරො ඵුස්සමාසපුණ්ණමායං රාජගහං ගන්ත්වා ද්වෙ මාසෙ තත්ථෙව වසි. තදා බාරාණසිතො නික්ඛන්තස්ස පඤ්චමාසා ජාතා. සකලො හෙමන්තො අතික්කන්තො උදායිත්ථෙරස්ස ආගතදිවසතො සත්තට්ඨදිවසා වීතිවත්තා. සො පන **ඵග්ගුණමාසියං** චින්තෙසි. "අතික්කන්තො හෙමන්තො වසන්තකාලො අනුප්පත්තො සමයො තථාගතස්ස කපිලපුරං ගන්තු"න්ති. සො එවං චින්තෙන්තො සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි ගමනවණ්ණං වණ්ණෙසි. අථ සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා ඤාතිසඞ්ගහං කාතුකාමො හුත්වා අඞ්ගමගධවාසීනං දසහි සහස්සෙහි කපිලවත්ථුවාසීනං දසහි සහස්සෙහීති සබ්බෙහෙව වීසතියා ඛීණාසවසහස්සෙහි පරිවුතො රාජගහතො නික්ඛමිත්වා දිවසෙ දිවසෙ යොජනං ගච්ඡන්තො රාජගහතො සට්ඨියොජනං කපිලපුරං ද්වීහි මාසෙහි සම්පාපුණිත්වා තත්ථ ඤාතීනං වන්දාපනත්ථං **යමකපාටිහාරියං** අකාසි. තදා'යං බුද්ධවංසො දෙසිතො. **කස්ස වචන**න්ති සාවක පච්චෙක බුද්ධානං අසාධාරණං **සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව** වචනං. **කෙනාභතොති** ආචරියපරම්පරාය ආභතො. අයං හි **සාරිපුත්තත්ථෙරො භද්දජි තිස්සො කොසියපුත්තො සිග්ගවො මොග්ගලිපුත්තො සුදත්තො ධම්මිකො දාසකො සොණකො රෙවතො**ති එවමාදීහි යාව තතියසඞ්ගීතිකාලා ආභතො තතො උද්ධම්පි තෙසං යෙව සිස්සානුසිස්සෙහීති එවං තාව ආචරියපරම්පරාය යාවජ්ජකාලා ආභතොති වෙදිතබ්බො. එත්තාවතා:-

> කෙනායං දෙසිතො කත්ථ කස්සත්ථාය ච දෙසිතො
> කිමත්ථාය කදා කස්ස වචනං කෙනවා භතොති.

අයං ගාථා වුත්තත්ථා හොති. එවං ආභතස්ස පනස්ස ඉදානි අත්ථවණ්ණනා හොති සා පනායං අත්ථවණ්ණනා යස්මා දූරෙනිදානං අවිදූරෙ නිදානං සන්තිකෙ නිදානන්ති ඉමානි තීණි නිදානානි දස්සෙත්වාව වණ්ණිතා සුවණ්ණිතා නාම හොති යෙ ච නං සුණන්ති තෙහි සමුදාගමතො පට්ඨාය විඤ්ඤාතත්තා සුවිඤ්ඤාතාව හොති තස්මා තානි නිදානානි දස්සෙත්වාව වණ්ණයිස්සාම.

තත්ථ ආදිතො පට්ඨාය තාව තෙසං නිදානානං පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. තත්ථායං සඞ්ඛෙපතො අත්ථදීපනා:-**දීපඞ්කර**දසබලස්ස පාදමූලෙ කතාභිනීහාරස්ස මහාසත්තස්ස යාව **වෙස්සන්තරත්ත**භාවා චවිත්වා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්ති තාව පවත්තා කථා **දූරෙනිදානං** නාම. තුසිතභවනතො චවිත්වා යාව බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤුතප්පත්ති තාව පවත්තා කථා අවිදූරෙ නිදානං නාම. එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති ච, රාජගහෙ විහරති වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙති ච, වෙසාලියං විහරති මහාවනෙ කූටාගාරසාලායන්ති ච එවං මහාබොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණප්පත්තිතො යාව පරිනිබ්බාණ

මඤ්චා[1] එතස්මිං අන්තරෙ භගවා යත්ථ යත්ථ විහාසි තං තං **සන්තිකෙ නිදානං** නාමාති වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා සඞ්ඛෙපෙනෙව තිණ්ණං දූරාවිදූරසන්තිකෙ නිදානානං වසෙන **බාහිරනිදානවණ්ණනා** සමත්තා හොති.

ඉදානි පන:-

> බ්‍රහ්මා ච ලොකාධිපතී සහම්පතී
> කතඤ්ජලී අනධිවරං අයාචථ
> සන්තීධ සත්තා'ප්පරජක්ඛජාතිකා
> දෙසෙහි ධම්මං අනුකම්පිමං පජං'ති.

ආදිනයප්පවත්තස්ස **අබ්භන්තරනිදානස්ස** අත්ථවණ්ණනා හොති.

තත්ථ[2] එකං සමයං භගවා රාජගහෙ විහරති වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙති ආදිසුත්තන්තෙසු විය එකං සමයං භගවා සක්කෙසු විහරති කපිලවත්ථුස්මිං නිග්‍රොධාරාමෙ අථ ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තො යෙන භගවා තෙනුපසංකමි උපසඞ්කමිත්වා භගවන්තං බුද්ධවංසං ආපුච්ඡීති එවමාදිනා නයෙන නිදානං අවත්වා කස්මා "බ්‍රහ්මා ච ලොකාධිපතී සහම්පතී කතඤ්ජලී අනධිවරං අයාචථා"ති ආදිනා නයෙන නිදානං වුත්තන්ති? වුච්චතෙ: භගවතො සබ්බධම්මදෙසනාකාරණභූතාය බ්‍රහ්මුනො ධම්මදෙසනායාචනාය සන්දස්සනත්ථං වුත්තන්ති.

> කදායං ධම්මදෙසත්ථං අජ්ඣිට්ඨො බ්‍රහ්මුනා ජිනො
> කදා කත්ථ ච කෙනායං ගාථා හි සමුදීරිතාති.

වුච්චතෙ:-බුද්ධභූතස්ස පන භගවතො අට්ඨමෙ සත්තාහෙ සත්ථා ධම්මදෙසනත්ථාය බ්‍රහ්මුනා අජ්ඣිට්ඨො ආයාචිතො, තත්‍රායං ආනුපුබ්බීකථා:-මහාපුරිසො කිර කතාභිනීහාරො මහාභිනික්ඛමණදිවසෙ විවට පාකට බීභච්ඡ සයනාසන චෙටිකා නාටකිත්ථියො දිස්වා අතීව සංවිග්ගහදයො පාටෙක්කදෙසාවච්ඡින්නං **ඡන්නං** ආමන්තෙත්වා අරිනරවරමත්ථකං **කණ්ටකං** නාම තුරඞ්ගවරමාහරාති ආහරාපෙත්වා ඡන්නසහායො වරතුරඞ්ගමාරුය්හ නගරද්වාරෙ අධිවත්ථාය දෙවතාය නගරද්වාරෙ විවටෙ නගරතො නික්ඛමිත්වා තීණි රජ්ජානි තෙන රත්තාවසෙසෙන අතික්කමිත්වා අනොමසත්තො අනොමාය නාම නදියා තීරෙ ඨත්වා ඡන්නමෙවමාහ:-ඡන්න ත්වං මම ඉමානි අඛෙදඞ්ගි අසුභරානි ආභරණානි කණ්ටකඤ්ච වරතුරඞ්ගමාදාය කපිලපුරං ගච්ඡාහීති, ඡන්නං විස්සජ්ජෙත්වා අසිතොරග[3] නීලුප්පල සදිසෙනාසිනා සකෙසමකුටං ඡින්දිත්වා ආකාසෙ උක්ඛිපිත්වා දෙවදත්තියං පත්තචීවරං ගහෙත්වා සයමෙව පබ්බජිත්වා අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො අනිලබලසමුද්ධුත තරඞ්ගභඞ්ගං අසඞ්ගං ගඞ්ගං නදිං උත්තරිත්වා මණිගණරංසිජාලවිජ්ජොතිතරාජගහං රාජගහං නාම නගරං පවිසිත්වා තත්ථ ඉස්සරියමදමත්තං ජනං පරිහාසයන්තො විය උද්ධත

1. ම. පරිනිබ්බාණමඤ්චො. 2. ම. එත්ථ.
3. සී. III. & IV. අසිතොදක.

වෙසස්ස ජනස්ස ලජ්ජමුප්පාදයමානො විය ච වයකන්තීහි නාගර
ජනහදයානි අත්තනි බන්ධෙන්තො විය බත්තිංසවරමහාපුරිසලක්ඛණ
විරාජිතාය රූපසිරියා සබ්බජනනයනානි විලුම්පන්තො විය ච රූපී
පාදසඤ්චරො[1] පුඤ්ජසඤ්චයො විය පබ්බතො විය ච ගගණෙ[2]
නිස්සඞ්ගො සන්තින්ද්‍රියො සන්තමානසො යුගමත්තං පෙක්ඛමානො රාජ
ගහං පිණ්ඩාය චරිත්වා යාපනමත්තං භත්තං ගහෙත්වා නගරතො නික්ඛ
මිත්වා **පණ්ඩවපබ්බත** පස්සෙ ඡායූදකසම්පන්නෙ සුභූමිභාගෙ පරම
රමණීයෙ පවිවිත්තෙ ඔකාසෙ නිසීදිත්වා පටිසඞ්ඛානබලෙන මිස්සක
භත්තං පරිභුඤ්ජිත්වා මන්දුරගිරිසාරෙන නරසාරෙන **බිම්බිසාරෙන**
මගධමහාරාජෙන මහාපුරිසස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා නාමගොත්තං පුච්ඡිත්වා
තෙන පමුදිත හදයෙන මම රජ්ජභාගං ගණ්හාහීති රජ්ජෙන නිමන්තිය
මානො "අලං මහාරාජ න මය්හං රජ්ජෙන අත්ථො අහං රජ්ජං පහාය
ලොකහිතත්ථාය පධානමනුයුඤ්ජිත්වා ලොකෙ විවත්තච්ඡදො බුද්ධො
භවිස්සාමීති නික්ඛන්තො"ති වත්වා තෙන ච බුද්ධො හුත්වා සබ්බපඨමං මය්හං
විජිතං ඔසාරෙය්‍යාථාති වුත්තො සාධූති තස්ස පටිඤ්ඤං දත්වා **ආළාරඤ්ච**
උද්දකඤ්ච උපසඞ්කමිත්වා තෙසං ධම්මදෙසනාය සාරං අවින්දන්තො
තතො පක්කමිත්වා උරුවෙලායං ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං කරොන්තොපි
අමතං අධිගන්තුං අසක්කොන්තො ඔළාරිකාහාරපටිසෙවනෙන සරීරං
සන්තප්පෙසි.

තදා පන උරුවෙලායං සෙනානිනිගමෙ **සෙනානිකුටුම්බිකස්ස
ධීතා සුජාතා** නාම දාරිකා වයප්පත්තා එකස්මිං නිග්‍රොධරුක්ඛෙ පත්ථන
මකාසි "සචාහං සමජාතිකං කුලඝරං ගන්ත්වා පඨමගබ්භෙ පුත්තං
ලභිස්සාමි බලිකම්මං කරිස්සාමී"ති, තස්සා සා පත්ථනා සමිජ්ඣි. සා
වෙසාඛපුණ්ණමදිවසෙ අජ්ජ බලිකම්මං කරිස්සාමීති පාතොව පායාසං
අනායාසං පරමමධුරං සම්පටිපාදෙසි. බොධිසත්තොපි තදහෙව කත
සරීරපටිජග්ගනො භික්ඛාචාරකාලං ආගමයමානො පාතොව ගන්ත්වා
තස්මිං නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ නිසීදි. අථ ඛො පුණ්ණා නාම දාසී තස්සා ධාතී
රුක්ඛමූලසොධනත්ථාය ගතා බොධිසත්තං පාචීනලොකධාතුං ඔලොකය
මානං නිසින්නං සඤ්ඣාප්පභානුරඤ්ජිත වර කනක ගිරි සිඛර සදිස සරීර
සොභං තිමිර නිකර නිධන කරං කමල වන විකසන කරං ඝනවිවරගතං
දිවසකරමිව තරුවරමුපගතං මුනිදිවසකරං අද්දස. සරීරතො චස්ස
නික්ඛන්තාහි පභාහි සකලඤ්ච තං රුක්ඛං සුවණ්ණවණ්ණං දිස්වා තස්සා
එතදහොසි:–

"අජ්ජ අම්හාකං දෙවතා රුක්ඛතො ඔරුය්හ සහත්ථෙනෙව බලිං
පටිග්ගහෙතුකාමා හුත්වා නිසින්නා"ති, සා වෙගෙන ගන්ත්වා සුජාතාය එත
මත්ථං ආරොචෙසි. තතො සුජාතා සඤ්ජාතසද්ධා හුත්වා සබ්බාලඞ්කාරෙන
අලඞ්කරිත්වා සතසහස්සග්ඝනිකං සුවණ්ණපාතිං පරමමධුරස්ස මධුපායා
සස්ස පූරෙත්වා අපරාය සුවණ්ණපාතියා පිදහිත්වා සීසෙනාදාය නිග්‍රොධාභි

---

1. ම. රූපීපාදසඤ්චයො. 2. ගමනො.

මුඛී අගමාසි. සා ගච්ඡන්තී දූරතොව තං බොධිසත්තං රුක්ඛදෙවතමිව සකලං තං රුක්ඛං සරීරප්පභාය සුවණ්ණවණ්ණං කත්වා පුඤ්ඤසඤ්චයමිව රූපවන්තං නිසින්නං දිස්වා පීතිසොමනස්සජාතා රුක්ඛදෙවතාති සඤ්ඤාය දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔනතොනතා ගන්ත්වා සීසතො සුවණ්ණපාතිං ඔතාරෙත්වා මහාසත්තස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා යථා මම මනොරථො නිප්ඵන්නො එවං තුම්හාකම්පි නිප්ඵජ්ජතූති වත්වා පක්කාමි.

අථ ඛො බොධිසත්තොපි සුවණ්ණපාතිං ගහෙත්වා නෙරඤ්ජරාය නදියා තීරං ගන්ත්වා **සුප්පතිට්ඨිතස්ස** නාම තිත්ථස්ස තීරෙ සුවණ්ණපාතිං ඨපෙත්වා නහාත්වා පච්චුත්තරිත්වා එකූනපඤ්ඤාසපිණ්ඩෙ කරොන්තො තං පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා "සචාහං අජ්ජ බුද්ධො භවාමි අයං සුවණ්ණපාති පටිසොතං ගච්ඡතූ"ති ඛිපි. සා පාති පටිසොතං ගන්ත්වා **කාලස්ස** නාම නාගරාජස්ස භවනං පවිසිත්වා තිණ්ණං බුද්ධානං ථාලකානි උක්ඛිපිත්වා තෙසං හෙට්ඨා අට්ඨාසි.

මහාසත්තො තත්ථෙව වනසණ්ඩෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ **සොත්ථියෙන** නාම තිණහාරකෙන මහාපුරිසස්සාකාරං ඤත්වා දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා බොධිමණ්ඩමාරුය්හ දක්ඛිණදිසාභාගෙ අට්ඨාසි. සො පන පදෙසො පදුමිනිපණ්ණෙ උදකබින්දු විය අකම්පිත්ථ. බොධිසත්තො අයං මම ගුණං ධාරෙතුං අසමත්ථොති පච්ඡිමදිසාභාගමගමාසි සොපි තථෙව කම්පිත්ථ. පුන උත්තරදිසාභාගමගමාසි සොපි තථෙව කම්පිත්ථ. පුන පුරත්ථිම දිසාභාග මගමාසි. තත්ථ පල්ලඞ්කප්පමාණට්ඨානං නිච්චලං අහොසි. මහාපුරිසො "ඉදං ඨානං කිලෙසවිද්ධංසනට්ඨාන"න්ති සන්නිට්ඨානං කත්වා තානි තිණානි අග්ගෙ ගහෙත්වා චාලෙසි. තානි තූලිකග්ගෙන පරිච්ඡින්නානි විය අහෙසුං. බොධිසත්තො "බොධිං අප්පත්වාව ඉමං පල්ලඞ්කං න භින්දිස්සාමී"ති චතුරඞ්ගවිරියමධිට්ඨහිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා බොධික්ඛන්ධං පිට්ඨිතො කත්වා පුරත්ථාභිමුඛො නිසීදි.

තඞ්ඛණඤ්ඤෙව සබ්බලොකාභිහාරො මාරො බාහුසහස්සං මාපෙත්වා දියඩ්ඪයොජනසතිකං හිමගිරිසිඛරසදිසං ගිරිමෙඛලං නාම අරිවාරණං වරවාරණමාරුය්හ නවයොජනිකෙන ධනුරසි එරසු සර සත්ති සබලෙ නාකිබලෙන සංපරිවුතො සමන්තතො පබ්බතො විය අජ්ඣොත්ථරන්තො මහාසපත්තකං විය මහාසත්තං සමුපාගමි. මහාපුරිසො සූරියෙ ධරමානෙ යෙව අනිතුමූලං මාරබලං විධමිත්වා විකසිත ජයසුමන කුසුම සදිසස්ස චීවරස්ස උපරි පතමානෙහි රත්තපවාලඞ්කුර සදිස රුචිර දස්සනෙහි බොධිරුක්ඛඞ්කුරෙහි පීතියා විය පූජියමානො එව පඨමයාමෙ පුබ්බෙ නිවාසානුස්සතිඤාණං මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුඤාණං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා වට්ටවිවට්ටං සම්මසන්තො අරුණොදයෙ බුද්ධො හුත්වා:–

"අනෙක ජාති සංසාරං සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං
ගහකාරකං ගවෙසන්තො දුක්ඛා ජාතිපුනප්පුනං.

ගහකාරක දිට්ඨොසි පුන ගෙහං න කාහසි
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා ගහකූටං විසඞ්ඛිතං
විසඞ්ඛාරගතං චිත්තං තණ්හානං ඛය මජ්ඣගා"ති.[a]

ඉමං **උදානං** උදානෙන්තො සත්තාහං විමුත්තිසුඛපටිසෙවනෙන වීතිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ සමාපත්තිතො වුට්ඨාය දෙවතානං කඞ්ඛං ඤත්වා තාසං කඞ්ඛාවිධමනත්ථං ආකාසෙ උප්පතිත්වා යමකපාටිහාරියං දස්සෙත්වා තාසං කඞ්ඛං විධමෙත්වා පල්ලඞ්කතො ඊසකං පාචීනනිස්සිතෙ උත්තරදිසාභාගෙ ඨත්වා ඉමස්මිං වත මෙ පල්ලඞ්කෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිද්ධන්ති චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පූරිතානං පාරමීනං ඵලාධිගමට්ඨානං පල්ලඞ්කඤ්චෙව බොධිරුක්ඛඤ්ච අනිමිසෙහි අක්ඛීහි ඔලොකයමානො සත්තාහං වීතිනාමෙසි. තං ඨානං **අනිමිසචෙතියං** නාම ජාතං. අථ පල්ලඞ්කස්ස ච ඨිතට්ඨානස්ස ච අන්තරා පුරත්ථිම පච්ඡිමතො ආයතෙ රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමන්තො සත්තාහං වීතිනාමෙසි. තං ඨානං **රතනචඞ්කමණචෙතියං** නාම ජාතං. තතො පච්ඡිම දිසාභාගෙ දෙවතා රතන ඝරං නාම මාපයිංසු, තත්ථ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා අභිධම්මපිටකං විසෙසතො චෙත්ථ අනන්තනයං සමන්තපට්ඨානං විචිනන්තො සත්තාහං වීතිනාමේසි. තං ඨානං **රතනඝරචෙතියං** නාම ජාතං.

එවං බොධිසමීපෙයෙව චත්තාරි සත්තාහානි වීතිනාමෙත්වා පඤ්චමෙ සත්තාහෙ බොධිරුක්ඛමූලා යෙන අජපාලනිග්‍රොධො තෙනුපසඞ්කමි. තත්‍රාපි ධම්මං විචිනන්තො යෙව විමුත්තිසුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තො අජපාලනිග්‍රොධෙ සත්තාහං වීතිනාමෙසි. එවං අපරං සත්තාහං මුචලින්දෙ නිසීදි. තස්ස නිසින්නමත්තස්සෙව භගවතො සකල චක්කවාළගබ්භං පූරෙන්තො මහාඅකාලමෙඝො උදපාදි. තස්මිඤ්ච පන උප්පන්නෙ **මුචලින්දො නාගරාජා** චින්තෙසි "අයං මහාමෙඝො සත්ථරි මය්හං භවනං පවිට්ඨමත්තෙ උප්පන්නො වාසාගාරමස්ස ලද්ධුං වට්ටතී"ති. සො සත්තරතනමයං දෙවවිමානසදිසං දිබ්බවිමානං නිම්මිනිතුං සමත්ථොපි එවං කතෙ "න මය්හං මහප්ඵලං භවිස්සති දසබලස්ස කායවෙය්‍යාවච්චං කරිස්සාමී"ති අතිමහන්තං අත්තභාවං කත්වා සත්ථාරං සත්තක්ඛත්තුං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා උපරි මහන්තං ඵණං කත්වා අට්ඨාසි. අථ භගවා පරික්ඛෙපස්ස අන්තො ච මහති ඔකාසෙ සබ්බරතනමයෙ මණ්ඩපෙ පල්ලඞ්කෙ උපරි ච විනිග්ගලන්තවිවිධසුරභිකුසුමවිතානෙ විවිධසුරභි ගන්ධවාසිතෙ ගන්ධකුටියං විහරන්තො විය විහාසි. එවං භගවා තං සත්තාහං තත්ථ වීතිනාමෙත්වා තතො අපරං සත්තාහං රාජායතනෙ නිසීදි. තත්ථාපි විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදීයෙව. එත්තාවතා සත්තසත්තාහානි පරිපුණ්ණානි අහෙසුං. එත්ථන්තරෙ භගවා ඣානසුඛෙන ඵලසුඛෙන චෙව වීතිනාමෙසි.

අථස්ස සත්ත සත්තාහාතික්කමෙ මුඛං ධොවිස්සාමීති චිත්තං උප්පජ්ජි. සක්කො දෙවානමින්දො **අගදහරීටකං** ආහරිත්වා අදාසි. අථස්ස සක්කො

a. ධම්මපද-ජරවග්ග.

නාගලතා දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛධොවන උදකඤ්ච අදාසි. තතො භගවා දන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා අනොතත්තදහොදකෙන මුඛං ධොවිත්වා **රාජායතන මූලෙ** නිසීදි. තස්මිං සමයෙ චතූහි ලොකපාලෙහි උපනීතෙ පච්චග්ඝෙ සෙලමයෙ පත්තෙ තපස්සු භල්ලිකානං මන්ථඤ්ච මධුපිණ්ඩිකඤ්ච පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා පච්චාගන්ත්වා අජපාල නිග්‍රොධමූලෙ නිසීදි. අථස්ස තත්ථ නිසින්නමත්තස්සෙව අත්තනා අධිගතස්ස ධම්මස්ස ගම්භීර භාවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණො "අධිගතො ඛො මයායං ධම්මො ගම්භීරො දුද්දසො දුරනුබොධො සන්තො පණීතො අතක්කා වචරො නිපුණො පණ්ඩිතවෙදනීයො"ති පරෙසං ධම්මං අදෙසෙතුකාමා කාරප්පත්තො පරිවිතක්කො උදපාදි.

අථ බ්‍රහ්මා සහම්පතී දසබලස්ස චෙතසා චෙතො පරිවිතක්කමඤ්ඤාය "නස්සති වත භො ලොකො"ති වාචං නිච්ඡාරෙන්තො දසසහස්ස චක්ක වාලබ්‍රහ්මගණපරිවුතො සක්ක සුයාම සන්තුසිත පරනිම්මිත වසවත්තීහි අනුගතො ආගන්ත්වා භගවතො පුරතො පාතුරහොසි. සො අත්තනො පතිට්ඨානත්ථාය පඨවිං නිම්මිනිත්වා දක්ඛිණං ජාණුමණ්ඩලං පඨවියං නිහන්ත්වා ජලමානාමලාවිකල කමල*මකුල සදිසං දසනඛ සමොධාන සමුජ්ජලමඤ්ජලිං සිරස්මිං කත්වා "දෙසෙතු භන්තෙ භගවා ධම්මං දෙසෙතු සුගතො ධම්මං සන්ති සත්තා අප්පරජක්ඛජාතිකා අස්සවනතා ධම්මස්සපරිහායන්ති භවිස්සන්ති ධම්මස්ස අඤ්ඤාතාරො"ති. a

"පාතුරහොසි මගධෙසු පුබ්බෙ
ධම්මො අසුද්ධො සමලෙහි චින්තිතො
අවාපුරෙතං අමතස්ස ද්වාරං
සුණන්තු ධම්මං විමලෙනානුබුද්ධං.

සෙලෙ යථා පබ්බත මුද්ධනි ඨිතො
යථා පි පස්සෙ ජනතං සමන්තතො
තථූපමං ධම්මමයං සුමෙධ
පාසාදමාරුය්හ සමන්ත චක්ඛු.

සොකාවකිණ්ණං ජනතමපෙත සොකො
අවෙක්ඛස්සු ජාති ජරාභිභූතං.

උට්ඨෙහි වීර විජිතසඞ්ගාම සත්ථවාහ අණන විචර ලොකෙ
දෙසස්සු භගවා ධම්මං අඤ්ඤාතාරො භවිස්සන්තී"ති. a

තනු තුමෙහහි 'බුද්ධො බොධෙය්‍යං තිණ්ණො තාරෙය්‍යං මුත්තො මොචෙය්‍ය'න්ති

"කිංමෙම අඤ්ඤාතවෙසෙන ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ
සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා තාරයිස්සං සදෙවකෙ"ති. b

a. මහාවග්ග-මහාඛන්ධක. b. බුද්ධවංස-සුමෙධකථා.

* ජලජමලවිකචකමල.

පත්ථනං කරිත්වා සබ්බඤ්ඤුභාවො පත්තො ති ච තුම්හෙහි ධම්මෙ අදෙසියමානෙ කො නාම අඤ්ඤො ධම්මං දෙසිස්සති කිමඤ්ඤං ලොකස්ස සරණං තාණං ලෙණං පරායණන්ති ච එවමාදීහි අනෙකෙහි නයෙහි භගවන්තං ධම්මදෙසනත්ථං ආයාචි[1] තෙන වුත්තං:–“බුද්ධභූතස්ස පන භගවතො අට්ඨමෙ සත්තාහෙ සත්ථා ධම්මදෙසනත්ථාය බ්‍රහ්මුනා ආයාචිතො”ති.

ඉදානි “කදා කත්ථ ච කෙනායං ගාථා හි සමුදීරිතා”ති ඉමෙසං පඤ්හානං[2] විස්සජ්ජනාය ඔකාසො අනුප්පත්තොති. තත්ථ කදා වුත්තාති පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තා. පඨමමහාසඞ්ගීති නාමෙසා සඞ්ගීතික්ඛන්ධකෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. තත්ථ කෙන වුත්තාති භගවති පරිනිබ්බුතෙ රාජගහනගරෙ **වෙභාර පබ්බතපස්සෙ සත්තපණ්ණි** ගුහාද්වාරෙ විජිත සබ්බසත්තුනා අජාතසත්තුනා මගධමහාරාජෙන ධම්මසඞ්ගායනත්ථං කාරිතෙ පරිපුණ්ණ චන්දමණ්ඩල සඞ්කාසෙ දළ්හබ්බසාරමණ්ඩෙ මණ්ඩපෙ ධම්මාසනගතෙනායස්මතා ආනන්දත්ථෙරෙන **බ්‍රහ්මා ච ලොකාධිපතී**ති අයං ගාථා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අයමස්සා ගාථාය සම්බන්ධො. එත්තාවතා:–

“කදායං ධම්මදෙසනත්ථං අජ්ඣිට්ඨො බ්‍රහ්මුනා ජිනො
කදා කත්ථ ච කෙනායං ගාථා හි සමුදීරිතා”ති.

අයම්පි ගාථා වුත්තත්ථා හොති. එවං ඉමිනා සම්බන්ධෙන වුත්තාය පනස්සා අනුත්තානපදවණ්ණනං කරිස්සාමි, තත්ථ **බ්‍රහ්මා**ති බ්‍රූහිතො තෙහි තෙහි ගුණවිසෙසෙහීති=බ්‍රහ්මා; අයං පන බ්‍රහ්මසද්දො මහාබ්‍රහ්ම බ්‍රාහ්මණ තථාගත මාතාපිතු සෙට්ඨාදීසු දිස්සති. තථා හි “සහස්සො බ්‍රහ්මා”ති[a] ආදීසු මහාබ්‍රහ්මා බ්‍රහ්මාති අධිප්පෙතො:

“තමො නුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු
ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො,
අනාසවො සබ්බ දුක්ඛප්පහීනො
සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ”ති.[a]

එත්ථ බ්‍රාහ්මණෙ, “බ්‍රහ්මාති ඛො භික්ඛවෙ තථාගතස්සෙතං අධිවචන”න්ති[b] එත්ථ තථාගතෙ, “බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙ”ති[b] එත්ථ මාතාපිතූසු, “බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙතී”ති[a] එත්ථ සෙට්ඨෙ අධිප්පෙතො. ඉධ පන පඨමජ්ඣානං පණීතං භාවෙත්වා පඨමජ්ඣානභූමියං නිබ්බත්තො කප්පායුකො මහාබ්‍රහ්මා අධිප්පෙතො, ච සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. බ්‍රහ්මා ච අඤ්ඤෙ ච දසසු චක්කවාළ සහස්සෙසු බ්‍රහ්මාණොචාති අත්ථො. පදපූරණමත්තො වා. “ලොකාධිපතී”ති එත්ථ

1. ඉහ “ණීඩම්මභෙරිම්තායක්ඛ” ඉච්චාදිකා ගාථා කොසුචි පොත්ථකෙසු දිස්සන්තෙ.
2. ම. සී. II. ‘පඤ්හං.
a. පපඤ්චසූදනී-මූලපරියාය-සුත්තවණ්ණනා.
b. අඞ්ගුත්තර-තිකනිපාත.

ලොකොති සඞ්ඛාරලොකො සත්තලොකො ඔකාසලොකොති තයො ලොකා තෙසු ඉධ සත්තලොකො අධිප්පෙතො තස්ස ඉස්සරො අධිපතීති ලොකාධිපති; ලොකෙකදෙසස්සාපි අධිපති ලොකාධිපතීති වුච්චති. දෙවාධිපති නරාධිපති විය. **සහම්පතීති** සො කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ **සහකො** නාම ථෙරො පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානො ජීවිතපරියොසානෙ පඨමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකො මහාබ්‍රහ්මා හුත්වා නිබ්බත්තො. තත්‍ර පන නං සහම්පතී බ්‍රහ්මාති සඤ්ජානන්ති. “සහකපතී”ති වත්තබ්බෙ අනුස්සාරාගමං කත්වා රූළ්හිවසෙන සහම්පතීති වදන්ති. **කතඤ්ජලීති** කතඤ්ජලිකො; අඤ්ජලිපුටං සිරසි කත්වාති අත්ථො. **අනධිවරන්ති** අච්චන්ත වරො අධිවරො නාස්ස අත්ථීති=අනධිවරො; න තතො අධිකො වරො අත්ථීති වා අනධිවරො; අනුත්තරොති අත්ථො; තං අනධිවරං. **අයාචථාති** ආයාචිත්ථ, අජ්ඣෙසි; ඉදානි **යස්සත්ථාය** සො භගවන්තං ආයාචි තමත්ථං දස්සෙතුං “සන්තීධ සත්තා”ති ආදි වුත්තං.

තත්ථ **සන්තීති** සංවිජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති, බුද්ධචක්ඛුස්ස ආපාථං ආගච්ඡන්තා අත්ථීති අත්ථො. **ඉධාති** අයං දෙසාපදෙසෙ නිපාතො; **ස්වායං** කත්ථචි සාසනං උපාදාය වුච්චති. යථාහ: “ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො ඉධ දුතියො සමණො ඉධ තතියො සමණො ඉධ චතුත්ථො සමණො සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙ”ති,[a] කත්ථචි ඔකාසං යථාහ:-

“ඉධෙව තිට්ඨමානස්ස දෙවභූතස්ස මෙ සතො
පුනරායු ච මෙ ලද්ධො එවං ජානාහි මාරිසා”ති.[b]

කත්ථචි පදපූරණමත්තමෙව හොති යථාහ: “ඉධාහං භික්ඛවෙ භුත්තාවී අස්සං පවාරිතො”ති[c] කත්ථචි ලොකං උපාදාය-යථාහ: “ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛායා”ති[d] ඉධාපි ලොකමෙව උපාදාය වුත්තොති වෙදිතබ්බො. තස්මා ඉමස්මිං සත්තලොකෙති අත්ථො.

සත්තාති රූපාදීසු ඛන්ධෙසු ඡන්දරාගෙන සත්තා විසත්තා ආසත්තා ලග්ගා ලගිතා පත්තා සම්පත්තාති පාණිනො වුච්චන්ති; රූළ්හිසද්දෙන පන වීතරාගෙසුපි අයං වොහාරො වත්තතියෙව. **අප්ප රජක්ඛ ජාතිකාති** පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිම්හි අප්පං පරිත්තං රාග දොස මොහ රජං එතෙසං එවං සභාවා ච තෙ ති අප්ප රජක්ඛ ජාතිකා; අප්පං රාගාදි රජමෙව වා යෙසං තෙ අප්පරජක්ඛා; අප්පරජක්ඛසභාවා අප්පරජක්ඛ ජාතිකා; තෙසං අප්පරජක්ඛජාතිකානං; සත්තානන්ති විභත්ති විපරිනාමං කත්වා **දෙසෙහි ධම්මන්ති** ඉමිනා සම්බන්ධං කත්වා අත්ථො දට්ඨබ්බො **දෙසෙහීති**

a. මජ්ඣිමනිකාය-චූලසීහනාදසුත්ත.
b. පපඤ්චසූදනී-චූළහත්ථිපදොපමසුත්තවණ්ණනා.
c. මජ්ඣිමනිකාය-ධම්මදායාදසුත්තං.
d. අඞ්ගුත්තර-එකකනිපාත.

ආයාචන වචනමෙතං දෙසෙහි කථෙහි උපදිසාති අත්ථො. **ධම්ම**න්ති එත්ථ අයං ධම්මසද්දො පරියත්ති සමාධි පඤ්ඤා පකති සභාව සුඤ්ඤතා පුඤ්ඤ ආපත්ති ඤෙය්‍ය චතුසච්චධම්මාදිසු දිස්සති. තථාහි:-

"ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං -පෙ- වෙදල්ල"න්ති a ආදිසු **පරියත්තියං** දිස්සති. "එවං ධම්මා තෙ භගවන්තො අහෙසු"න්ති ආදිසු **සමාධිම්හි**.

"යස්ස තෙ චතුරො ධම්මා වානරින්ද යථා තව
සච්චං ධම්මො ධිති චාගො දිට්ඨං සො අතිවත්තතී"ති. b

ආදිසු පඤ්ඤාය. "ජාතිධම්මා ජරාධම්මා අථො මරණ ධම්මිනො"ති c ආදිසු පකතියං. "කුසලා ධම්මා අකුසලා ධම්මා අව්‍යාකතා ධම්මා"ති d ආදිසු සභාවෙ. "තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා හොන්ති ඛන්ධා හොන්තී"ති d ආදිසු සුඤ්ඤතායං. "ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාතී"ති e ආදිසු පුඤ්ඤෙ. "වෙ අනියතා ධම්මා"ති f ආදිසු ආපත්තියං. "සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණපථෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තී"ති ආදිසු ඤෙය්‍යෙ. "දිට්ඨධම්මො විදිතධම්මො පත්තධම්මො"ති g ආදිසු චතුසච්චධම්මෙ. ඉධාපි චතුසච්ච ධම්මො දට්ඨබ්බො. **අනුකම්පා**ති අනුකම්පං අනුද්දයං කරොහි. **ඉම**න්ති පජං නිද්දිසන්තො ආහ. **පජ**න්ති පජාතත්තා පජා තං පජං; සත්තකායං සංසාර දුක්ඛතො මොචෙහීති අධිප්පායො; කෙචි පන

"භගවා ති ලොකාධිපතී නරුත්තමො
කතඤ්ජලී බ්‍රහ්මගණෙහි යාචිතො"ති

පඨන්ති. එත්තාවතා සබ්බසො අයං ගාථා වුත්තත්ථා හොති.

අථ භගවතො තං බ්‍රහ්මුනො සහම්පතිස්ස ආයාචනවචනං සුත්වා අපරිමිත සමය සමුදිත කරුණාබලස්ස දසබලස්ස පරහිතකරණනිපුණ මතිචාරස්ස සත්තෙසු ඔකාසකරණ මත්තෙන මහාකරුණා උදපාදි. තං පන භගවතො කරුණුප්පත්තිං දස්සෙන්තෙහි සඞ්ගීති කාලෙ සඞ්ගීති කාරකෙහි:-

"සම්පන්නවිජ්ජාචරණස්ස තාදිනො
ජුතින්ධරස්සන්තිම දෙහ ධාරිනො
තථාගතස්සප්පටිපුග්ගලස්ස
උප්පජ්ජි කාරුඤ්ඤතා සබ්බසත්තෙ"ති. h

අයං ගාථා ඨපිතා.

තත්ථ **සම්පන්නවිජ්ජාචරණස්සා**ති සම්පන්නං නාම තිවිධං පරිපුණ්ණ සමඞ්ගි මධුරවසෙන. තත්ථ

---

a. මජ්ඣිමනිකාය-මූලපණ්ණාසක.
b. ජාතකට්ඨකථා-වානරින්දජාතක.
c. අඞ්ගුත්තරනිකාය-තිකනිපාත.
d. ධම්මසඞ්ගණී.
e සුත්තනිපාත-ආලවකසුත්ත.
f. පාතිමොක්ඛ.
g. මහාවග්ග-මහාඛන්ධක.
h. පොරාණට්ඨකථා.

"සම්පන්නං සාලිකෙදාරං සුවා භුඤ්ජන්ති කොසිය
පටිවෙදෙමි තෙ බ්‍රහ්මෙ න නං වාරෙතු මුස්සහෙ"ති. a

ඉදං පරිපුණ්ණ සම්පන්නං නාම. "ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො සම්පන්නො සමන්නාගතො"ති b ඉදං සමඞ්ගි සම්පන්නං නාම. "ඉමිස්සා භන්තෙ මහා පඨවියා හෙට්ඨිමං තලං සම්පන්නං සෙය්‍යථාපි නාම ඛුද්දමධුං අනීලකං එවමස්සාදං"ති c ඉදං මධුර සම්පන්නං නාම. ඉධ පරිපුණ්ණ සම්පන්නම්පි සමඞ්ගි සම්පන්නම්පි යුජ්ජති.

විජ්ජාති පටිපක්ඛධම්ම විජ්ඣනට්ඨෙන ච වින්දිතබ්බට්ඨෙන ච විජ්ජා; තා පන තිස්සොපි විජ්ජා, ඡපි අට්ඨපි විජ්ජාති; සෙසා භයභෙරව සුත්තෙ ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. අට්ඨ අම්බට්ඨසුත්තෙන, තත්‍ර හි විපස්සනා ඤාණෙන ච මනොමයිද්ධියා ච සහ ඡ අභිඤ්ඤා පරිග්ගහෙත්වා අට්ඨ විජ්ජා වුත්තා. **චරණන්ති** සීලසංවරො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා ජාගරියානුයොගො සද්ධා හිරි ඔත්තප්පං බාහුසච්චං ආරද්ධවිරියතා උපට්ඨිතසතිතා පඤ්ඤාසම්පන්නතා චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානීති ඉමෙ පන්නරස ධම්මා වෙදිතබ්බා. ඉමෙ යෙව හි පන්නරසධම්මා යස්මා එතෙහි චරති අරියසාවකො ගච්ඡති අමතං දිසං තස්මා චරණන්ති වුත්තා යථාහ:–"ඉධ මහානාම අරියසාවකො සීලවා හොතී"ති d සබ්බං මජ්ඣිම පණ්ණාසකෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. විජ්ජාච චරණච විජ්ජාචරණානි, සම්පන්නානි පරිපුණ්ණානි විජ්ජාචරණානි යස්ස සොයං සම්පන්නවිජ්ජාචරණො; විජ්ජාචරණෙහි සම්පන්නො සමඞ්ගී භූතො සමන්නාගතොති වා සම්පන්නවිජ්ජාචරණො; උභයථාපි අත්ථො යුජ්ජතෙව, තස්ස සම්පන්න විජ්ජාචරණස්ස. **තාදිනොති** ඉට්ඨෙපි තාදි අනිට්ඨෙපි තාදීති ආදිනා මහානිද්දෙසෙ ආගත තාදි ලක්ඛණෙන තාදිනො, ඉට්ඨානිට්ඨාදිසු අවිකාරස්ස තාදිස්සාති අත්ථො. **ජුතින්ධරස්සාති** ජුතිමතො; යුග නිධන සමය සමුදිත දිවසකරාතිරෙකතර සරීර ජුති විසරස්සාති අත්ථො; පඤ්ඤාපජ්ජොත ධරස්සාති පි වත්තුං වට්ටති, වුත්තං හෙතං:–

"චත්තාරො ලොකෙ පජ්ජොතා පඤ්චමෙත්ථ න විජ්ජති
දිවා තපති ආදිච්චො රත්තිං ආභාති චන්දිමා.

අථ අග්ගි දිවාරත්තිං තත්ථ තත්ථ පභාසති
සම්බුද්ධො තපතං සෙට්ඨො එසා ආභා අනුත්තරා"ති. e

තස්මා උභයථාපි සරීරපඤ්ඤා ජුතිවිසරධරස්සාති අත්ථො. **අන්තිම දෙහධාරිනොති** සබ්බපච්ඡිමසරීරධාරිනො; අපුනබ්භවස්සාති අත්ථො. **තථාගතස්සාති** එත්ථ අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතොති වුච්චති; කතමෙහි අට්ඨහි? තථා ආගතොති තථාගතො, තථා ගතොති තථාගතො,

---

a. පපඤ්චසූදනී-ආකඞ්ඛෙය්‍ය සුත්තට්ඨකථා. c. පාරාජිකපාළි-වෙරඤ්ජකණ්ඩ.
b. විසුද්ධිමග්ග-සීලනිද්දෙස. d. අඞ්ගුත්තරනිකාය-මහානාමසුත්තං.
e. සංයුත්තනිකාය-දෙවතාසංයුත්ත.

තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො, තථධම්මෙ යථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො, තථදස්සිතාය තථාගතො, තථා වාදිතාය තථාගතො, තථා කාරිතාය තථාගතො, අභිභවනට්ඨෙන තථාගතොති.

කථං භගවා තථා ආගතොති තථාගතො? යථා යෙන අභිනීහාරෙන දානපාරමිං පූරෙත්වා සීල නෙක්ඛම්ම පඤ්ඤා විරිය ඛන්ති සච්ච අධිට්ඨාන මෙත්තුපෙක්ඛා පාරමී පූරෙත්වා ඉමා දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා අඞ්ගපරිච්චාගං ජීවිතපරිච්චාගං ධන රජ්ජ පුත්තදාර පරිච්චාගන්ති[1] ඉමෙ පඤ්චමහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා 'යථා විපස්සී ආදයො සම්මාසම්බුද්ධා ආගතා තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතොති තථාගතො යථාහ:-

"යථෙව ලොකම්හි විපස්සි ආදයො
සබ්බඤ්ඤුභාවං මුනයො ඉධාගතා
තථා අයං සක්‍යමුනීපි ආගතො
තථාගතො වුච්චති තෙන චක්ඛුමා"ති.a

කථං තථා ගතොති තථාගතො? යථා සම්පති ජාතා විපස්සි ආදයො සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨාය උත්තරාභිමුඛා සත්තපදවීතිහාරෙන ගතා තථා අම්හාකම්පි භගවා ගතොති තථාගතො යථාහ:-

"මුහුත්තජාතොව ගවම්පතී යථා
සමෙහි පාදෙහි ඵුසී වසුන්ධරං
සො වික්කමී සත්තපදානි ගොතමො
සෙතඤ්ච ඡත්තං අනුධාරයුං මරූ. a

ගන්ත්වාන සො සත්තපදානි ගොතමො
දිසා විලොකෙසි සමා සමන්තතො
අට්ඨඞ්ගුපෙතං ගිරමබ්භුදීරයී
සීහො යථා පබ්බත මුද්ධනි ඨිතො"ති. a

කථං තථ ලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො? සබ්බෙසං රූපාරූප ධම්මානං සලක්ඛණං සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්ච තථං අවිතථං ඤාණගතියා ආගතො අවිරජ්ඣිත්වාව ගතො අනුබුද්ධොති තථාගතො.

සබ්බෙසං පන ධම්මානං සක සාමඤ්ඤ ලක්ඛණං
තථමෙව ආගතො යස්මා තස්මා සත්ථා තථාගතො.a

කථං තථ ධම්මෙ යථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො? තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසච්චානි; යථාහ:-"චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි, කතමානි චත්තාරි? ඉදං දුක්ඛන්ති භික්ඛවෙ තථ

a. පොරාණට්ඨකථා.

1. ඝ. III. අඞ්ගපරිච්චාගං නයනපරිච්චාගං-ධනරජ්ජපුත්තදාරපරිච්චාගන්ති.

මෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙතං"ති[a] විත්ථාරො, තානි ච භගවා අභිසම්බුද්ධො තස්මා තථා අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුච්චති. අභිසම්බොධත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො.

> තථ නාමානි සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි නායකො
> තස්මා තථානං සච්චානං සම්බුද්ධත්තා තථාගතො.[b]

කථං තථදස්සිතාය තථාගතො? භගවා හි අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛු සොත ඝාණ ජිව්හා කාය මනො ද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තං රූප සද්ද ගන්ධ රස ඵොට්ඨබ්බ ධම්මාරම්මණං තථාගතො සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සතීති එවං තථදස්සිතාය තථාගතො; අථවා යං ලොකෙ තථං තං ලොකස්ස තථෙව දස්සෙසි තතොපි භගවා තථාගතො, එත්ථ තථදස්සී අත්ථෙ තථාගතොති පදසම්භවො වෙදිතබ්බො.

> තථාකාරෙන යො ධම්මෙ ජානාති අනුපස්සති
> තථදස්සීති සම්බුද්ධො තස්මා වුත්තො තථාගතො.[b]

කථං තථා වාදිතාය තථාගතො? යඤ්ච අභිසම්බොධියා පරිනිබ්බාණස්ස ච අන්තරෙ පඤ්ච චත්තාරීසවස්ස පරිමාණෙ කාලෙ සුත්තාදි නවඞ්ග සඞ්ගීතං භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන, සබ්බන්තං එකතුලාය තුලිතං විය තථමෙව අවිතථමෙව හොති; තෙනෙවාහ:-"යඤ්ච චුන්ද රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බායති යඤ්ච තස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති සබ්බං තං තථෙව හොති නො අඤ්ඤථා තස්මා තථාගතො"ති[a] වුච්චති. එත්ථ පන ගදඅත්ථො හි ගතසද්දො, එවං තථා වාදිතාය තථාගතො. ආගදනං ආගදො; වචනන්ති අත්ථො. තථො අවිපරීතො ආගදො අස්සාති තථාගතො; දකාරස්ස තකාරාදෙසං කත්වා වුත්තො.

> තථා වාදි ජිනො යස්මා තථා ධම්මප්පකාසකො
> තථා මාගදනඤ්චස්ස තස්මා බුද්ධො තථාගතොති.[b]

කථං තථාකාරිතාය තථාගතො? භගවා හි යං වාචං භාසති තමෙව කායෙන කරොති, වාචාය කායො අනුලොමෙති කායස්ස පි වාචා, තෙනෙවාහ:-"යථාවාදි භික්ඛවෙ තථාගතො තථාකාරී යථාකාරී තථාවාදී, ඉති යථාවාදි තථාකාරී යථාකාරී තථාවාදී, තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති[c] යථා වාචා ගතා කායොපි තථා ගතො යථා කායො ගතො වාචාපි තථා ගතා, එවං තථා කාරිතාය තථාගතො.

> යථා වාචා ගතා තස්ස තථා කායො ගතො යතො
> තථා වාදිතාය සම්බුද්ධො සත්ථා තස්මා තථාගතොති.[b]

කථං අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො? උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවීචිං පරියන්තං කත්වා තිරියං අප්පමාණාසු ලොකධාතුසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති

---

a. පපඤ්චසූදනී-මූලපරියායසුත්තවණ්ණනා. b. පොරාණට්ඨකථා.
c. අඞ්ගුත්තරනිකාය-චතුක්කනිපාත.

සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි විමුත්තිඤාණදස්සනෙනපි, න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි, අථ ඛො අතුලො අප්පමෙය්‍යො අනුත්තරො. තෙනෙවාහ:–“සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙ තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථු දසො වසවත්ති තස්මා තථාගතොති වුච්චතී”ති.

තත්‍රෙවං පද සිද්ධි වෙදිතබ්බා: අගදො විය අගදො; කො පනෙස? දෙසනා විලාසො චෙව පුඤ්ඤවිලාසො ච; තෙන හෙස මහානුභාවො භිසක්කො දිබ්බාගදෙන සප්පෙ විය සබ්බපරප්පවාදිනො සදෙවකඤ්ච ලොකං අභිභවති ඉති සබ්බලොකාභිභවනතො දෙසනාවිලාසමයො චෙව පුඤ්ඤමයො ච අගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරාදෙසං කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො. එවං අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො.

තථො අවිපරීතො ච අගදො යස්ස සත්ථුනො
වසවත්තීති සො තෙන හොති සත්ථා තථාගතො.

අප්පටිපුග්ගලස්සාති පටිපුග්ගල විරහිතස්ස; අඤ්ඤො කොචි අහං බුද්ධොති එවං පටිඤ්ඤං දාතුං සමත්ථො නාමස්ස පුග්ගලො නත්ථීති අප්පටිපුග්ගලො; තස්ස අප්පටිපුග්ගලස්ස; **උප්පජ්ජී**ති උප්පන්නො; උදපාදි. **කාරුඤ්ඤතා**ති කාරුණායභාවො කාරුඤ්ඤතා. **සබ්බසත්තෙ**ති නිරවසෙස සත්ත පරියාදාන වචනං; සකලෙ සත්තනිකායෙති අත්ථො; එත්තාවතා අයම්පි ගාථා වුත්තත්ථා හොති.

අථ භගවා බ්‍රහ්මුනා ච ධම්මදෙසනත්ථාය ආයාචිතො සත්තෙසු කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා ධම්මං දෙසෙතුකාමො මහාබ්‍රහ්මානං ගාථාය අජ්ඣභාසි.

“අපාරුතා තෙසං අමතස්ස ද්වාරා
යෙ සොතවන්තො පමුඤ්චන්තු සද්ධං
විහිංස සඤ්ඤී පගුණං න භාසිං
ධම්මං පණීතං මනුජෙසු බ්‍රහ්මෙ”ති. a

අථ ඛො බ්‍රහ්මා සහම්පතී කතාවකාසො ඛොම්හි භගවතා ධම්මදෙසනායාති ඤත්වා දසනඛ සමොධාන සමුජ්ජල මඤ්ජලිං සිරසි කත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා බ්‍රහ්මගණ පරිවුතො පක්කාමි. අථ සත්ථා තස්ස බ්‍රහ්මුනො පටිඤ්ඤං දත්වා කස්ස නුඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යන්ති චින්තෙන්තො–ආළාරො පණ්ඩිතො සො ඉමං ධම්මං ඛිප්පං ආජානිස්සතීති චිත්තං උප්පාදෙත්වා පුන ඔලොකෙන්තො තස්ස සත්තාහ කාලකතභාවං උද්දකස්ස ච අභිදොසෙ කාලකතභාවං ඤත්වා පුන කහං නුඛො එතරහි පඤ්චවග්ගියා භික්ඛූ විහරන්තීති පඤ්චවග්ගියෙ ආවජ්ජෙන්තො බාරාණසියං මිගදායෙති ඤත්වා ආසාළ්හියං පභාතාය රත්තියා කාලස්සෙව පත්තචීවරමාදාය අට්ඨාරස යොජනිකමග්ගං පටිපන්නො අන්තරාමග්ගෙ උපකං නාම ආජීවකං දිස්වා තස්ස අත්තනො

a. මජ්ඣිමනිකාය–අරියපරියෙසනසුත්ත.

බුඬභාවමාවිකත්වා. තං දිවසමෙව සායණ්හසමයෙ ඉසිපතනමගමාසි. තත්‍රපි පඤ්චවග්ගියානං අත්තනො බුඬභාවං පකාසෙත්වා පඤ්ඤත්තවර බුඬාසනගතො පඤ්චවග්ගියෙ ආමන්තෙත්වා ධම්මචක්කප්පවත්තන සුත්තන්තං දෙසෙසි.

තෙසු අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සුත්තපරියොසානෙ අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි සඬිං සොතාපත්ති ඵලෙ පතිට්ඨාසි. සත්ථා තත්ථෙව වස්සං උපගන්ත්වා පුන දිවසෙ වප්පත්ථෙරං සොතාපත්ති ඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි. එතෙනෙව උපායෙන සබ්බෙ තෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා පුන පඤ්චමියං පක්ඛස්ස පඤ්චපි ථෙරෙ සන්නිපාතෙත්වා අනත්තලක්ඛණසුත්තන්තං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චපි ථෙරා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. අථ සත්ථා තත්ථෙව යසස්ස කුලපුත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ගෙහං පහාය නික්ඛන්තං දිස්වා එහි යසාති පක්කොසිත්වා තස්මිංයෙව රත්තිභාගෙ සොතාපත්තිඵලෙ පුන දිවසෙ අරහත්තෙ ච පතිට්ඨාපෙත්වා අපරෙපි තස්ස සහායෙ චතුපණ්ණාස ජනෙ එහි භික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. එවං ලොකෙ එකසට්ඨියා අරහන්තෙසු ජාතෙසු සත්ථා වුත්ථවස්සො පවාරෙත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා එතදවොච.

"පරත්ථං චත්තනො අත්ථං කරොන්තා පඨවිං ඉමං
බ්‍යාහරන්තා මනුස්සානං ධම්මං චරථ භික්ඛවො.

විහරථ විවිත්තෙසු පබ්බතෙසු වනෙසු ච
පකාසයන්තා සඬම්මං ලොකස්ස සතතං මම.

කරොන්තා ධම්මදූතෙය්‍යං වික්ඛ්‍යාපයථ භික්ඛවො
සන්තිඅත්ථාය සත්තානං සුබ්බතා වචනං මම.

සබ්බං පිදහථ ද්වාරං අපායානං මහාසවා
සග්ගමොක්ඛස්ස මග්ගස්ස ද්වාරං විවරථාසමා.

දෙසනා පටිපත්තීහි කරුණාදි ගුණාලයා
බුඬිං සඬ්ඤව ලොකස්ස අභිවඩ්ඪෙථ සබ්බසො.

ගිහීන මුපකරොන්තානං නිච්ච මාමිසදානතො
කරොථ ධම්මදානෙන තෙසං පච්චුපකාරකං.

සමුස්සයථ සඬම්මං දෙසයන්තා ඉසිඬජං
කත කත්තබ්බ කම්මන්තා පරත්ථං පටිපජ්ජථා"ති.

එවං පන වත්වා භගවා තෙ භික්ඛූ දිසාසු විස්සජ්ජෙත්වා සයං උරුවෙලං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ කප්පාසිය වනසණ්ඩෙ තිංස භද්දවග්ගිය කුමාරෙ විනෙසි. තෙසු යො සබ්බපච්ඡිමකො සො සොතාපන්නො සබ්බ

සෙඛො අනාගාමී. එකොපි අරහා වා පුථුජ්ජනො වා නාහොසි. තෙපි සබ්බෙ එහි භික්ඛු පබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා සයං උරුවෙලං ගන්ත්වා අඩ්ඪුඩ්ඪානි පාටිහාරියසහස්සානි දස්සෙත්වා උරුවෙලකස්සපාදයො සහස්ස ජටිලපරිවාරෙ තෙභාතික ජටිලෙ දමෙත්වා එහි භික්ඛුභාවෙන පබ්බාජෙත්වා ගයාසීසෙ නිසීදාපෙත්වා ආදිත්ත පරියාය දෙසනාය අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තෙන අරහන්තසහස්සෙන භගවා පරිවුතො බිම්බිසාරස්ස රඤ්ඤො පටිඤ්ඤං මොචෙස්සාමීති රාජගහ නගරූපචාරෙ ලට්ඨිවනුය්‍යානං නාම අගමාසි. තතො උය්‍යානපාලකො රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා සත්ථා ආගතොති සුත්වා ද්වාදසනහුතෙහි බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි පරිවුතො දසබලං ඝනවිවරගතමිව දිවසකරං වනවිවරගතං මුනිවරදිවසකරං උපසඞ්කමිත්වා චක්කාලඞ්කත තලෙසු ජලජාමල විකච[1] කමලකොමලෙසු දසබලස්ස පාදෙසු මකුටමණි ජුති විසර විජ්ජොතිනා සිරසා නිපතිත්වා එකමන්තං නිසීදි සද්ධිං පරිසාය. අථ ඛො තෙසං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං එතදහොසි කිංනුඛො මහාසමණො උරුවෙලකස්සපෙ බ්‍රහ්මචරියං චරති උදාහු උරුවෙලකස්සපො මහාසමණෙති? අථ ඛො භගවා තෙසං චෙතො පරිවිතක්කමඤ්ඤාය ථෙරං ගාථාය අජ්ඣභාසි.

"කිමෙව දිස්වා උරුවෙලවාසී පහාසි අග්ගිං කිසකො වදානො
පුච්ඡාමි තං කස්සප එතමත්ථං කථං පහීනං තව අග්ගිහුත්තං"ති.a

ථෙරො භගවතො අධිප්පායං විදිත්වා:–

"රූපෙ ච සද්දෙ ච අථො රසෙ ච
කාමිත්ථියො චාපි වදන්ති යඤ්ඤා,
එතං මලන්ති උපධීසු ඤත්වා
තස්මා න යිට්ඨෙ න හුතෙ අරඤ්ජි"න්ති.a

ඉමං ගාථං වත්වා අත්තනො සාවකභාවප්පකාසනත්ථං තථාගතස්ස පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා:–"සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා සාවකො හමස්මී"ති වත්වා එකතාල–පෙ–සත්තතාලප්පමාණං වෙහාසං සත්තක්ඛත්තුං අබ්භුග්ගන්ත්වා පාටිහාරියං කත්වා ආකාසතො ඔරුය්හ භගවන්තං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ මහාජනො තස්ස තං පාටිහාරියං දිස්වා "අහො මහානුභාවා බුද්ධා නාම එවං ථාමගතදිට්ඨිකො අත්තානං අරහා අහන්ති මඤ්ඤමානො උරුවෙලකස්සපොපි දිට්ඨිජාලං භින්දිත්වා තථාගතෙන දමිතො"ති දසබලස්ස ගුණකථං කථෙසි. තං සුත්වා සත්ථා නාහමිදානි මෙව උරුවෙලකස්සපං දමෙමි අතීතෙපි එස මයා දමිතො යෙවාති ආහ. අථ ඛො සො මහාජනො උට්ඨායාසනා භගවන්තං වන්දිත්වා සිරසි අඤ්ජලිම්පග්ගහෙත්වා එවමාහ:–"භන්තෙ ඉදානි අම්හෙහි එස දමිතො දිට්ඨො කථං පනෙසො අතීතෙ භගවතා දමිතො"ති. තතො සත්ථා තෙන මහාජනෙන යාචිතො භවන්තරෙන පටිච්ඡන්නං මහානාරද කස්සපජාතකං

1. සී. ජලජමානාවිය. I1I. සී. ජලජමාලාවිය. a. මහාවග්ග. මහාක්ඛන්ධක.

කථෙත්වා චත්තාරි සච්චානි පකාසෙසි. තතො සත්‍ථු ධම්මකථං සුත්වා රාජා බිම්බිසාරො එකාදසනහුතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. එකං නහුතං උපාසකත්තං පටිවෙදෙසි. රාජා සරණං ගන්ත්වා ස්වාතනාය භගවන්තං සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන නිමන්තෙත්වා භගවන්තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා වන්දිත්වා පක්කාමි. පුන දිවසෙ භගවා භික්ඛුසහස්ස පරිවුතො අමරගණපරිවුතො විය දසසතනයනො දෙවරාජා බ්‍රහ්මගණ පරිවුතො විය මහාබ්‍රහ්මා රාජගහං පාවිසි. රාජා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛු සඞ්ඝස්ස දානං දත්වා භොජනපරියොසානෙ භගවන්තං එතදවොච. “අහං භන්තෙ තීණි රතනානි විනා වත්තිතුං න සක්ඛිස්සාමි වෙලාය වා අවෙලාය වා භගවතො සන්තිකං ආගමිස්සාමි ලට්ඨිවනං නාමාතිදූරෙ ඉදං පනම්හාකං වෙළුවනං නාම උය්‍යානං පවිවෙකකාමානං නාච්චාසන්නං නාතිදූරං ගමනාගමනසම්පන්නං නිජ්ජනසම්බාධං පවිවෙකසුඛං ඡායූදකසම්පන්නං සීතලසිලාතලසමලඞ්කතං පරමරමනීයභූමිභාගං සුරභි කුසුම තරුවරනිරන්තරං රමනීය පාසාදහම්මිය විමාන විහාරඩ්ඪයොග මණ්ඩපාදි පතිමණ්ඩිතං ඉදං මෙ භගවා පතිගණ්හාතූති නව තපනඞ්ගාර සඞ්කාසෙන සුවණ්ණභිඞ්කාරෙන සුරභි කුසුම වාසිත මිව මණිවණ්ණමුදකං ගහෙත්වා වෙළුවනාරාමං පරිච්චජන්තො දසබලස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙසි. තස්මිං ආරාම පටිග්ගහණෙ බුද්ධසාසනස්ස මූලානි ඔතිණ්ණානීති පීතිවසගතා නච්චන්තී විය අයං මහාපඨවි කම්පි. ජම්බුදීපෙ පන ඨපෙත්වා වෙළුවනමහාවිහාරං අඤ්ඤං පඨවිං කම්පෙත්වා ගහිත සෙනාසනං නාම නත්ථි. අථ සත්ථා වෙළුවනාරාමං පටිග්ගහෙත්වා රඤ්ඤො විහාරදානානුමොදනමකාසි:

“ආවාසදානස්ස පනානිසංසං
කො නාම වත්තුං පුරිසො සමත්ථො
අඤ්ඤත්‍ර බුද්ධා පන ලොකනාථා
යුත්තො මුඛානං නහුතෙන වාපි.

ආයුඤ්ච වණ්ණඤ්ච සුඛං බලඤ්ච
වරං පසත්ථං පටිභානමෙව
දදාති නාමාති පවුච්චතෙ සො
යො දෙති සඞ්ඝස්ස නරො විහාරං.

දාතා නිවාසස්ස නිවාරණස්ස
සීතාදිනො ජීවිතුපද්දවස්ස
පාලෙති ආයුං පන තස්ස තස්මා
ආයුප්පදො හොති තමාහු සන්තො.

අච්චුණ්හ සීතෙ වසතො නිවාසෙ
බලඤ්ච වණ්ණො පටිභා න හොති
තස්මා හි සො දෙති විහාරදාතා
බලඤ්ච වණ්ණං පටිභානමෙව.

දුක්ඛස්ස සීතුණ්හසිරිංසපා ච
වාතාතපාදිප්පභවස්ස ලොකෙ
නිවාරණා නෙකවිධස්ස නිච්චං
සුඛප්පදෙ හොති විහාරදත්‍තා.

සීතුණ්හ වාතාතප ඩංස වුඨි
සිරිංසපා වාලමිගාදි දුක්ඛං
යස්මා නිවාරෙති නිවාසදත්‍තා
තස්මා සුඛං වින්දති සො පරත්ථ.

පසන්න චිත්තො භවභොග හෙතුං
මනොභිරාමං මුදිතො විහාරං
යො දෙති සීලාදි ගුණොදිතානං
සබ්බං දදෙ නාම පවුච්චතෙ සො.

පහාය මච්ඡෙරමලං සලොභං
ගුණාලයානං නිලයං දදන්ති
ඛිත්තො ච සො තත්ථ පරෙහි සග්ගෙ
යථා භතං ජායති වීතසොකො.

වරෙ චාරූ රූපෙ විහාරෙ උළාරෙ
නරො කාරයෙ වාසයෙ තත්ථ භික්ඛූ
දදෙය්‍යන්න පානඤ්ච වත්ථඤ්ච තෙසං
පසන්නෙන චිත්තෙන සක්කච්ච නිච්චං.

තස්මා මහාරාජ භවෙසු භොගෙ
මනොරමෙ පච්චනුභුය්‍ය භීයො
විහාරදානස්ස ඵලෙන සන්තං
සුඛං අසොකං අධිගච්ඡ පච්ඡා.”

ඉච්චෙවං මුනිරාජා නරරාජස්ස බිම්බිසාරස්ස විහාරදානානුමොදනං කත්වා උළාරාසනා භික්ඛුසඞ්ඝ පරිවුතො පරමදස්සනීයාය අත්තනො සරීරප්පභාය සුවණ්ණරස සෙක පිඤ්ජරානි විය නගරවන විමානාදීනි කුරුමානො අනොපමාය බුද්ධලීළහාය අනන්තාය බුද්ධසිරියා වෙළුවන මහාවිහාරමෙව පාවිසීති.

අකිලන්තෙ වෙළුවනෙ විහාරෙ
තථාගතො තත්ථ මනොභිරාමෙ
නානා විහාරෙන විහාසි ධීරො
වෙනෙය්‍යකානං* සමුදික්ඛමානො.

අථ එවං භගවති තස්මිං විහරන්තෙ සුද්ධොදන මහාරාජා “පුත්තො මෙ ඡ වස්සානි දුක්කරකාරිකං කත්වා පරමාභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිත වරධම්මචක්කො රාජගහං පත්වා වෙළුවන මහාවිහාරෙ විහරතී”ති සුත්වා අඤ්ඤතර මහාමච්චං ආමන්තෙසි. එහි භණෙ පුරිසසහස්ස

---

* වෙනෙය්‍යකාලං.

පරිවාරො රාජගහං පත්වා මම වචනෙන පිතා තෙ සුද්ධොදනමහාරාජා දට්ඨුකාමොති වත්වා පුත්තං මෙ ගණ්හිත්වා එහීති ආහ. සො සාධු දෙවාති රඤ්ඤො පටිස්සුණිත්වා පුරිසසහස්සපරිවාරෙන සට්ඨියොජනමග්ගං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනාවෙලාය විහාරං පාවිසි. සො තිට්ඨතු තාව රඤ්ඤා පහිතසාසනන්ති පරිසපරියන්තෙ ඨිතො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා යථාඨිතොව සද්ධිං පුරිසසහස්සෙන අරහත්තං පත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. භගවා එථ භික්ඛවොති හත්ථං පසාරෙසි. තෙ සබ්බෙ තංඛණඤ්ඤෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වස්සසතිකත්ථෙරා විය ආකප්පසම්පන්නා හුත්වා භගවන්තං පරිවාරෙසුං. රාජා "නෙව ගතො ආගච්ඡති න ච සාසනං සුය්‍යතී"ති තෙනෙව නීහාරෙන නවක්ඛත්තුං අමච්චෙ පෙසෙසි. තෙසු නවසු පුරිසසහස්සෙසු එකොපි රඤ්ඤො නාරොචෙසි න සාසනං වා පහිණි, සබ්බෙ අරහත්තං පත්වා පබ්බජිංසු. අථ රාජා චින්තෙසි කො නු ඛො මම වචනං කරිස්සතීති? සබ්බ රාජබලං ඔලොකෙන්තො **උදායිං** අද්දස සො කිර රඤ්ඤො සබ්බත්ථසාධකො අමච්චො අබ්භන්තරිකො අතිවිස්සාසිකො බොධිසත්තෙන සද්ධිං එකදිවසෙ ජාතො සහපංසුකීළිතො සහායො අථ නං රාජා ආමන්තෙසි "තාත උදායි අහං මම පුත්තං දට්ඨුකාමො නවපුරිසසහස්සානි පෙසෙසිං එකපුරිසොපි ආගන්ත්වා සාසනමත්තම්පි ආරොචෙන්තො නත්ථි දුජ්ජානො ඛො පන ජීවිතන්තරායො අහං ජීවමානොව පුත්තං දට්ඨුමිච්ඡාමි සක්ඛිස්සසි මෙ පුත්තං දස්සෙතු"න්ති සක්ඛිස්සාමි දෙව "සචෙ පබ්බජිතුං ලභිස්සාමී"ති ආහ. "තාත ත්වං පබ්බජිත්වා වා අපබ්බජිත්වා වා මය්හං පුත්තං දස්සෙහී"ති සො සාධු දෙවාති රඤ්ඤො සාසනං ආදාය රාජගහං ගන්ත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සද්ධිං පුරිසසහස්සෙන අරහත්තං පත්වා එහිභික්ඛුභාවෙ පතිට්ඨාය ඵග්ගුණපුණ්ණමාසියං චින්තෙසි. අතික්කන්තො හෙමන්තො වසන්තසමයො අනුප්පත්තො සුපුප්ඵිතා වනසණ්ඩා පටිපජ්ජනක්ඛමො මග්ගො කාලො දසබලස්ස ඤාතිසඞ්ගහං කාතුන්ති චින්තෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා:-

"අඞ්ගාරිනො දානි දුමා භදන්තෙ
ඵලෙසිනො ඡදනං විප්පහාය
තෙ අච්චිමන්තො විය භාසයන්ති
සමයො මහාවීර භගීරථානං.*

නාතිසීතං නාති උණ්හං නාති දුබ්භික්ඛ ඡාතකං
සද්දලා හරිතා භූමි එස කාලො මහා මුනී"ති.

සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි භගවතො **කුලනගරං** ගමනත්ථාය ගමනවණ්ණං වණ්ණෙසි. අථ නං සත්ථා "කිං නු ඛො උදායි ගමනවණ්ණං වණ්ණෙසී"ති? ආහ. "භන්තෙ තුම්හාකං පිතා සුද්ධොදනමහාරාජා දට්ඨුකාමො කරොථ ඤාතකානං සඞ්ගහ"න්ති සාධු උදායි කරිස්සාමි ඤාතිසඞ්ගහං තෙනහි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරොචෙහි **ගමියවත්තං** පූරෙස්සන්තීති. සාධු භන්තෙති ථෙරො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරොචෙසි.

* භගීරසානං.

සත්ථා අඞ්ගමගධවාසීනං කුලපුත්තානං දසහි සහස්සෙහි කපිලවත්ථු වාසීනං දසහිසහස්සෙහීති සබ්බෙහෙව වීසතියා ඛීණාසව භික්ඛුසහස්සෙහි පරිවුතො රාජගහා නික්ඛමිත්වා දිවසෙ දිවසෙ යොජනං යොජනං ගච්ඡන්තො ද්වීහි මාසෙහි කපිලපුරං සම්පාපුණි. සාකියා අනුප්පත්තෙ යෙව භගවති අම්හාකං ඤාතිසෙට්ඨං පස්සිස්සාමාති භගවතො වසනට්ඨානං වීමංසමානා නිග්‍රොධසක්කස්සාරාමො රමණීයොති සල්ලක්ඛෙත්වා සබ්බං පටිජග්ගනවිධිං කාරෙත්වා ගන්ධ පුප්ඵ හත්ථා පච්චුග්ගමනං කරොන්තා සබ්බාලඞ්කාර සමලඞ්කතගත්තා ගන්ධ පුප්ඵ චුණ්ණාදීහි පූජයමානා භගවන්තං පුරක්ඛත්වා නිග්‍රොධාරාමමෙව අගමංසු. තත්‍ර භගවා වීසතියා ඛීණාසවසහස්සෙහි පරිවුතො පඤ්ඤත්තෙ බුද්ධාසනෙ නිසීදි. සාකියා පනමානජාතිකා මානත්ථද්ධා සිද්ධත්ථකුමාරො අම්හෙහි දහරතරො අම්හාකං කණිට්ඨො භාතා භාගිනෙය්‍යො නත්තා පුත්තොති චින්තෙත්වා දහරදහරෙ රාජකුමාරෙ ආහංසු තුම්හෙ වන්දථ මයං තුම්හාකං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො නිසීදිස්සාමාති. තෙසෙවං නිසින්නෙසු තතො භගවා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා ඉමෙ ඤාතකා අත්තනො මොඝජිණ්ණභාවෙන න මං වන්දන්ති න පනෙතෙ ජානන්ති බුද්ධො නාම කීදිසො බුද්ධබලං නාම කීදිසන්ති වා බුද්ධො නාම එදිසො බුද්ධ බලං නාම එදිසන්ති වා හන්දාහං අත්තනො බුද්ධ බලඤ්ච ඉද්ධිබලඤ්ච දස්සෙන්තො පාටිහාරියඤ්ච කරෙය්‍යං ආකාසෙ දසසහස්ස චක්කවාළ විත්ථතං සබ්බරතනමයං චඞ්කමං මාපෙත්වා තත්ථ චඞ්කමන්තො මහාජනස්ස අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා ධම්මඤ්ච දෙසෙය්‍යන්ති චින්තෙසි. තෙන වුත්තං සඞ්ගීතිකාරකෙහි භගවතො පරිවිතක්ක දස්සනත්ථං.

"නහෙතෙ ජානන්ති සදෙව මානුසා
බුද්ධො අයං කීදිසකො නරුත්තමො
ඉද්ධිබල පඤ්ඤාබලඤ්ච කීදිසං
බුද්ධබලං ලොකහිතස්ස කීදිසං.

නහෙතෙ ජානන්ති සදෙව මානුසා
බුද්ධො අයං එදිසකො නරුත්තමො
ඉද්ධිබලං පඤ්ඤාබලඤ්ච එදිසං
බුද්ධබලං ලොකහිතස්ස එදිසං.

හන්දාහං දස්සයිස්සාමි බුද්ධබලං අනුත්තරං
චඞ්කමං මාපයිස්සාමි නභෙ රතනමණ්ඩිතං"ති.

තත්ථ **නහෙ තෙ ජානන්තීති** නහි එතෙ ජානන්ති; නකාරො පටිසෙධත්ථො; හිකාරො කාරණත්ථෙ නිපාතො; යස්මා පනෙතෙ මම ඤාතිආදයො දෙවමනුස්සා මයා ඉද්ධිබලෙ ච බුද්ධබලෙ ච අනාවීකතෙ න ජානන්ති එදිසො බුද්ධො එදිසං බුද්ධබලන්ති, තස්මාහං මම බුද්ධබලඤ්ච ඉද්ධිබලඤ්ච දස්සෙය්‍යන්ති අත්ථො. **සදෙවමානුසාති** එත්ථ දෙවාති උප්පත්ති දෙවා අධිප්පෙතා, සහදෙවෙහීති සදෙවා, කෙ තෙ? මානුසා, සදෙවකා මානුසා සදෙවමානුසා, අථ වා දෙවොති සම්මුති දෙවො,

සුද්ධොදනො රාජා අධිපෙය්‍යතො, සහ දෙවෙන රඤ්ඤා සුද්ධොදනෙනාති සදෙවා, මානුසාති ඤාතිමනුස්සා, සදෙවා සසුද්ධොදනා මනුස්සා සදෙව මානුසා සරාජානො එතෙ මම ඤාතිමානුසා මම බලං න ජානන්තීති අත්ථො. සෙසදෙවාපි සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති යෙව සබ්බෙපි දෙවා දෙව නට්ඨෙන දෙවාති වුච්චන්ති දෙවනං නාම ධාතුඅත්ථො කීළාදි. අථවා දෙවා ච මානුසා ච දෙවමානුසා සහ දෙවමානුසෙහි සදෙවමානුසා, කෙ තෙ? ලොකාති වචනසෙසො දට්ඨබ්බො; බුද්ධොති චතුසච්චධම්මෙ බුද්ධො අනුබුද්ධොති බුද්ධො, යථාහ:-

අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිඤ්ඤාතං භාවෙතබ්බඤ්ච භාවිතං
පහාතබ්බං පහීනං මෙ තස්මා බුද්ධොස්මි බ්‍රාහ්මණ.a

ඉධ පන කත්තුකාරකෙ බුද්ධසද්දසිද්ධි දට්ඨබ්බා, අධිගතවිසෙසෙහි දෙව මනුස්සෙහි සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවාති එවං බුද්ධත්තා ඤාතත්තා බුද්ධො, ඉධ කම්මකාරකෙ බුද්ධසද්දසිද්ධි දට්ඨබ්බා. බුද්ධමස්ස අත්ථීති වා බුද්ධො බුද්ධවන්තතාති අත්ථො තං සබ්බං සද්දසත්ථානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. **කීදිසකො**ති කීදිසො කිංසරික්ඛකො කිංසදිසො කිංවණ්ණො කිං සණ්ඨානො දීඝො වා රස්සො වාති අත්ථො. **නරුත්තමො**ති නරානං නරෙසු වා උත්තමො සෙට්ඨොති නරුත්තමො. **ඉද්ධිබල**න්ති එත්ථ ඉජ්ඣනං ඉද්ධි නිප්ඵත්ති අත්ථෙන පටිලාභට්ඨෙන ච ඉද්ධි, අථවා ඉජ්ඣන්ති තාය සත්තා ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා හොන්තීති ඉද්ධි, සා පන දසවිධා හොති යථාහ:-දසඉද්ධියො කතමාදස? අධිට්ඨානා ඉද්ධි විකුබ්බණාඉද්ධි මනොමයා ඉද්ධි ඤාණවිප්ඵාරාඉද්ධි සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි අරියාඉද්ධි කම්මවිපාකජා ඉද්ධි පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි විජ්ජාමයා ඉද්ධි තත්ථ තත්ථ සම්මාපයොගපච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධීති, තාසං ඉදං නානත්තං: පකතියා එකො බහුකං ආවජ්ජති සතං වා සහස්සං වා ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති බහුකො හොමීති එවං විභජිත්වා දස්සිතා ඉද්ධි අධිට්ඨානවසෙන නිප්ඵන්නත්තා අධිට්ඨානා ඉද්ධි නාම. තස්සායමත්ථො අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය සචෙ සතං ඉච්ඡති සතං හොමි සතංහොමීති කාමාවචරපරිකම්මචිත්තෙහි පරිකම්මං කත්වා පුන අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය පුන ආවජ්ජිත්වා අධිට්ඨාති අධිට්ඨානචිත්තෙන සහෙව සතං හොති සහස්සාදීසුපි එසෙවනයො. තත්ථ පාදකජ්ඣාන චිත්තං නිමිත්තාරම්මණං, පරිකම්මචිත්තානි සතාරම්මණානි වා සහස්සාදිසු අඤ්ඤතරාරම්මණානි වා, තානි ච ඛො වණ්ණවසෙන නො පණ්ණත්තිවසෙන, අධිට්ඨානචිත්තම්පි සතාරම්මණමෙව, තං පන අප්පනා චිත්තං විය ගොත්‍රභූ· අනන්තරමෙකමෙව උප්පජ්ජති රූපාවචර චතුත්ථජ්ඣානිකං, සො පන පකති වණ්ණං විජහිත්වා කුමාරවණ්ණං වා දස්සෙති නාගවණ්ණං වා දස්සෙති සුපණ්ණවණ්ණං වා-පෙ-විවිධම්පි සෙනාබ්‍යූහං දස්සෙති එවං ආගතා ඉද්ධි පකති වණ්ණ විජහන විකාර වසෙන පවත්තත්තා විකුබ්බණා ඉද්ධි නාම. "ඉධ භික්ඛු ඉමම්හා කායා

a. මහාවග්ග. මහක්ඛන්ධක.

අඤ්ඤං කායං අභිනිම්මිනාති රූපිං මනොමයං සබ්බඞ්ග පච්චඞ්ගං අහීනින්ද්‍රියන්ති[a] ඉමිනා නයෙන ආගතා ඉද්ධි සරීරබ්භන්තරෙ ව අඤ්ඤස්ස මනොමයස්ස සරීරස්ස නිප්ඵත්ති වසෙන පවත්තත්තා මනොමයා ඉද්ධිනාම. ඤාණුප්පත්තිතො පුබ්බෙ වා පච්ඡා වා තඞ්ඛණෙ වා හොති තෙන අත්තභාවෙන පටිලභිතබ්බ අරහත්ත ඤාණානුභාවෙන නිබ්බත්තො විසෙසො ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි නාම. ආයස්මතො **බාකුලස්ස** ච **සඞ්කිච්චස්ස** ච ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි, තෙසං වත්ථු චෙත්ථ කථෙතබ්බං. සමාධිතො පුබ්බෙ වා පච්ඡා වා තඞ්ඛණෙ වා සමථානුභාව නිබ්බත්තො විසෙසො සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි නාම. ආයස්මතො **සාරිපුත්තස්ස** සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි, ආයස්මතො **සඤ්ජීවස්ස** සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි ආයස්මතො **ඛාණුකොණ්ඩඤ්ඤස්ස** සමාධි විප්ඵාරා ඉද්ධි, **සාමාවතියා** උපාසිකාය සමාධි විප්ඵාරා ඉද්ධීති තෙසං වත්ථූනෙත්ථ කථෙතබ්බානි. ගන්ථවිත්ථාර දොස පරිහාරත්ථං පන මයා න විත්ථාරිතානි. කතමා අරියා ඉද්ධි? "ඉධ භික්ඛු සචෙ ආකඞ්ඛති පටික්කූලෙ අප්පටික්කූල සඤ්ඤී විහරෙය්‍යන්ති අප්පටික්කූලසඤ්ඤී විහරති සචෙ ආකඞ්ඛති අප්පටික්කූලෙ පටික්කූලසඤ්ඤී විහරෙය්‍යන්ති පටික්කූලසඤ්ඤී විහරති උපෙක්ඛකො තත්ථ විහරති සතො සම්පජානො"ති[a] අයං හි චෙතො වසිප්පත්තානං අරියානං එව සම්භවතො අරියා ඉද්ධි නාම. කතමා කම්මවිපාකජා ඉද්ධි? සබ්බෙසං පක්ඛීනං සබ්බෙසං දෙවානං පඨමකප්පිකානඤ්ච මනුස්සානං එකච්චානඤ්ච විනිපාතිකානං වෙහාසගමනාදිකා කම්මවිපාකජා ඉද්ධි නාම. කතමා පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි? **රාජචක්කවත්තී** වෙහාසං ගච්ඡති සද්ධිං චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය, **ජටිලකස්ස** නාම ගහපතිස්ස අසීති හත්ථො සුවණ්ණපබ්බතො නිබ්බත්ති, අයං පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි. **ඝොසිතස්ස** ගහපතිනො සත්තසු ඨානෙසු මාරණත්ථාය උපක්කමෙ කතෙපි අරොගභාවො පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි. **මෙණ්ඩකසෙට්ඨිස්ස** අට්ඨකරීසමත්තෙ පදෙසෙ සත්තරතනමයානං මෙණ්ඩකානං පාතුභාවො පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි. කතමා විජ්ජාමයා ඉද්ධි? "විජ්ජාධරා විජ්ජං පරිජප්පිත්වා වෙහාසං ගච්ඡන්ති ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ හත්ථිම්පි දස්සෙන්ති–පෙ–විවිධම්පි සෙනාබ්‍යූහං දස්සෙන්තී"ති[a] ආදිනයප්පවත්තා විජ්ජා මයා ඉද්ධි. තං තං කම්මං කත්වා නිබ්බත්ත විසෙසො සම්මාපයොගප්පච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධීති අයං සම්මාපයොග පච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි නාම. ඉමිස්සා දසවිධාය ඉද්ධියා බලං ඉද්ධිබලං නාම ඉදං මය්හං ඉද්ධිබලං න ජානන්තීති අත්ථො. **පඤ්ඤාබල**න්ති සබ්බලොකිය ලොකුත්තර ගුණවිසෙස දායකං අරහත්තමග්ග පඤ්ඤාබලං අධිප්පෙතං තම්පි නජානන්ති, කෙචි ජනානං අසාධාරණඤාණානමෙතං අධිවචනං පඤ්ඤාබලන්ති වදන්ති. **බුද්ධබල**න්ති එත්ථ බුද්ධබලං නාම බුද්ධානුභාවො දසබල ඤාණානි වා, තත්ථ දසබලඤාණානි නාම ඨානාඨානඤාණං අතීතානාගත පච්චුප්පන්නකම්මවිපාකජානනඤාණං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදාඤාණං අනෙකධාතු නානාධාතු ලොක ජානනඤාණං නානාධිමුත්තිකතං ඤාණං

---

a. විසුද්ධිමග්ග ඉද්ධිවිධනිද්දෙස.

ආසයානුසයඤාණං ඣානවිමොක්ඛසමාධි සමාපත්තීනං සංකිලෙස වොදාන වුට්ඨානෙසු යථා භූතඤාණං පුබ්බෙනිවාසානුස්සති ඤාණං චුතූපපාතඤාණං ආසවක්ඛයඤාණන්ති ඉමානි දස. ඉමෙසං දසන්නං ඤාණානමධිවචනං බුද්ධබලන්ති, **එදිසං**ති ඊදිසං, අයමෙව වා පාඨො. **හන්දා**ති වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො, **අහ**න්ති අත්තානං නිද්දිසති, කිං වුත්තං හොති? යස්මා පනෙතෙ මම ඤාතකා බුද්ධබලං වා බුද්ධගුණං වා න ජානන්ති කෙවලං අත්තනො මොඝජිණ්ණ භාවං නිස්සාය මානවසෙන සබ්බලොක ජෙට්ඨං මං න වන්දන්ති තස්මා තෙසං මානකෙතු අපි තං භඤ්ජිත්වා වන්දනත්ථං බුද්ධබලං දස්සෙය්‍යන්ති වුත්තං හොති, **දස්සයිස්සාමී**ති දස්සෙය්‍යං, “දස්සෙස්සාමීති”ති වා පාඨො සොයෙව අත්ථො. **බුද්ධබල**න්ති බුද්ධානුභාවං බුද්ධ ඤාණ විසෙසං වා, **අනුත්තර**න්ති නිරුත්තරං, **චඞ්කම**න්ති චඞ්කමිතබ්බට්ඨානං, **මාපයිස්සාමී**ති මාපෙය්‍යන්ති, “චඞ්කමනං මාපයාමී”තිපි පාඨො සොයෙවත්ථො. **නභෙ**ති ආකාසෙ, **සබ්බරතන මණ්ඩිත**න්ති සබ්බෙහි රතිජනනට්ඨෙන රතනෙහි මුත්තා මණි වෙළුරිය සඞ්ඛ සිලා පවාල රජත සුවණ්ණ මසාරගල්ල ලොහිතඞ්කෙහි දසහි මණ්ඩිතො අලඞ්කතො, තං සබ්බරතනමණ්ඩිතං. “නභෙ රතන මණ්ඩිතන්ති.” පඨන්ති කෙචි, අථෙවං භගවතා චින්තිතමත්තෙන දසසහස්ස චක්කවාළවාසිනො භුම්මාදයො දෙවා පමුදිතහදයා සාධුකාරමදංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තෙහි සඞ්ගීතිකාරකෙහි:–

“භුම්මා මහාරාජිකා තාවතිංසා
යාමා ච දෙවා තුසිතා ච නිම්මිතා
පරනිම්මිතා යෙ පිච බ්‍රහ්මකායිකා
ආනන්දිතා විපුලමකංසු ඝොස”න්ති.

ආදි ගාථායො ඨපිතානි වෙදිතබ්බා තත්ථ **භුම්මා**ති භුම්මට්ඨා. පාසාද පබ්බත වන රුක්ඛාදිසු ඨිතා. **මහාරාජිකා**ති මහාරාජ පක්ඛිකා, භුම්මට්ඨානං දෙවතානං සද්දං සුත්වා ආකාසට්ඨකදෙවතා තතො අබ්භවලාහකා දෙවතා තතො උණ්හවලාහකා දෙවතා තතො සීතවලාහකා දෙවතා තතො වස්සවලාහකා දෙවතා තතො චත්තාරො මහාරාජානො තතො තාවතිංසා තතො යාමා තතො තුසිතා තතො නිම්මාණරතී දෙවතා තතො පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවතා තතො බ්‍රහ්මකායිකා තතො බ්‍රහ්මපුරොහිතා තතො මහාබ්‍රහ්මා තතො පරිත්තාභා තතො අප්පමාණාභා තතො ආභස්සරා තතො පරිත්තසුභා තතො සුභකිණ්හා තතො වෙහප්ඵලා තතො අවිහා තතො අතප්පා තතො සුදස්සා තතො සුදස්සී තතො අකනිට්ඨා දෙවා සද්දං සුත්වා මහන්තං සද්දං අකංසු. අසඤ්ඤිනො ච අරූපාවචරසත්තෙ ච ඨපෙත්වා සොතායතන පවත්තිට්ඨානෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්ස නාගාදයො පීතිවසගතහදයා උක්කුට්ඨිසද්දමකංසූති අත්ථො. **ආනන්දිතා**ති පමුදිත හදයා සඤ්ජාතපීති සොමනස්සා හුත්වාති අත්ථො. **විපුල**න්ති තුමුලං, අථ සත්ථා චින්තිත සමනන්තරමෙව ඔදාතකසිණ සමා

ජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු ආලොකො හොතූති අධිට්ඨාසි. තෙන අධිට්ඨාන චිත්තෙන සහෙව ආලොකො අහොසි පඨවිතො පට්ඨාය යාව අකනිට්ඨභවනා, තෙන වුත්තං:-

"ඔභාසිතා ච පඨවී සදෙවකා
පුථූ ච ලොකන්තරිකා අසංවුතා
තමො ච තිබ්බො විහතො තදා අහු
දිස්වාන අච්ඡෙරකං පාටිහීර"න්ති.

තත්ථ **ඔභාසිතා**ති පකාසිතා, **පඨවී**ති එත්ථායං පඨවී චතුබ්බිධා **ලක්ඛණ**පඨවි **සසම්භාර**පඨවි **නිමිත්ත**පඨවි **සම්මුති**පඨවීති, තාසු "කතමාවුසො? අජ්ඣත්තිකා පඨවිධාතු යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං කක්ඛළං ඛරිගතං"ති a ආදිසු වුත්තා අයං ලක්ඛණපඨවි නාම. "යො පන භික්ඛු පඨවිං ඛණෙය්‍ය වා ඛණාපෙය්‍ය වා"ති b ආදිසු වුත්තා යෙ ච කෙසාදයො වීසතිකොට්ඨාසා අයො ලොහාදයො ච බාහිරා සා පි වණ්ණාදීහි සම්භාරෙහි සද්ධිං පඨවීති සසම්භාර පඨවි නාම. "පඨවිකසිනමෙකො සඤ්ජානාතී"ති ආදිසු නිමිත්තපඨවි ආරම්මණපඨවීති පි වුච්චති. පඨවි කසිණජ්ඣාන ලාභී දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො ආගමනවසෙන පඨවි දෙවොති නාමං ලභති වුත්තං හෙතං:-"ආපො ච දෙවා පඨවී"ති c ආදිසු, අයං සම්මුති පඨවි පඤ්ඤත්ති පඨවී නාමාති වෙදිතබ්බා. ඉධ පන සසම්භාර පඨවී අධිප්පෙතා, **සදෙවකා**ති සදෙවලොකා, **සදෙවතා**තිපි පාඨො අත්ථි වෙ සුන්දරතරං. සදෙවකො මනුස්සලොකො ඔභාසිතොති අත්ථො, **පුථූ**ති බහූ, **ලොකන්තරිකා**ති අසුරකාය නරකානමෙතං අධිවචනං, සා පන තිණ්ණං චක්කවාළානං අන්තරා එකා ලොකන්තරිකා හොති.

තිණ්ණං සකට චක්කානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහච්ච ඨිතානං මජ්ඣෙ ඔකාසො විය එකෙකො ලොකන්තරිකො පරිමාණතො අට්ඨයොජන සහස්සා හොති, **අසංවුතා**ති හෙට්ඨා අප්පතිට්ඨා, **තමොචා**ති අන්ධකාරො, **තිබ්බො**ති බහලො, ඝනො, චන්දිමසුරියාලොකාභාවතො නිච්චන්ධකාරොව හොති. **විහතො**ති විද්ධස්තො, **තදා**ති යදා පන භගවා සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච පාටිහාරියකරණත්ථං ආලොකං එරි තදා, සො තමො තිබ්බො ලොකන්තරිකාසු ඨිතො විගතො විද්ධස්තො අහොසීති අත්ථො. **අච්ඡරකා**න්ති අච්ඡරාපහරණයොග්ගං, විම්හය වසෙන අඞ්ගුලිප්පහරණයොග්ගන්ති අත්ථො. **පාටිහීරං**ති පටිපක්ඛහරණතො පාටිහීරං, පටිහරති සත්තානං දිට්ඨිමානොපගතානි චිත්තානීති වා පාටිහීරං, අප්පසන්නානං සත්තානං පසාදං පටි ආහරතීති වා පාටිහීරං, "පාටිහෙරං"ති පි පාඨො සො යෙවත්ථො, එත්ථ ආලොක විධානවිසෙසස්ස එතං අධිවචනං, **දිස්වාන අච්ඡෙරකං පාටිහීරං**ති එත්ථ දෙවා මනුස්සා ලොකන්තරිකාසු නිබ්බත්තසත්තා පි ච තං

---

a. මජ්ඣිමනිකාය-මහාහත්ථිපදොපමසුත්ත. b. පාතිමොක්ඛ.
c. මහාසමයසුත්ත.

භගවතො පාටිහාරියං දිස්වා පරම පීති සොමනස්සං 'අගමංසූ'ති ඉදං වචනං ආහරිත්වා අත්ථො දට්ඨබ්බො, ඉතරථා න පුබ්බෙන වා පරං පරෙන වා පුබ්බං යුජ්ජති. ඉදානි න කෙවලං මනුස්සදෙවලොකෙසුයෙවාලොකො අපි සබ්බත්ථ තිවිධෙපි සඞ්ඛාර සත්තොකාසසඞ්ඛාතෙ ලොකෙ ආලොකො යෙවාති දස්සනත්ථං:-

"සදෙව ගන්ධබ්බ මනුස්ස රක්ඛසෙ
ආභා උළාරා විපුලා අජායථ
ඉමස්මිං ලොකෙ පරස්මිං චොභයෙ
අධොපි උද්ධං තිරියඤ්ච විත්ථතං"ති.

අයං ගාථා වුත්තා, තත්ථ **දෙවා**ති සම්මුතිදෙවා උප්පත්තිදෙවා විසුද්ධිදෙවාති සබ්බෙපි මෙ දෙවා ඉධ සඞ්ගහිතා, දෙවා ච ගන්ධබ්බා ච මනුස්සා ච රක්ඛසා ච=දෙවගන්ධබ්බ මනුස්ස රක්ඛසා, සහ දෙව ගන්ධබ්බ මනුස්ස රක්ඛසෙහීති=සදෙවගන්ධබ්බමනුස්සරක්ඛසො, කො පන සො? ලොකො, තස්මිං සදෙව ගන්ධබ්බ මනුස්ස රක්ඛසෙ ලොකෙ, **ආභා**ති ආලොකො, **උළාරා**ති එත්ථායං උළාර සද්දො මධුර සෙට්ඨ පමාණ විපුලාදිසු දිස්සති, තථාහෙස "උළාරානි උළාරානි ඛාදනීයානි භොජනීයානි ඛාදන්ති භුඤ්ජන්තී[a]"ති ආදිසු මධුරෙ දිස්සති, "උළාරාය ඛොපන භවං වච්ඡායනො පසංසාය සමණං ගොතමං පසංසතී[b]"ති ආදිසු සෙට්ඨෙ, "අතික්කම්ම දෙවානං දෙවානුභාවං අප්පමාණො උළාරො ඔභාසො"ති[c] ආදිසු විපුලෙ, ස්වායමිධ සෙට්ඨෙ දට්ඨබ්බො. **විපුලා**ති අප්පමාණා, **අජායථා**ති උප්පජ්ජි, උදපාදි, පවත්තිත්ථ, **ඉමස්මිං ලොකෙ පරස්මිං චා**ති ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ පරස්මිං දෙව ලොකෙ චාති අත්ථො. උභයස්මිං අජ්ඣත්ත බහිද්ධාසු විය දට්ඨබ්බං. **අධොපී**ති අවීචිආදිසු නිරයෙසු, **උද්ධ**න්ති භවග්ගතො පි උද්ධං අජටාකාසෙපි, **තිරියඤ්චා**ති තිරියතොපි දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු, **විත්ථත**න්ති විසටං, අන්ධකාරං විධමිත්වා වුත්තප්පකාරං ලොකඤ්ච පදෙසඤ්ච අජ්ඣොත්ථරිත්වා ආභා පවත්තිත්ථාති අත්ථො. අථ වා **තිරියාච විත්ථත**න්ති තිරියතො විත්ථතං මහන්තං අප්පමාණං පදෙසං ආභා ඵරිත්වා අට්ඨාසීති අත්ථො. අථ භගවා දසසහස්ස චක්කවාළෙසු ආලොකඵරණං කත්වා අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය ආවජ්ජිත්වා අධිට්ඨාන චිත්තෙන ආකාසමබ්භුග්ගන්ත්වා තෙසං ඤාතීනං සීසෙසු පාදපංසූ ඔකිරමානො විය මහතීදෙවමානුසපරිසාය මජ්ඣෙ යමකපාටිහාරියං දස්සෙසි. තං පන පාළිතො එවං වෙදිතබ්බං:-කතමං තථාගතස්ස යමකපාටිහාරියෙ ඤාණං? ඉධ තථාගතො යමකපාටිහාරියං කරොති අසාධාරණං සාවකෙහි, උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති හෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති උපරිමකායතො උදකධාරා, පුරත්ථිමකායතො-පෙ-පච්ඡිමකායතො පච්ඡිමකායතො=පුරත්ථිමකායතො දක්ඛිණක්ඛිතො=වාමක්ඛිතො වාමක්ඛිතො=දක්ඛිණක්ඛිතො

a මජ්ඣිමනි. මහාසච්චකසුත්ත. b මජ්ඣිමනි. චූළහත්ථිපදොපමසුත්ත.
c මහාසමයසුත්ත.

දක්ඛිණ කණ්ණ සොතතො=වාමකණ්ණසොතතො වාමකණ්ණසොතතො=දක්ඛිණකණ්ණසොතතො දක්ඛිණනාසිකාසොතතො=වාමනාසිකාසොතතො වාමනාසිකාසොතතො=දක්ඛිණනාසිකාසොතතො දක්ඛිණ අංසකූටතො=වාමඅංසකූටතො වාමඅංසකූටතො=දක්ඛිණඅංසකූටතො දක්ඛිණහත්ථතො=වාම හත්ථතො වාම හත්ථතො=දක්ඛිණ හත්ථතො දක්ඛිණ පස්සතො=වාමපස්සතො වාමපස්සතො=දක්ඛිණ පස්සතො දක්ඛිණපාදතො=වාමපාදතො වාමපාදතො=දක්ඛිණපාදතො අඞ්ගුලඞ්ගුලෙහි=අඞ්ගුලන්තරිකාහි = අඞ්ගුලන්තරිකාහි = එකෙකලොමතො = ලොමකූපතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති ලොමකූපතො උදකධාරා පවත්තති, පවත්තන්ති රංසියො ඡබ්බණ්ණානං නීලානං පීතානං ලොහිතානං ඔදාතානං මඤ්ජෙට්ඨානං පභස්සරානං, භගවා චඞ්කමති නිම්මිතො තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති-නිම්මිතො සෙය්‍යං කප්පෙති භගවා චඞ්කමති වා තිට්ඨති වා නිසීදති වා, ඉදං තථාගතස්ස යමකපාටිහීරෙ ඤාණන්ති.

තස්ස පන භගවතො තෙජොකසිනසමාපත්තිවසෙන උපරිම කායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති. ආපොකසිනසමාපත්තිවසෙන හෙට්ඨිම කායතො උදකධාරා පවත්තතීති පුන උදකධාරාය පවත්තනට්ඨානතො අග්ගික්ඛන්ධස්ස පවත්ති අග්ගික්ඛන්ධස්ස පවත්තිට්ඨානතො උදකධාරා පවත්තීති දස්සෙතුං හෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො උපරිමකායතො උදකධාරා පවත්තන්තීති වුත්තාති වෙදිතබ්බා, එස නයො සෙසපදෙසුපි, අග්ගික්ඛන්ධො පනෙත්ථ උදකධාරාය අසම්මිස්සාව අහොසි, තථා උදකධාරා අග්ගික්ඛන්ධෙන, රස්මිසු පන දුතියා දුතියා රස්මි පුරිමාය පුරිමාය යමකා විය එකක්ඛණෙ පවත්තති, චිත්තඤ්ච චිත්තානං එකක්ඛණෙ පවත්ති නාම නත්ථි, බුද්ධානං පන භවඞ්ගපරිවාසස්ස ලහුකතාය පඤ්චහාකාරෙහි චින්නවසිතාය එතා රස්මියො එකක්ඛණෙ විය පවත්තන්ති, තස්සා පන රස්මියා ආවජ්ජන පරිකම්මාධිට්ඨානානි විසුංයෙව, නීලරස්මි අත්ථාය හි භගවා නීලකසිණං සමාපජ්ජති පීතරස්මි ආදීනමත්ථාය පීතකසිනාදීනි සමාපජ්ජති, එවං හි භගවතා යමකපාටිහාරියෙ කයිරමානෙ සකලස්සාපි දසසහස්ස චක්කවාළස්ස අලංකරණකාලො විය අහොසි. තෙනාවුත්තං:-

"සත්තුත්තමො අනධිවරො විනායකො
සත්ථා අහු දෙවමනුස්ස පූජිතො
මහානුභාවො සතපුඤ්ඤලක්ඛණො
දස්සෙසි අච්ඡෙරකං පාටිහීරං"ති.

තත්ථ **සත්තුත්තමො**ති අත්තනො සීලාදීහි ගුණෙහි සබ්බෙසු සත්තෙසු උත්තමො පවරො සෙට්ඨොති සත්තුත්තමො, සත්තානං වා උත්තමො සත්තුත්තමො, සත්තන්ති විඤ්ඤාණස්ස පි නාමං, තෙන දසබලචතුවෙසාරජ්ජ අසාධාරණ ඤාණසඞ්ඛාතෙන සත්තෙන සෙට්ඨො උත්තමොති සත්තුත්තමො, සමානාධිකරණවසෙන සත්තො උත්තමො සත්තුත්තමො, යදි එවං උත්තමසත්තොති වත්තබ්බං උත්තමසද්දස්ස පුබ්බ

නිපාත පාඨතො, න පනෙස දෙසො අනියමතො සම්බහුලවචනතො ච
නරුත්තම පුරිසුත්තම නරවරාදි සද්ද විය දට්ඨබ්බං. අථවා සත්තං උත්තමං
යස්ස සො සත්තුත්තමො, ඉධාපි ච උත්තමසද්දස්ස පුබ්බනිපාතො භවති.
උත්තමසත්තොති විසෙසන පුබ්බනිපාත පාඨතො චිත්තගු පචගුති එත්ථ
වියාති නායං දෙසො. උභය විසෙසනතො වා ආහිතග්ගි ආදිපාඨො විය
දට්ඨබ්බො. **විනායකොති** බහූහි විනයනූපායෙහි සත්තෙ විනෙති දමයතීති
විනායකො, **සත්ථාති** දිට්ඨධම්මික සම්පරායිකත්ථෙහි යථාරහං සත්තෙ අනු
සාසතීති සත්ථා, **අහූති** අහොසි, **දෙවමනුස්සපූජිතොති** පඤ්චහි කාම ගු
ණෙහි දිබ්බන්ති කීළන්තීති දෙවා, මනස්ස උස්සන්නත්තා මනුස්සා, දෙවා ච
මනුස්සා ච දෙවමනුස්සා, දෙවමනුස්සෙහි පූජිතො **දෙවමනුස්ස
පූජිතො,** පුප්ඵාදිපූජාය ච පච්චය පූජාය ච පූජිතො අපචිතොති අත්ථො.
කස්මා පන දෙවමනුස්සානමෙව ගහණං කතං? නනු භගවා තිරච්ඡාන
ගතෙහිපි ආරවාල අපලාල ධනපාල පාරිලෙය්‍යක නාගාදීහි ච සාතාගිරා
ලවක සූචිලොම ඛරරොම යක්ඛාදීහිපි පූජිතො යෙවාති. සච්චමෙවෙතං
උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන ච භබ්බපුග්ගල පරිච්ඡෙදවසෙනචෙතං වුත්තන්ති
වෙදිතබ්බං. **මහානුභාවොති** මහතා බුද්ධානුභාවෙන සමන්නාගතො,
සතපුඤ්ඤලක්ඛණොති අනන්තෙසු චක්කවාළෙසු සබ්බෙ සත්තා
එකෙකං පුඤ්ඤකම්මං සතක්ඛත්තුං කරෙය්‍යුං එත්තකෙහි ජනෙහි කත
කම්මං බොධිසත්තො සයමෙව එකකො සතගුණං කත්වා නිබ්බත්තොති
තස්මා සතපුඤ්ඤලක්ඛණොති වුච්චති, කෙචි පන සතෙන සතෙන පුඤ්ඤ
කම්මෙන නිබ්බත්තඑකෙකලක්ඛණොති වදන්ති, එවං සන්තෙ යො
කොචි බුද්ධො භවෙය්‍යාති අට්ඨකථාසු පටික්ඛිත්තං, **දස්සෙසීති** සබ්බෙසං
දෙවමනුස්සාදීනං අතිවිය විම්හයකරං යමකපාටිහාරියං දස්සෙසි.

අථ සත්ථා ආකාසෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා මහාජනස්ස චිත්තාචාරං
ඔලොකෙත්වා තස්ස අජ්ඣාසයානුකූලං ධම්මකථං චඞ්කමන්තො කථෙතු
කාමො ආකාසෙ දසසහස්ස චක්කවාළ විත්ථතං සබ්බරතනමයං රතන
චඞ්කමං මාපෙසි තෙන වුත්තං:-

“සො යාචිතො දෙව වරෙන චක්ඛුමා
අත්ථං සමෙක්ඛිත්වා තදා නරුත්තමො
චඞ්කමං තත්ථ මාපයි ලොක නායකො
සුනිට්ඨිතං සබ්බරතන නිම්මිතං”ති.

තත්ථ **සොති** සො සත්ථා, **යාචිතොති** පඨමමෙව අට්ඨමෙ සත්තාහෙ
ධම්මදෙසනාය යාචිතොති අත්ථො. **දෙවවරෙනාති** සහම්පතිබ්‍රහ්මුනා,
චක්ඛුමාති එත්ථ චක්ඛතීති චක්ඛු සමවිසමං විභාවයතීති අත්ථො. තං පන
චක්ඛු දුවිධං ඤාණචක්ඛු මංසචක්ඛූති, තත්ථ ඤාණචක්ඛු පඤ්චවිධං බුද්ධ
චක්ඛු ධම්මචක්ඛු සමන්තචක්ඛු දිබ්බචක්ඛු පඤ්ඤාචක්ඛූති, තෙසු බුද්ධ
චක්ඛු නාම ආසයානුසය ඤාණඤ්ච ඉන්ද්‍රිය පරොපරියත්තිඤාණඤ්ච යං
“බුද්ධ චක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙතී”ති ආගතං, ධම්මචක්ඛු නාම හෙට්ඨිමා

තයො මග්ගා තීණි ච ඵලානි* යං "විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදී[a]"ති ආගතං, සමන්තචක්ඛු නාම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං යං "තථූපමං ධම්මමයං සුමෙධ පාසාදමාරුය්හ සමන්තචක්ඛු[b]"ති ආගතං, දිබ්බ චක්ඛු නාම ආලොක වඩ්ඪනෙන උප්පන්නාභිඤ්ඤා චිත්තෙන සම්පයුත්ත ඤාණං යං "දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන[c]"ති ආගතං, පඤ්ඤා චක්ඛු නාම "චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදී[d]"ති චෙත්ථ පුබ්බෙ නිවාසාදි ඤාණං පඤ්ඤාචක්ඛූති ආගතං, මංස චක්ඛු නාම "චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච[e]"ති එත්ථ පන මංසචක්ඛු වුත්තං තං පන දුවිධං සසම්භාර චක්ඛුං පසාදචක්ඛුඤ්චාති, තත්ථ ය්වායං අක්ඛි කූපකෙ අක්ඛිපත්තකෙහි පරිවාරිතො මංසපිණ්ඩො යත්ථ චතස්සො ධාතුයො වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා සම්භවො ජීවිතං භාවො චක්ඛුප්පසාදො කායප්පසාදොති සඞ්ඛෙපතො තෙරස සම්භාරා හොන්ති, විත්ථාරතො සම්භව මානානි චතුසමුට්ඨානානි ඡත්තිංස ජීවිත භාව චක්ඛුප්පසාද කායප්පසාදා චෙති ඉමෙ කම්මසමුට්ඨානා චත්තාරොචාති චත්තාළීස සම්භාරා හොන්ති,† ඉදං පන සසම්භාර චක්ඛු නාම, යං පන සෙතමණ්ඩලපරිච්ඡින්නෙන කණ්හමණ්ඩලෙන පරිවාරිතෙ දිට්ඨිමණ්ඩලෙ සන්නිවිට්ඨං රූපදස්සන සමත්ථං පසාදමත්තං ඉදං පසාද චක්ඛු නාම, සබ්බානි පනෙතානි එකවිධානි අනිච්චතො සඞ්ඛතතො, දුවිධානි සාසවානාසවතො ලොකියලොකුත්ත රතො, තිවිධානි භූමිතො උපාදින්නත්තිකතො, චතුබ්බිධානි එකන්ත පරිත්ත අප්පමාණානියතාරම්මණතො, පඤ්චවිධානි රූප නිබ්බාණාරූප සබ්බාරම්මණානාරම්මණ වසෙන, ඡබ්බිධානි හොන්ති බුද්ධචක්ඛාදිවසෙන, ඉච්චෙවමෙතානි වුත්තප්පකාරානි චක්ඛූනි අස්ස භගවතො සන්තීති භගවා **චක්ඛුමා**ති වුච්චති. **අත්ථං සමෙක්ඛිත්වා**ති චඞ්කමං මාපෙත්වා ධම්මදෙසනා නිමිත්තං දෙවමනුස්සානං හිතත්ථං උපපරික්ඛිත්වා උප ධාරෙත්වාති අධිප්පායො. **මාපයී**ති මාපෙසි, **ලොකනායකො**ති සග්ග මොක්ඛාභිමුඛං ලොකං නයතීති නායකො, **සුනිට්ඨිතං**ති සුට්ඨු නිට්ඨිතං පරියොසිතන්ති අත්ථො. **සබ්බරතනනිම්මිත**න්ති දසවිධරතනමයං, ඉදානි භගවතො තිවිධ පාටිහාරිය සම්පත්තිං දස්සනත්ථං:-

"ඉද්ධි ච ආදෙසනානු සාසනී
තිපාටිහීරෙ භගවා වසී අහු
චඞ්කමං මාපයි ලොකනායකො
සුනිට්ඨිතං සබ්බරතන නිම්මිතං"ති.

---

* තිණ්ණං මග්ගඤාණානං ධම්මචක්ඛූති නාමං-පපඤ්චසූදනී 380.

† සඞ්ඛෙපතො චතස්සො ධාතුයො වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා සම්භවො සණ්ඨානං ජීවිතං භාවො කායප්පසාදො චක්ඛුප්පසාදොති චුද්දස සම්භාරා, විත්ථාරතො චතස්සො ධාතුයො තන්නිස්සිත වණ්ණ ගන්ධ රස ඔජා සණ්ඨාන සම්භවා ජාති ඉමානි දස චතුසමුට්ඨානිකත්තා චත්තාළීසං හොන්ති, ජීවිතං භාවො කායප්පසාදො චක්ඛුප්පසාදොති චත්තාරි එකන්ත කම්මසමුට්ඨානානෙවාති ඉමෙසං චතුචත්තාළීසාය රූපානං වසෙන චතු චත්තාළීස සම්භාරා-අත්ථසාලිනී අට්ඨකථා 279.

a ධම්මචක්කසුත්ත. b අරියපරියෙසනසුත්ත. c චූළහත්ථිපදොපම.
d ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්ත. e මජ්ඣිමනිකාය-මධුපිණ්ඩිකසුත්ත.

වුත්තං, තත්ථ **ඉද්ධීති** ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිහාරියං නාම තං පන එකොපි හුත්වා බහුධා හොති බහුධාපි හුත්වා එකොපි හොතීති ආදිනයප්පවත්තං, **ආදෙසනාති** පරස්ස චිත්තාචාරං ඤත්වා කථනං ආදෙසනා පාටිහාරියං තං සාවකානඤ්ච බුද්ධානං ච සතතං ධම්මදෙසනා. අනුසාසනීති **අනුසාසනී** පාටිහාරියං තස්ස තස්ස අජ්ඣාසයානුකූලමොවාදොති අත්ථො. ඉති එතානි **තීණි** පාටිහාරියානි. තත්ථ ඉද්ධිපාටිහාරියෙන අනුසාසනීපාටිහාරියං **මහාමොග්ගල්ලානස්ස** ආචිණ්ණං, ආදෙසනා පාටිහාරියෙන අනුසාසනී පාටිහාරියං **ධම්මසෙනාපතිස්ස**, අනුසාසනීපාටිහාරියං පන **බුද්ධානං** සතතධම්මදෙසනා, **තිපාටිහීරෙති** එතෙසු තීසු පාටිහාරියෙසූති අත්ථො, **භගවාති** ඉදං පන ගුණවිසිට්ඨ සත්තුත්තම ගරුගාරවාධිවචනං, වුත්තං හෙතං පොරාණෙහි:–

"භගවාති වචනං සෙට්ඨං භගවාති වචන මුත්තමං
ගරු ගාරව යුත්තො සො භගවා තෙන වුච්චතී"ති.

වසීති එතස්මිං තිවිධෙපි පාටිහාරියෙ වසිප්පත්තො චිණ්ණවසීති අත්ථො, වසියො නාම පඤ්ච වසියො ආවජ්ජන සමාපජ්ජන අධිට්ඨාන වුට්ඨාන පච්චවෙක්ඛණ සඞ්ඛාතා. තත්‍ර යං යං ඣානං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං ආවජ්ජති ආවජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති සීඝං ආවජ්ජිතුං සමත්ථතා **ආවජ්ජනවසී** නාම. තථා යං යං ඣානං යත්ථිච්ඡකං–පෙ–සමාපජ්ජති සමාපජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති සීඝං සමාපජ්ජන සමත්ථතා **සමාපජ්ජනවසී** නාම. දීඝකාලං ඨපෙතුං සමත්ථතා **අධිට්ඨාන වසී** නාම. තථෙව ලහුං වුට්ඨාතුං සමත්ථතා **වුට්ඨානවසී** නාම. පච්චවෙක්ඛණ වසී පන පච්චවෙක්ඛණ ජවනානෙව හොන්ති. තානි ආවජ්ජනානන්තරා නෙව හුත්වා උප්පජ්ජන්තීති ආවජ්ජනාවසියා එව වුත්තානි. ඉති ඉමාසු පඤ්චසු වසීසු චිණ්ණවසිතා වසී නාම හොති. තෙන වුත්තං **තිපාටිහීරෙ භගවා වසී අහූති.** ඉදානි තස්ස රතනචඞ්කමස්ස නිම්මිතවිධානස්ස දස්සනත්ථං:–

"දසසහස්සී ලොකධාතුයා සිනෙරුපබ්බතුත්තමෙ
ථම්හෙ ව දස්සෙසි පටිපාටියා චඞ්කමෙ රතනාමයෙ"ති.

ආදි ගාථායො වුත්තා.

තත්ථ **දසසහස්සී ලොකධාතුයාති** දසසු චක්කවාළ සහස්සෙසු, **සිනෙරුපබ්බතුත්තමෙ** පටිපාටියා ඨිත සුවණ්ණත්ථම්භෙ විය කත්වා තෙසං උපරි චඞ්කමං මාපෙත්වා දස්සෙසීති අත්ථො. **රතනාමයෙති** රතන මයෙ, **දසසහස්සී අතික්කම්මාති** රතනචඞ්කමං පන භගවා මාපෙන්තො තස්ස එකං කොටිං සබ්බපරියන්තං පාචීනචක්කවාළමුඛවට්ටිං එකං කොටිං පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටිං අතික්කමිත්වා ඨිතං කත්වා මාපෙසි. තෙන වුත්තං:–

"දසසහස්සී අතික්කම්ම චඞ්කමං මාපයී ජිනො
සබ්බ සොවණ්ණමයා පස්සෙ චඞ්කමෙ රතනාමයෙ"ති.

තත්ථ **ජිනොති** කිලෙසාරි ජයනතො ජිනො, **සබ්බසොවණ්ණමයා පස්සෙති** තස්ස පන එවං නිම්මිතස්ස චඞ්කමස්ස උභයපස්සෙසු සුවණ්ණමයා පරම රමණීය මරියාද භූමි අහොසි. **මජ්ඣෙ මණිමයාති** අධිප්පායො. **තුලාසඞ්ඝාටාති** තුලාය යුගලානි තානි නානාරතනමයානීති වෙදිතබ්බානි, **අනුවග්ගාති** අනුරූපා, **සොවණ්ණ ඵලකත්ථතාති** සොවණ්ණ ඵලකෙහි අත්ථතා, තුලාසඞ්ඝාටානං උපරි සුවණ්ණමයා **පදරච්ඡදති** අත්ථො. **වෙදිකා සබ්බ සොවණ්ණාති** වෙදිකා පන සබ්බාපි සුවණ්ණමයා, යා පනෙසා චඞ්කමනපරික්ඛෙපවෙදිකා සා එකාව අඤ්ඤෙහි රතනෙහි අසම්මිස්සාති අත්ථො. **දුභතො පස්සෙසු නිම්මිතාති** උභොසු පස්සෙසු නිම්මිතා, දකාරො පදසන්ධිකරො, **මණී මුත්තා වාලිකා කිණ්ණාති** මණිමුත්තාමය වාලිකා කිණ්ණා, අථවා මණයො ච මුත්තා ච වාලිකා ච මණිමුත්තා වාලිකා, තාහි මණිමුත්තා වාලිකාහි ආකිණ්ණා සන්ථතාති, **නිම්මිතාති** ඉමිනාකාරෙන නිම්මිතා කතා. **රතනාමයාති** සබ්බරතනමයා **චඞ්කමාති** අත්ථො. **ඔභාසෙති දිසා සබ්බාති** සබ්බාපි දසදිසා ඔභාසෙති පකාසෙති, **සතරංසිවාති** සහස්සරංසීව ආදිච්චො විය, **උග්ගතොති** උදිතො, යථා පන අබ්භුග්ගතො සහස්සරංසි සබ්බාපි දසදිසා ඔභාසෙති තථා එසොපි සබ්බරතනමයො චඞ්කමො ඔභාසෙතීති අත්ථො, ඉදානි පන නිම්මිතෙ චඞ්කමෙ තත්ථ භගවතො පවත්තිදස්සනත්ථං **තස්මිං චඞ්කමනෙ ධීරොති** ආදි ගාථා වුත්තා, තත්ථ **ධීරොති** ධිතියුත්තො, **ද්වත්තිංස වර ලක්ඛණොති** සුප්පතිට්ඨිත පාදතලාදීහි ද්වත්තිංසමහාපුරිස ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතොති අත්ථො, **දිබ්බන්ති** දෙවලොකෙ භවං ජාතං.

පාරිච්ඡත්තකංති දෙවානං තාවතිංසානං කොවිලාරරුක්ඛස්ස නිස්සන්දෙන සමන්තා යොජනසත පරිමණ්ඩලො පරමදස්සනීයො පාරිච්ඡත්තක රුක්ඛො නිබ්බත්ති යස්මිං පුප්ඵිතෙ සකලං දෙවනගරං එකසුරභිගන්ධාධිවාසිතං හොති තස්ස කුසුම රෙණුඔකිණ්ණානි නව කනක විමානානි පිඤ්ජරානි හුත්වා ඛායන්ති ඉමස්ස පන පාරිච්ඡත්තක රුක්ඛස්ස පුප්ඵඤ්ච පාරිච්ඡත්තකන්ති වුත්තං, **රතන චඞ්කමනෙ ඔකිරන්තීති** තස්මිං රතනචඞ්කමෙ අවකිරන්ති තෙන වුත්තප්පකාරෙන පුප්ඵෙන තස්මිං චඞ්කමනෙ චඞ්කමමානං භගවන්තං පූජෙන්තීති අත්ථො. **සබ්බ දෙවාති** කාමාවචරාදයො දෙවා, තෙනාහ "පස්සන්ති තං දෙව සඞ්ඝා"ති තං භගවන්තං රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමන්තං සකෙසු ආලයෙසුපි පස්සන්තීති අත්ථො, **දසසහස්සීති** භුම්මත්ථෙ පච්චත්තවචනං, දසසහස්සියං දෙවසඞ්ඝා පස්සන්තීති අත්ථො. **පමොදිතාති** පමුදිතා, **නිපතන්තීති** සන්නිපතන්ති, **තුට්ඨහට්ඨාති** පීතිවසෙන තුට්ඨහට්ඨා, **පමොදිතාති** ඉදානි වත්තබ්බෙහි තාවතිංසාදීහි දෙවෙහි සද්ධිං සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො, ඉතරථා පුනරුත්ත දොසතො න මුච්චති, අථවා පමොදිතා තං භගවන්තං පස්සන්ති, තුට්ඨහට්ඨා පමොදිතා තහිං තහිං සන්නිපතන්ති චාති අත්ථො. ඉදානි යෙ පස්සිංසු යෙ සන්නිපතිංසු තෙ සරූපතො දස්සෙතුං **තාවතිංසා ච යාමාචාති** ආදි ගාථා වුත්තා, තත්ථ **උදග්ගචිත්තාති** පීතිසොමනස්ස වසෙන උග්ගත චිත්තා, **සුමනාති** උග්ගතචිත්තත්තා එව සුමනා, **ලොකාධිපානුකම්පකංති**

ලොකහිතඤ්ච ලොකානුකම්පකඤ්ච, ලොකහිතෙන වා අනුකම්පකං ලොකහිතානුකම්පකං, **නභෙ ච අච්චුග්ගත චන්දමණ්ඩල**න්ති එත්ථ ආකාසෙ අභිනවොදිතං පරිපුණ්ණං සබ්බොපද්දවවිනිම්මුත්තං සරද සමයෙ චන්දමණ්ඩලං විය බුද්ධසිරියා විරොචමානං නයනානන්දකරං **පස්සන්තී**ති අත්ථො. **ආභස්සරා**ති උක්කට්ඨ පරිච්ඡෙදවසෙන වුත්තං, **පරිත්තා**භ අප්පමාණාභ ආභස්සරා පරිත්ත මජ්ඣිම පණීත භෙදෙන දුතියජ්ඣානෙනාභිනිබ්බත්තා සබ්බෙව ගහිතාති වෙදිතබ්බා. **සුභකිණ්හා**ති ඉධාපි උක්කට්ඨ පරිච්ඡෙද වසෙනෙව වුත්තං තස්මා පරිත්තසුභ අප්පමාණසුභ සුභකිණ්හා පරිත්තාදි භෙදෙන තතියජ්ඣානෙන නිබ්බත්තා සබ්බෙව ගහිතාති වෙදිතබ්බා. **වෙහප්ඵලා**ති විපුලඵලාති වෙහප්ඵලා, තෙ චතුත්ථජ්ඣාන නිබ්බත්තා අසඤ්ඤසත්තෙහි එකතල වාසිනො, හෙට්ඨා පන පඨමජ්ඣානනිබ්බත්තා බ්‍රහ්මකායිකාදයො දස්සිතා, තස්මා ඉධ න දස්සිතා, චක්ඛු සොතානමභාවතො අසඤ්ඤසත්තා ච අරූපිනො ච ඉධ න උද්දිට්ඨා, **අකණිට්ඨා ච දෙවා**ති ඉධාපි උක්කට්ඨ පරිච්ඡෙදවසෙනෙව වුත්තං තස්මා අවිහාතප්ප සුදස්ස සුදස්සී අකණිට්ඨ සඞ්ඛාතා පඤ්චාපි සුද්ධාවාසා ගහිතාති වෙදිතබ්බා, **සුසුද්ධ සුක්ක වත්ථ වසනා**ති සුට්ඨු සුද්ධානි සුසුද්ධානි සුක්කානි ඔදාතානි, සුසුද්ධානි සුක්කානි වත්ථානි නිවත්ථානි චෙව පාරුතානි ච යෙහි තෙ සුසුද්ධ සුක්ක වත්ථ වසනා, පරිදහිත පරිසුද්ධපණ්ඩර වත්ථාති අත්ථො; **සුසුද්ධ සුක්ක වසනා**තිපි පාඨො, **පඤ්ජලිකා**ති කතපඤ්ජලිකා කමලමකුලසදිසං අඤ්ජලිං සිරසි කත්වා තිට්ඨන්ති.

මුඤ්චන්තීති ඔකිරන්ති, **පුප්ඵං පනා**ති කුසුමං පන, **පුප්ඵානි වා**තිපි පාඨො වචනවිපරියාසො දට්ඨබ්බො, අත්ථො පනස්ස සොයෙව, **පඤ්චවණ්ණිකන්ති** පඤ්චවණ්ණං නීල පීත ලොහිතොදාත මඤ්ජෙට්ඨක වණ්ණවසෙන පඤ්චවණ්ණං; **චන්දන චුණ්ණමිස්සිත**න්ති චන්දනචුණ්ණෙන මිස්සිතං, **භමෙන්ති චෙලානී**ති භමයන්ති වත්ථානි, **අහො ජිනො ලොකහිතානුකම්පකො**ති අහො ජිනො ලොකහිතො අහො ච ලොකානුකම්පකො අහො කාරුණිකොති ච එවමාදීනි ථුතිවචනානි උග්ගිරන්තා, **මුඤ්චන්ති පුප්ඵං භමයන්ති චෙලානී**ති සම්බන්ධො, ඉදානි තෙහි පයුත්තානි ථුති වචනානි දස්සෙතුං

> තුවං සත්ථා ච කෙතු ච ධජො යූපො ච පාණිනං
> පරායණො පතිට්ඨා ච දීපො ච දිපදුත්තමොති

ගාථා වුත්තා.

තත්ථ ඉධ ලොකපරලොක හිතත්ථං සාසතීති **සත්ථා; කෙතූ**ති කෙතුනො අපචිති කාතබ්බට්ඨෙන කෙතුවියාති **කෙතු, තුවං ධජො** ඉන්ද ධජො සමුස්සයට්ඨෙන ච දස්සනීයට්ඨෙන ච තුවං ධජො වියාති ධජොති. අථවා යථාහි ලොකෙ යස්ස කස්සචි ධජං දිස්වා ච අයං ධජො ඉත්ථන්නාමස්සාති ධජං වා ධජී පඤ්ඤායති එවමෙව භගවා පඤ්ඤා නිබ්බාණාධිගමාය

භගවන්තං දිස්වාව නිබ්බාණාධිගමො පඤ්ඤායති, තෙන වුත්තං **ධම්ම** **යූපොවා**ති, කූටදන්තසුත්තෙ වුත්තානං දනාදි ආසවක්ඛයඤාණපරියොසානානං සබ්බයාගානං යජනත්ථාය සමුස්සිතො යූපො ත්වන්ති අත්ථො; **පරායණො**ති පටිසරණං; **පතිට්ඨා**ති යථා මහාපථවී සබ්බපාණීනං ආධාරභාවෙන පතිට්ඨා නිස්සයභූතා එවං ත්වම්පි **පතිට්ඨා; දීපොවා**ති පදීපො, යථා චතුරඞ්ග තමසි වත්තමානානං සත්තානං ආරොපිතො පදීපො රූපසන්දස්සනො හොති එවං අවිජ්ජන්ධකාරෙ වත්තමානානං සත්තානං පරමත්ථසන්දස්සනො පදීපො ත්වන්ති අත්ථො; අථවා මහාසමුද්දෙ භින්නනාවානං සත්තානං සමුද්දදීපො යථා පතිට්ඨා හොති එවං ත්වම්පි සංසාර සාගරෙ අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨෙ ඔසීදන්තානං පාණීනං දීපො වියාති දීපොති අත්ථො; **දිපදුත්තමො**ති දිපදානං උත්තමො දිපදුත්තමො, එත්ථ පන නිද්ධාරණලක්ඛණස්ස අභාවතො ඡට්ඨීසමාසස්ස පටිසෙධො නත්ථීති නිද්ධාරණලක්ඛණාය ඡට්ඨියා සමාසො පටිසිද්ධොහි. සම්මාසම්බුද්ධො පන අපදානං දිපදානං චතුප්පදානං බහුප්පදානං රූපීනං අරූපීනං සඤ්ඤීනං අසඤ්ඤීනං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීනං උත්තමොව කස්මා පනිධ දිපදුත්තමොති වුත්තොති චෙ? සෙට්ඨතරවසෙන, ඉමස්මිං හි ලොකෙ සෙට්ඨො නාම උප්පජ්ජමානො අපද චතුප්පද බහුප්පදෙසු පි, නුප්පජ්ජති අයං දිපදෙසුයෙව උප්පජ්ජති, කතරදිපදෙසූති? මනුස්සෙසු චෙව දෙවෙසු ච, මනුස්සෙසු උප්පජ්ජමානො තිසහස්සී මහාසහස්සී ලොකධාතු වසෙ කත්තුං සමත්ථො බුද්ධො හුත්වා නිබ්බත්තති. දෙවෙසු උප්පජ්ජමානො දසසහස්සී ලොකධාතුවසවත්තී මහාබ්‍රහ්මා හුත්වා නිබ්බත්තති සො තස්ස කප්පියකාරො වා ආරාමිකො වා සම්පජ්ජති; ඉති තතොපි සෙට්ඨතරවසෙන දිපදුත්තමොති වුත්තො; **දසසහස්සී ලොකධාතුයා**ති දසසහස්සී සඞ්ඛාතාය ලොකධාතුයා; **මහිද්ධිකා**ති මහතියා ඉද්ධියා යුත්තා මහානුභාවාති අත්ථො; **පරිවාරෙත්වා**ති භගවන්තං සමන්තතො පරික්ඛිපිත්වා, **පසන්නා**ති සඤ්ජාතසද්ධා; **නරාසභ**න්ති නරපුඞ්ගවං; **අහො අච්ඡරිය**න්ති එත්ථ අන්ධස්ස පබ්බතාරොහණං විය නිච්චං න හොතීති අච්ඡරියං, අච්ඡරායොග්ගන්ති වා අච්ඡරියං, අහො ඉදං විම්හයන්ති අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති අත්ථො. **අබ්භුත**න්ති අභූතපුබ්බං; **අභූත**න්ති අබ්භූතං; උභයමෙතං විම්හයාවහං වචනං, **ලොමහංසන**න්ති ලොමානං උද්ධග්ගභාවකරණං, **න මෙදිසං භූතපුබ්බ**න්ති න මයා ඊදිසං භූතපුබ්බං අබ්භූතං දිට්ඨන්ති වචනං ආහරිත්වා ගහෙතබ්බං **අච්ඡෙර**න්ති අච්ඡරියං, **සකං සකම්හි භවනෙ**ති අත්තනො අත්තනො භවනෙ; **නිසීදිංසු**ති උපවිසස; **දෙවතා**ති ඉදං පන වචනං දෙවානං දෙවධීතානම්පි සාධාරණ වචනන්ති වෙදිතබ්බං. **හසන්ති තා**ති තා දෙවතා මහාහසිතං හසන්ති, පීතිවසංගතහදයතාය මිහිතමත්තං අකත්වා අට්ටහාසං හසන්තීති අත්ථො; **නභෙ**ති ආකාසෙ, **ආකාසට්ඨා**ති ආකාසෙ විමානාදිසු ඨිතා, එස නයො භුම්මට්ඨෙසුපි. **තිණපන්ථනිවාසිනො**ති තිණගෙහෙසු ච පන්ථෙසු ච නිවාසිනො, **පුඤ්ඤවන්තා**ති මහාපුඤ්ඤා, **මහිද්ධිකා**ති මහානුභාවා, **සඞ්ගීතියො**

පවත්තෙන්තීති දෙවනාටකසඞ්ගීතියො පවත්තෙන්ති තථාගතං පූජනත්ථාය පයුජ්ජන්තීති අත්ථො; **අම්බරෙ**ති ආකාසෙ, **අනිලඤ්ජසෙ**ති අනිලපථෙ, අම්බරස්ස අනෙකත්ථතො අනිලඤ්ජසෙති වුත්තං පුරිමස්සෙව වෙවචනං.

චම්මාවනද්ධානීති චම්මවිනද්ධානි, අයමෙව වා පාඨො, දෙවදුන්දුභියොති අත්ථො; **වාදෙන්තී**ති වාදයන්ති, **සඞ්ඛා**ති ධමනසඞ්ඛා, **පණවා**ති තනුමජ්ඣා තුරියවිසෙසා, **දෙණ්ඩිමා**ති තිණවා ඛුද්දකභෙරියො වුච්චන්ති, **වජ්ජයන්තී**ති වාදයන්ති, **අබ්භුතො වත ලොමහංසනො**ති අච්ඡරියො වත භො, **උප්පජ්ජී**ති උප්පන්නො, **ලොමහංසනො**ති ලොමහංසකරො, **ධුව**න්ති යස්මා පන අබ්භුතො අයං සත්තො ලොකෙ උප්පන්නො තස්මා ධුවං අවස්සං අත්ථසිද්ධිං ලභාමාති අධිප්පායො. **ලභාමා**ති ලභිස්සාම; **ඛණො**ති අට්ඨක්ඛණවිරහිතො නවමො ඛණොති අත්ථො; **නො**ති අම්හාකං, **පටිපාදිතො**ති පටිලද්ධො, **බුද්ධොති ඝොසං සුත්වානා**ති බුද්ධොති ඉදං වචනං සුත්වා, තෙසං දෙවානං පඤ්චවණ්ණා පීති උදපාදීති අත්ථො; **තාවදෙ**ති තස්මිං කාලෙ, **හිංකාරං**ති හිඞ්කාරසද්ද හීහීති සද්දාදයො යෙ පහට්ඨකාලෙ කරොන්ති, **සාධුකාර**න්ති සාධුකාරසද්දඤ්ච පවත්තෙන්ති, **උක්කුට්ඨී**ති උක්කුට්ඨිසද්දො ච උන්නාදසද්දො චාති අත්ථො; **පජා**ති දෙවාදයො අධිප්පෙතා, කෙචි **පටාකා විවිධා ගගනෙ වත්තෙන්තී**ති පඨන්ති; **ගායන්තී**ති බුද්ධගුණපටිසංයුත්තං ගීතං ගායන්ති, **සෙළෙන්තී**ති මුඛෙන සෙළිතසද්දං කරොන්ති, **වාදයන්තී**ති මහතී විපඤ්චිකා මකරමුඛාදී වීණා ච තුරියානි ච තථාගතස්ස පූජනත්ථං වාදෙන්ති පයොජෙන්ති, **භුජානි පොඨෙන්තී**ති භුජෙ අප්පොඨෙන්ති, ලිඞ්ගවිපරියාසො දට්ඨබ්බො. **නච්චයන්ති චා**ති අඤ්ඤෙ නච්චයන්ති, සයඤ්ච නච්චන්ති.

යථා තුය්හං මහාවීර පාදෙසු චක්කලක්ඛණන්ති එත්ථ යෙන පකාරෙන යථා, මහතා විරියෙන යොගතො මහාවීර, **පාදෙසු චක්කලක්ඛණ**න්ති තව උභොසු පාදතලෙසු සහස්සාරං සනෙමිකං සනාභිකං සබ්බාකාරපරිපූරං චක්කලක්ඛණං සොභතීති අත්ථො; **චක්කසද්දො** පනායං **සම්පත්ති රථඞ්ග ඉරියාපථ දාන රතන ධම්ම උරචක්කලක්ඛණාදිසු** දිස්සති, "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ චක්කානි යෙහි සමන්නාගතානං දෙවමනුස්සාන"න්ති[a] ආදිසු සම්පත්තියං දිස්සති, "චක්කංව වහතො පද"න්ති[b] ආදිසු රථඞ්ගෙ, "චතුචක්කං නවද්වාර"න්ති[c] එත්ථ ඉරියාපථෙ, "දද භුඤ්ජ ච මා ච පමාදො චක්කං වත්තය සබ්බපාණින"න්ති එත්ථ දානෙ, "දිබ්බං චක්කරතනං පාතුභූත"න්ති[d] එත්ථ රතනචක්කෙ, "මයා පවත්තිතං චක්ක"න්ති[e] එත්ථ පන ධම්මචක්කෙ, "ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස චක්කං භමති මත්ථකෙ"ති[f] එත්ථ උරචක්කෙ පහරණචක්කෙති අත්ථො. "පාදතලෙසු චක්කානි ජාතානී"ති එත්ථ ලක්ඛණෙ ඉධාපි ලක්ඛණචක්කෙ දට්ඨබ්බො.

---

a. අඞ්ගුත්තර-චතුක්කනිපාත.
b. ධම්මපද-යමකවග්ග.
c. සංයුත්තනිකාය-දෙවපුත්තසං.
d. චක්කවත්ති-සීහනාදසුත්ත
e. අඞ්ගුත්තර-එකනිපාත.
f. මිත්තවින්දජාතක.

ධජ වජිර පටාකා වඩ්ඪමානඞ්කුසාචිතාති ධජෙන ච වජිරෙන ච පටාකාය ච වඩ්ඪමානෙන ච අඞ්කුසෙන ච ආචිතමලඞ්කතං පරිවාරිතං පාදෙසු චක්කලක්ඛණන්ති අත්ථො; චක්කලක්ඛණෙ පන ගහිතෙ සෙස ලක්ඛණානි ගහිතානෙව හොන්ති තථා අසීති අනුබ්‍යඤ්ජනානි බ්‍යාමප්පභා ච. තස්මා තෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණාසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජන බ්‍යාමප්පභාහි සමලඞ්කතො භගවතො කායො සබ්බඵාලිඵුල්ලො විය පාරිච්ඡත්තකො විකසිතපදුමං විය කමලවනං විවිධ රතන විචිත්තං විය නවකනකතොරණං තාරාමරීචි විකසිතමිව ගගනතලං ඉතො චිතො ච ධාවමානා විප්ඵන්දමානා ඡබ්බණ්ණරංසියො මුඤ්චමානො අතිවිය සොභති ඉදානි භගවතො රූපකාය ධම්මකාය පම්පත්ති දස්සනත්ථං:-

> රූපෙ සීලෙ සමාධිම්හි පඤ්ඤාය ච අසාදිසො
> විමුත්තියා අසම සමො ධම්මචක්කප්පවත්තනෙති

ආදි වුත්තං.

තත්ථ **රූපෙ**ති අයම්පි රූපසද්දො **ඛන්ධ භව නිමිත්ත පච්චය සරීර වණ්ණ සණ්ඨානා**දීසු දිස්සති යථාහ: "යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගත පච්චුප්පන්න"න්ති[a] එත්ථ රූපක්ඛන්ධෙ දිස්සති; "රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙතී"ති[b] එත්ථ රූප භවෙ; "අජ්ඣත්තං අරූප සඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සතී"ති[c] එත්ථ කසින නිමිත්තෙ; "සරූපා භික්ඛවෙ උප්පජ්ජන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා නො අරූපා"ති[d] එත්ථ පච්චයෙ; "ආකාසො පරිවාරිතො රූපන්තෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතී"ති[e] එත්ථ සරීරෙ; "චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණ"න්ති[f] එත්ථ වණ්ණෙ; "රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො"ති[g] එත්ථ සණ්ඨානෙ; ඉධාපි සණ්ඨානෙ දට්ඨබ්බො. **සීලෙ**ති චතුබ්බිධෙපි සීලෙ, **සමාධිම්හී**ති තිවිධෙපි සමාධිම්හි, **පඤ්ඤායා**ති ලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය, **අසාදිසො**ති අසදිසො අනුපමො, **විමුත්තියා**ති ඵල විමුත්තියා, **අසමසමො**ති: අසමා අතීතා බුද්ධා, තෙහි අසමෙහි බුද්ධෙහි සීලාදීහි සමොති අසමසමො, **එත්තාවතා** භගවතො රූපකාය ධම්මකාය සම්පත්ති දස්සිතා, ඉදානි භගවතො කායබලාදිං දස්සෙතුං:-

> දසනාග බලං කායෙ තුය්හං පාකතිකං බලං
> ඉද්ධි බලෙන අසමො ධම්මචක්කප්පවත්තනෙති

වුත්තං.

තත්ථ **දසනාගබල**න්ති දසඡද්දන්ත නාගබලං, දුවිධං තථාගතස්ස බලං කායබලඤ්ච ඤාණබලඤ්චාති, තත්ථ කාය බලං හත්ථිකුලානුසාරෙන වෙදිතබ්බං, කථං?

---

a. මජ්ඣිමනිකාය-අලගද්දසුත්ත.
b. විසුද්ධිමග්ග.
c. අඞ්ගුත්තරනිකාය-එකනිපාත.
d. අඞ්ගුත්තර-දුකනිපාත.
e. මජ්ඣිමනිකාය-මහාහත්ථිපදොපමසුත්ත.
f. මජ්ඣිමනිකාය-මධුපිණ්ඩිකසුත්ත.
g. අඞ්ගුත්තරනිකාය-චතුක්කනිපාත.

කාලාවකඤ්ච ගඞ්ගෙය්‍යං පණ්ඩරං තම්බ පිඞ්ගලං
ගන්ධ මඞ්ගල හෙමඤ්ච උපොසථ ඡද්දන්තිමෙ දසාති.

ඉමානි දස හත්ථිකුලානි වෙදිතබ්බානි; **කාලාවකො**ති පකතිහත්ථිකුලං යං දසන්නං පුරිසානං කායබලං තං එකස්ස කාලාවකස්ස හත්ථිනො බලං, යං දසන්නං කාලාවකානං බලං තං එකස්ස **ගඞ්ගෙය්‍යස්සා**ති එතෙනෙව උපායෙන යාව ඡද්දන්තා නෙතබ්බා, යං දසන්නං ඡද්දන්තානං බලං තං එකස්ස **තථාගතස්ස බලං** නාරායන බලං වජිර බලන්ති ඉදමෙව වුච්චතෙ, තදෙතං පකතිහත්ථිගණනාය හත්ථිකොටිසහස්සානං බලං, පුරිසගණනාය දසන්නං පුරිසකොටිසහස්සානං බලං හොති. ඉදං තාව තථාගතස්ස කායබලං, ඤාණබලං පන අප්පමෙය්‍යං දසබලඤාණං චතුවෙසාරජ්ජඤාණං අට්ඨසු පරිසාසු අකම්පනඤාණං චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණං චුද්දසබුද්ධඤාණන්ති එවමාදිකං ඤාණබලං නාම, ඉධ පන කායබලං අධිප්පෙතං; **කායෙ තුය්හං පාකතිකං බල**න්ති තඤ්ච පන තව කායෙ පාකතිකබලන්ති අත්ථො; තස්මා **දසනාගබල**න්ති දසඡද්දන්තනාගබලන්ති අත්ථො. ඉදානි ඤාණබලං දස්සෙතුං

ඉද්ධිබලෙන අසමො ධම්මචක්කප්පවත්තනෙනාති වුත්තං, තත්ථ **ඉද්ධිබලෙන අසමො**ති විකුබ්බනාධිට්ඨානාදිනා ඉද්ධිබලෙන **අසමො** අසදිසො අනුපමො, **ධම්මචක්කප්පවත්තනෙනා**ති දෙසනාඤාණෙපි අසමොති අත්ථො; ඉදානි යො එවමාදිගුණසමන්නාගතො සත්ථා සො සබ්බලොකෙකනායකො; තං සත්ථාරං නමස්සථාති තථාගතස්ස පණාමනෙ නියොග දස්සනත්ථං

එවං සබ්බගුණොපෙතං සබ්බඞ්ග සමුපාගතං
මහාමුනිං කාරුණිකං ලොකනාථං නමස්සථාති

වුත්තං.

තත්ථ **එව**න්ති වුත්තප්පකාරනිදස්සනෙ නිපාතො, **සබ්බගුණොපෙත**න්ති: **සබ්බෙ**ති අයං නිරවසෙසවාචී, **ගුණො**ති අයං ගුණසද්දො අනෙකෙසු අත්ථෙසු දිස්සති තථාහෙස: "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අහතානං වත්ථානං දිගුණං සඞ්ඝාටි"න්ති[a] එත්ථ පටලත්ථෙ, "අච්චෙන්ති කාලා තරයන්ති රත්තියො වයො ගුණා අනුපුබ්බං ජහන්තී"ති[b] එත්ථ රාසත්ථෙ, "සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා"ති[c] එත්ථ ආනිසංසත්ථෙ, "අන්තගුණං" "කයිරා මාලාගුණෙ බහූ"ති[d] එත්ථ බන්ධනත්ථෙ, "අට්ඨගුණ සමුපෙතං අභිඤ්ඤා බලමාහරි"න්ති එත්ථ සම්පත්ති අත්ථෙ, ඉධාපි සම්පත්ති අත්ථෙ දට්ඨබ්බො, තස්මා සබ්බෙහි ලොකියලොකුත්තරෙහි ගුණෙහි සබ්බසම්පත්තීහි උපෙතං සමන්නාගතන්ති අත්ථො; **සබ්බඞ්ග සමුපාගත**න්ති සබ්බෙහි බුද්ධ

---

a. මහා-චීවරක්ඛන්ධක.
b. සංයුත්තනිකාය-දෙවතාසංයුත්ත.
c. දක්ඛිණාවිභඞ්ගසුත්ත.
d. ධම්මපද.

ගුණෙහි ගුණඞ්ගෙහි සමුපාගතං සමන්නාගතං, **මහාමුනි**න්ති අඤ්ඤෙහි පච්චෙක බුද්ධාදීහි මුනීහි අධිකභාවතො මහන්තො මුනීති මහාමුනීති වුච්චති, **කාරුණික**න්ති කරුණාගුණයොගතො කාරුණිකං, **ලොකනාථ**න්ති සබ්බලොකෙකනාථං, සබ්බලොකෙහි 'අයං නො දුක්ඛාපනා පස්ස ආහන්තා සමෙතා'ති එවමාසිංසියතීති අත්ථො; ඉදානි දසබලස්ස සබ්බ නිපච්චාකාරස්ස අරහ භාවදස්සනත්ථං

අභිවාදනං ථොමනඤ්ච වන්දනඤ්ච පසංසනං
නමස්සනඤ්ච පූජඤ්ච සබ්බං අරහසී තුවංති.

ආදි ගාථා වුත්තා.

තත්ථ **අභිවාදන**න්ති අඤ්ඤෙහි අත්තනො අභිවාදන කාරාපනං, **ථොමන**න්ති පරම්මුඛතො ථුති, **වන්දන**න්ති පණාමනං, **පසංසන**න්ති සම්මුඛතො පසංසනං, **නමස්සන**න්ති අඤ්ජලිකරණං මනසා නමස්සනං වා, **පූජන**න්ති මාලා ගන්ධ විලෙපනාදීහි පූජනඤ්ච, **සබ්බ**න්ති සබ්බමිදං වුත්තප්පකාර සක්කාරවිසෙසං තුවං අරහසි යුත්තොති අත්ථො; **යෙ කෙචි ලොකෙ වන්දනෙය්‍යා**ති යෙ කෙචි ලොකෙ වන්දෙතබ්බා වන්දනීයා වන්දනං අරහන්ති, **යෙ**ති යෙ පන ලොකෙ වන්දනං අරහන්ති, ඉදං පන පුරිම පදස්සෙව වෙවචනං, **සබ්බසෙට්ඨො**ති සබ්බෙසං තෙසං සෙට්ඨො උත්තමො ත්වං මහාවීර? සදිසො තෙ කොචි ලොකෙ න විජ්ජතීති අත්ථො.

අථ භගවති යමකපාටිහාරියං දස්සෙත්වා රතනචඞ්කමං මාපෙත්වා තත්‍ර චඞ්කමමානෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො රාජගහෙ විහරති ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ පඤ්චහි පරිවාරභික්ඛුසතෙහි, අථ ථෙරො භගවන්තං ඔලොකෙන්තො අද්දස කපිලපුරෙ ආකාසෙ රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමමානං, තෙන වුත්තං.

සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො සමාධිජ්ඣාන කොවිදො
ගිජ්ඣකූටෙ ඨිතො යෙව පස්සති ලොක නායකන්ති.

තත්ථ **සාරිපුත්තො**ති රූපසාරියා නාම බ්‍රාහ්මණියා පුත්තොති සාරිපුත්තො, **මහාපඤ්ඤො**ති මහතියා සොළසවිධාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතොති මහාපඤ්ඤො, **සමාධිජ්ඣානකොවිදො**ති එත්ථ සමාධීති චිත්තං සමං ආදහති ආරම්මණෙ ඨපෙතීති සමාධි, සො තිවිධො හොති **සවිතක්කසවිචාරො අවිතක්කවිචාරමත්තො අවිතක්කඅවිචාරො සමාධීති; ඣානන්ති පඨමජ්ඣානං දුතියජ්ඣානං තතියජ්ඣානං චතුත්ථජ්ඣාන**න්ති ඉමෙහි පඨමජ්ඣානාදීහි මෙත්තජ්ඣානාදීනි පි සඞ්ගහිතානෙව හොන්ති, ඣානම්පි දුවිධං හොති ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං ආරම්මණූප නිජ්ඣානන්ති, තත්ථ අනිච්චාදි ලක්ඛණං උපනිජ්ඣායතීති විපස්සනාඤාණං ලක්ඛණූපනිජ්ඣානන්ති වුච්චති, පඨමජ්ඣානාදිකං පන ආරම්මණූ පනිජ්ඣානතො පටිනිජ්ඣාපනතො වා ඣානන්ති වුච්චති, සමාධිසු ච ඣානෙසු ච කොවිදො සමාධිජ්ඣානකොවිදො, සමාධිජ්ඣාන

ඛුසමලොති අත්ථො; **ගිජ්ඣකූටෙති** එවං නාමකෙ පබ්බතෙ සීහො යෙව 'පස්සතී'ති පස්සි, **සුඵුල්ලසාලරාජං'වාති** සමවත්තක්ඛන්ධ සමුග්ගතවිපුලකොමලඵලපල්ලවඞ්කුරසමලඞ්කතසාඛං සබ්බපාලිඵුල්ලං සාලරාජං විය සීලමූලං සමාධික්ඛන්ධං පඤ්ඤාසාඛං අභිඤ්ඤාපුප්ඵං විමුත්තිඵලං දසබලසාලරාජං **උල්ලොකෙති**ති එවං උල්ලොක පදෙන සම්බන්ධො, **චන්දං'ව ගගනෙ යථා**ති අබ්භ මහික ධූමරජො රාහුපස්සග්ග විනිමුත්තං තාරාගණපරිවුතං සරදසමයෙ පරිපුණ්ණං විය රජනිකරං සබ්බ කිලෙස තිමිරනිකර විධමන කරං වෙනෙය්‍ය ජන කුමුදවන විකසනකරං මුනිවර රජනිකරං උල්ලොකෙතීති අත්ථො; **යථා**ති නිපාතමත්තං, **මජ්ඣන්තිකං'ව සූරිය**න්ති මජ්ඣණ්හසමයෙ පටුතර කිරණමාලිනං අංසුමාලිනමිව විරොචමානං, **නරාසභ**න්ති නරවසභං **ජලන්ත**න්ති දද්දල්ලමානං සරදසමයෙ පරිපුණ්ණ චන්දස්සසිරිකං චාරු වදන සොභං ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජන සමලඞ්කත වර සරීරං පරමාය බුද්ධ සිරියා විරොචමානන්ති අත්ථො, **දීපරුක්ඛං'වා**ති ආරොපිතදීපං දීපරුක්ඛමිව, **තරුණසූරියං'ව උග්ගත**න්ති අභිනවොදිතාදිච්චමිව සොම්මභාවෙන ජලන්තන්ති අත්ථො; සූරියස්ස තරුණභාවො පන උදයං පටිච්ච වුච්චති නහි චන්දස්ස විය හානි වුඩ්ඪියො අත්ථි, **බ්‍යාමප්පභානුරඤ්ජිත**න්ති බ්‍යාමප්පභාය පරිරඤ්ජිතං, **ධීරං පස්සති නායක**න්ති සබ්බලොකෙක ධීරං පස්සති නායකන්ති අත්ථො.

අථායස්මා ධම්මසෙනාපති අසිතසලිලධරනිකරපරිචුම්බිතකූටෙ නානාසුරභි තරු කුසුම වාසිතකූටෙ පරම රුචිර චිත්තකූටෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ ඨත්වා ච දසහි චක්කවාළසහස්සෙහි ආගතෙහි දෙවබ්‍රහ්ම ගණෙහි පරිවුතං භගවන්තං අනුත්තරාය බුද්ධසිරියා අනොපමාය බුද්ධලීලාය සබ්බරතනමයෙව චඞ්කමෙ චඞ්කමමානං දිස්වා හන්දහං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා බුද්ධගුණපරිදීපනං බුද්ධවංසදෙසනං යාචෙය්‍යන්ති චින්තෙත්වා අත්තනා සද්ධිං වසමානානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි සන්නිපාතෙසි. තෙන වුත්තං.

> පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං කතකිච්චාන තාදිනං
> ඛීණාසවානං විමලානං ඛණෙන සන්නිපාතයීති. ආදි

තත්ථ **පඤ්චන්නං භික්ඛුසතාන**න්ති පඤ්චභික්ඛුසතානි උප යොගත්ථෙ සාමිවචනං දට්ඨබ්බං, **කතකිච්චාන**න්ති චතූසු කිච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤා පහාන සච්ඡිකිරියා භාවනා වසෙන පරිනිට්ඨිත සොළස කිච්චානන්ති අත්ථො, **ඛීණාසවාන**න්ති පරික්ඛීණචතුරාසවානං, **විමලාන**න්ති විගතමලානං ඛීණාසවත්තාව විමලානං පරම පරිසුද්ධ චිත්ත සන්තානානන්ති අත්ථො, **ඛණෙනා**ති ඛණෙයෙව, **සන්නිපාතයී**ති සන්නිපාතාපෙසි; ඉදානි තෙසං භික්ඛූනං සන්නිපාතෙ ගමනෙව කාරණං දස්සනත්ථං.

ලොකප්පසාදකං නාම පාටිහීරං නිදස්සයි
අම්හෙපි තත්ථ ගන්ත්වාන වන්දිස්සාම [1] මයං ජිනං.

එථ සබ්බෙ ගමිස්සාම පුච්ඡිස්සාම මයං ජිනං
කඞ්ඛං විනොදයිස්සාම පස්සිත්වා ලොකනායකන්ති.

වුත්තං.

තත්ථ **ලොකප්පසාදකං නාමාති** ලොකස්ස පසාදකරණතො ලොකප්පසාදකං පාටිහීරං වුච්චති, **ලොකප්පසාදනං නාමාති පි පාඨො,** තස්ස ලොකවිවරණං පාටිහීරන්ති අත්ථො, තං පන උද්ධං අකනිට්ඨ භවනන්තො හෙට්ඨා යාව අවීචි එත්ථන්තරෙ එකාලොකං කත්වා එත්ථන්තරෙ සබ්බසම්පි සත්තානං අඤ්ඤමඤ්ඤං දස්සනකරණාධිට්ඨානන්ති වුච්චති, **නිදස්සයීති** නිදස්සෙසි; **අම්හෙපීති** මයම්පි, **තත්ථාති** යත්ථ භගවා තත්ථ ගන්ත්වානාති අත්ථො, **වන්දිස්සාමාති** මයං භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දිස්සාම එත්ථ පන අම්හෙති මයංති ඉමෙසං ච්න්නං සද්දානං පුරිමස්ස ගමනකිරියාය සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො පච්ඡිමස්ස වන්දනකිරියාය, ඉතරථා හි පුනරුත්ති දොසතො න මුච්චති, **එථාති** ආගච්ඡථ, **කංඛං විනොදයිස්සාමාති** එත්ථාහ ඛීණාසවානං පන කඞ්ඛා නාම කාචිපි නත්ථි කස්මා ථෙරො එවමාහාති? සච්චමෙව' පඨමමග්ගෙනෙව සමුච්ඡෙදං ගතා යථාහ:–"කතමෙ ධම්මා දස්සනෙන පහාතබ්බාති චත්තාරො දිට්ඨිගතසම්පයුත්තා චිත්තුප්පාදා විචිකිච්ඡාසහගතො චිත්තුප්පාදො අපායගමනියො ලොභො දොසො මොහො මානො තදෙකට්ඨා ච කිලෙසා"ති න පනෙසා විචිකිච්ඡා සඞ්ඛාතා කඞ්ඛාති, කින්තු පඤ්ඤත්ති අජානනං නාම, ථෙරො පන භගවන්තං බුද්ධවංසං පුච්ඡිතුකාමො සො පන බුද්ධානං යෙව විසයො න පච්චෙකබුද්ධ බුද්ධසාවකානං තස්මා ථෙරො අවිසයත්තා එවමාහාති වෙදිතබ්බං, **විනොද යිස්සාමාති** විනොදෙස්සාම, අථ තෙ භික්ඛූ ථෙරස්ස වචනං සුත්වා අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරමාදාය සුවම්මිතා ච මහානාගා භින්න කිලෙසා ඡින්නබන්ධනා අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා සීලසමාධි පඤ්ඤාවිමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සන සම්පන්නා තරමානා තරමානා සාධූති පටිංසු. තෙන වුත්තං:–

සාධූති තෙ පටිස්සුත්වා නිපකා සංවුතින්ද්‍රියා
පත්ත චීවර මාදාය තරමානා මුපාගමුන්ති.

තත්ථ **සාධූති** අයං සාධුසද්දො, ආයාචන සම්පටිච්ඡන සම්පහංසන සුන්දරාදිසු දිස්සති තථාහෙස:–"සාධු මෙ භන්තෙ භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ"ති ආදිසු ආයාචනෙ දිස්සති, "සාධු භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා"ති ආදිසු සම්පටිච්ඡනෙ, "සාධු සාධු සාරිපුත්තා"ති ආදිසු සම්පහංසනෙ.

සාධු ධම්මරුචි රාජා සාධු පඤ්ඤාණවා නරො
සාධු මිත්තාන මද්දුභො පාපස්ස අකරණං සුඛන්ති.

---

1. සී. II. මරම්ම ගමිස්සාම

ආදිසු සුත්තදරෙ, ඉධ සම්පටිච්ඡනෙ, තස්මා සාධු සුභූති ථෙරස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වාති අත්ථො; **නිපකා**ති පණ්ඩිතා, පඤ්ඤවන්තා, **සංවුතින්ද්‍රියා**ති ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරා, ඉන්ද්‍රියසංවර සමන්නාගතා ති අත්ථො, **තරමානා**ති තුරිතා, **උපාගමු**න්ති ථෙරං උපසඞ්කමිංසු, ඉදානි ධම්ම සෙනාපතිස්ස පවත්තිං දස්සෙන්තෙන හි සඞ්ගීතිකාරකෙහි "ඛීණාසවෙහි විමලෙහී"ති ආදි ගාථා වුත්තා. තත්‍ථ **දන්තෙහී**ති කායෙන ච චිත්තෙන ච දන්තෙහි, **උත්තමෙ දමෙ**ති අරහත්තෙ, නිමිත්තත්‍ථෙ භුම්මං දට්ඨබ්බං, **තෙහි භික්ඛූහී**ති පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි, **මහාගණී**ති සීලාදීහි ච සඞ්ඛාවසෙන ච මහන්තො ගණො අස්ස අත්‍ථීති මහාගණී, නානා පදවසෙන සීලාදිගුණෙහි මහන්තො ගණොති මහාගණො, සො අස්ස අත්‍ථීති මහාගණී, **ජලන්තො දෙවො ගගනෙවා**ති ඉද්ධිවිලාසෙන විලසන්තො දෙවො විය ගගන තලෙ භගවන්තං උපසඞ්කමි ති අත්ථො; ඉදානි තෙ ඉත්ථම්භූතා උප සඞ්කමිංසූ ති උපසඞ්කමවිධානදස්සනත්‍ථං **උක්කාසිතඤ්ච ඛිපිතඤ්චා**ති ආදි ආරද්ධං, තත්‍ථ **උක්කාසිතඤ්චා**ති උක්කාසිත සද්දස්ස ච, **ඛිපිතඤ්චා**ති ඛිපිතසද්දස්ස ච, **අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා**ති උපෙක්ඛිත්වා තං උභයං අකත්වාති අධිප්පායො, **සුබ්බතා**ති සුවිමල ධුතගුණා, **සප්පතිස්සා**ති නීචවුත්තිනොති අත්ථො; **සයම්භු**න්ති සයමෙව අනඤ්ඤූපදෙසං විනා පාරමියො පූරෙත්වා අධිගත බුද්ධභාවන්ති අත්ථො; **අචමුග්ගත**න්ති අභිනවොදිතං, **චන්දංවා**ති චන්දං විය, නභෙ ජලන්තං භගවන්තං ගගනෙ චන්දං විය පස්සන්තීති එවං පදසම්බන්ධො දට්ඨබ්බො, ඉධාපි යථා සද්දො නිපාතමත්තොව, **විජ්ජුංවා**ති විජ්ජුලතං විය යදි චිරට්ඨිතිකා අචිරප්පභා අස්ස තාදිසන්ති අත්ථො, **ගගනෙ යථා**ති ආකාසෙ යථා, ඉධාපි යථාසද්දො නිපාතමත්තමෙව, ඉතො පරම්පි ඊදිසෙසු ඨානෙසු යථාසද්දො නිපාතමත්තො ති දට්ඨබ්බො, **රහදම්ව විප්පසන්න**න්ති අතිගම්භීර විත්‍ථත මහාරහදං විය අනාවිලං විප්පසන්නං, **සලිලං සුඵුල්ලපදුමං යථා**ති සුඵුල්ලපදුමවනං රහදම්වා ති අත්ථො දට්ඨබ්බො, **සුඵුල්ලං පදුමං යථා**තිපි පාඨො, තස්ස කමනීයභාවෙන සුඵුල්ලං කමලවනම්වාති අත්ථො, අථ තෙ භික්ඛූ ධම්මසෙනාපතිපමුඛා අඤ්ජලිං සිරසි කත්වා දසබලස්ස චක්කාලඞ්කතතලෙසු පාදෙසු නිපතිංසූති අත්ථො; තෙන වුත්තං **අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වාන හට්ඨතුට්ඨා පමොදිතා**ති ආදි, තත්‍ථ **නිපතන්තී**ති නිපතිංසු වන්දිංසූති අත්ථො; **චක්කලක්ඛණෙ**ති චක්කං ලක්ඛණං යස්මිං පාදෙ සො පාදො චක්කලක්ඛණො, තස්මිං චක්ක ලක්ඛණෙ, ජාතිවසෙන පාදෙති වුත්තං, සත්ථුනො චක්කාලඞ්කතතලෙසු පාදෙසු නිපතිංසූති අත්ථො; ඉදානි තෙසං කෙසඤ්චි ථෙරානං නාමතො දස්සෙන්තෙන හි **සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො, කොරණ්ඩ සමසාදිසො**ති ගාථායො වුත්තා, තත්‍ථ **කොරණ්ඩසමසාදිසො**ති කොරණ්ඩකුසුම සදිස වණ්ණො, යදි එවං කොරණ්ඩසමොති වා කොරණ්ඩසදිසොති වා වත්තබ්බං කිං විකත්ථතුං සමසාදිසන්ති වුත්තන්ති චෙ? නායං දොසො, තාදිසො කොරණ්ඩසමත්තා කොරණ්ඩෙන සදිසභාවෙනෙව කොරණ්ඩසමසාදිසො. න පනාධිකවචනවසෙනාති අධිප්පායො. **සමාධිජ්ඣාන කුසලා**ති

එත්‍ථ අයං **කුසලසද්දො** තාව ආරොග්‍ය අනවජ්ජ ඡෙක සුඛවිපාකාදිසු දිස්සති, අයං හි "කච්චිනු භොතො කුසලං? කච්චි භොතො අනාමය"න්ති ආදිසු ආරොග්‍යෙ දිස්සති, "කතමො පන භන්තෙ? කායසමාචාරො කුසලො යො ඛො මහාරාජ කායසමාචාරො අනවජ්ජො"ති එවමාදිසු අනවජ්ජෙ, "කුසලොසි ත්‍වං රථස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගානං"න්ති ආදිසු ඡෙකෙ, "කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා"ති ආදිසු සුඛවිපාකෙ, ඉධ පන ඡෙකෙ දට්ඨබ්බො. **වන්‍දතී**ති වන්‍දිත්‍වා, **ගජ්ජිතා**ති ගජ්ජතීති ගජ්ජිතා **කාලමෙඝොවා**ති නීල සලිල ධරො විය ගජ්ජිතා, **ඉද්ධිවිසයෙ**ති අධිප්පායො, **නීලුප්පල සමසාදිසො**ති නීල කුවලය සදිසවණ්ණො, සෙසං වුත්තනයෙ නෙවෙත්‍ථාපි අත්‍ථො වෙදිතබ්බො, **මොග්ගල්ලානො**ති එවං ගොත්ත වසෙන ලද්ධනාමො කොලිතො, **මහාකස්සපොපිචා**ති උරුවෙල කස්සප නදීකස්සප ගයාකස්සප කුමාරකස්සපෙ බුද්ධානුබුද්ධකෙ ථෙරෙ උපාදය අයං මහා, තස්මා මහාකස්සපොති වුච්චති. **පිචා**ති සම්භාවන සම්පිණ්ඩ නත්‍ථො, **උත්තත්තකනකසන්නිභො**ති සන්තත්ත සුවණ්ණ සදිසච්ඡවි වණ්ණො, **ධුතගුණෙ**ති එත්‍ථ කිලෙසෙ ධුනනතො ධම්මො ධුතො නාම ධුතගුණො නාම ධුතධම්මො, කතමො පන ධුතධම්මො නාම? අප්පිච්ඡතා සන්තුට්ඨිතා සල්ලෙඛතා පවිවෙකතා ඉදමත්‍ථිකතාති ඉමෙ ධුතඞ්ගචෙතනාය පරිවාරභූතා පඤ්ච ධම්මා අප්පිච්ඡංයෙව නිස්සායාති වචනතො ධුතධම්මා නාම, අථ වා කිලෙසෙ ධුනනතො ඤාණං ධුතං නාම තස්මිං ධුතගුණෙ, **අග්ගනික්ඛිත්තො**ති අග්ගො සෙට්ඨො කොටිභූතො ති ඨපිතො "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං ධුතවාදානං භික්ඛූනං යදිදං මහාකස්සපො"ති[a] ඨානන්තරෙ ඨපිතොති අත්‍ථො, අයං පන **අග්ගසද්දො** ආදි කොටි කොට්ඨාස සෙට්ඨාදිසු දිස්සති, තථාහෙස:-"අජ්ජතග්ගෙ සම්ම දොවාරික ආවරාමි ද්වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨීන"න්ති[b] ආදිසු ආදිම්හි දිස්සති.

"තෙනෙව අඞ්ගුලග්ගෙන තං අඞ්ගුලග්ගං පරාමසෙය්‍ය උච්ඡග්ගං වෙළග්ග"න්ති[b] ආදිසු කොටියං, "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අම්බිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා විහාරග්ගෙන වා පරිවෙණග්ගෙන වා භාජෙතු"න්ති ආදිසු කොට්ඨාසෙ, "යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපදා වා දිපදා වා-පෙ-තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී"ති ආදිසු සෙට්ඨෙ, ස්වායම්ධ සෙට්ඨෙ දට්ඨබ්බො, කොටියම්පි වට්ටති, ථෙරො අත්තනො ඨානෙ සෙට්ඨො චෙව කොටිභූතො ච තෙන වුත්තං **අග්ගනික්ඛිත්තො**ති අග්ගො සෙට්ඨො කොටිභූතො ඨපිතොති අත්‍ථො, **ථොමිතො**ති පසංසිතො දෙවමනුස්සාදීහි, **සත්‍ථු වණ්ණිතො**ති සත්‍ථාරා වණ්ණිතො ථුතො, "කස්සපො භික්ඛවෙ චන්‍දූපමො කුලානි උපසඞ්කමති අපකස්සෙව කායං අපකස්සෙව චිත්තං[1] නිච්චනවකො කුලෙසු අප්පගබ්භො"ති[c] එවමාදීහි අනෙකෙහි සුත්තන්තයෙහි වණ්ණිතො

---

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය-එකකනිපාත-එතදග්ගපාළි.

b. මජ්ඣිමනිකාය-මජ්ඣිමපණ්ණාසක-උපාලිසුත්ත.

c. සංයුත්තනිකාය-කස්සපසංයුත්ත.

1. සී. II. නිච්චනකුලෙසු-නවනකො.

පසත්ථො සොපි භගවන්තං වන්දතීති අත්ථො, දිබ්බචක්ඛුනන්ති දිබ්බං චක්ඛු යෙසං අත්ථි තෙසං දිබ්බචක්ඛුකානං භික්ඛූනං අග්ගො සෙට්ඨොති අත්ථො.

යථාහ "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං දිබ්බචක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධො"ති[a] අනුරුද්ධත්ථෙරො භගවතො චූළපිතුනො **අමිතොදනස්ස** නාම සක්කස්ස පුත්තො **මහානාමස්ස** කණිට්ඨභාතා මහාපුඤ්ඤො පරම සුඛුමාරො, සො අත්ත සත්තමො නික්ඛමිත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො, තස්ස පබ්බජ්ජානක්කමො සඞ්ඝභෙදක්ඛන්ධකෙ ආගතොව; **අවිදූරෙවා**ති භගවතො සන්තිකෙව, **ආපත්තිඅනාපත්තියා**ති ආපත්තියං අනාපත්තියඤ්ච **කොවිදො, සතෙකිච්ඡායා**ති සප්පටිකම්මාය පි අප්පටිකම්මායපි වාති අත්ථො, තත්ථ සප්පටිකම්මා සා ඡබ්බිධා හොති අප්පටිකම්මා සා පාරාජිකාපත්ති **ආපත්තිඅනාපත්තියා සතිකිච්ඡාය කොවිදො**ති පි පාඨො සො යෙවත්ථො, **විනයෙ**ති විනයපිටකෙ, **අග්ගනික්ඛිත්තො**ති "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං විනයධරානං යදිදං උපාලී"ති[a] එතදග්ගට්ඨානෙ ඨපිතොති අත්ථො, **උපාලී**ති උපාලිත්ථෙරො, **සත්ථුවණ්ණිතො**ති සත්ථාරා වණ්ණිතො පසත්ථො, ථෙරො කිර තථාගතස්සෙව සන්තිකෙ විනයපිටකං උග්ගණ්හිත්වා භරුකච්ඡකවත්ථුං අජ්ජුකවත්ථුං කුමාරකස්සපවත්ථුනන්ති ඉමානි තීනි වත්ථූනි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා කථෙසි. තස්මා ථෙරො විනයධරානං අග්ගොති එවමාදිනා නයෙන සත්ථාරා වණ්ණිතොති වුත්තො.

සුඛුම නිපුණත්ථපටිවිද්ධොති පටිවිද්ධ සුඛුම නිපුණත්ථො පටිවිද්ධ දුද්දසනිපුණත්ථොති අත්ථො, **කථිකානං පවරො**ති ධම්මකථිකානං සෙට්ඨො, "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං ධම්මකථිකානං යදිදං පුණ්ණො මන්තානිපුත්තො"ති[a] එතදග්ගපාලියං ආරොපිතො, තෙන වුත්තං **කථිකානං පවරෙති**. **ගණී**ති සසඞ්ඝො, ථෙරස්ස කිර සන්තිකෙ පබ්බජිතා කුලපුත්තා පඤ්චසතා අහෙසුං, සබ්බෙපි තෙ දසබලස්ස ජාතභූමකා ජාතරඤ්ඤවාසිනො සබ්බෙව ඛීණාසවා සබ්බෙව දසකථාවත්ථුලාභිනො, තෙන වුත්තං **ගණී**ති, **ඉසී**ති එසති ගවෙසති කුසලෙ ධම්මෙති ඉසි, **මන්තානියා පුත්තො**ති මන්තානියා නාම බ්‍රාහ්මණියා පුත්තො, පුණ්ණොති තස්ස නාමං, **විස්සුතො**ති අත්තනො අප්පිච්ඡතාදීහි ගුණෙහි විස්සුතො, **අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො** පන සත්ථරි අභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිත වරධම්මචක්කෙ අනුපුබ්බෙන ආගන්ත්වා රාජගහං උපනිස්සාය විහරන්තෙ කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා අත්තනො භාගිනෙය්‍යං පුණ්ණමාණවං පබ්බාජෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා ආපුච්ඡිත්වා නිවාසත්ථාය සයං ඡද්දන්තදහං ගතො. **පුණ්ණො** පන භගවන්තං දස්සනාය ථෙරෙන සද්ධිං ආගන්ත්වා මය්හං පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පාපෙත්වාව දසබලස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමීති කපිලපුරෙයෙව ඔහීනො,

a. අඞ්ගුත්තර එකකනිපාත-එතදග්ගපාළි.

සො තතො යොනිසො මනසිකාරං කරොන්තො න චිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමි. එත්ථ පන **අනුරුද්ධත්ථෙරො** ච **උපාලිත්ථෙරො** ච ඉමෙ ද්වෙ ථෙරා භගවතො කපිලපුරං පවිසිත්වා ඤාතිසමාගමදිවසෙ පබ්බජිතා විය දිස්සන්ති, තං පන න ඛන්ධකපාළියා නාට්ඨකථාය සමෙති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. අථ සත්ථා **සාරිපුත්තත්ථෙරා**දීනං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං චිත්තාචාරමඤ්ඤාය අත්තනො ගුණෙ කථෙතු මාරභි. තෙන වුත්තං:-

> "එතෙසං චිත්තමඤ්ඤාය ඔපම්ම කුසලො මුනි
> කඞ්ඛච්ඡෙදෙ මහාවීරො කථෙසි අත්තනො ගුණෙ"ති.

තත්ථ **ඔපම්මකුසලොති** උපමාය කුසලො, **කඞ්ඛච්ඡෙදෙති** සබ්බසත්තානං සංසයච්ඡෙදකො, ඉදානි යෙ අත්තනො ගුණෙ දස්සෙසි තෙ කථෙතුං:-

> "චත්තාරො තෙ අසඞ්ඛෙය්‍යා කොටි යෙසං න ඤායති
> සත්තකායො ච ආකාසො චක්කවාළා චʻනන්තකා
> බුද්ධඤාණං අප්පමෙය්‍යං න සක්කා එතෙ විජානිතු"න්ති.

වුත්තං.

චත්තාරොති ගණනපරිච්ඡෙදො, **එතෙති** ඉදානි වත්තබ්බෙ අත්ථෙ නිද්දිසති, **අසඞ්ඛෙය්‍යාති** සඞ්ඛ්‍යාතුමසක්කුණෙය්‍යතො අසඞ්ඛෙය්‍යා ගණනපථවීතිවත්තාති අත්ථො, **කොටීති** ආදි වා අන්තො වා මරියාදා, **යෙසන්ති** යෙසං චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං, **න ඤායතීති** න පඤ්ඤායති, ඉදානි තෙ වුත්තප්පකාරෙ චත්තාරො අසඞ්ඛෙය්‍යෙ දස්සෙතුං **සත්තකායොති** ආදි වුත්තං, **සත්තකායොති** සත්තසමූහො, සත්තකායො අනන්තො අපරිමාණො අප්පමෙය්‍යො, තථා ආකාසො, ආකාසස්සාපි අන්තො නත්ථි තථා චක්කවාළානි අනන්තානි එව, **බුද්ධඤාණං** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අප්පමෙය්‍යං, **න සක්කා එතෙ විජානිතුන්ති** යස්මා පනෙතෙ අනන්තා තස්මා න සක්කා විජානිතුං, ඉදානි සත්ථා අත්තනො ඉද්ධිවිකුබ්බණෙ සඤ්ජාතච්ඡරියබ්භුතානං දෙවමනුස්සාදීනං කිං නාමෙතං අච්ඡරියං? ඉතොපි විසිට්ඨතරං අච්ඡරියං අබ්භුතං අත්ථි මම තං සුණාථාති ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙන්තො:-

> "කිමෙතං අච්ඡරියං ලොකෙ යං මෙ ඉද්ධි විකුබ්බණං
> අඤ්ඤෙ බහූ අච්ඡරියා අබ්භුතා ලොමහංසනා"ති

ආදිමාහ.

තත්ථ **කින්ති** පටික්ඛෙපවචනං, **එතන්ති** ඉදං විකුබ්බණං සන්ධායාහ, **යන්ති** අයං යං සද්දො "යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහී"ති[a] ආදීසු උපයොගවචනෙ දිස්සති. "අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො සම්මා

---

a. සුත්තනිපාත අට්ඨකවග්ග මෙත්තගූමාණවපුච්ඡාගාථා.

සම්බුද්ධා"ති[a] එත්ථ කාරණවචනෙ, "යං විපස්සී භගවා කප්පෙ උදපාදී"ති[b] එත්ථ භුම්මෙ, "යමෙව භන්තෙ දෙවානං තාවතිංසානං සම්මුඛා පටිග්ගහිතං ආරොචෙමි තං භන්තෙ භගවතො"ති ආදීසු පච්චත්තවචනෙ, ඉධාපි පච්චත්තවචනෙ දට්ඨබ්බා, අඤ්ඤෙ බහූ මම අච්ඡරියා අබ්භුතවිසෙසා සන්තීති දීපෙති, ඉදානි තෙ අච්ඡරියෙ දස්සෙන්තො:-

"යදාහං තුසිතෙ කායෙ සන්තුසිතො නාමහං තදා
දසසහස්සී සමාගම්ම යාචන්ති පඤ්ජලී මම"න්ති.

ආදිමාහ.

තත්ථ යදාති යස්මිං කාලෙ, **අහං**ති අත්තානං නිද්දිසති, **තුසිතෙ කායෙ**ති තුසිතසඞ්ඛාතෙ දෙවනිකායෙ, යදා පනාහං සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා පඤ්චමහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා ඤාතත්ථචරියා ලොකත්ථචරියා බුද්ධිචරියානං කොටිං පත්වා සත්තසතකමහාදානානි දත්වා සත්තක්ඛත්තුං පඨවිං කම්පෙත්වා වෙස්සන්තරත්තභාවතො චවිත්වා දුතියෙ චිත්තවාරෙ තුසිතභවනෙ නිබ්බත්තිං තත්ථපි සන්තුසිතො නාම දෙවරාජා අහොසිං. **දසසහස්සී සමාගම්මා**ති දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතා සන්නිපතිත්වාති අත්ථො, **යාචන්ති පඤ්ජලී මම**න්ති මං උපසඞ්කමිත්වා මාරිස! තයා දස පාරමියො පූරෙන්තෙන න සක්කසම්පත්තිං න මාර බ්‍රහ්ම චක්කවත්තිසම්පත්තිං පත්ථෙන්තෙන පූරිතා ලොකනිත්ථරණත්ථාය පන බුද්ධත්තං පත්ථයමානෙන හි පූරිතා සො තව කාලො මාරිස! බුද්ධත්තාය සමයො මාරිස! බුද්ධත්තායාති යාචන්ති මමන්ති; තෙන වුත්තං:-

"කාලොයං තෙ මහාවීර උප්පජ්ජ මාතු කුච්ඡියං
සදෙවකං තාරයන්තො බුජ්ඣස්සු අමතං පද"න්ති.

තත්ථ කාලො තෙති කාලො තව, අයමෙව වා පාඨො, **උප්පජ්ජා**ති පටිසන්ධිං ගණ්හ, ඔක්කමාතිපි පාඨො, **සදෙවක**න්ති සදෙවකං ලොකන්ති අත්ථො, **තාරයන්තො**ති එත්ථ පාරමියො පූරෙන්තොපි තාරයති නාම, පාරමියො මත්ථකං පාපෙන්තොපි තාරයති නාම, වෙස්සන්තරත්තභාවතො චවිත්වා තුසිතපුරෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සට්ඨිවස්සසතසහස්සාධිකානි සත්තපඤ්ඤාස වස්සකොටියො තත්ථ තිට්ඨන්තොපි තාරයති නාම, රාහුලභද්දස්ස ජාතදිවසෙ ඡන්නසහායො කණ්ඨකං ආරුය්හ නික්ඛමන්තොපි තීණි රජ්ජානි අතික්කමිත්වා අනොමා නාම නදීතීරෙ පබ්බජන්තොපි තාරයති නාම, ඡ වස්සානි පධානං කරොන්තොපි විසාඛපුණ්ණමාය බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ මාරබලං විධමෙත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ ද්වාදසඞ්ගං පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොම පටිලොමතො සම්මසිත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිවිජ්ඣන්තොපි තාරයති නාම, සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ-පෙ- සකදාගාමි මග්ගක්ඛණෙපි සකදාගාමි ඵලක්ඛණෙපි අනාගාමි මග්ගක්ඛ

---

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකපාළි.
b. දීඝනිකාය-මහාවග්ග-මහාපදානසුත්ත.

ණෙපි අනාගාමි ඵලක්ඛණෙපි තාරයති නාම, යදා අට්ඨාරස දෙවතා කොටිසහස්සෙහි පඤ්චවග්ගියානං අමතපානං අදාසි? තතො පට්ඨාය තාරයි නාමාති වුච්චති. තෙන වුත්තං:-

සදෙවකං තාරයන්තො බුජ්ඣස්සු අමතං පදන්ති.

අථ මහාසත්තො දෙවතාහි යාචියමානොපි දෙවතානං පටිඤ්ඤං අදත්වාව කාල දීප දෙස කුල ජනෙත්ති ආයුපරිච්ඡෙද වසෙන පඤ්චවිධ මහා විලොකනං නාම විලොකෙසි. තත්ථ කාලො නුඛො න කාලොති පඨමං කාලං විලොකෙසි වස්සසතසහස්සතො උද්ධං ආයු කාලො කාලො නාම න හොති. කස්මා? ජාති ජරා මරණාදීනං අපාකටත්තා, බුද්ධානඤ්ච ධම්මදෙසනා නාම තිලක්ඛණතො මුත්තා නාම නත්ථි, තෙසං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති කථෙන්තානං කිං නාමෙතං කථෙන්තීති න සද්දහන්ති, තතො අභිසමයො න හොති තස්මිං අසති අනීය්‍යානිකං සාසනං හොති, තස්මා සො අකාලො, වස්සසතතො ඌනො ආයු කාලොපි කාලො න හොති කස්මා? තදා සත්තා උස්සන්න කිලෙසා හොන්ති, උස්සන්නකිලෙසානඤ්ච දින්නො ඔවාදො ඔවාදට්ඨානෙ න තිට්ඨති, තස්මා සොපි අකාලො, වස්සසතසහස්සතො පට්ඨාය හෙට්ඨා වස්සසතතො පට්ඨාය උද්ධං ආයුකාලො කාලො නාම, ඉදානි වස්සසතායුකා මනුස්සාති අථ බොධිසත්තො නිබ්බත්තිතබ්බකාලොති අද්දස. තතො දීපං ඔලොකෙන්තො ජම්බුදීපෙ යෙව බුද්ධා නිබ්බත්තන්තීති දීපං පස්සි. තතො දීපො නාම දසයොජනසහස්ස පරිමාණො, කතරස්මිං නුඛො පදෙසෙ නිබ්බත්තන්තීති දෙසං විලොකෙන්තො මජ්ඣිම දෙසං පස්සි. තතො කුලං විලොකෙන්තො බුද්ධා නාම ලොකසම්මතෙ කුලෙ නිබ්බත්තන්ති. ඉදානි ඛත්තිය කුලං ලොක සම්මතං තත්ථ නිබ්බත්තිස්සාමි **සුද්ධොදනො** නාම මෙ රාජා පිතා භවිස්සතීති කුලං අද්දස. තතො මාතරං විලොකෙන්තො බුද්ධමාතා නාම ලොලා සුරාධුත්තා න හොති අඛණ්ඩ පඤ්චසීලා, අයඤ්ච මහාමායා නාම දෙවී එදිසා අයං මෙ මාතා භවිස්සති, කිත්තකං අස්සා ආයූති ආවජ්ජන්තො දසන්නං මාසානං උපරි සත්තදිවසාති පස්සි. ඉති ඉමං පඤ්චවිධ විලොකනං විලොකෙත්වා කාලො මෙ මාරිසා බුද්ධභාවායාති දෙවතානං පටිඤ්ඤං දත්වා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා සක්‍යරාජස්ස කුලෙ මායාදෙවියා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. තෙන වුත්තං:-

“තුසිතා කායා චවිත්වාන යදා ඔක්කමි කුච්ඡියං
දසසහස්සී ලොකධාතු කම්පිත්ථ ධරණී තදා”ති.

තත්ථ **ඔක්කමීති** ඔක්කමිං පාවිසිං, **කුච්ඡියන්ති** මාතුකුච්ඡිස්මිං, **දස සහස්සි ලොකධාතු කම්පිත්ථාති** සතො සම්පජානො පන බොධිසත්තො මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තො පන එකූනවීසතියා පටිසන්ධිචිත්තෙසු මෙත්තා පුබ්බභාගස්ස සොමනස්ස සහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසඞ්ඛාරික කුසල චිත්තස්ස සදිස මහාවිපාකචිත්තෙන ආසාළ්හිපුණ්ණමාය උත්තරාසාළ්හ නක්ඛත්තෙනෙව පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. තදා දසසහස්සී ලොකධාතු

සකලාපි කමපි සමපකමපී ති අතෙථා. **ධරණී**ති ධාරෙති සබෙබ ථාවර ජඞගමෙති ධරණී පඨවී, **සමපජානොව නිකඛමි**නති එතථ යදා පනාහං සතො සමපජානොව මාතුකුචඡිතො ධමමාසනතො ඔතරනෙතා ධමමකථිකො විය නිසෙසණිතො ඔතරනෙතා පුරිසො විය ච හතෙථ ච පාදෙ ච පසාරෙතවා ඨිතකොව මාතුකුචඡිසමභවෙන අසුචිනා අමකඛිතොව නිකඛමිං, **සාධුකාර**නති සාධුකාරං, **පවතෙතනතී**ති පවතතයනති සාධුකාරං දෙනතීති අතෙථා. **පකමපිතථා**ති කමපිතථ, ඔකකමනෙතපි මාතුකුචඡිතො නිකඛමනෙතපි දසසහසසී පකමපිතථාති අතෙථා. අථ භගවා **ගබෙභාකකනති**නති ආදිසු අතතනො සමසමං අදිසවා ගබෙභාකකනතිනති ආදිසු අතතනො අචඡරියදසසනතථං "ඔකකනතිනති මෙ සමො නතථී"ති ඉමං ගාථමාහ. තතථ **ඔකකනතිනතී**ති ගබෙභාකකනතියං, භුමමතෙථ පචචතත වචනං පටිසනධිගගහණෙති අතෙථා, **මෙ** ති මයා, **සමො**ති සදිසො නතථි, **ජාතිතො**ති එතථ ජායති එතාය මාතුයාති මාතා ජාතීති වුචචතෙ, තතො ජාතිතො මාතුයාති අතෙථා, **අභිනිකඛමෙ**ති මාතුකුචඡිතො අභිනිකඛමනෙ පසවෙති අතෙථා. **සමෙබාධිය**නති එතථ පසතථා සුනදරා බොධි සමෙබාධි, අයං පන **බොධිසදෙදා** රුකඛ මගග නිබබාණසබබඤඤුතඤඤාණාදිසු දිසසති "බොධිරුකඛමූලෙ පඨමාභිසමබුදෙධා"ති ච 'අනතරා ච බොධිං අනතරා ච ගය'නති ආගතටඨානෙ ච රුකෙඛා බොධීති වුචචති, "බොධි වුචචති චතුසු මගෙගසු ඤාණ"නති ආගතටඨානෙ මගෙගා; "පතවාන බොධිං අමතං අසඞඛත"නති ආගතටඨානෙ නිබබාණං, "පපෙපාති බොධිං වරභූරිමෙධසො"ති ආගතටඨානෙ සබබඤඤුතඤඤාණං, ඉධ පන භගවතො අරහතතමගගඤාණං අධිපෙපතං; අපරෙ සබබඤඤුතඤඤාණනති වදනති, තසසං සමමාසමෙබාධියං අහං සෙටෙඨාති අතෙථා, කසමා පන භගවා සමෙබාධිං පටිචච අතතානං පසංසති? සබබගුණදායකතතා, භගවතො හි සමෙබාධි සබබගුණදායිකා සබෙබපි නිරවසෙසෙ බුදධගුණෙ දදාති න පනඤෙඤසං, අඤෙඤසං පන කසසචි අරහතතමගගං අරහතතඵලමෙව දෙති. කසසචි තිසෙසා විජජා කසසචි අභිඤඤා කසසචි චතසෙසා පටිසමභිදා කසසචි සාවකපාරමීඤාණං පචෙචකබොධිඤාණං වා දෙති, බුදධානං පන සබබගුණසමපතතිං දෙති තසමා භගවා සබබගුණදායකතතා සමෙබාධියා අහං සෙටෙඨාති අතතානං පසංසති, අපි ච භූමිං චාලෙතවා සමෙබාධිං පාපුණිං තසමා සමෙබාධියං අහං සෙටෙඨාති වදති; **ධමමචකකපපවතතනෙ**ති එතථ ධමමචකකපපවතතනං පන දුවිධං හොති, පටිවෙධඤාණං ච දෙසනාඤාණඤචාති, තතථ පඤඤාපභාවිතං අතතනො අරියඵලාවහං පටිවෙධඤාණං, කරුණාපභාවිතං සාවකානං අරියඵලාවහං දෙසනාඤාණං. පටිවෙධඤාණං ලොකුතතරං කුසලං උපෙකඛාසහගතං අවිතකකං අවිචාරං, දෙසනාඤාණං ලොකියං අබයාකතං, උභයමපනෙතං අඤෙඤහි අසාධාරණං, ඉධ පන දෙසනාඤාණමධිපෙපතං, ඉදානි භගවතො ගබෙභාකකමනෙ ච පඨවිකමපනාදිකං පවතතිං සුතවා 'අහො අචඡරියං ලොකෙ'ති දෙවතාහි අයං ගාථා වුතතා.

තත්ථ බුද්ධානං ගුණමහන්තතාති අහො බුද්ධානං ගුණමහන්තභාවො, අහො බුද්ධ මහානුභාවොති අත්ථො, **දසසහස්සී ලොකධාතු ඡප්පකාරං පකම්පථා**ති දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු මහාපඨවී ඡප්පකාරං පකම්පිත්ථ චලිත්ථ, කථං? පුරත්ථිමතො උන්නමති පච්ඡිමතො ඔනමති පච්ඡිමතො උන්නමති පුරත්ථිමතො ඔනමති උත්තරතො උන්නමති දක්ඛිණතො ඔනමති දක්ඛිණතො උන්නමති උත්තරතො ඔනමති මජ්ඣිමතො උන්නමති පරියන්තතො ඔනමති පරියන්තතො උන්නමති මජ්ඣිමතො ඔනමතීති එවං ඡප්පකාරං අනිලබලචලිත ජලතරඞ්ගභඞ්ග සඞ්ඝට්ටිතා විය නාවා චතුනහුතාධික ද්වියොජන සතසහස්ස බහලා පඨවිසන්ධාරක ජල පරියන්තා අචෙතනාපි සමානා සචෙතනා විය අයං මහාපඨවී පීතියා නච්චන්තී විය අකම්පිත්ථාති අත්ථො, **ඔභාසො ච මහා ආසී**ති අතික්කම්ම දෙවානං දෙවානුභාවං උළාරො ඔභාසො අහොසීති අත්ථො, **අච්ඡරං ලොමහංසන**න්ති අච්ඡරියං ච ලොමහංසනඤ්ච අහොසීති අත්ථො, ඉදානි පඨවිකම්පනාලොකපාතුභාවාදිසු අච්ඡරියෙසු වත්තමානෙසු භගවතො පවත්තිදස්සනත්ථං **භගවා ච තම්හි සමයෙ**ති ආදි ගාථායො වුත්තා. තත්ථ **ලොකජෙට්ඨො**ති ලොක සෙට්ඨො, **සදෙවක**න්ති සදෙවකස්ස ලොකස්ස, , සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං, **දස්සයන්තො**ති පාටිහාරියං දස්සෙන්තො, **චඞ්කමන්තො වා**ති දසලොකධාතුසහස්සානි අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතෙ තස්මිං රතනමයෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමමානොව කථෙසි. **ලොකනායකො**ති අථ සත්ථා මනොසිලා තලෙ සීහනාදං නදන්තො සීහො විය ගජ්ජන්තො පාවුස්සක මෙඝො විය ච ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය ච අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතෙන සවනීයෙන කමනීයෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන නානානයවිචිත්තචතුසච්චපටිසංයුත්තං තිලක්ඛණාහතං මධුරං ධම්මකථං කථෙසීති අත්ථො.

අන්තරා න නිවත්තෙන්ති චතුහත්ථෙ චඞ්කමෙ යථාති එත්ථ සත්ථාරා පන නිම්මිතස්ස තස්ස චඞ්කමනස්ස එකා කොටි පාචීනචක්කවාළ මුඛවට්ටියං, එකා පච්ඡිමචක්කවාළ මුඛවට්ටියං, එවං ඨිතෙ තස්මිං රතන චඞ්කමෙ චඞ්කමමානො සත්ථා උභො කොටියො පත්වා නිවත්තෙන්ති අන්තරා උභොකොටියො අප්පත්වා න නිවත්තන්ති, යථා චතුහත්ථප්පමාණෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමමානො උභොකොටියො සීඝමෙව පත්වා නිවත්තන්ති, එවං අන්තරා න නිවත්තන්තීති අත්ථො, කිං පන භගවා දසසහස්සප්පමාණායාමං චඞ්කමං රස්සමකාසි? තාව මහන්තං වා අත්තභාවං නිම්මිනීති? න පනෙවමකාසි, අචින්තෙය්‍යො බුද්ධානං බුද්ධානුභාවො, අකනිට්ඨභවනතො පට්ඨාය යාව අවීචි තාව එකඞ්ගනා අහොසි. තිරියතො ච දසචක්කවාළසහස්සානි එකඞ්ගනානි අහෙසුං, දෙවා මනුස්සා පස්සන්ති යථා සබ්බ දෙවමනුස්සා පකතියා චඞ්කමමානං පස්සන්ති එවං භගවන්තං චඞ්කමමානං පස්සිංසූති, භගවා පන චඞ්කමන්තො ධම්මං දෙසෙති අන්තරා සමාපත්තිඤ්ච සමාපජ්ජති අථායස්මා සාරිපුත්තො අපරිමිතසමයසමුපචිතකුසලබල ජනිත ද්වත්තිංස වර ලක්ඛණොපසොභිතාසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජන විරාජිතං වර සරීරං සරදසමයෙ පරිපුණ්ණං විය රජනිකරං සබ්බඵාලි ඵුල්ලං විය ච

යොජනසතුබ්බෙධං පාරිච්ඡන්නකං අට්ඨාරස රතනුබ්බෙධං බ්‍යාමප්පභා පරික්ඛෙපසස්සිරිකං වර කනක ගිරි මිව ජඞ්ගමං අනොපමාය බුද්ධලීළ්හාය චඞ්කමන්තං දසසහස්සී දෙවගණ පරිවුතං භගවන්තං දිස්වා අයං පන සකලාපි දසසහස්සී ලොකධාතු සන්නිපතිතා මහතියා පනෙත්ථ ධම්ම දෙසනාය භවිතබ්බං බුද්ධවංසදෙසනා පන බහූපකාරා භගවති පසාදවහා යන්නූනාහං දසබලස්ස අභිනීහාරතො පට්ඨාය බුද්ධවංසං පරිපුච්ඡෙය්‍යන්ති චින්තෙත්වා එකංසං චීවරං කත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ජලජාමලා විකල කමල මකුල සදිසං අඤ්ජලිං සිරසි කත්වා භගවන්තං **කීදිසො තෙ මහාවීරා**ති ආදිකං පරිපුච්ඡි තෙන වුත්තං:-

"සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො සමාධිජ්ඣාන කොවිදො
පඤ්ඤාය පාරමිප්පත්තො පුච්ඡති ලොකනායකං.

කීදිසො තෙ මහාවීර අභිනීහාරො නරුත්තම
කම්හි කාලෙ තයා ධීර පත්ථිතා බොධිමුත්තමා"ති

ආදි, කා නාමායං අනුසන්ධීති? පුච්ඡානුසන්ධි, තිස්සො අනුසන්ධියො පුච්ඡානුසන්ධි අජ්ඣාසයානුසන්ධි යථානුසන්ධීති. තත්ථ "එවං වුත්තෙ නන්දො ගොපාලකො භගවන්තං එතදවොච කින්නු ඛො ,භන්තෙ ඔරිමං තීරං කින්නු? පාරිමං තීර"න්ති එවං පුච්ඡන්තානං භගවතා විස්සජ්ජිත සුත්ත වසෙන පුච්ඡානුසන්ධි වෙදිතබ්බා "අථඛො අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො එවං ,චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි ඉති කිර භො රූපං අනත්තා වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං අනත්තා අනත්තකතානි කම්මානි කථමත්තානං ඵුසිස්සන්තී"ති අථඛො භගවා තස්ස භික්ඛුනො චෙතසා චෙතො පරිවිතක්කමඤ්ඤාය භික්ඛූ ආමන්තෙසි. තං කිං මඤ්ඤථ? භික්ඛවෙ ඉධෙකච්චො . මොඝපුරිසො අවිද්වා අවිජ්ජාගතො තණ්හාධි පතෙය්‍යෙන චෙතසා සත්ථුසාසනං අතිධාවිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍ය ඉති කිර භො රූපං අනත්තා-පෙ-කථමත්තානං ඵුසිස්සන්තීති තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා"ති එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා භගවතා වුත්තසුත්තවසෙන අජ්ඣාසයානුසන්ධි වෙදිතබ්බා යෙන පන ධම්මෙන ආදිම්හි දෙසනා වුට්ඨිතා තස්ස ධම්මස්ස අනුරූපධම්මවසෙන පටිපක්ඛවසෙන වා යෙසු සුත්තෙසු උපරිදෙසනා ආගච්ඡති තෙසං වසෙන යථානුසන්ධි වෙදිතබ්බා; තෙන වුත්තං පුච්ඡානුසන්ධීති. තත්ථ **පඤ්ඤාය පාරමිප්පත්තො**ති සාවකපාරමිඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො, **පුච්ඡතී**ති ආපුච්ඡි, තත්ථ පුච්ඡා නාම අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා අනුමති පුච්ඡා කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡාති පඤ්චවිධා හොති තත්‍රායං ථෙරස්ස කතමා පුච්ඡාති චෙ? යස්මා පනායං බුද්ධවංසො කප්පසතසහස්සාධික අසඞ්ඛෙය්‍යාපචිත පුඤ්ඤසම්භාරානං පච්චෙක බුද්ධානං කප්පසතසහස්සාසංඛෙය්‍යාපචිත පුඤ්ඤසම්භාරානං චින්නං අග්ගසාවකානං ච කප්පසතසහස්සාපචිත පුඤ්ඤසම්භාරානං සෙස මහා සාවකානං වා අවිසයො සබ්බඤ්ඤු බුද්ධානං යෙව විසයො, තස්මා ථෙරස්ස අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡාති වෙදිතබ්බා. **කීදිසො**ති පුච්ඡනාකාරො

කිම්පකාරොති අත්ථො; **තෙති** තව; **අභිනීහාරොති** අභිනීහාරො නාම බුද්ධභාවත්ථං මානසං බන්ධිත්වා බුද්ධව්‍යාකරණං අලද්ධා න වුට්ඨහිස්සාමීති විරියමධිට්ඨාය නිපජ්ජනං, තෙන වුත්තං **කීදිසො තෙ මහාවීර අභිනීහාරො නරුත්තමාති, කම්හි කාලෙති** කස්මිං කාලෙ; **පත්ථිතාති** ඉච්ඡිතා; අභිකඞ්ඛිතා, බුද්ධො බොධෙය්‍යං මුත්තො මොචෙය්‍යන්ති ආදිනා නයෙන බුද්ධභාවාය කදං පණිධානං කතනන්ති අපුච්ඡි. **බොධීති** සම්මාසම්බොධි අරහත්තමග්ගඤාණස්ස ච සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස ච එතං අධිවචනං. **උත්තමාති** සාවකබොධීහි සෙට්ඨතා උත්තමාති වුත්තා. උභින්නමන්තරා මකාරො පදසන්ධිකරො, ඉදානි බුද්ධකාරකෙ ධම්මෙ පුච්ඡන්තො:-

"දානං සීලඤ්ච නෙක්ඛම්මං පඤ්ඤා විරියඤ්ච කීදිසං
ඛන්ති සච්ච මධිට්ඨානං මෙත්තුපෙක්ඛා ච කීදිසා.

දස පාරමී තයා ධීර කීදිසා ලොකනායක
කථං උපපාරමී පුණ්ණා පරමත්ථපාරමී කථ"න්ති

ආහ.

තත්ථ දානපාරමියං තාව අඞ්ගපරිච්චාගො පාරමී නාම, බාහිරභණ්ඩ පරිච්චාගො උපපාරමී නාම, ජීවිතපරිච්චාගො පරමත්ථ පාරමී නාමාති එස නයො සෙස පාරමීසුපි, එවං දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො හොන්ති, තත්ථ බොධිසත්තස්ස දානපාරමිතාය පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි, එකන්තෙන පනස්ස සසපණ්ඩිත ජාතකෙ

"භික්ඛාය උපගතං දිස්වා සකත්තානං පරිච්චජිං
දානෙන මෙ සමො නත්ථි එසා මෙ දානපාරමී"ති

එවං ඊදිසං ජීවිතපරිච්චාගං කරොන්තස්ස දානපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා, තථා සීලපාරමිතාය පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි එකන්තෙන පනස්ස සඞ්ඛපාලජාතකෙ

"සූලෙහි විජ්ඣියන්තෙපි කොට්ටියන්තෙපි සත්තිභි
භොජපුත්තෙ න කුප්පාමි එසා මෙ සීලපාරමී"ති

එවං අත්තපරිච්චාගං කරොන්තස්ස සීලපාරමී පරමත්ථ පාරමී නාම ජාතා, තථා මහාරජ්ජං පහාය නෙක්ඛම්ම පාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි එකන්තෙන පනස්ස චූළසුතසොම ජාතකෙ

"මහාරජ්ජං හත්ථගතං ඛෙළපිණ්ඩංව ඡඩ්ඩයිං
චජතො න හොති ලග්ගනං එසා මෙ නෙක්ඛම්ම පාරමී"ති

එවං නිස්සඞ්ගතාය රජ්ජං ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛමන්තස්ස නෙක්ඛම්මපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා, තථා මහොසධපණ්ඩිතකාලාදිසු පඤ්ඤාපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි එකන්තෙන පනස්ස සත්තුභත්තක පණ්ඩිතකාලෙ

"පඤ්ඤාය විචිනන්තොහං බ්‍රාහ්මණං මොචයිං දුඛා
පඤ්ඤාය මෙ සමො නත්ථි එසා මෙ පඤ්ඤා පාරමී"ති

අන්තොභස්ත්‍රගතං සප්පං දස්සෙන්තස්ස පඤ්ඤාපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා, තථා විරිය පාරමිතාදීනම්පි පූරිතත්තභාවානං පරිමානං නාම නත්ථි එකන්තෙන පනස්ස මහාජනකජාතකෙ

"අතීරදස්සී ජලමජ්ඣෙ හතා සබ්බෙව මානුසා
චිත්තස්ස අඤ්ඤථා නත්ථි එසා මෙ විරිය පාරමී"ති

එවං මහාසමුද්දං තරන්තස්ස විරියපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා තථා ඛන්තිවාදි ජාතකෙ

"අචෙතනං ව කොට්ටෙන්තෙ තිණ්හෙන ඵරසුනා මමං
කාසිරාජෙ න කුප්පාමි එසා මෙ ඛන්ති පාරමී"ති

එවං අචෙතනභාවෙන මහාදුක්ඛං අධිවාසෙන්තස්ස ඛන්තිපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා, මහාසුතසොම ජාතකෙ

"සච්චවාචං අනුරක්ඛන්තො චජිත්වා මම ජීවිතං
මොචෙසිං එකසතං ඛත්තියෙ එසා මෙ සච්චපාරමී"ති

එවං ජීවිතං චජිත්වා සච්චමනුරක්ඛන්තස්ස සච්චපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා. මූගපක්ඛ ජාතකෙ

"මාතා පිතා න මෙ දෙස්සා නපි මෙ දෙස්සං මහායසං
සබ්බඤ්ඤුතං පියං මය්හං තස්මා වත මධිට්ඨහි"න්ති

එවං ජීවිතම්පි පරිච්චජිත්වා වතමධිට්ඨහන්තස්ස අධිට්ඨානපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා. එකරාජජාතකෙ

"න මං කොචි උත්තසති නපි 'හං භායාමි කස්සචි
මෙත්තාබලෙනුපත්ථද්ධො රමාමි පවනෙ තදා"ති

එවං ජීවිතම්පි අනොලොකෙත්වා මෙත්තායන්තස්ස මෙත්තා පාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා. ලොමහංසජාතකෙ

"සුසානෙ සෙය්‍යං කප්පෙමි ඡවට්ඨිමුපනිධාය'හං
ගොමණ්ඩලා උපගන්ත්වා රූපං දස්සෙන්තනප්පක"න්ති

එවං ගාමදාරකෙසු නිට්ඨුභනාදීහි චෙව මාලාගන්ධූපහාරාදීහි ච සුඛ දුක්ඛං උප්පාදෙන්තෙසුපි උපෙක්ඛං අනතිවත්තෙන්තස්ස උපෙක්ඛාපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා, අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො විත්ථාරො පන චරියා පිටකතො ගහෙතබ්බො ඉදානි ථෙරෙන පුට්ඨස්ස භගවතො ව්‍යාකරණං දස්සෙන්තෙහි සඞ්ගීතිකාරකෙහි

"තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි කරවීක මධුරඞ්ගිරො
නිබ්බාපයන්තො හදයං හාසයන්තො සදෙවකං.

අතීත බුද්ධානං ජිනානං දෙසිතං
නිකීළිතං බුද්ධපරම්පරාගතං
පුබ්බෙනිවාසානුගතාය බොධියා
පකාසයී ලොකහිතං සදෙවකෙ”ති

වුත්තං.

තත්ථ **තස්ස පුට්ඨො වියාකාසීති** තෙන ධම්මසෙනාපතිනා පුට්ඨො, හුත්වා තස්ස ව්‍යාකාසි අත්තනො අභිනීහාරතො පට්ඨාය අභිසම්බොධි පරියොසානං සබ්බං බුද්ධවංසං කථෙසීති අත්ථො; **කරවීක මධුරංගිරොති** කරවීක සකුණස්ස විය මධුරං ගිරං යස්ස සො කරවීක මධුරංගිරො, කරවීක මධුරස්සරොති අත්ථො; තත්‍රිදං කරවීකානං මධුරස්සරතා: කරවීක සකුණෙ කිර මධුර රසං අම්බපක්කං මුඛතුණ්ඩකෙන පහරිත්වා පග්ඝරණ ඵලරසං පිවිත්වා පක්ඛතාලං දත්වා විකූජමානෙ චතුප්පදා මදමත්තා විය ලලිතුං ආරභන්ති ගොචරපසුතාපි චතුප්පදගණා මුඛගතානිපි තිණානි ඡඩ්ඩෙත්වා තං නාදං සුණන්ති වාළමිගා ඛුද්දකමිගෙ අනුබන්ධමානා උක්ඛිත්තං පාදං අනතික්කමිත්වා චිත්තකතා විය තිට්ඨන්ති අනුබද්ධමිගාපි මරණභයං හිත්වා තිට්ඨන්ති ආකාසෙ පක්කමන්තා පක්ඛිනොපි පක්ඛෙ පසාරෙත්වා තිට්ඨන්ති උදකෙ මච්ඡාපි කණ්ණපටලං අචාලෙත්වා තං සද්දං සුණමානා තිට්ඨන්ති. එවං මධුරස්සරා කරවීකා. **නිබ්බාපයන්තො හදන්ති** කිලෙසග්ගි සන්තත්තසබ්බ ජන මානසං ධම්මකථාමතධාරාය සීතිභාවං නයන්තොති අත්ථො. **හාසයන්තොති** තොසයන්තො; **සදෙවකන්ති** සදෙවකං ලොකං; **අතීතබුද්ධානන්ති** අම්හාකං භගවතො අභිනීහාරස්ස පුරතො පන තණ්හඞ්කරො මෙධඞ්කරො සරණඞ්කරො දීපඞ්කරොති චත්තාරො බුද්ධා එකස්මිං කප්පෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසං අපර භාගෙ කොණ්ඩඤ්ඤාදයො බුද්ධාති සබ්බෙ දීපඞ්කරාදයො චතුවීසති බුද්ධා ඉධ අතීත බුද්ධාති අධිප්පෙතා තෙසං අතීතබුද්ධානං, **ජිනානන්ති** තස්සෙව වෙවචනං, **දෙසිතන්ති** කථිතං චතුවීසතියා බුද්ධානං චතුසච්චපටිසංයුත්තං ධම්මකථං, **නිකීළිතන්ති** තෙසං චරිතං කප්ප ජාති ගොත්ත ආයු බොධි සාවක සාවිකා සන්නිපාත උපට්ඨාක මාතාපිතු පුත්ත භරියා පරිච්ඡෙදාදිකං නිකීළිතං නාම, **බුද්ධපරම්පරාගතන්ති** දීපඞ්කර දසබලතො පට්ඨාය යාව කස්සප පරම්පරතො ආගතං දෙසිතං නිකීළිතං වාති අත්ථො. **පුබ්බෙ නිවාසානුගතාය බුද්ධියාති** එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියොති එවං විභත්ත පුබ්බෙ නිවුත්ථ ඛන්ධසන්තානසඞ්ඛාතං පුබ්බෙනිවාසං අනුගතා උපගතා, තාය පුබ්බෙනිවාසානුගතාය බුද්ධියා, පුබ්බෙනිවාසානුස්සති ඤාණෙනාති අත්ථො; **පකාසයීති** ව්‍යාකාසි, **ලොකහිතන්ති** සබ්බලොකහිතං බුද්ධවංසං, **සදෙවකෙති** සදෙවකෙ ලොකෙති අත්ථො.

අථ භගවා කරුණාසීතලෙන හදයෙන සදෙවකං ලොකං සච්චෙ නියොජෙන්තො “පීති පාමොජ්ජ ජනනං”ති ආදිමාහ, තත්ථ **පීතිපාමොජ්ජ ජනනන්ති** පීතිපාමොජ්ජකරං, පීතියා පුබ්බභාගෙන පාමොජ්ජං, පඤ්ච වණ්ණාය පීතියා ජනනං, **සොකසල්ලවිනොදනන්ති** සොකසඞ්ඛාතානං

සල්ලානං විනොදනං විද්ධංසනං, **සබ්බසම්පත්ති පටිලාභ**න්ති සබ්බාපි දෙවමනුස්සසම්පත්ති ආදයො පටිලභන්ති එතෙනාති සබ්බසම්පත්තිපටිලාභො, තං සබ්බසම්පත්තිපටිලාභං බුද්ධවංස ධම්මදෙසනන්ති අත්ථො; **චිත්තීකත්වා**ති චිත්තෙන කත්වා බුද්ධානුස්සතිං පුරක්ඛත්වාති අත්ථො, **සුණොථා**ති සුණාථ නිබොධථ; **මෙ**ති මම; **මදනිම්මදන**න්ති ජාති මදාදීනං සබ්බමදානං නිම්මදනකරං; **සොකානුද**න්ති සොකො නාම ඤාතිබ්‍යසනාදිහි ඵුට්ඨස්ස චිත්තසන්තාපො; කිඤ්චාපි අත්ථතො දොමනස්සමෙව හොති එවං සන්තෙපි අන්තොනිජ්ඣාන ලක්ඛණො චෙතසො පරිනිජ්ඣායනරසො අනුසොචන පච්චුපට්ඨානො, තං සොකං නුදතීති සොකානුදං, **සංසාර පරිමොචන**න්ති සංසාරබන්ධනතො පරිමොචනකරං; **සංසාරසමතික්කම**න්තිපි පාඨො තස්ස සංසාර සමතික්කමකරන්ති අත්ථො.

සබ්බදුක්ඛක්ඛයන්ති එත්ථායං දුක්ඛසද්දො දුක්ඛවෙදනා දුක්ඛවත්ථු දුක්ඛාරම්මණ දුක්ඛපච්චය දුක්ඛපච්චුපට්ඨානාදිසු දිස්සති; "අයං හි දුක්ඛප්පහාණා"ති ආදිසු දුක්ඛවෙදනාය දිස්සති. "ජාතිපි දුක්ඛා ජරාපි දුක්ඛා"ති ආදිසු දුක්ඛවත්ථුස්මිං. "යස්මා ච ඛො මහාලි රූපං දුක්ඛං දුක්ඛානුපතිතං දුක්ඛාවක්කන්ත"න්ති ආදිසු දුක්ඛාරම්මණෙ, "දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො"ති ආදිසු දුක්ඛප්පච්චයෙ, "යාවඤ්චිදං භික්ඛවෙ න සුකරං අක්ඛානෙන පාපුණිතුං යාව දුක්ඛා නිරයා"ති ආදිසු දුක්ඛපච්චුපට්ඨානෙ, ඉධ පනායං දුක්ඛවත්ථුස්මිං දුක්ඛපච්චයෙපි දට්ඨබ්බො, තස්මා ජාතිආදි සබ්බදුක්ඛක්ඛයකරන්ති අත්ථො. **මග්ග**න්ති එත්ථ කුසලත්ථිකෙහි මග්ගීයති කිලෙසෙ වා මාරෙන්තො ගච්ඡතීති මග්ගොති බුද්ධවංසදෙසනා වුච්චති, තං නිබ්බාණස්ස මග්ගභූතං බුද්ධවංසදෙසනං, **සක්කච්ච**න්ති සක්කච්චං චිත්තීකත්වා ඔහිත සොතා හුත්වාති අත්ථො. **පටිපජ්ජථා**ති අධිතිට්ඨථ සුණාථාති අත්ථො. අථවා පීතිපාමොජ්ජජනනං සොකසල්ලවිනොදනං සබ්බසම්පත්ති පටිලාභ හෙතුභූතං ඉමං බුද්ධවංසදෙසනං සුත්වා ඉදානි මදනිම්මදනාදිගුණ විසෙසාවහං සබ්බදුක්ඛක්ඛයං බුද්ධභාවමග්ගං පටිපජ්ජථාති සබ්බෙසං දෙවමනුස්සානං බුද්ධත්තං පනිධාය උස්සාහං ජනෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

ඉති මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධවංසට්ඨකථාය රතන
චඞ්කම කණ්ඩ වණ්ණනා
සමත්තා.

සබ්බාකාරෙන සමත්තා අබ්භන්තරනිදානස්සත්ථ වණ්ණනාති.

ඉදානි.

"කප්පෙ ච සතසහස්සෙ චතුරො ච අසඞ්ඛියෙ
අමරං නාම නගරං දස්සනෙය්‍යං මනොරමං"ති.

ආදි නයප්පවත්තස්ස බුද්ධවංසස්ස වණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො සා පනෙසා බුද්ධවංසවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාකටා හොති තස්මා සුත්තනික්ඛෙපවිචාරණා තාව වෙදිතබ්බා,

චත්තාරො සුත්තනික්ඛෙපා අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො පුච්ඡාවසිකො අට්ඨුප්පත්තිකොති, තත්ථ යානි සුත්තානි භගවා පරෙහි අනජ්ඣිට්ඨො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙන කථෙසි සෙය්‍යථිදං? ආකඞ්ඛෙය්‍ය සුත්තං වත්ථසුත්තන්ති එවමාදිනි, තෙසං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො, යානි වා පන "පරිපක්කා ඛො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාචනියා ධම්මා යන්නූනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසවානං ඛයෙ විනෙය්‍ය"න්ති එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං ඛන්තිං මනං බුජ්ඣනභාවඤ්ච ඔලොකෙත්වා පරජ්ඣාසය වසෙන කථිතානි සෙය්‍යථිදං? රාහුලොවාදසුත්තං ධම්මචක්කප්පවත්තන සුත්තං එවමාදීනි, තෙසං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො, භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා තෙ තෙ දෙවමනුස්සා පඤ්හං පුච්ඡන්ති එවං පුට්ඨෙන පන භගවතා යානි කථිතානි දෙවතාසංයුත්ත බොජ්ඣඞ්ග සංයුත්තාදීනි තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො, යානි වා පන උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච දෙසිතානි ධම්මදායාද පුත්තමංසූපමාදීනි තෙසං අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො, එව මිමෙසු චතූසු සුත්තනික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස බුද්ධවංසස්ස පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො, පුච්ඡාවසෙන හි භගවතා අයං නික්ඛිත්තො, කස්ස පුච්ඡාවසෙන? ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස. වුත්තඤ්හෙතං තස්මිං නිදානස්මිං '

> සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො සමාධිජ්ඣාන කොවිදො
> පඤ්ඤාය පාරමිප්පත්තො පුච්ඡති ලොකනායකං
> කීදිසො තෙ මහාවීර අභිනීහාරො නරුත්තමාති

ආදිකං; තෙනෙසා බුද්ධවංසදෙසනා පුච්ඡාවසිකාති වෙදිතබ්බා, තත්ථ **කප්පෙ ච සතසහස්සෙ**ති එත්ථ කප්පසද්දො පනායං අභිසද්දහන වොහාර කාලපඤ්ඤත්ති ඡෙදනවිකප්පලෙස සමන්තභාවායුකප්ප මහාකප්පාදිසු දිස්සති, තථා හි "ඔකප්පනියමෙතං භොතො ගොතමස්ස යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා"ති ආදිසු අභිසද්දහනෙ දිස්සති. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු"න්ති එවමාදිසු වොහාරෙ, "යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී"ති ආදිසු කාලෙ, "ඉච්චායස්මා කප්පො"ති ච "නිග්‍රොධකප්පො ඉති තස්ස නාමං තයා කතං භගවා බ්‍රාහ්මණස්සා"ති එවමාදිසු පඤ්ඤත්තියං. "අලඞ්කතා කප්පිත කෙසමස්සූ"ති එවමාදිසු ඡෙදනෙ. "කප්පති ද්වඞ්ගුලකප්පො"ති ආදිසු විකප්පෙ, "අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු"න්ති ආදිසු ලෙසෙ, "කෙවලකප්පං ජෙතවනං ඔභාසෙත්වා"ති ආදිසු සමන්තභාවෙ. "තිට්ඨතු භගවා කප්පං තිට්ඨතු සුගතො කප්ප"න්ති එත්ථ ආයුකප්පෙ. "කීදිසො නුඛො භන්තෙ කප්පො"ති එත්ථ මහාකප්පෙ. ආදිසද්දෙන "සත්ථු කප්පෙන වත භො මයං සාවකෙන සද්ධිං මන්තයමානා න ජානිම්හා"ති එත්ථ පටිභාගෙ. "කප්පො නට්ඨො හොති කප්පකතො කාණො ජිණ්ණො හොතී"ති එත්ථ විනයකප්පෙ, ඉධ පන මහාකප්පෙ දට්ඨබ්බො තස්මා කප්පෙ ච සතසහස්සෙති මහාකප්පානං සතසහස්සානන්ති අත්ථො. **චතුරො ච අසඞ්ඛියෙ**ති චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං මත්ථකෙති වචනසෙසො දට්ඨබ්බො, කප්පසතසහස්සාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං

මත්ථකෙති අත්ථො, **අමරං නාම නගරන්**ති අමරන්ති ච අමරවතීති ච ලද්ධනාමං නගරං අහොසි. කෙචි පනෙත්ථ අඤ්ඤෙන පි පකාරෙන වණ්ණයන්ති කිං තෙහි? නාමං පනෙතං තස්ස නගරස්ස. **දස්සනෙය්යන්**ති සුවිභත්ත විචිත්ත චච්චර චාර චතුක්ක සිඞ්ඝාටක පාකාර පරික්ඛෙප පාසාද හම්මිය භවන සමලඞ්කතත්තා දස්සනීයං; **මනොරමන්**ති සම සුවි පරම රමනීය භූමිභාගත්තා ඡායූදක සම්පන්නත්තා සුලභාහාරත්තා සබ්බූපකරණයුත්තත්තා සමිද්ධත්තා දෙවමනුස්සාදීනං මනො රමයතීති මනොරමං; **දසහි සද්දෙහි අවිවිත්තන්**ති හත්ථිසද්දෙන අස්සසද්දෙන රථසද්දෙන භෙරිසද්දෙන සඞ්ඛසද්දෙන වීණාසද්දෙන ගීතසද්දෙන සම්මසද්දෙන තාලසද්දෙන භුඤ්ජථ පිවථ ඛාදථාති දසමෙන සද්දෙනාති ඉමෙහි දසහි සද්දෙහි අවිවිත්තං අහොසි. අනවරතුස්සව සමජ්ජනාවකීලාති අත්ථො. **අන්නපානසමායුතන්**ති අන්නෙන ච චතුබ්බිධෙන ආහාරෙන ච පානෙන ච සුට්ඨු ආයුත්තං අන්නපානසමායුත්තං, ඉමිනා සුභික්ඛතා දස්සිතා, පහූත අන්නපාන යුත්තන්ති අත්ථො, ඉදානි තෙ දසසද්දෙ වත්ථුනො දස්සනත්ථං

> “හත්ථිසද්දං අස්සසද්දං භෙරි සඞ්ඛරථානි ච
> ඛාදථ පිවථ චෙව අන්නපානෙන ඝොසිත”න්ති

වුත්තං, තත්ථ **හත්ථිසද්ද**න්ති හත්ථීනං කොඤ්චනාදසද්දෙන, කරණත්ථෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං. එස නයො සෙසපදෙසුපි, **භෙරි සඞ්ඛ රථානි චා**ති භෙරිසද්දෙන ච සඞ්ඛසද්දෙන ච රථසද්දෙන චාති අත්ථො ලිඞ්ගවිපරියාසෙන වුත්තං, ඛාදථ පිවථාති එවමාදිනා පවත්තෙන අන්නපානපටිසංයුත්තෙන ච ඝොසිතං අභිනාදිතන්ති අත්ථො; එත්ථාහ. තෙසම්පන සද්දානං එකදෙසො ව දස්සිතො න සකලොති න එකදෙසො සකලො දසවිධො දස්සිතො කථං? භෙරිසද්දෙන මුතිඞ්ගසද්දො සඞ්ගහිතො, සඞ්ඛසද්දෙන වීණාගීතිසම්මතාල සද්දා සඞ්ගහිතා, දසෙව දස්සිතා එවමෙකෙන පරියායෙන නගරසම්පත්තිං වණ්ණයිත්වා පුන තමෙව දස්සෙතුං.

> “නගරං සබ්බඞ්ගසම්පන්නං සබ්බකම්ම මුපාගතං
> සත්තරතන සම්පන්නං නානා ජනසමාකුලං
> සමිද්ධං දෙවනගරංව ආවාසං පුඤ්ඤකම්මින”න්ති.

වුත්තං, තත්ථ **සබ්බඞ්ගසම්පන්න**න්ති ගොපුරසාලාදි සබ්බනගරාවයව සම්පන්නං, පරිපුණ්ණ සබ්බවිත්තූපකරණ ධන ධඤ්ඤ තිණ කට්ඨොදකන්ති අත්ථො. **සබ්බකම්මමුපාගත**න්ති සබ්බකම්මන්තෙන උපගතං සමුපගතං සබ්බකම්මන්තන්ති අත්ථො; **සත්තරතනසම්පන්න**න්ති පරිපුණ්ණ මුත්තාදි සත්තරතනං, චක්කවත්ති නිවාසභූමිතො හත්ථාදීහි සත්තරතනෙහි වා සම්පන්නං; **නානාජනසමාකුල**න්ති නානාවෙස දෙස භාසෙහි ජනෙහි සමාකුලං, **සමිද්ධ**න්ති මනුස්සොපභොග සබ්බූපකරණෙහි සමිද්ධං ඵීතං, **දෙවනගරංවා**ති දෙවනගරං විය ආලකමන්දා විය අමරවතී විය සමිද්ධන්ති වුත්තං හොති, **ආවාසං පුඤ්ඤකම්මින**න්ති ආවාසන්ති

එත්ථ පුඤ්ඤකම්මිනොති ආවාසො, ආවාසොති වත්තබ්බෙ ආවාසන්ති ලිඞ්ග භෙදං කත්වා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. පඤ්ඤායන්ති තෙනාති පුඤ්ඤං කුල රූප මති විභවිස්සරිය වසෙන පඤ්ඤායතීති අත්ථො, පුනාතීති වා පුඤ්ඤං සබ්බාකුසලමලරජං 'පවාහකත්තා පුඤ්ඤං, කම්මං, තං යෙසං අත්ථි තෙ පුඤ්ඤකම්මිනො තෙසං පුඤ්ඤකම්මිනං ආවාසභූතන්ති අත්ථො, තත්ථ සුමෙධො නාම බ්‍රාහ්මණො පටිවසති උභතො සුජාතො මාතිතො ච පිතිතො ච සංසුද්ධගහණිකො යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා අක්ඛිත්තො අනුපක්කුට්ඨො ජාතිවාදෙන අභිරූපො දස්සනීයො පාසාදිකො පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතො, සො තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ අහොසි සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං සාක්ඛරප්පභෙදානං ඉතිහාස පඤ්චමානං පදකො වෙය්‍යාකරණො අනවයො ලොකායත මහාපුරිසලක්ඛණෙසු, තස්ස පන දහරකාලෙයෙව මාතාපිතරො කාලමකංසු අථස්ස රාසිවඩ්ඪකො අමච්චො ආයපොත්ථකං ආහරිත්වා සුවණ්ණ රජත මණි මුත්තාදි විවිධ රතන භරිතෙ ගබ්භෙ විවරිත්වා එත්තකං තෙ කුමාර මාතුසන්තකං එත්තකං පිතුසන්තකං එත්තකං අය්‍යකපය්‍යකානන්ති යාව සත්තමා කුල පරිවට්ටා ධනං ආචික්ඛිත්වා එතං පටිපජ්ජාහීති නියාදෙසි. සො සාධූති සම්පටිච්ඡිත්වා පුඤ්ඤානි කරොන්තො අගාරමජ්ඣාවසි. තෙන වුත්තං

> "නගරෙ අමරවතියා සුමෙධො නාම බ්‍රාහ්මණො
> අනෙක කොටි සන්නිචයො පහූත ධන ධඤ්ඤවා.
>
> අජ්ඣායකො මන්තධරො තිණ්ණං වෙදාන පාරගූ
> ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ච සධම්මෙ පාරමිං ගතො"ති.

තත්ථ **නගරෙ අමරවතියා**ති අමරවතීසඞ්ඛාතෙ නගරෙ, **සුමෙධො නාමා**ති එත්ථ මෙධාති පඤ්ඤා වුච්චති සා තස්ස සුන්දරා පසත්ථාති සුමෙධොති පඤ්ඤායිත්ථ. **බ්‍රාහ්මණො**ති බ්‍රහ්මං අණතීති බ්‍රාහ්මණො මන්තෙ සජ්ඣායතීති අත්ථො, අක්ඛරචින්තකා පන බ්‍රහ්මනො අපච්චං බ්‍රාහ්මණොති වදන්ති, අරියා පන බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණොති වදන්ති. **අනෙකකොටිසන්නිචයො**ති කොටීනං සන්නිචයො කොටිසන්නිචයො අනෙකො කොටිසන්නිචයො යස්ස සො අනෙකකොටිසන්නිචයො, අනෙක ධනකොටිසන්නිචයොති අත්ථො. **පහූතධන ධඤ්ඤවා**ති පුරිමං භූමිගත ගබ්භගත ධනධඤ්ඤවසෙන වුත්තං, ඉදං නිච්ච පරිභොගූපගත ධන ධඤ්ඤවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **අජ්ඣායකො**ති න ඣායතීති අජ්ඣායකො, ඣාන භාවනා රහිතොති අත්ථො, වුත්තං හෙතං: "න ඉදානි මෙ ඣායන්ති න ඉදානි මෙ ඣායන්තීති ඛො වාසෙට්ඨ අජ්ඣායකා ත්වෙව දුතියං අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත"න්ති එවං පඨම කප්පික කාලෙ ඣානවිරහිතානං බ්‍රාහ්මණානං ගරහවචනං උප්පන්නං, ඉදානි තං අජ්ඣායතීති අජ්ඣායකො මන්තෙ පරිවත්තෙතීති ඉමිනා අත්ථෙන පන පසංසා වචනං කත්වා වොහරන්ති, මන්තෙ ධාරෙන්තීති මන්තධරා, **තිණ්ණං වෙදාන**න්ති ඉරුබ්බෙද යජුබ්බෙද සාම වෙදානං තිණ්ණං වෙදානං, අයං පන වෙදසද්දො ඤාණ සොමනස්ස ගන්ථෙසු දිස්සති. තථාහෙස "යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගූ

මද්දසාමි අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්ත"න්ති ආදිසු ඤාණෙ දිස්සති. "යෙ වෙදජාතා විචරන්ති ලොකෙ"ති ආදිසු සොමනස්සෙ දිස්සති, "තිණ්ණං වෙදාන පාරගූ සනිඝණ්ඩුකෙටුභාන"න්ති ආදිසු ගන්ථෙ, ඉධාපි ගන්ථෙ. **පාරගූ**ති තිණ්ණං වෙදානං ඔට්ඨපහත කරණමත්තෙන පාරං ගතොති පාරගූ; **ලක්ඛණෙ**ති ඉත්ථිලක්ඛණ පුරිසලක්ඛණ මහාපුරිස ලක්ඛණාදිකෙ ලක්ඛණෙ; **ඉතිහාසෙ**ති ඉතිහ ආසාති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තෙ පුරාණසඞ්ඛාතෙ ගන්ථ විසෙසෙ; **සධම්මෙ**ති බ්‍රාහ්මණානං සකෙ ධම්මෙ සකෙ ආචරියකෙ වා, **පාරමිං ගතො**ති පාරගතො දිසාපාමොක්ඛාචරියො අහොසීති අත්ථො. අථෙකදිවසං සො දසගුණ ගණාරාධිත පණ්ඩිතො සුමෙධපණ්ඩිතො උපරිපාසාදවරතලෙ රහොගතො හුත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො චින්තෙසි: පුනබ්භවෙ පටිසන්ධිගහණං නාම දුක්ඛං තථා නිබ්බත්ත නිබ්බත්තට්ඨානෙ සරීර භෙදනං අහඤ්ච ජාතිධම්මො ජරාධම්මො ව්‍යාධිධම්මො මරණධම්මො එවං භූතෙන මයා අජාතිං අජරං අව්‍යාධිං අමරං සුඛං සීතලං නිබ්බාණං පරියෙසිතුං වට්ටති අවස්සං භවචාරකතො* මුච්චිත්වා නිබ්බාණගාමිනා එකෙන මග්ගෙන භවිතබ්බන්ති, තෙන වුත්තං:-

රහො ගතො නිසීදිත්වා එවං චින්තෙස'හං තදා
දුක්ඛො පුනබ්භවො නාම සරීරස්ස ච භෙදනං.

ජාතිධම්මො ජරාධම්මො ව්‍යාධිධම්මො ච'හං තදා
අජරං අමරං ඛෙමං පරියෙසිස්සාමි නිබ්බුතිං.

යන්නූනිමං පූතිකායං නානාකුණප පූරිතං
ඡඩ්ඩයිත්වාන ගච්ඡෙය්‍යං අනපෙක්ඛො අනත්ථිකො.

අත්ථි හෙහිති යො මග්ගො න සො සක්කා න හෙතුයෙ
පරියෙසිස්සාමි තං මග්ගං භවතො පරිමුත්තියාති.

එත්ථ පන ගාථාසම්බන්ධඤ්ච අනුත්තානං පදානමත්ථඤ්ච වත්වාව ගමිස්සාම, තත්ථ **රහොගතො**ති රහසි ගතො. **එවං චින්තෙසහං**ති අහං එවං චින්තෙසින්ති ඉමිනා චින්තිතාකාරං දස්සෙති. **තදා**ති තස්මිං සුමෙධ පණ්ඩිතකාලෙ; එවං චින්තෙසහන්ති භගවා ඉමිනා අත්තනා සද්ධිං සුමෙධ පණ්ඩිතං එකත්තං කරොති. තස්මා තදා සො සුමෙධො අහමෙවාති පකාසෙන්තො එවං චින්තෙසහං තදාති භගවා උත්තම පුරිස වසෙනාහ. **ජාතිධම්මො**ති ජාතිසභාවො; එස නයො සෙස පදෙසුපි. **නිබ්බුතින්ති** නිබ්බාණං; **යන්නූනා**ති පරිවිතක්කනෙ නිපාතො. යදි පනාහන්ති අත්ථො. **පූතිකාය**න්ති පූතිභූතකායං; **නානා කුණප පූරිත**න්ති මුත්ත කරීස පුබ්බ ලොහිත පිත්ත සෙම්හ ඛෙළ සිඞ්ඝාණිකාදි අනෙක කුණපභරිතං; **අනපෙක්ඛො**ති අනාලයො; **අත්ථී**ති අවස්සං උපලබ්භති; **හෙහිතී**ති භවිස්සති; පරිවිතක්කවචනමිදං. **න සො සක්කා න හෙතුයෙ**ති එකෙන පන මග්ගෙන න සක්කා න භවිතුං; සො පන මග්ගො **හෙතු**

* භවමාරකතො.

ශයති හෙතුභාවාය න න හොති. හෙතුයෙවාති අත්ථො; **භවතො පරිමුත්තියා**ති භවබන්ධනවිමුත්තියාති අත්ථො; ඉදානි අත්තනා පරිවිතක්කිතමත්ථං සම්පාදයිතුං **යථාපී**ති ආදිමාහ. යථා හි ලොකෙ දුක්ඛස්ස පටිපක්ඛභූතං සුඛං නාම අත්ථි එවං භවෙ සති තප්පටිපක්ඛෙන විභවෙනාපි භවිතබ්බං, යථා ච උණ්හෙ සති තස්ස වූපසමනභූතං සීතම්පි අත්ථි එවං රාගාදි අග්ගීනං වූපසමෙන නිබ්බාණෙනාපි භවිතබ්බං, යථා ච පාපකස්ස ලාමකස්ස ධම්මස්ස පටිපක්ඛ භූතො කල්‍යාණො අනවජ්ජ ධම්මොපි අත්ථියෙව එවමෙව පාපිකාය ජාතියා සති සබ්බ ජාතිඛෙපනතො අජාති සඞ්ඛාතෙන නිබ්බාණෙනාපි භවිතබ්බමෙව; තෙන වුත්තං:-

යථාපි දුක්ඛෙ විජ්ජන්තෙ සුඛං නාම පි විජ්ජති
එවං භවෙ විජ්ජමානෙ විභවොපි ඉච්ඡිතබ්බකො.

යථාපි උණ්හෙ විජ්ජන්තෙ අපරං විජ්ජති සීතලං.
එවං තිවිධග්ගි විජ්ජන්තෙ නිබ්බාණං ඉච්ඡිතබ්බකන්ති.

තත්ථ **යථා**ති ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො; **සුඛ**න්ති කායික චෙතසික දුක්ඛං සුට්ඨු ඛනතීති සුඛං. **භවෙ**ති ජනනෙ; **විභවො**ති අජනනං, ජනනෙ විජ්ජමානෙ අජනනධම්මොපි ඉච්ඡිතබ්බො. **තිවිධග්ගි විජ්ජන්තෙ**ති තිවිධෙ රාගාදිකෙ අග්ගිම්හි විජ්ජමානෙති අත්ථො; **නිබ්බාණ**න්ති තස්ස තිවිධස්ස රාගාදිඅග්ගිස්ස නිබ්බාපනං උපසමං නිබ්බාණඤ්ච ඉච්ඡිතබ්බං. **පාපකෙ**ති අකුසලෙ ලාමකෙ; **කල්‍යාණම්පී**ති කුසලම්පි; **එවමෙවා**ති එවංඑව, **ජාති විජ්ජන්තෙ**ති ජාතියා විජ්ජමානායාති අත්ථො; ලිඞ්ගභෙදඤ්ච විභත්ති ලොපඤ්ච කත්වා වුත්තං. **අජාතිම්පී**ති ජාතිඛෙපනං අජාතිං නිබ්බාණං පි ඉච්ඡිතබ්බං; අථාහං පරම්පි චින්තෙසිං: යථා නාම ගූථරාසිම්හි නිමුග්ගෙන පුරිසෙන දූරතොව කමලකුවලය පුණ්ඩරීක සණ්ඩමණ්ඩිතං විමලතළාකං දිස්වා කතරෙන නු ඛො මග්ගෙන එත්ථ ගන්තබ්බන්ති තං තළාකං ගවෙසිතුං යුත්තං යං තස්ස අගවෙසනං න සො තස්ස තළාකස්ස දොසො තස්ස පුරිසස්සෙව දොසො, එවං කිලෙසමලධොවනෙ විජ්ජමානෙ යෙව අමතමහාතළාකෙ තස්ස අගවෙසනං නාම න අමතමහානිබ්බාණ මහාතළාකස්ස දොසො තස්ස පුරිසස්සෙව දොසො. යථා පන චොරෙහි සම්පරිවාරිතො පුරිසො පලායනමග්ගෙ විජ්ජමානෙපි සචෙ සො න පලායති, න සො තස්ස මග්ගස්ස දොසො. තස්ස පුරිසස්සෙව දොසො. එවමෙව කිලෙස චොරෙහි පරිවාරෙත්වා ගහිතස්ස පුරිසස්ස විජ්ජමානෙයෙව නිබ්බාණ මහා නගර ගාමිම්හි සිවෙ මහාමග්ගෙ තස්ස මග්ගස්ස අගවෙසනං නාම න මග්ගස්ස දොසො. තස්ස පුරිසස්ස දොසො. යථා ච බ්‍යාධිපීළිතො පුරිසො විජ්ජමානෙ බ්‍යාධි තිකිච්ඡකෙ වෙජ්ජෙ සචෙ තං වෙජ්ජං ගවෙසිත්වා තං ව්‍යාධිං න තිකිච්ඡාපෙති. න සො වෙජ්ජස්ස දොසො. තස්ස පුරිසස්සෙව දොසො එවමෙව පන යො කිලෙසව්‍යාධි පීළිතො කිලෙසවූපසමමග්ගකොවිදං විජ්ජමානඤ්ච ආචරියං න ගවෙසති. තස්සෙව සො දොසො න කිලෙසව්‍යාධි විනාසකස්ස ආචරියස්ස දොසො; තෙන වුත්තං:-

යථා ගූථගතො පුරිසො තළාකං දිස්වාන පූරිතං
න ගවෙසති තං තළාකං න දොසො තළාකස්ස සො.

එවං කිලෙස මලධොවං විජ්ජන්තෙ අමතන්තළෙ
න ගවෙසති තං තළාකං න දොසො අමතන්තළෙ.

යථා අරීහි පරිරුද්ධො විජ්ජන්තෙ ගමනම්පථෙ
න පලායති සො පුරිසො න දොසො අඤ්ජසස්ස සො.

එවං කිලෙස පරිරුද්ධො විජ්ජමානෙ සිවෙ පථෙ
න ගවෙසති තං මග්ගං න දොසො සිවමඤ්ජසෙ.

යථාපි බ්‍යාධිතො පුරිසො විජ්ජමානෙ තිකිච්ඡකෙ
න තිකිච්ඡාපෙති තං ව්‍යාධිං න සො දොසො තිකිච්ඡකෙ.

එවං කිලෙස ව්‍යාධීහි දුක්ඛිතො පරිපීළිතො
න ගවෙසති තං ආචරියං න සො දොසො විනායකෙති.

තත්ථ **ගූථගතොති** ගූථකූපගතො; ගූථෙන ගතො මක්ඛිතො වා; **කිලෙසමල ධොවන්**ති කිලෙස මලධොවනෙ; භුම්මත්ථෙ පච්චත්ත වචනං. **අමතන්තළෙති** අමතසඞ්ඛාතස්ස තළාකස්ස; සාමි අත්ථෙ භුම්මවචනං දට්ඨබ්බං. අනුස්සාරං පක්ඛිපිත්වා වුත්තං. **අරීහීති** පච්චත්ථිකෙහි; **පරිරුද්ධොති** සමන්තතො නිරුද්ධො; **ගමනම්පථෙති** ගමන පථෙ; ඡන්දවිනාසත්ථං අනුස්සාරාගමං කත්වා වුත්තං. **න පලායතීති** යදි න පලායෙය්‍ය, **සො පුරිසොති** චොරෙහි පරිරුද්ධො පුරිසො. **අඤ්ජසස්සාති** මග්ගස්ස; මග්ගස්සහි:-

මග්ගො පන්ථො පථො පජ්ජො අඤ්ජසං වටුමායනං
නාවා උත්තරසෙතු ච කුල්ලො ච භිසි සඞ්කමොති

බහූනි නාමානි. ස්වායමිධ අඤ්ජස නාමෙන වුත්තො. **සිවෙති** සබ්බ උපද්දවාභාවතො සිවෙ; **සිවමඤ්ජසෙති** සිවස්ස අඤ්ජසස්සාති අත්ථො. **තිකිච්ඡකෙති** වෙජ්ජෙ; **න තිකිච්ඡාපෙතීති** න තිකිච්ඡාපෙය්‍ය. **න සො දොසො තිකිච්ඡකෙති** තිකිච්ඡකස්ස දොසො නත්ථි; ව්‍යාධිතස්සෙව දොසොති අත්ථො. **දුක්ඛිතොති** සඤ්ජාත කායික චෙතසික දුක්ඛො; **ආචරියන්ති** මොක්ඛමග්ගාචරියං; **විනායකෙති** ආචරියස්ස; එවං පනාහං විනෙත්වා උත්තරිමපි එවං චින්තෙසිං: යථාපි මණ්ඩනකජාතිකො පුරිසො කණ්ඨෙ ආසත්තං කුණපං ඡඩ්ඩෙත්වා සුඛී ගච්ඡෙය්‍ය, එවං මයාපි ඉමං පූතිකායං ඡඩ්ඩෙත්වා අනපෙක්ඛෙන නිබ්බාණ මහානගරං පවිසිතබ්බං; යථා ච නර නාරියො උක්කාරභූමියං උච්චාරපස්සාවං කත්වා න තං උච්ඡඞ්ගෙන වා ආදාය දසන්තෙන වා වෙඨෙත්වා ආදාය ගච්ඡන්ති. අථ ඛො ජිගුච්ඡමානා ඔලොකෙතුම්පි අනිච්ඡන්තා අනපෙක්ඛාව ඡඩ්ඩෙත්වා ගච්ඡන්ති; එවං මයාපි ඉමං පූතිකායං අනපෙක්ඛෙන ඡඩ්ඩෙත්වා අමතං නිබ්බාණ නගරං පවිසිතුං වට්ටති. යථාච නාවිකා නාම ජජ්ජරං නාවං උදකගාහිණිං ඡඩ්ඩෙත්වා අනපෙක්ඛාව ගච්ඡන්ති. එවමහම්පි ඉමං නවහි

වණ්ණමුඛෙහි පග්ඝරන්තං කායං ඡඩ්ඩෙත්වා අනපෙක්ඛො නිබ්බාණපුරං පවිසිස්සාමි. යථා ච කොචි පුරිසො මුත්තාමණිවෙළුරියාදිනි නානාවිධානි රතනානි ආදාය චොරෙහි සද්ධිං මග්ගං ගච්ඡන්තො අත්තනො රතනවිනාසභයෙන ඛෙමං මග්ගං ගණ්හාති. එවමයම්පි පූතිකායො රතනවිලොපනචොරසදිසො සචාහං එත්ථ තණ්හං කරිස්සාමි අරියමග්ග කුසලධම්මරතනානි මෙ නස්සිස්සන්ති. තස්මා මයා ඉමං මහාචොර සදිසං කරජකායං ඡඩ්ඩෙත්වා නිබ්බාණමහානගරං පවිසිතුං වට්ටතීති; තෙන වුත්තං:-

යථාපි කුණපං පුරිසො කණ්ඨෙ බද්ධං ජිගුච්ඡිය
මොචයිත්වාන ගච්ඡෙය්‍ය සුඛී සෙරී සයං වසී.

තථෙවිමං පූතිකායං නානා කුණප සඤ්චයං
ඡඩ්ඩයිත්වාන ගච්ඡෙය්‍යං අනපෙක්ඛො අනත්ථිකො.

යථා උච්චාර ඨානම්හි* කරීසං නරනාරියො
ඡඩ්ඩයිත්වාන ගච්ඡන්ති අනපෙක්ඛා අනත්ථිකා.

එවමෙවාහං ඉමං කායං නානා කුණප පූරිතං
ඡඩ්ඩයිත්වාන ගච්ඡිස්සං වච්චං කත්වා යථා කුටිං.

යථාපි ජජ්ජරං නාවං පලුග්ගං උදකගාහිණිං
සාමී ඡඩ්ඩෙත්වා ගච්ඡන්ති අනපෙක්ඛා අනත්ථිකා

එවමෙවාහං ඉමං කායං නවච්ඡිද්දං ධුවස්සවං
ඡඩ්ඩයිත්වාන ගච්ඡිස්සං ජිණ්ණනාවංව සාමිකා.

යථාපි පුරිසො චොරෙහි ගච්ඡන්තො භණ්ඩමාදිය
භණ්ඩච්ඡෙදභයං දිස්වා ඡඩ්ඩයිත්වාන ගච්ඡති.

එවමෙවමයං කායො මහාචොරසමො විය
පහායිමං ගමිස්සාමි කුසලච්ඡෙදනා භයාති.

තත්ථ **යථාපි කුණපං පුරිසොති** යථාපි දහරො යුවා **මණ්ඩනක** ජාතිකො පුරිසො අහිකුණපෙන වා කුක්කුර කුණපෙන වා මනුස්ස කුණපෙන වා කණ්ඨෙ ආසත්තෙන අට්ටීයිත්වා හරායිත්වා ජිගුච්ඡිත්වා තං කුණපං මොචෙත්වා ගච්ඡෙය්‍ය, **සුඛීති** සුඛිතො; **සෙරීති** සච්ඡන්දකවිහාරී; **නානා කුණප සඤ්චයන්ති** අනෙකවිධ කුණප රාසිභූතං; නානාකුණප පූරිතන්තිපි පාඨො. **උච්චාරඨානම්හීති** උච්චාරෙන්ති වච්චං කරොන්ති එත්ථාති උච්චාරො, උච්චාරො ච සො ඨානඤ්චාති උච්චාරඨානං, අථවා උස්සා සිඞ්ඝනිකා උස්සාසෙන වච්චකෙසත්තං නාමං තස්ස ඨානං උස්සාසඨානං, තස්මිං උච්චාරඨානමහි; ඌක්කාරඨානෙති අත්ථො. **වච්චං කත්වා යථා කුටින්ති,** වච්චං කත්වා යාති නරනාරියො වියාති අත්ථො. **ජජ්ජරන්ති ජිණ්ණං;** **පලුග්ගන්ති** පලුජ්ජන්තිං; විකිරන්තින්ති අත්ථො. **උදකගාහිණින්ති** උදකාගාහිණිං; **සාමීති** නාවාසාමිකා; **නවච්ඡිද්දන්ති** චක්ඛුසොතාදීහි

* උස්සාස ඨානමහිති ච පාඨො.

නාවාහි චණ්ණමුඛෙහි ඡිද්දෙහි යුත්තත්තා නාවච්ඡිද්දං; **ධුවස්සවන්ති** ධුවනිස්සන්දං; නිච්චපග්ඝරණාසුචින්ති අත්ථො. **භණ්ඩමාදියාති** යං කිඤ්චි රතනාදිකං භණ්ඩමාදිය, **භයං දිස්වාති** භණ්ඩස්ස අච්ඡින්දනෙන භයං දිස්වාති අත්ථො. **එවමෙවාති** සො භණ්ඩමාදිය ගච්ඡන්තො පුරිසො විය; **අයං කායොති** අයං පන කුච්ඡිතානං පරම ජෙගුච්ඡානං ආයොති කායො; ආයොති උප්පත්තිට්ඨානං. ආයන්ති කුච්ඡිතා කෙසාදයො ඉති කුච්ඡිතානං ආයොති කායො. **මහාචොරසමො වියාති** චක්ඛු ආදීහි රූපාදිසු පියරූපෙසු සාරජ්ජනාදිවසෙන පාණාතිපාත අදින්නාදානාදිපරො හුත්වා සබ්බං කුසලං විලුම්පතීති මහාචොරසමො; තස්මා යථා සො රතනභණ්ඩමාදාය චොරෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තො පුරිසො චොරෙ පහාය ගච්ඡති එවමෙවාහමපි ඉමං මහාචොරසමං කායං පහාය අත්තනො සොත්ථිභාවකරමග්ගං ගවෙසිතුං ගමිස්සාමීති අත්ථසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **කුසලච්ඡෙදනා භයාති** කුසලධම්ම විලොපන භයෙනාති අත්ථො.

අථෙවං සුමෙධපණ්ඩිතො නානාවිධාහි උපමාහි නෙක්ඛම්මකාරණං චින්තෙන්තො පුන පි චින්තෙසි: ඉමං මහාධනරාසිං සංහරිත්වා මය්හං පිතු පිතාමහාදයො පරලොකං ගච්ඡන්තා එකං කහාපණම්පි ගහෙත්වා න ගතා. මයා පන ගණ්හිත්වා ගමනකාරණං කාතුං වට්ටතීති ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි: අහං මහාරාජ ජාතිජරාදීහි උපද්දුතහදයො. අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිස්සාමි. මය්හං අනෙකකොටි සතසහස්සං ධනං අත්ථි තං දෙවො පටිපජ්ජතූති, රාජා ආහ: න මෙ තෙ ධනෙනත්ථො ත්වං යෙව යදිච්ඡකං කරොහීති, සො සාධු දෙවාති නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා මහාජනස්ස දානං දත්වා වත්ථුකාම කිලෙසකාමෙ පහාය අමරවර නගරසදිසතො අමරනගරතො නික්ඛමිත්වා එකකොව නානාමිගගණ වනෙන හිමවන්තෙ ධම්මකං නාම පබ්බතං නිස්සාය අස්සමං කත්වා තත්ථ පණ්ණසාලං මාපෙත්වා පඤ්චදොසවිවජ්ජිතං චඞ්කමං මාපෙත්වා අට්ඨගුණ සමුපෙතං අභිඤ්ඤාබල මාහරිතුං නවදොස සමන්නාගතං සාටකං පජහිත්වා ද්වාදසගුණ මුපාගතං වාකචීරං නිවාසෙත්වා පබ්බජි, එවං පන සො පබ්බජිතො අට්ඨදොස සමාකිණ්ණං පණ්ණසාලං පහාය දසගුණ සමන්නාගතං රුක්ඛමූල මුපගන්ත්වා සබ්බං ධඤ්ඤවිකතිං පහාය පවත්තඵලභොජනො හුත්වා නිසජ්ජට්ඨාන චඞ්කමන වසෙනෙව පධානං පදහන්තො සත්තාහබ්භන්තරෙ යෙව අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං පඤ්චන්නඤ්ච අභිඤ්ඤානං ලාභී අහොසි. තෙන වුත්තං:–

එවාහං චින්තයිත්වාන නෙකකොටි සතං ධනං
නාථානාථානං දත්වාන හිමවන්ත මුපාගමිං.

හිමවන්තස්ස අවිදූරෙ ධම්මකො නාම පබ්බතො
අස්සමො සුකතො මය්හං පණ්ණසාලා සුමාපිතා

චඞ්කමං තත්ථ මාපෙසිං පඤ්චදොස විවජ්ජිතං
අට්ඨගුණ සමුපෙතං අභිඤ්ඤාබල මාහරිං.

සාටකං පජහිං තත්ථ නවදොස මුපාගතං·
වාකචීරං නිවාසෙසිං ද්වාදස ගුණ මුපාගතං.

අට්ඨදොස සමාකිණ්ණං පජහිං පණ්ණසාලකං
උපාගමිං රුක්ඛමූලං ගුණෙ දසහුපාගතං.

වාපිතං රොපිතං ධඤ්ඤං පජහිං නිරවසෙසතො
අනෙකගුණ සම්පන්නං පවත්තඵල මාදියිං.

තත්ථප්පධානං පදහිං නිසජ්ජට්ඨාන චඞ්කමෙ
අබ්භන්තරම්හි සත්තාහෙ අභිඤ්ඤා බල පාපුණින්ති.

තත්ථ **එවාහ**න්ති එවං අහං; හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරෙන චින්තෙත්වාති අත්ථො. **නාථානාථාන**න්ති සනාථානමනාථානඤ්ච; අඩ්ඪානඤ්චෙව දලිද්දානඤ්ච, අප්පිකා ගණ්හන්තූති සහ කොට්ඨාගාරෙහි දත්වාති අත්ථො; **හිමවන්තස්ස අවිදූරෙ**ති හිමවතො පබ්බතරාජස්ස අවිදූරෙ සමීපෙ, **ධම්මකො නාම පබ්බතො**ති එවං නාමකො පබ්බතො, කස්මා පනායං ධම්මකොති? යෙභුය්යෙන පන බොධිසත්තා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා තං පබ්බතං නිස්සාය අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා සමණධම්මං අකංසු. තස්මා සමණධම්මස්ස නිස්සයභූතත්තා ධම්මකොත්වෙව පාකටො අහොසි. **අස්සමො සුකතො මය්හ**න්ති ආදිනා සුමෙධපණ්ඩිතෙන අස්සම පණ්ණසාලා චඞ්කමා සහත්ථා මාපිතා විය වුත්තා පි න සහත්ථා මාපිතා; කින්තු සක්කසන්දෙසෙන පන විස්සකම්මුනා දෙවපුත්තෙන නිම්මිතා, භගවා පන තදා අත්තනො පුඤ්ඤානුභාවෙන නිබ්බත්තං සන්ධාය සාරිපුත්ත තස්මිං ධම්මකෙ පබ්බතෙ:-

අස්සමො සුකතො මය්හං පණ්ණසාලා සුමාපිතා
චඞ්කමං තත්ථ මාපෙසිං පඤ්චදොස විවජ්ජිතන්ති

ආදිමාහ.

තත්ථ **පණ්ණසාලා**ති පණ්ණච්ඡදනසාලා; **තත්ථා**ති තස්මිං අස්සම පදෙ; **පඤ්චදොසවිවජ්ජිත**න්ති පඤ්චහි චඞ්කමනදොසෙහි විවජ්ජිතං; කතමෙ පඤ්ච චඞ්කමනෙ දොසා නාම? ථද්ධවිසමතා, අන්තොරුක්ඛතා, ගහනච්ඡන්නතා, අතිසම්බාධතා, අතිවිසාලතාති; ඉමෙහි පඤ්චහි දොසෙහි විවජ්ජිතං, උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන දීඝතො සට්ඨිරතනො විත්ථාරතො දියඩ්ඪරතනො චඞ්කමො වුත්තො. අථවා පඤ්චදොස විවජ්ජිතන්ති පඤ්ච නීවරණ දොසෙහි විවජ්ජිතං පරිහීනං **අභිඤ්ඤාබලමාහරි**න්ති එවං ඉමිනා උත්තරපදෙන සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. **අට්ඨගුණසමුපෙත**න්ති එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ අනඞ්ගණෙ විගතූපක්කිලෙසෙ මුදුභූතෙ කම්මනියෙ ඨිතෙ ආනෙජ්ජප්පත්තෙති එවං වුත්තෙහි අට්ඨගුණෙහි සමන්නාගතං අභිඤ්ඤාබලමාහරිං ආනෙසින්ති අත්ථො, කෙචි පන:-"අට්ඨහි සමණසුඛෙහි උපෙතං, අට්ඨිමානි සමණසුඛානි නාම: ධන ධඤ්ඤපරිග්ගහාභාවො, අනවජ්ජපිණ්ඩපාත පරියෙසන භාවො, නිබ්බුත

පිණ්ඩපාතභුඤ්ජනභාවො, රට්ඨං පීළෙත්වා ධනධඤ්ඤානි ගණ්හන්තෙසු රාජපුරිසෙසු රට්ඨපීළායාභාවො, උපකරණෙ නිච්ඡන්දරාගභාවො, චොර විලොපනෙ නිබ්භයභාවො, රාජරාජමහාමත්තෙහි අසංසට්ඨභාවො, චතූසු දිසාසු අප්පටිහතභාවො"ති,[a] ඉමෙහි අට්ඨහි සමණසුඛෙහි උපෙතං සමුපෙතං අස්සමං මාපෙසින්ති අස්සමෙන සම්බන්ධං කත්වා වදන්ති. තං පාළියා න සමෙති. **සාටක**න්ති වත්ථං; **තත්ථා**ති තස්මිං අස්සමෙ, **නවදොස මුපාගත**න්ති සාරිපුත්ත තත්ථ වසන්තො අත්තනො නිවත්ථපාරුතං මහග්ඝ සාටකං **පජහිං.** පරිච්චජිං; සාටකං පජහන්තොව තත්ථ නව දොසෙ දිස්වා පජහින්ති දීපෙති. තාපසපබ්බජිතානං හි සාටකස්මිං නව දොසා පකාසිතා, කතමෙ නව? සාටකස්ස මහග්ඝභාවො, පරපටිබද්ධභාවො, පරිභොගෙන ලහුකං කිලිස්සනභාවො, කිලිට්ඨො ච ධොවිතබ්බො, පුන රජ්ජිතබ්බො ච හොති, පරිභොගෙන ජීරණභාවො, ජිණ්ණස්ස පුන තුන්නකරණං වා අග්ගළදානං වා කාතබ්බං. පුන පරියෙසනාය දුරභි සම්භව භාවො, තාපසපබ්බජ්ජාය අනනුච්ඡවිකභාවො, පච්චත්ථිකානං සාධාරණභාවො, යථා නං න පච්චත්ථිකා ගණ්හන්ති එවං ගොපෙ තබ්බො හොති. පරිදහතො විභූසනට්ඨානභාවො, ගහෙත්වා චරන්තස්ස මහිච්ඡභාවොති. එතෙහි නවහි දොසෙහි උපගතං සාටකං පජහිං; පරිච්චජිං. සාටකං පජහන්තො තත්ථ දොසෙ දිස්වා සාටකං පහාය වාකචීරං නිවාසෙසින්ති දීපෙති, **වාකචීර**න්ති මුඤ්ජතිණං හීර හීරං කත්වා ගන්ථෙත්වා කත වාකමයචීරං නිවාසනපාරුපනත්ථාය ආදියින්ති අත්ථො. **ද්වාදසගුණමුපාගත**න්ති ද්වාදසහි ආනිසංසෙහි උපාගතං, එත්ථ ගුණසද්දො ආනිසංසට්ඨො "සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා"ති[b] ආදීසු විය, මකාරො පදසන්ධිකරො, වාකචීරස්මිං ද්වාදසගුණා—අප්පග්ඝතා අපරායත්තතා සහත්ථා කාතුං සක්කුණෙය්‍යතා පරිභොගෙන ජිණ්ණෙපි සිබ්බිතබ්බාභාවො චොර භයාභාවො පරියෙසන්තස්ස සුඛෙන කරණභාවො තාපසපබ්බජ්ජාය සාරුප්පභාවො සෙවමානස්ස විභූසනට්ඨානාභාවො චීවරපච්චයෙ අප්පිච්ඡ භාවො පරිභොගසුඛභාවො වාකුප්පත්තියා සුලභභාවො වාකචීරෙ නට්ඨෙපි අනපෙක්ඛභාවොති ඉමෙහි ද්වාදසහි ගුණෙහි සම්පන්නං.

අථ සුමෙධ පණ්ඩිතො තත්ථ පණ්ණසාලාය විහරන්තො පච්චූසසමයෙ පච්චුට්ඨාය අත්තනො නික්ඛමන කාරණං පච්චවෙක්ඛමානො එවං කිර චින්තෙසි: අහං පන නවකනක නූපුරාදි සඞ්ඝට්ටන සද්දසම්මිස්සිත මධුර හසිත කපිත ජනරමණීයං උළාර විභව සොභිත සුරවර භවනාකාර මගාරං බෙලපිණ්ඩංව විහාය විවෙකාරාමතාය සබ්බජන පාපප වාහතං තපොවනං පවිට්ඨොස්මි ඉධ පන පණ්ණසාලාය වාසො දුතියො ඝරාවාසො විය හොති. හන්දාහං දුමමූලෙ වසෙය්‍යන්ති. තෙන වුත්තං:—අට්ඨදොස සමාකිණ්ණං පජහිං පණ්ණසාලකන්ති. තත්ථ **අට්ඨදොසසමාකිණ්ණ**න්ති අට්ඨහි දොසෙහි සමාකිණ්ණං සංයුත්තං; කතමෙහි අට්ඨහි? මහා සම්භාරෙහි නිප්ඵාදනීයතා තිණපණ්ණමත්තිකාදීහි නිච්චපටිජග්ගනතා

---

a ජාතකට්ඨකථා-සොණඅරින්දමජාතක. (සට්ඨිනිපාත) b දක්ඛිණාවිභඞ්ගසුත්ත.

සෙනාසනං නාම මහල්ලකස්ස පාපුණාතීති අවේලාය වුට්ඨාපියමානස්ස චිත්තෙකග්ගතා න හොතීතිපි වුට්ඨාපනීයභාවො සීතුණ්හස්ස පටිඝාතෙන කායස්ස සුඛුමාලකාරණාභාවො ඝරං පවිට්ඨෙන යං කිඤ්චි පාපං සක්කා කාතුන්ති ගරහපටිච්ඡාදනකාරණාභාවො මය්හමිදන්ති සපරිග්ගහභාවො ගෙහස්ස අත්ථිභාවො සදුතියකවාසො ඌකා මඞ්කුන ඝරගොලිකාදීනං සාධාරණතාය බහුසාධාරණභාවොති ඉති ඉමෙ අට්ඨ ආදීනවෙ දිස්වා මහාසත්තො පණ්ණසාලං පජහි; **ගුණෙ දසහුපාගත**න්ති ඡන්නං පටික්ඛිපිත්වා දසහි ගුණෙහි උපෙතං රුක්ඛමූලං උපගතොස්මීති අත්ථො.

කතමෙහි **දසහි**? අප්පසමාරම්භතා උපගමනමත්තමෙවෙත්ථ හොතීති සුලභානවජ්ජතා අභිණ්හං තරු පණ්ණ විකාර දස්සනෙන අනිච්චසඤ්ඤාසමුට්ඨාපනතා සෙනාසනමච්ඡෙරාභාවො තත්ථ පාපං කරොන්තො ලජ්ජතීති පාපකරණාභාවො පරිග්ගහණාභාවො දෙවතාහි සහවාසො ඡන්නපටික්ඛෙපො පරිභොගසුඛතා රුක්ඛමූලසෙනාසනස්ස ගතගතට්ඨානෙ සුලභතාය අනපෙක්ඛතාති ඉමෙ දස ගුණෙ දිස්වා රුක්ඛමූලං උපගතොස්මීති වදති. ආහ ච:-

> වණ්ණිතො බුද්ධසෙට්ඨෙන නිස්සයොති ච භාසිතො
> නිවාසො පවිවිත්තස්ස රුක්ඛමූල සමො කුතො.
>
> ආවාසමච්ඡෙරහරෙ දෙවතා පරිපාලිතෙ
> පවිවිත්තං වසන්තො හි රුක්ඛමූලම්හි සුබ්බතො.
>
> අභිරත්තානි නීලානි පණ්ඩූනි පතිතානි ච
> පස්සන්තො තරුපණ්ණානි නිච්චසඤ්ඤං පනූදති.
>
> තස්මා හි බුද්ධදායජ්ජං භාවනාභිරතාලයං
> විවිත්තං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය රුක්ඛමූලං විචක්ඛණොති.

අථ සුමෙධපණ්ඩිතො පණ්ණසාලාය දිට්ඨදෙසො හුත්වා රුක්ඛමූලසෙනාසනෙ ලද්ධානිසංසො විහරන්තො උත්තරිම්පි චින්තෙසි: ආහාරත්ථාය මෙ ගාමගමනං ආහාරපරියෙසන දුක්ඛං, නාහං කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන නික්ඛමිත්වා ආහාරත්ථාය පබ්බජිතො ආහාරපරියෙසනස්ස ච දුක්ඛස්ස පමාණං නත්ථි, යන්නූනාහං පවත්තඵලෙන යාපෙය්‍යන්ති. ඉමං පන අත්ථ විසෙසං දීපෙන්තො:-

> වාපිතං රොපිතං ධඤ්ඤං පජහිං නිරවසෙසතො
> අනෙක ගුණසම්පන්නං පවත්තඵලමාදියින්ති

ආදිමාහ.

තත්ථ **වාපිත**න්ති වපිත්වා නිප්ඵන්නං; **රොපිත**න්ති රොපිත්වා නිප්ඵන්නං, වපන රොපන වසෙන දුවිධාව සස්සනිප්ඵත්ති. තං දුවිධම්පි අත්තනො අප්පිච්ඡතාය පහාය පවත්තඵලෙන යාපෙසිං. **පවත්ත ඵල**න්ති සයමෙව පතිත ඵලං, **ආදියි**න්ති පරිභුඤ්ජිං.

> පවත්තඵල සන්තුට්ඨො අපරායත්ත ජීවිකො
> පහීනාහාරලොලුප්පො හොති චාතුද්දිසො මුනි.

ජහාති රසතණ්හඤ්ච ආජීවො තස්ස සුජ්ඣති,
තස්මා හි නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය පවත්තඵල භොජන"න්ති.

එවං පවත්තමානො සුමෙධපණ්ඩිතො න චිරස්සෙව අන්තො සත්තාහෙ අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්චාභිඤ්ඤා ච පාපුණි. ඉමමත්ථං පකාසෙන්තෙන "තත්ථප්පධානං පදහී"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථා**ති තස්මිං අස්සමෙ. **පධාන**න්ති විරියමාරභිං. **නිසජ්ජට්ඨානචඞ්කමෙ**හීති නිසජ්ජාය ච ඨානෙන ච චඞ්කමනෙන ච.

සුමෙධපණ්ඩිතො පන සෙය්‍යං පරික්ඛිපිත්වා නිසජ්ජා ඨාන චඞ්කමෙහෙව රත්තිං දිවං වීතිනාමෙත්වා සත්තාහබ්භන්තරෙයෙව අභිඤ්ඤාබලං පාපුණි. එවං පන අභිඤ්ඤාබලං පත්වා සුමෙධතාපසෙ සමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙන්තෙ සබ්බජනසඞ්ගහංකරො මාරබලභයංකරො ඤාණදීපඞ්කරො දීපඞ්කරො නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සඞ්ඛෙපෙනෙව තස්සායමානුපුබ්බිකථා. අයං කිර දීපඞ්කරො නාම මහාසත්තො සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා වෙස්සන්තරත්තභාවසදිසෙ අත්තභාවෙ ඨිතො පථවිකම්පනාදීනි මහාදානානි දත්වා ආයුපරියොසානෙ තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවතාහි සන්නිපතිත්වා:-

"කාලො යං තෙ මහාවීර උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං
සදෙවකං තාරයන්තො බුජ්ඣස්සු අමතං පද"න්ති

වුත්තෙ තතො සො දෙවතානං වචනං සුත්වා ච පඤ්ච මහාවිලොකනානි විලොකෙත්වා තතො චුතො රම්මවතී නගරෙ අත්තනො යස විභූතියා විජිත වාසුදෙවස්ස නරදෙවස්ස සුදෙවස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ සුමෙධා දෙවියා කුච්ඡිස්මිං ආසාළ්හි පුණ්ණමියා උත්තරාසාළ්හ නක්ඛත්තෙන පටිසන්ධිං ගහෙත්වා මහතා පරිහාරෙන පරිහරියමානො මහාදෙවියා කුච්ඡිස්මිං මණිකූටගතො විය කෙනචි අසුචිනා අමක්ඛිතො දසමාසෙ වසිත්වා සලිලධරවිවරගතො සරදකාලචන්දො විය තස්සා උදරතො නික්ඛමි. තස්ස පන දීපඞ්කර කුමාරස්ස පටිසන්ධික්ඛණෙ ජාතික්ඛණෙ ච ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි පාටිහාරියානි පාතුරහංසු, සබ්බ සබ්බඤ්ඤූබොධිසත්තෙසු මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තෙසු නික්ඛමන්තෙසු සම්බුජ්ඣන්තෙසු ධම්මචක්කප්පවත්තෙන්තෙසූ'ති ඉමෙසු චතූසු ඨානෙසු ද්වත්තිංසපාටිහාරියානි පවත්තන්තෙ'ව. තස්මා මයා පාකටත්තා දීපඞ්කර කුමාරස්ස ජාතියං දස්සිතානි:-

"දීපඞ්කරෙ චාරුකරෙ කුමාරෙ සිවඞ්කරෙ සන්තිකරෙ'ථ ජාතෙ,
පකම්පි සඞ්කම්පි තදා සමන්තා සහස්සසඞ්ඛා දසලොකධාතූ.

චක්කවාළසහස්සෙසු දසසහස්සෙ'ච දෙවතා,
එකස්මිං චක්කවාළස්මිං තදා සන්නිපතිංසු තා.

බොධිසත්තං මහාසත්තං ජාතමත්තන්තු දෙවතා,
පඨමං පතිගණ්හිංසු පච්ඡා තං මනුජා පන.

අවාදිතා කෙනචි චම්මනද්ධා සුපොක්ඛරා දුන්දුභියො ච වීණා,
අඝට්ටිතානාභරණානි තස්මිං ඛණෙ සමන්තා මධුරං රවිංසු.

භිජ්ජිංසු සබ්බත්ථ ච බන්ධනානි සයං විගච්ඡිංසු ච සබ්බරොගා,
රූපානි පස්සිංසු ච ජාතිඅන්ධා සද්දං සමන්තා බධිරා සුණිංසු.

අනුස්සතිං ජාතිජලා මනුස්සා ලභිංසු යානං පදසා'ව පඞ්ගුලා,
විදෙසයාතා සයමෙව නාවා සපට්ටනං සීඝමුපාගමිංසු.

ආකාසගං භූමිගතඤ්ච සබ්බං සයං සමන්තා රතනං විරොචි,
නිබ්බායි ඝොරෙ නිරයෙ හුතාසො නදීසු තොයම්පි ච නප්පවත්ති.

ලොකන්තරෙ දුක්ඛනිරන්තරෙ'පි පභා උළාරා විපුලා අහොසි,
තථා තදා සන්තතරඞ්ගමාලො මහාසමුද්දො මධුරොදකො'යං.

න වායි වාතො ඵරුසො ඛරො වා සම්ඵුල්ලපුප්ඵා තරවො අහෙසුං,
විරොචි චන්දො අධිකං සතාරො න චාපි උණ්හො සුරියො අහොසි.

ඛගා නගම්හා පිච රුක්ඛතො ච හට්ඨාව හෙට්ඨා පථවිං භජිංසු,
මහා චතුද්දීප ගතො ච මෙඝො පවස්සි තොයං මධුරං සමන්තා.

ඨත්වාව දිබ්බෙ භවනෙ සකස්මිං පසන්නචිත්තා පන දෙවකායා,
නච්චිංසු ගායිංසු ච වාදයිංසු සෙළිංසු තා කෙළිමකංසු චෙව.

සයං කිර චාරමහාකවාටා ඛණෙ ච තස්මිං විවටා අහෙසුං,
මහා ජනෙ නෙව ඛුදා පිපාසා පීළෙසි ලොකං කිර කඤ්චි කඤ්චි.

යෙ නිච්චවෙරා පන පාණිසඞ්ඝා තෙ මෙත්තචිත්තං පරමං ලභිංසු,
කාකා උලූකෙහි චරිංසු සද්ධිං සොණා වරාහෙහි අකංසු කෙළිං.

ඝොරා'පි සප්පා 'නමුඛාපි සප්පා කීළිංසු කාමං නකුලෙහි සද්ධිං,
ගණ්හිංසු මජ්ජාරසිරෙසු යූකා විස්සත්ථචිත්තා ඝරමූසිකාපි.

බුද්ධන්තරෙනා'පි අලද්ධතොයෙ පිසාචලොකෙ විගතා පිපාසා,
ඛුජ්ජා අහෙසුං සමචාරුකායා මූගා ච වාචං මධුරං ලපිංසු.

පසන්නචිත්තා පන පාණිසඞ්ඝා තදඤ්ඤමඤ්ඤං පියමාලපිංසු,
අස්සා ච හෙසිංසු පහට්ඨචිත්තා ගජ්ජිංසු මත්තා වරවාරණා'පි.

සුරභිචන්දනචුණ්ණසමාකුලා කුසුම කුඞ්කුම ධූපසුගන්ධිනී,
විවිධ චාරු මහද්ධජමාලිනී දසසහස්සි අහොසි සමන්තතො''ති.

තත්‍ර'ස්ස දසසහස්සීලොකධාතුකම්පා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං. දෙවතානං එකචක්කවාළෙ සන්නිපාතො ධම්මචක්කප්පවත්තනකාලෙ එකප්පහාරෙනෙව සන්නිපතිත්වා ධම්මපටිග්ගහණස්ස පුබ්බනිමිත්තං. පඨමං දෙවතානං පටිග්ගහණං චතුන්නං රූපාවචරජ්ඣානානං පටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං. පච්ඡා මනුස්සානං පටිග්ගහණං චතුන්නං අරූපාවචරජ්ඣානානං පටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං. චම්මනද්ධානං දුන්දුභීනං සයමෙව වජ්ජනං මහතියා ධම්මභෙරියා අනු

සාවණස්ස පුබ්බනිමිත්තං. වීණා'භරණානං සයමෙව වජ්ජනං අනුපුබ්බවිහාරස්ස පුබ්බනිමිත්තං. බන්ධනානං සයමෙව ඡෙදො අස්මිමානසමුච්ඡෙදස්ස පුබ්බනිමිත්තං. මහාජනස්ස සබ්බරොගාපගමො චතුසච්චපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං. ජච්චන්ධානං රූපදස්සනං දිබ්බචක්ඛුපටිලාභස්ස. බධිරානං සද්දසවණං දිබ්බ සොතධාතු පටිලාභස්ස. ජාති ජළානං අනුස්ස'තුප්පාදො සතිපට්ඨාන පටිලාභස්ස. පඞ්ගුලානං පදසා'ව ගමනං චතුරිද්ධිපාද පටිලාභස්ස. විදෙසගතානං නාවානං සපට්ටනාගමනං චතුපටිසම්භිදාධිගමස්ස. රතනානං සයමෙව විරොචනං ධම්මොභාසස්ස. නිරයෙ අග්ගිනිබ්බාපනං එකාදසග්ගි නිබ්බාපනස්ස. නදීසු තොයස්ස නප්පවත්තනං චතුවෙසාරජ්ජ පටිලාභස්ස. ලොකන්තරාලොකො අවිජ්ජන්ධකාරං විධමෙත්වා ඤාණාලොකදස්සනස්ස. මහාසමුද්දස්ස මධුරොදකතා නිබ්බාණරසෙන එකරසභාවස්ස. වාතස්ස අවායනං ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතභෙදනස්ස. තරූණං පුප්ඵිතභාවො විමුත්ති පුප්ඵෙහි පුප්ඵිත භාවස්ස. චන්දස්ස අතිවිරොචනං බහුජනකන්තතාය. සූරියස්ස නාති උණ්හවිමලභාවො කායිකචෙතසික සුඛුප්පත්තියා. ඛගානං නගාදීහි පඨවි ගමනං ඔවාදං සුත්වා මහාජනස්ස පාණෙහි සරණාගමනස්ස. මහතො චතුදීපගතමෙඝස්ස පවස්සනං මහතො ධම්මවස්සස්ස. දෙවානං සකභවනෙ යෙව ඨත්වා නච්චාදි කීළනං බුද්ධභාවං පත්වා උදානුදානස්ස. ද්වාරකවාටානං සයමෙව විවරණං අට්ඨඞ්ගිකමග්ගද්වාර විවරණස්ස. ඛුදාපීළනාය අභාවො කායගතාසතියා අමතපටිලාභස්ස. පිපාසාපීළනස්ස අභාවො විමුත්තිසුඛෙන සුඛිතභාවස්ස. වෙරීනං මෙත්තා පටිලාභො චතුබ්‍රහ්මවිහාර පටිලාභස්ස. දසසහස්සීලොකධාතුයා එකධජමාලිතා අරියධජමාලිතාය පුබ්බනිමිත්තං. සෙස විසෙසා පන සෙසබුද්ධගුණපටිලාභාය පුබ්බනිමිත්තානී'ති වෙදිතබ්බා.

අථ **දීපඞ්කර කුමාරො** මහතියා **සම්පත්තියා** පරිචරියමානො අනුක්කමෙන භද්දං යොබ්බනං පත්වා තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකෙසු තීසු පාසාදෙසු දෙවලොකසිරිං විය රජ්ජසිරිමනුභවන්තො උය්‍යානකීළාය ගමනසමයෙ අනුක්කමෙන ජිණ්ණ ව්‍යාධි මතසඞ්ඛාතෙ තයො දෙවදූතෙ දිස්වා සඤ්ජාත සංවෙගො නිවත්තිත්වා සුදස්සන නගරසදිස විභවසොභං රම්මවතීනගරං පාවිසි. නගරං පවිසිත්වා පුන චතුද්වාරෙ හත්ථාචරියං පක්කොසාපෙත්වා එදතවොච: අහං තාත උය්‍යානදස්සනත්ථං නික්ඛමිස්සාමි හත්ථියානානි කප්පාපෙහී'ති සො සාධු දෙවා'ති පටිස්සුණිත්වා චතුරාසීති හත්ථිසහස්සානි කප්පාපෙසි. අථ විස්සකම්මො නාම දෙවපුත්තො බොධිසත්තං නානාවිරාගවසන නිවාසනං ආමුත්ත මුත්තඞ්කිත කෙයූරං රුචිර නව කනක කටක මකුට කුණ්ඩල ධරං පරම සුරභි කුසුමමාලසමලඞ්කත සිරොරුහං සමලඞ්කරි කිර. අථ දීපඞ්කරකුමාරො දෙවකුමාරො විය චතුරාසීතියා හත්ථිසහස්සෙහි පරිවුත වරහත්ථික්ඛන්ධගතො මහතා බලකායෙන පරිවුතො යතිජනනීය්‍යානං උය්‍යානං පවිසිත්වා හත්ථික්ඛන්ධතො ඔරුය්හ උය්‍යානමනුසඤ්චරිත්වා පරම රුචිර දස්සනෙ සකහදය සීතලෙ සිලාතලෙ නිසීදිත්වා පබ්බජ්ජාය චිත්තං උප්පාදෙසි. තං ඛණඤ්ඤෙව සුද්ධා

වාස ඛීණාසවො මහාබ්‍රහ්මා අථ සමණපරික්ඛාරෙ ආදාය මහාසත්තස්ස
චක්ඛුපථෙ පාතුරහොසි. මහාපුරිසො තං දිස්වා කිමිදන්ති පුච්ඡිත්වා
සමණපරික්ඛාරො'ති සුත්වා අලඞ්කාර භණ්ඩං ඔමුඤ්චිත්වා පසාධන භණ්ඩා
ගාරිකස්ස හත්ථෙ දත්වා මඞ්ගල ඛග්ගමාදාය සඞ්ඛං මකුටෙන කෙසෙ ඡින්දිත්වා
අන්තලික්ඛෙ ආකාසෙ උක්ඛිපි. අථ සක්කො දෙවරාජා සුවණ්ණචඞ්ගොට
කෙන [1]තං කෙසමකුටං ආදාය සිනෙරුමුද්ධනි තියොජනප්පමාණං ඉන්ද
නීලමණිමයං **මකුටචෙතියං** නාම අකාසි. අථ මහාපුරිසො දෙවදත්තං
අරහද්ධජං කාසාවං පරිදහිත්වා සාටකයුගං ආකාසෙ ඛිපි. තං බ්‍රහ්මා
පටිග්ගහෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ ද්වාදසයොජනිකං සබ්බරතනමයං චෙතිය
මකාසි. දීපඞ්කරකුමාරං පන පබ්බජන්තං එකා පුරිසකොටි අනුපබ්බජි.
තාය පන පුරිසකොටියා පරිවුතො මහාසත්තො දසමාසෙ පධානචරියමා
චරි. අථ විසාඛපුණ්ණමාය අඤ්ඤතරං නගරං පිණ්ඩාය පාවිසි. තස්මිඤ්ච
කිර නගරෙ තං දිවසං දෙවතානං බලිකරණත්ථාය නිරුදක පායාසං
පචිංසු. තස්ස පන මහාසත්තස්ස සපරිසස්ස පිණ්ඩාය පවිට්ඨස්ස මනුස්සා
අදංසු. තං කිර සබ්බෙසං කොටිසඞ්ඛානං භික්ඛූනං පරියත්තං අහොසි.
මහාපුරිසස්ස පන පත්තෙ දෙවතා දිබ්බ ඔජං පක්ඛිපිංසු. තං පරිභුඤ්ජිත්වා
තත්ථෙව සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ පටිසල්ලානා
වුට්ඨාය ගණං විස්සජ්ජෙත්වා **සුනන්දෙන** නාමාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණ
මුට්ඨියො ගහෙත්වා පිප්ඵලිරුක්ඛබොධිමූලං ගන්ත්වා තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා
නවුතිහත්ථං බොධික්ඛන්ධං පිට්ඨිතො කත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා චතුරඞ්ග
විරියං අධිට්ඨහිත්වා බොධිමූලෙ නිසීදි.

තතො මාරබලං විධමිත්වා රත්තියා පඨමයාමෙ පුබ්බෙ නිවාසං
අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ අනු
ලොම පටිලොමවසෙන පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා ආනාපාන චතුත්ථජ්ඣානං
සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අභිනිවිසිත්වා උදයබ්බය
වසෙන සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණානි දිස්වා යාවගොත්‍රභුඤාණං විපස්සනං
වඩ්ඪෙත්වා අරුණොදයෙ අරියමග්ගෙන සකලබුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣිත්වා බුද්ධ
සීහනාදං නදිත්වා සත්තසත්තාහං බොධිසමීපෙ යෙව වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මු
නො ධම්මදෙසනං පටිඤ්ඤාය **සුනන්දාරාමෙ** ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා
කොටිසතානං දෙවමනුස්සානං ධම්මාමතං පායෙත්වා චාතුද්දීපික මහා
මෙඝො විය ධම්ම වස්සං වස්සෙන්තො මහාජනස්ස බන්ධනමොක්ඛං
කරොන්තො ජනපදචාරිකං කිර විචරි. තදා කිර සුමෙධ පණ්ඩිතො සමා
පත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො නෙව පඨවිකම්පනමද්දස. න තානි
නිමිත්තානි. තෙන වුත්තං:-

එවං මෙ සිද්ධිපත්තස්ස වසීභූතස්ස සාසනෙ,
දීපඞ්කරො නාම ජිනො උප්පජ්ජි ලොකනායකො.

උප්පජ්ජන්තෙ ච ජායන්තෙ බුජ්ඣන්තෙ ධම්මදෙසනෙ,
චතුරො නිමිත්තෙ නාද්දසං[2] ඣානරති සමප්පිතො'ති.

1. සී. I. & II. කංස. 2. සී. II. & IV. නාද්දසිං.

තත්ථ **එවන්ති** ඉදානි වත්තබ්බං නිද්දිසති; **මෙ**'ති මම; **සිද්ධිපත්තස්සා**'ති පඤ්චඅභිඤ්ඤා සිද්ධිපත්තස්ස; **වසීභූතස්සා**'ති භූත වසිස්ස; චිණ්ණ වසීභාව මුපගතස්සා'ති අත්ථො. **සාසනෙ**'ති වෙමානස තාපසානං[1] සාසනෙ; අනාදරලක්ඛණෙ සාමිවචනං දට්ඨබ්බං; **ජිනො**'ති කිලෙසාරිජයනෙන ජිනො; **උප්පජ්ජන්තෙ**'ති, පටිසන්ධිගහණෙ; **ජායන්තෙ**'ති මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනෙ; **බුජ්ඣන්තෙ**'ති අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣනෙන; **ධම්මදෙසනෙ**'ති ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ; **චතුරො නිමිත්තෙ**'ති, චත්තාරි නිමිත්තානි; දීපඞ්කරදසබලස්ස පටිසන්ධි ජාති බොධි ධම්මචක්කප්පවත්තනෙසු චතූසු ඨානෙසු දසසහස්සී ලොකධාතු කම්පනාදීනි නිමිත්තානී'ති අත්ථො. එත්ථා'හ: තානි පන බහූනි නිමිත්තානි කස්මා "චතුරො නිමිත්තෙ"ති වුත්තං? අයුත්තං නනූ'ති. නායුත්තං යදි'පි එතානි බහූනි නිමිත්තානි චතූසු ඨානෙසු පන පවත්තත්තා "චතුරො නිමිත්තෙ"ති වුත්තං; **නාද්දසං**'ති නාද්දසිං; ඉදානි තෙසං චතුන්නං නිමිත්තානං අදස්සනෙ කාරණං නිද්දිසන්තො **ඣානරතිසමප්පිතොති** ආහ. ඣානරතී'ති සමාපත්තිසුඛස්සෙ'තං අධිවචනං; ඣානරතියා සමාහිතත්තා සමඞ්ගීභූතත්තා තානි නිමිත්තානි නාද්දසන්ති අත්ථො; අථ තස්මිං කාලෙ දීපඞ්කර දසබලො චතූහි ඛීණාසවසතසහස්සෙහි පරිවුතො අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො පරම රම්මං රම්මං නාම නගරං පත්වා සුදස්සන මහාවිහාරෙ පටිවසති, රම්මනගරවාසිනො දීපඞ්කරො කිර දසබලො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං පත්වා පවත්තවර ධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො රම්මනගරං පත්වා සුදස්සන මහාවිහාරෙ පටිවසතී'ති සුත්වා සප්පි නවනීතානි චෙව භෙසජ්ජානි ච ගහෙත්වා භුත්ත පාතරාසා සඋත්තරාසඞ්ගා පුප්ඵ ධූප ගන්ධ හත්ථා යෙන බුද්ධො තෙනුපසඞ්කමිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පුප්ඵාදීහි පූජෙත්වා අතිමධුරං ධම්මකථං සුත්වා ස්වාතනාය භගවන්තං නිමන්තෙත්වා උට්ඨායාසනා දසබලං පදක්ඛිණං කත්වා පක්කමිංසු. තෙ පුන දිවසෙ අසදිස මහාදානං සජ්ජෙත්වා මණ්ඩපං කාරෙත්වා විමල කොමලෙහි නීලුප්පලෙහි ඡාදෙත්වා චතුජ්ජාතිගන්ධෙන පරිභණ්ඩං කාරාපෙත්වා ලාජ පඤ්චමානි සුරභිකුසුමානි විකිරිත්වා මණ්ඩපස්ස චතූසු කණ්ණෙසු සිසිර වාරි පූර චාටියො ඨපාපෙත්වා කදලිපණ්ණෙහි පිදහිත්වා මණ්ඩපො'පරි ජයසුමන කුසුම සදිසං පරමරුචිරදස්සනං චෙලවිතානං බන්ධිත්වා සුවණ්ණ මණි රජත තාරකාහි රචයිත්වා තත්ථ ගන්ධදාම පුප්ඵදාම පත්ත දාම රතනදාමානි ඔලම්බෙත්වා ධූප දුද්දිනං කත්වා සකලඤ්ච තං රම්මං රම්මනගරං සම්මට්ඨං සඵල කදලියො ච පුප්ඵසමලඞ්කතෙ පුණ්ණඝටෙ ච ඨපෙත්වා නානාවිරාගා ධජපටාකායො ච සමුස්සාපෙත්වා මහාවීථියා උභොසු පස්සෙසු සාණිපාකාරෙහි පරික්ඛිපිත්වා දීපඞ්කර දසබලස්ස ආගමනමග්ගං අලඞ්කරොන්තා උදකපරිභින්නට්ඨානෙසු පංසුං පක්ඛිපිත්වා විසමං සමං කත්වා මුත්තාසදිසාහි වාලුකාහි ආකිරන්ති, ලාජපඤ්චමෙහි

1. සී. II. & III. "සාවෙතනානං විසාවෙතනානං තාපසානං."

පුප්ඵානි ආකිරන්ති, සළලකදලිකමුකෙ ච පතිට්ඨාපෙන්ති, අථ තස්මිං කාලෙ සුමෙධතාපසො අත්තනො අස්සමපදතො උග්ගන්ත්වා රම්මනගර වාසීනං තෙසං මනුස්සානං උපරිභාගෙන ආකාසෙන ගච්ඡන්තො තෙ හට්ඨපහට්ඨෙ මග්ගං සොධෙන්තෙ අලඞ්කරොන්තෙ ච දිස්වා කිංනු ඛො කාරණන්ති චින්තෙත්වා සබ්බෙසං පස්සන්තානං යෙව ආකාසතො ඔරුය්හ එකමන්තෙ ඨත්වා තෙ මනුස්සෙ පුච්ඡි: අම්භො කස්ස පන තුම්හෙ ඉමං මග්ගං සොධෙථා'ති? තෙන වුත්තං:-

පච්චන්තදෙස විසයෙ නිමන්තෙත්වා තථාගතං,
තස්ස ආගමනං මග්ගං සොධෙන්ති තුට්ඨමානසා.

අහං තෙන සමයෙන නික්ඛමිත්වා සකස්සමා,
ධුනන්තො වාකචීරානි ගච්ඡාමි අම්බරෙ තදා.

වෙදජාතං ජනං දිස්වා තුට්ඨහට්ඨං පමොදිතං,
ඔරොහිත්වාන ගගනා මානුසෙ පුච්ඡි තාවදෙ.

තුට්ඨහට්ඨො පමුදිතො වෙදජාතො මහාජනො,
කස්ස සොධීයති මග්ගො අඤ්ජසං වටුමායනන්ති.

තත්ථ **පච්චන්තදෙස විසයෙ**ති මජ්ඣිමදෙසස්සෙව එකපස්සෙ පච්චන්තදෙස සඞ්ඛාතෙ; **තස්ස ආගමනං මග්ග**න්ති තෙන ආගන්තබ්බං මග්ගන්ති අත්ථො; **අහං තෙන සමයෙනා**ති අහං තස්මිං සමයෙ; භුම්මත්ථෙ චෙතං කරණවචනං දට්ඨබ්බං. **සකස්සමා**ති අත්තනො අස්සමතො නික්ඛමිත්වා; **ධුනන්තො**ති ඔධුනන්තො; "තෙන සමයෙන" ච "තදා" චාති ඉමෙසං ද්වින්නං පදානං එකත්ථතා, පුරිමස්ස නික්ඛමනකිරියාය පච්ඡිමස්ස ගමනකිරියාය ච සද්ධිං සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. ඉතරථා පුනරුත්තදොසතො න මුච්චති. **තදා**ති තස්මිං සමයෙ; **වෙදජාත**න්ති සඤ්ජාත සොමනස්සං; **හට්ඨතුට්ඨං පමොදිත**න්ති ඉමානි තීණි පදානි අඤ්ඤමඤ්ඤ වෙවචනානි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අත්ථදීපනා. අථවා සුඛෙන තුට්ඨං පීතියා හට්ඨං පාමොජ්ජෙන පමුදිතං. **ඔරොහිත්වානා**ති ඔතරිත්වා; **මානුසෙ පුච්ඡී**ති මනුස්සෙ පුච්ඡිං; අයමෙව වා පාඨො; **තාවදෙ**ති තදා තාඛණංයෙවාති අත්ථො. ඉදානි තමත්ථං දස්සෙන්තෙන "තුට්ඨහට්ඨො පමුදිතො"ති ආදි වුත්තං, තත්ථ අයං මහාජනො තුට්ඨහට්ඨො පමොදිත හදයො හුත්වා මග්ගං සොධෙති කිං කාරණා සොධෙති කස්සත්ථාය වා සොධෙතීති එවං **සොධෙති** සද්දං ආහරිත්වා අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉතරථා න යුජ්ජති. **සොධීයති** සුද්ධභාවො කරීයති; මග්ගො අඤ්ජසං වටුමායනන්ති මග්ගස්සෙවතානි වෙවචනානි; එවං තෙන සුමෙධතාපසෙන පුට්ඨා තෙ මනුස්සා ආහංසු: භන්තෙ සුමෙධ තුම්හෙ කිං න ජානාථ දීපඞ්කරො නාම බුද්ධො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං පත්වා පවත්තිත වර ධම්මචක්කො ජනපදචාරිකං චරමානො අනුක්කමෙන අම්හාකං නගරං පත්වා සුදස්සනමහාවිහාරෙ පටිවසති, මයං තං භගවන්තං නිමන්තයිම්හ, තස්සෙතං බුද්ධස්ස භගවතො

ආගමනමග්ගං සොධෙමාති. තතො තං සුත්වා සුමෙධතාපසො චින්තෙසි: බුද්ධොති ඛො පනෙතං ඝොසොපි දුල්ලභො පගෙව බුද්ධුප්පාදො, තෙන හි මයාපි ඉමෙහි මනුස්සෙහි සද්ධිං දසබලස්ස ගමනමග්ගං සොධෙතුං වට්ටතීති; සො තෙ මනුස්සෙ ආහ: සචෙ භො තුම්හෙ ඉමං මග්ගං බුද්ධස්ස සොධෙථ මය්හම්පි එකං ඔකාසං දෙථ අහම්පි තුම්හෙහි සද්ධිං බුද්ධස්ස මග්ගං සොධෙමීති. තතො තෙ සාධූති සම්පටිච්ඡිත්වා අයං සුමෙධපණ්ඩිතො මහිද්ධිකො මහානුභාවොති ජානමානා දුබ්බිසොධනං උදකසම්භින්නං අතිවිසමං එකං ඔකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා ඉමං ඔකාසං තුම්හෙ සොධෙථ අලඞ්කරොථ චාති අදංසු. තතො සො සුමෙධපණ්ඩිතො බුද්ධාරම්මණපීතිං උප්පාදෙත්වා චින්තෙසි: අහං පනිමං ඔකාසං ඉද්ධියා පරමදස්සනීයං කාතුං පහොමි එවං කතෙ පන මං න පරිතොසෙස්සති අජ්ජ පන මයා කායවෙය්‍යාවච්චං කාතුං වට්ටතීති පංසුං ආහරිත්වා තං පදෙසං පූරෙති, තස්ස පන තස්මිං පදෙසෙ අසොධිතෙ විප්පකතෙයෙව රම්මනගරවාසිනො මනුස්සා භගවතො කාලමාරොචෙසුං: නිට්ඨිතං පන භන්තෙ භත්තන්ති. එවං තෙහි කාලෙ ආරොචිතෙ දසබලො ජයසුමනකුසුමසදිස වණ්ණං දුපට්ටචීවරං තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙත්වා නිවාසෙත්වා තස්සුපරි සුවණ්ණපාමඞ්ගෙන කුසුමකලාපං පරික්ඛිපන්තො විය විජ්ජුලතා සස්සිරීකං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා කනකගිරිසිඛරමත්ථකෙ ලාඛාරසං පරිසිඤ්චන්තො විය සුවණ්ණචෙතියං පවාළජාලෙන පරික්ඛිපන්තො විය ච සුවණ්ණග්ඝිකං රත්තකම්බලෙන පටිමුඤ්චන්තො විය ච සරදසමයරජනිකරං රත්තවලාහකෙන පටිච්ඡාදෙන්තො විය ච ලාඛාරසෙන තින්තකිංසුක කුසුම සදිසවණ්ණං රත්තවරපංසුකූලචීවරං පාරුපිත්වා ගන්ධකුටිද්වාරතො කනකගුහාතො සීහො විය නික්ඛමිත්වා ගන්ධකුටිපමුඛෙ අට්ඨාසි. අථ සබ්බෙ භික්ඛූ අත්තනො පත්තචීවරමාදාය භගවන්තං පරිවාරෙසුං, තෙ පන පරිවාරෙත්වා ඨිතා භික්ඛූ එවරූපා අහෙසුං:-

අප්පිච්ඡා පන සන්තුට්ඨා වත්තාරො වචනක්ඛමා,
පවිවිත්තා අසංසට්ඨා විනීතා පාපගරහිනො.

සබ්බෙපි සීලසම්පන්නා සමාධිජ්ඣාන කොවිදා,
පඤ්ඤාවිමුත්තිසම්පන්නා සම්පන්නචරණායුතා.

ඛීණාසවා වසිප්පත්තා ඉද්ධිමන්තා යසස්සිනො,
සන්තින්ද්‍රියා දමප්පත්තා සුද්ධා ඛීණපුනබ්භවා.

ඉති භගවා සයං වීතරාගො වීතරාගෙහි වීතදොසො වීතදොසෙහි වීතමොහො වීතමොහෙහි තෙහි පරිවුතො අතිවිය විරොචිත්ථ. අථ සත්ථා මහානුභාවානං ඛීණාසවානං ඡළභිඤ්ඤානං චතූහි සතසහස්සෙහි පරිවුතො අමරගණපරිවුත දසසතනයනො විය බ්‍රහ්මගණපරිවුතො මහාබ්‍රහ්මා විය ච අපරිමිතසමය සමුපචිත කුසලබලජනිතාය අනොපමාය බුද්ධලීලාය තාරාගණපරිවුතො සරදසමය රජනිකරො විය ගගනතලං තං මග්ගං අලඞ්කතපටියත්තං පටිපජ්ජි.

සුවණ්ණවණ්ණාය පභාය ධීරො
සුවණ්ණවණ්ණෙ කිර මග්ගරුක්ඛෙ,
සුවණ්ණවණ්ණෙසු සමෙ කරොන්තො,
සුවණ්ණවණ්ණො පටිපජ්ජි මග්ගං.

සුමෙධතාපසො පි තෙන අලඞ්කතපටියත්තෙන මග්ගෙන ආගච්ඡන්තස්ස දීපඞ්කරස්ස භගවතො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං අසීතියා අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි අනුබ්‍යඤ්ජිතං බ්‍යාමප්පභා පරික්ඛෙප සස්සිරිකං ඉන්දනීලමණි සදිසං ආකාසෙ නානප්පකාරා විජ්ජුලතා විය ඡබ්බණ්ණබුද්ධරංසියො විස්සජ්ජෙන්තං රූපග්ගප්පත්තං අත්තභාවං අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙත්වා අජ්ජ මයා දසබලස්ස ජීවිතපරිච්චාගං කාතුං වට්ටතීති මා භගවා කලලෙ අක්කමි මණිඵලකසෙතුං අක්කමන්තො විය සද්ධිං චතූහි ඛීණාසවසතසහස්සෙහි මම පිට්ඨිං අක්කමන්තො ගච්ඡතු තං මෙ භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායාති කෙසෙ මොචෙත්වා අජිනජටාවාකචීරානි කාලවණ්ණෙ කලලෙ පත්ථරිත්වා තත්ථෙව කලලපිට්ඨෙ නිපජ්ජි. තෙන වුත්තං:-

තෙ මෙ පුට්ඨා බ්‍යාකරිංසු බුද්ධො ලොකෙ අනුත්තරො,
දීපඞ්කරො නාම ජිනො උප්පජ්ජි ලොකනායකො,
තස්ස සොධීයතෙ මග්ගො අඤ්ජසං වටුමායනං.

බුද්ධොති මම සුත්වාන පීති උප්පජ්ජි තාවදෙ,
බුද්ධො බුද්ධොති කථයන්තො සොමනස්සං පවෙදයිං.

තත්ථ ඨත්වා විචින්තෙසිං තුට්ඨො සංවිග්ගමානසො,
ඉධ බීජානි රොපිස්සං ඛණො වෙ මා උපච්චගා.

යදි බුද්ධස්ස සොධෙථ එකොකාසං දදාථ මෙ,
අහං පි සොධයිස්සාමි අඤ්ජසං වටුමායනං.

අදංසු තෙ මමොකාසං සොධෙතුං අඤ්ජසං තදා,
බුද්ධො බුද්ධොති චින්තෙන්තො මග්ගං සොධෙමහං තදා.

අනිට්ඨිතෙ මමොකාසෙ දීපඞ්කරො මහාමුනි,
චතූහි* සතසහස්සෙහි ඡළභිඤ්ඤෙහි තාදිහි,
ඛීණාසවෙහි විමලෙහි පටිපජ්ජි අඤ්ජසං ජිනො.

පච්චුග්ගමනා වත්තන්ති වජ්ජන්ති භෙරියො බහූ,
ආමොදිතා නරමරූ සාධුකාරං පවත්තයුං.

දෙවා මනුස්සෙ පස්සන්ති මනුස්සා පි ච දෙවතා,
උභොපි තෙ පඤ්ජලිකා අනුයන්ති තථාගතං.

දෙවා දිබ්බෙහි තුරියෙහි මනුස්සා මානුසෙහි ච,
උභොපි තෙ වජ්ජයන්තා අනුයන්ති තථාගතං.

* "චත්තාරී"තිපි පාඨො.

දිබ්බං මන්දාරවං පුප්ඵං පදුමං පාරිච්ඡත්තකං,
දිසො දිසං ඔකිරන්ති ආකාස නභ ගතා මරූ.

චම්පකං සලලං නීපං නාග පුන්නාගකෙතකං,
දිසො දිසං උක්ඛිපන්ති භූමිතල ගතා නරා.

කෙසෙ මුඤ්චිත්වහං තත්ථ වාකචීරඤ්ච චම්මකං,
කලලෙ පත්ථරිත්වාන අවකුජ්ජො නිපජ්ජහං.

අක්කමිත්වාන මං බුද්ධො සහ සිස්සෙහි ගච්ඡතු,
මා නං කලලෙ අක්කමිත්ථො හිතාය මෙ භවිස්සතීති.

තත්ථ **බ්‍යාකරිංසූ**ති වියාකාසුං; **දීපඞ්කරෙ නාම ජිනො තස්ස සො ඨයතී පඨො**ති පි පාඨො. **සොමනස්සං පවෙදයී**ති සොමනස්ස මතු හවින්ති අත්ථො; **තත්ථ ඨත්වා**ති යස්මිං පදෙසෙ ආකාසතො ඔතරි තත්ථෙව ඨත්වා; **සංවිග්ගමානසො**ති පීති විම්හිතමානසො; **ඉධාපී**ති ඉමස්මිං දීපඞ්කරෙ පුඤ්ඤක්ඛෙත්තෙ; **බීජානී**ති කුසලබීජානි; **රොපෙස්ස**න්ති රොපයිස්සාමි; **ඛණො**ති අට්ඨක්ඛණ විරහිතො නවමො ඛණසන්නිපාතො; අතිදුල්ලභො සො මයා පටිලද්ධො; **වෙ**ති නිපාතමත්තං; **මා උපච්චගා**ති සො මා අච්චගමා මා අතික්කමීති අත්ථො; **දදථා**ති දෙථ; **තෙ**ති යෙ මෙ පුඵා මනුස්සා තෙති අත්ථො; **සොධෙමහං තඳූ**ති සොධෙමි අහං තඳූ; **අනිට්ඨිතෙ**ති අපරිසොධිතෙ විප්පකතෙ; **ඛීණාසවෙහී**ති එත්ථ "චත්තාරො ආසවා කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවොති"[a] ඉමෙ චත්තාරො ආසවා යෙසං ඛීණා පහීනා සමුච්ඡින්නා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා තෙ ඛීණාසවා, තෙහි; ඛීණාසවත්තා යෙව **විමලෙහි**; **දෙවා මනුස්සෙ පස්සන්ති**ති එත්ථ දෙවානං පන මනුස්ස දස්සනෙ වත්තබ්බං **නත්ථි** පකතිදස්සනවසෙන පන යථා මනුස්සා ඉධ ඨත්වා පස්සන්ති එවං දෙවාපි මනුස්සෙ පස්සන්තීති අත්ථො. **දෙවතා**ති දෙවෙ; **උභොපී**ති උභොපි දෙවමනුස්සා; **පඤ්ජලිකා**ති කත පඤ්ජලිකා, උභො හත්ථෙ සිරසි පතිට්ඨාපෙත්වාති අත්ථො; **අනුයන්ති තථාගත**න්ති තථාගතස්ස පච්ඡතො යන්ති; අනුයොගෙ සති සාමි අත්ථෙ උපයොග වචනං හොතීති ලක්ඛණං, තෙන වුත්තං "අනුයන්ති තථාගත"න්ති. **වජ්ජයන්තා**ති වාදෙන්තා; **මන්දාරව**න්ති මන්දාරවපුප්ඵං; **ඔකිරන්තී**ති අවකිරන්ති; **දිසො දිස**න්ති දිසතො දිසතො; **ආකාසනභගතා**ති ආකාසසඞ්ඛාතෙ නභසි ගතා; අථවා ආකාසං ගතා සග්ගගතාව; **නභො**ති හි සග්ගො වුච්චති; **මරූ**ති අමරා; **සලල**න්ති සරලතරු කුසුමං; **නීප**න්ති කදම්බපුප්ඵං; **නාග පුන්නාග කෙතක**න්ති නාග ගඹ පුන්නාග කෙතක පුප්ඵානි ච; **භූමිතලගතා**ති භූමිගතා; **කෙසෙ මුඤ්චිත්වහ**න්ති අහං කෙසෙ බද්ධා කපිලා සුපිලා ජටා මුඤ්චිත්වා; විප්පකිරිත්වාති අත්ථො. **තත්ථා**ති මය්හං දින්නොකාසෙ; **චම්මක**න්ති චම්මඛණ්ඩං; **කලලෙ**ති චික්ඛල්ල කද්දමෙ; **අවකුජ්ජො**ති අධොමුඛො හුත්වා; **නිපජ්ජහ**න්ති නිපජ්ජිං අහං; **මා න**න්ති මාති පටිසෙධත්ථෙ නන්ති පදපූරණත්ථෙ නිපාතො. බුද්ධො

---

a. නිද්දෙස පාළි.

කලලෙ මා අක්කමිත්ථාති අත්ථො. **හිතාය මෙ භවිස්සතීති** තං කලලෙ අනක්කමනං දීඝරත්තං හිතත්ථාය භවිස්සති; **සුඛාය මෙ භවිස්සතීති**පි පාඨො. තතො සුමෙධපණ්ඩිතො කලලපිට්ඨෙ නිපන්නො එවං චින්තෙසි: සචෙ අහං ඉච්ඡෙය්‍යං සබ්බකිලෙසෙ ඣාපෙත්වා සඞ්ඝනවකො හුත්වා රම්මනගරං පවිසෙය්‍යං අඤ්ඤාතවෙසෙන පන මෙ කිලෙසෙ ඣාපෙත්වා නිබ්බාණප්පත්තියා කිච්චං නත්ථි යන්නූනාහං දීපඞ්කරදසබලො විය පරමාභිසම්බොධිං පත්වා ධම්මනාවං ආරොපෙත්වා මහාජනං සංසාරසාගරා උත්තාරෙත්වා පච්ඡා පරිනිබ්බායෙය්‍යං ඉදං මෙ පතිරූපන්ති, තතො අට්ඨධම්මෙ සමොධානෙත්වා බුද්ධභාවාය අභිනීහාරං කත්වා නිපජ්ජි. තෙන වුත්තං:-

පඨවියං නිපන්නස්ස එවමෙම ආසි චෙතසො,
ඉච්ඡමානො අහං අජ්ජ කිලෙසෙ ඣාපයෙ මම.

කිමෙම අඤ්ඤාත වෙසෙන ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ,
සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා බුද්ධො හෙස්සං සදෙවකෙ.

කිමෙම එකෙන තිණ්ණෙන පුරිසෙන ථාමදස්සිනා,
සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා සන්තාරෙස්සං සදෙවකෙ.

ඉමිනා මෙ අධිකාරෙන කතෙන පුරිසුත්තමෙ,
සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාමි තාරෙමි ජනතං බහුං.

සංසාරසොතං ඡින්දිත්වා විද්ධංසෙත්වා තයො භවෙ,
ධම්මනාවං සමාරුය්හ සන්තාරෙස්සං සදෙවකෙන්ති.

තත්ථ **පඨවියං නිපන්නස්සාති** පුථුවියා නිපන්නස්ස; අයමෙව වා පාඨො. **චෙතසොති** චෙතසො පරිවිතක්කො අහොසීති අත්ථො, **එවං මෙ ආසි චෙතනාති** පි පාඨො. **ඉච්ඡමානොති** ආකඞ්ඛමානො; **කිලෙසෙති** කිලිස්සන්ති උපතාපෙස්සන්තීති කිලෙසා; රාගාදයො දස. **ඣාපයෙති** ඣාපෙය්‍යං; මම කිලෙසෙ ඣාපයෙ අහන්ති අත්ථො. **කින්ති** පටික්ඛෙපවචනං; **අඤ්ඤාතවෙසෙනාති** අපාකටවෙසෙන; අවිඤ්ඤාතෙන පටිච්ඡන්නෙනාති; ඉධ පන භික්ඛු විය ආසවක්ඛයං කත්වා කිං? බුද්ධකාරකධම්මෙ පූරෙත්වා පටිසන්ධි-ජාති-බොධි-ධම්මචක්කප්පවත්තනෙසු මහාපඨවිං කම්පනං කත්වා බුද්ධො බොධෙන්තා තිණ්ණො තාරෙන්තා මුත්තො මොචෙන්තා භවෙය්‍යන්ති අධිප්පායො. **සදෙවකෙති** සදෙවකෙ ලොකෙ; **ථාමදස්සිනාති** අත්තනො ථාමබලං පස්සමානෙන; **සන්තාරෙස්සන්ති** සන්තාරෙස්සාමි; **සදෙවකෙති** සදෙවකෙ සත්තකායෙ; සදෙවකෙ ලොකෙ වා. **අධිකාරෙනාති** අධි විසිට්ඨෙන කාරෙන, බුද්ධස්ස මම ජීවිතං පරිච්චජිත්වා කලලපිට්ඨෙ සයනාධිකාරෙනාති අත්ථො. **සංසාරසොතන්ති** කම්මකිලෙසවසෙන යොනි ගති විඤ්ඤාණට්ඨිති නව සත්තාවාසෙසු ඉතොචිතො ච සංසරණං සංසාරො. යථාහ:-

“ඛන්ධානං පටිපාටි ධාතු ආයතනාන ච,
අබ්බොච්ඡින්නා වත්තමානා සංසාරොති පවුච්චතී”ති.

සංසාරො ච සො සොතඤ්චාති=සංසාර සොතං, තං සංසාරසොතං, අථවා සංසාරස්ස සොතං=සංසාරසොතං, තං සංසාර කාරණං, තණ්හා සොතං ඡින්දිත්වාති අත්ථො. **තයො භවෙ**ති කාම රූපාරූප භවෙ, භව නිබ්බත්තක කම්මකිලෙසා තයො භවාති අධිප්පෙතා. **ධම්මනාව**න්ති අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, සො හි චතුරොඝුත්තරණට්ඨෙන ධම්මනාවාති වුච්චති. **සමාරුය්හා**ති ආරුය්හ; **සන්තාරෙස්ස**න්ති සන්තාරෙස්සාමි; යස්මා පන බුද්ධත්තං පත්ථෙන්තස්ස:–

මනුස්සත්තං ලිඞ්ගසම්පත්ති හෙතු සත්ථාරදස්සනං,
පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති අධිකාරො ච ඡන්දතා,
අට්ඨධම්ම සමොධානා අභිනීහාරො සමිජ්ඣතීති.

තත්ථ **මනුස්සත්ත**න්ති මනුස්සභාවෙ යෙව ඨත්වා බුද්ධත්තං පත්ථෙන්තස්ස පත්ථනා සමිජ්ඣති; න නාගජාතිආදීසු ඨිතානං. කස්මාති චෙ? අහෙතුකභාවතො; මනුස්සත්තභාවෙ වත්තමානස්සාපි පුරිසලිඞ්ගෙ ඨිතස්සෙව පත්ථනා සමිජ්ඣති; ඉත්ථියා වා පණ්ඩක නපුංසක උභතො බ්‍යඤ්ජනකානං වා න සමිජ්ඣති, කස්මාති චෙ? ලක්ඛණ පාරිපූරියා අභාවතො. වුත්තං හෙතං:– "අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං ඉත්ථි අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො"ති[a] විත්ථාරො; තස්මා ඉත්ථිලිඞ්ගෙ ඨිතස්ස මනුස්සජාතිකස්සාපි පත්ථනා න සමිජ්ඣති. **හෙතූ**ති පුරිසස්සාපි තස්මිං අත්තභාවෙ අරහත්තප්පත්තියා හෙතුසම්පන්නස්සෙව පත්ථනා සමිජ්ඣති න ඉතරස්ස; **සත්ථාරදස්සන**න්ති සචෙ ජීවමානකබුද්ධස්සෙව සන්තිකෙ පත්ථෙති පත්ථනා සමිජ්ඣති පරිනිබ්බුතෙ භගවති චෙතියසන්තිකෙ වා බොධිරුක්ඛමූලෙ වා පටිමාය වා පච්චෙකබුද්ධ බුද්ධසාවකානං වා සන්තිකෙ පත්ථනා න සමිජ්ඣති. කස්මා? භබ්බාභබ්බකෙ ඤත්වා කම්මවිපාක පරිච්ඡෙදක ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ව්‍යාකාතුං අසමත්ථතා බුද්ධස්ස සන්තිකෙ යෙව පත්ථනා සමිජ්ඣති. **පබ්බජ්ජා**ති බුද්ධස්ස භගවතො සන්තිකෙ පත්ථෙන්තස්සාපි කම්මකිරියවාදීසු තාපසෙසු වා භික්ඛූසු වා පබ්බජිතස්සෙව පත්ථනා සමිජ්ඣති. න ගිහිලිඞ්ගෙ ඨිතස්ස. කස්මා? පබ්බජිතායෙව හි බොධිසත්තා සම්බොධිං අධිගච්ඡන්ති න ගහට්ඨා. තස්මා ආදිම්හි පණිධාන කාලෙපි පබ්බජිතෙන භවිතබ්බං. **ගුණසම්පත්තී**ති පබ්බජිතස්සාපි අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො පඤ්චාභිඤ්ඤස්සෙව සමිජ්ඣති. න පන ඉමාය ගුණ සම්පත්තියා විහීනස්ස. කස්මා? නිග්ගුණස්ස තදභාවතො. **අධිකාරො**ති ගුණසම්පන්නෙනාපි යෙන අත්තනො ජීවිතං බුද්ධානං පරිච්චත්තං හොති තස්ස ඉමිනා අධිකාරෙන සම්පන්නස්සෙව සමිජ්ඣති න ඉතරස්ස. **ඡන්දතා**ති අභිනිහාරසම්පන්නස්සාපි යස්ස බුද්ධකාරක ධම්මානං අත්ථාය මහන්තො ඡන්දො මහන්තො වායාමො ච උස්සාහො ච පරියෙට්ඨි ච තස්සෙව සමිජ්ඣති. න ඉතරස්ස. තත්‍රිදං ඡන්දමහන්තතාය ඔපම්මං–සචෙ හි එව මස්ස: යො පන සකලචක්කවාළගබ්භං එකොදකීභූතං අත්තනො බාහු බලෙන උත්තරිත්වා පාරං ගන්තුං සමත්ථො සො බුද්ධත්තං පාපුණාතීති. යො

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨානපාළි.

පනිමං අත්තනො දුක්කරං න මඤ්ඤති අහං ඉමං තරිත්වා පාරං ගමිස්සාමීති එවං මහතා ඡන්දෙන උස්සාහෙන සමන්නාගතො හොති, තස්ස පත්ථනා සමිජ්ඣති න ඉතරස්ස. සුමෙධපණ්ඩිතො පන ඉමෙ අට්ඨධම්මෙ සමොධානෙත්වා බුද්ධභාවාය අභිනීහාරං කත්වා නිපජ්ජි. දීපඞ්කරොපි භගවා ආගන්ත්වා සුමෙධපණ්ඩිතස්ස සීසභාගෙ ඨත්වා කලලපිට්ඨෙ නිපන්නං සුමෙධතාපසං දිස්වා අයං තාපසො බුද්ධත්තාය අභිනීහාරං කත්වා නිපන්නො ඉජ්ඣිස්සති නු ඛො එතස්ස පත්ථනා උදාහු නොති අනාගතංසඤාණං පෙසෙත්වා උපධාරෙන්තො ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි අතික්කමිත්වා ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ඤත්වා ඨිතකොව පරිසමජ්ඣෙ ව්‍යාකාසි:-

“පස්සථ නො තුම්හෙ භික්ඛවෙ ඉමං උග්ගතපං තාපසං කලලපිට්ඨෙ නිපන්න”න්ති? එවං භන්තෙ, අයං බුද්ධත්තාය අභිනීහාරං කත්වා නිපන්නො සමිජ්ඣිස්සති ඉමස්ස පත්ථනා ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං මත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති තස්මිං පනත්ත භාවෙ ක්පිලවත්ථු නාම නගරං නිවාසො භවිස්සති මහාමායා නාම දෙවී මාතා සුද්ධොදනො නාම රාජා පිතා උපතිස්සො ච කොලිතො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා ආනන්දො නාමුපට්ඨාකො ඛෙමා ච උප්පලවණ්ණා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා භවිස්සන්ති, අයං පරිපක්කඤාණො හුත්වා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා මහාපධානං පදහිත්වා නිග්‍රොධමූලෙ සුජාතාය නාම දින්නං පායාසං පටිග්ගහෙත්වා නෙරඤ්ජරාය තීරෙ පරිභුඤ්ජිත්වා බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ අස්සත්ථරුක්ඛමූලෙ අභිසම්බුජ්ඣිස්සතීති. තෙන වුත්තං:-

දීපඞ්කරො ලොකවිදූ ආහුතීනං පටිග්ගහො,
උස්සීසකෙ මං ඨත්වාන ඉදං වචනමබ්‍රවි.

පස්සථ ඉමං තාපසං ජටිලං උග්ගතාපනං,
අපරිමෙය්‍යො ඉතො කප්පෙ බුද්ධො ලොකෙ භවිස්සති.

අහු කපිලව්හයා රම්මා නික්ඛමිත්වා තථාගතො,
පධානං පදහිත්වාන කත්වා දුක්කරකාරිකං.

අජපාලරුක්ඛමූලස්මිං නිසීදිත්වා තථාගතො,
තත්ථ පායාසමග්ගය්හ නෙරඤ්ජර මුපෙහිති.

නෙරඤ්ජරාය තීරම්හි පායාසං ආදය සො ජිනො,
පටියත්තවරමග්ගෙන බොධිමූලං හි එහිති.

තතො පදක්ඛිණං කත්වා බොධිමණ්ඩං අනුත්තරො,
අස්සත්ථරුක්ඛමූලම්හි බුජ්ඣිස්සති මහායසො.

ඉමස්ස ජනිකා මාතා මායා නාම භවිස්සති,
පිතා සුද්ධොදනො නාම අයං හෙස්සති ගොතමො.

අනාසවා වීතරාගා සන්තචිත්තා සමාහිතා
කොලිතො උපතිස්සො ච අග්ගා හෙස්සන්ති සාවකා.

ආනන්දො නාමුපට්ඨාකො උපට්ඨිස්සති තං ජිනං,
ඛෙමා උප්පලවණ්ණා ච අග්ගා හෙස්සන්ති සාවිකා.

අනාසවා වීතරාගා සන්තචිත්තා සමාහිතා,
බොධි තස්ස භගවතො අස්සත්ථොති පවුච්චති.

චිත්තො ච හත්ථාලවකො අග්ගා හෙස්සන්තුපට්ඨකා,
උත්තරා නන්දමාතා ච අග්ගා හෙස්සන්තුපට්ඨිකාති.

තත්ථ **ලොකවිදූති** සබ්බථා විදිතලොකත්තා පන ලොකවිදූ, භගවා හි සභාවතො සමුදයතො නිරොධතො නිරොධූපායතොති සබ්බථාපි ලොකං අවෙදි අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි. තස්මා ලොකවිදූති වුච්චති. යථාහ:-

"තස්මා හවෙ ලොකවිදූ සුමෙධො ලොකන්තගූ වුසිතබ්‍රහ්මචරියො,
ලොකස්ස අන්තං සමිතාවි ඤත්වා නාසිංසතී ලොකමිමං පරඤ්චා"ති.a

අපිච-"තයො ලොකා සඞ්ඛාරලොකො සත්තලොකො ඔකාසලොකො"ති.b තත්ථ සඞ්ඛාරලොකො නාම පටිච්චසමුප්පන්නා පථවීආදයො ධම්මා. සත්තලොකො නාම සඤ්ඤිනො අසඤ්ඤිනො නෙවසඤ්ඤිනො සත්තා. ඔකාසලොකො නාම සත්තානං නිවාසට්ඨානං. ඉමෙ පන තයො ලොකාපි භගවතා යථාසභාවතො විදිතා, තස්මා ලොකවිදූති වුච්චති. **ආහුතීනං පටිග්ගහොති** දානානං පටිග්ගහෙතුං අරහත්තා දක්ඛිණෙය්‍යත්තා ආහුතීනං පටිග්ගහො; **උස්සීසකෙ මං ඨත්වානා**ති, මම සීසසමීපෙ ඨත්වා; **ඉදං** ඉදනි වත්තබ්බං වචනං අබ්‍රවීති අත්ථො. **ජටිල**න්ති ජටා අස්ස සන්තීති ජටිලො තං ජටිලං; **උග්ගතාපස**න්ති උග්ගතාපසං; **අහූති** අහනි, අථාති අත්ථො; අයමෙව වා පාඨො **කපිලව්හයා**ති කපිලඅව්හයා; **රම්මා**ති රමණීයතො; **පධාන**න්ති විරියං **එහිතී**ති එස්සති. සෙසගාථාසු උත්තානත්ථමෙවාති. තතො සුමෙධපණ්ඩිතො මය්හං කිර පත්ථනා සමිජ්ඣිස්සතීති සඤ්ජාතසොමනස්සො අහොසි. මහාජනො දීපඞ්කරදසබලස්ස වචනං සුත්වා සුමෙධතාපසො කිර බුද්ධබීජඞ්කුරොති හට්ඨතුට්ඨො අහොසි. එවං චස්ස අහොසි. යථා නාම පුරිසො නදිං තරන්තො උජුකෙන තිත්ථෙන උත්තරිතුං අසක්කොන්තො හෙට්ඨා තිත්ථෙන ඔතරති, එවමෙව මයම්පි දීපඞ්කරදසබලස්ස සාසනෙ මග්ගඵලං අලභමානා අනාගතෙ යදා ත්වං බුද්ධො භවිස්සසි තදා තව සම්මුඛා මග්ගඵලං සච්ඡිකාතුං සමත්ථා භවෙය්‍යාමාති පත්ථනමකංසු. දීපඞ්කරදසබලො ච බොධිසත්තං මහාසත්තං පසංසිත්වා අට්ඨහි පුප්ඵමුට්ඨීහි පූජෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි. තෙපි චතුසතසහස්සා ඛීණාසවා බොධිසත්තං පුප්ඵෙහි ච ගන්ධෙහි ච පූජෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කමිංසු. සදෙවමනුස්සා පන තථෙව පූජෙත්වා වන්දිත්වා පක්කමිංසු.

---

a. දෙවපුත්ත සංයුත්ත. b. නිද්දෙස පාළි.

අථ සබ්බලොකමභිදීපඞ්කරො දීපඞ්කරො චතුහි ඛීණාසවසතසහස්සෙහි පරිවුතො රම්මනගරවාසීහි පූජියමානො දෙවතාහි අභිනන්දියමානො, සඤ්ඣාප්පභානුරඤ්ජිත වරකනකගිරිසිඛරො විය අනෙකෙසු පාටිහාරියෙසු වත්තමානෙසු තෙන අලඞ්කතප්පටියත්තෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා නානා සුරභි කුසුම ගන්ධ වාස චුණ්ණසම්මොදගන්ධං සමුස්සිත ධජපටාකං ගන්ධානුබන්ධහදයෙහි භමරගණෙහි ගුමුගුමායමානං ධූපන්ධකාරං අමරපුර සදිස සොභං අතිරම්මං රම්මනගරං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තෙ මහාරහෙ බුද්ධාසනෙ යුගන්ධර මත්ථකෙ සරදසමය රුචිරකර රජනිකරො තිමිරනිකරනිධනකරො කමල වන විකසනකරො දිවසකරො විය දසබලදිවසකරො නිසීදි. භික්ඛුසඞ්ඝො පටිපාටියා අත්තනො අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදි. රම්මනගර වාසිනො පන උපාසකා සද්ධාදිගුණසම්පන්නා නානාවිධ ඛජ්ජාදි සමලඞ්කතං වණ්ණ ගන්ධරසසම්පන්නං අසදිසසුඛනිදානං දානං බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අදංසු. අථ බොධිසත්තො දසබලස්ස ව්‍යාකරණං සුත්වා බුද්ධභාවං කර තලගතමිව මඤ්ඤමානො පමුදිතහදයො සබ්බෙසු පටික්කන්තෙසු සයනා වුට්ඨාය පාරමියො විචිනිස්සාමීති පුප්ඵරාසිමත්ථකෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි. එවං නිසින්නෙ මහාසත්තෙ සකලදසසහස්සචක්කවාළදෙවතා සාධු කාරං දත්වා, “අය්‍ය සුමෙධතාපස පොරාණකබොධිසත්තානං පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා පාරමියො විචිනිස්සාමාති නිසින්නකාලෙ යානි පුබ්බනිමිත්තානි නාම පඤ්ඤායන්ති තානි සබ්බානිපි අජ්ජ පාතුභූතානි නිස්සංසයෙන ත්වං බුද්ධො භවිස්සසි මයමෙතං ජානාම යස්සෙතානි නිමිත්තානි පඤ්ඤායන්ති සො එකන්තෙනෙව බුද්ධො හොස්සති තස්මා ත්වං අත්තනො විරියං දළ්හං කත්වා පග්ගණ්හා”ති බොධිසත්තං නානප්පකාරාහි ථුතීහි අභිත්ථවිංසු. තෙන වුත්තං:-

ඉදං සුත්වාන වචනං අසමස්ස මහෙසිනො,
ආමොදිතා නරමරූ බුද්ධබීජඞ්කුරො අයං.

උක්කුට්ඨිසද්දා වත්තන්ති අප්ඵොටෙන්ති හසන්ති ච,
කතඤ්ජලී නමස්සන්ති දසසහස්සී සදෙවකා.

යදිමස්ස ලොකනාථස්ස විරජ්ඣිස්සාම සාසනං,
අනාගතම්හි අද්ධානෙ හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

යථා මනුස්සා නදිං තරන්තා පටිතිත්ථං විරජ්ඣිය,
හෙට්ඨාතිත්ථෙ ගහෙත්වාන උත්තරන්ති මහානදිං.

එවමෙව මයං සබ්බෙ යදි මුඤ්චාමිමං ජිනං,
අනාගතම්හි අද්ධානෙ හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

දීපඞ්කරො ලොකවිදූ ආහුතීනං පටිග්ගහො,
මම කම්මං පකිත්තෙත්වා දක්ඛිණං පදමුද්ධරි.

යෙ තත්ථාසුං ජිනපුත්තා පදක්ඛිණමකංසු මං,
දෙවා මනුස්සා අසුරා ච අභිවාදෙත්වාන පක්කමුං.

දස්සනං මෙ අතික්කන්තෙ සසඞ්ඝෙ ලොකනායකෙ,
සයනා වුට්ඨහිත්වාන පල්ලඞ්කමාභුජිං තදා.

සුඛෙන සුඛිතො හොමි පාමොජ්ජෙන පමොදිතො,
පීතියා ච අභිස්සන්නො පල්ලඞ්කං ආභුජිං තදා.

පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා එවං චින්තෙසහං තදා,
වසීභූතො අහං ඣානෙ අභිඤ්ඤාපාරමිං ගතො.

සහස්සියම්හි ලොකම්හි ඉසයො නත්ථි මෙ සමා,
අසමො ඉද්ධිධම්මෙසු අලභිං ඊදිසං සුඛං.

පල්ලඞ්කාභුජනෙ මය්හං දසසහස්සාධිවාසිනො,
මහානාදං පවත්තෙසුං ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

යා පුබ්බෙ බොධිසත්තානං පල්ලඞ්කවරමාභුජෙ,
නිමිත්තානි පදිස්සන්ති තානි අජ්ජ පදිස්සරෙ.

සීතං ව්‍යපගතං හොති උණ්හඤ්ච උපසම්මති,
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

දසසහස්සී ලොකධාතු නිස්සද්දා හොති නිරාකුලා,
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

මහාවාතා න වායන්ති න සන්දන්ති සවන්තියො,
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

ථලජා දකජා පුප්ඵා සබ්බෙ පුප්ඵන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ පුප්ඵිතා සබ්බෙ ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

ලතා වා යදි වා රුක්ඛා ඵලභාරා හොන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ ඵලිතා සබ්බෙ ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

ආකාසට්ඨා ච භූමට්ඨා රතනා ජොතන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ රතනා ජොතන්ති ධුවං–පෙ–

මානුස්සකා ච දිබ්බා ච තුරියා වජ්ජන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජුභො අභිරවන්ති ධුවං–පෙ–

විචිත්තපුප්ඵා ගගනා අභිවස්සන්ති තාවදෙ,
තෙපි අජ්ජ පදිස්සන්ති–පෙ–

මහාසමුද්දො ආභුජති දසසහස්සී පකම්පති,
තෙපජ්ජුභො අභිරවන්ති–පෙ–

නිරයෙසු දසසහස්සීසු අග්ගී නිබ්බන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ නිබ්බුතා අග්ගී–පෙ–

විමලො හොති සුරියො සබ්බා දිස්සන්ති තාරකා,
තෙපි අජ්ජ පදිස්සන්ති–පෙ–

අමහාවට්ඨෙන උදකෙන මහියා උබ්භිජ්ජ තාවදෙ,
තම්පජ්ජුබ්භිජ්ජතෙ මහියා–පෙ–

තාරාගණා විරොචන්ති නක්ඛත්තා ගගනමණ්ඩලෙ,
විසාඛා චන්දිමයුත්තා ධුවං–පෙ–

බිලාසයා දරීසයා නික්ඛමන්ති සකාසයා,
තෙපජ්ජ ආසයා ඡුඩා ධුවං–පෙ–

න හොන්ති අරති සත්තානං සන්තුට්ඨා හොන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ සබ්බෙ සන්තුට්ඨා ධුවං–පෙ–

රොගා තදුපසම්මන්ති ජිඝච්ඡා ච විනස්සති,
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධුවං–පෙ–

රාගො තදා තනු හොති දොසො මොහො විනස්සති,
තෙපජ්ජ විගතා සබ්බෙ ධුවං–පෙ–

භයං තදා න භවති අජ්ජපෙතං පදිස්සති,
තෙන ලිඞ්ගෙන ජානාම ධුවං–පෙ–

රජොනුද්ධංසති උද්ධං අජ්ජපෙතං පදිස්සති,
තෙන ලිඞ්ගෙන ජානාම ධුවං–පෙ–

අනිට්ඨගන්ධො පක්කමති දිබ්බගන්ධො පවායති,
සොපජ්ජ වායතී ගන්ධො ධුවං–පෙ–

සබ්බෙ දෙවා පදිස්සන්ති ඨපයිත්වා අරූපිනො,
තෙපජ්ජ සබ්බෙ දිස්සන්ති ධුවං–පෙ–

යාවතා නිරයා නාම සබ්බෙ දිස්සන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ සබ්බෙ දිස්සන්ති ධුවං–පෙ–

කුඩ්ඩා කවාටා සෙලා ච න හොන්තාවරණා තදා,
ආකාසභූතා තෙපජ්ජ ධුවං–පෙ–

චුතී ච උපපත්ති ච ඛණෙ තස්මිං න විජ්ජති,
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධුවං–පෙ–

දළ්හං පග්ගණ්හ විරියං මා නිවත්ත අභික්කම,
මයමෙපතං පජානාම ධුවං බුද්ධො භවිස්සසී’ති.

තත්ථ **ඉදං සුත්වාන වචන**න්ති ඉදං දීපඞ්කරස්ස භගවතො බොධිසත්තස්ස ව්‍යාකරණවචනං සුත්වා. **අසමස්සා**ති සමස්ස සදිසස්ස අභාවතො අසමස්ස; යථාහ:–

“න මෙ ආචරියො අත්ථි සදිසො මෙ න විජ්ජති
සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො”ති.[a]

---

a. මජ්ඣිමනිකාය–අරියපරියෙසන සුත්ත.

මහෙසිනොති මහන්තෙ සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ එසි ගවෙසීති මහෙසි, තස්ස මහෙසිනො; **නරමරූ**ති නරා ච අමරා ච; **උක්කුට්ඨි**නිද්දෙසො පනායං, සබ්බෙපි දසසහස්සිලොකධාතුයා නාගයක්ඛාදයොපි ආමොදිතාව. **බුද්ධබීජඞ්කුරො අය**න්ති අයං කිර බුද්ධඞ්කුරො උප්පන්නොති ආමොදිතාති අත්ථො. **උක්කුට්ඨිසද්දා**ති උන්නාදසද්දා වත්තන්ති; **අප්ඵොටෙන්තී**ති හත්ථෙහි බාහා අභිහනන්ති; **දසසහස්සී**ති දසසහස්සී ලොකධාතුයො; **සදෙවකා**ති සහ දෙවෙහි සදෙවකා දසසහස්සී නමස්සන්තීති අත්ථො. **යදිමස්සා**ති යදි ඉමස්ස; අයමෙව වා පාඨො. **විරජ්ඣිස්සාමා**ති යදි න සම්පාපුණිස්සාම; **අනාගතම්හි අද්ධානෙ**ති අනාගතෙ කාලෙ; **හෙස්සාමා**ති භවිස්සාම; **සම්මුඛා ඉම**න්ති සම්මුඛීභූතා ඉමස්ස; සාමි අත්ථෙ උපයොගවචනං; **නදිං තරන්තා**ති නදී තරණකා; "නදිතරන්තා"තිපි පාඨො. **පටිතිත්ථ**න්ති පටිමුඛතිත්ථං; **විරජ්ඣියා**ති විරජ්ඣිත්වා; **යදි මුඤ්චාමා**ති යදි ඉමං භගවන්තං මුඤ්චිත්වා අකතකිච්චා භවිස්සාමාති අත්ථො. **මම කම්මං පකිත්තෙන්තා**ති මම භාවිතමත්ථං ව්‍යාකරිත්වා; **දක්ඛිණං පදමුද්ධරී**ති දක්ඛිණං පදං උක්ඛිපි; "කතපදක්ඛිණො"තිපි පාඨො. **ජිනපුත්තා**ති දීපඞ්කරස්ස සත්ථුනො සාවකා; **දෙවා මනුස්සා අසුරා ච අභිවාදෙත්වාන පක්කමු**න්ති දෙවාදයො සබ්බෙපි ඉමෙ මං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා පුප්ඵාදීහි පූජෙත්වා සුප්පතිට්ඨිතපඤ්චඞ්ගා වන්දිත්වා නිවත්තිත්වා පුනප්පුනං ඔලොකෙත්වා මධුරත්ථව්‍යඤ්ජනාහි නානප්පකාරාහි ථුතීහි වණ්ණෙන්තා පක්කමිංසු; **නරා නාගා ච ගන්ධබ්බා අභිවාදෙත්වාන පක්කමු**න්තිපි පාඨො. **දස්සනං මෙ අතික්කන්තෙ**ති මම දස්සනවිසයං භගවති අතික්කන්තෙ; **ජහිතෙ දස්සනූපචාරෙ**තිපි පාඨො. **සසඞ්ඝෙ**ති සද්ධිං සඞ්ඝෙන සසඞ්ඝෙ; **සයනා වුට්ඨහිත්වානා**ති නිපන්නට්ඨානතො කලලන්තා උට්ඨහිත්වා; **පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා**ති කතපල්ලඞ්කො හුත්වා පුප්ඵරාසිම්හි නිසීදිත්වාති අත්ථො. **හට්ඨො හට්ඨෙන චිත්තෙන ආසනා උට්ඨහිං තදා**තිපි පාඨො. සො උත්තානත්ථොව. **පීතියා ච අභිස්සන්නො**ති පීතිපරිප්ඵුටො; **වසීභූතො**ති වසීභාවප්පත්තො; **ඣානෙ**සූති රූපාවචර අරූපාවචර ඣානෙසු; **සහස්සියම්හී**ති දසසහස්සියං; **ලොකම්හී**ති ලොකධාතුයා; **මෙ සමො**ති මයා සදිසො; අවිසෙසෙන මෙ සමො නත්ථීති වත්වා ඉදානි තමෙව නියමෙන්තො "අසමො ඉද්ධිධම්මෙසූ"ති ආහ. තත්ථ **ඉද්ධිධම්මෙසූ**ති පඤ්චසු ඉද්ධීසූති අත්ථො. **අලභි**න්ති පටිලභිං; **ඊදිසං සුඛ**න්ති ඊදිසං සොමනස්සං.

අථ සුමෙධතාපසො දසබලස්ස ව්‍යාකරණං සුත්වා බුද්ධභාවං කරතලගතමිව මඤ්ඤමානො පමුදිතහදයො දසසු ලොකධාතුසහස්සෙසු සුද්ධාවාස මහාබ්‍රහ්මානො අතීතබුද්ධදස්සාවිනො නියතබොධිසත්තානං ව්‍යාකරණෙ උප්පජ්ජමානපාටිහාරියදස්සනෙන තථාගතවචනස්ස අවිතථත්තං පකාසෙන්තො මං පරිතොසයන්තා ඉමා ගාථායො ආහංසූති දස්සෙන්තො "පල්ලඞ්කාභුජනෙ මය්හ"න්ති ආදිමාහ

තත්‍ථ **පල්ලඞ්කාභුජනෙ මය්හ**න්ති මම පල්ලඞ්කාභුජනෙ; අයමෙව වා පාඨො. **දසසහස්සාධිවාසිනො**ති දසසහස්සීවාසිනො මහාබ්‍රහ්මානො; **යා පුබ්බෙ**ති යානි පුබ්බෙ; විභත්තිලොපං කත්වා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **පල්ලඞ්කවරමාභුජෙ**ති පල්ලඞ්කාභුජනෙ; **නිමිත්තානි පදිස්සන්ති**ති නිමිත්තානි පදිස්සිංසූති අත්‍ථො; අතීතවචනෙ වත්තබ්බෙ වත්තමානවචනං වුත්තං; කිඤ්චාපි වුත්තං අතීතවසෙන අත්‍ථො ගහෙතබ්බො. **තානි අජ්ජ පදිස්සරෙ**ති පුබ්බෙපි නියතබොධිසත්තානං පල්ලඞ්කාභුජනෙ යානි නිමිත්තානි උප්පජ්ජිංසු තානි නිමිත්තානි අජ්ජ පදිස්සරෙ, තස්මා ත්වං ධුවමෙව බුද්ධො භවිස්සසීති අත්‍ථො. න පන තානියෙව නිමිත්තානි උප්පජ්ජිංසු, තං සදිසත්තා "තානි අජ්ජ පදිස්සරෙ"ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **සීත**න්ති සීතත්තං; **බ්‍යපගත**න්ති ගතං විගතං; **තානී**ති සීතවිගමන උණ්හූපසමනානීති අත්‍ථො. **නිස්සද්දා**ති අසද්දා අනිග්ඝොසා; **නිරාකුලා**ති අනාකුලා; අයමෙව වා පාඨො. **න සන්දන්තී**ති න වහන්ති නප්පවත්තන්ති; **සවන්තියො**ති නදියො; **තානී**ති අවායනඅසන්දනානි; **ඵලජා**ති පුථවිතලෙ පබ්බතරුක්ඛෙසු ජාතානි; **දකජා**ති ඔදකානි පුප්ඵානි; **පුප්ඵන්තී**ති පුබ්බෙ බොධිසත්තානං පුප්ඵිංසු; අතීතත්‍ථෙ වත්තමානවචනං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **තෙපජ්ජ පුප්ඵිතානී**ති තානි පුප්ඵානි අජ්ජ පුප්ඵිතානීති අත්‍ථො; **ඵලභාරා**ති ඵලධාරා; **තෙපජ්ජා**ති තෙපි අජ්ජ; පුල්ලිඞ්ගවසෙන "තෙපී"ති වුත්තං "ලතා ච රුක්ඛා වා"ති වුත්තත්තා. **ඵලිතා**ති සඤ්ජාතඵලා; **ආකාසට්ඨා ච භුම්මට්ඨා චා**ති ආකාසගතා ච භූමිගතා ච; **රතනානී**ති මුත්තාදීනි රතනානි; **ජොතන්තී**ති ඔභාසන්ති; **මානුසකා**ති මනුස්සානං සන්තකා මානුසකා; **දිබ්බා**ති දෙවානං සන්තකා දිබ්බා; **තුරියා**ති ආතතං විතතං ආතතවිතතං සුසිරං ඝනන්ති පඤ්ච තුරියානි; තත්‍ථ ආතතං නාම චම්මපරියොනද්ධෙසු භෙරිආදීසු එකතලතුරියං. විතතං නාම උභයතලං. ආතතවිතතං නාම සබ්බතො පරියොනද්ධං මහතිවල්ලකී ආදිකං. සුසිරං නාම වංසාදිකං. ඝනං නාම සම්මතාලාදිකං. **වජ්ජන්තී**ති හෙට්ඨා වුත්තනයෙන වජ්ජිංසූති; අතීතත්‍ථෙ වත්තමානවචනං වෙදිතබ්බං. එස නයො උපරි ඊදිසෙසු වචනෙසුපි. **අභිරවන්තී**ති තත්‍ර කුසලෙහි මුඤ්චිතා ඉප්පතාලිතා සුවාදිතා විය අභිරවන්ති; අභිනදන්තීති අත්‍ථො. **විචිත්තපුප්ඵා**ති විචිත්‍රානි නානාගන්ධවණ්ණානි පුප්ඵානි; **අභිවස්සන්තී**ති අභිවස්සිංසු; නිපතිංසූති අත්‍ථො. **තෙපී**ති තානිපි විචිත්‍රපුප්ඵානි අභිවස්සන්තානි පදිස්සන්ති දෙව බ්‍රහ්මගණෙහි ඔකිරියමානානීති අධිප්පායො. **ආභුජන්තී**ති ඔසක්කන්ති; **තෙපජ්ජුභො**ති තෙපි අජ්ජ උභො මහාසමුද්ද දසසහස්සියො; **අභිරවන්තී**ති අභිනදන්ති; **නිරයෙසු-දසසහස්සා**ති අනෙකසහස්සා; **නිබ්බන්තී**ති සම්මන්ති; සන්තිං උපෙන්තීති අත්‍ථො. **තාරකා**ති නක්ඛත්තානි; **තෙපි අජ්ජ පදිස්සන්තී**ති සුරියස්ස විමලභාවා තාරකා අජ්ජ දිවා දිස්සන්ති; **අනොවට්ඨෙන තා**ති අනොවට්ඨෙ හි; භුම්මත්‍ථෙ කරණවචනං දට්ඨබ්බං; අථවා "අනොවට්ඨෙ"ති අනභිවට්ඨෙපි; "තා"ති නිපාතමත්තං; 'සුත්වාන දූතවචනන්ති' ආදීසු විය. **තම්පජ්ජුබ්භිජ්ජතෙ**ති තම්පි උදකං

අජ්ජ උබ්භිජ්ජිත්වා උට්ඨහන්තීති අත්ථො. **මහියාති** පඨවියා; නිස්සක්කවචනං. **තාරගණාති** ගහනක්ඛත්තාදයො සබ්බෙ තාරගණා; **නක්ඛත්තානීති** නක්ඛත්තතාරා ච; **ගගනමණ්ඩලෙති** සකලං ගගනමණ්ඩලං; විරොචන්තීති අත්ථො. **බිලාසයාති** බිලාසයා අහි නකුල කුම්භීල ගොධාදයො; **දරීසයාති** දරිසයා; අයමෙව වා පාඨො. **සකාසයාති** අත්තනො ආසයතො; “තදාසයා”තිපි පාඨො. තස්ස තදා තස්මිං කාලෙ ආසයතො බිලතොති අත්ථො. **නික්ඛමන්තීති** නික්ඛමිංසු; **ඡුඩ්ඩාති** සුඡුඩ්ඩා; සුවුඩ්ඪාරිතාති අත්ථො. **අරතීති** උක්කණ්ඨා; **සන්තුට්ඨාති** පරමෙන සන්තුට්ඨෙන සන්තුට්ඨා; **විනස්සන්තීති** විගච්ඡන්ති; **රාගොති** කාමරාගො; **තදා තනූති** ඔමත්තකො හොති; ඉමිනා පරියුට්ඨානාභාවං දීපෙති. **විහතාති** විනට්ඨා; **තදාති** පුබ්බෙ බොධිසත්තානං පල්ලඞ්කාභුජනෙති අත්ථො. **න භවන්තීති** න හොන්ති; **අජ්ජ පෙක්ඛන්තීති** අජ්ජ තව පල්ලඞ්කාභුජනෙපීති අත්ථො. එතං භයං න හොති; **තෙන ලිඞ්ගෙන ජානාමාති** තෙන කාරණෙන සබ්බෙව මයං ජානාම; යං ත්වං බුද්ධො භවිස්සතීති අත්ථො. **අනුද්ධංසතීති** අනුද්ධං ගච්ඡති න භවති න හොති; **අනිට්ඨගන්ධාති** දුග්ගන්ධා; **පක්කමන්තීති** විගච්ඡන්ති; **පවායතීති** පවායි; **සොපජ්ජාති** සොපි දිබ්බගන්ධො අජ්ජ; **පදිස්සන්තීති** පදිස්සිංසු; **තෙපජ්ජාති** තෙපි සබ්බෙ දෙවා අජ්ජ; **යාවතාති** පරිච්ඡෙදත්ථෙ නිපාතො; යාවතකාති අත්ථො. **කුඩ්ඩාති** පාකාරා; **න හොන්තාවරණාති** ආවරණකරා න අහෙසුං; **තදාති** පුබ්බෙ; **ආකාසභූතාති** තෙ කවාට කුඩ්ඩ පබ්බතා ආවරණං තිරොකරණං කාතුං අසක්කොන්තා අජ්ඣාකාස භූතාති අත්ථො. **චුතීති** මරණං; **උපපත්තීති** පටිසන්ධි ජාති; **ඛණෙති** පුබ්බ බොධිසත්තානං පල්ලඞ්කාභුජනක්ඛණෙ; **න විජ්ජතීති** නාහොසි; **තානිපජ්ජාති** තානිපි අජ්ජ; තව උපපජ්ජනානීති අත්ථො. **මා නිවත්තීති** මා පටික්කමි; **අභික්කමාති** පරක්කම; සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

තතො සුමෙධපණ්ඩිතො දීපඞ්කරස්ස දසබලස්ස දසසහස්ස චක්කවාළදෙවතානඤ්ච වචනං සුත්වා භිය්‍යොසොමත්තාය සඤ්ජාතුස්සාහො හුත්වා චින්තෙසි: බුද්ධා නාම අමොඝවචනා, නත්ථි බුද්ධානං කථාය අඤ්ඤථත්තං, යථාහි ආකාසෙ ඛිත්ත ලෙඩ්ඩුස්ස පතනං ජාතස්ස මරණං අරුණෙ උග්ගතෙ සුරියස්ස උට්ඨානං ආසයා නික්ඛන්තස්ස සීහස්ස සීහනාද නදනං ගරුගබ්භාය ඉත්ථියා භාරමොචනං ධුවං අවස්සං භාවී, එවමෙව බුද්ධානං වචනං නාම ධුවං අමොඝං, අද්ධා අහං බුද්ධො භවිස්සාමීති. තෙන වුත්තං:–

බුද්ධස්ස වචනං සුත්වා දසසහස්සීන චූභයං,
තුට්ඨහට්ඨො පමුදිතො එවං චින්තෙසහං තදා.

අද්වෙජ්ඣවචනා බුද්ධා අමොඝවචනා ජිනා,
විතථං නත්ථි බුද්ධානං ධුවං බුද්ධො භවාමහං.

යථා ඛිත්තං නභෙ ලෙඩ්ඩු ධුවං පතති භූමියං,
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං වචනං ධුවසස්සතං,
විතථං නත්ථි බුද්ධානං ධුවං බුද්ධො භවාමහං.

යථාපි සබ්බසත්තානං මරණං ධුවසස්සතං,
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං වචනං ධුවසස්සතං,
විතථං නත්ථි බුද්ධානං ධුවං බුද්ධො භවාමහං.

යථා රත්තික්ඛයෙ පත්තෙ සුරියස්සුග්ගමනං ධුවං,
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං වචනං ධුවසස්සතං,
විතථං නත්ථි බුද්ධානං ධුවං බුද්ධො භවාමහං.

යථා නික්ඛන්තසයනස්ස සීහස්ස නදනං ධුවං,
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං වචනං ධුවසස්සතං,
විතථං නත්ථි බුද්ධානං ධුවං බුද්ධො භවාමහං.

යථා ආපන්නසත්තානං භාරමොරොපනං ධුවං,
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං වචනං ධුවසස්සතං,
විතථං නත්ථි බුද්ධානං ධුවං බුද්ධො භවාමහං.

තත්ථ **බුද්ධස්ස වචනං සුත්වා දසසහස්සීනචූභය**න්ති දීපඞ්කර සම්මාසම්බුද්ධස්ස ච දසසහස්සචක්කවාළ දෙවතානඤ්ච වචනං සුත්වා; **උභය**න්ති උභයෙසං; සාමිඅත්ථෙ පච්චත්තවචනං උභයවචනං වා. **එවං චින්තෙසහ**න්ති එවං චින්තෙසිං අහං; **අද්වෙජ්ඣවචනා**ති ද්වෙධා අප්පවත්තවචනා; එකංසවචනාති අත්ථො. **අවජ්ඣවචනා**තිපි පාඨො. තස්ස නිද්දෙසවචනාති අත්ථො. **අමොඝවචනා**ති අවිතථවචනා; **විතථ**න්ති විතථවචනං; නත්ථීති අත්ථො. **ධුවං බුද්ධො භවාමහ**න්ති එකංසෙනෙව බුද්ධො භවිස්සාමීති; නියතවසෙන අවස්සංභාවිවසෙන වත්තමානවචනං කතන්ති වෙදිතබ්බං. **සුරියස්සුග්ගමන**න්ති සුරියස්ස උදයනං; අයමෙව වා පාඨො. **ධුවසස්සත**න්ති එකන්තභාවීචෙව සස්සතඤ්ච; **නික්ඛන්තසයනස්සා**ති සයනතො නික්ඛන්තස්ස; **ආපන්නසත්තාන**න්ති ගරුගබ්භානං; ගබ්භිනීනන්ති අත්ථො. **භාරමොරොපන**න්ති භාරඔරොපනං; ගබ්භස්ස ඔරොපනන්ති අත්ථො. මකාරො පදසන්ධිකරො, සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති. සචාහං අද්ධා බුද්ධො භවිස්සාමීති එවං කතසන්නිට්ඨානො බුද්ධකාරකෙ ධම්මෙ උපධාරෙතුං: කහන්නුඛො බුද්ධකාරකධම්මා? කිං උද්ධං අධො දිසාසු විදිසාසූති? අනුක්කමෙන සකලධම්මධාතුං විචිනන්තො පුබ්බබොධිසත්තෙහි ආසෙවිතං නිසෙවිතං පඨමං දානපාරමිං දිස්වා එවං අත්තානං ඔවදි:

සුමෙධපණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය පඨමං දානපාරමිං පූරෙය්‍යාසි. යථාහි නික්කුජ්ජිතො උදකකුම්භො නිස්සෙසං කත්වා උදකං වමතියෙව න පච්චාහරති, එවමෙව ධනං වා යසං වා පුත්තදාරං වා අඞ්ගපච්චඞ්ගං වා අනොලොකෙත්වා සබ්බසම්පත්ති යාචකානං සබ්බං ඉච්ඡිතිච්ඡිතං නිස්සෙසං කත්වා දදමානො බොධිමූලෙ නිසීදිත්වා බුද්ධො භවිස්සතීති පඨමං දානපාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:–

හන්ද බුද්ධකරෙ ධම්මෙ විචිනාමි ඉතො චිතො,
උද්ධං අධො දසදිසා යාවතා ධම්මධාතුයා.

විචිනන්තො තදාද්දක්ඛිං පඨමං දානපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි අනුචිණ්ණං මහාපථං.

ඉමං ත්වං පඨමං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
දානපාරමිතං ගච්ඡ යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසි.

යථාපි කුම්භො සම්පුණ්ණො යස්ස කස්සචි අධොකතො,
වමතෙ උදකං නිස්සෙසං න තත්ථ පරිරක්ඛති.

තථෙව යාචකෙ දිස්වා හීනමුක්කට්ඨමජ්ඣිමෙ,
දදාහි දානං නිස්සෙසං කුම්භො විය අධොකතොති.

තත්ථ හන්දාති වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො; **බුද්ධකරෙ ධම්මෙති** බුද්ධත්තකරෙ ධම්මෙ; බුද්ධත්තකරා නාම ධම්මා දානපාරමිතාදයො දස ධම්මා. **විචිනාමීති** විචිනිස්සාමි; උපපරික්ඛිස්සාමීති අත්ථො. **ඉතො චිතොති** ඉතො ඉතො; අයමෙව වා පාඨො, තත්ථ තත්ථ විචිනාමීති අත්ථො. **උද්ධන්ති** දෙවලොකෙ; **අධොති** මනුස්සලොකෙ; **දසදිසාති** දසසු දිසාසු; කත්ථ නු ඛො තෙ බුද්ධකාරකධම්මා උද්ධං අධො තිරියං දිසාසු විදිසාසූති? අධිප්පායො. **යාවතා ධම්මධාතුයාති** එත්ථ යාවතාති පරිච්ඡෙදවචනං; ධම්මධාතුයාති සභාවධම්මස්ස පවත්තනීති වචනසෙසො දට්ඨබ්බො. කිං වුත්තං හොති? යාවතිකා සභාවධම්මානං කාමරූපාරූපධම්මානං පවත්ති තාවතිකං විචිනිස්සාමීති අත්ථො. **විචිනන්තොති** වීමංසන්තො උපපරික්ඛන්තො; **පුබ්බකෙහීති** පොරාණෙහි බොධිසත්තෙහි; **අනුචිණ්ණන්ති** ආචිණ්ණං ආසෙවිතං; **සමාදියාති** සමාදියනං කරොහි; අජ්ජ පට්ඨාය අයං දානපාරමී පූරෙතබ්බා මයාති අත්ථො. **දානපාරමිතං ගච්ඡාති** දානපාරමිං ගච්ඡ; පූරයාති අත්ථො. **යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසීති** බොධිමූලං උපගන්ත්වා අනුත්තරං සම්බොධිං පත්තුං ඉච්ඡසි සචෙ; **යස්ස කස්සචීති** උදකස්ස වා ඛීරස්ස වා යස්ස කස්සචි; සම්පුණ්ණසද්දයොගෙ සති සාමිවචනං ඉච්ඡන්ති සද්දවිදූ, කරණත්ථෙ වා සාමිවචනං; යෙන කෙනචීති අත්ථො. **අධොකතොති** හෙට්ඨාමුඛීකතො; **න තත්ථ පරිරක්ඛතීති** තස්මිං න පරිරක්ඛති; **වමතෙවාති** නිස්සෙසං උදකං වමතෙවාති අත්ථො. **හීනමුක්කට්ඨමජ්ඣිමෙති** හීන මජ්ඣිම පණීතෙ; මකාරො පදසන්ධිකරො. **කුම්භො විය අධොකතොති** හෙට්ඨාමුඛීකතො විය; යාචකෙ උපගතෙ දිස්වා ත්වං සුමෙධ අත්තනො අනවසෙසෙත්වා සබ්බධනපරිච්චාගෙන දානපාරමිං අඞ්ගපරිච්චාගෙන උපපාරමිං ජීවිතපරිච්චාගෙන පරමත්ථපාරමිඤ්ච පූරෙහීති එවං අත්තනාව අත්තානං ඔවදි.

අථස්ස න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකෙහි ධම්මෙහි භවිතබ්බන්ති උත්තරිම්පි උපධාරයතො දුතියං සීලපාරමිං දිස්වා එතදහොසි: සුමෙධපණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය සීලපාරමිං පූරෙය්‍යාසි යථා චමරීමිගො නාම ජීවිතම්පි අනොලොකෙත්වා අත්තනො වාලමෙව රක්ඛති, එවං ත්වම්පි ඉතො පට්ඨාය ජීවිතම්පි අනොලොකෙත්වා සීලමෙව රක්ඛන්තො බුද්ධො භවිස්සසීති දුතියං සීලපාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:-

න හෙතෙ එත්තකායෙව බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ,
අඤ්ඤෙපි විචිනිස්සාමි යෙ ධම්මා බොධිපාචනා.

විචිනන්තො තදද්දක්ඛිං දුතියං සීලපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං දුතියං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
සීලපාරමිතං ගච්ඡ යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසි.

යථාපි චමරී වාලං කිස්මිඤ්චි පතිලග්ගිතං,
උපෙති මරණං තත්ථ න විකොපෙති වාලධිං.

තථෙව චතුසු භූමිසු සීලානි පරිපූරය,
පරිරක්ඛ සබ්බදා සීලං චමරී විය වාලධින්ති.

තත්ථ **න හෙතෙති** න හි එතෙ යෙව; **බොධිපාචනාති** මග්ගපරිපාචනා; සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපරිපාචනා වා; **දුතියං සීලපාරමින්ති** සීලං නාම සබ්බෙසං කුසලධම්මානං පතිට්ඨා, සීලෙ පතිට්ඨිතො කුසලධම්මෙහි න පරිහායති, සබ්බෙ ලොකිය ලොකුත්තරගුණෙ පටිලභති, තස්මා සීලපාරමී පූරෙතබ්බා; දුතියං සීලපාරමිං අද්දක්ඛින්ති අත්ථො. **ආසෙවිත නිසෙවිතන්ති** ආසෙවිතඤ්චෙව බහුලීකතඤ්ච; **චමරීති** චමරිමිගො; **කිස්මිඤ්චීති** යත්ථ කත්ථචි රුක්ඛ ලතා කණ්ටකාදීසු අඤ්ඤතරස්මිං; **පතිවිලග්ගිතන්ති** පතිවිලග්ගං; **තත්ථාති** යත්ථ ලග්ගිතං තත්ථෙව ඨත්වා මරණං උපගච්ඡති; **න විකොපෙතීති** න ඡින්දති; **වාලධින්ති** වාලං ඡින්දිත්වා න ගච්ඡති, තත්ථෙව මරණං උපෙතීති අත්ථො. **චතුසු භූමිසු සීලන්ති** චතුසු ඨානෙසු විභත්ත සීලානි; පාතිමොක්ඛසංවර ඉන්ද්‍රියසංවර ආජීවපාරිසුද්ධි පච්චයසන්නිස්සිත වසෙනාති අත්ථො. භූමිවසෙන පන චීසුයෙව භූමිසු පරියාපන්නානං තම්පි ච කුසලමෙවාති; **පරිපූරයාති** ඛණ්ඩ ඡිද්ද සබලාදි අභාවෙන පරිපූරය; **සබ්බදාති** සබ්බකාලං; **චමරී වියාති** චමරී ඉව; සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙව.

අථස්ස න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බන්ති උත්තරිම්පි උපධාරයතො තතියං නෙක්ඛම්මපාරමිං දිස්වා එතදහොසි: සුමෙධපණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය නෙක්ඛම්මපාරමිම්පි පූරෙය්‍යාසි, යථා පන සුචිරම්පි බන්ධනාගාරෙ වසමානො පුරිසො න තත්ථ සිනෙහං කරොති, අථ ඛො උක්කණ්ඨිතො අවසිතුකාමො හොති, එවමෙව තුවම්පි සබ්බභවෙ බන්ධනාගාරසදිසෙ කත්වා පස්ස, සබ්බභවෙහි උක්කණ්ඨිතො මුඤ්චිතුකාමො හුත්වා නෙක්ඛම්මාභිමුඛොව හොහි. එවං බුද්ධො භවිස්සසීති තතියං නෙක්ඛම්මපාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:-

න හෙතෙ එත්තකා යෙව බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ,
අඤ්ඤෙපි විචිනිස්සාමි යෙ ධම්මා බොධිපාචනා.

විචිනන්තො තදද්දක්ඛිං තතියං නෙක්ඛම්මපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං තතියං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
නෙක්ඛම්මපාරමිං ගච්ඡ යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසි.

යථා අන්දුඝරෙ පුරිසො චිරවුත්ථො දුඛද්දිතො,
න තත්ථ රාගං අභිජනෙති මුත්තිං යෙව ගවෙසති.

තථෙව ත්වං සබ්බභවෙ පස්ස අන්දුඝරෙ විය,
නෙක්ඛම්මාභිමුඛො හොහි භවතො පරිමුත්තියාති.

තත්ථ **අන්දුඝරෙති** බන්ධනාගාරෙ; **චිරවුත්ථොති** චිරකාලවුත්ථො; **දුඛද්දිතොති** දුක්ඛපීළිතො; **තත්ථාති** අන්දුඝරෙ; **රාගන්ති** සිනෙහං; **න ජනෙතීති** න උප්පාදෙති; ඉමං අන්දුඝරං මුඤ්චිත්වානෙවාහමඤ්ඤත්‍ර ගමිස්සාමීති එවං තත්ථ රාගං න ජනෙති; කිං කරොති?, **මුත්තිං යෙව ගවෙසතීති** මුත්තිං යෙව මොක්ඛං යෙව ගවෙසතීති අධිප්පායො. **නෙක්ඛම්මාභිමුඛොති** නික්ඛමනාභිමුඛො හොහි; **භවතොති** සබ්බෙහි භවෙහි; **පරිමුත්තියාති** පරිමොචනත්ථාය; "නෙක්ඛම්මාභිමුඛො හුත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සතී"තිපි පාඨො. සෙසමෙත්ථාපි උත්තානත්ථමෙවාති.

අථස්ස න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බන්ති උත්තරිම්පි උපධාරයතො චතුත්ථං පඤ්ඤාපාරමිං දිස්වා එතදහොසි: සුමෙධපණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය පඤ්ඤාපාරමිං පූරෙය්‍යාසි, හීන මජ්ඣිමුක්කට්ඨෙසු කඤ්චි අවජ්ජෙත්වා සබ්බෙපි පණ්ඩිතෙ උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යාසි, යථාපි පිණ්ඩචාරිකො භික්ඛු හීනාදිභෙදෙසු කුලෙසු කිඤ්චි කුලං අවිවජ්ජෙත්වා පටිපාටියා පිණ්ඩාය චරන්තො ඛිප්පං යාපනමත්තං ලභති, එවං ත්වම්පි සබ්බපණ්ඩිතෙ උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡන්තො බුද්ධො භවිස්සසීති චතුත්ථං පඤ්ඤාපාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:-

නහෙතෙ එත්තකායෙව බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ,
අඤ්ඤෙපි විචිනිස්සාමි යෙ ධම්මා බොධිපාචනා.

විචිනන්තො තදා දක්ඛිං චතුත්ථං පඤ්ඤාපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං චතුත්ථං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
පඤ්ඤාය පාරමිං ගච්ඡ යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසි.

යථාහි භික්ඛු භික්ඛන්තො හීන මුක්කට්ඨ මජ්ඣිමෙ,
කුලානි න විවජ්ජෙන්තො එවං ලභති යාපනං.

තථෙව ත්වං සබ්බකාලං පරිපුච්ඡන්තො බුධං ජනං,
පඤ්ඤාය පාරමිං ගන්ත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසීති.

තත්ථ **භික්ඛන්තොති** පිණ්ඩාය චරන්තො; **හීනමුක්කට්ඨමජ්ඣිමෙති** හීනුක්කට්ඨමජ්ඣිමානි කුලානීති අත්ථො. ලිඞ්ගවිපරියාසො කතො. **න විවජ්ජෙන්තොති** න පරිහරන්තො; ඝරපටිපාටිං මුඤ්චිත්වා චරන්තො විවජ්ජති නාම, එවං අකත්වාති අත්ථො. **යාපනන්ති** යාපනමත්තං; පාණ්ඩා

රණං ආහාරං ලභතීති අත්ථො; **පරිපුච්ඡන්තා**ති "කිං භන්තෙ කුසලං කිං අකුසලං කිං සාවජ්ජං කිං අනවජ්ජ"න්තිa ආදිනා නයෙන තත්ථ තත්ථ අභිඤ්ඤාතෙ පණ්ඩිතෙ ජනෙ උපසඞ්කමිත්වා පරිපුච්ඡන්තොති අත්ථො. **බුධං ජන**න්ති පණ්ඩිත ජනං; "බුධෙ ජනෙ"තිපි පාඨො. **පඤ්ඤාය පාරමී**ති "පඤ්ඤාපාරමිතං ගන්ත්වා"තිපි පාඨො. සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති.

අථස්ස න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බන්ති උත්තරිම්පි උපධාරයතො පඤ්චමං විරියපාරමිං දිස්වා එතදහොසි: සුමෙධපණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය විරියපාරමිං පූරෙය්‍යාසි, යථාපි සීහො මිගරාජා සබ්බඉරියාපථෙසු දළ්හවිරියො හොති, එවං ත්වම්පි සබ්බභවෙසු සබ්බඉරියාපථෙසු දළ්හවිරියො අනොලීන විරියො සමානො බුද්ධො භවිස්සතීති පඤ්චමං විරියපාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:-

> නහෙතෙ එත්තකා යෙව බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ,
> අඤ්ඤෙපි විචිනිස්සාමි යෙ ධම්මා බොධිපාචනා.
>
> විචිනන්තො තදද්දක්ඛිං පඤ්චමං විරියපාරමිං,
> පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.
>
> ඉමං ත්වං පඤ්චමං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
> විරියපාරමිතං ගච්ඡ යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසි.
>
> යථාපි සීහො මිගරාජා නිසජ්ජට්ඨාන චඞ්කමෙ,
> අලීනවිරියො හොති පග්ගහිතමනො සදා.
>
> තථෙව ත්වං සබ්බභවෙ පග්ගණ්හ විරියං දළ්හං,
> විරියපාරමිතං ගන්ත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසීති.

තත්ථ **අලීනවිරියො**ති අනොලීනවිරියො; **සබ්බභවෙ**ති ජාත ජාත භවෙ; සබ්බෙසු භවෙසූති අත්ථො. "ආරද්ධවිරියො හුත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසී"තිපි පාඨො. සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති.

අථස්ස න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බන්ති උත්තරිං උපධාරයතො ඡට්ඨමං ඛන්තිපාරමිං දිස්වා එතදහොසි: සුමෙධපණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය ඛන්තිපාරමිං පූරෙය්‍යාසි. සම්මානනෙපි අවමානනෙපි ඛමොව භවෙය්‍යාසි, යථාහි පථවියං නාම සුචිම්පි පක්ඛිපන්ති අසුචිම්පි න ච තෙන පථවි සිනෙහං පටිඝං වා කරොති, ඛමති සහති අධිවාසෙතියෙව, එව මෙව ත්වම්පි සබ්බෙසං සම්මානනාවමානනෙසු ඛමො සමානො බුද්ධො භවිස්සසීති ඡට්ඨමං ඛන්තිපාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:-

> නහෙතෙ එත්තකායෙව බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ,
> අඤ්ඤෙපි විචිනිස්සාමි යෙ ධම්මා බොධිපාචනා.

a. මජ්ඣිමනිකාය-චූළකම්මවිභඞ්ග සුත්ත.

විචිනන්තො තදද්දක්ඛිං ඡට්ඨමං ඛන්තිපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං ඡට්ඨමං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
තත්ථ අද්වෙජ්ඣමනසො සම්බොධිං පාපුණිස්සසි.

යථාපි පඨවී නාම සුචිම්පි අසුචිම්පි ච,
සබ්බං සහති නික්ඛෙපං න කරොති පටිඝං තයා.

තථෙව ත්වම්පි සබ්බෙසං සම්මානනාවමානනක්ඛමො,
ඛන්තිපාරමිතං ගන්ත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසීති.

තත්ථ **අද්වෙජ්ඣමනසොති** එකංස මානසො; **සුචිම්පීති** චන්දන කුඞ්කුම ගන්ධමාලාදි සුචිම්පි; **අසුචිම්පීති** අහි කුක්කුර මනුස්ස කුණප ගූථ මුත්ත ඛෙළ සිඞ්ඝානිකාදි අසුචිම්පි; **සහතීති** ඛමති, අධිවාසෙති; **නික්ඛෙපන්ති** නික්ඛිත්තං; **පටිඝන්ති** කොධං; **තයාති** තාය වුත්තියා තාය නිබන්තියා; "පටිඝං දය"න්තිපි පාඨො. තස්සත්ථො: තෙන නික්ඛෙපෙන පටිඝානුරොධං න කරොතීති අත්ථො. **සම්මානනාවමානනක්ඛමොති** සබ්බෙසං සම්මානාවමාන සහො ත්වම්පි භවාති අත්ථො. "තථෙව ත්වම්පි සබ්බභවෙ සම්මානන විමානනක්ඛමො"තිපි පඨන්ති. "ඛන්තියා පාරමිං ගන්ත්වා"තිපි පාඨො. තස්සා ඛන්තියා පාරමි පූරණවසෙන ගන්ත්වාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති. ඉතො පරං එත්තකම්පි අවත්වා යත්ථ යත්ථ විසෙසො තං තමෙව වදිත්වා පාඨන්තරං දස්සෙත්වා ගමිස්සාමාති.

අථස්ස න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බන්ති උත්තරිම්පි උපධාරයතො සත්තමං සච්චපාරමිං දිස්වා එතදහොසි: සුමෙධපණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය සත්තමං සච්චපාරමිං පූරෙය්‍යාසි, අසනියා මත්ථකෙ පතමානායපි ධනාදීනං අත්ථාය ඡන්දාදීනං වසෙන සම්පජානමුසාවාදං නාම මා භාසි. යථාපි ඔසධී තාරකා නාම සබ්බඋතූසු අත්තනො ගමනවීථිං විජහිත්වා අඤ්ඤාය වීථියා න ගච්ඡති සකවීථියාව ගච්ඡති. එවමෙව ත්වම්පි සච්චං පහාය මුසාවාදං නාම අවදන්තොයෙව බුද්ධො භවිස්සසීති සත්තමං සච්චපාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:-

න හෙතෙ එත්තකායෙව බුද්ධධම්මා -පෙ-

විචිනන්තො තදද්දක්ඛිං සත්තමං සච්චපාරමිං.
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං සත්තමං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
තත්ථ අද්වෙජ්ඣවචනො සම්බොධිං පාපුණිස්සසි.

යථාපි ඔසධී නාම තුලාභූතා සදෙවකෙ,
සමයෙ උතුවස්සෙ වා න වොක්කමති වීථිතො.

තථෙව ත්වම්පි සච්චෙසු මා වොක්කමසි වීථිතො,
සච්චපාරමිතං ගන්ත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසීති.

තත්‍ථ **තත්‍ථාති** සච්චපාරමියං; **අද්වෙජ්ඣවචනොති** අවිතථවචනො; **ඔසධී නාමාති** ඔසධීතාරකා; ඔසධ[1]ගහණෙ ඔසධීතාරකං උදිතං දිස්වා ඔසධා ගය්හන්ති, තස්මා 'ඔසධීතාරකා'ති වුච්චති. **තුලාභූතාති** පමාණභූතා; **සදෙවකෙති** සදෙවකස්ස ලොකස්ස; **සමයෙති** වස්සසමයෙ; **උතුවස්සෙති** හෙමන්තගිම්හෙසු; "සමයෙ උතුවට්ටෙ"තිපි පාඨො. තස්ස- **සමයෙති** ගිම්හෙ; **උතුවට්ටෙති** හෙමන්තෙ ච වස්සානෙ චාති අත්‍ථො. **න වොක්කමති වීථිතොති** තං තං උතුම්හි අත්තනො ගමනවීථිතො න ඔක්කමති න විගච්ඡති; යං යං ඵලදානමත්තං ඔසධං තං තං ඵලදානෙන ඡ මාසෙ පුබ්බං දිසං ගච්ඡති කිර ඡ මාසෙ පච්ඡිමං දිසං; අථවා **ඔසධී නාමාති** ඔසධං සිඞ්ගිවෙර පිප්ඵලි මරිචාදිකං; **න වොක්කමතීති** ඔක්කම්ම අත්තනො ඵලං අදත්වා න නිවත්තති; **වීථිතොති** ගමනවීථිතො; පිත්තහරෙ පිත්තං හරතෙ ච වාතහරෙ වාතං හරතෙව සෙම්හහරෙ සෙම්හං හරතෙවාති අත්‍ථො. සෙසමෙත්‍ථාපි උත්තානමෙවාති.

අථස්ස න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බන්ති උත්තරිම්පි උපධාරයතො අට්ඨමං අධිට්ඨානපාරමිං දිස්වා එතදහොසි: සුමෙධ පණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය අධිට්ඨානපාරමිම්පි පූරෙය්‍යාසි යං අධිට්ඨාසි තස්මිං අධිට්ඨානෙ නිච්චලො භවෙය්‍යාසි. යථා පබ්බතො නාම සබ්බදිසාසු වාතෙ පහරන්තෙපි න කම්පති න චලති අත්තනො ඨානෙයෙව තිට්ඨති. එවමෙව ත්වම්පි අත්තනො අධිට්ඨානෙ නිච්චලො හොන්තොව බුද්ධො භවිස්සසීති අට්ඨමං අධිට්ඨානපාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:-

න හෙතෙ එත්තකා යෙව-පෙ-
විචිනන්තො තදද්දක්ඛිං අට්ඨමං අධිට්ඨානපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං අට්ඨමං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
තත්‍ථ ත්වං අචලො හුත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසි.

යථාපි පබ්බතො සෙලො අචලො සුප්පතිට්ඨිතො,
න කම්පති භුසවාතෙහි සකට්ඨානෙව තිට්ඨති.

තථෙව ත්වම්පි අධිට්ඨානෙ සබ්බදා අචලො භව,
අධිට්ඨානපාරමිං ගන්ත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසීති.

තත්‍ථ **සෙලොති** සිලාමයො; **අචලොති** නිච්චලො; **සුප්පතිට්ඨිතොති** අචලන්තො යෙව සුට්ඨු පතිට්ඨිතො; "යථාපි පබ්බතො අචලො නිඛාතො"තිපි පාඨො. **භුසවාතෙහීති** බලවවාතෙහි; **සකට්ඨානෙයෙවාති** අත්තනො ඨානෙයෙව; යථාඨිතට්ඨානෙයෙවාති අත්‍ථො. සෙසමෙත්‍ථ උත්තානමෙවාති.

අථස්ස න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බන්ති උත්තරිම්පි උපධාරයතො නවමං මෙත්තාපාරමිං දිස්වා එතදහොසි: සුමෙධ පණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය මෙත්තාපාරමිං පූරෙය්‍යාසි හිතෙසුපි අහිතෙසුපි එකචිත්තො භවෙය්‍යාසි. යථාපි උදකං නාම පාපජනස්සපි කල්‍යාණ

1. සී. II. ඔසධී.

ජනස්සපි සීතභාවං එකසදිසං කත්වා ඵරති. එවමෙව ත්වම්පි සබ්බසත්තෙසු මෙත්තචිත්තෙන එකචිත්තොව හුත්වා බුද්ධො භවිස්සසීති නවමං මෙත්තා පාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:–

නහෙතෙ එත්තකායෙව–පෙ–

විචිනන්තො තදද්දක්ඛිං නවමං මෙත්තාපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං නවමං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
මෙත්තාය අසමො හොහි යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසි.

යථාපි උදකං නාම කල්‍යාණෙ පාපකෙ ජනෙ,
සමං ඵරති සීතෙන පවාහෙති රජොමලං.

තථෙව ත්වම්පි අහිතහිතෙ සමං මෙත්තාය භාවය,
මෙත්තාපාරමිතං ගන්ත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසීති.

තත්‍ථ **අසමො හොහීති** මෙත්තාභාවනාය අසදිසො හොහි; "තත්‍ථ ත්වං සමසමො හොහී"තිපි පාඨො. සො උත්තානත්‍ථොව; **සමන්ති** තුල්‍යං; **ඵරතීති** ඵුසති; **පවාහෙතීති** විසොධෙති; **රජොති** ආගන්තුකරජං; **මලන්ති** සරීරෙ උට්ඨිතං සෙදමලාදිං; "රජංමල"න්තිපි පාඨො. සො යෙවත්‍ථො; **අහිතහිතෙති** අහිතෙ ච හිතෙ ච; මිත්තෙන ච සපත්තෙන චාති අත්‍ථො. **මෙත්තාය භාවයාති** මෙත්තං භාවය වඩ්ඪෙහි; සෙසමෙත්‍ථාපි උත්තානමෙව.

අථස්ස න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බන්ති උත්තරිම්පි උපධාරයතො දසමං උපෙක්ඛාපාරමිං දිස්වා එතදහොසි: සුමෙධ පණ්ඩිත ත්වං ඉතො පට්ඨාය උපෙක්ඛාපාරමිං පූරෙය්‍යාසි සුඛෙපි දුක්ඛෙපි මජ්ඣත්තො භවෙය්‍යාසි. යථාපි පඨවි නාම සුචිම්පි අසුචිම්පි ච පක්ඛිප මානෙ මජ්ඣත්තාව හොති, එවමෙව ත්වම්පි සුඛදුක්ඛෙ මජ්ඣත්තොව හොන්තො බුද්ධො භවිස්සසීති දසමං උපෙක්ඛාපාරමිං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:–

නහෙතෙ එත්තකායෙව–පෙ–

විචිනන්තො තදද්දක්ඛිං දසමං උපෙක්ඛාපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං දසමං තාව දළ්හං කත්වා සමාදිය,
තුලාභූතො දළ්හො හුත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසි.

යථාපි පඨවි නාම නික්ඛිත්තං අසුචිං සුචිං,
උපෙක්ඛති උභොපෙතෙ කොපානුනයවජ්ජිතා.

තථෙව ත්වම්පි සුඛදුක්ඛෙ තුලාභූතො සදා භව,
උපෙක්ඛාපාරමිතං ගන්ත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසීති.

තත්‍ථ **තුලාභූතොති** මජ්ඣත්තභාවෙ ඨිතො; යථා තුලාදණ්ඩො සමං තුලිතො සමං තිට්ඨති න නමති න උන්නමති; එවමෙව ත්වම්පි සුඛදුක්ඛෙසු

තුලාසදිසො හුත්වා සම්බොධිං පාපුණිස්සසි. **කොපානුනයවජ්ජිතා**ති පටිඝානුරොධ වජ්ජිතා; "දයාකොපවිවජ්ජිතා"තිපි පාඨො. සො එව අත්ථො. සෙසං ඛන්තිපාරමියං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතො සුමෙධපණ්ඩිතො ඉමෙ දස පාරමිධම්මෙ විචිනිත්වා තතො පරං චින්තෙසි: ඉමස්මිං ලොකෙ බොධිසත්තෙහි පරිපූරෙතබ්බා බොධිපරිපාචනා බුද්ධකාරකා ධම්මා එත්තකායෙව න ඉතො භීයො, ඉමා පන පාරමියො උද්ධං ආකාසෙපි නත්ථි, න හෙට්ඨා පඨවියම්පි, න පුරත්ථිමාදිසු දිසාසුපි අත්ථි, මය්හං යෙව පන හදයමංසන්තරෙයෙව පතිට්ඨිතාති. එවං තාසං අත්තනො හදයෙ පතිට්ඨිතභාවං දිස්වා සබ්බාපි තා දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාය පුනප්පුන සම්මසන්තො අනුලොමපටිලොමං සම්මසි: පරියන්තෙ ගහෙත්වා ආදිම්හි පාපෙසි. ආදිම්හි ගහෙත්වා පරියන්තෙ ඨපෙසි. මජ්ඣෙ ගහෙත්වා උභතො ඔසාපෙසි. උභතො කොටිසු ගහෙත්වා මජ්ඣෙ ඔසාපෙසි. බාහිරභණ්ඩපරිච්චාගො පාරමියො නාම අඞ්ගපරිච්චාගො උපපාරමියො නාම ජීවිතපරිච්චාගො පරමත්ථපාරමියො නාමාති දසපාරමියො දසඋපපාරමියො දසපරමත්ථපාරමියොති යමකතාලං[1] විනිවට්ටෙන්තො විය සම්මසි. තස්ස දසපාරමියො සම්මසන්තස්ස ධම්මතෙජෙන චතුනහුතාධිකා ද්වියොජන සතසහස්ස බහලා විපුලා අයං මහාපඨවි හත්ථිනා අක්කන්තනළකලාපො විය උප්පීළියමානඋච්ඡුයන්තං විය ච මහාවිරවං විරවමානා සඞ්කම්පි සම්පකම්පි සම්පවෙධි කුලාලචක්කං විය තෙලයන්තචක්කං විය ච පරිබ්භමි. තෙනවුත්තං:-

එත්තකා යෙව තෙ ලොකෙ යෙ ධම්මා බොධිපාචනා,
තතුද්ධං නත්ථි අඤ්ඤත්‍ර දළ්හං තත්ථ පතිට්ඨහ.

ඉමෙ ධම්මෙ සම්මසතො සභාවසරසලක්ඛණෙ,
ධම්මතෙජෙන වසුධා දසසහස්සී පකම්පථ.

චලතී රවතී පුථුවී උච්ඡුයන්තංව පීළිතං,
තෙලයන්තෙ යථා චක්කං එවං කම්පති මෙදිනී.

තත්ථ **එත්තකායෙවා**ති නිද්දිට්ඨානං දසන්නං පාරමිතානං අනූනාධිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං; **තතුද්ධ**න්ති තතො දසහි පාරමීහි උද්ධං; **නත්ථි අඤ්ඤත්‍රා**ති අඤ්ඤත්‍ර*ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො ගහෙතබ්බං. තතො දස පාරමිතො අඤ්ඤො බුද්ධකාරකධම්මො නත්ථීති අත්ථො. **තත්ථා**ති තාසු දසසු පාරමීසු; **පතිට්ඨහා**ති තිට්ඨ; පරිපූරෙන්තො තිට්ඨාති අත්ථො. **ඉමෙ ධම්මෙ**ති පාරමිධම්මෙ; **සම්මසතො**ති උපපරික්ඛන්තස්ස; අනාදරත්ථෙ සාමිවචනං දට්ඨබ්බං. **සභාවසරසලක්ඛණෙ**ති සභාවසඞ්ඛාතෙන සරසලක්ඛණෙන සම්මසන්තස්සාති අත්ථො. **ධම්මතෙජෙනා**ති පාරමී පරිචයඤාණතෙජෙන; **වසුධා**ති 'වසූ'ති රතනං වුච්චති, තං ධාරෙති ධීයති වා එත්ථාති=වසුධා; මෙදිනී. **පකම්පථා**ති පකම්පිත්ථ; සුමෙධපණ්ඩිතෙ පාරමියො විචිනන්තෙ තස්ස ඤාණතෙජෙන දසසහස්සී පකම්පිත්ථාති අත්ථො. **චලතී**ති චක්කාකාරං† කම්පි; **රවතී**ති නදති විකූජති; **උච්ඡු**

1. ස. II. යමකතෙලං. * අඤ්ඤද. † ජපපකාරං.

යනතාංව පීළිතංති පීළිතුච්ඡුයනතාං විය; "ගුළයනතාංව පීළිතං"තිපි පාඨො. සො යෙවතෙථා. **තෙලසනෙතා**ති තෙලපීළන යනෙතා; **යථා චකකා**ති චකකිකානං මහාචකකයනතාං විය; **එව**න්ති යථා තෙලපීළනචකකං පරිබ්භමති කමපති එවං අයං මෙදිනී කමපතීති අතෙථා. සෙසමෙතථ උතතානමෙවාති.

එවං මහාපඨවියා කමපමානාය රමමනගරවාසී මනුසසා භගවනතාං පරිවිසයමානා සණ්ඨාතුං අසකෙකානතා යුගනතවාතබභාහතා මහාසාලා විය මුච්ඡිතා පපතිංසු; ඝටාදීනි කුලාලභණ්ඩානි පවටටනතානි අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරනතානි චුණ්ණවිචුණ්ණානි අහෙසුං. මහාජනා භීත තසිතා සතථාරං උපසඞකමිතවා: කිනනුඛො භගවා නාගාවටෙටායං භූතයකඛදෙව තාසු අඤ්ඤතරාවටෙටා වාති නහි මයං එතං ජානාම, අපි ච ඛො සබෙබාපි අයං මහාජනො උපදදුතො, කිනනුඛො ඉමසස ලොකසස පාපකං භවිසසති උදාහු කලයාණං? කථෙථ නො එතං කාරණනති පුච්ඡිංසු.

අථ සතථා තෙසං කථං සුතවා තුමෙහ මා භායථ මා ඛො චිනතයිතථ නතථි වො ඉතොනිදානං භයං, යො සො මයා අජජ සුමෙධපණ්ඩිතො අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිසසතීති ව්‍යාකතො, සො'දානි පාරමියො සමමසති තසස සමමසනතසස ධමමතෙජෙන සකලදසසහසසී ලොකධාතු එකපපහාරෙනෙව කමපති චෙව රවති චාති. තෙන වුතතං:-

යාවතා පරිසා ආසී බුද්ධසස පරිවෙසනෙ,
පවෙධමානා සා තතථ මුච්ඡිතා සෙති භූමියං.

ඝටා නෙකසහසසානි කුමභීනඤ්ච සතා බහූ,
සඤ්චුණ්ණා මථිතා තතථ අඤ්ඤමඤ්ඤං පඝටටිතා.

උබබිගගා තසිතා භීතා භනතා බ්‍යාධිතමානසා,
මහාජනා සමාගමම දීපඞකරමුපාගමුං.

කිං භවිසසති ලොකසස කලයාණමථ පාපකං,
සබෙබා උපදදුතො ලොකො තං විනොදෙහි චකඛුම.

තෙසං තදා සඤ්ඤාපෙසි දීපඞකරො මහාමුනී,
විසසතථා හොථ මා භාථ ඉමසමිං පුථුවිකමපනෙ.

යමහං අජජ ව්‍යාකාසිං බුද්ධො ලොකෙ භවිසසති,
එසො සමමසති ධමමං පුබබකං ජිනසෙවිතං.

තසස සමමසතො ධමමං බුද්ධභූමිං අසෙසතො,
තෙනායං කමපිතා පුථුවි දසසහසසි සදෙවකෙති.

තතථ **යාවතා**ති යාවතිකා; **ආසී**ති අහොසි; "සා තදා පරිසා ආසී"තිපි පාඨො. තතථ යා තතථ පරිසා සීතා ආසීති අතෙථා. **පවෙධමානා**ති කමපමානා; **සා**ති සා පරිසා; **තතථා**ති තසමිං පරිවෙසනඨානෙ; **සෙති**ති සයිතථ; **ඝටා**ති ඝටානං; සාමි අතෙථ පච්චතතවචනං. ඝටානං නෙක **සහසසානී**ති අතෙථා **සංචුණ්ණා මථිතා**ති චුණ්ණා චෙව මථිතා ච; මථිත

සංචුණ්ණාති අත්ථො. **අඤ්ඤමඤ්ඤං පසම්පිතාති** අඤ්ඤමඤ්ඤං පහටා; **උබ්බිග්ගාති** උත්‍රස්තහදයා; **තසිතාති** සඤ්ජාතතාසා; **භීතාති** භයභීතා; **භන්තාති** භන්තමානසා; විබ්භන්තචිත්තාති **අත්ථො**. සබ්බානි පනෙතානි අඤ්ඤමඤ්ඤ වෙවචනානි. **සමාගම්මාති** සමාගන්ත්වා; අයමෙව වා පාඨො. **උපද්දුතොති** උපහතො ව්‍යධිතො; **තං විනොදෙහීති** තං උපද්දව*භයං විනොදෙහි; විනාසයාති අත්ථො. **චක්ඛුමාති** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුම; **තෙසං තදාති** තෙ ජනෙ තදා; උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං; **සඤ්ඤපෙසීති** සඤ්ඤපෙසි බොධෙසි; **විස්සත්ථාති** විස්සත්ථචිත්තා; **මා භායථාති** මා භායථ; **යමහ**න්ති යං අහං සුමෙධපණ්ඩිතං; **ධම්ම**න්ති පාරමිධම්මං; **පුබ්බක**න්ති පොරාණං; **ජිනසෙවිත**න්ති ජිනෙහි බොධිසත්තකාලෙ සෙවිතන්ති අත්ථො; බුද්ධභූමින්ති බුද්ධපාරමිං; **තෙනාති** තෙන සම්මසන කාරණෙන; **කම්පිතාති** චලිතා; **සදෙවකෙති** සදෙවකෙ ලොකෙ

තතො මහාජනො තථාගතස්ස වචනං සුත්වා හට්ඨතුට්ඨො මාලා ගන්ධවිලෙපනාදීනි ආදාය රම්මනගරතො නික්ඛමිත්වා බොධිසත්තං උප සඞ්කමිත්වා මාලාදීහි[1] පූජෙත්වා වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා රම්මනගරමෙව පාවිසි. අථ බොධිසත්තොපි දසපාරමියො සම්මසිත්වා දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාය නිසින්නාසනා වුට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:-

> බුද්ධස්ස වචනං සුත්වා මනො නිබ්බායි තාවදෙ,
> සබ්බෙ මං උපසංකම්ම පුනාපි මං අභිවන්දයුං.
>
> සමාදියිත්වා බුද්ධගුණං දළ්හං කත්වාන මානසං,
> දීපඞ්කරං නමස්සිත්වා ආසනා වුට්ඨහිං තදාති.

තත්ථ **මනො නිබ්බායීති** මහාජනස්ස පඨවිකම්පනෙ උබ්බිග්ග හදයස්ස තත්ථ කාරණං සුත්වා මනො නිබ්බායි; සන්තිං අගමාසීති අත්ථො. "ජනො නිබ්බායි"තිපි පාඨො. සො උත්තානොයෙව; **සමාදියිත්වාති** සම්මා ආදියිත්වා; සමාදියාති අත්ථො. **බුද්ධගුණ**න්ති පාරමියො; සෙසං උත්තානමෙව.

අථ බො බොධිසත්තං දයිතසබ්බසත්තං ආසනා වුට්ඨහන්තං සකල දසසහස්ස චක්කවාළදෙවතා සන්නිපතිත්වා දිබ්බෙහි ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා: අය්‍ය සුමෙධතාපස තයා අජ්ජ දීපඞ්කරස්ස දසබලස්ස පාදමූලෙ මහති පත්ථනා පත්ථිතා, සා තෙ අනන්තරායෙන සමිජ්ඣතු, මා තෙ තත්‍ර භයං වා ඡම්භිතත්තං වා අහොසි, සරීරෙ තෙ අප්පමත්තකොපි රොගො මා උප්පජ්ජතු, ඛිප්පං පාරමියො පූරෙත්වා සම්මාසම්බොධිං පටිවිජ්ඣ, යථා පුප්ඵූපග ඵලූපගා රුක්ඛා සමයෙ පුප්ඵන්තිචෙව ඵලන්ති ච, තථෙව ත්වම්පි තං සමයං අනතික්කමිත්වා ඛිප්පං සම්බොධිං ඵුසස්සූති ආදීනි ථුතිමඞ්ගලානි පයිරුදාහංසු. එවං පයිරුදාහිත්වා බොධිසත්තං අභිවාදෙත්වා අත්තනො අත්තනො දෙවට්ඨානමෙව අගමිංසු. බොධිසත්තොපි දෙවතාහි අභිත්ථුතො

---

1. සී. II. මාලාදීනි. * උපද්දුත.

අහං දසපාරමියො පූරෙත්වා කප්පසතසහස්සාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං මත්ථකෙ බුද්ධො භවිස්සාමීති විරියං දළ්හං කත්වා අධිට්ඨාය ආකාස මබ්භුග්ගන්ත්වා ඉසිගණවනන්තං හිමවන්තමෙව අගමාසි. තෙන වුත්තං:-

දිබ්බං මානුසකං පුප්ඵං දෙවා මානුසකා උභො,
සමොකිරන්ති පුප්ඵෙහි වුට්ඨහන්තස්ස ආසනා.

වෙදයන්ති ච තෙ සොත්ථිං දෙවා මානුසකා උභො,
මහන්තං පත්ථිතං තුය්හං තං ලභස්සු යථිච්ඡිතං.

සබ්බීතියො විවජ්ජන්තු සොකො රොගො[1] විනස්සතු,
මා තෙ භවත්වන්තරායො ඵුස ඛිප්පං බොධිමුත්තමං.

යථාපි සමයෙ සම්පත්තෙ පුප්ඵන්ති පුප්ඵිනො දුමා,
තථෙව ත්වං මහාවීර බුද්ධඤාණෙන පුප්ඵසි.

යථා යෙ කෙචි සම්බුද්ධා පූරයුං දසපාරමී,
තථෙව ත්වං මහාවීර පූරය දසපාරමී.

යථා යෙ කෙචි සම්බුද්ධා බොධිමණ්ඩම්හි බුජ්ඣරෙ;
තථෙව ත්වං මහාවීර බුජ්ඣස්සු ජිනබොධියං.

යථා යෙ කෙචි සම්බුද්ධා ධම්මචක්කං පවත්තයුං,
තථෙව ත්වං මහාවීර ධම්මචක්කං පවත්තය.

පුණ්ණමායෙ යථා චන්දො පරිසුද්ධො විරොචති,
තථෙව ත්වං පුණ්ණමනො විරොච දසසහස්සියං.

රාහුමුත්තො යථා සුරියො තාපෙන අතිරොචති,
තථෙව ලොකා මුච්චිත්වා විරොච සිරියා තුවං.

යථා යා කාචි නදියො ඔසරන්ති මහොදධිං,
එවං සදෙවකා ලොකා ඔසරන්තු තවන්තිකෙ.

තෙහි ථුතප්පසත්ථො සො දසධම්මෙ සමාදිය,
තෙ ධම්මෙ පරිපූරෙන්තො පවනං පාවිසී තදා.

තත්ථ **දිබ්බන්ති** මන්දාරවං පාරිච්ඡත්තකං; දෙවා දිබ්බං කුසුමං මානුසකා ච මානුසපුප්ඵං ගහෙත්වාති අත්ථො. **සමොකිරන්තීති** මමොපරි සමොකිරිංසූති අත්ථො; **වුට්ඨහන්තස්සාති** වුට්ඨහතො; **වෙදයන්තීති** නිවෙදයිංසු ඤාපෙසුං; **සොත්ථින්ති** සොත්ථිභාවං; ඉදානි වෙදයිතාකාරදස්සනත්ථං **මහන්තං පත්ථිතං තුය්හන්ති** ආදි වුත්තං. තයා පන සුමෙධපණ්ඩිත මහන්තං ඨානං පත්ථිතං; යථා පත්ථිතං ලභස්සූති අත්ථො. **සබ්බීතියොති** ඊතීති=ඊති, සබ්බා ඊතියො=සබ්බීතියො; උපද්දවා. **විවජ්ජන්තූති** මා හොන්තු; **සොකො රොගො විනස්සතූති** සොචනසඞ්ඛාතො සොකො රුජන සඞ්ඛාතො රොගො ච විනට්ඨො භවතු. **තෙති** තව; **මා භවත්වන්තරායොති** මා භවතු

1. සී. II. සබ්බරොගො.

අනන්තරායො; **ඵුසාති** අධිගච්ඡ පාපුණාති; **බොධින්ති** අරහත්තමග්ගඤාණං; සබ්බඤ්ඤුතඤාණම්පි වට්ටති. **උත්තමන්ති** සෙට්ඨං; **සමයෙති** තස්ස තස්ස රුක්ඛස්ස පුප්ඵනසමයෙ සම්පත්තෙති අත්ථො. **පුප්ඵිනොති** පුප්ඵනකා; **බුද්ධඤාණෙහීති** අට්ඨාරසහි බුද්ධඤාණෙහි; **පුප්ඵයීති** පුප්ඵිංසු; **පූරයුන්ති** පූරයිංසු; **පූරයාති** පරිපූරය; **බුජ්ඣරෙති** බුජ්ඣිංසු; **ජිනබොධියන්ති** ජිනානං බුද්ධානං බොධියා; සබ්බඤ්ඤුබොධිමූලෙති අත්ථො. **පුණ්ණමායෙති** පුණ්ණමාසියං; **පුණ්ණමනොති** පරිපුණ්ණමනොරථො; **රාහුමුත්තොති** රාහුනා සොබ්භානුනා මුත්තො; **තාපෙනාති** පතාපෙන ආලොකෙන; **ලොකා මුච්චිත්වාති** ලොකධම්මෙහි අලිත්තො හුත්වාති අත්ථො. **විරජොති** විරජ; **සිරියාති** බුද්ධසිරියා; **ඔසරන්තීති** මහාසමුද්දං පවිසන්ති; **ඔසරන්තූති** උපගච්ඡන්තු; **නවනත්තිකෙති** නව සන්තිකං; **තෙහීති** දෙවෙහි; **ධුතප්පසත්ථොති** ධුතො චෙව පසත්ථො ච; ධුතෙහි වා දීපංකරාදීහි පසත්ථො; **දස ධම්මෙති** දස පාරමිධම්මෙ; **පවනන්ති** මහාවනං; ධම්මක පබ්බතෙ මහාවනං පවිසීති අත්ථො. සෙසගාථා සුඋත්තානා එවාති.

මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධවංසට්ඨකථාය
සුමෙධකථා නිට්ඨිතා.

රම්මනගරවාසිනොපි උපාසකා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා පුන භගවන්තං භුත්තාවිං ඔනීතපත්තපාණිං මාලාගන්ධාදීහි පූජෙත්වා වන්දිත්වා දානානුමොදනං සොතුකාමා උපනිසීදිංසු. අථ සත්ථා තෙසං පරම මධුරං හදයඞ්ගමමනුමොදනමකාසි:

"දානං නාම සුඛාදීනං නිදානං පරමං මතං,
දිබ්බානං පන සොපානං පතිට්ඨාති පවුච්චති.

දානං තාණං මනුස්සස්ස දානං බන්ධු පරායනං,
දානං දුක්ඛාධිපන්නානං සත්තානං පරමා ගති.

දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙන දානං නාවාති දීපිතං,
භයා රක්ඛණතො දානං නගරන්ති ච වණ්ණිතං.

දානං දුරාසදට්ඨෙන වුත්තමාසිවිසොති ච,
දානං ලොභමලාදීහි පදුමං අනුපලිත්තතො.

නත්ථි දානසමො ලොකෙ පුරිසස්ස අවස්සයො,
පටිපජ්ජථ තස්මා තං කිරියජ්ඣාසයෙන ච.

සග්ගලොක නිදානානි දානානි මතිමා ඉධ,
කො හි නාම නරො ලොකෙ න දදෙය්‍ය හිතෙ රතො.

සුත්වා දෙවෙසු සම්පත්තිං කො නරො දානසම්භවං,
න දජ්ජා සුඛසඤ්ඤාතං දානං චිත්තප්පමොදනං.

දානෙන පටිපන්නෙන අච්ඡරා පරිවාරිතො,
රමතෙ සුචිරං කාලං නන්දනෙ සුරනන්දනෙ.

පීතිමුදාරං වින්දති දත්වා ගාරවමස්මිං ගච්ඡති ලොකෙ,
ඛ්‍යාතිමනන්තං යාති ච දත්වා විස්සසනීයො හොති ච දත්වා.

දත්වා දානං යාති නරො සො භොගසමිද්ධිං දීඝඤ්චායුං,
සුස්සරතං පි ච වින්දති රූපං සග්ගෙ සද්ධිං කිල තිදිවෙහි.
විමානෙසු ඨත්වා නානා මත්තමයූරාභිරුතෙසු.

චොරාරි රාජොදක පාවකානං ධනං අසාධාරණමෙව දානං,
දදාති තං සාවකඤාණභූමිං පච්චෙකභූමිං පන බුද්ධභූමින්ති.

එවමාදිනා නයෙන දානානුමොදනං කත්වා දානානිසංසං පකාසෙත්වා තදනන්තරං සීලකථං කථෙසි සීලං නාමෙතං ඉධලොක පරලොක සම්පත්තීනං මූලං,

සීලං සුඛානං පරමං නිදානං සීලෙන සීලී තිදිවං පයාති,
සීලං හි සංසාරමුපාගතස්ස තාණඤ්ච ලෙණඤ්ච පරායණඤ්ච.

අවස්සයො සීලසමො ජනානං කුතො පනඤ්ඤො ඉධ වා පරත්ථ,
සීලං ගුණානං පරමා පතිට්ඨා යථා ධරා ථාවර ජඞ්ගමානං.

සීලං කිරෙව කල්‍යාණං සීලං ලොකෙ අනුත්තරං,
අරියවුත්තිසමාචාරො යෙන වුච්චති සීලවා.

සීලාලඞ්කාරසමො අලඞ්කාරො නත්ථි. සීලගන්ධසමො ගන්ධො නත්ථි. සීලසමං කිලෙසමල විසොධනං නත්ථි. සීලසමං පරිළාහූපසමනං නත්ථි. සීල සමං කිත්තිජනනං නත්ථි. සීලසමං සග්ගාරොහණ සොපානං නත්ථි. නිබ්බාණනගරප්පවෙසනෙ ච සීලසමං ද්වාරං නත්ථි. යථාහ:-

සොභන්තෙවං න රාජානො මුත්තාමණි විභූසිතා,
යථා සොභන්ති යතිනො සීලභූසනභූසිතා.

සීලගන්ධසමො ගන්ධො කුතො නාම භවිස්සති,
යො සමං අනුවාතෙ ච පටිවාතෙ ච වායති.

න පුප්ඵගන්ධො පටිවාතමෙති න චන්දනං තගරමල්ලිකා වා,
සතඤ්ච ගන්ධො පටිවාතමෙති සබ්බා දිසා සප්පුරිසො පවාති.

චන්දනං තගරං වාපි උප්පලං අථ වස්සිකී,
එතෙසං ගන්ධජාතානං සීලගන්ධො අනුත්තරො.

න ගඞ්ගා යමුනා වාපි සරභූ වා සරස්සතී,
නින්නගා වා චිරවතී මහී වාපි මහානදී.

සක්කුණන්ති විසොධෙතුං යම්මලං ඉධ පාණිනං,
විසොධයති සත්තානං තං වෙ සීලජලං මලං.

න තං සජලදා වාතා න චාපි හරිචන්දනං,
නෙව හාරා න මණයො න චන්දකිරණඞ්කුරා.

සමයන්තීධ සත්තානං පරිළාහං සුරක්ඛිතං,
යං සමෙති ඉදං අරියං සීලං අච්චන්තසීතලං.

අත්තානුවාදදි භයං විද්ධංසයති සබ්බදා,
ජනෙති කිත්තිං සාතඤ්ච සීලං සිලවතො සදා.

සග්ගාරොහණසොපානං අඤ්ඤං සීලසමං කුතො,
ද්වාරං වා පන නිබ්බාණනගරස්ස පවෙසනෙ.

ගුණානං මූලභූතස්ස දොසානං බලඝාතිනො,
ඉති සීලස්ස ජානාථ ආනිසංසමනුත්තරං.

එවං භගවා සීලානිසංසං දස්සෙත්වා ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගො ලබ්භතීති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සග්ගකථං කථෙසි. අයං සග්ගො නාම ඉට්ඨො කන්තො මනාපො එකන්තසුඛො නිච්චමෙත්ථ කීළා නිච්චං සම්පත්තියො ලභන්ති. චාතුම්මහාරාජිකා දෙවා නවුති වස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං පටිලභන්ති තාවතිංසා තිස්සො ච වස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානීති. එවමාදි සග්ගගුණපටිසංයුත්තකථං කථෙසි. එවං සග්ගකථාය පලොභෙත්වා පුන අයම්පි සග්ගො අනිච්චො අද්ධුවො නහෙත්ථ ඡන්දරාගො කාතබ්බොති කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසඤ්ච පකාසෙත්වා අමතපරියොසානං ධම්මකථං කථෙසි.

එවං තස්ස මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා එකච්චෙ සරණෙසු ච එකච්චෙ පඤ්චසීලෙසු ච එකච්චෙ සොතාපත්තිඵලෙ ච එකච්චෙ සකදාගාමිඵලෙ එකච්චෙ අනාගාමිඵලෙ එකච්චෙ චතූසුපි ඵලෙසු එකච්චෙ තීසු විජ්ජාසු එකච්චෙ ඡසු අභිඤ්ඤාසු එකච්චෙ අට්ඨසමාපත්තීසු පතිට්ඨාපෙත්වා උට්ඨායාසනා රම්මනගරතො නික්ඛමිත්වා සුදස්සනවිහාරමෙව පාවිසි. තෙන වුත්තං:–

තදා තෙ භොජයිත්වාන සසඞ්ඝං ලොකනායකං,
උපගඤ්ඡුං සරණං තස්ස දීපඞ්කරස්ස සත්ථුනො.

සරණාගමනෙ කඤ්චි නිවෙසෙති තථාගතො,
කඤ්චි පඤ්චසු සීලෙසු සීලෙ දසවිධෙ පරං.

කස්සචි දෙති සාමඤ්ඤං චතුරො ඵලමුත්තමෙ,
කස්සචි අසමෙ ධම්මෙ දෙති සො පටිසම්භිදා.

කස්සචි වරසමාපත්තියො අට්ඨ දෙති නරාසභො,
තිස්සො කස්සචි විජ්ජායො ඡළභිඤ්ඤායො පවෙච්ඡති.

තෙන යොගෙන ජනකායං ඔවදි සො මහාමුනි,
තෙන විත්ථාරිකං ආසි ලොකනාථස්ස සාසනං.

මහා හනු උසභක්ඛන්ධො දීපඞ්කර සනාමකො,
බහූ ජනෙ තාරයති පරිමොචෙති දුග්ගතිං.

බොධනෙය්‍යං ජනං දිස්වා සතසහස්සෙපි යොජනෙ,
ඛණෙන උපගන්ත්වාන බොධෙති තං මහාමුනීති.

තත්ථ **නෙති** තෙ රම්මනගරවාසිනො උපාසකා; **සරණ**න්ති එත්ථ සරණං සරණාගමනං සරණස්ස ගන්තා ච වෙදිතබ්බො. සරති හිංසතී ති සරණං; කිං තං? රතනත්තයං. තං පන සරණඞ්ගතානං තෙනෙව සරණගමනෙන භයං සන්තාසං දුක්ඛං දුග්ගතිං පරික්කිලෙසං හනති හිංසතීති සරණන්ති වුච්චති. වුත්තං හෙතං:-

යෙ කෙචි බුද්ධං සරණඞ්ගතාසෙ න තෙ ගමිස්සන්ති අපායං,
පහාය මානුසං දෙහං දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්තීති.

යෙ කෙචි ධම්මං සරණඞ්ගතාසෙ-පෙ-
යෙ කෙචි සඞ්ඝං සරණඞ්ගතාසෙ-පෙ-පරිපූරෙස්සන්තීති.

සරණාගමනං නාම රතනත්තය පරායණාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො; සරණස්ස ගන්තා නාම තං සමඞ්ගීපුග්ගලො; එවං තාව සරණං සරණාගමනං සරණස්ස ගන්තාචාති ඉදං තයං වෙදිතබ්බං. **තස්සාති** තං දීපඞ්කරං; උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං දට්ඨබ්බං. "උපගඤ්ඤුං සරණං තත්ථා"තිපි පාඨො. **සඤ්ඤුනොති** සත්ථාරං; **සරණාගමනෙ කඤ්චීති** කඤ්චි පුග්ගලං සරණාගමනෙ නිවෙසෙතීති අත්ථො. කිඤ්චාපි පච්චුප්පන්නවසෙන වුත්තඤ්ච අතීතකාලවසෙන අත්ථො ගහෙතබ්බො. එස නයො සෙසෙසුපි. "කස්සචි සරණාගමනෙ"තිපි පාඨො. තස්ස පි සො යෙවත්ථො. **කඤ්චි පඤ්චසු සීලෙසූති** කඤ්චි පුග්ගලං පඤ්චසු විරතිසීලෙසු නිවෙසෙසීති අත්ථො. **සීලෙ දසවිධෙ පර**න්ති අපරං පුග්ගලං දසවිධෙ සීලෙ නිවෙසෙසීති අත්ථො. කස්සචි කුසලෙ දසාතිපි පාඨො. තස්ස කඤ්චි පුග්ගලං දස කුසලධම්මෙ සමාදපෙසීති අත්ථො. **කස්සචි දෙති සාමඤ්ඤ**න්ති එත්ථ පරමත්ථතො සාමඤ්ඤන්ති මග්ගො වුච්චති. යථාහ: කතමඤ්ච භික්ඛවෙ සාමඤ්ඤං? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො සෙය්‍යථීදං සම්මාදිට්ඨි-පෙ- සම්මාසමාධීති ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ සාමඤ්ඤන්ති. **චතුරො ඵලමුත්තමෙති** චත්තාරි උත්තමානි ඵලානීති අත්ථො. මකාරො පදසන්ධිකරො, ලිඞ්ගවිපරියාසෙන වුත්තං; යථොපනිස්සයං චත්තාරො මග්ගෙ චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි කස්සචි අදාසීති අත්ථො. **කස්සචි අසමෙ ධම්මෙති** කස්සචි අසදිසෙ චත්තාරො පටිසම්භිදාධම්මෙ අදාසි; **කස්සචි වර සමාපත්තියොති** කස්සචි පන නීවරණවිගමනපධානභූතා අට්ඨසමාපත්තියො අදාසි; **තිස්සො කස්සචි විජ්ජායොති** කස්සචි පුග්ගලස්ස උපනිස්සය වසෙන දිබ්බචක්ඛුඤාණ පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණ ආසවක්ඛයඤාණ වසෙන තිස්සො විජ්ජායො; **ඡළභිඤ්ඤා පවෙච්ඡතීති** ඡ අභිඤ්ඤායො කස්සචි අදාසි; **තෙන යොගෙනාති** තෙන නයෙන තෙන අනුක්කමෙන;

ජනකායන්ති ජනසමූහං; **ඔවදන්තීති** ඔවදි; කාලවිපරියායෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඊදිසෙසු වචනෙසු ඉතො උපරිපි අතීතකාලවසෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. **තෙන විත්ථාරිකං ආසීති** තෙන දීපඞ්කරස්ස භගවතො ඔවාදෙන අනුසාසනියා විත්ථාරිකං විත්ථතං විසාලීභූතං සාසනං අහොසි; **මහාහනූති** මහාපුරිසානං කිර චෙ පි හනූනි පරිපුණ්ණානි ද්වාදසියා පක්ඛස්ස චන්දසදිසාකාරානි හොන්තීති මහන්තානි හනූනි යස්ස සො=මහාහනු; සීහහනූති වුත්තං හොති; **උසභක්ඛන්ධොති** උසභස්ස ඉව ඛන්ධො යස්ස භවති සො උසභක්ඛන්ධො සුවඩ්ඪිත සුවණ්ණාලිඞ්ගසදිසරුචිරක්ඛන්ධො සමවත්තචාරුක්ඛන්ධොති අත්ථො **දීපඞ්කර සනාමකොති** දීපඞ්කරස නාමො; **බහූ ජනෙ තාරයන්තීති** බහූ බුද්ධවෙනෙය්‍යෙ ජනෙ තාරෙසි. **පරිමොචෙන්තීති** පරිමොචෙසි; **දුග්ගති**න්ති දුග්ගතිතො; නිස්සක්කත්ථෙ උපයොගවචනං. ඉදානි තාරණපරිමොචනාකාරස්ස දස්සනත්ථං '**බොධනෙය්‍යං ජන**න්ති ගාථා වුත්තා.

තත්ථ **බොධනෙය්‍යං ජන**න්ති බොධනෙය්‍යං පජං; අයමෙව වා පාඨො. **දිස්වාති** බුද්ධචක්ඛුනා වා සමන්තචක්ඛුනා වා දිස්වා; **සතසහස්සෙ පි යොජනෙති**, අනෙකසතසහස්සෙපි යොජනෙ ඨිතං; **ඉදම්පන** දස සහස්සියං යෙව සන්ධාය වුත්තන්ති **දට්ඨබ්බං**.

දීපඞ්කරො කිර සත්ථා බුද්ධත්තං පත්වා බොධිමූලෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ මහාබ්‍රහ්මුනො ධම්මජ්ඣෙසනං පටිඤ්ඤාය සුනන්දාරාමෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා කොටිසතං දෙවමනුස්සානං ධම්මාමතං පායෙසි. අයං පඨමො අභිසමයො අහොසි. අථ සත්ථා අත්තනො පුත්තස්ස සමවත්තක්ඛන්ධස්ස නාම ඤාණපරිපාකං ඤත්වා තං අත්‍රජං පමුඛං කත්වා රාහුලොවාදසදිසං ධම්මං දෙසෙත්වා දෙවමනුස්සානං නවුති කොටියො ධම්මාභිසමයං පාපෙසි. අයං දුතියො අභිසමයො අහොසි. පුන භගවා අමරවතී නගරද්වාරෙ මහාසිරීසරුක්ඛමූලෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා මහාජනස්ස බන්ධනමොක්ඛං කත්වා දෙවගණපරිවුතො දිවසකරාතිරෙකජුති විය සුරභවනෙ තාවතිංසභවනෙ පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පරමසීතලෙ පණ්ඩුකම්බලසිලාතලෙ නිසීදිත්වා සබ්බදෙවගණපීතිසඤ්ජනනිං අත්තනො ජනනිං සුමෙධාදෙවිං පමුඛං කත්වා සබ්බසො ලොකවිදිතවිසුද්ධදෙවො දෙවදෙවො දීපඞ්කරො භගවා සත්තප්පකරණං අභිධම්මපිටකං දෙසෙත්වා [1]නවුතිදෙවකොටිසහස්සං ධම්මාමතං පායෙසි. අයං තතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං:-

පඨමාභිසමයෙ බුද්ධො කොටිසතමබොධයි
දුතියාභිසමයෙ නාථො නවුතිකොටිමබොධයි.

යදා ච දෙවභවනම්හි බුද්ධො ධම්මමදෙසයි,
නවුතිකොටිසහස්සානං තතියාභිසමයො අහු.

1. "නවුතිදෙවකොටියො"ති සබ්බත්ථ.

දීපඞ්කරස්ස පන භගවතො තයො සාවකසන්නිපාතා අහෙසුං. තත්ථ සුනන්දාරාමෙ කොටිසතසහස්සානං පඨමො සන්නිපාතො අහොසි: තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං දිපඞ්කරස්ස සත්ථුනො,
කොටිසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො.

අථාපරෙන සමයෙන දසබලො චතූහි භික්ඛුසහස්සෙහි පරිවුතො ගාමනිගමනගරපටිපාටියා මහාජනානුග්ගහං කරොන්තො චාරිකං චරමානො අනුක්කමෙන එකස්මිං පදෙසෙ මහාජනකතසක්කාරං සබ්බලොකවිස්සුතං අමනුස්සපරිග්ගහිතං අතිභයානකං ඔලම්බාම්බුධරපරිචුම්බිතකූටං විවිධසුරභිතරුකුසුමවාසිතකූටං නානාමිගගණවිචරිතකූටං නාරදකූටං නාම පරමරමණීයං පබ්බතං සම්පාපුණි. සො කිර පබ්බතො නාරදෙන නාම යක්ඛෙන පරිග්ගහිතො අහොසි. තත්ථ පන තස්ස යක්ඛස්ස අනුසංවච්ඡරං මහාජනො මනුස්සබලිං උපහරති.

අථ දීපඞ්කරො කිර භගවා තස්ස මහාජනස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා තතො භික්ඛුසඞ්ඝං චතුද්දිසං පෙසෙත්වා අදුතියො අසහායො කරුණාබලවසඞ්ගතහදයො තඤ්ඤෙව යක්ඛං විනෙතුං නාරදපබ්බතං අභිරුහි. අථ සො මනුස්සභක්ඛො සකහිතනිරපෙක්ඛො පරවධදක්ඛො යක්ඛො මක්ඛං අසහමානො කොධඵරිතමානසො දසබලං හිංසාපෙත්වා පලාපෙතුකාමො තං පබ්බතං චාලෙසි. සො කිර පබ්බතො තෙන චාලියමානො භගවතො ආනුභාවෙන තස්සෙව මත්ථකෙ පතමානො විය අහොසි. තතො සො භීතො භද්ද තං අග්ගිනා ඣාපෙස්සාමීති මහන්තං අතිභීමදස්සනං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බත්තෙසි. සො අග්ගික්ඛන්ධො පටිවාතෙ පක්ඛිත්තො විය අත්තනො ව දුක්ඛං ජනෙසි. නහි භගවතො චීවරෙ අංසුමත්තම්පි දඩ්ඪුං සමත්ථො අහොසි. යක්ඛො පන සමණො දඩ්ඪොති ඔලොකෙන්තො දසබලං සරදසමය විමලකර සබ්බජනරතිකරං රජනිකරම්ව සීතලජලතලගතකමලකණ්ණිකාය නිසින්නං විය භගවන්තං දිස්වා චින්තෙසි: අහො අයං සමණො මහානුභාවො යංයං ඉමස්සාහං අනත්ථං කරොමි සො සො මමූපරියෙව පතති ඉමං පන සමණං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං මෙ පටිසරණං පරායණං නත්ථි. පඨවියං උපක්ඛලිතා පඨවිං යෙව නිස්සාය උට්ඨහන්ති හන්දාහං ඉමං යෙව සමණං සරණං ගමිස්සාමීති.

අථෙවං පන සො චින්තෙත්වා භගවතො චක්කාලඞ්කතතලෙසු පාදතලෙසු සිරසා නිපතිත්වා අච්චයො මං භන්තෙ අච්චගමාති වත්වා භගවන්තං සරණමගමාසි. අථස්ස භගවා ආනුපුබ්බිකථං කථෙසි. සො දෙසනාපරියොසානෙ දසහි යක්ඛසහස්සෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තස්මිං කිර දිවසෙ සකලජම්බුදීපවාසිනො මනුස්සා තස්ස බලිකම්මත්ථං එකෙකගාමතො එකෙකපුරිසං ආහරිංසු. අඤ්ඤඤ්ඤෙව බහු තිලතණ්ඩුලකුලත්ථමුග්ගමාසාදිං සප්පිනවනීතතෙලමධුඵාණිතාදීනි ච. අථ සො යක්ඛො තං දිවසං ආභතං තණ්ඩුලාදිකං සබ්බං තෙසං යෙව දත්වා තෙ බලිකම්මස්සත්ථාය ආනීතමනුස්සෙ දසබලස්ස නීයාදෙසි.

අථ තෙ සත්ථා මනුස්සෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා අන්තො සත්තාහෙයෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා මාඝපුණ්ණමාය කොටිසතභික්ඛුමජ්ඣගතො චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙ සන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛමුද්දිසි භගවා. චතුරඞ්ගානි නාම: සබ්බෙව එහිභික්ඛූ හොන්ති සබ්බෙ ඡළභිඤ්ඤා හොන්ති සබ්බෙ අනාමන්තිතාව ආගතා පණ්ණරසූපොසථදිවසො චාති ඉමානි චත්තාරි අඞ්ගානි; අයං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං:-

පුන නාරදකූටම්හි පවිවෙකගතෙ ජිනෙ,
ඛීණාසවා වීතමලා සමිංසු සතකොටියො.

තත්ථ **පවිවෙකගතෙ**ති ගණං පහාය ගතෙ; **සමිංසූ**ති සන්නිපතිංසු; යදා පන දීපඞ්කරො ලොකනායකො සුදස්සන නාමකෙ පබ්බතෙ වස්සාවාසමුපගඤ්ඡි. තදා කිර ජම්බුදීපවාසිනො මනුස්සා අනුසංවච්ඡරං ගිරග්ගසමජ්ජං කරොන්ති. තස්මිං කිර සමජ්ජෙ සන්නිපතිතා මනුස්සා දසබලං දිස්වා ධම්මකථං සුත්වා තත්‍ර පසීදිත්වා පබ්බජිංසු. මහාපවාරණදිවසෙ සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයානුකූලං විපස්සනා කථං කථෙසි. තං සුත්වා තෙ සබ්බෙ සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා විපස්සනානුපුබ්බෙන මග්ගානුපුබ්බෙන ච අරහත්තං පාපුණිංසු. අථ සත්ථා නවුතිකොටිසහස්සෙහි සඞ්ඝං පවාරෙසි, අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං:-

යම්හි කාලෙ මහාවීරො සුදස්සනසිලුච්චයෙ,
නවුතිකොටිසහස්සෙහි පවාරෙසි මහාමුනි.

අහං තෙන සමයෙන ජටිලො උග්ගතාපනො,
අන්තලික්ඛම්හි චරණො පඤ්චාභිඤ්ඤාසු පාරගූති.

අයං ගාථා අත්ථසාලිනියා ධම්මසඞ්ගණිඅට්ඨකථා නිදානවණ්ණනාය දීපඞ්කර බුද්ධවංසෙ ලිඛිතා. ඉමස්මිං පන බුද්ධවංසෙ නත්ථිභාවොයෙව පනස්සා යුත්තතරො. කස්මාති චෙ? හෙට්ඨා සුමෙධකථාසු කථිතා හි.

දීපඞ්කරෙ කිර භගවති ධම්මං දෙසෙන්තෙ දසසහස්සානඤ්ච වීසති[1] සහස්සානඤ්ච ධම්මාභිසමයො අහොසියෙව. එකස්ස ච ද්වින්නං තිණ්ණං චතුන්නන්ති ආදිවසෙන අභිසමයානං අන්තො නත්ථි. තස්මා දීපඞ්කරස්ස භගවතො සාසනං විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං අහොසි. තෙන වුත්තං:-

දසවීසසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහු,
එක ද්වින්නං අභිසමයා ගණනාතො අසඞ්ඛියාති.

තත්ථ **දසවීසසහස්සාන**න්ති දසසහස්සානං වීසතිසහස්සානඤ්ච; **ධම්මාභිසමයො**ති චතුසච්චධම්මපටිවෙධො; **එකද්වින්න**න්ති එකස්ස චෙව ද්වින්නඤ්ච; තිණ්ණං චතුන්නං දසන්නන්ති ආදිනා නයෙන අසඞ්ඛෙය්‍යාති අත්ථො. එවං අසඞ්ඛෙය්‍යාභිසමයත්තා ච විත්ථාරිකං මහත්තප්පත්තඤ්ච බහූහි පණ්ඩිතෙහි දෙවමනුස්සෙහි නීයානිකත්තා ඤාතඤ්ච අධිසීලසික්ඛාදීහි ඉද්ධඤ්ච සති සමාධි ආදීහි ඵීතඤ්ච අහොසි. තෙන වුත්තං:-

---

1. “චත්තාලීසසතසහස්සානං”ති සබ්බත්ථ.

විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං ඉද්ධං ඵීතං අහු තදා,
දීපඞ්කරස්ස භගවතො සාසනං සුවිසොධිතන්ති.

තත්ථ **සුවිසොධිත**න්ති සුට්ඨු භගවතා සොධිතං සුද්ධං කතං; දීපඞ්කරං කිර සත්ථාරං සබ්බකාලං ඡළභිඤ්ඤානං මහිද්ධිකානං භික්ඛූනං චත්තාරි සතසහස්සානි පරිවාරෙන්ති, තෙන සමයෙන යෙ සෙක්ඛා කාලකිරියං කරොන්ති තෙ ගරහිතා භවන්ති සබ්බෙ ඛීණාසවා හුත්වාව පරිනිබ්බායන්තීති අධිප්පායො. තස්මා හි තස්ස භගවතො සාසනං සුපුප්ඵිතං සුසමිද්ධං ඛීණාසවෙහි භික්ඛූහි අතිවිය සොභිත්ථ තෙන වුත්තං:-

චත්තාරි සතසහස්සානි ඡළභිඤ්ඤා මහිද්ධිකා,
දීපඞ්කරං ලොකවිදුං පරිවාරෙන්ති සබ්බදා.

යෙ කෙචි තෙන සමයෙන ජහන්ති මානුසං භවං,
අප්පත්තමානසා සෙක්ඛා ගරහිතා ච භවන්ති තෙ.

සුපුප්ඵිතං පාවචනං අරහන්තෙහි තාදිහි,
ඛීණාසවෙහි විමලෙහි උපසොභති සබ්බදාති.

තත්ථ **චත්තාරිසතසහස්සානී**ති ගණනාය දස්සිතා එවං දස්සිත ගණනා ඉමෙ භික්ඛූති දස්සනත්ථං **ඡළභිඤ්ඤා මහිද්ධිකා**ති වුත්තන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො; අථවා ඡළභිඤ්ඤානං මහිද්ධිකානන්ති සාමිඅත්ථෙ පච්චත්තවචනං වෙදිතබ්බං; **සබ්බදා**ති නිච්චකාලං; දසබලං පරිවාරෙන්ති භගවන්තං මුඤ්චිත්වා න කත්ථචි ගච්ඡන්තීති අධිප්පායො. **තෙන සමයෙනා**ති තස්මිං සමයෙ; අයං පන සමයසද්දො සමවායාදිසු නවසු අත්ථෙසු දිස්සති; යථාහ:-

සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ සමූහෙ හෙතුදිට්ඨිසු,
පටිලාභෙ පහානෙ ච පටිවෙධෙ ච දිස්සති.

ඉධ සො කාලෙ දට්ඨබ්බො තස්මිං කාලෙති! අත්ථො. **මානුසං භව**න්ති මනුස්සභාවං; **අප්පත්තමානසා**ති අප්පත්තං අනධිගතං මානසං යෙහි තෙ අප්පත්තමානසා, මානසන්ති රාගස්ස ච චිත්තස්ස ච අරහත්තස්ස ච අධිවචනං; යථාහ:-"අන්තලික්ඛචරො පාසො ය්වායං චරති මානසො"ති[a] එත්ථ රාගො මානසන්ති වුත්තං; "චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩර"න්ති[b] එත්ථ චිත්තං; "අප්පත්තමානසො සෙක්ඛො කාලං කයිරා ජනෙසුතා"ති[c] එත්ථ අරහත්තං; ඉධාපි අරහත්තමෙව අධිප්පෙතං; තස්මා අප්පත්තඅරහත්තඵලාති අත්ථො; **සෙක්ඛා**ති කෙනට්ඨෙන සෙක්ඛා? සෙක්ඛධම්ම පටිලාභට්ඨෙන සෙක්ඛා; වුත්තං හෙතං:- "කිත්තාවතා නු ඛො භන්තෙ සෙක්ඛො හොතී?ති. ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සෙක්ඛාය සම්මාදිට්ඨියා සමන්නාගතො හොති-පෙ-සෙක්ඛෙන සම්මාසමාධිනා සමන්නාගතො හොති,

a. මාරසංයුත්ත. b. විභඞ්ගප්පකරණ. c. මාරසංයුත්ත.

එත්තාවතා ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු සෙඛො හොතී"ති. අපිච-සික්ඛතීති සෙඛො; වුත්තං හෙතං:-"සික්ඛති, සික්ඛතීති ඛො භික්ඛු තස්මා සෙඛොති වුච්චති කිඤ්ච සික්ඛති අධිසීලම්පි සික්ඛති අධිචිත්තම්පි-අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛති සික්ඛතීති ඛො භික්ඛු තස්මා සෙඛොති වුච්චතී"ති.a **සුපුප්ඵිත**න්ති සුඨු විකසිතං; **පාවචන**න්ති පසත්ථං වචනං; වුද්ධිප්පත්තං වා වචනං පවචනං; පවචනමෙව පාවචනං; සාසනන්ති අත්ථො. **උපසොභතී**ති අභිරාජති; අභිරොචති; **සබ්බදා**ති සබ්බකාලං; "උපසොභති සදෙවකෙ" තිපි පාඨො.

තස්ස දීපඞ්කරභගවතො රම්මවතී නාම නගරං අහොසි. සුදෙවො නාම රාජා ඛත්තියො පිතා, සුමෙධා නාම මාතා, සුමඞ්ගලො ච තිස්සො ච ෙව අග්ගසාවකා, සාගතො නාමුපට්ඨාකො, නන්දා ච සුනන්දා ච ෙව අග්ගසාවිකා, බොධි තස්ස භගවතො පිප්ඵලීරුක්ඛො, අසීතිහත්ථුබ්බෙධො, සත සහස්සවස්සානි ආයූති; කිං පනිමෙසං ජාතනගරාදීනං දස්සනෙ පයොජනන්ති වෙ? වුච්චතෙ: යස්ස යදි නෙව ජාතනගරං න පිතා න මාතා පඤ්ඤායෙය්‍ය, ඉමස්ස පන නෙව ජාතනගරං න පිතා න මාතා පඤ්ඤායති දෙවො වා සක්කො වා යක්ඛො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා එස මඤ්ඤෙ දෙවානම්පි ඊදිසං පාටිහාරියං අනච්ඡරියන්ති මඤ්ඤමානා න සොතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යුං, තතො අභිසමයො න භවෙය්‍ය, අසති අභිසමයෙ නිරත්ථකො බුද්ධුප්පාදො භවෙය්‍ය, අනිය්‍යානිකං සාසනං, තස්මා සබ්බබුද්ධානං ජාත නගරාදිකො පරිච්ඡෙදො දස්සෙතබ්බො. තෙන වුත්තං:-

නගරං රම්මවතී නාම සුදෙවො නාම ඛත්තියො,
සුමෙධා නාම ජනිකා දීපඞ්කරස්ස සත්ථුනො.

සුමඞ්ගලො ච තිස්සො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
සාගතො නාමුපට්ඨාකො දීපඞ්කරස්ස සත්ථුනො.

නන්දා චෙව සුනන්දා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො පිප්ඵලීති පවුච්චති.

අසීතිහත්ථුබ්බෙධො දීපඞ්කරො මහාමුනී,
සොභති දීපරුක්ඛොව සාලරාජාව ඵුල්ලිතො.

සතසහස්ස වස්සානි ආයු තස්ස මහෙසිනො,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

ජොතයිත්වාන සද්ධම්මං සන්තාරෙත්වා මහාජනං,
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොව නිබ්බුතො සො සසාවකො.

සා ච ඉද්ධි සො ච යසො තානි ච පාදෙසු චක්කරතනානි,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

---

a. අඞ්ගුත්තරනිකායපාළි.

තත්ථ **සුදෙවො නාම ඛත්තියො**ති සුදෙවො නාමස්ස රාජා ඛත්තියො පිතා අහොසීති අත්ථො; **ජනිකා**ති ජනෙත්ති; **පිප්ඵලී**ති පිලක්ඛ කපිත්ථනරුක්ඛො බොධි; **අසීතිහත්ථුබ්බෙධො**ති අසීතිහත්ථං උග්ගතො; **දීපරුක්ඛො වා**ති සම්පජ්ජලිත දීපමාලාකුලො දීපරුක්ඛො විය; ආරොහපරිනාහසණ්ඨානසම්පන්නො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනසමලඞ්කතසරීරෙ විප්ඵුරිතරංසි ජාලාවිසරතාරාගණසමුජ්ජලම්ව ගගනතලං භගවා ධරමානකාලෙ-**සොභතී**ති සොභිත්ථ; **සාලරාජාව ඵුල්ලිතො**ති පුප්ඵිතො සබ්බඵාලිඵුල්ලො සාලරාජරුක්ඛො විය සබ්බඵාලිඵුල්ලො යොජනසතුබ්බෙධො පාරිච්ඡත්තකො විය ච අසීතිහත්ථුබ්බෙධො භගවා අතිවිය සොභති; **සතසහස්සවස්සානී**ති වස්සසතසහස්සානි තස්ස ආයූති අත්ථො. **තාවතා තිට්ඨමානො**ති තාවතකං කාලං තිට්ඨමානො **ජනත**න්ති ජනසමූහං; **සන්තාරෙත්වා මහාජන**න්ති තාරයිත්වා මහාජනං; "සන්තාරෙත්වා සදෙවක"න්තිපි පාඨො. තස්ස-සදෙවකං ලොකන්ති අත්ථො; **සා ච ඉද්ධී**ති සා ච සම්පත්ති ආනුභාවො; **යසො**ති පරිවාරො; **සබ්බං සමන්තරහිත**න්ති වුත්තප්පකාරසම්පත්තියො තා අන්තරහිතා අපගතාති අත්ථො; **නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරා**ති සබ්බෙ පන සඞ්ඛතධම්මා නනු රිත්තා තුච්ඡා; නිච්චසාරාදිරහිතාති අත්ථො. එත්ථ පන නගරාදිපරිච්ඡෙදො පාළියං ආගතො ච, සම්බහුලවාරො පන නාගතො, සො ආනෙත්වා දීපෙතබ්බො, සෙය්‍යථීදං? පුත්තපරිච්ඡෙදො භරියාපරිච්ඡෙදො පාසාදපරිච්ඡෙදො ඝරාවාස[1]පරිච්ඡෙදො නාටකිත්ථිපරිච්ඡෙදො අභිනික්ඛමනපරිච්ඡෙදො පධානපරිච්ඡෙදො විහාරපරිච්ඡෙදො උපට්ඨාකපරිච්ඡෙදොති, එතෙසම්පි දීපනෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව; තස්ස පන දීපඞ්කරස්ස භරියානං සතසහස්සං අහොසි, තාසං අග්ගමහෙසි පදුමා නාම, තස්ස පන පුත්තො උසභක්ඛන්ධො නාම. තෙන වුත්තං:-

භරියා පදුමා නාම විබුධ පදුමානනා,
අත්‍රජො උසභක්ඛන්ධො දීපඞ්කරස්ස සත්ථුනො.

හංසා කොඤ්චා මයූරාඛ්‍යා පාසාදා පි තයො මතා,
දසවස්සසහස්සානි අගාරං ආවසී කිර.

හත්ථියානෙන නික්ඛන්තො නන්දාරාමෙ ජිනො වසී,
නන්දො* නාමස්සුපට්ඨාකො ලොකානන්දකරො කිර.

සබ්බබුද්ධානං පන පඤ්ච වෙමත්තානි හොන්ති: ආයුවෙමත්තං පමාණවෙමත්තං කුලවෙමත්තං පධානවෙමත්තං රස්මිවෙමත්තන්ති. තත්ථ ආයුවෙමත්තං නාම: කෙචි දීඝායුකා හොන්ති කෙචි අප්පායුකා, තථාහි දීපඞ්කරස්ස පන භගවතො වස්සසතසහස්සං ආයුප්පමාණං අහොසි, අම්හාකං භගවතො වස්සසතං. පමාණවෙමත්තං නාම: කෙචි දීඝා හොන්ති කෙචි රස්සා, තථාහි දීපඞ්කරො අසීතිහත්ථප්පමාණො අහොසි, අම්හාකං පන භගවා අට්ඨාරසහත්ථප්පමාණො. කුලවෙමත්තං නාම: කෙචි ඛත්තිය

1. සී. II. අගාරවාස. * සබ්බත්ථ දිස්සමානයං. තථාපි නාසෙඤ්ඤදති සමෙති.

කුලෙ නිබ්බත්තන්ති කෙචි බ්‍රාහ්මණකුලෙ. තත්‍ථ හි දීපඞ්කරාදයො ඛත්තිය කුලෙ නිබ්බත්තිංසු කකුසන්ධ කොණාගමනාදයො බ්‍රාහ්මණකුලෙ. පධාන වෙමත්තං නාම: කෙසඤ්චි පධානං ඉත්තරමෙව හොති යථා කස්සපස්ස භගවතො, කෙසඤ්චි අද්ධනියං අම්හාකං භගවතො විය. රස්මිවෙමත්තං නාම: මඞ්ගලස්ස භගවතො සරීරරස්මි දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි, අම්හාකං භගවතො ව්‍යාමමත්තං. තත්‍ර රස්මිවෙමත්තං අජ්ඣාසය පටිබද්ධං හොති: යො යත්තකං ඉච්ඡති තස්ස තත්තකං සරීරප්පභා ඵරති. මඞ්ගලස්ස ‘දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරතූ’ති අජ්ඣාසයො අහොසි. පටිවිද්ධ ගුණෙසු පන කස්සචි වෙමත්තං නාම නත්ථි, සබ්බබුද්ධානං පන චත්තාරි අවිජහිතට්ඨානානි නාම හොන්ති: බොධිපල්ලඞ්කො අවිජහිතො එකස්මිංයෙව ඨානෙ හොති, ධම්මචක්කප්පවත්තනං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අවිජහිතමෙව හොති, දෙවොරොහණකාලෙ සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ පඨමපාදක්කමො අවිජහිතොව හොති, ජෙතවනගන්ධකුටියා චත්තාරි මඤ්චපාදට්ඨානානි අවිජහිතානෙව හොන්ති, විහාරොපි අවිජහිතොව සො පන ඛුද්දකො වා මහන්තො වා හොති.

අපරම්පන අම්හාකංයෙව භගවතො සහජාත පරිච්ඡෙදඤ්ච නක්ඛත්තපරිච්ඡෙදඤ්ච විසෙසං– අම්හාකං සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙන කිර සද්ධිං රාහුලමාතා ආනන්දත්ථෙරො ඡන්නො කණ්ඨකො නිධිකුම්භා මහාබොධිරුක්ඛො කාළුදායීති ඉමානි සත්ත සහජාතානි. මහාපුරිසො කිර උත්තරාසාළ්හනක්ඛත්තෙනෙව මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමි මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමි ධම්මචක්කං පවත්තෙසි යමකපාටිහාරියං අකාසි. විසාඛ නක්ඛත්තෙන ජාතො ච අභිසම්බුද්ධො ච පරිනිබ්බුතො ච, මාඝ නක්ඛත්තෙන තස්ස සාවකසන්නිපාතො ච ආයුසඞ්ඛාරවොස්සජ්ජනඤ්ච අහොසි. අස්සයුජනක්ඛත්තෙන දෙවොරොහනන්ති එත්තකමාහරිත්වා දීපෙතබ්බං. අයං සම්බහුලවාරපරිච්ඡෙදො. සෙසගාථා සුඋත්තානා එවාති.

ඉති භගවා දීපඞ්කරො සබ්බබුද්ධකිච්චං කත්වා අනුක්කමෙන අනුපාදි සෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බායි. යස්මිං කිර කප්පෙ දීපඞ්කරො දසබලො උදපාදි තස්මිං අඤ්ඤෙපි තණ්හඞ්කරො මෙධඞ්කරො සර ණඞ්කරොති තයො බුද්ධා අහෙසුං. තෙසං සන්තිකෙ බොධිසත්තස්ස ව්‍යාකරණං නත්ථි තස්මා තෙ ඉධ න දස්සිතා. අට්ඨකථාය පන තම්හා කප්පා ආදිතො පට්ඨායුප්පන්නෙ සබ්බබුද්ධෙ දස්සෙතුං ඉදං වුත්තං:–

“තණ්හඞ්කරො මෙධඞ්කරො අථොපි සරණඞ්කරො,
දීපඞ්කරො ච සම්බුද්ධො කොණ්ඩඤ්ඤො දිපදුත්තමො

මඞ්ගලො ච සුමනො ච රෙවතො සොභිතො මුනි,
අනොමදස්සී පදුමො නාරදො පදුමුත්තරො.

සුමෙධො ච සුජාතො ච පියදස්සී මහායසො,
අත්ථදස්සී ධම්මදස්සී සිද්ධත්ථො ලොකනායකො.

තිස්සො ඵුස්සො ච සම්බුද්ධො විපස්සී සිඛී වෙස්සභූ,
කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපො චාපි නායකො.

එතෙ අහෙසුං සම්බුද්ධා වීතරාගා සමාහිතා,
සතරංසීව උප්පන්නා මහාතමවිනොදනා,
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධාව නිබ්බුතා තෙ සසාවකා"ති.

එත්තාවතා නාතිසඞ්ඛෙපවිත්ථාරවසෙන කතාය මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධවංසට්ඨකථාය දීපඞ්කරබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා ති.

සමත්තො පඨමො බුද්ධවංසො.

දීපඞ්කරෙ කිර භගවති පරිනිබ්බුතෙ තස්ස සාසනං වස්සසතසහස්සං පවත්තිත්ථ. අථ බුද්ධානුබුද්ධානං සාවකානමන්තරධානෙන සාසනම්පස්ස අන්තරධායි. අථස්ස අපරභාගෙ එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං අතික්කමිත්වා එකස්මිං කප්පෙ කොණ්ඩඤ්ඤො නාම සත්ථා උදපාදි. සො පන භගවා සොළසඅසඞ්ඛෙය්‍යං කප්පානඤ්ච සතසහස්සං පාරමියො පූරෙත්වා බොධිඤාණං පරිපාචෙත්වා වෙස්සන්තරත්තභාවසදිසෙ අත්තභාවෙ ඨත්වා තතො චවිත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා දෙවානං පටිඤ්ඤං දත්වා තුසිතපුරතො චවිත්වා රම්මවතීනගරෙ සුනන්දස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ සුජාතාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. තස්ස පටිසන්ධික්ඛණෙ දීපඞ්කරබුද්ධවංසෙ වුත්තප්පකාරානි ද්වත්තිංස පාටිහාරියානි නිබ්බත්තිංසු. සො දෙවතාහි කතාරක්ඛසංවිධානො දසන්නං මාසානමච්චයෙන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමිත්වා සබ්බසත්තුත්තරො උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගන්ත්වා සබ්බාව දිසා විලොකෙත්වා ආසභිං වාචං නිච්ඡාරෙසි. "අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස අයමන්තිමා ජාති නත්ථිදානි පුනබ්භවො"ති[a].

තතො කුමාරස්ස නාමකරණදිවසෙ නාමං කරොන්තා 'කොණ්ඩඤ්ඤො'ති නාමමකංසු. සො හි භගවා කොණ්ඩඤ්ඤගොත්තො අහොසි. තස්ස කිර තයො පාසාදා අහෙසුං: රාම සුරාම සුභ නාමකා පරමරමනීයා. තෙසු තීණි සතසහස්සානි නාටකිත්ථීනං නච්චගීතවාදිතකුසලානං සබ්බකාලං පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. තස්ස රුචිදෙවී නාම අග්ගමහෙසී අහොසි, විජිතසෙනො නාමස්ස පුත්තො අහොසි, සො දසවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි, සො පන ජිණ්ණව්‍යාධිමතපබ්බජිතෙ දිස්වා ආජඤ්ඤරථෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බජිත්වා දසමාසෙ පධානචරියං චරි. කොණ්ඩඤ්ඤකුමාරං පන පබ්බජන්තං දස ජනකොටියො අනුපබ්බජිංසු, සො තෙහි පරිවුතො දසමාසෙ පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය

---

a. දීඝනිකාය-මහාපදානසුත්ත.

සුනන්දගාමෙ සමසමහිතඝන පයොධරාය යසොධරාය නාම සෙට්ඨිධීතාය දින්නං පරමමධුරමධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා ඵලපල්ලවඞ්කුරසමලඞ්කතෙ සාලවනෙ දිවාවිහාරං කත්වා සායණ්හසමයෙ ගණ්ඩං විහාය සුනන්දකා ජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා සාලකල්‍යාණි රුක්ඛං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා පුබ්බදිසාභාගං ඔලොකෙත්වා බොධිතරුං පිට්ඨිතො කත්වා අට්ඨපණ්ණාසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා චතුරඞ්ගවිරියං අධිට්ඨාය මාරබලං විධමිත්වා රත්තියා පඨම යාමෙ පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං විසොධෙත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බ චක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා ආනාපාන චතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය ඛන්ධෙසු අභිනිවිසිත්වා උදයව්‍යයවසෙන සම පඤ්ඤාස ලක්ඛණානි දිස්වා යාව ගොත්‍රභුඤාණං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා චත්තාරි මග්ගඤාණානි චත්තාරි ච ඵලඤාණානි චතස්සො පටිසම්භිදා චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණං ඡඅසාධාරණ ඤාණානි සකලමෙව බුද්ධඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො බොධිමූලෙ නිසින්නොව:

“අනෙකජාතිසංසාරං සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං,
ගහකාරකං ගවෙසන්තො දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.

ගහකාරක දිට්ඨොසි පුන ගෙහං න කාහසි,
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා ගහකූටං විසඞ්ඛිතං,
විසඞ්ඛාරගතං චිත්තං තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා”.

“අයොඝනහතස්සෙව ජලතො ජාතවෙදසො,
අනුපුබ්බූපසන්තස්ස යථා න ඤායතෙ ගති.

එවං සම්මා විමුත්තානං කාමබන්ධොඝතාරිනං,
පඤ්ඤාපෙතුං ගතී නත්ථි පත්තානං අචලං සුඛ”න්ති.

එවං උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං බොධිමූලෙයෙව ඵලසමාපත්ති සුඛෙන වීතිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ බ්‍රහ්මුනො අජ්ඣෙසනං පටිච්ච කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යන්ති එවං උපධාරෙන්තො අත්තනා සද්ධිං පබ්බජිතානං දස භික්ඛුකොටියො අද්දස: ඉමෙ පන කුල පුත්තා සමුපචිතකුසලමූලා මං පබ්බජන්තං අනුපබ්බජිතා මයා සද්ධිං පධානචරියං චරිංසු, මං උපට්ඨහිංසු, හන්දාහං ඉමෙසං සබ්බපඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යන්ති. එවං උපධාරෙත්වා ඉදානි පනෙතෙ කත්ථ වසන්තීති ඔලොකෙන්තො ඉතො අට්ඨාරසයොජනිකෙ අමරවතීනගරෙ [1]දෙවවනෙ විහරන්තීති දිස්වා තෙසං ධම්මං දෙසෙතුං ගමිස්සාමීති පත්තචීවරමාදාය සෙය්‍යථාපි නාම බලවා පුරිසො සමිඤ්ජිතං වා බාහං පසාරෙය්‍ය පසා රිතං වා බාහං සමිඤ්ජෙය්‍ය එවමෙවං බොධිමූලෙ අන්තරහිතො දෙව වනෙ පාතුරහොසි. තස්මිඤ්ච සමයෙ තෙ දසභික්ඛුකොටියො [2]අමරවතී

1. සී. III & IV. දෙවභවනෙ 2. සී. IV & V. අරුණවතී.

නගරං උපනිස්සාය දෙවවනෙ විහරන්ති තෙ පන භික්ඛූ දසබලං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා පසන්නමානසා පච්චුග්ගන්ත්වා භගවතො පත්තචීවරං පටිග්ගහෙත්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙත්වා සත්ථු ගාරවං කත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා පරිවාරෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. තත්‍ර කොණ්ඩඤ්ඤ දසබලො මුනිගණපරිවාරිතො බුද්ධාසනෙ නිසින්නො තිදසගණපරිවුතො දසසතනයනො විය විමලගගනතලගතො සරදසමයරජනිකරො විය තාරාගණපරිවුතො පුණ්ණචන්දො විය විරොචිත්ථ. අථ සත්ථා තෙසං සබ්බබුද්ධනිසෙවිතං අනුත්තරං තිපරිවට්ටං ද්වාදසාකාරං ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තන්තං කථෙත්වා දසභික්ඛුකොටිපමුඛා සතසහස්ස දෙවමනුස්සකොටියො ධම්මාමතං පායෙසි. තෙන වුත්තං:-

දීපඞ්කරස්ස අපරෙන කොණ්ඩඤ්ඤො නාම නායකො,
අනන්තතෙජො අමිතයසො අප්පමෙය්‍යො දුරාසදො.

ධරණූපමො ඛමනෙන සීලෙන සාගරූපමො,
සමාධිනා මෙරුසමො ඤාණෙන ගගනූපමො.

ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගසච්චප්පකාසනං,
පකාසෙසි සදා බුද්ධො හිතාය සබ්බපාණිනං.

ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙ කොණ්ඩඤ්ඤෙ ලොකනායකෙ,
කොටිසතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහූති.

තත්ථ **දීපඞ්කරස්ස අපරෙනාති** දීපඞ්කරස්ස භගවතො අපරභාගෙති අත්ථො; **කොණ්ඩඤ්ඤො නාමාති** අත්තනො ගොත්තවසෙන සමධිගතනාමධෙය්‍යො; **නායකොති** විනායකො; **අනන්තතෙජොති** අනන්තො සීලගුණපුඤ්ඤතෙජෙන අනන්තතෙජො; හෙට්ඨතො අවීචි උපරි භවග්ගං තිරියතො අනන්තලොකධාතුයො එත්ථන්තරෙ එකපුග්ගලොපි තස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා ඨාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තෙන වුත්තං: “අනන්තතෙජො”ති. **අමිතයසොති** අනන්තපරිවාරො; තස්ස භගවතො වස්සසතසහස්සානි යාවපරිනිබ්බාණසමයං එත්ථන්තරෙ භික්ඛුපරිසාය කිර භික්ඛූනං ගණනපරිච්ඡෙදො නාම නාහොසි. තස්මා “අමිතයසො”ති වුත්තං. අමිතගුණකිත්තිපි “අමිතයසො”ති වුච්චති. **අප්පමෙය්‍යොති** ගුණගණපරිමාණවසෙන නප්පමෙය්‍යොති=අප්පමෙය්‍යො; යථාහ:-

“බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං
කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො,
ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ
වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්ස”.

තස්මා අප්පමෙය්‍යගුණගණත්තා අප්පමෙය්‍යොති වුච්චති. **දුරාසදොති** දුරූපසඞ්කමනීයො; ආසජ්ජ ඝට්ටෙත්වා උපසඞ්කමිතුමසක්කුණෙය්‍යභාවතො දුරාසදො; දුරභිභවනීයොති අත්ථො. **ධරණූපමොති** ධරණිසමො; **ඛමනෙනාති** ඛන්තියා; චතුනහුතාධිකද්වියොජනසතසහස්ස

ඛගලා මහාපථවී විය පකතිවාතෙන ලාභාලාභඉට්ඨානිට්ඨාදීහි අකම්පන භාවතො ධරණූපමොති වුච්චති. **සීලෙන සාගරූපමොති** සීලසංවරෙන වෙලාතික්කමනවසෙන සාගරසමො; “මහාසමුද්දො, භික්ඛවෙ ඨිත ධම්මො වෙලං නාතිවත්තතී”තිආදි වුත්තං; **සමාධිනා මෙරූසමොති** සමාධිපටිපක්ඛභූතධම්මජනිතකම්පාභාවතො මෙරුගිරිවරෙන සමො; සදිසොති අත්ථො. මෙරුගිරිරිව ථිරතරසරීරොති වා. **ඤාණෙන ගගනූපමොති** එත්ථ භගවතො ඤාණස්ස අනන්තභාවෙන අනන්තෙනාකාසෙන උපමා කතා, චත්තාරි අනන්තානි වුත්තානි භගවතා යථාහ:–

“සත්තකායො ච ආකාසො චක්කවාළා ච නන්තකා,
බුද්ධඤාණං අප්පමෙය්‍යං න සක්කා එතෙ විජානිතු”න්ති

තස්මා අනන්තස්ස බුද්ධඤාණස්ස අනන්තෙන ආකාසෙන උපමා කතාති. **ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගසච්චප්පකාසනන්ති** එතෙසං ඉන්ද්‍රිය බල බොජ්ඣඞ්ග මග්ග සච්චානං ගහණෙන සතිපට්ඨානසම්මප්පධානිද්ධිපාදාපි ගහිතා ච හොන්ති. තස්මා ඉන්ද්‍රියාදීනං චතුසඞ්ඛෙපානං වසෙන සත්ත තිංස බොධිපක්ඛියධම්මානං පකාසනධම්මං පකාසෙසි; දෙසෙසීති අත්ථො. **හිතායාති** ‘හිතත්ථං; **ධම්මචක්කප්පවත්තනෙති** දෙසනාඤාණෙ පවත්තියමානෙ.

තතො අපරභාගෙ මහාමඞ්ගලසමාගමෙ දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු දෙවතායො සුඛුමෙ අත්තභාවෙ මාපෙත්වා ඉමස්මිං චක්කවාළෙ සන්නිපතිංසු. තත්ථ කිර අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො කොණ්ඩඤ්ඤදසබලං පඤ්හං පුච්ඡි. තස්ස භගවා මඞ්ගලානි කථෙසි. තත්ථ නවුතිකොටිසහස්සානි අරහත්තං පාපුණිංසු. සොතාපන්නාදීනං ගණනපරිච්ඡෙදො නාම නාහොසි. තෙන වුත්තං:–

තතො පරම්පි දෙසෙන්තෙ නරමරූනං සමාගමෙ,
නවුතිකොටිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහූති.

තත්ථ **තතොපරම්පීති** තතො අපරභාගෙපි; **දෙසෙන්තෙති** භගවති ධම්මං දෙසෙන්තෙ; **නරමරූනන්ති** නරානඤ්චෙව අමරානඤ්ච; යදා පන භගවා ගගනතලෙ තිත්ථියමද්දමානමද්දනං යමකපාටිහාරියං කරොන්තො ධම්මං දෙසෙසි. තදා අසීතිකොටිසහස්සානි අරහත්තං පාපුණිංසු තීසු ඵලෙසු පතිට්ඨිතා ගණනපථවීතිවත්තා. තෙන වුත්තං:–

තිත්ථියෙ අභිමද්දන්තො යදා ධම්මමදෙසයි,
අසීතිකොටිසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහූති.

කොණ්ඩඤ්ඤො සත්ථා කිර අභිසම්බොධිං පත්වා පඨමවස්සං චන්දවතීනගරං උපනිස්සාය චන්දාරාමෙ විහාසි. තත්ථ සුචින්ධරස්ස නාම බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස පුත්තො චන්දමාණවො නාම යසොධරබ්‍රාහ්මණස්ස

---

2. චුල්ලවග්ග-උපොසථට්ඨපනක්ඛන්ධක.

පුත්තො සුභද්දමාණවො ච කොණ්ඩඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස සම්මුඛා ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නමානසා දසහි මාණවකසහස්සෙහි සද්ධිං තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. අථ කොණ්ඩඤ්ඤො සත්ථා ජෙට්ඨමාසපුණ්ණමාය සුභද්දත්ථෙරපමුඛෙන කොටිසතසහස්සෙන පරිවුතො පාතිමොක්ඛමුද්දිසි. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. තතො අපරභාගෙ කොණ්ඩඤ්ඤස්ස සත්ථුනො පුත්තෙ විජිතසෙනෙ නාම අරහත්තං පත්තෙ තංපමුඛස්ස කොටිසහස්සස්ස මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. අථාපරෙන සමයෙන දසබලො ජනපදචාරිකං චරන්තො උදෙනරාජානං නාම නවුතිජනකොටිපරිවාරං පබ්බාජෙසි සද්ධිං තාය පරිසාය. තස්මිං පන අරහත්තං පත්තෙ තංපමුඛෙහි නවුතියා අරහන්තකොටීහි භගවා පරිවුතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං කොණ්ඩඤ්ඤස්ස මහෙසිනො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

කොටිසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො,
දුතියො කොටිසහස්සානං තතියො නවුතිකොටිනන්ති.

තදා කිර අම්හාකං බොධිසත්තො විජිතාවී නාම චක්කවත්තී හුත්වා චන්දවතීනගරෙ පටිවසති. සො පන අනෙකනරවරපරිවුතො සලිලනිධිනිවසනං සමෙරුයුගන්ධරං අපරිමිතවසුධරං වසුන්ධරං අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන ධම්මෙන පරිපාලෙති. අථ තදා කොණ්ඩඤ්ඤො බුද්ධොපි කොටිසතසහස්සඛීණාසවපරිවුතො ජනපදචාරිකං චරමානො අනුපුබ්බෙන චන්දවතීනගරං පාපුණි.

සො විජිතාවී කිර රාජා සම්මාසම්බුද්ධො කිර අම්හාකං නගරං අනුප්පත්තොති සුත්වා පච්චුග්ගන්ත්වා භගවතො වසනට්ඨානං සංවිදහිත්වා ස්වාතනාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන නිමන්තෙත්වා පුන දිවසෙ භත්තවිධිං සුට්ඨු පටියාදෙත්වා කොටිසතසහස්සසඞ්ඛස්ස බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානමදාසි. බොධිසත්තො භගවන්තං භොජාපෙත්වා අනුමොදනාවසානෙ භන්තෙ තෙමාසං මහාජනසඞ්ගහං කරොන්තො ඉධෙව වසථාති යාචිත්වා තයො මාසෙ නිරන්තරං බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අසදිසමහාදානං පවත්තෙසි.

අථ සත්ථා බොධිසත්තං අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකරිත්වා ධම්මකථං දෙසෙසි. සො සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා රජ්ජං නිය්‍යාදෙත්වා පබ්බජිත්වා තීණි පිටකානි උග්ගහෙත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො උප්පාදෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති. තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන විජිතාවී නාම ඛත්තියො,
සමුද්දමන්තමන්තෙන ඉස්සරියං වත්තයාමහං.
කොටිසතසහස්සානං විමලානං මහෙසිනං,
සහ ලොකග්ගනාථෙන පරමන්නෙන තප්පයිං.

සොපි මං බුද්ධො ව්‍යාකාසි කොණ්ඩඤ්ඤො ලොකනායකො,
අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙ බුද්ධො ලොකෙ භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන කත්වා දුක්කරකාරියං,
අස්සත්ථමූලෙ සම්බුද්ධො බුජ්ඣිස්සති මහායසො.

ඉමස්ස ජනිකා මාතා මායා නාම භවිස්සති,
පිතා සුද්ධොදනො නාම අයං හෙස්සති ගොතමො.

කොලිතො උපතිස්සො ච අග්ගා හෙස්සන්ති සාවකා,
ආනන්දො නාමුපට්ඨාකො උපට්ඨිස්සති තං ජිනං.

ඛෙමා උප්පලවණ්ණා ච අග්ගා හෙස්සන්ති සාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො අස්සත්ථොති පවුච්චති.

ඉදං සුත්වාන වචනං අසමස්ස මහෙසිනො,
ආමොදිතා නරමරූ බුද්ධබීජඞ්කුරො අයං.

උක්කුට්ඨිසද්දා වත්තන්ති අප්ඵොටෙන්ති හසන්ති ච,
කතඤ්ජලී නමස්සන්ති දසසහස්සී සදෙවකා.

යදිමස්ස ලොකනාථස්ස විරජ්ඣිස්සාම සාසනං,
අනාගතම්හි අද්ධානෙ හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

යථා මනුස්සා නදිං තරන්තා පටිතිත්ථං විරජ්ඣිය,
හෙට්ඨා තිත්ථෙ ගහෙත්වාන උත්තරන්ති මහානදිං.

එවමෙව මයං සබ්බෙ යදි මුඤ්චාමිමං ජිනං,
අනාගතම්හි අද්ධානෙ හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

තස්සාහං වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
තමෙව අත්ථං සාධෙන්තො මහාරජ්ජං ජිනෙ අදං,
මහාරජ්ජං චජිත්වාන පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙ.

සුත්තන්තං විනයඤ්චාපි නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං,
සබ්බං පරියාපුණිත්වාන සොභයිං ජිනසාසනං.

තත්ථප්පමත්තො විහරන්තො නිසජ්ජට්ඨානචඞ්කමෙ,
අභිඤ්ඤාසු පාරමිං ගන්ත්වා බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ඡහන්ති

තත්ථ **අහං තෙන සමයෙනා**ති අහං තස්මිං සමයෙ; **විජිතාවී නාමා**ති එවං නාමකො චක්කවත්තිරාජා අහොසිං; **සමුද්දං අන්තමන්තෙනා**ති එත්ථ චක්කවාළපබ්බතං සීමං මරියාදං කත්වා ඨිතං සමුද්දං අන්තං කත්වා ඉස්සරියං වත්තයාමීති අත්ථො. එත්තාවතා න පාකටං හොති.

රාජා කිර චක්කවත්ති චක්කරතනානුභාවෙන වාමපස්සෙන සිනෙරුං කත්වා සමුද්දස්සුපරිභාගෙන අට්ඨයොජනසහස්සප්පමාණං පුබ්බවිදෙහං ගච්ඡති. තත්ථ රාජා චක්කවත්ති "පාණො න හන්තබ්බො

අදින්නං නාදාතබ්බං කාමෙසු මිච්ඡාචාරො න චරිතබ්බො මුසා න භාසිතබ්බා මජ්ජං න පාතබ්බං යථා භුත්තඤ්ච භුඤ්ජථා''ති[a] ඔවාදං දෙති. එවං ඔවාදෙ දින්නෙ චක්කරතනං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුරත්ථිමං සමුද්දං අජ්ඣොගාහති යථා යථා ච තං අජ්ඣොගාහති තථා තථා සඞ්ඛිත්ත ඌමිවිප්ඵාරං හුත්වා ඔගච්ඡමානං මහාසමුද්දසලිලං යොජනමත්තං ඔගන්ත්වා අන්තොසමුද්දං උභොසු පස්සෙසු වෙළුරියමණිභිත්ති විය පරමදස්සනීයං හුත්වා තිට්ඨති. එවං පුරත්ථිමසාගරපරියන්තං ගන්ත්වා චක්කරතනං පටිනිවත්තති, පටිනිවත්තමානෙ ච තස්මිං සා පරිසා අග්ගතො හොති මජ්ඣෙ රාජා චක්කවත්ති අන්තෙ චක්කරතනං හොති, තම්පි ජලං ජලනෙත්ත වියොගං අසහමානමිව නෙමිමණ්ඩලපරියන්තං අභිහනන්තමෙව තීරමුපගච්ඡති. එවං රාජා චක්කවත්ති පුරත්ථිමසමුද්දපරියන්තං පුබ්බවිදෙහං අභිවිජිත්වා දක්ඛිණසමුද්දපරියන්තං ජම්බුදීපං විජෙතුකාමො චක්කරතනදෙසිතෙන මග්ගෙන දක්ඛිණසමුද්දාභිමුඛො ගච්ඡති, තං දසසහස්සයොජනප්පමාණං ජම්බුදීපං විජිනිත්වා දක්ඛිණසමුද්දතො පච්චුත්තරිත්වා සත්තයොජනසහස්සප්පමාණං අපරගොයානං විජෙතුං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව ගන්ත්වා තම්පි සාගරපරියන්තං අභිවිජිනිත්වා පච්ඡිමසමුද්දතොපි උත්තරිත්වා අට්ඨයොජනසහස්සප්පමාණං උත්තරකුරුං විජෙතුං තථෙව ගන්ත්වා තං සමුද්දපරියන්තං තථෙව අභිවිජිය උත්තරසමුද්දතොපි පච්චුත්තරති එත්තාවතා රඤ්ඤො චක්කවත්තිනා සාගරපරියන්තාය පථවියා ඉස්සරියං අධිගතං හොති. තෙන වුත්තං: "සමුද්දං අන්තමන්තෙන ඉස්සරියං වත්තයා මහ''න්ති. **කොටිසතසහස්සානන්ති** කොටිසතසහස්සානි; අයමෙව වා පාඨො. **විමලානන්ති** ඛීණාසවානං; **සහ ලොකග්ගනාථෙනාති** සද්ධිං දසබලෙන කොටිසතසහස්සානන්ති අත්ථො. **පරමන්නෙනාති** පණීතෙන අන්නෙන; **තප්පයින්ති** තප්පෙසිං; **අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙති** ඉතො පට්ඨාය සතසහස්සකප්පාධිකානි තීනි අසඞ්ඛෙය්‍යානි අතික්කමිත්වා එකස්මිං භද්දකප්පෙති අත්ථො. **පධානන්ති** විරියං; **තමෙව අත්ථං සාධෙන්තොති** තමෙව බුද්ධකාරකධම්මත්ථං දානපාරමිං පූරෙන්තො සාධෙන්තො නිප්ඵාදෙන්තොති අත්ථො; **මහාරජ්ජන්ති** චක්කවත්ති රජ්ජං; **ජිනෙති** භගවති; සම්පදානත්ථෙ වා භුම්මං දට්ඨබ්බං. **අදන්ති** අදාසිං; එවමත්ථං සාධෙන්තොති ඉමිනා සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො; "මහාරජ්ජං ජිනෙ දදි''න්ති පඨන්ති කෙචි. **චජිත්වානාති** දත්වා; **සුත්තන්තන්ති** සුත්තපිටකං; **විනයන්ති** විනයපිටකං; **නවඞ්ගන්ති** සුත්තගෙය්‍යාදි නවඞ්ගං; **සොභයිං ජිනසාසනන්ති** ආගමාධිගමෙහි ලොකියෙහි සමලඞ්කරිං; **තත්ථාති** තස්ස භගවතො සාසනෙ; **අප්පමත්තොති** සති සම්පන්නො; **බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ඡහන්ති** බ්‍රහ්මලොකං අගඤ්ඡිං අහං.

ඉමස්ස පන කොණ්ඩඤ්ඤබුද්ධස්ස රම්මවතී නාම නගරං අහොසි. සුනන්දො නාම ඛත්තියො පිතා, සුජාතා නාම දෙවී මාතා, භද්දො ච

a. දීඝනිකාය-මහාසුදස්සනසුත්ත.

සුභද්දො ච අග්ගසාවකා, අනුරුද්ධො නාමුපට්ඨාකො, තිස්සා ච උපතිස්සා ච අග්ගසාවිකා, සාලකල්‍යාණිරුක්ඛො බොධි, අට්ඨාසීති හත්ථුබ්බෙධං සරීරං, වස්සසතසහස්සං ආයුප්පමාණං අහොසි, තස්ස රුචී නාම දෙවී, ජිතසෙනො* නාමස්ස පුත්තො, චන්දො නාමුපට්ඨාකො රාජා, චන්දාරාමෙ කිර වසීති. තෙන වුත්තං:-

නගරං රම්මවතී නාම සුනන්දො නාම ඛත්තියො,
සුජාතා නාම ජනිකා කොණ්ඩඤ්ඤස්ස මහෙසිනො.

භද්දො චෙව සුභද්දො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
අනුරුද්ධො නාමුපට්ඨාකො කොණ්ඩඤ්ඤස්ස මහෙසිනො.

තිස්සා ච උපතිස්සා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
සාලකල්‍යාණිකො බොධි කොණ්ඩඤ්ඤස්ස මහෙසිනො.

අට්ඨාසීති හත්ථානි අච්චුග්ගතො සො මහාමුනී,
සොභති උළුරාජා ව සූරියො මජ්ඣන්තිකෙ යථා.

වස්සසතසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

ඛීණාසවෙහි විමලෙහි විචිත්තා ආසි මෙදිනී,
යථාහි ගගනං උළූහි එවං සො උපසොභථ.

තෙපි නාගා අප්පමෙය්‍යා අසඞ්ඛොභා දුරාසදා,
විජ්ජුපාතංව දස්සෙත්වා නිබ්බුතා තෙ මහායසා.

සා ච අතුලියා ජිනස්ස ඉද්ධි ඤාණපරිභාවිතො ච සමාධි,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

තත්ථ **සාලකල්‍යාණිකොති** සාලකල්‍යාණිරුක්ඛො; සො බුද්ධකාලෙ චක්කවත්තිකාලෙ චෙව නිබ්බත්තති. නාඤ්ඤදා. සො එකාහෙනෙ ව උට්ඨාති කිර **ඛීණාසවෙහි විමලෙහි විචිත්තා ආසි මෙදිනීති** අයං මෙදිනී ඛීණාසවෙහි එකකාසාවපජ්ජොතා විචිත්තා පරමදස්සනීයා අහොසි; **යථාහීති** ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො; **උළූහීති** නක්ඛත්තෙහි; තාරාගණෙහි ගගනතලං විය ඛීණාසවෙහි විචිත්තා අයං මෙදිනී සොභිත්ථාති අත්ථො. **අසඞ්ඛොභාති** අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අක්ඛොභා අවිකාරා; **විජ්ජුපාතංව දස්සෙත්වාති** විජ්ජුපාතං විය දස්සයිත්වා; "විජ්ජුපපාත"න්තිපි පාඨො. කොණ්ඩඤ්ඤබුද්ධස්ස කිර කාලෙ පරිනිබ්බායමානා භික්ඛූ සත්තතාලප්පමාණමාකාසමබ්භුග්ගන්ත්වා අසිතජලධරවිවරගතා විජ්ජුලතා විය සමන්තතො විජ්ජොතමානා තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා නිරුපාදනා දහනා විය පරිනිබ්බායිංසු. තෙන වුත්තං "විජ්ජුපාතංව දස්සෙත්වා"ති. **අතුලියාති** අතුල්‍යා අසදිසා; **ඤාණපරිභාවිතොති** ඤාණෙන වඩ්ඪිතො; සෙසගාථා හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථා එවාති.

---

* විජිතසෙනො.

කොණ්ඩඤ්ඤො නාම සම්බුද්ධො චන්දාරාමෙ මනොරමෙ,
නිබ්බායි චෙතියො තස්ස සත්තයොජනිකො කතො.

තත්ථෙව ධාතුයො තස්ස සත්ථුනො විකිරිංසු තා,
ඨිතා එකඝනා හුත්වා සුවණ්ණපටිමා විය.

සකලජම්බුදීපවාසිනො මනුස්සා සමාගන්ත්වා සත්තයොජනිකං සත්තරතනමයං හරිතාල මනොසිලාය මත්තිකාකිච්චං තෙලසප්පීහි උදකකිච්චං කත්වා නිට්ඨාපෙසුං.

කොණ්ඩඤ්ඤබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො දුතියො බුද්ධවංසො.

කොණ්ඩඤ්ඤෙ කිර සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ තස්ස සාසනං වස්සසතසහස්සං පවත්ති. බුද්ධානුබුද්ධසාවකානමන්තරධානෙන තස්ස සාසනමන්තරධායි. කොණ්ඩඤ්ඤස්ස පන අපරභාගෙ එකමසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යමතික්කමිත්වා එකස්මිං යෙව කප්පෙ චත්තාරො බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු **මඞ්ගලො සුමනො රෙවතො සොභිතො**ති. තත්ථ මඞ්ගලො පන ලොකනායකො කප්පසතසහස්සාධිකානි සොළස අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා (තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා පඤ්චසු පුබ්බනිමිත්තෙසු උප්පන්නෙසු බුද්ධකොලාහලං නාම උදපාදි. තදා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතායො එකස්මිං චක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා ආයාචන්ති:

"කාලොයං තෙ මහාවීර උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං,
සදෙවකං තාරයන්තො බුජ්ඣස්සු අමතං පද"න්ති.

එවං) දෙවෙහි ආයාචිතො කතපඤ්චවිලොකනො තුසිතා කායා චවිත්වා සබ්බනගරුත්තරෙ උත්තරනගරෙ අනුත්තරස්ස උත්තරස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ උත්තරාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තදා නෙකානි පාටිහාරියානි පාතුරහංසු. තානි දීපඞ්කරබුද්ධවංසෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. තස්සා උත්තරාය කිර මහාදෙවියා කුච්ඡිස්මිං සබ්බලොකමඞ්ගලස්ස මඞ්ගලස්ස මහාසත්තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය සරීරප්පභා රත්තින්දිවං අසීතිහත්ථප්පමාණං පදෙසං ඵරිත්වා චන්දාලොකසුරියාලොකෙහි අනභිභවනීයා හුත්වා අට්ඨාසි. සා ච අඤ්ඤාලොකෙන විනා අත්තනො සරීරප්පභාසමුදයෙනෙව අන්ධකාරං විධමිත්වා අට්ඨසඛියා ධාතීහි පරිචරියමානා විචරි. සා කිර දෙවතාහි කතාරක්ඛා දසමාසච්චයෙන උත්තරමධුරුය්‍යානෙ මඞ්ගලමහාපුරිසං විජායි. සො ජාතමත්තොව මහාසත්තො සබ්බාදිසා විලොකෙත්වා උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගන්ත්වා ආසභිං වාචං නිච්ඡාරෙසි. තස්මිං ඛණෙ සකලදසසහස්සලොකධාතුසු දෙවතා දිස්සමානසරීරා දිබ්බමාලාදීහි සමලඞ්කත

ගත්තා තත්ථ ඨත්වා ජයමඞ්ගලථුතිවචනානි සම්පවත්තෙසුං. පාටිහාරියානි ච වුත්තනයානෙව. නාමගහණදිවසෙ පනස්ස ලක්ඛණපාඨකා සබ්බමඞ්ගලසම්පත්තියා ජාතොති මඞ්ගලකුමාරොත්වෙව නාමං කරිංසු.

තස්ස කිර යසවා සුචිමා සිරිමාති තයො පාසාදා අහෙසුං. යසවතීදෙවී පමුඛානි තිංසනාටකිත්ථිසහස්සානි අහෙසුං, තත්ථ මහාසත්තො නවවස්සසහස්සානි දිබ්බසුඛසදිසං සුඛමනුභවිත්වා යසවතියා අග්ගමහෙසියා කුච්ජිසම්භං සීලවං නාම පුත්තං ලභිත්වා චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා අලඞ්කතං පණ්ඩරං නාම සුන්දරවරතුරඞ්ගමාරූය්හ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං පන පබ්බජන්තං තිස්සො මනුස්සකොටියො අනුපබ්බජිංසු, තෙහි පරිවුතො මහාපුරිසො අට්ඨමාසෙ පධානචරියං චරිත්වා තතො විසාඛාය පුණ්ණමාය උත්තරගාමෙ උත්තරසෙට්ඨිනො ධීතාය උත්තරානාමාය දින්නං පක්ඛිත්තදිබ්බොජං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාවිහාරං විතිනාමෙත්වා උත්තරෙන නාම ආජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා මත්තවරවාරණගාමී නාගබොධිං පදක්ඛිණං කත්වා පුබ්බුත්තරපක්ඛෙ ඨත්වා අට්ඨපණ්ණාසහත්ථවිත්ථත තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා තත්ථ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතං විරියං අධිට්ඨහිත්වා සබලං මාරබලං විධංසෙත්වා පුබ්බෙනිවාසදිබ්බචක්ඛුඤාණානි පටිලභිත්වා පච්චයාකාරසම්මසනං කත්වා ඛන්ධෙසු අනිච්චාදිවසෙන අභිනිවිසිත්වා අනුක්කමෙන අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං පත්වා "අනෙකජාති සංසාරං–පෙ–තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා"ති උදානං උදානෙසි. මඞ්ගලස්ස පන සම්මාසම්බුද්ධස්ස අඤ්ඤෙහි බුද්ධෙහි අධිකතරා සරීරප්පභා අහොසි. යථා පන අඤ්ඤෙසං බුද්ධානං සමන්තා අසීති හත්ථප්පමාණා වා ව්‍යාමප්පමාණා වා සරීරප්පභා හොති, න තස්ස එවං, තස්ස පන භගවතො සරීරප්පභා නිච්චකාලං දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි තරුගිරිඝරපාකාරඝටකවාටාදයො සුවණ්ණපට්ටපරියොනද්ධා විය අහෙසුං. නවුතිවස්සසතසහස්සානි ආයු තස්ස අහොසි, එත්තකං කාලං චන්දසුරියතාරකාදීනං පභා රත්තින්දිවපරිච්ඡෙදො වා න පඤ්ඤායිත්ථ, දිවා සුරියාලොකෙන විය සත්තා නිච්චං සම්බුද්ධාලොකෙනෙව සබ්බකම්මානි කරොන්තා විචරිංසු සායං පුප්ඵනකකුසුමානං පාතො රවනකසකුණානඤ්ච වසෙන ලොකො රත්තින්දිවපරිච්ඡෙදං සල්ලක්ඛෙසි. කිං පන අඤ්ඤෙසං බුද්ධානං අයමානුභාවො නත්ථී?ති. නො නත්ථි. තෙපි හි ආකඞ්ඛමානා දසසහස්සිලොකධාතුං තතො වා භීයො ආභාය ඵරෙය්‍යුං. මඞ්ගලස්ස පන භගවතො පුබ්බපත්ථනාවසෙන අඤ්ඤෙසං ව්‍යාමප්පභා විය සරීරප්පභා නිච්චමෙව දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි.

සො කිර බොධිසත්තකාලෙ වෙස්සන්තරත්තභාවසදිසෙ අත්තභාවෙ සපුත්තදාරො වඞ්කපබ්බතසදිසෙ පබ්බතෙ වසි. අථෙකො සබ්බජනවිහෙඨකො ඛරදාඨිකො නාම මනුස්සභක්ඛො මහෙසක්ඛො යක්ඛො මහාපුරිසස්ස දානජ්ඣාසයං සුත්වා බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන උපසඞ්කමිත්වා මහාසත්තං ද්වෙ දාරකෙ යාචි. මහාසත්තො දදාමි බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තකෙති

හට්ඨපහට්ඨො උදකපරියන්තං පඨවිං කම්පෙත්වා තෙපි දාරකෙ අදාසි. අථ සො යක්ඛො තස්ස පස්සන්තස්සෙව මහාපුරිසස්ස තං බ්‍රාහ්මණ වණ්ණං පහාය අනලජාලපිඞ්ගලවිරූපනයනො විසමවිරූපකුටිලභීම දාඨො චිපිටකවිරූපනාසො කපිලඵරුසදීඝකෙසො නවදඩ්ඪතාලක්ඛන්ධ සදිසකායො හුත්වා තෙ දාරකෙ මුළාලකලාපං විය ගහෙත්වා ඛාදි. මහා පුරිසස්ස යක්ඛං ඔලොකෙත්වා මුඛෙ විවටමත්තෙ අග්ගිජාලං විය ලොහිත ධාරං උග්ගිරන්තං තස්ස මුඛං දිස්වාපි අප්ප[1]මත්තම්පි දොමනස්සං න උප්පජ්ජි. සුදින්නං වත මෙ දානන්ති චින්තයතො පනස්ස සරීරෙ මහන්තං පීතිසොමනස්සං උදපාදි. සො ඉමස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අනා ගතෙ ඉමිනාව නීහාරෙන රස්මියො නික්ඛමන්තූති පත්ථනමකාසි. තස්ස තං පත්ථනං නිස්සාය බුද්ධභූතස්ස සරීරතො රස්මියො නික්ඛමිත්වා එත්තකං ඨානං ඵරිංසු. අපරම්පි පුබ්බචරියං තස්ස අත්ථි: අයං කිර බොධි සත්තකාලෙ එකස්ස බුද්ධස්ස චෙතියං දිස්වා ඉමස්ස මයා ජීවිතං පරිච්ච ජිතුං වට්ටතීති දණ්ඩදීපිකාවෙඨනනියාමෙන සකලසරීරං වෙඨාපෙත්වා රතනමත්තමකුලං සතසහස්සග්ඝනිකං සුවණ්ණපාතිං සුගන්ධසප්පිස්ස පූරාපෙත්වා තත්ථ සහස්සවට්ටියො ජාලෙත්වා තං සීසෙනාදාය සකලසරීරං ජාලෙත්වා චෙතියං පදක්ඛිණං කරොන්තො සකලරත්තිං වීතිනාමෙසි. එවං යාව අරුණුග්ගමනා වායමන්තස්ස ලොමකූපමත්තම්පි උසුමං න ගණ්හි. පදුමගබ්භං පවිට්ඨකාලො විය අහොසි. ධම්මො හි නාමෙස අත්තානං රක්ඛන්තං රක්ඛති. තෙනාහ භගවා:–

"ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං
ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාති,
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී"ති.

ඉමස්සපි කම්මස්ස නිස්සන්දෙන තස්ස භගවතො සරීරොභාසො දසසහස්සි ලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:–

කොණ්ඩඤ්ඤස්ස අපරෙන මඞ්ගලො නාම නායකො,
තමං ලොකෙ නිහන්ත්වාන ධම්මොක්කමභිධාරයි.

අතුලාසි පභා තස්ස ජිනෙහඤ්ඤෙහි උත්තරිං,
චන්දසුරියප්පභං හන්ත්වා දසසහස්සී විරොචතීති.

තත්ථ **තම**න්ති ලොකන්ධකාරඤ්ච හදයතමඤ්ච; **නිහන්ත්වාන**ති අභි භවිත්වා; **ධම්මොක්ක**න්ති අයං පන උක්කා සද්දො සුවණ්ණකාරමූසාදීසු අනෙකෙසු අත්ථෙසු දිස්සති යථාහ:–"සණ්ඩාසෙන ජාතරූපං ගහෙත්වා උක්කාමුඛෙ පක්ඛිපතී"ති[a] ආගතට්ඨානෙ සුවණ්ණකාරානං මූසා උක්කාති වෙදිතබ්බා. "උක්කං බන්ධෙය්‍ය උක්කං බන්ධිත්වා උක්කාමුඛං ආලිම්පෙය්‍යා"ති[a] ආගතට්ඨානෙ කම්මාරානං අඞ්ගාරකපල්ලං. "කම්මාරානං යථා

1. කෙසග්ගමත්තම්පි. a. අඞ්ගුත්තර-තිකනිපාත.

උක්කා අන්තො ඛායති නො බහී"ති ආගතට්ඨානෙ කම්මාරුද්ධනං. "එවං විපාකො උක්කාපාතො භවිස්සතී"ති ආගතට්ඨානෙ වාතවෙගො උක්කාති අධිප්පෙතො. "උක්කාසු ධාරියමානාසූ"ති[a] ආගතට්ඨානෙ දීපිකා උක්කාති වුච්චති. ඉධාපි දීපිකා "උක්කා"ති අධිප්පෙතා. තස්මා ඉධ ධම්මමයං උක්කං අභිධාරයි; අවිජ්ජන්ධකාරපටිච්ඡන්නස්ස අවිජ්ජන්ධකාරාභිභූතස්ස ලොකස්ස ධම්මමයං උක්කං ධාරෙසීති අත්ථො. **අතුලාසීති** අතුල්‍යාසි; අයමෙව වා පාඨො. අසදිසො බුද්ධෙහි අසදිසා අහොසීති අත්ථො. **ජිනෙහසදිසොති** ජිනෙහි අසදිසො; **චන්දසූරියප්පභං හන්ත්වාති** චන්දසූරියානං පභං අභිහන්ත්වා; **දසසහස්සී විරොචතීති** චන්දසූරියාලොකං විනා බුද්ධාලොකෙනෙව දසසහස්සී විරොචතීති අත්ථො.

මඞ්ගලසම්මාසම්බුද්ධො පන සමධිගතබොධිඤාණො බොධිමූලෙ යෙව සත්තසත්තාහෙ වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මුනො ධම්මායාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා 'කස්ස නු ඛො අහං ඉමං ධම්මං පඨමං දෙසෙය්‍ය?'න්ති උපධාරෙන්තො අත්තනා සහ පබ්බජිතානං භික්ඛූනං තිස්සො කොටියො උපනිස්සයසම්පන්නා අද්දස. අථස්ස එතදහොසි: 'ඉමෙ කුලපුත්තා මං පබ්බජන්තං අනුපබ්බජිතා උපනිස්සයසම්පන්නා එතෙ ච මයා විසාඛපුණ්ණමාය විවෙකත්ථිකෙන විස්සජ්ජිතා සිරිවඩ්ඪනගරං උපනිස්සාය සිරිවනගහනගතා විහරන්ති, හන්දාහං තත්ථ ගන්ත්වා ධම්මං තෙසං දෙසිස්සාමී'ති අත්තනො පත්තචීවරං ගහෙත්වා හංසරාජා විය ගගනතලමබ්භුග්ගන්ත්වා සිරිවනගහනෙ පච්චුට්ඨාසි. තෙ ච භික්ඛූ භගවන්තං වන්දිත්වා අන්තෙවාසිකවත්තං දස්සෙත්වා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. තෙසං භගවා සබ්බබුද්ධනිසෙවිතං ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තන්තං කථෙසි. තතො තා තිස්සො කොටියො අරහත්තං පාපුණිංසු. දෙවමනුස්සානං කොටිසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං:-

සොපි බුද්ධො පකාසෙසි චතුරො සච්චවරුත්තමෙ,
තෙ තෙ සච්චරසං පීත්වා විනොදෙන්ති මහාතමං.

පත්වාන බොධිමතුලං පඨමෙ ධම්මදෙසනෙ,
කොටිසතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

තත්ථ **චතුරො සච්චවරුත්තමෙති** චත්තාරි සච්චානි වරෙ භගවා උත්තමානීති අත්ථො; "චත්තාරො සච්චවරුත්තමො"තිපි පාඨො. තස්ස චත්තාරි සච්චවරානි උත්තමානීති අත්ථො. තෙ දෙවමනුස්සා බුද්ධෙන භගවතා විනීතා. **සච්චරස**න්ති චතුසච්චපටිවෙධාමතරසං **පීත්වා; විනොදෙන්ති මහාතම**න්ති තෙන තෙන මග්ගෙන පහාතබ්බං මොහතමං විනොදෙන්ති; විධංසෙන්තීති අත්ථො. **පත්වාන**ාති පටිවිජ්ඣිත්වා; **බොධි**න්ති එත්ථ පන අයං බොධිසද්දො:-

---

a. ධම්මපදට්ඨකථා.

"මග්ගෙ ඵලෙ ච නිබ්බාණෙ රුක්ඛෙ පණ්ණත්තියං තථා,
සබ්බඤ්ඤුතෙ ච ඤාණස්මිං බොධිසද්දො පනාගතො.

තත්ථ හි පනෙස "බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ"න්ති ආදිසු මග්ගෙ ආගතො, "උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බාණාය සංවත්තතී"ති[a] එත්ථ ඵලෙ, "පත්වාන බොධිං අමතං අසඞ්ඛත"න්ති එත්ථ නිබ්බාණෙ, "අන්තරා ච බොධිං අන්තරා ච ගය"න්ති[b] එත්ථ අස්සත්ථරුක්ඛෙ, "බොධි රාජකුමාරො භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දී"ති[c] එත්ථ පණ්ණත්තියං, "පප්පොති බොධිං වරභූරිමෙධසො"ති එත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ, ඉධාපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ දට්ඨබ්බො; අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙපි වට්ටති. **අතුල**න්ති තුලාරහිතං පමාණාතීතං; අප්පමාණන්ති අත්ථො. සම්බොධිං පත්වා ධම්මං දෙසෙන්තස්ස භගවතො පඨමධම්මදෙසනෙති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

යදා පන චිත්තං නාම නගරං උපනිස්සාය විහරන්තො චම්පකරුක්ඛමූලෙ ගණ්ඩම්බරුක්ඛමූලෙ අම්හාකං භගවා විය තිත්ථියමද්දමානමද්දනං යමකපාටිහාරියං කත්වා සුරාසුරයුවති රතිසම්භවනෙ රුචිරනවකනකරජතමය වරභවනෙ තාවතිංසභවනෙ පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පණ්ඩුකම්බල සිලාතලෙ නිසීදිත්වා අභිධම්මකථං කථෙසි, තදා කොටිසතසහස්සානං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං දුතියො අභිසමයො; යදා පන සුනන්දො නාම චක්කවත්තිරාජා සුරභිනගරෙ පූරිතචක්කවත්තිවත්තො හුත්වා චක්කරතනං පටිලභි තං කිර මඞ්ගලදසබලෙ ලොකෙ උප්පන්නෙ චක්කරතනං ඨානා ඔසක්කිතං දිස්වා සුනන්දො රාජා විමනො හුත්වා බ්‍රාහ්මණෙ පරිපුච්ඡි: ඉදං චක්කරතනං මම කුසලබලනිබ්බත්තං කස්මා පන ඨානා ඔසක්කිතන්ති? තතො තෙ තස්ස රඤ්ඤො ඔසක්කනකාරණං ව්‍යාකරිංසු: චක්කවත්තිරඤ්ඤො ආයුක්ඛයෙන වා පබ්බජ්ජුපගමනෙන වා බුද්ධපාතුභාවෙන වා චක්කරතනං ඨානා ඔසක්කතීති වත්වා තුය්හං පන මහාරාජ ආයුක්ඛයො නත්ථි අතිදීඝායුකො ත්වං මඞ්ගලො පන සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො තෙන තෙ චක්කරතනං ඔසක්කිතන්ති. තං සුත්වා සුනන්දො චක්කවත්තිරාජා සපරිජනො තං චක්කරතනං සිරසා වන්දිත්වා ආයාචි: යාවාහං තවානුභාවෙන මඞ්ගලදසබලං සක්කරිස්සාමි තාව ත්වං මා අන්තරධායස්සූති. අථ තං චක්කරතනං යථාඨානෙ යෙව අට්ඨාසි. තතො සමුපාගතානන්දො සුනන්දො චක්කවත්තිරාජා ඡත්තිංස යොජනපරිමණ්ඩලාය පරිසාය පරිවුතො සබ්බලොකමඞ්ගලං මඞ්ගලං දසබලං උපසඞ්කමිත්වා සසාවකසඞ්ඝං සත්ථාරං මහාදානෙන සන්තප්පෙත්වා අරහන්තානං කොටිසතසහස්සානං කාසිකවත්ථානි දත්වා තථාගතස්ස සබ්බපරික්ඛාරෙ දත්වා සකලලොකවිම්හයකරං භගවතො පූජං කත්වා මඞ්ගලං සබ්බලොකනාථං උපසඞ්කමිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං විමලකමලමකුලසමමඤ්ජලිං සිරසි කත්වා වන්දිත්වා ධම්මසවණත්ථාය එකමන්තං නිසීදි, පුත්තොපි චස්ස අනුරාජකුමාරො නාම නිසීදි.

---

a. අඞ්ගුත්තර-එකකනිපාත b. මහාවග්ග-මහාඛන්ධක.
c. මජ්ඣිමනිකාය-මජ්ඣිමපණ්ණාසක

තදා සුනන්දචක්කවත්තිරාජපමුඛානං තෙසං භගවා ආනුපුබ්බිකථං කථෙසි. සුනන්දො චක්කවත්තී සද්ධිං පරිසාය සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අථ සත්ථා තෙසං පුබ්බචරියං ඔලොකෙන්තො ඉද්ධිමයපත්තචීවරස්ස උපනිස්සයං දිස්වා චක්කජාලසමලඞ්කතං දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා 'එථ භික්ඛවො'ති ආහ. සබ්බෙ තඞ්ඛණංයෙව ද්වඞ්ගුලකෙසා ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වස්සසතිකත්ථෙරා විය ආකප්පසම්පන්නා හුත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා භගවන්තං පරිවාරයිංසු. අයං තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං:–

සුරින්දදෙවභවනෙ බුද්ධො ධම්මමදෙසයි,
නවකොටිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු.

යදා සුනන්දො චක්කවත්ති සම්බුද්ධමුපසඞ්කමි,
තදා අහනි සම්බුද්ධො ධම්මභෙරිං වරුත්තමං.

සුනන්දස්සානුචරා ජනතා තදාසුං නවුතිකොටියො,
සබ්බෙව තෙ නිරවසෙසා අහෙසුං එහිභික්ඛුකාති.

තත්ථ **සුරින්දදෙවභවනෙ**ති පුන දෙවින්දභවනෙති අත්ථො; **ධම්ම**න්ති අභිධම්මං; **අහනී**ති අභිහනි; **වරුත්තම**න්ති වරෙ භගවා උත්තමං **ධම්මභෙරි**න්ති අත්ථො; **අනුචරා**ති බද්ධචරා සෙවකා; **ආසු**න්ති අහෙසුං; "තදාසි නවුතිකොටියො"තිපි පාඨො. තස්ස ජනතා ආසි. සා ජනතා කිත්තකාති? 'නවුතිකොටියො'ති අත්ථො.

අථ මඞ්ගලෙ කිර ලොකනාථෙ මෙඛලෙ පුරෙ විහරන්තෙ තස්මිංයෙව නගරෙ සුදෙවො ච ධම්මසෙනො ච දසමාණවකසහස්සෙහි පරිවුතා තස්ස භගවතො සන්තිකෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිංසු; මාඝපුණ්ණමාය තීසු අග්ගසාවකෙසු සපරිවාරෙසු අරහත්තං පත්තෙසු සත්ථා කොටිසතසහස්සභික්ඛුගණමජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, අයං පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. පුන උත්තරාරාමෙ නාම අනුත්තරෙ ඤාතිසමාගමෙ පබ්බජිතානං කොටිසහස්සානං සමාගමෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, අයං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. සුනන්දචක්කවත්තිභික්ඛුසමාගමෙ නවුතිකොටිසහස්සානං භික්ඛූනං මජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං:–

සන්නිපාතා තයො ආසුං මඞ්ගලස්ස මහෙසිනො,
කොටිසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො.

දුතියො කොටිසහස්සානං තතියො නවුතිකොටිනං,
ඛීණාසවානං විමලානං තදා ආසි සමාගමොති.

තදා අම්හාකං බොධිසත්තො සුරුචිබ්‍රාහ්මණගාමෙ සුරුචිබ්‍රාහ්මණො හුත්වා තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං සාක්ඛරප්පභෙදානං ඉතිහාසපඤ්චමානං පදකො වෙය්‍යාකරණො ලොකායත මහාපුරිස ලක්ඛණෙසු අනවයො අහොසි. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා දසබලස්ස ධම්මකථං සුත්වා භගවති පසීදිත්වා සරණං ගන්ත්වා සෙව මය්හං භික්ඛං ගණ්හථාති සසාවකසඞ්ඝං භගවන්තං නිමන්තෙසි. සො භගවතා බ්‍රාහ්මණ කිත්තකෙහි තෙ භික්ඛූහි අත්ථොති? වුත්තො ‘කිත්තකා පන වො භන්තෙ පරිවාරභික්ඛූ’ති? පුච්ඡි. තදා පඨමසන්නිපාතොව අහොසි, තස්මා කොටිසතසහස්සන්ති ආහ. යදි එවං භන්තෙ සබ්බෙහිපි සද්ධිං මය්හං භික්ඛං ගණ්හථාති නිමන්තෙසි. සත්ථා අධිවාසෙසි. බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා අත්තනො ඝරං ගච්ඡන්තො චින්තෙසි: අහං එත්තකානං භික්ඛූනං යාගුභත්තවත්ථාදීනි දාතුං සක්කොමි නිසීදනට්ඨානං කථං භවිස්සතීති. තස්ස කිර සා චින්තා චතුරාසීතියොජනසහස්සප්පමාණමෙරුමත්ථකෙ ඨිතස්ස දෙවරාජස්ස දසසතනයනස්ස පණ්ඩුකම්බලසිලාතලස්ස උණ්හභාවං ජනෙසි. අථ සක්කො දෙවරාජා ආසනස්ස උණ්හභාවං දිස්වා කො නු ඛො මං ඉමම්හා ඨානා චාවෙතුකාමොති සමුප්පන්නපරිවිතක්කො දිබ්බෙන චක්ඛුනා මනුස්ස ලොකං ඔලොකෙන්තො මහාපුරිසං දිස්වා අයං මහාපුරිසො බුද්ධපමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා තස්ස නිසීදනට්ඨානත්ථාය චින්තෙසි. මයාපි තත්ථ ගන්ත්වා පුඤ්ඤකොට්ඨාසං ගහෙතුං වට්ටතීති වඩ්ඪකීවණ්ණං නිම්මිණිත්වා වාසිඵරසුහත්ථො මහාපුරිසස්ස පුරතො පාතුරහොසි. සො ‘අත්ථි නු ඛො කස්සචි භතියා කත්තබ්බං කම්ම’න්ති? ආහ. මහාසත්තො දිස්වා කිං කම්මං කාතුං සක්ඛිස්සසී’ති? ආහ. මම අජානනසිප්පං නාම නත්ථි. යො යො යං යං ඉච්ඡති මණ්ඩපං වා පාසාදං වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි නිවෙසනං තස්ස තස්ස තං තං කාතුං සමත්ථොම්හීති. තෙන හි මය්හං කම්මං අත්ථි. කිං අය්‍යාති?. ස්වාතනාය මෙ කොටිසතසහස්සභික්ඛූ නිමන්තිතා තෙසං නිසීදනමණ්ඩපං කරිස්සසීති. අහං නාම කරෙය්‍යං සචෙ මෙ භතිං දාතුං සක්ඛිස්සථාති? සක්ඛිස්සාමි තාතාති. එවං සාධු කරිස්සාමීති වත්වා එකං පදෙසං ඔලොකෙසි. සො ද්වාදසයොජනප්පමාණො පදෙසො කසිණමණ්ඩලං විය සමතලො පරමරමණීයො අහොසි. පුන සො එත්තකෙ ඨානෙ සත්තරතනමයො දළබ්බසාරමණ්ඩො මණ්ඩපො උට්ඨහතූති චින්තෙත්වා ඔලොකෙසි. තතො තාව දෙවමණ්ඩපසදිසො පඨවි තලං භින්දිත්වා මණ්ඩපො උට්ඨහි. තස්ස සොවණ්ණමයෙසු ථම්භෙසු රජතමයා ඝටකා අහෙසුං රජතමයෙසු සුවණ්ණමයා මණිත්ථම්භෙසු පවාළමයා පවාළමයෙසු මණිමයා සත්තරතනමයෙසු සත්තරතනමයා ඝටකා අහෙසුං. තතො මණ්ඩපස්ස අන්තරන්තරාපි කිඞ්කිණිජාලකා ඔලම්බන්තූති ඔලොකෙසි. සහ ඔලොකනෙන කිඞ්කිණිකජාලා ඔලම්බි. යස්ස මන්ද වාතෙරිතස්ස පඤ්චඞ්ගිකස්සෙව තුරියස්ස පරමමනොරමො මධුරො සද්දො නිග්ගච්ඡති, දිබ්බසඞ්ගීතිවත්තනකාලො විය අහොසි. අන්තරන්තරා දිබ්බ

ගන්ධදුම පුප්ඵදුම පත්තදුම රතනදුමානි ඔලම්බන්තූති චින්තෙසි. සහ චින්තාය දුමානි ඔලම්බිංසු. කොටිසතසහස්සසඞ්ඛාතානං භික්ඛූනං ආසනානි ච කප්පියමහග්ඝපච්චත්ථරණත්ථතානි ආධාරකානි ච පඨවිං භින්දිත්වා උට්ඨහන්තූති චින්තෙසි. තාවදෙව උට්ඨහිංසු. කොණෙ කොණෙ එකෙකා උදකචාටි උට්ඨහතූති චින්තෙසි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව උදකචාටියො පරමසීතලෙන මධුරෙන සුවිසුද්ධසුගන්ධකප්පියවාරිනා පුණ්ණා කදලිපණ්ණපිහිතමුඛා උට්ඨහිංසු. සො දසසතනයනො එත්තකං මාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එහි අය්‍ය තව මණ්ඩපං දිස්වා මය්හං භතිං දෙහීති ආහ. මහාපුරිසො ගන්ත්වා තං මණ්ඩපං ඔලොකෙසි. තස්ස ඔලොකෙන්තස්සෙව සකලසරීරං පඤ්චවණ්ණාය පීතියා නිරන්තරං ඵුටං අහොසි.

අථස්ස මණ්ඩපං ඔලොකෙන්තස්ස එතදහොසි: නායං මණ්ඩපො මනුස්සභූතෙන කතො, මය්හං අජ්ඣාසයං මය්හං ගුණං ආගම්ම අද්ධා සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො භවනං උණ්හං අහොසි, තතො සක්කෙන දෙවානමින්දෙන අයං මණ්ඩපො නිම්මිතොති. න ඛො පන මෙ යුත්තං එවරූපෙ මණ්ඩපෙ එකදිවසංයෙව දානං දාතුන්ති සත්තාහං දස්සාමීති ච චින්තෙසි. බාහිරදානං නාම කිත්තකම්පි සමානං බොධිසත්තානං හදයං තුට්ඨිං කාතුං න සක්කොති. අලඞ්කතසීසං වා ඡින්දිත්වා අඤ්ජිතානි අක්ඛීනි වා උප්පාටෙත්වා හදයමංසං වා උබ්බට්ටෙත්වා දින්නකාලෙ බොධිසත්තානං චාගං නිස්සාය තුට්ඨි නාම හොති. අම්හාකං බොධිසත්තස්ස හි සිවිජාතකෙ දෙවසිකං පඤ්චකහාපණසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙත්වා චතූසු ද්වාරෙසු නගරමජ්ඣෙ ච දානං දෙන්තස්ස තං දානං චාගතුට්ඨිං උප්පාදෙතුං නාසක්ඛි, යදා පනස්ස බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන ආගන්ත්වා සක්කො දෙවරාජා අක්ඛීනි යාචි, තදා සො ලොකෙකචක්ඛු චක්ඛූනි උප්පාටෙත්වා අදාසි, දදමානස්සෙව හාසො උප්පජ්ජි, කෙසග්ගමත්තම්පි චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං නාහොසි. එවං බොධිසත්තානං දානං නිස්සාය තිත්ති නාම නත්ථි. තස්මා සොපි මහාපුරිසො මයා කොටිසතසහස්සසඞ්ඛාතානං භික්ඛූනං දානං දාතුං වට්ටතීති චින්තෙත්වා තස්මිං මණ්ඩපෙ නිසීදාපෙත්වා සත්තාහං ගවපානං නාම දානං අදාසි. **ගවපාන**න්ති මහන්තෙ කොළම්බෙ ඛීරස්ස පූරෙත්වා උද්ධනෙසු ආරොපෙත්වා ඝනපාකපක්කෙ ඛීරෙ ථොකථොකෙ තණ්ඩුලෙ පක්ඛිපිත්වා පක්කමධුසක්ඛරචුණ්ණසප්පීහි අභිසඞ්ඛතභොජනං වුච්චති. ඉදමෙව **චතුමධුර**භොජනන්තිපි වුච්චති. මනුස්සා යෙව පන පරිවිසිතුං නාසක්ඛිංසු, දෙවා පි එකන්තරිකා හුත්වා පරිවිසිංසු. ද්වාදසයොජනප්පමාණම්පි තං ඨානං තෙ භික්ඛූ ගණ්හිතුං නප්පහොසියෙව, තෙ පන භික්ඛූ අත්තනො ආනුභාවෙන නිසීදිංසු. පරියොසානදිවසෙ සබ්බභික්ඛූනං පත්තෙ ධොවාපෙත්වා භෙසජ්ජත්ථාය සප්පිනවනීතමධුඵාණිතාදීනං පූරෙත්වා තිචීවරෙහි සද්ධිං අදාසි. තත්ථ සඞ්ඝනවකභික්ඛුනා ලද්ධචීවරසාටකා සතසහස්සග්ඝනිකා අහෙසුං. සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො–අයං පුරිසො එවරූපං මහාදානං අදාසි, කො නු ඛො

භවිස්සතී"ති උපධාරෙන්තො අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාධිකානං ද්වින්නං අසඞ්ඛ්‍යානං මත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති දිස්වා තතො මහාසත්තං ආමන්තෙත්වා ත්වං එත්තකං නාම කාලං අතික්කමිත්වා ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සසීති ව්‍යාකාසි. අථ මහාපුරිසො භගවතො ව්‍යාකරණං සුත්වා පමුදිතහදයො අහං කිර බුද්ධො භවිස්සාමි න ච මෙ ඝරාවාසෙන අත්ථො පබ්බජිස්සාමීති චින්තෙත්වා තථාරූපං සම්පත්තිං ඛෙළපිණ්ඩං විය පහාය සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා අභිඤ්ඤා ච අට්ඨසමාපත්තියො ච නිබ්බත්තෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානො යාවතායුකං ඨත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති. තෙන වුත්තං:–

අහං තෙන සමයෙන සුරුචි නාම බ්‍රාහ්මණො,
අජ්ඣායකො මන්තධරො තිණ්ණං වෙදාන පාරගූ.

තමහං උපසඞ්කම්ම සරණං ගන්ත්වාන සත්ථුනො,
සම්බුද්ධපමුඛං සඞ්ඝං ගන්ධමාලෙන පූජයිං,
පූජෙත්වා ගන්ධමාලෙන ගවපානෙන තප්පයිං.

සොපි බුද්ධො ව්‍යාකාසි මඞ්ගලො ද්විපදුත්තමො,
අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති,
පධානං පදහිත්වාන–පෙ–හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

අථ ගාථා විත්ථාරෙතබ්බා.

තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියා.

තදා පීතිමනුබ්‍රූහන්තො සම්බොධිවරපත්තියා,
බුද්ධෙ දත්වාන මං ගෙහං පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙ.

සුත්තන්තං විනයඤ්චාපි නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං,
සබ්බං පරියාපුණිත්වාන සොභයිං ජිනසාසනං.

තත්ථප්පමත්තො විහරන්තො බ්‍රහ්මං භාවෙත්ව භාවනං,
අභිඤ්ඤාසු පාරමිං ගන්ත්වා බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ඡහං.

තත්ථ **ගන්ධමාලෙනා**ති ගන්ධෙහි චෙව මාලෙහි ච; **ගවපානෙනා**ති ඉදං වුත්තමෙව. "සත්තපානෙනා"තිපි පඨන්ති කෙචි. **තප්පයි**න්ති තප්පෙසිං; **උත්තරිං වතමධිට්ඨාසි**න්ති භීයොපි වතමධිට්ඨාසිං; **දසපාරමිපූරියා**ති දසන්නං පාරමීනං පූරණත්ථාය; **පීති**න්ති හදයතුට්ඨිං; **අනුබ්‍රූහන්තො**ති වඩ්ඪෙන්තො; **සම්බොධිවරපත්තියා**ති බුද්ධත්තප්පත්තියා; **බුද්ධෙ දත්වානා**ති බුද්ධස්ස පරිච්චජිත්වා; **මං ගෙහ**න්ති මම ගෙහං; සබ්බං සාපතෙය්‍යං චතුපච්චයත්ථාය බුද්ධස්ස භගවතො පරිච්චජිත්වාති අත්ථො. **තත්ථා**ති තස්මිං බුද්ධසාසනෙ; **බ්‍රහ්ම**න්ති බ්‍රහ්මවිහාරභාවනං භාවෙත්වා.

මඞ්ගලස්ස පන භගවතො නගරං උත්තරං නාම අහොසි. පිතාපිස්ස උත්තරො නාම රාජා ඛත්තියො, මාතාපි උත්තරා නාම, සුදෙවො ච ධම්මසෙනො ද්වෙ අග්ගසාවකා, පාලිතො නාම උපට්ඨාකො, සීවලා ච අසොකා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, නාගරුක්ඛො බොධි, අට්ඨාසීතිහත්ථුබ්බෙධං සරීරං අහොසි, නවුතිවස්සසහස්සං ආයු, භරියා පනස්ස යසවතී නාම, සීලවො නාම පුත්තො, අස්සයානෙන නික්ඛමි, උත්තරාරාමෙ වසි, උත්තරො නාමුපට්ඨාකො, තස්මිං නවුතිවස්සසහස්සානි ඨත්වා පරිනිබ්බුතෙ භගවති එකප්පහාරෙනෙව දසචක්කවාළසහස්සානි එකන්ධකාරානි අහෙසුං, සබ්බචක්කවාළෙසු මනුස්සානං මහන්තං ආරොදනපරිදෙවනං අහොසි. තෙන වුත්තං:-

නගරං උත්තරං නාම උත්තරො නාම ඛත්තියො,
උත්තරා නාම ජනිකා මඞ්ගලස්ස මහෙසිනො.

සුදෙවො ධම්මසෙනො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
පාලිතො නාමුපට්ඨාකො මඞ්ගලස්ස මහෙසිනො.

සීවලා ච අසොකා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො නාගරුක්ඛොති වුච්චති.

අට්ඨාසීති රතනානි අච්චුග්ගතො මහාමුනී,
තතො නිද්ධාවතී රංසි අනෙකසතසහස්සියො.

නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

යථාපි සාගරෙ ඌමි න සක්කා තා ගණෙතුයෙ,
තථෙව සාවකා තස්ස න සක්කා තෙ ගණෙතුයෙ.

යාව අට්ඨාසි සම්බුද්ධො මඞ්ගලො ලොකනායකො,
න තස්ස සාසනෙ අත්ථි සංකිලෙසමරණං තදා.

ධම්මොක්කං ධාරයිත්වාන සන්තාරෙත්වා මහාජනං,
ජලිත්වා[1] ධූමකෙතුව නිබ්බුතො සො මහායසො.

සඞ්ඛාරානං සභාවත්තං[2] දස්සයිත්වා සදෙවකෙ,
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොව සුරියො අත්ථඞ්ගතො යථාති.

තත්ථ **තතොති** තස්ස මඞ්ගලස්ස සරීරතො; **නිද්ධාවතීති** නිද්ධාවන්ති; වචනවිපරියාසො දට්ඨබ්බො; **රංසීති** රස්මියො; **අනෙකසතසහස්සියොති** අනෙකසතසහස්සා; **ඌමීති** වීචියො තරඞ්ගා; **ගණෙතුයෙති** ගණෙතුං සඞ්ඛාතුං; 'එත්තිකා සාගරෙ ඌමියො'ති යථා න සක්කා ගණෙතුං එවං තස්ස භගවතො සාවකාපි න සක්කා ගණෙතුං, අථ ඛො ගණනපථං

1. සී. I & III. ජාලෙත්වා. 2. සී. II & III. සභාවත්තං.

වීතිවත්තන්තීති අත්ථො. **යාවාති** යාවතකං කාලං; **සංකිලෙසමරණං තදාති** සහ කිලෙසෙහි=සඞ්කිලෙසො, සඞ්කිලෙසස්ස මරණං=සඞ්කිලෙස මරණං; තං නත්ථි. තදා කිර තස්ස භගවතො සාසනෙ සාවකා සබ්බෙ අරහත්තං පත්වා යෙව පරිනිබ්බායිංසු, පුථුජ්ජනා වා සොතාපන්නාදයො වා හුත්වා න කාලමකංසූති අත්ථො. කෙචි-“සම්මොහමරණං තදා”ති පඨන්ති. **ධම්මොක්කා**ති ධම්මදීපකං; **ධූමකෙතූ**ති අග්ගි වුච්චති; ඉධ පන දීපො දට්ඨබ්බො, තස්මා දීපො විය ජලිත්වා නිබ්බුතොති අත්ථො. **මහායසො**ති මහාපරිවාරො; කෙචි “නිබ්බුතො සො සසාවකො”ති පඨන්ති. **සඞ්ඛාරාන**න්ති සඞ්ඛතධම්මානං සප්පච්චයධම්මානං; **සභාව ත**න්ති අනිච්චාදිසාමඤ්ඤලක්ඛණං; **සූරියො අත්ථඞ්ගතො යථා**ති යථා සහස්සකිරණො දිවසකරො සබ්බං තමගතං විධමිත්වා සබ්බඤ්ච ලොකං ඔභාසෙත්වා ජලිත්වා අත්ථමුපගච්ඡති, එවං මඞ්ගලදිවසකරොපි වෙනෙය්‍ය කමලවනවිකසනකරො සබ්බං අජ්ඣත්තිකබාහිරලොකතමං විධමිත්වා අත්තනො සරීරප්පභාය ජලිත්වා අත්ථංගතොති අත්ථො; සෙසගාථා සබ්බත්ථ සුඋත්තානා එවාති.

මඞ්ගලබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමනන්තරො තතියො බුද්ධවංසො.

එවං එකප්පහාරෙනෙ ව දසසහස්සිලොකධාතුං එකන්ධකාරං කත්වා තස්මිං භගවති පරිනිබ්බුතෙ තස්ස අපරභාගෙ නවුතිවස්සසහස්සායුකෙසු මනුස්සෙසු අනුක්කමෙන පරිහායිත්වා දසවස්සෙසු ජාතෙසු අතික්කන්තෙසු අන්තරකප්පෙසු අනුක්කමෙන අසඞ්ඛෙය්‍යායුකා(?) හුත්වා පුන පරිහායිත්වා නවුතිවස්සසහස්සෙසු ජාතෙසු **සුමනො** නාම බොධිසත්තො පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා මෙඛලනගරෙ සුදත්තස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ සිරිමාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. පාටිහාරියානි පුබ්බෙ වුත්තනයානෙව. සො අනුක්කමෙන වුඩ්ඪිප්පත්තො නාරිවඩ්ඪන සොමවඩ්ඪන ඉද්ධිවඩ්ඪන නාමධෙය්‍යෙසු තීසු පාසාදෙසු තෙසට්ඨියා නාටකිත්ථිසහස්සෙහි පරිචාරිය මානො සුරයුවතීහි පරිචාරියමානො දෙවකුමාරො විය වස්සසහස්සානි විසයසුඛමනුභවමානො වටංසිකාය නාම දෙවියා අනුපමං නාම නිරූපමං පුත්තං ජනෙත්වා චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා හත්ථියානෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං පන පබ්බජන්තං තිංසකොටියො අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො දසමාසෙ පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය අනොමනිගමෙ අනුපමසෙට්ඨිනො ධීතාය අනුපමාය නාම දින්නං පක්ඛිත්ත දිබ්බොජං පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා අනුපමාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා නාගබොධිං උපගන්ත්වා තං පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො තිංසහත්ථවිත්ථතං

සත්ථරං කත්වා තත්ථ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි. තතො මාරබලං විධමිත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා "අනෙකජාති සංසාරං–පෙ–තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා"ති උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං:–

මඞ්ගලස්ස අපරෙන සුමනො නාම නායකො,
සබ්බධම්මෙහි අසමො සබ්බසත්තානමුත්තමොති.

තත්ථ **මඞ්ගලස්ස අපරෙනා**ති මඞ්ගලස්ස අපරභාගෙ; **සබ්බධම්මෙහි අසමො**ති සබ්බෙහි සීලසමාධිපඤ්ඤාධම්මෙහි අසමො අසදිසො.

සුමනො කිර භගවා බොධිසමීපෙ යෙව සත්ත සත්තාහානි වීතිනාමෙත්වා ධම්මදෙසනත්ථං බ්‍රහ්මායාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා 'කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය'න්ති උපධාරෙන්තො අත්තනා සහ පබ්බජිතානං තිංසකොටියො ච අත්තනො ච කනිට්ඨභාතිකං වෙමාතිකං සරණකුමාරඤ්ච පුරොහිතකුමාරං භාවිතත්තමාණවකඤ්ච උපනිස්සය සම්පන්නෙ දිස්වා එතෙසං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යන්ති චින්තෙත්වා හංසරාජා විය පවනපථෙන මෙඛලුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා උය්‍යානපාලං පෙසෙත්වා අත්තනො කනිට්ඨභාතිකං සරණකුමාරඤ්ච පුරොහිතපුත්තං භාවිතත්තකුමාරඤ්ච පක්කොසාපෙත්වා තෙසං පරිවාරභූතා සත්තතිංසකොටියො අත්තනා සහ පබ්බජිතා තිංසකොටියො ච අඤ්ඤෙ ච බහූ දෙවමනුස්සකොටියො චාති එවං කොටිසතසහස්සං ධම්මචක්කප්පවත්තනෙන ධම්මාමතං පායෙසි. තෙන වුත්තං:–

සොපි තදා අමතභෙරිං අහනී මෙඛලෙ පුරෙ,
ධම්මසඞ්ඛසමායුත්තං නවඞ්ගං ජිනසාසනන්ති.

තත්ථ **අමතභෙරි**න්ති අමතාධිගමාය නිබ්බානාධිගමාය භෙරිං; **අහනී**ති වාදයි; ධම්මං දෙසෙසීති අත්ථො; සායං අමතභෙරී නාම අමතපරියොසානං නවඞ්ගං බුද්ධවචනං; තෙනෙවාහ:–"ධම්මසඞ්ඛසමායුත්තං නවඞ්ගං ජිනසාසන"න්ති. තත්ථ **ධම්මසඞ්ඛසමායුත්ත**න්ති චතුසච්චධම්මකථාසඞ්ඛාතනවඞ්ගසමායුත්තං.

සුමනො පන ලොකනායකො අභිසම්බොධිං පාපුණිත්වා පටිඤ්ඤානුරූපං පටිපජ්ජමානො මහාජනස්ස භවබන්ධනමොක්ඛත්ථාය කුසලරතනස්ස කිලෙසචොරෙහි විලුප්පමානස්ස පරිත්තාණත්ථං සීලවිපුලපාකාරං සමාධිපරිඛා පරිවාරිතං විපස්සනාඤාණද්වාරං සතිසම්පජඤ්ඤදළ්හකවාටං සමාපත්තිමණ්ඩපාදිපතිමණ්ඩිතං බොධිපක්ඛියජනසමාකුලං අමතවරනගරං මාපෙසි. තෙන වුත්තං:–

නිජ්ජිනිත්වා කිලෙසෙ සො පත්වා සම්බොධිමුත්තමං,
මාපෙසි නගරං සත්ථා සද්ධම්මපුරවරුත්තමන්ති.

තත්ථ **නිජ්ජිනිත්වා**ති විජිනිත්වා අභිභුය්‍ය; කිලෙසාභිසඞ්ඛාරදෙවපුත්තමාරෙ විද්ධංසෙත්වාති අත්ථො. **සො**ති සො සුමනො; "ජිනිත්වා කිලෙසෙහී"තිපි පාඨො. තත්ථ හිකාරො පදපූරණමත්තෙ නිපාතො,

පත්වාති අධිගන්ත්වා; "පත්තො"තිපි පාඨො. **නගර**න්ති නිබ්බාණනගරං; **සද්ධම්මපුරවරුත්තම**න්ති සද්ධම්මසඞ්ඛාතං පුරවරෙසු උත්තමං සෙට්ඨං පධානභූතං; අථවා-සද්ධම්මමයෙසු පුරෙසු පවරෙසු උත්තමං=සද්ධම්මපුරවරුත්තමං. පුරිමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ නගරන්ති තස්සෙව වෙවචනන්ති දට්ඨබ්බං. පටිවිද්ධධම්මසභාවානං සෙඛාසෙඛානං අරියපුග්ගලානං පතිට්ඨානං ගොචරනිවාසට්ඨෙන නිබ්බාණං නගරන්ති වුච්චති. තස්මිං පන සද්ධම්මවරනගරෙ සො සත්ථා අවිච්ඡින්නං අකුටිලං උජුං පුථුලඤ්ච විත්ථතඤ්ච සතිපට්ඨානමයං මහාවීථිං මාපෙසි. තෙන වුත්තං:-

> නිරන්තරං අකුටිලං උජුං විපුලවිත්ථතං,
> මාපෙසි සො මහාවීථිං සතිපට්ඨානවරුත්තමන්ති.

තත්ථ **නිරන්තර**න්ති කුසලජවන සඤ්චරණානන්තරභාවතො[1] නිරන්තරං; **අකුටිල**න්ති කුටිලභාවකරදොස විරහිතතො අකුටිලං; **උජු**න්ති අකුටිලත්තා එව උජුං; පුරිමපදස්සෙව අත්ථදීපකමිදං වචනං; **විපුලවිත්ථත**න්ති ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච පුථුලවිත්ථතං; පුථුලවිත්ථතභාවො ලොකියලොකුත්තරසතිපට්ඨානවසෙන දට්ඨබ්බො. **මහාවීථි**න්ති මහාමග්ගං; **සතිපට්ඨානවරුත්තම**න්ති සතිපට්ඨානඤ්ච තං වරෙසු උත්තමඤ්චාති=සතිපට්ඨානවරුත්තමං; අථවා-වරං සතිපට්ඨානමයං උත්තමවීථින්ති අත්ථො. ඉදානි-තස්ස නිබ්බාණමහානගරස්ස තස්සං සතිපට්ඨානවීථියං චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදා ඡ අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියොති ඉමානි මහග්ඝානි රතනානි උභොසු පස්සෙසු ධම්මාපණෙ පසාරෙසි. තෙන වුත්තං:-

> ඵලෙ චත්තාරි සාමඤ්ඤෙ චතස්සො පටිසම්භිදා,
> ඡළභිඤ්ඤට්ඨසමාපත්ති පසාරෙසි තත්ථ වීථියන්ති.

ඉදානි භගවා ඉමානි රතනභණ්ඩානි යෙ පන අප්පමත්තා සතිමන්තො පණ්ඩිතා හිරිඔත්තප්පවිරියාදීහි සමන්නාගතා තෙ ආදියන්තීති තෙසං රතනානං හරණොපායං දස්සෙන්තො:

> යෙ අප්පමත්තා අඛිලා හිරිවිරියෙහුපාගතා,
> තෙ තෙ ඉමෙ ගුණවරෙ ආදියන්ති යථාසුඛන්ති.

ආහ.

තත්ථ **යෙ**ති අනියමුද්දෙසො; **අප්පමත්තා**ති පමාදස්ස පටිපක්ඛභූතෙන සතියා අවිප්පවාසලක්ඛණෙන සමන්නාගතා; **අඛිලා**ති පඤ්චචෙතොඛිලරහිතා; **හිරිවිරියෙහුපාගතා**ති කායදුච්චරිතාදීහි හිරියතීති=හිරි, ලජ්ජායෙතං අධිවචනං; වීරස්ස භාවො=විරියං; තං උස්සාහලක්ඛණං; තෙහි හිරිවිරියෙහි උපාගතා සමන්නාගතා භබ්බපුග්ගලා; **තෙ**ති ඉදං පුබ්බෙ අනියමුද්දෙසස්ස නියමනිද්දෙසො; පුන **තෙ**ති වුත්තප්පකාරෙ ගුණරතනවිසෙසෙ තෙ කුලපුත්තා ආදියන්ති පටිලභන්ති අධිගච්ඡන්තීති

1. සී. I & III. සඤ්චරණන්තරභාවතො.

අත්ථො. සබ්බං පන සුමනො කතවිදිතමනො ධම්මභෙරිං ආහනිත්වා ධම්මනගරං මාපෙත්වා ඉමිනා නයෙන පඨමමෙව සතසහස්සකොටියො බොධෙසි. තෙන වුත්තං:-

එවමෙතෙන යොගෙන උද්ධරන්තො මහාජනං,
බොධෙසි පඨමං සත්ථා කොටිසතසහස්සියොති.

තත්ථ **උද්ධරන්තොති** සංසාරසාගරතො අරියමග්ගනාවාය සමුද්ධරන්තො; **කොටිසතසහස්සියොති** සතසහස්සකොටියොති අත්ථො; විපරියායෙන නිද්දිට්ඨං; යදා පන සුමනලොකනායකො සුනන්දවතී නගරෙ අම්බරුක්ඛමූලෙ තිත්ථියමද්දමානමද්දනං යමකපාටිහාරියං කත්වා සත්තානං කොටිසහස්සං[1] ධම්මාමතං පායෙසි. අයං දුතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං:-

යම්හි කාලෙ මහාවීරො ඔවදි තිත්ථියෙ ගණෙ,
කොටිසහස්සාභිසමිංසු දුතියෙ ධම්මදෙසනෙති.[2]

තත්ථ **තිත්ථියෙ ගණෙති** තිත්ථියභූතෙ ගණෙ තිත්ථියානං ගණෙ ච "තිත්ථියෙ අභිමද්දන්තො බුද්ධො ධම්මමදෙසසී"ති පඨන්ති කෙචි. යදා පන දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු දෙවතා ඉමස්මිං චක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා මනුස්සා ච නිරොධකථං සමුට්ඨාපෙසුං: කථං නිරොධං සමාපජ්ජන්ති? කථං නිරොධසමාපන්නා හොන්ති? කථං නිරොධා වුට්ඨහන්තී?ති එවං සමාපජ්ජන අධිට්ඨාන වුට්ඨානාදිසු විනිච්ඡයං කාතුං අසක්කොන්තා සහ මනුස්සෙහි ඡසු කාමාවචරදෙවලොකෙසු දෙවා ච නවසු බ්‍රහ්මලොකෙසු බ්‍රහ්මානො ච වෙළහකජාතා ද්විධා අහෙසුං. තතො නරසුන්දරෙන අරින්දමෙන නාම රඤ්ඤා සද්ධිං සායණ්හසමයෙ සුමනදසබලං සබ්බලොකනාථං උපසංකමිංසු. උපසංකමිත්වා අරින්දමො රාජා භගවන්තං නිරොධපඤ්හං පුච්ඡි. තතො භගවතො නිරොධපඤ්හවිස්සජ්ජනෙන නවුතිපාණකොටිසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං තතියාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං:-

යදා දෙවා මනුස්සා ච සමග්ගා එකමානසා,
නිරොධපඤ්හං පුච්ඡිංසු සංසයඤ්චාපි මානසො.

තදාපි ධම්මං දෙසෙන්තො නිරොධපරිදීපනං,
නවුතිකොටිසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහූති.

තස්ස පන සුමනස්ස භගවතො තයො සාවකසන්නිපාතා අහෙසුං. තත්ථ පඨමසන්නිපාතෙ මෙඛලනගරං උපනිස්සාය වස්සං වසිත්වා පඨමපවාරණාය අරහන්තානං කොටිසහස්සෙන එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතෙන සද්ධිං භගවා පවාරෙසි. අයං පඨමො සන්නිපාතො අහොසි.

1. "කොටිසතසහස්ස"න්ති සාළුවි.
2. "කොටිසතසහස්සානං අභිසමිංසු දුතියෙ ධම්මදෙසනෙ"ති. සාළුවි.

අථාපරෙන සමයෙන සඞ්කස්සනගරාවිදූරෙ අරින්දමරාජකුසලබල නිබ්බත්තෙ යොජනප්පමාණෙ කනකපබ්බතෙ නිසින්නො සරදසමය රුචිරකරනිකරො දිවසකරො විය යුගන්ධරපබ්බතෙ මුනිවරදිවසකරො අරින්දමරාජානං පරිවාරෙත්වා ආගතානං පුරිසානං නවුතිකොටිසහස්සානි දමෙත්වා සබ්බෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා තස්මිංයෙව දිවසෙ අරහත්තං පත්තෙහි පරිවුතො චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙ සන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන සක්කො දෙවරාජා සුගතදස්සනත්ථාය උපසඞ්කමි, තදා සුමනො භගවා අසීතියා අරහන්තකොටිසහස්සෙහි පරිවුතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං සුමනස්ස මහෙසිනො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

වස්සං වුත්ථස්ස භගවතො අභිඝුට්ඨෙ පවාරණෙ,
කොටිසතසහස්සෙහි පවාරෙසි තථාගතො.

තතො පරං සන්නිපාතෙ විමලෙ කඤ්චනපබ්බතෙ,
නවුතිකොටිසහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො.

යදා සක්කො දෙවරාජා බුද්ධදස්සනුපාගමි,
අසීතිකොටිසහස්සානං තතියො ආසි සමාගමොති.

තත්ථ **අභිඝුට්ඨෙ පවාරණෙති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසො දට්ඨබ්බො; අභිඝුට්ඨාය පවාරණායාති අත්ථො. **තතො පරන්ති** තතො අපරභාගෙ, **කඤ්චනපබ්බතෙති** කනකමයෙ පබ්බතෙ; **බුද්ධදස්සනුපාගමීති** බුද්ධදස්සනත්ථමුපාගමි; තදා කිර අම්හාකං බොධිසත්තො **අතුලො** නාම නාගරාජා අහොසි මහිද්ධිකො මහානුභාවො. සො බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නොති සුත්වා ඤාතිගණපරිවුතො සකභවනා නික්ඛමිත්වා කොටිසතසහස්සභික්ඛුපරිවාරස්ස සුමනස්ස භගවතො දිබ්බෙහි තූරියෙහි උපහාරං කාරෙත්වා මහාදානං පවත්තෙත්වා පච්චෙකදුස්සයුගානි දත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාසි. සොපි නං සත්ථා අනාගතෙ බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන නාගරාජා මහිද්ධිකො,
අතුලො නාම නාමෙන උස්සන්නකුසලසඤ්චයො.

තදාහං නාගභවනා නික්ඛමිත්වා සඤාතිභි,
නාගානං දිබ්බතූරියෙහි සසඞ්ඝං ජිනමුපට්ඨහිං.

කොටිසතසහස්සානං අන්නපානෙන තප්පයිං,
පච්චෙකදුස්සයුගං දත්වා සරණං තමුපාගමිං.

සොපි මං බුද්ධො ව්‍යාකාසි සුමනො ලොකනායකො,
අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

යථා කොණ්ඩඤ්ඤබුද්ධවංසෙ එවං අට්ඨගාථා විත්ථාරෙතබ්බා.

තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමි පූරියාති.

තස්ස පන සුමනස්ස භගවතො මෙඛලං නාම නගරං අහොසි. සුදත්තො නාම පිතා, සිරිමා නාම මාතා, සරණො ච භාවිතත්තො ච අග්ගසාවකා, උදෙනො නාමුපට්ඨාකො, සොණා ච උපසොණා ච අග්ගසාවිකා, නාගරුක්ඛො බොධි, නවුතිහත්ථුබ්බෙධං සරීරං, නවුති යෙව වස්සසහස්සානි ආයුප්පමාණං අහොසි, වටංසකා නාමස්ස දෙවී, අනුපමො නාමස්ස පුත්තො අහොසි, හත්ථියානෙන නික්ඛමි, උපට්ඨාකො අඞ්ගරාජා, අඞ්ගාරාමෙ වසීති. තෙන වුත්තං:-

නගරං මෙඛලං නාම සුදත්තො නාම ඛත්තියො,
සිරිමා නාම ජනිකා සුමනස්ස මහෙසිනො.

නවවස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣ සො වසි[1],
චන්දො සුචන්දො වටංසො ච තයො පාසාදමුත්තමා.

තෙසට්ඨිසහස්සානි නාරියො සමලඞ්කතා,
වටංසකා නාම නාරී අනුපමො නාම අත්‍රජො.

නිමිත්තෙ චතුරො දිස්වා හත්ථියානෙන නික්ඛමි,
අනූනදසමාසානි පධානං පදහී ජිනො.

බ්‍රහ්මුනා යාචිතො සන්තො සුමනො ලොකනායකො,
වත්ති චක්කං මහාවීරො මෙඛලෙ පුරවරුත්තමෙ.

සරණො භාවිතත්තො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
උදෙනො නාමුපට්ඨාකො සුමනස්ස මහෙසිනො.

සොණා ච උපසොණා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
සොපි බුද්ධො අමිතයසො නාගමූලෙ අබුජ්ඣථ.

වරුණො ච සරණො ච අහෙසුං අග්ගුපට්ඨකා,
චාලා ච උපචාලා ච අහෙසුං අග්ගුපට්ඨිකා.

උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො නවුතිහත්ථසමුග්ගතො,
කඤ්චනග්ඝියසඞ්කාසො දසසහස්සී විරොචති.

නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

තාරණීයෙ තාරයිත්වා බොධනීයෙ ච බොධයී,
පරිනිබ්බායි සම්බුද්ධො උළුරාජාව අත්ථමි.

---

1. සී. I. III & IV. අගාරං අජ්ඣ සො වසි.

තෙ ච ඛීණාසවා භික්ඛූ සො ච බුද්ධො අසාදිසො,
අතුලං පභං දස්සයිත්වා නිබ්බුතා තෙ මහායසා.

තඤ්ච ඤාණං අතුලියං තානි ච අතුලියානි රතනානි,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරා.

සුමනො යසධරො බුද්ධො අඞ්ගාරාමම්හි නිබ්බුතො,
තත්ථෙව තස්ස ජිනථූපො චතුයොජනමුග්ගතොති.

තත්ථ **කඤ්චනග්ඝියසඞ්කාසො**ති විවිධරතනවිචිත්ත කඤ්චනමයග්ඝිකසදිසරූපසොභො; **දසසහස්සී විරොචතී**ති තස්ස පභාය දසසහස්සිපි ලොකධාතු විරොචති; විරාජතීති අත්ථො. **තාරණීයෙ**ති තාරයිතබ්බෙ; සබ්බබුද්ධවෙනෙය්‍යෙති අත්ථො. **උළුරාජාවා**ති චන්දො විය; **අත්ථමී**ති අත්ථඞ්ගතො; කෙචි "අත්ථං ගතො"ති පඨන්ති. **අසාදිසො**ති අසදිසො; **මහායසා**ති මහායසා මහාකිත්තිසද්දා මහාපරිවාරා ච; **තඤ්ච ඤාණ**න්ති තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං; **අතුල**න්ති අතුල්‍යං අසදිසං; සෙසං උත්තානමෙවාති.

සුමනබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො චතුත්ථො බුද්ධවංසො.

සුමනස්ස පන භගවතො අපරභාගෙ සාසනෙ චස්ස අන්තරහිතෙ නවුතිවස්සසහස්සායුකා මනුස්සා අනුක්කමෙන පරිහායිත්වා දසවස්සායුකා හුත්වා පුන අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අසඞ්ඛෙය්‍යායුකා හුත්වා පුන පරිහායමානා සට්ඨිවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං. තදා **රෙවතො** නාම සත්ථා උදපාදි. සොපි පාරමියො පූරෙත්වා අනෙකරතනසමුජ්ජොතිතභවනෙ තුසිතභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා සබ්බධනධඤ්ඤවතී සුධඤ්ඤවතී නගරෙ සබ්බාලඞ්කාරසමලඞ්කත අමිතසුචිපරිවාරපරිවුතස්ස විභවසිරිසමුදයෙනාකුලස්ස සබ්බසම්ඞිවිපුලස්ස විපුලස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ සබ්බජනනයනාලිපාලිසමාකුලාය සම්ඵුල්ලනෙත්තකුවලය සස්සිරීක සිනිද්ධවදනකමලාකරසොභාය සුරුචිරමනොහරගුණගණ විපුලාය විපුලාය නාම අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානං අච්චයෙන චිත්තකූටා පබ්බතා සුවණ්ණහංසරාජා විය මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි.

තස්ස පටිසන්ධියං ජාතියං ච පාටිහාරියානි පුබ්බෙ වුත්තනයානෙව අහෙසුං. සුදස්සන රතනග්ඝි ආවෙළ නාමිකා තයො චස්ස පාසාදා අහෙසුං. සුදස්සනා දෙවිපමුඛානි තෙත්තිංසඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. තෙහි පරිවුතො සො සුරයුවතීහි පරිවුතො දෙවකුමාරො විය ඡබ්බස්සසහස්සානි විසයසුඛමනුභවමානො අගාරං අජ්ඣාවසි. සො සුදස්සනාය නාම දෙවියා වරුණෙ නාම තනයෙ ජාතෙ චත්තාරි

නිමිත්තානි දිස්වා නානාවිරාගතනුවරවසනනිවාසො ආමුත්තමුත්තාහාර මණිකුණ්ඩලො වරකෙයූරමකුටකටකධරො පරමසුරභිගන්ධකුසුම සමලඞ්කතො පරමරුචිරකරනිකරො සරදසමයරජනිකරො විය තාරාගණ පරිවුතො චන්දො විය තිදසගණපරිවුතො විය දසසතනයනො බ්‍රහ්මගණ පරිවුතො විය ච හාරිතමහාබ්‍රහ්මා චතුරඞ්ගිනියා මහතියා සෙනාය පරිවුතො ආජඤ්ඤරථෙන මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා සබ්බාභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩාගාරිකස්ස හත්ථෙ දත්වා ජලජාමලාවිකලනීලකුවලයදල සදිසෙනාතිනිසිතෙන තිඛිණෙන අසිනා සකෙසමකුටං ඡින්දිත්වා ආකාසෙ ඛිපි. තං සක්කො දෙවරාජා සුවණ්ණචඞ්ගොටකෙන පටිග්ගහෙත්වා තාවතිංසභවනං නෙත්වා සිනෙරුමුද්ධනි සත්තරතනමයං චෙතියං අකාසි. මහාපුරිසො පන දෙවදත්තානි කාසායානි පරිදහිත්වා පබ්බජි. එකාව තං පුරිසකොටි අනුපබ්බජි. සො තෙහි පරිවුතො සත්තමාසෙ පධාන චරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය අඤ්ඤතරාය සාධුදෙවියා නාම සෙට්ඨි ධීතාය දින්නං මධුපායාසං භුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ වරුණින්ධරෙනාජීවකෙන[1] දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා මත්තවරනාගගාමී නාගබොධිං පදක්ඛිණං කත්වා තෙපණ්ණාස හත්ථවිත්ථතං තිණං සන්ථරිත්වා චතුරඞ්ගවිරියං අධිට්ඨාය මාරබලං විධමිත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා: "අනෙකජාතිසංසාරං–පෙ–මජ්ඣගා"ති උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං:–

සුමනස්ස අපරෙන රෙවතො නාම නායකො,
අනූපමො අසදිසො අතුලො උත්තමො ජිනොති.

රෙවතො කිර සත්ථා බොධිසමීපෙ යෙව සත්ත සත්තාහානි වීතිනාමෙත්වා ධම්මදෙසනත්ථං බ්‍රහ්මායාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා 'කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය'න්ති උපධාරෙන්තො අත්තනා සහ පබ්බජිත භික්ඛුකොටියො ච අඤ්ඤෙ ච දෙවමනුස්සෙ උපනිස්සයසම්පන්නෙ දිස්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා වරුණාරාමෙ ඔතරිත්වා තෙහි පරිවුතො බහූනි පාටිහාරියානි දස්සෙන්තො ගම්භීරං නිපුණං තිපරිවට්ටං අප්පතිවත්තියමඤ්ඤෙන අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා භික්ඛූනං කොටි අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. තීසු මග්ගඵලෙසු පතිට්ඨිතානං ගණනපරිච්ඡෙදො නත්ථි.

තෙන වුත්තං:–

සොපි ධම්මං පකාසෙති බ්‍රහ්මුනා අභියාචිතො,
ඛන්ධධාතුවවත්ථානං අප්පවත්තං භවාභවෙති.

තත්ථ **ඛන්ධධාතුවවත්ථාන**න්ති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං නාමරූපවවත්ථානාදිවසෙන විභාගකරණං; සභාවලක්ඛණ

1. "අඤ්ඤතරෙනා"ති සත්ථි.

සාමඤ්ඤලක්ඛණාදිවසෙන රූපාරූපධම්මපරිග්ගහො ඛන්ධධාතුවවත්ථානං නාම. අථවා "ඵෙනපිණ්ඩූපමං රූපං පරිමද්දනාසහනතො භිඳුවභිඳුදි භාවතො ච උදකබුබ්බුලකං විය වෙදනා මුහුත්තරමණීයභාවතො, මරීචිකා විය සඤ්ඤා විප්පලම්භනතො, කදලික්ඛන්ධො විය සඞ්ඛාරා අසාරතො, මායා විය විඤ්ඤාණං වඤ්චනකතො"ති එවමාදිනාපි නයෙන අනිච්චානු පස්සනාදිවසෙනපි ඛන්ධධාතුවවත්ථානං වෙදිතබ්බං; **අප්පවත්තං භවා භවෙති** එත්ථ "භවො"ති වඩ්ඪි; "අභවො"ති හානි; "භවො"ති සස්සත දිට්ඨි; "අභවො"ති උච්ඡෙදදිට්ඨි; "භවො"ති ඛුද්දකභවො; "අභවො"ති මහාභවො; "භවො"ති කාමභවො; "අභවො"ති රූපාරූපභවොති එවමාදිනා නයෙන භවාභවානං අත්ථො වෙදිතබ්බො, තෙසං භවාභවානං අප්පවත්තිහෙතුභූතං ධම්මං පකාසෙසීති අත්ථො. අථවා භවති අනෙනාති=භවො; තීසු භවෙසු උප්පත්තිනිමිත්තං කම්මාදිකං, උප්පත්ති භවො අභවො නාම, උභයත්ථ නිකන්තියා පහාණකරං අප්පවත්තං ධම්මං දෙසෙසීති අත්ථො. තස්ස පන රෙවතබුද්ධස්ස තයො අභිසමයා අහෙසුං. පඨමෙ පනස්ස ගණනපථං වීතිවත්තො.

තෙන වුත්තං:-

> තස්සාභිසමයා තීණි අහෙසුං ධම්මදෙසනෙ,
> ගණනාය න වත්තබ්බො පඨමාභිසමයො අහූති.

තත්ථ **තීණී**ති තයො; ලිඞ්ගවිපරියාසො කතො. අයං පඨමාභිසමයො අහොසි.

අථාපරෙන සමයෙන නගරුත්තරෙ උත්තරනගරෙ සබ්බාරින්දමො අරින්දමො නාම රාජා අහොසි. සො කිර භගවන්තං අත්තනො නගරමනුප්පත්තං සුත්වා තීහි ජනකොටීහි පරිවුතො භගවතො පච්චුග්ගමනං කත්වා සවාතනාය නිමන්තෙත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා තිගාවුතවිත්ථිණ්ණදීපපූජං කත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා නිසීදි. අථ භගවා තස්ස මනොනුකූලං විචිත්ත නයං ධම්මං දෙසෙසි තත්ථ දෙවමනුස්සානං කොටිසහස්සස්ස දුතියාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> යදා අරින්දමං රාජං විනෙසි රෙවතො මුනි,
> තදා කොටිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහූති.

අයං දුතියාභිසමයො.

අථාපරෙන සමයෙන රෙවතො සත්ථා උත්තරනිගමං නාම උප නිස්සාය විහරන්තො සත්තාහ නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසීදි. තදා කිර උත්තරනිගමවාසිනො මනුස්සා යාගුභත්තඛජ්ජකභෙසජ්ජපානකානි ආහරිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා භික්ඛූ පරිපුච්ඡිංසු කුහිං භන්තෙ භගවා?ති. තතො තෙසං භික්ඛූ ආහංසු: 'භගවා ආවුසො නිරොධ සමාපත්තිං සමාපන්නො'ති. අථාතීතෙ තස්මිං සත්තාහෙ භගවන්තං

නිරොධසමාපත්තියා වුසිතං සරදසමයෙ සුරියො? විය අත්තනො අනුප මාය සිරියා විරොචමානං දිස්වා නිරොධසමාපත්තියා ගුණානිසංසං පුච්ඡිංසු. භගවා තෙසං නිරොධසමාපත්තියා ගුණානිසංසං කථෙසි. තදා දෙවමනුස්සානං කොටිසතං අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. අයං තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සත්තාහං පටිසල්ලානා වුට්ඨහිත්වා නරාසභො,
කොටිසතං නරමරූනං විනෙසි උත්තමෙ ඵලෙති.

සුධඤ්ඤවතීනගරෙ පඨමමහාපාතිමොක්ඛුද්දෙසෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං අරහන්තානං ගණනපථවීතිවත්තානං පඨමො සන්නි පාතො අහොසි. මෙඛලනගරෙ කොටිසතසහස්සසඞ්ඛාතානං එහිභික්ඛු පබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං අරහන්තානං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. රෙවතස්ස පන භගවතො ධම්මචක්කානුවත්තකො වරුණො නාම අග්ගසාවකො පඤ්ඤවන්තානං අග්ගො ආබාධිකො අහොසි. තංගිලානි පුච්ඡනත්ථාය සම්පත්තමහාජනස්ස ලක්ඛණත්තය පරිදීපකං ධම්මං දෙසෙත්වා කොටිසතසහස්සං පුරිසානං එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා චතුරඞ්ගිනිකෙ සන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං රෙවතස්ස මහෙසිනො,
ඛීණාසවානං විමලානං සුවිමුත්තාන තාදිනං.

අතික්කන්තා ගණනපථං පඨමං යෙ සමාගතා,
කොටිසතසහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො.

යොපි පඤ්ඤාය අසමො තස්ස චක්කානුවත්තකො,
සො තදා ව්‍යාධිතො ආසි පත්තො ජීවිතසංසයං.

තස්ස ගිලානපුච්ඡාය යෙ තදා උපගතා මුනී,
කොටිසතසහස්සා අරහන්තා තතියො ආසි සමාගමොති

තත්ථ **චක්කානුවත්තකොති** ධම්මචක්කානුවත්තකො; **පත්තො ජීවිතසංසයන්ති** එත්ථ ජීවිතෙ සංසයං=ජීවිතසංසයං; ජීවිතක්ඛයං පාපුණාති වා න පාපුණාති වාති එවං ජීවිතසංසයං පත්තො; ව්‍යාධිතස්ස බලවභාවෙන මරති න මරතීති ජීවිතෙ සංසයං පත්තොති අත්ථො. **යෙ තදා උපගතා මුනීති** ඉති දීඝභාවෙ සති භික්ඛූනං උපරි හොති, රස්සෙ අනුස්සරෙන සද්ධිං වරුණස්ස උපරි හොති.

තදා අම්හාකං බොධිසත්තො රම්මවතීනගරෙ අතිදෙවො නාම බ්‍රාහ්ම ණො හුත්වා බ්‍රාහ්මණධම්මෙ පාරං ගතො රෙවතං සම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා තස්ස ධම්මකථං සුත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාය සිලොකසහස්සෙන දසබලං

කිත්තෙත්වා සහස්සග්ඝිකෙන උත්තරාසඞ්ගෙන භගවන්තං පූජෙසි. සොපි තං බුද්ධො ව්‍යාකාසි: "ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකානං තිණ්ණං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානං මත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතී"ති.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන අතිදෙවො නාම බ්‍රාහ්මණො,
උපගන්ත්වා රෙවතං බුද්ධං සරණං තස්ස ගච්ඡහං.

තස්ස සීලං සමාධිඤ්ච පඤ්ඤාගුණමනුත්තමං,
ථොමයිත්වා යථා ථාමං උත්තරීයමදාසහං.

සොපි මං බුද්ධො ව්‍යාකාසි රෙවතො ලොකනායකො,
අපරිමෙය්‍යො ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමන්ති.

අථ ගාථා විත්ථාරෙතබ්බා.

තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියා.

තදාපි මං බුද්ධධම්මං සරිත්වා අනුබ්‍රූහයිං,
ආහරිස්සාමි තං ධම්මං යං මය්හං අභිපත්ථිතන්ති.

තත්ථ **සරණං තස්ස ගච්ඡහ**න්ති තං සරණං අගඤ්ඡිං අහං; උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. **පඤ්ඤාගුණ**න්ති පඤ්ඤාසම්පත්තිං; **අනුත්තම**න්ති සෙට්ඨං; "පඤ්ඤාවිමුත්තිගුණමනුත්තම"න්තිපි පාඨො. සො උත්තානොව. **ථොමයිත්වා**ති ථොමෙත්වා වණ්ණයිත්වා; **යථා ථාම**න්ති යථාබලං; **උත්තරීය**න්ති උත්තරාසඞ්ගං; **අදාසහ**න්ති අදාසිං අහං; **බුද්ධධම්ම**න්ති බුද්ධභාවකරං ධම්මං; පාරමිං ධම්මන්ති අත්ථො. **සරිත්වා**ති අනුස්සරිත්වා; **අනුබ්‍රූහයි**න්ති අභිවඩ්ඪෙසිං; **ආහරිස්සාමී**ති ආනයිස්සාමි; **තං ධම්ම**න්ති තං බුද්ධත්තං; **යං මය්හං අභිපත්ථිත**න්ති යං මයා අභිපත්ථිතං බුද්ධත්තං තං ආහරිස්සාමීති අත්ථො.

තස්ස පන රෙවතස්ස භගවතො නගරං සුධඤ්ඤවතී නාම අහොසි. පිතා විපුලො නාම ඛත්තියො, මාතා විපුලා නාම, වරුණො ච බ්‍රහ්මදෙවො ච අග්ගසාවකා, සම්භවො නාම උපට්ඨාකො, භද්දා ච සුභද්දා ච අග්ගසාවිකා, නාගරුක්ඛො බොධි, සරීරං අසීතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, ආයු සට්ඨිවස්සසතසහස්සානි, සුදස්සනා නාම අග්ගමහෙසි, වරුණො නාම පුත්තො, ආජඤ්ඤරථෙන නික්ඛමි.

තස්ස දෙහාභිනිබ්බත්තා පභාජාලමනුත්තරං,
දිවා චෙව තදා රත්තිං නිච්චං ඵරති යොජනං.

ධාතුයො මම සබ්බාපි විකිරන්තූති සො ජිනො,
අධිට්ඨාසි මහාවීරො සබ්බසත්තානුකම්පකො.

මහාසාරෙ පනුය්‍යානෙ මහතො නගරස්ස යොජනෙ,
පූජිතො නරසාරෙහි පරිනිබ්බායි රෙවතොති

තෙන වුත්තං:-

†නගරං සුධඤ්ඤවතී නාම විපුලො නාම ඛත්තියො,
විපුලා නාම ජනිකා රෙවතස්ස මහෙසිනො.

වරුණො බ්‍රහ්මදෙවො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
සම්භවො නාමුපට්ඨාකො රෙවතස්ස මහෙසිනො.

භද්දා චෙව සුභද්දා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
සොපි බුද්ධො අසමසමො නාගමූලෙ අබුජ්ඣථ.

උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො අසීතිහත්ථමුග්ගතො,
ඔභාසෙති දිසා සබ්බා ඉන්දකෙතුව උග්ගතො.

තස්ස සරීරෙ නිබ්බත්තා පභාමාලා අනුත්තරා,
දිවා වා යදි වා රත්තිං සමන්තා ඵරති යොජනං.

සට්ඨිවස්සසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

දස්සයිත්වා බුද්ධබලං අමතං ලොකෙ පකාසයං,
නිබ්බායි අනුපාදානො යථග්ගුපාදානසඞ්ඛයා.

සො ච කායො රතනනිභො සො ච ධම්මො අසාදිසො,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

තත්ථ **ඔභාසෙතී**ති පකාසයති; **උග්ගතො**ති උස්සිතො; **පභාමාලා**ති පභාවෙලා; **යථග්ගී**ති අග්ගි විය; **උපාදානසඞ්ඛයා**ති ඉන්ධනසඞ්ඛයා; **සො ච කායො රතනනිභො**ති සො චස්ස භගවතො කායො සුවණ්ණවණ්ණො, "තඤ්ච කායං රතනනිභ"න්තිපි පාඨො, ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං. සො යෙව පනස්සත්ථො. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

රෙවතබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො පඤ්චමො බුද්ධවංසො.

තස්ස පන අපරභාගෙ තස්ස සාසනෙපි අන්තරහිතෙ **සොභිතො** නාම බොධිසත්තො කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා යාවතායුකං ඨත්වා දෙවෙහි ආයාචිතො තුසිතපුරතො චවිත්වා සුධම්මනගරෙ සුධම්මරාජස්ස සුධම්මා නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්නං මාසානං

†සුධම්මකං- සුධඤ්ඤකං.

අච්චයෙන සුධම්මඋය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො ඝනරාජිතො පුණ්ණචන්දො විය නික්ඛමි. තස්ස පටිසන්ධියං ජාතියඤ්ච පාටිහාරියානි වුත්තප්පකාරානි. සො දසවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසිත්වා සත්තත්තිනාටකිත්ථිසහස්සානං අග්ගාය අග්ගමහෙසියා මඛිලදෙවියා කුච්ඡිස්මිං සීහකුමාරෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්නෙ චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො පාසාදෙයෙව පබ්බජිත්වා තත්ථෙව ආනාපානසතිසමාධිං භාවෙත්වා චත්තාරි ඣානානි පටිලභිත්වා සත්තාහං තත්ථෙව පධානචරියමචරි. තතො මඛිලමහාදෙවියා දින්නං පරමමධුරං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා අභිනික්ඛමණත්ථාය චිත්තමුප්පාදෙසි: "අයං පාසාදො අලඞ්කතපටියත්තො මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව ආකාසෙන ගන්ත්වා බොධිරුක්ඛං මජ්ඣෙ කත්වා පඨවියං ඔතරතු, ඉමා ච ඉත්ථියො මයි බොධිමූලෙ නිසින්නෙ අවුත්තා සයමෙව පාසාදතො නික්ඛමන්තූ"ති. සහ චිත්තුප්පාදා චස්ස සුධම්මරාජභවනං තතො උප්පතිත්වා අසිතඤ්ජනසඞ්කාසමාකාසමබ්භුග්ගඤ්ඡි. සො සමොසරිත සුරභි කුසුමදාම සමලඞ්කත පාසාදතලො සකලම්පි ගගනතලමලඞ්කුරුමානො කණකරසධාරාසදිසරුචිරකරනිකරො දිවසකරො විය ච සරදසමයරජනිකරො විය ච විරොචමානො විලම්බමාන විවිධකිඞ්කිණිකජාලො-සස්ස කිර වාතෙරිතස්ස සුකුසලජනවාදිතස්ස පඤ්චඞ්ගිකස්ස තුරියස්ස විය සද්දො වග්ගු ච රජනීයො ච කමනීයො ච අහොසි, දූරතො පට්ඨාය සූයමානෙන මධුරෙන සරෙන සත්තානං සොතානි ඔදහමානො ඝරචච්චරචතුක්කවීථිආදිසු ඨත්වා පවත්තිත කථාසල්ලාපෙසු මනුස්සෙසු නාතිනීචෙන නාතිඋච්චෙන තරුවරමත්ථකාවිදූරෙනාකාසෙන පලොභයමානො විය තරුසාඛානානාරතනජ්ජුතිවිසර සමුජ්ජලෙන වණ්ණෙන ජනනයනානි ආකඩ්ඪන්තො විය ච පුඤ්ජඤ්ජුභාවමුග්ඝොසෙන්තො විය ච ගගනං පටිපජ්ජිත්ථ. නාටකිත්ථියො ච පඤ්චඞ්ගිකස්ස තුරියස්ස මධුරෙන සරෙන උග්ගායිංසු ච විලපිංසු ච, චතුරඞ්ගිනී කිරස්ස සෙනාපි අලඞ්කාරකායාභරණජ්ජුතිසමුදයසමුජ්ජොත නානාවිරාග සුරභිකුසුමවසනාභරණසොභිතා අමරවරසෙනා විය පරම රුචිරදස්සනා ධරණී විය ගගනතලෙන පාසාදං පරිවාරෙත්වා අගමාසි. තතො පාසාදො ගන්ත්වා අට්ඨාසීතිහත්ථුබ්බෙධං උජුවිපුලවට්ටක්ඛන්ධං කුසුම පල්ලවමකුලසමලඞ්කතං නාගරුක්ඛං මජ්ඣෙ කත්වා ඔතරිත්වා භූමියං පතිට්ඨහි. නාටකිත්ථියො ච කෙනචි අවුත්තා ච තතො පාසාදතො ඔතරිත්වා පක්කමිංසු. අනෙකගුණසොභිතො සොභිතොපි මහාපුරිසො මහාජනකතපරිවාරො යෙව රත්තියා තීසු යාමෙසු තිස්සො විජ්ජායො උප්පාදෙසි. බලං පනස්ස ධම්මතාබලෙනෙව යථාගතමගමාසි. පාසාදො පන තත්ථෙව අට්ඨාසි. සොභිතො පන සම්බොධිං පත්වා උදානං උදානෙත්වා බොධිසමීපෙ යෙව සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මුනො ධම්මජ්ඣෙසනං පටිජානිත්වා 'කස්ස නු ඛො පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය'න්ති බුද්ධචක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො අත්තනො වෙමාතිකෙ කණිට්ඨභාතිකෙ අසමකුමාරඤ්ච සුනෙත්තකුමාරඤ්ච දිස්වා 'ඉමෙ ඛො කුමාරා උපනිස්සයසම්පන්නා, ගම්භීරං නිපුණං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථා, හන්දාහං ඉමෙසං පඨමං ධම්මං

දෙසෙස්සන්ති ආකාසෙනාගන්ත්වා සුධම්මුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා චෙපිකුමාරෙ උය්‍යානපාලෙන පක්කොසාපෙත්වා තෙහි සපරිවාරෙහි පරිවුතො මහාජනමජ්ඣෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි.

තෙන වුත්තං:-

රෙවතස්ස අපරෙන සොභිතො නාම නායකො,
සමාහිතො සන්තචිත්තො අසමො අප්පටිපුග්ගලො.

සො ජිනො සකගෙහම්හි මානසං විනිවට්ටයි,
පත්වාන කෙවලං බොධිං ධම්මචක්කං පවත්තයි.

යාව හෙට්ඨා අවීචිතො භවග්ගා චාපි උද්ධතො,
එත්ථන්තරෙ එකපරිසා අහොසි ධම්මදෙසනෙ.

තාය පරිසාය සම්බුද්ධො ධම්මචක්කං පවත්තයි,
ගණනාය න වත්තබ්බො පඨමාභිසමයො අහු’ති.

තත්ථ **සකගෙහම්හීති** අත්තනො භවනෙ යෙව; අන්තොපාසාදතලෙ යෙවාති අත්ථො, **මානසං විනිවට්ටයීති** චිත්තං පරිවත්තෙසි; සකගෙහෙ ඨත්වා සත්තදිවසබ්භන්තරෙ යෙව පුථුජ්ජනභාවතො චිත්තං විනිවට්ටෙත්වා බුද්ධත්තං පාපුණීති අත්ථො. **භවග්ගාති** අකනිට්ඨභවනතො; **හෙට්ඨාති** හෙට්ඨතො; **තාය පරිසායාති** තස්සා පරිසාය මජ්ඣෙ; **ගණනාය න වත්තබ්බාති** ගණනපථමතීතන්ති අත්ථො; **පඨමාභිසමයොති** පඨමො ධම්මාභිසමයො; **අහූති** ගණනාය න වත්තබ්බා පරිසා අහොසීති අත්ථො; “පඨමෙ අභිසමිංසු යෙවා”තිපි පාඨො. තස්ස පඨමධම්මදෙසනෙ අභිසමිංසු යෙ ජනා තෙ ගණනාය න වත්තබ්බාති අත්ථො.

අථාපරෙන සමයෙන සුදස්සනනගරද්වාරෙ චිත්තපාටලියා මූලෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා නවකනකමණිමයභවනෙ තාවතිංසභවනෙ පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පණ්ඩුකම්බලසිලාතලෙ නිසීදිත්වා අභිධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ නවුතිකොටිසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං දුතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

තතො පරම්පි දෙසෙන්තෙ නරමරූනං සමාගමෙ,
නවුතිකොටිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු’ති.

අථාපරෙන සමයෙන සුදස්සනනගරෙ ජයසෙනො නාම රාජකුමාරො යොජනප්පමාණං විහාරං කාරෙත්වා අසොකස්සකණ්ණචම්පකනාග පුන්නාග වකුල චූත පනසාසන සාල කකුධ සහකාර කරවීරාදි තරුවරනිරන්තරං ආරාමං රොපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නීය්‍යාදෙසි. භගවා දානානුමොදනං කත්වා යාගං වණ්ණෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තදා කොටිසහස්සසත්තනිකායස්ස ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං තතියාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> පුනාපරං රාජපුත්තො ජයසෙනො නාම ඛත්තියො,
> ආරාමං රොපයිත්වාන බුද්ධෙ නීයාදයී තදා.
>
> තස්ස යාගං පකිත්තෙන්තො ධම්මං දෙසෙසි චක්ඛුමා,
> තදා කොටිසහස්සානං තතියාභිසමයො අහු'ති.

පුන උග්ගතො නාම රාජා සුනන්දවතීනගරෙ සුරිඤ්ඤං නාම විහාරං කාරෙත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අදාසි. තස්මිං දානෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං කොටිසතං අරහන්තානං සන්නිපාතො, තෙසං මජ්ඣෙ සොභිතො භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. පුන මෙඛලානගරෙ ධම්මගණාරාමං නාම පවරාරාමං විහාරං කාරෙත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දත්වා සබ්බපරික්ඛාරෙහි දානමදාසි. තදා තස්මිං සමාගමෙ එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බජිතානං නවුතියා අරහන්තකොටීනං සන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන භගවා දසසතනයන පුරෙ වස්සං වසිත්වා පවාරණාය සුරවරපරිවුතො ඔතරි, තදා අසීතියා අරහන්තකොටීහි සද්ධිං චතුරඞ්ගිකෙ සන්නිපාතෙ පවාරෙසි. අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> සන්නිපාතා තයො ආසුං සොභිතස්ස මහෙසිනො,
> ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.
>
> උග්ගතො නාම සො රාජා දානං දෙති නරුත්තමෙ,
> තම්හි දානෙ සමාගඤ්ඡුං අරහන්තා සතකොටියො.
>
> පුනාපරං පුරගණො දෙති දානං නරුත්තමෙ,
> තදා නවුතිකොටීනං දුතියො ආසි සමාගමො.
>
> දෙවලොකෙ වසිත්වාන යදා ඔරොහතී ජිනො,
> තදා අසීති කොටීනං තතියො ආසි සමාගමො'ති.

තදා කිර අම්හාකං බොධිසත්තො රම්මවතීනගරෙ උග්ගතො සුජාතො නාම බ්‍රාහ්මණො හුත්වා සොභිතස්ස භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාය බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං අදාසි. සොපි තං අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

> අහං තෙන සමයෙන සුජාතො නාම බ්‍රාහ්මණො,
> තදා සසාවකං බුද්ධං අන්නපානෙන තප්පයිං.

සොපි බුද්ධො වියාකාසි සොභිතො ලොකනායකො,
අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

තස්සාපි වචනං සුත්වා හඨ්ඨො සංවිග්ගමානසො,
තමෙවත්ථමනුප්පත්තියා උග්ගං ධිතිමකාසහන්ති.

තත්ථ **තමෙවත්ථමනුප්පත්තියා**ති තස්ස බුද්ධත්තස්ස අනුප්පත්ති අත්ථං; තස්ස පන සොභිතබුද්ධස්ස "අනාගතෙ අයං ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතී"ති වචනං සුත්වා 'අවිතථවචනා හි බුද්ධා'ති බුද්ධත්තප්පත්ති අත්ථන්ති අත්ථො; **උග්ගන්ති** තිබ්බං ඝොරං; **ධිති**න්ති විරියං; **අකාසහ**න්ති අකාසිං අහං.

තස්ස පන සොභිතස්ස භගවතො සුධම්මං නාම නගරං අහොසි. පිතා සුධම්මො නාම රාජා, මාතාපි සුධම්මා නාම, අසමො ච සුනෙත්තො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා, අනොමො නාම උපට්ඨාකො, නකුලා ච සුජාතා ච අග්ගසාවිකා, නාගරුක්ඛො බොධි, අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං සරීරං අහොසි, නවුතිවස්සසහස්සානි ආයුප්පමාණං, මබිලා නාමස්ස මහාදෙවී, සීහකුමාරො නාම අත්‍රජො, නාටකිත්ථීනං සත්තතිසහස්සානි, නවවස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසි, පාසාදෙනාභිනික්ඛමි, ජයසෙනො නාම රාජා උපට්ඨාකො, සොතාරාමෙ කිර වසි.

තෙන වුත්තං:-

සුධම්මං නාම නගරං සුධම්මො නාම ඛත්තියො,
සුධම්මා නාම ජනිකා සොභිතස්ස මහෙසිනො.

අසමො ච සුනෙත්තො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
අනොමො නාමුපට්ඨාකො සොභිතස්ස මහෙසිනො.

නකුලා ච සුජාතා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බුජ්ඣමානො ච සො බුද්ධො නාගමූලෙ අබුජ්ඣථ.

අට්ඨපණ්ණාසරතනං අච්චුග්ගතො මහාමුනී,
ඔභාසෙති දිසා සබ්බා සතරංසීව උග්ගතො.

යථා සුඵුල්ලං පවනං නානාගන්ධෙහි ධූපිතං,
තථෙව තස්ස පාවචනං සීලගන්ධෙහි ධූපිතං.

යථාපි සාගරො නාම දස්සනෙන අතප්පියො,
තථෙව තස්ස පාවචනං සවණෙන අතප්පියං.

නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

ඔවාදං අනුසිට්ඨිං ච දත්වාන සෙසකෙ ජනෙ,
හුතාසනොව තාපෙත්වා නිබ්බුතො සො සසාවකො.

සො ච බුද්ධො අසමසමො තෙ ච සාවකා[1] බලප්පත්තා,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරා'ති.

තත්ථ සතරංසීවාති ආදිච්චො විය; සබ්බා දිසා ඔභාසෙතීති අත්ථො; **පවන**න්ති මහාවනං; **ධූපිත**න්ති වාසිතං ගන්ධිතං; **අතප්පියො**ති අතිත්තිකරො අතිත්තජනනො; **තාවදෙ**ති තස්මිං කාලෙ; තාවතකං කාලන්ති අත්ථො. **තාරෙසී**ති තාරයී; **ඔවාද**න්ති සකිං වාදෙ ඔවාදෙ නාම; **අනුසිට්ඨී**ති පුනප්පුන වචනං අනුසිට්ඨි නාම; **සෙසකෙ ජනෙ**ති සච්චපටිවෙධං අප්පත්තස්ස සෙසජනස්ස; සාමිඅත්ථෙ භුම්මවචනං; **හුතාසනොව තාපෙත්වා**ති අග්ගි විය තපෙත්වා; අයමෙව වා පාඨො. උපාදනක්ඛයා භගවා පරිනිබ්බුතොති අත්ථො. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සොභිතබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො ඡට්ඨො බුද්ධවංසො.

සොභිතබුද්ධෙ පන පරිනිබ්බුතෙ තස්ස අපරභාගෙ එකමසඞ්ඛෙය්‍යං බුද්ධුප්පාදරහිතං අහොසි. අතීතෙ පන තස්මිං අසඞ්ඛෙය්‍යෙ එකස්මිං කප්පෙ තයො බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු **අනොමදස්සි පදුමො නාරදො**ති. තෙසු අනොමදස්සී සොළසඅසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවෙහි ආයාචිතො තතො චවිත්වා චන්දවතියා නාම රාජධානියා යසවා නාමස්ස රඤ්ඤො කුලෙ සමුස්සිත චාරුපයොධරාය යසොධරාය නාම අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. අනොමදස්සිකුමාරෙ කිර යසොධරාය දෙවියා කුච්ඡිගතෙ තස්ස පුඤ්ඤපභාවෙන අසීතිහත්ථප්පමාණං ඨානං ආභා ඵරිත්වා අට්ඨාසි. චන්දසුරියප්පභාහි අනභිභවනීයා ච අහොසි. සා දසන්නං මාසානං අච්චයෙන බොධිසත්තං සුනන්දුය්‍යානෙ විජායි. පාටිහාරියානි හෙට්ඨා වුත්තනයානෙව. නාමගහණදිවසෙ පනස්ස නාමං ගණ්හන්තා යස්මා පන ජාතියං ආකාසතො සත්ත රතනානි පතිංසු තස්මා අනොමානං රතනානං උප්පත්තිහෙතුභූතත්තා අනොමදස්සීති නාමමකංසු සො අනුක්කමෙන වුඩ්ඪිප්පත්තො දිබ්බෙහි කාමගුණෙහි පරිචරියමානො විය දස වස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසි. තස්ස කිර සිරි උපසිරි සිරිවඩ්ඪොති තයො පාසාදා අහෙසුං. සිරිමාදෙවි පමුඛානි තෙවීසතිඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. සිරිමාය දෙවියා උපවාණෙ[2] නාම පුත්තෙ ජාතෙ සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සීවිකායානෙන මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛ

---

1. I. III & V. බුද්ධා. 2. උපවාරණො.

මිත්වා පබ්බජි. තං තිස්සො ජනකොටියො අනුපබ්බජිංසු. තෙහි පරිවුතො මහාපුරිසො දසමාසෙ පධානචරියමචරි. තතො විසාඛපුණ්ණමාය අනුපමබ්‍රාහ්මණගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා අනුපමසෙට්ඨිධීතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා අනොමාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා අජ්ජුනරුක්ඛබොධිං පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨතිංසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා චතුරඞ්ගවීරියමධිට්ඨාය පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා සමාරං මාරබලං විධංසෙත්වා තීසු යාමෙසු තිස්සො විජ්ජා උප්පාදෙත්වා "අනෙකජාති-පෙ-තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා"ති උදානං උදානෙසි.

තෙන වුත්තං:-

> සොභිතස්ස අපරෙන සම්බුද්ධො දිපදුත්තමො,
> අනොමදස්සී අමිතයසො තෙජස්සී දුරතික්කමො.
>
> සො ඡෙත්වා බන්ධනං සබ්බං විධංසෙත්වා තයො භවෙ,
> අනිවත්තිගමනං මග්ගං දෙසෙසි දෙවමානුසෙ.
>
> සාගරොව අසඞ්ඛොභො පබ්බතොව දුරාසදො,
> ආකාසොව අනන්තො සො සාලරාජාව ඵුල්ලිතො.
>
> දස්සනෙනපි තං බුද්ධං තොසිතා හොන්ති පාණිනො,
> ව්‍යාහරන්තං ගිරං සුත්වා අමතං පාපුණන්ති තෙ'ති.

තත්ථ **අනොමදස්සී**ති අනුපමදස්සනො අමිතදස්සනො වා; **අමිතයසො**ති අමිතපරිවාරො අමිතකිත්ති වා; **තෙජස්සී**ති සීලසමාධිපඤ්ඤාතෙජෙන සමන්නාගතො; **දුරතික්කමො**ති දුප්පධංසියො; අඤ්ඤෙන දෙවෙන වා මාරෙන වා කෙනචි අතික්කමිතුං අසක්කුනෙය්‍යොති අත්ථො. **සො ඡෙත්වා බන්ධනං සබ්බ**න්ති සබ්බං දසවිධසංයොජනං ඡින්දිත්වා; **විධංසෙත්වා තයො භවෙ**ති තිභවූපගකම්මං කම්මක්ඛයකරඤාණෙන විධංසෙත්වා අභාවං කත්වාති අත්ථො. **අනිවත්තිගමනං මග්ග**න්ති නිවත්තියා පවත්තියා පටිපක්ඛභූතං නිබ්බාණං 'අනිවත්ති'න්ති වුච්චති; තං අනිවත්තිං ගච්ඡති අනෙනාති=අනිවත්තිගමනො, තං අනිවත්තිගමනං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං දෙසෙසීති අත්ථො; "දස්සෙසී"තිපි පාඨො. සො යෙවත්ථො. **දෙවමානුසෙ**ති දෙවමනුස්සානං; සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං. **අසඞ්ඛොභො**ති ඛොභෙතුං චාලෙතුං අසක්කුනෙය්‍යො අක්ඛොභියො; යථා හි සමුද්දො චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරො අනෙකයොජනසහස්සභූතාවාසො අක්ඛොභියො, එවං අක්ඛොභියොති අත්ථො. **ආකාසොව අනන්තො**ති යථා පන ආකාසස්ස අන්තො නත්ථි අථ ඛො අනන්තො අප්පමෙය්‍යො අපාරො; එවං භගවාපි බුද්ධගුණෙහි අනන්තො අප්පමෙය්‍යො අපාරො. **සො**ති සො භගවා; **සාලරාජාව ඵුල්ලිතො**ති සබ්බලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනසමලඞ්කතසරීරත්තා සුඵුල්ලිතො සාලරාජා විය සොභතීති අත්ථො; **දස්සනෙනපි තං බුද්ධ**න්ති තස්ස බුද්ධස්ස දස්සනෙනාපීති අත්ථො; ඊදිසෙසුපි සාමිවචනං පයොජෙන්ති

සද්දවිදූනො; **තොසිතා**ති පරිතොසිතා පීණිතා; **ව්‍යාහරන්ත**න්ති ව්‍යාහරන්තස්ස, සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං; **අමත**න්ති නිබ්බාණං; **පාපුණන්තී**ති අධිගච්ඡන්ති; **යෙ**ති යෙ තස්ස ගිරං ධම්මදෙසනං සුණන්ති තෙ අමතං පාපුණන්තීති අත්ථො.

භගවා පන බොධිමූලෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මුනා ආයාචිතො ධම්මදෙසනාය බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙන්තො අත්තනා සහ **පබ්බජිතෙ** තිකොටිසඞ්ඛෙ ජනෙ උපනිස්සයසම්පන්නෙ දිස්වා කත්ථ නු ඛො තෙ එතරහි විහරන්තීති උපධාරෙන්තො සුභවතීනගරෙ සුදස්සනුය්‍යානෙ වසන්තෙ දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා සුදස්සනුය්‍යානෙ ඔතරි. සො තෙහි පරිවුතො සදෙවමනුස්සාය පරිසාය මජ්ඣෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තත්ථ කොටිසතානං පඨමාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> ධම්මාභිසමයො තස්ස ඉද්ධො ඵීතො තදා අහු,
> කොටිසතානි අභිසමිංසු පඨමෙ ධම්මදෙසනෙ'ති.

තත්ථ **ඵීතො**ති ඵාතිප්පත්තො බාහුජඤ්ඤවසෙන; **කොටිසතානී**ති කොටීනං සතානි; "කොටිසතයො"තිපි පාඨො. තස්ස සතකොටියොති අත්ථො.

අථාපරෙන සමයෙන ඔසධීනගරද්වාරෙ අසනරුක්ඛමූලෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා සුරරිපුරාභිභවනෙ තාවතිංසභවනෙ පණ්ඩුකම්බලසිලායං නිසින්නො තෙමාසං අභිධම්මවස්සං වස්සාපයි. තදා අසීතිදෙවකොටියො අභිසමිංසු.

තෙන වුත්තං:-

> තතො පරං අභිසමයෙ වස්සන්තෙ ධම්මවුට්ඨියො,
> අසීතිකොටියො අභිසමිංසු දුතියෙ ධම්මදෙසනෙ'ති.

තත්ථ **වස්සන්තෙ**ති බුද්ධමහාමෙඝෙ වස්සන්තෙ; **ධම්මවුට්ඨියො**ති ධම්මකථාවස්සවුට්ඨියො.

තතො අපරෙන සමයෙන මඞ්ගලපඤ්හනිද්දෙසෙ අට්ඨසත්තති කොටියො අභිසමිංසු. සො තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> තතො පරම්පි වස්සන්තෙ තප්පයන්තෙ ච පාණිනං,
> අට්ඨසත්තති කොටීනං තතියාභිසමයො අහු'ති.

තත්ථ **වස්සන්තෙ**ති ධම්මකථාසලිලධාරං වස්සන්තෙ; **තප්පයන්තෙ**ති ධම්මාමතවසෙන තප්පයන්තෙ; තප්පනං කරොන්තෙ භගවතීති අත්ථො.

අනොමදස්සිස්ස භගවතො තයො සාවකසන්නිපාතා අහෙසුං. තත්ථ සොරෙය්‍යනගරෙ ඉසිදත්තරඤ්ඤො ධම්මෙ දෙසියමානෙ පසීදිත්වා එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං අට්ඨන්නං අරහන්තසතසහස්සානං

මජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. රාධවතී නගරෙ මධුරින්ධරස්ස නාම රඤ්ඤො ධම්මෙ දෙසියමානෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං සත්තන්නං අරහන්තසතසහස්සානං මජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. පුන සොරෙය්‍ය නගරෙ යෙව සොරෙය්‍යරඤ්ඤො සහ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං ජිතානං අරහන්තසතසහස්සානං මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:–

> සන්නිපාතා තයො ආසුං තස්සාපි ච මහෙසිනො,
> අභිඤ්ඤාබලපත්තානං පුප්ඵිතානං විමුත්තියා.
>
> අට්ඨසතසහස්සානං සන්නිපාතො තදා අහු,
> පහීණමදමොහානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.
>
> සත්තසතසහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො,
> අනඞ්ගණානං විරජානං උපසන්තාන තාදිනං.
>
> ජිතානං සතසහස්සානං තතියො ආසි සමාගමො,
> අභිඤ්ඤාබලපත්තානං නිබ්බුතානං තපස්සින'න්ති.

තත්ථ **තස්සාපි ච මහෙසිනො**ති තස්ස අනොමදස්සිස්ස; "තස්සාපි දිපදුත්තමො"තිපි පාඨො. තස්සාපි දිපදුත්තමස්සාති අත්ථො. ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො ගහෙතබ්බං. **අභිඤ්ඤාබලපත්තාන**න්ති අභිඤ්ඤානං බලප්පත්තානං; **චිණ්ණ**වසිතාය ඛිප්පනිසන්තිභාවෙන අභිඤ්ඤාසු පිරභාවප්පත්තානන්ති අත්ථො. **සුපුප්ඵිතාන**න්ති සබ්බඵාලිඵුල්ලභාවෙන අතිවිය සොභග්ගප්පත්තානං; **විමුත්තියා**ති අරහත්තඵලවිමුත්තියා; **අනඞ්ගණාන**න්ති එත්ථ අයං අඞ්ගනසද්දො කත්ථචි කිලෙසෙසු දිස්සති. යථාහ: "තත්ථ කතමානි තීණි අඞ්ගනානි?. රාගො අඞ්ගනං දොසො අඞ්ගනං මොහො අඞ්ගන"න්ති[a] "පාපකානං ඛො ආවුසො අකුසලානං ඉච්ඡාවචරානං අධිවචනං යදිදං අඞ්ගන"න්ති ච,[b] කත්ථචි කිස්මිඤ්චි මලෙ. යථාහ: "තස්සෙව රජස්ස වා අඞ්ගනස්ස වා පහාණාය වායමතී"ති[c] කත්ථචි තථාරූපෙ භූමිභාගෙ "චෙතියඞ්ගනං බොධියඞ්ගනං රාජඞ්ගන"න්ති. ඉධ පන කිලෙසෙසු දට්ඨබ්බො. තස්මා නික්කිලෙසානන්ති අත්ථො; **විරජාන**න්ති තස්සෙව වෙවචනං; **තපස්සින**න්ති කිලෙසක්ඛයකරො අරියමග්ගසඞ්ඛාතො තපො යෙසං අත්ථි තෙ තපස්සිනො, තෙසං තපස්සීනං; ඛීණාසවානන්ති අත්ථො.

තදා අම්හාකං බොධිසත්තො එකො මහෙසක්ඛො යක්ඛසෙනාපති අහොසි මහිද්ධිකො මහානුභාවො අනෙකකොටිසතසහස්සානං යක්ඛානං අධිපති. සො බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නොති සුත්වා ආගන්ත්වා පරම

---

a. විභඞ්ගපාළි. b. මජ්ඣිමනිකාය-අනඞ්ගණසුත්ත.
c. මජ්ඣිමනිකාය-අනුමානසුත්ත.

රුචිරදස්සනං සත්තරතනමයං අතිරුචිරරජනිකරමණ්ඩලසදිසමණ්ඩපං නිම්මිනිත්වා තත්ථ සත්තාහං මහාදානං බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස අදාසි. අථ නං භගවා භුත්තානුමොදනසමයෙ අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාධිකෙ එකස්මිං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙ අතීතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන යක්ඛො ආසිං මහිද්ධිකො
නෙකානං යක්ඛකොටීනං වසවත්ති මහිස්සරො.

තදාපි තං බුද්ධවරං උපගන්ත්වා මහෙසිනං,
අන්නපානෙන තප්පෙසිං සසඞ්ඝං ලොකනායකං.

සොපි මං තදා ව්‍යාකාසි විසුද්ධනයනො මුනි,
අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං,
තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො සංවිග්ගමානසො,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියාති.

තත්ථ **උත්තරිං වතමධිට්ඨාසි**න්ති පාරමිපූරණත්ථාය භීයොපි දළ්හතරං පරක්කමමකාසින්ති අත්ථො.

තස්ස පන අනොමදස්සිස්ස භගවතො චන්දවතී නාම නගරං අහොසි, යසවා නාම රාජා පිතා, යසොධරා නාම මාතා, නිසභො ච අනොමො ච අග්ගසාවකා, වරුණො නාමුපට්ඨාකො, සුන්දරී ච සුමනා ච අග්ගසාවිකා, අජ්ජුනරුක්ඛො බොධි, ස්රීරං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, වස්සසතසහස්සං ආයු, සිරිමා නාම අග්ගමහෙසී, උපවාරණො නාම පුත්තො, දසවස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසි, සො සිවිකායානෙන නික්ඛමි, සිවිකායානෙන ගමනං පන සොභිතබුද්ධවංසවණ්ණනාය පාසාදගමනෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං, ධම්මකො නාම රාජා උපට්ඨාකො, ධම්මාරාමෙ කිර භගවා විහාසි.

තෙන වුත්තං:-

නගරං චන්දවතී නාම යසවා නාම ඛත්තියො,
මාතා යසොධරා නාම අනොමදස්සිස්ස සත්ථුනො.

නිසභො ච අනොමො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
වරුණො නාමුපට්ඨාකො අනොමදස්සිස්ස සත්ථුනො.

සුන්දරී ච සුමනා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො අජ්ජුනොති පවුච්චති.

අට්ඨපඤ්ඤාසරතනං අච්චුග්ගතො මහාමුනි,
පභා නිද්ධාවතී තස්ස සතරංසීව උග්ගතො.

වස්සසතසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං

සුපුප්ඵිතං පාවචනං අරහන්තෙහි තාදිහි,
වීතරාගෙහි විමලෙහි සොභිත්ථ ජිනසාසනං.

සො ච සත්ථා අමිතයසො යුගානි තානි අතුලියානි,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

තත්ථ **පභා නිද්ධාවතී**ති තස්ස සරීරතො පභා නික්ඛමති; සරීරප්පභා පනස්ස නිච්චකාලං ද්වාදසයොජනප්පමාණං පදෙසං ඵරිත්වා තිට්ඨති; **යුගානි තානී**ති අග්ගසාවකයුගාදීනි යුගානි යුගලකානි; **සබ්බං සමන්තරහිතන්**ති වුත්තප්පකාරං සබ්බම්පි අනිච්චමුඛං පවිට්ඨන්ති අත්ථො. "නනු රිත්තකමෙව සඞ්ඛාරා"තිපි පාඨො. තස්ස නනු රිත්තකා තුච්ඡකායෙව සබ්බෙ සඞ්ඛාරාති අත්ථො. මකාරො පදසන්ධිකරො. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ඉමස්ස පන අනොමදස්සිස්ස භගවතො සන්තිකෙ සාරිපුත්තො මොග්ගල්ලානො චාති ඉමෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා අග්ගසාවකභාවත්ථාය පණිධානමකංසු. ඉමෙසං පන ථෙරානං වත්ථු වෙත්ථ කථෙතබ්බං. මයා ගන්ථවිත්ථාරභයෙන න උද්ධටන්ති.

අනොමදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො සත්තමො බුද්ධවංසො.

අනොමදස්සිස්ස පන භගවතො අපරභාගෙ වස්සසතසහස්සායුකා මනුස්සා අනුක්කමෙන දසවස්සායුකා හුත්වා පුන අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යායුකා හුත්වා පුන පරිහායමානා වස්සසතසහස්සායුකා අහෙසුං. තදා **පදුමො** නාම සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජි. සො පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා චම්පානගරෙ අසමස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ රූපාදීහි අසමාය අසමාය නාම අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්නං මාසානං අච්චයෙන චම්පකුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. ජාතෙ පන කුමාරෙ ආකාසතො සකලජම්බුදීපෙ සමුද්දපරියන්තෙ පදුමවස්සං නිපති. තෙනස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ නාමං ගණ්හන්තා නෙමිත්තකා ච ඤාතකා ච මහාපදුමකුමාරොත්වෙව නාමමකංසු. සො දසවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. උත්තර වසුත්තර යසුත්තරා නාමස්ස තයො පාසාදා අහෙසුං. උත්තරාදෙවිපමුඛානි තෙත්තිංසඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. අථ මහාසත්තො උත්තරාය මහාදෙවියා රම්මකුමාරෙ උප්පන්නෙ චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා ආජඤ්ඤරථෙන මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමි. තං පබ්බජන්තං එකා පුරිසකොටි අනුපබ්බජි. සො තෙහි පරිවුතො අට්ඨ මාසෙ

පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය ධඤ්ඤවතීනගරෙ සුධඤ්ඤ සෙට්ඨිස්ස ධීතාය ධඤ්ඤවතියා නාම දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සහකාරවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ තිත්ථකාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා මහාසොණබොධිං උපසඞ්කමිත්වා අට්ඨතිංසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරකං පඤ්ඤපෙත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා චතුරඞ්ගවිරියං අධිට්ඨාය මාරබලං විධමෙත්වා තීසු යාමෙසු තිස්සො විජ්ජා සච්ඡිකත්වා "අනෙකජාති"න්ති උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං බොධි සමීපෙයෙව වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මුනො ආයාචනං අධිවාසෙත්වා ධම්ම දෙසනාය භාජනභූතෙ පුග්ගලෙ උපපරික්ඛන්තො අත්තනා සහ පබ්බ ජිතෙ කොටිසඞ්ඛ භික්ඛූ දිස්වා තඞ්ඛණෙයෙව අනිලපථෙන ධඤ්ඤවතීනගරසමීපෙ ධනඤ්ජයුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා තෙහි පරිවුතො තෙසං මජ්ඣෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතානං අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> අනොමදස්සිස්ස අපරෙන සම්බුද්ධො දිපදුත්තමො,
> පදුමො නාම නාමෙන අසමො අප්පටිපුග්ගලො.
>
> තස්සාපි අසමං සීලං සමාධිපි අනන්තකො,
> අසඞ්ඛෙය්‍යං ඤාණවරං විමුත්තිපි අනූපමා
>
> තස්සාපි අතුලතෙජස්ස ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ,
> අභිසමයා තයො ආසුං මහාතමපවාහනා'ති.

තත්ථ **අසමං සීල**න්ති අඤ්ඤසීලෙන අසදිසං උත්තමං සෙට්ඨන්ති අත්ථො; **සමාධිපි අනන්තකො**ති සමාධිපි අප්පමෙය්‍යො තස්ස අනන්ත භාවො ලොකවිවරණයමකපාටිහාරියාදිසු දට්ඨබ්බො; **ඤාණවර**න්ති සබ්බඤ්ඤුතඤාණවරං; අසාධාරණඤාණානි වා. **විමුත්තිපී**ති අරහත්ත ඵලවිමුත්තිපි භගවතො; **අනූපමා**ති උපමාවිරහිතා; **අතුලතෙජස්සා**ති අතුලඤාණතෙජස්ස; "අතුලතෙජා"තිපි පාඨො. තස්ස තයො අභිසමයාති ඉමිනා උත්තරපදෙන සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. **මහාතමපවාහනා**ති මහා මොහවිනාසකාති අත්ථො.

අථාපරෙන සමයෙන පදුමො භගවා අත්තනො කනිට්ඨභාතරං සාලකුමාරඤ්ච උපසාලකුමාරඤ්ච ඤාතිසමාගමෙ සපරිවාරෙ පබ්බාජෙත්වා තෙසං ධම්මං දෙසෙන්තො නවුතිකොටියො ධම්මාමතං පායෙසි. යදා පන රම්මත්ථෙරස්ස ධම්මං දෙසෙසි තදා අසීතියා කොටීනං තතියාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> පඨමාභිසමයෙ බුද්ධො කොටිසතමබොධයි,
> දුතියාභිසමයෙ ධීරො නවුතිකොටිමබොධයි.
>
> යදා ච පදුමො බුද්ධො ඔවදි සකමත්‍රජං,
> තදා අසීතිකොටීනං තතියාභිසමයො අහූති.

යදා පන සුභාවිතත්තො භාවිතත්තො නාම රාජා පදුමස්ස බුද්ධස්ස බුද්ධපදුමවදනස්ස සන්තිකෙ කොටිසතසහස්සපරිවාරො එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතො තස්මිං සන්නිපාතෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි සො පන පඨමො සන්නිපාතො අහොසි.

අථාපරෙන සමයෙන මහාපදුමො මුනිවසභො උසභසමගති උසභවතීනගරං උපනිස්සාය වස්සමුපගඤ්ඡි. නගරවාසිනො මනුස්සා භගවන්තං දස්සනකාමා උපසඞ්කමිංසු. තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙසි. තත්ථ ච බහවො මනුස්සා පසන්නචිත්තා පබ්බජිංසු. තදා දසබලො තෙහි ච අඤ්ඤෙහි ච තීහි භික්ඛුසතසහස්සෙහි සද්ධිං විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙසි. සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. යෙ පන තත්ථ පබ්බජිංසු තෙ කඨිනානිසංසං සුත්වා පාටිපදෙ පඤ්චසු මාසෙසු පඤ්චානිසංසදායකං කඨිනචීවරමදංසු. තතො තං භික්ඛූ ධම්මසෙනාපතිං අග්ගසාවකං විසාලමතිං සාලත්ථෙරං කඨිනත්ථාරත්ථං යාචිත්වා කඨිනචීවරං තස්සාදංසු. ථෙරස්ස කඨිනචීවරෙ කයිරමානෙ භික්ඛූ සිබ්බනෙ සහායකා අහෙසුං. පදුමො පන සම්මාසම්බුද්ධො සූචිවජ්දෙද සුත්තානි ආවුනිත්වා අදාසි. නිට්ඨිතෙ පන චීවරෙ භගවා තීහි භික්ඛුසතසහස්සෙහි චාරිකං පක්කාමි. අථාපරෙන සමයෙන සීහවික්කන්තගාමී පුරිසසීහො විය බුද්ධසීහො ගොසිඞ්ගසාලවනසදිසෙ පරමසුරභිකුසුමඵලභාරවිනමිතසාඛාවිටපෙ විමලකමලකුවලය සමලඞ්කත සිසිරමධුරවාරිවාහෙන පරිපූතෙ රුරු චමර සීහ ව්‍යග්ඝ ගජ හය ගවය මහිසාදි විවිධ මිගගණවිචරිතෙ සුරභිකුසුමගන්ධාවබද්ධහදයාහි භමරමධුකරයුවතීහි අනුභූතප්පචාරාහි සමන්තතො ගුමුගුමායමානෙ ඵලරසපමුදිතහදයාහි කාකලිසදිසමධුර විරුතාහි කොකිලවධූහි උපගීයමානෙ පරමරමනීයෙ පවනෙ විජනෙ යොගානුකූලෙ වස්සාවාසමුපගඤ්ඡි, තස්මිං විහරන්තං සපරිවාරකං දසබලං තථාගතං ධම්මරාජං බුද්ධසිරියා විරාජමානං දිස්වා මනුස්සා තස්ස ධම්මං සුත්වා පසීදිත්වා එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිංසු. තදා ද්වීහි භික්ඛු සතසහස්සෙහි පරිවුතො පවාරෙසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං පදුමස්ස මහෙසිනො,
කොටිසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො.

කඨිනත්ථාරසමයෙ උප්පන්නෙ කඨිනචීවරෙ,
ධම්මසෙනාපතිත්ථාය භික්ඛූ සිබ්බිංසු චීවරෙ.

තදා තෙ විමලා භික්ඛූ ඡළභිඤ්ඤා මහිද්ධිකා,
තීණි සතසහස්සානි සමිංසු අපරාජිතා.

පුනාපරං සො නරාසභො පවනෙ වාසං උපාගමි,
තදා සමාගමො ආසි ද්වින්නං සතසහස්සිනං.

තත්ථ **කඨිනත්ථාරසමයෙති** කඨිනචීවරත්ථරණසමයෙ; **ධම්මසෙනාපතිත්ථායාති** ධම්මසෙනාපතිසාලත්ථෙරත්ථං; **අපරාජිතාති** නපරාජිතා; විභත්තිලොපො දට්ඨබ්බො. **සොති** සො මහාපදුමො; **පවනෙති** මහාවනෙ; **වාස**න්ති වස්සාවාසං; උපාගතොති **උපාගමි, ජිනානං සතසහස්සින**න්ති ජිනානං සතසහස්සානං; "තදා ආසි සමාගමො"තිපි පාඨො යදි අත්ථි සුන්දරො භවෙය්‍ය.

තදා තථාගතෙ තස්මිං වනසණ්ඩෙ වසන්තෙ බොධිසත්තො සීහො හුත්වා සත්තාහං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්නං දිස්වා පසන්නචිත්තො වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා සඤ්ජාතපීතිසොමනස්සො තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා සත්තාහං බුද්ධාරම්මණං පීතිං අවිජහිත්වා පීතිසුඛෙනෙව ගොචරායාපක්කමිත්වා ජීවිතපරිච්චාගං කත්වා පයිරුපාසමානො අට්ඨාසි. අථ සත්ථා තස්ස සත්තාහස්ස අච්චයෙන නිරොධසමාපත්තිතො උට්ඨාය නරසීහො සීහං ඔලොකෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝෙපිස්ස චිත්තප්පසාදො හොතූති සඞ්ඝො ආගච්ඡතූති චින්තෙසි. භික්ඛූ තාවදෙව ආගච්ඡිංසු. සීහො සඞ්ඝෙ චිත්තං පසාදෙසි. අථ සත්ථා තස්ස චිත්තං ඔලොකෙත්වා අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන සීහො ආසිං මිගාභිභූ[1],
පවිවෙකමනුබ්‍රූහන්තං පවනෙ අද්දසං ජිනං.

වන්දිත්වා සිරසා පාදෙ කත්වාන තං පදක්ඛිණං,
තික්ඛත්තුං අභිනාදිත්වා සත්තාහං ජිනමුපට්ඨහං.

සත්තාහං වර සමාපත්තියා වුට්ඨහිත්වා තථාගතො,
මනසා චින්තයිත්වාන කොටි භික්ඛූ සමානයි.

තදාපි සො මහාවීරො තෙසං මජ්ඣෙ වියාකරි,
අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං,
තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියාති.

තත්ථ **පවිවෙකමනුබ්‍රූහන්ත**න්ති නිරොධසමාපත්තිං සමාපන්නන්ති අත්ථො; **පදක්ඛිණ**න්ති තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා; **අභිනාදිත්වාති** තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා; **උපට්ඨහ**න්ති උපට්ඨහිං; අයමෙව වා පාඨො. **වරසමාපත්තියාති** නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨහිත්වා; **මනසා චින්තයිත්වානාති** සබ්බෙ භික්ඛූ ඉධාගච්ඡන්තූති මනසාව චින්තෙත්වා; **සමානයී**ති සමාහරි.

තස්ස පන පදුමස්ස භගවතො චම්පකං නාම නගරං අහොසි, අසමො නාම රාජා පිතා, මාතාපි අසමා නාම, සාලො ච උපසාලො ච

1. සී. I. & III. මිග ධිභූ.

අග්ගසාවකා, වරුණො නාමුපට්ඨාකො, රාධා චෙව සුරාධා ච අග්ගසාවිකා, මහාසොණරුක්ඛො බොධි, අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං සරීරං, ආයු වස්සසතසහස්සං අහොසි, රූපාදීහි ගුණෙහි අනුත්තරා උත්තරා නාමස්ස අග්ගමහෙසී, රම්මකුමාරො නාමස්ස අතිරම්මො තනයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

චම්පකං නාම නගරං අසමො නාම ඛත්තියො,
අසමා නාම ජනිකා පදුමස්ස මහෙසිනො.

සාලො ච උපසාලො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
වරුණො නාමුපට්ඨාකො පදුමස්ස මහෙසිනො.

රාධා චෙව සුරාධා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො මහාසොණොති වුච්චති.

අට්ඨපණ්ණාසරතනං අච්චුග්ගතො මහාමුනි,
පභා නිද්ධාවතී තස්ස අසමා සබ්බතො දිසා.

චන්දප්පභා සුරියප්පභා රතනග්ගිමණිප්පභා,
සබ්බාපි තා හතා හොන්ති පත්වා ජිනපභුත්තමං.

වස්සසතසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

පරිපක්කමානසෙ සත්තෙ බොධයිත්වා අසෙසතො,
සෙසකෙ අනුසාසිත්වා නිබ්බුතො සො සසාවකො.

උරගොව තචං ජිණ්ණං වඩ්ඪං පත්තංව පාදපො,
ජහිත්වා සබ්බසඞ්ඛාරෙ නිබ්බුතො සො යථා සිඛීති.

තත්ථ **රතනග්ගිමණිප්පභාති** රතනප්පභා ච අග්ගිප්පභා ච මණිප්පභා ච; **හතාති** අභිභූතා; **ජිනපභුත්තමන්ති** ජිනස්ස සරීරප්පභා උත්තමං පත්වා හතාති අත්ථො; **පරිපක්කමානසෙති** පරිපක්කින්ද්‍රියෙ වෙනෙය්‍යසත්තෙ; **වඩ්ඪං පත්තන්ති** පුරාණපත්තං; **පාදපො වාති** පාදපො විය; **සබ්බසඞ්ඛාරෙති** සබ්බෙපි අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ සඞ්ඛාරෙ හිත්වා; "සබ්බසඞ්ඛාරන්තිපි පාඨො. සොයෙවත්ථො. **යථා සිඛීති** අග්ගි විය නිරුපාදානො නිබ්බුතිං සුගතො ගතොති. සෙසමෙත්ථ ගාථාසු හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානමෙවාති.

පදුමබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො අට්ඨමො බුද්ධවංසො.

පදුමබුද්ධෙ පන පරිනිබ්බුතෙ තස්ස සාසනෙ අන්තරහිතෙ වස්සසතසහස්සායුකා මනුස්සා අනුක්කමෙන පරිහායමානා දසවස්සායුකා අහෙසුං. පුන වඩ්ඪිත්වා අසඞ්ඛෙය්‍යායුකා හුත්වා පරිහායමානා නවුතිවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං. තදා දසබලධරො තෙවිජ්ජො චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදො විමුත්තිසාරදො **නාරදො** නාම නරසත්තුත්තමො සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සො චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සානි ච පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා ධඤ්ඤවතීනගරෙ සකවිරියවිජිතවාසුදෙවස්ස සුදෙවස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ අග්ගමහෙසියා නිරුපමාය අනොමානාමාය දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්නං මාසානං අච්චයෙන ධනඤ්ජයුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. නාමගහණදිවසෙ පන නාමකරණෙ කයිරමානෙ සකලජම්බුදීපෙ මනුස්සානං උපභොගක්ඛමානි අනුරූපානි ආභරණානි ආකාසතො කප්පරුක්ඛාදීහි පතිංසු. තෙනස්ස නරානං අරහආභරණානි අදංසූති **නාරදො**ති නාමං කරිංසු. සො නවවස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසි. විජිතො විජිතාවී ජිතාභිරාමොති තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකා තයො පාසාදා අහෙසුං. තස්ස නාරදකුමාරස්ස කුලසීලාචාරරූපසම්පන්නානං මනොනුකූලං විජිතසෙනං නාම අතිවිය ධඤ්ඤං ඛත්තියකඤ්ඤං අග්ගමහෙසිමකංසු. තං ආදිං කත්වා වීසතිසහස්සාධිකං ඉත්ථිසතසහස්සං අහොසි. තස්සා විජිතසෙනාය දෙවියා සබ්බලොකානන්දකරෙ නන්දුත්තරෙ නාම කුමාරෙ ජාතෙ සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරිවුතො නානාවිරාගතනුවරවසනනිවසනො ආමුත්තමුත්තාහාරමණිකුණ්ඩලො වරකෙයූරමකුටකටකධරො පරමසුරභිගන්ධකුසුමසමලඞ්කතො පදසාව උය්‍යානං ගන්ත්වා සබ්බාභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩාගාරිකස්ස හත්ථෙ දත්වා සයමෙව විමලනීලකුවලයදලසදිසෙනාතිනිසිතෙනාසිනා පරමරුචිරරතනවිචිත්තං සකෙසමකුටං ඡින්දිත්වා ගගනතලෙ ඛිපි. තං සක්කො දෙවරාජා සුවණ්ණචඞ්ගොටකෙන පටිග්ගහෙත්වා තාවතිංසභවනං නෙත්වා තියොජනුබ්බෙධං සිනෙරුමුද්ධනි සත්තරතනමයං චෙතියං අකාසි. මහාපුරිසො පන දෙවදත්තානි කාසායානි වත්ථානි පරිදහිත්වා තත්ථෙව උය්‍යානෙ පබ්බජි. පුරිසසතසහස්සා ච තං අනුපබ්බජිංසු. සො තත්ථෙව සත්තාහං පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය විජිතසෙනාය අග්ගමහෙසියා දින්නං පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා තත්ථෙව උය්‍යානෙ දිවාවිහාරං කත්වා සුදස්සනුය්‍යානපාලෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා මහාසොණබොධිං පදක්ඛිණං කත්වා අඩ්ඪපණ්ණාසහත්ථං තිණසන්ථාරං සන්ථරිත්වා නිසීදිත්වා මාරබලං විධමිත්වා තීසු යාමෙසු තිස්සො විජ්ජායො උප්පාදෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා "අනෙකජාතිසංසාරං-පෙ-තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා"ති උදානං උදානෙත්වා ධනඤ්ජයුය්‍යානෙ අත්තනා සහ පබ්බජිතෙහි සතසහස්සභික්ඛූහි පරිවුතො තත්ථ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

පදුමස්ස අපරෙන සම්බුද්ධො දිපදුත්තමො,
නාරදො නාම නාමෙන අසමො අප්පටිපුග්ගලො.

සො බුද්ධො චක්කවත්තිස්ස ජෙට්ඨො දයිතඔරසො,
ආමුත්තමාලාභරණො උය්‍යානං උපසඞ්කමි.

තත්ථාසි රුක්ඛො යසවිපුලො අභිරූපො බ්‍රහා සුචි,
තමජ්ඣපත්වා උපනිසීදි මහාසොණස්ස හෙට්ඨතො

තත්ථ ඤාණවරුප්පජ්ජි අනන්තං වජිරූපමං,
තෙන විචිනි සඞ්ඛාරෙ උක්කුජ්ජමවකුජ්ජකං.

තත්ථ සබ්බකිලෙසානි අසෙසමභිවාහයි,
පාපුණි කෙවලං බොධිං බුද්ධඤාණෙ ච චුද්දස.

පාපුණිත්වාන සම්බොධිං ධම්මචක්කං පවත්තයි,
කොටිසතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

තත්ථ **චක්කවත්තිස්සාති** චක්කවත්තිරඤ්ඤො; **ජෙට්ඨොති** පුබ්බජො; **දයිතඔරසොති** දයිතොපි ඔරසො පුත්තො, දයිතො උරසි ගහෙත්වා ලාලිතො පුත්තො දයිතඔරසො නාම; **ආමුත්තමාලාභරණොති** ආමුත්ත මුත්තාහාර කෙයූරකටක මකුට කුණ්ඩල මාලො; **උය්‍යානන්ති** බහි නගරෙ ධනඤ්ජයුය්‍යානං නාමුය්‍යානං අගමාසි; **තත්ථාසි රුක්ඛොති** තස්මිං උය්‍යානෙ එකො කිර රුක්ඛො රත්තසොණො නාම අහොසි. සො කිර නවුතිහත්ථුබ්බෙධො සමවත්තක්ඛන්ධො සම්පන්න*විවිධවිටප සාඛො නීලබහලවිපුලපලාසො සන්දච්ඡායො දෙවතාධිවුත්ථත්තා විගත විවිධවිහගගණසඤ්චාරො ධරණීතලතිලකභූතො තරුරජ්ජං විය කුරුමානො පරමරමණීයදස්සනො රත්තකුසුමසමලඞ්කතසබ්බසාඛො දෙවමනුස්සනයනරසායනභූතො අහොසි. **යසවිපුලොති** විපුලයසො; සබ්බලොකවිඛ්‍යාතො අනන්තො සම්පත්තියා සබ්බත්ථ පාකටො විස්සුතොති අත්ථො; කෙචි "තත්ථාසි විපුලො රුක්ඛො"ති පඨන්ති. **බ්‍රහාති** මහන්තො; දෙවානං පාරිච්ඡත්තකසදිසොති අත්ථො. **තමජ්ඣපත්වාති** තං සොණරුක්ඛං පත්වා අධිපත්වා උපගම්මාති අත්ථො; **හෙට්ඨතොති** තස්ස රුක්ඛස්ස හෙට්ඨා; **ඤාණවරුප්පජ්ජීති** ඤාණවරං උදපාදි; **අනන්තන්ති** අප්පමෙය්‍යං අප්පමාණං; **වජිරූපමන්ති** වජිරසදිසං තික්ඛිණං අනිච්චානුපස්සනාදිකස්ස විපස්සනාඤාණස්සෙතං අධිවචනං. **තෙන විචිනි සඞ්ඛාරෙති** තෙන විපස්සනාඤාණෙන රූපාදිකෙ සඞ්ඛාරෙ විචිනි; **උක්කුජ්ජමවකුජ්ජකන්ති** සඞ්ඛාරානං උදයබ්බයං විචිනීති අත්ථො; තස්මා පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අභිනිවිසිත්වා උදයබ්බයවසෙන සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණානි දිස්වා යාව ගොත්‍රභුඤාණං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරියමග්ගා නුක්කමෙන සකලෙ බුද්ධගුණෙ පටිලභීති අත්ථො; **තත්ථාති** සොණරුක්ඛෙ;

* සං. සත්ත.

සබ්බකිලෙසානීති සබ්බකිලෙසෙ; ලිඞ්ගවිපරියාසං කත්වා වුත්තං; කෙචි "තත්ථ සබ්බකිලෙසෙහී"ති පඨන්ති. **අසෙසතො**ති නිරවසෙසං; **අභිවාහයී**ති මග්ගොධිනා ච කිලෙසොධිනා ච සබ්බකිලෙසෙ අභිවාහයි; විනාසමුපනෙසීති අත්ථො. **බොධී**ති අරහත්තමග්ගඤාණං; **බුද්ධඤාණෙ ච චුද්දසා**ති බුද්ධඤාණානි චුද්දස; තානි කතමානි? මග්ගඵලඤාණානි අට්ඨ ඡ අසාධාරණඤාණානීති එවමිමානි චුද්දස බුද්ධඤාණානි නාම. චසද්දො **සම්පිණ්ඩ**නත්ථො. තෙන අපරානිපි චතස්සො පටිසම්භිදා චතුවෙසා**රජ්ජඤාණා**නි චතුයොනි පඤ්චගති පරිච්ඡෙදකඤාණානි දසබල**ඤාණා**නි සකලෙ ච බුද්ධගුණෙ පාපුණීති අත්ථො; එවං බුද්ධත්තං පත්වා බ්‍රහ්මයාචනං අධිවාසෙත්වා ධනඤ්ජයුය්‍යානෙ අත්තනා සහ පබ්බජිතෙ සතසහස්සභික්ඛූ සම්මුඛෙ කත්වා ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සස්ස පඨමාභිසමයො අහොසි. තදා කිර මහාදොණනගරෙ දොණො නාම නාගරාජා ගඞ්ගාරහදෙ පටිවසති මහිද්ධිකො මහානුභාවො මහාජනෙන සක්කතො ගරුකතො මානිතො පූජිතො. සො යස්මිං විසයෙ ජනපදවාසිනො මනුස්සා තස්ස බලිකම්මං න කරොන්ති තෙසං විසයං අවස්සෙන වා අතිවස්සෙන වා සක්ඛරවස්සෙන වා විනාසෙති. අථ තීරදස්සනො නාරදො සත්ථා දොණස්ස නාගරාජස්ස විනයනෙ බහූනං පාණීනං උපනිස්සයං දිස්වා මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන පරිවුතො තස්ස නාගරාජස්ස නිවාසට්ඨානමගමාසි. තතො තං මනුස්සා දිස්වා එවමාහංසු: භගවා එත්ථ ඝොරවිසො උග්ගතෙජො මහිද්ධිකො මහානුභාවො නාගරාජා පටිවසති, සො මහානුභාවෙ මනුස්සෙ විහෙඨෙස්සති න ගන්තබ්බන්ති. භගවා පන තෙසං වචනං අසුණන්තො විය අගමාසි. ගන්ත්වා ච තත්ථස්ස නාගරාජස්ස සක්කාරත්ථාය කතෙ පරම සුරභිගන්ධෙ පුප්ඵසන්ථරෙ නිසීදි. මහාජනො කිර නාරදස්ස ච මුනිරාජස්ස දොණස්ස ච නාගරාජස්ස චිත්තම්පි යුද්ධං පස්සාමාති සන්නිපති. අථ අභිනාගො මුනිනාගං තථා නිසින්නං දිස්වා මක්ඛං අසහමානො සන්දිස්සමානකායො හුත්වා පධූපායි. දසබලොපි පධූපායි. පුන නාගරාජා පජ්ජලි. මුනිරාජාපි පජ්ජලි. අථ සො නාගරාජා දසබලසරීරතො නික්ඛන්තාහි ධූමජාලාහි අතිවිය කිලන්තසරීරො දුක්ඛං අසහමානො විසවෙගෙන නං මාරෙස්සාමීති විසං විස්සජ්ජෙසි. විසස්ස වෙගෙන සකලොපි ජම්බුදීපො විනස්සෙය්‍ය, තං පන විසං දසබලස්ස සරීරෙ එකලොමම්පි කම්පෙතුං නාසක්ඛි. අථ සො නාගරාජා කා නු ඛො සමණස්ස පවත්තීති ඔලොකෙන්තො සරදසමයෙ සූරියං විය චන්දං විය ච පරිපුණ්ණං ඡබ්බණ්ණාහි බුද්ධරංසීහි විරොචමානං විප්පසන්නවදනසොභං භගවන්තං දිස්වා අහො මහිද්ධිකො චායං සමණො මයා පන අත්තනො බලං අජානන්තෙන අපරද්ධන්ති චින්තෙත්වා තාණං ගවෙසි භගවන්තංයෙව සරණමුපගඤ්ඡි. අථ නාරදො මුනිරාජා තං නාගරාජං විනෙත්වා තත්ථ සන්නිපතිතස්ස මහාජනස්ස චිත්තප්පසාදනත්ථං යමකපාටිහාරියං අකාසි. තදා පාණීනං නවුතිකොටිසහස්සානි අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> මහාදොණං නාගරාජං විනයන්තො මහාමුනි,
> පාටිහෙරං තදාකාසි දස්සයන්තො සදෙවකෙ.
>
> තදා දෙවමනුස්සානං තම්හි ධම්මප්පකාසනෙ,
> නවුතිකොටිසහස්සානි තරිංසු සබ්බසංසයං.

තත්ථ **පාටිහෙරං තදාකාසී**ති අකාසි යමකපාටිහාරියන්ති අත්ථො; අයමෙව වා පාඨො; "තදා දෙවමනුස්සා වා"තිපි පාඨො. තත්ථ **දෙවමනුස්සාන**න්ති සාමිඅත්ථෙ පච්චත්තං, තස්මා දෙවානං මනුස්සානං නවුතිකොටිසහස්සානීති අත්ථො; **තරිංසූ**ති අතික්කමිංසු; යදා පන අත්තනො පුත්තං තස්සුත්තරකුමාරං ඔවදි තදා අසීතියා කොටිසහස්සානං තතියාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> යම්හි කාලෙ මහාවීරො ඔවදි සකමත්‍රජං,
> අසීතිකොටිසහස්සානං තතියාභිසමයො අහු.

යදා පන ධඤ්ඤවතීනගරෙ භද්දසාලො ච විජිතමිත්තො ච වෙ බ්‍රාහ්මණසහායා අමතරහදං ගවෙසමානා පරිසතිං නිසින්නං අතිවිය සාරදං නාරදසම්මාසම්බුද්ධමද්දසංසු, තෙ භගවතො කායෙ වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි දිස්වා අයං ලොකෙ විවට්ටච්ඡදො සම්මාසම්බුද්ධොති නිට්ඨං ගන්ත්වා භගවති සඤ්ජාතසද්ධා සපරිවාරා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසු පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තෙසු භගවා භික්ඛූනං කොටිසතසහස්ස මජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> සන්නිපාතා තයො ආසුං නාරදස්ස මහෙසිනො,
> කොටිසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො'ති.

යස්මිං සමයෙ නාරදො සම්මාසම්බුද්ධො ඤාතිසමාගමෙ අත්තනො පණ්ඩිතො පඨාය බුද්ධවංසං කථෙසි, තදා නවුතිකොටිභික්ඛුසහස්සානං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:

> යදා බුද්ධො බුද්ධගුණං සනිදානං පකාසයි,
> නවුතිකොටිසහස්සානි සමිංසු විමලා තදා'ති.

තත්ථ **විමලා**ති විගතමලා, ඛීණාසවාති අත්ථො. යදා මහාදොණනාගරාජවිනයනෙ පසන්නො වෙරොචනො නාම නාගරාජා ගඞ්ගාය නදියා තිගාවුතප්පමාණං සත්තරතනමයං මණ්ඩපං නිම්මිණිත්වා සපරිවාරො සජනපදෙ අත්තනො දානග්ග දස්සනත්ථාය නිමන්තෙත්වා නාග

නාටකානි ච තාලාවචරෙ විවිධවෙසාලඞ්කාරධරෙ සන්නිපාතෙත්වා මහාසක්කාරෙන භගවතො සපරිවාරස්ස මහාදානං අදාසි. භොජනාවසානෙ භගවා මහාගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය අනුමොදනමකාසි. තදා භුත්තානුමොදනෙ ධම්මං සුත්වා පසන්නානං එහිභික්ඛු පබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං අසීතියා භික්ඛුසතසහස්සානං මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

යදා වෙරොචනො නාගො දානං දදාති සත්ථුනො,
තදා සමිංසු ජිනපුත්තා අසීතිසතසහස්සියොති.

තත්ථ **අසීතිසතසහස්සියො**ති සතසහස්සානං අසීතියො; තදා බොධිසත්තො ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා හිමවන්තස්ස පදෙසෙ අස්සමං මාපෙත්වා පඤ්චසු අභිඤ්ඤාසු අට්ඨසු සමාපත්තීසු ච චිණ්ණවසී හුත්වා පටිවසති, අථ තස්මිං අනුකම්පාය නාරදො භගවා අසීතිඅරහන්තකොටීහි දසහි ච අනාගාමිඵලට්ඨෙහි උපාසකසහස්සෙහි පරිවුතො තං අස්සමපදං අගමාසි. තාපසො භගවන්තං දිස්වාව පමුදිතහදයො සපරිවාරස්ස භගවතො නිවාසත්ථාය අස්සමං මාපෙත්වා සකලරත්තිං සත්ථුගුණෙ කිත්තෙත්වා භගවතො ධම්මකථං සුත්වා පුනදිවසෙ උත්තරකුරුං ගන්ත්වා තතො ආහාරානි ආහරිත්වා සපරිවාරස්ස බුද්ධස්ස මහාදානං අදාසි. එවං සත්තාහං මහාදානං දත්වා හිමවන්තතො අනග්ඝං ලොහිතචන්දනං ආහරිත්වා තෙන ලොහිතචන්දනෙන භගවන්තං පූජෙසි. තතො තං දසබලො අමරනරපරිවුතො ධම්මකථං කථෙත්වා අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන ජටිලො උග්ගතාපනො,
අන්තලික්ඛචරො ආසිං පඤ්චාභිඤ්ඤාසු පාරගූ.

තදාපහං අසමසමං සසඞ්ඝං සපරිජ්ජනං,[1]
අන්නපානෙන තප්පෙත්වා චන්දනෙනාභිපූජයිං.

සොපි මං බුද්ධො ව්‍යාකාසි නාරදො ලොකනායකො,
අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙ බුද්ධො ලොකෙ භවිස්සති.[2]

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.
තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො භාවෙත්ව මානසං,
අධිට්ඨිං වතං උග්ගං දසපාරමිපූරියාති.

තත්ථ **තදාපහ**න්ති තදාපි අහං; **අසමසම**න්ති අසමා නාම අතීතානාගතා බුද්ධා තෙහි අසමෙහි සමං තුල්‍යං අසමසමං; අථවා–අසමා විසමා, සමා අවිසමා සාධවො, තෙසු අසමසමෙසු සමො=අසමසමසමොති වත්තබ්බෙ

1. සී. I. & II. ලොකනායකං. 2. සී. III. & V. අයං බුද්ධො භවිස්සති.

එකස්ස සමසද්දස්ස ලොපං කත්වා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං; අසමාවිසම සමනති අත්ථො; **සපරිජ්ජන**න්ති සඋපාසකජනං; "සොපි මං තදා නරමරූනං මජ්ඣෙ ව්‍යාකාසි චක්ඛුමා"තිපි පාඨො; සො උත්තානත්ථොව; **භීයො භාවෙත්ව මානස**න්ති උත්තරිම්පි භාවෙත්වා තොසෙත්වා හදයං; **අධිට්ඨිං වතං උග්ග**න්ති උග්ගං වතං අධිට්ඨාසිං; "උත්තරිං වතං අධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරයා"තිපි පාඨො.

තස්ස භගවතො ධඤ්ඤවතී නාම නගරං අහොසි, සුදෙවො නාම ඛත්තියො පිතා, අනොමා නාම මාතා, භද්දසාලො ච ජිතමිත්තො ච අග්ගසාවකා, වාසෙට්ඨො නාමුපට්ඨාකො, උත්තරා ච ඵග්ගුනී ච අග්ගසාවිකා, මහාසොණරුක්ඛො බොධි, සරීරං අට්ඨාසීතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, තස්ස සරීරප්පභා නිච්චං යොජනං ඵරති, නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු, තස්ස පන විජිතසෙනා[1] නාම අග්ගමහෙසි, නන්දුත්තරකුමාරො නාමස්ස පුත්තො අහොසි, විජිතො විජිතාවී විජිතාභිරාමොති තයො පාසාදා අහෙසුං, සො නවවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි, සො පදසාව මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:–

නගරං ධඤ්ඤවතී නාම සුදෙවො නාම ඛත්තියො,
අනොමා නාම ජනිකා නාරදස්ස මහෙසිනො.

භද්දසාලො ජිතමිත්තො අහෙසුං අග්ගසාවකා,
වාසෙට්ඨො නාමුපට්ඨාකො නාරදස්ස මහෙසිනො.

උත්තරා ඵග්ගුනී චෙව අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො මහාසොණොති වුච්චති.

අට්ඨාසීති රතනානි අච්චුග්ගතො මහාමුනී,
කඤ්චනග්ඝියසඞ්කාසො දසසහස්සී විරොචති.

තස්ස ව්‍යාමප්පභා කායා නිද්ධාවති දිසොදිසං,
නිරන්තරං දිවාරත්තිං යොජනං ඵරතෙ තදා.

න කෙචි තෙන සමයෙන සමන්තා යොජනෙ ජනා,
උක්කාපදීපෙ උජ්ජාලෙන්ති බුද්ධරංසෙන ඔත්ථටා.

නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

යථා උළූහි ගගනං විචිත්තං උපසොභති,
තථෙව සාසනං තස්ස අරහන්තෙහි සොභති.

සොපි බුද්ධො අසමසමො තෙපි ඛීණාසවා අතුලතෙජා,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

---

1. සී. III & V. ජිතසෙනා.

සංසාරසොතං තරණාය සෙසකෙ පටිපන්නකෙ,
ධම්මසෙතුං දළ්හං කත්වා නිබ්බුතො සො නරාසභො.

තත්ථ **කඤ්චනග්ඝියසඞ්කාසො**ති විවිධරතනවිචිත්තකඤ්චනමයඅග්ඝියසදිසරූපසොභො; **දසසහස්සී විරොචතී**ති තස්ස පභාය දසසහස්සීපි ලොකධාතු විරොචති; විරාජතීති අත්ථො. තමෙවත්ථං පකාසෙන්තො භගවා "තස්ස ව්‍යාමප්පභා කායා නිද්ධාවති දිසොදිස"න්ති ආහ. තත්ථ **ව්‍යාමප්පභා**ති ව්‍යාමප්පභා වියාති ව්‍යාමප්පභා; අම්හාකං භගවතො ව්‍යාමප්පභා වියාති අත්ථො. **න කෙචී**ති එත්ථ නකාරො පටිසෙධත්ථො, තස්ස උත්තරත්ථ උජ්ජාලෙන්තීතිසද්දෙන සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො; **උක්කා**ති දණ්ඩදීපිකා; උක්කා වා පදීපෙ වා කෙචිපි ජනා න **උජ්ජාලෙන්ති** න පජ්ජාලෙන්ති; කස්මාති චෙ? බුද්ධසරීරප්පභාය ඔභාසිතත්තා; **බුද්ධරංසීහී**ති බුද්ධරස්මීහි; **ඔත්ථටා**ති ඔත්ථටා ච අධිගතා; **උළූහී**ති තාරාහි; යථා තාරාහි ගගනතලං විචිත්තං සොභති තථෙව තස්ස සාසනං අරහන්තෙහි විචිත්තං උපසොභතීති අත්ථො; **සංසාරසොතං තරණායා**ති සංසාරසාගරස්ස තරණත්ථං; **සෙසකෙ පටිපන්නකෙ**ති අරහන්තෙ ඨපෙත්වා කල්‍යාණපුථුජ්ජනෙහි සද්ධිං සෙසසෙක්ඛපුග්ගලෙති අත්ථො; **ධම්මසෙතු**න්ති මග්ගසෙතුං; සෙසපුග්ගලෙ සංසාරතො තාරෙතුං ධම්මසෙතුං ඨපෙත්වා කතසබ්බකිච්චො හුත්වා පරිනිබ්බායීති අත්ථො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තත්තා සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

නාරදබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො නවමො බුද්ධවංසො.

නාරදබුද්ධස්ස පන සාසනං පඤ්චනවුතිවස්සානි පවත්තිත්වා අන්තරධායි. සො ච කප්පො විනස්සිත්ථ තතො පරං කප්පානං අසඞ්ඛෙය්‍යං බුද්ධා ලොකෙ න උප්පජ්ජිංසු බුද්ධසුඤ්ඤො විගතබුද්ධාලොකො අහොසි. තතො කප්පෙසු ච අසඞ්ඛෙය්‍යෙසු වීතිවත්තෙසු සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ එකස්මිං කප්පෙ එකො විජිතමාරො ඔහිතභාරො මෙරුසාරො අසංසාරො සත්තසාරො සබ්බලොකුත්තරො **පදුමුත්තරො** නාම බුද්ධො ලොකෙ උදපාදි. සොපි පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා හංසවතී නගරෙ සබ්බජනානන්දකරස්ස නන්දනස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා උදිතකුලෙ ජාතාය සුජාතාය දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සා දෙවතාහි කතාරක්ඛා දසන්නං මාසානං අච්චයෙන හංසවතුය්‍යානෙ පදුමුත්තරකුමාරං විජායි. පටිසන්ධියමස්ස ජාතියඤ්ච හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරානි පාටිහාරියානි අහෙසුං. තස්ස කිර ජාතියං පදුමවස්සං වස්සි, තෙන තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ඤාතකා පදුමුත්තරකුමාරොත්වෙව නාමමකංසු. සො දසවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි,

නරවාහන යසවාහන වසවත්ති නාමකා තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකා තයො චස්ස පාසාදා අහෙසුං. වසුදත්තාදෙවී පමුඛානං ඉත්ථීනං සතසහස්සං වීසතිසහස්සානි ච පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. වසුදත්තාය දෙවියා පුත්තෙ සබ්බගුණානුත්තරෙ උත්තරකුමාරෙ උප්පන්නෙ සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිස්සාමීති චින්තෙසි. තස්ස චින්තිතමත්තෙයෙව වසවත්තිනාමකො පාසාදො කුම්භකාරචක්කං විය ආකාසමබ්භුග්ගන්ත්වා දෙවවිමානමිව පුණ්ණචන්දො විය ච ගගනතලෙන ගන්ත්වා බොධිරුක්ඛං මජ්ඣෙ කරොන්තො සොභිතබුද්ධවංසවණ්ණනාය ආගතපාසාදො විය භූමියං ඔතරි. මහාපුරිසො කිර තතො පාසාදතො ඔතරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය උජ්ජෙනි නිගමෙ රුචිනන්දසෙට්ඨිධීතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ සුමිත්තාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා සළලබොධිං උපගන්ත්වා පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨතිංසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථාරං සන්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා චතුරඞ්ගවිරියං අධිට්ඨාය සමාරං මාරබලං විධමිත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා දුතියෙ යාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා තතියෙ යාමෙ පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අභිනිවිසිත්වා උදයව්‍යයවසෙන සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණානි දිස්වා යාව ගොත්‍රභුඤාණං වඩ්ඪෙත්වා අරියමග්ගෙන සකල බුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣිත්වා සබ්බබුද්ධාචිණ්ණං අනෙකජාති–පෙ–ඛයමජ්ඣගාති උදානං උදානෙසි. තදා කිර දසසහස්සචක්කවාළබ්භන්තරං සකලම්පි අලඞ්කරොන්තං විය පදුමවස්සං වස්සි.

තෙනවුත්තං:–

> නාරදස්ස අපරෙන සම්බුද්ධො දිපදුත්තමො,
> පදුමුත්තරො නාම ජිනො අක්ඛොභො සාගරූපමො.
>
> මණ්ඩකප්පො ච සො ආසි යම්හි බුද්ධො අජායථ,
> උස්සන්නකුසලා ජනතා තම්හි කප්පෙ අජායථාති.

තත්ථ **සාගරූපමොති** සාගරසදිසගම්භීරභාවො; **මණ්ඩකප්පො ච සො ආසීති** එත්ථ යස්මිං කප්පෙ ද්වෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති සම්බහුලා වා අයං මණ්ඩකප්පො නාම, දුවිධො හි කප්පො සුඤ්ඤකප්පො අසුඤ්ඤකප්පො චාති, තත්ථ සුඤ්ඤකප්පෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධචක්කවත්තිනො න උප්පජ්ජන්ති තස්මා ගුණවන්තපුග්ගලෙහි සුඤ්ඤත්තා සුඤ්ඤකප්පොති වුච්චති, අසුඤ්ඤකප්පො පඤ්චවිධො සාරකප්පො මණ්ඩකප්පො වරකප්පො සාරමණ්ඩකප්පො භද්දකප්පොති, තත්ථ ගුණසුඤ්ඤගුණසාරරහිතෙ කප්පෙ ගුණසාරුප්පාදකස්ස ගුණසාරජනනස්ස එකස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාතුභාවෙන සාරකප්පොති වුච්චති. යස්මිං පන කප්පෙ ද්වෙ ලොකනායකා උප්පජ්ජන්ති සො මණ්ඩකප්පො නාමාති වුච්චති. යස්මිං පන කප්පෙ තයො බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති තෙසු පඨමො දුතියං

ලොකනාථං ව්‍යාකරොති දුතියො තතියන්ති, තත්ථ මනුස්සා පමුදිතහදයා අත්තනො පත්ථිතපණිධානවසෙන වාරයන්ති තස්මා වරකප්පොති වුච්චති. යස්මිං පන කප්පෙ චත්තාරො බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති සොපි පුරිමකප්පතො විසිට්ඨතරත්තා සාරමණ්ඩකප්පොති වුච්චති. යස්මිං කප්පෙ පඤ්ච බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති සො භද්දකප්පොති වුච්චති සො පන අතිදුල්ලභො තස්මිං පන කප්පෙ යෙභුය්‍යෙන සත්තා කල්‍යාණසුඛබහුලා හොන්ති යෙභුය්‍යෙන තිහෙතුකා කිලෙසක්ඛයං කරොන්ති ද්විහෙතුකා සුගතිගාමිනො හොන්ති අහෙතුකා හෙතුං පටිලභන්ති. තස්මා සො කප්පො භද්දකප්පොති වුච්චති තෙන වුත්තං:–"අසුඤ්ඤකප්පො පඤ්චවිධො"ති ආදි. යස්මිං පන කප්පෙ පදුමුත්තරදසබලො උප්පජ්ජි සො සාරකප්පොපි සමානො ගුණසම්පත්තියා මණ්ඩකප්පසදිසත්තා මණ්ඩකප්පොති වුත්තො, ඔපම්මත්ථෙ වාසද්දො දට්ඨබ්බො; **උස්සන්නකුසලාති** උපචිතපුඤ්ඤා; **ජනතාති** ජනසමූහො.

පදුමුත්තරො පන පුරිසුත්තමො, භගවා සත්තසත්තාහං බොධිපල්ලඞ්කෙ වීතිනාමෙත්වා පඨවියං පාදං නික්ඛිපිස්සාමීති දක්ඛිණපාදං අභිනීහරි. අථ පඨවිං භින්දිත්වා විමලනිම්මලකොමලකෙසරකණ්ණිකානි ජලජාමලාවිකලවිපුලපලාසානි අජලජානි ජලජානි උට්ඨහිංසු. තෙසං කිර ධුරපත්තානි නවුතිහත්ථානි කෙසරානි තිංසහත්ථානි කණ්ණිකා දසහත්ථං එකෙකස්ස නවඝටප්පමාණරෙණවො අහෙසුං. සත්ථා පන උබ්බෙධතො අට්ඨපණ්ණාසහත්ථො අහොසි. තස්ස උභින්නං බාහානමන්තරං අට්ඨාරසහත්ථං නලාටං පඤ්චහත්ථං හත්ථපාදා එකාදසහත්ථා අහෙසුං. තස්ස එකාදසහත්ථෙන පාදෙන දසහත්ථාය කණ්ණිකාය අක්කන්තමත්තාය. නවඝටප්පමාණා රෙණවො උට්ඨහිත්වා අට්ඨපණ්ණාසහත්ථං සරීරප්පදෙසං උග්ගන්ත්වා මනොසිලාචුණ්ණචුණ්ණිතං විය කත්වා පච්චොතරන්ති තදුපාදාය සත්ථා පදුමුත්තරොත්වෙව ලොකෙ පඤ්ඤායිත්ථාති සංයුත්තභාණකා වදන්ති. අථ සබ්බලොකුත්තරො පදුමුත්තරො භගවා බ්‍රහ්මයාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා ධම්මදෙසනාය භාජනභූතෙ සත්තෙ ඔලොකෙන්තො මිථිලානගරෙ දෙවලං සුජාතඤ්චාති ද්වෙ රාජපුත්තෙ උපනිස්සයසම්පන්නෙ දිස්වා තඞ්ඛණං යෙව අනිලපථෙන ගන්ත්වා මිථිලුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා උය්‍යානපාලෙන ද්වෙපි රාජකුමාරෙ පක්කොසාපෙසි. තෙපි ච අම්හාකං පිතුච්ඡා පුත්තො පදුමුත්තරකුමාරො පබ්බජිත්වා සම්මාසම්බොධිං පාපුණිත්වා අම්හාකං නගරං සම්පත්තො හන්ද මයං තං දස්සනාය උපසඞ්කමිස්සාමාති සපරිවාරා පදුමුත්තරං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. තතො දසබලො තෙහි පරිවුතො තාරාගණපරිවුතො පුණ්ණචන්දො විය විරොචමානො තත්ථ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං පඨමො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:–

පදුමුත්තරස්ස භගවතො පඨමෙ ධම්මදෙසනෙ,
කොටිසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහු.

අථාපරේන සමයෙන සරදතාපසසමාගමෙ මහාජනං නිරයසන්තාපෙන සන්තාපෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො සත්තතිංසසතසහස්සසඞ්ඛ සත්තකායෙ ධම්මාමතං පායෙසි. සො දුතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

තතො පරම්පි වස්සන්තෙ තප්පයන්තෙ ච පාණිනො,
සත්තතිංසසතසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු'ති.

යදා පන ආනන්දමහාරාජා වීසතියා පුරිසසහස්සෙහි වීසතියා අමච්චෙහි ච සද්ධිං පදුමුත්තරස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තිකෙ මිථිලනගරෙ පාතුරහොසි. පදුමුත්තරො ච භගවා තෙ සබ්බෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා තෙහි පරිවුතො ගන්ත්වා පිතුසඞ්ගහං කුරුමානො හංසවතියා රාජධානියා වසති. තත්‍ථ සො අම්හාකං භගවා විය කපිලපුරෙ ගගනතලෙ චඞ්කමන්තො බුද්ධවංසං කථෙසි. තදා පඤ්ඤාසාය සත සහස්සානං තතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

යම්හි කාලෙ මහාවීරො ආනන්දං උපසඞ්කමි,
පිතුසන්තිකමුපගන්ත්වා අහනී අමතදුන්දුභිං.

ආහතෙ අමතභෙරිම්හි වස්සන්තෙ ධම්මවුට්ඨියා,
පඤ්ඤාසසතසහස්සානං තතියාභිසමයො අහු'ති.

තත්‍ථ **ආනන්දං උපසඞ්කමී**ති පිතරං ආනන්දරාජානං සන්ධාය වුත්තං; **අහනී**ති අභිහනි; **ආහතෙ**ති ආහතාය; **අමතභෙරිම්හී**ති අමතභෙරියා; ලිඞ්ගවිපල්ලාසො දට්ඨබ්බො; "ආසෙවිතෙ"තිපි පාඨො. **තස්ස** ආසෙවිතායාති අත්‍ථො; **වස්සන්තෙ ධම්මවුට්ඨියා**ති ධම්මවස්සං වස්සන්තෙති අත්‍ථො. ඉදානි අභිසමයකරණූපායං දස්සෙන්තො:-

ඔවාදකො විඤ්ඤාපකො තාරකො සබ්බපාණිනං,
දෙසනාකුසලො බුද්ධො තාරෙසි ජනතං බහුන්ති.

ආහ.

තත්‍ථ **ඔවාදකො**ති සරණසීලධුතඞ්ගසමාදාන ගුණානිසංසවණ්ණනාය ඔවදතීති ඔවාදකො; **විඤ්ඤාපකො**ති චතුසච්චං විඤ්ඤාපෙතීති විඤ්ඤාපකො; බොධකො. **තාරකො**ති චතුරොඝතාරකො; යදා පන සත්‍ථා මිථිලනගරෙ මිථිලුය්‍යානෙ කොටිසතසහස්සභික්ඛුගණමජ්ඣෙ මාඝපුණ්ණමාය පුණ්ණචන්දසදිසවදනො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං පදුමුත්තරස්ස සත්‍ථුනො,
කොටිසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො'ති.

යදා පන භගවා වෙභාරපබ්බතකූටෙ වස්සාවාසං වසිත්වා පබ්බත සන්දස්සනත්‍ථං ආගතස්ස මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා නවුතිකොටි සහස්සානි එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බාජෙත්වා තෙහි පරිවුතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

යදා බුද්ධො අසමසමො වසී වෙභාරපබ්බතෙ,
නවුතිකොටි සහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමොති.

පුන භගවති ගුණවති තිලොකනාථෙ මහාජනස්ස බන්ධනමොක්ඛං කුරුමානෙ ජනපදචාරිකං චරමානෙ අසීතිකොටිසහස්සානං භික්ඛූනං සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

පුන චාරිකං පක්කන්තෙ ගාමනිගමරට්ඨතො,
අසීතිකොටිසහස්සානං තතියො ආසි සමාගමොති.

තත්ථ **ගාමනිගමරට්ඨතොති** ගාමනිගමරට්ඨෙහි; අයමෙව වා පාඨො. **තස්ස** ගාමනිගමරට්ඨෙහි නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතානන්ති අත්ථො. තදා අම්හාකං බොධිසත්තො අනෙකධනකොටිකො ජටිලො නාම මහාරට්ඨිකො හුත්වා බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස සචීවරං වරදානමදාසි. සොපි තං භුත්තානුමොදනසමයෙ අනාගතෙ කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන ජටිලො නාම රට්ඨිකො,
සම්බුද්ධපමුඛං සඞ්ඝං සභත්තං දුස්සමදාසහං.

සොපි මං තදා ව්‍යාකාසි සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසීදිය,
සතසහස්සෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

තස්සාපි වචනං සුත්වා උත්තරිං වත මධිට්ඨහිං,
අකාසි මුග්ගං දළ්හං ධිතිං දසපාරමිපූරියාති.

තත්ථ **සම්බුද්ධපමුඛං සඞ්ඝ**න්ති බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස, සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං; **සභත්තං දුස්සමදාසහ**න්ති සචීවරං භත්තං අදාසිං අහන්ති අත්ථො; **උග්ගං දළ්හ**න්ති අතිදළ්හං; **ධිති**න්ති විරියං අකාසින්ති අත්ථො; පදුමුත්තරස්ස පන භගවතො කාලෙ තිත්ථියා නාම නාහෙසුං සබ්බෙ දෙවමනුස්සා බුද්ධමෙව සරණමගමංසු.

තෙන වුත්තං:-

ව්‍යාහතා තිත්ථියා සබ්බෙ විමනා දුම්මනා තදා,
න තෙසං කෙචි පරිචරන්ති රට්ඨතො නිච්ඡුභන්ති තෙ.

සබ්බෙ තත්ථ සමාගන්ත්වා උපගඤ්ඡුං බුද්ධ සන්තිකෙ,
තුවං නාථො මහාවීර සරණං හොතු චක්ඛුම.

අනුකම්පකො කාරුණිකො හිතෙසී සබ්බපාණිනං,
සම්පත්තෙ තිත්ථියෙ සබ්බෙ පඤ්චසීලෙ පතිට්ඨහි.

එවං නිරාකුලං ආසි සුඤ්ඤකං තිත්ථියෙහි තං,
විචිත්තං අරහන්තෙහි වසීභූතෙහි තාදිහීති.

තත්ථ **ව්‍යාහතා**ති විහතමානදප්පා; **තිත්ථියා**ති එත්ථ තිත්ථං වෙදිතබ්බං, තිත්ථකරො වෙදිතබ්බො, තිත්ථියා වෙදිතබ්බා, තත්ථ සස්සතාදිදිට්ඨිවසෙන තරන්ති එත්ථාති තිත්ථං ලද්ධි; තස්සා ලද්ධියා උප්පාදකො තිත්ථකරො, තිත්ථෙ භවා තිත්ථියාති, පදුමුත්තරස්ස කිර භගවතො කාලෙ තිත්ථියා පන නාහෙසුං යෙ පන සන්ති තෙපි ඊදිසා අහෙසුන්ති දස්සනත්ථං **ව්‍යාහතා තිත්ථියා**ති ආදි වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං; **විමනා**ති විරූපමානසා; **දුම්මනා**ති තස්සෙව වෙවචනං; **න තෙසං කෙචි පරිචරන්තී**ති තෙසං අඤ්ඤතිත්ථියානං කෙචිපි පුරිසා පරිකම්මං න කරොන්ති න භික්ඛං දෙන්ති න සක්කරොන්ති න ගරුකරොන්ති න පූජෙන්ති න ආසනා වුට්ඨහන්ති න අඤ්ජලිකම්මං කරොන්තීති අත්ථො; **රට්ඨතො**ති සකරට්ඨතොපි, **නිච්ඡුභන්තී**ති නීහරන්ති; උස්සාදෙන්ති තෙසං නිවාසං න දෙන්තීති, අත්ථො; **තෙ**ති තෙ තිත්ථියා; **උපගඤ්ඡුං බුද්ධසන්තිකෙ**ති එවං තෙහි රට්ඨවාසීහි මනුස්සෙහි උස්සාදියමානා සබ්බෙපි අඤ්ඤතිත්ථියා සමාගන්ත්වා පදුමුත්තරදසබලමෙව සරණමගමංසු ත්වං අම්හාකං සත්ථා නාථො ගති පරායනං සරණන්ති එවං වත්වා සරණමගමංසූති අත්ථො; අනුකම්පතීති=**අනුකම්පකො**; කරුණාය චරතීති=**කාරුණිකො**; **සම්පත්තෙ**ති සමාගතෙ සරණමුපගතෙ තිත්ථියෙ; **පඤ්චසීලෙ පතිට්ඨහී**ති පඤ්චසීලෙසු පතිට්ඨාපෙසීති අත්ථො; **නිරාකුල**න්ති අනාකුලං අඤ්ඤලද්ධිකෙහි අසම්මිස්සන්ති අත්ථො; **සුඤ්ඤක**න්ති සුඤ්ඤං රිත්තං තෙහි තිත්ථියෙහි; **තං**ති තං භගවතො සාසනන්ති වචනසෙසො දට්ඨබ්බො; **විචිත්ත**න්ති විචිත්තවිචිත්තං; **වසීභූතෙහී**ති වසීභාවප්පත්තෙහි.

තස්ස පදුමුත්තරස්ස භගවතො හංසවතී නාම නගරං අහොසි, පිතා පනස්ස ආනන්දො නාම ඛත්තියො, මාතා සුජාතා නාම දෙවී, දෙවලො ච සුජාතො ච අග්ගසාවකා, සුමනො නාම උපට්ඨාකො, අමිතා ච අසමා ච අග්ගසාවිකා, සලලරුක්ඛො බොධි, සරීරං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, සරීරප්පභා වස්ස සමන්තා ද්වාදසයොජනානි ගණ්හි, වස්සසතසහස්සං ආයු අහොසි, වසුදත්තා නාම අග්ගමහෙසි, උත්තරො නාම පුත්තො අහොසි, පදුමුත්තරො නාම භගවා පරමාභිරාමෙ නන්දාරාමෙ කිර පරිනිබ්බුතො ධාතුයො පනස්ස න විකිරිංසු. සකලජම්බුදීපවාසිනො මනුස්සා සමාගම්ම ද්වාදසයොජනුබ්බෙධං සත්තරතනමයං චෙතියමකංසු.

තෙන වුත්තං:-

නගරං හංසවතී නාම ආනන්දො නාම ඛත්තියො,
සුජාතා නාම ජනිකා පදුමුත්තරස්ස මහෙසිනො.

දේවලො ච සුජාතො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
සුමනො නාමුපට්ඨාකො පදුමුත්තරස්ස මහෙසිනො.

අමිතා අසමා චෙව අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො සලලරුක්ඛොති වුච්චති.

අට්ඨපණ්ණාසරතනං අච්චුග්ගතො මහාමුනි,
කඤ්චනග්ඝියසඞ්කාසො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණො.

කුඩ්ඩා කවාටා භිත්තී ච රුක්ඛා නගසිලුච්චයා,
න තස්සාවරණං අත්ථි සමන්තා ද්වාදසයොජනෙ.

වස්සසතසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

සන්තාරෙත්වා බහුජ්ජනං ඡින්දිත්වා සබ්බසංසයං,
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොව නිබ්බුතො සො සසාවකොති.

තත්ථ **නගසිලුච්චයාති** නගසඞ්ඛාතා සිලුච්චයා; **ආවරණන්ති** පටිච්ඡාදනං තිරොකරණං; **ද්වාදසයොජනෙති** සමන්තා ද්වාදසයොජනට්ඨානෙ භගවතො සරීරප්පභා ඵරිත්වා රත්තිංදිවං තිට්ඨතීති අත්ථො; සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති. ඉතො පට්ඨාය පාරමීපූරණාදි පුනප්පුනාගතමත්ථං සඞ්ඛිපිත්වා විසෙසත්ථමෙව වත්වා ගමිස්සාමි යදි පන වුත්තමෙව පුනප්පුන වක්ඛාම කදා අන්තං ගමිස්සති අයං සංවණ්ණනාති.

පදුමුත්තරබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො දසමො බුද්ධවංසො.

පදුමුත්තරෙ පන සම්මාසම්බුද්ධෙ පරිනිබ්බුතෙ සාසනෙපිස්ස අන්තරහිතෙ සත්තතිකප්පසතසහස්සානි(බුද්ධා නුප්පජ්ජිංසු)බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුං. ඉතො පට්ඨාය තිංසකප්පසහස්සානං මත්ථකෙ එකස්මිං කප්පෙ **සුමෙධො ච සුජාතො** චාති ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු. තත්ථ අධිගතමෙධො සුමෙධො නාම බොධිසත්තො පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා සුදස්සනනගරෙ සුදත්තස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සුදත්තාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානං අච්චයෙන සුදස්සනුය්යානෙ තරුණදිවසකරො විය ජලධරවිවරගතො මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. සො නවවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. තස්ස කිර සුචන්දනක කොඤ්ච සිරිවඩ්ඪනාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. සුමනමහාදෙවිපමුඛානි අට්ඨචත්තාළීස ඉත්ථිසහස්සානි අහෙසුං. චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සුමනාය නාම දෙවියා පුනබ්බසුමිත්තෙ නාම පුත්තෙ ජාතෙ හත්ථියානෙන මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. මනුස්සානං කොටිසතං අනුපබ්බජි. තෙහි සො පරිවුතො අඩ්ඪමාසෙ පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය නකුලනිගමෙ නකුලසෙට්ඨිධීතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා

සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සිරිවඩ්ඪාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා නීපබොධිමූලෙ වීසතිහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා මාරබලං විධමිත්වා අභිසම්බොධිං පාපුණිත්වා අනෙකජාතීති ආදිනා නයෙන උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං බොධිසමීපෙයෙව වීතිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ බ්‍රහ්මුනො ධම්මායාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා භබ්බපුග්ගලෙ ඔලොකෙන්තො අත්තනො කණිට්ඨභාතුකං සරණකුමාරං සච්චකාලිකුමාරඤ්ච අත්තනා සද්ධිං පබ්බජිතානං භික්ඛූනඤ්ච කොටිසතං චතුසච්චධම්මපටිවෙධසමත්ථෙ දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා සුදස්සනනගරසමීපෙ සුදස්සනුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා උය්‍යානපාලෙන අත්තනො භාතුකෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සපරිවාරානං මජ්ඣෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං පඨමො අභිසමයො.

තෙන වුත්තං:-

පදුමුත්තරස්ස අපරෙන සුමෙධො නාම නායකො,
දුරාසදො උග්ගතෙජො සබ්බලොකුත්තමො මුනි.

පසන්නනෙත්තො සුමුඛො බ්‍රහා උජු පතාපවා,
හිතෙසී සබ්බසත්තානං බහු මොචෙසි බන්ධනා.

යදා බුද්ධො පාපුණිත්වා කෙවලං බොධිමුත්තමං,
සුදස්සනම්හි නගරෙ ධම්මචක්කං පවත්තයි.

තස්සාභිසමයා තීණි අහෙසුං ධම්මදෙසනෙ,
කොටිසතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

තත්ථ **උග්ගතෙජොති** උග්ගතතෙජො; **පසන්නනෙත්තොති** සුට්ඨු පසන්නනයනො; ධොවිත්වා මජ්ජිත්වා ඨපිතමණිගුලිකා විය පසන්නානි නෙත්තානි හොන්ති තස්මා සො පසන්නනෙත්තොති වුත්තො, මුදුසිනිද්ධනීලවිමලසුඛුමපඛුමාචිතසුප්පසන්නනයනොති අත්ථො; සුප්පසන්නපඤ්චනයනොතිපි වත්තුං වට්ටති; **සුමුඛොති** පරිපුණ්ණසරදචන්දසදිසවදනො; **බ්‍රහාති** අට්ඨාසීතිහත්ථප්පමාණසරීරත්තා බ්‍රහා මහන්තො, අඤ්ඤෙහි අසාධාරණසරීරප්පමාණොති අත්ථො; **උජූති** බ්‍රහ්මුජ්ජුගත්තො උජුමෙව උග්ගතසරීරො දෙවනගරෙ සමුස්සිත සුවණ්ණතොරණසදිසවරසරීරොති අත්ථො; **පතාපවාති** විජ්ජොතමානසරීරො; **හිතෙසීති** හිතගවෙසී; **අභිසමයා තීණීති** අභිසමයා තයො; ලිඞ්ගවිපල්ලාසො කතො.

යදා පන භගවා කුම්භකණ්ණසදිසානුභාවං කුම්භකණ්ණං නාම මනුස්සභක්ඛං මහාඅටවිමුඛෙ සන්දිස්සමානඝොරසරීරං වත්තනි අටවිසඤ්චාරං පච්ඡින්දිත්වා පවත්තමානං පච්චූසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො උට්ඨාය ලොකං ඔලොකෙන්තො දිස්වා එකො ච අසහායො තස්ස යක්ඛස්ස භවනං ගන්ත්වා අන්තො පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තෙන සිරිසයනෙ නිසීදි. අථ ඛො සො යක්ඛො මක්ඛං අසහමානො දණ්ඩාහතො ඝොරවිසො ආසිවිසො විය සඞ්කුද්ධො දසබලං

හිංසාපෙතුකාමො අත්තනො අත්තභාවං ඝොරතරං කත්වා පබ්බතසදිසං සීසං කත්වා සුරියමණ්ඩලසදිසානි අක්ඛීනි නිම්මිණිත්වා නඞ්ගලසීසසදිසා දීඝවිපුලතිඛිණදාඨායො කත්වා ලම්බනීලවිපුලවිසමොදරො තාලක්ඛන්ධසදිසබාහු විපිටකවිරූපවඞ්කනාසො පබ්බතබිලසදිසවිපුලරත්තමුඛො ථූලපිඞ්ගලඛරඵරුසකෙසො අතිභයානකදස්සනො හුත්වා ආගන්ත්වා සුමෙධස්ස භගවතො පුරතො ඨත්වා පධූපායන්තො පජ්ජලන්තො පාසාණපබ්බතග්ගිජාලසලිලකද්දමඡාරිකාසුද්ධඞ්ගාරවාලිකප්පකාරා නව විධා වස්සවුට්ඨියො වස්සෙත්වා භගවතො ලොමග්ගමත්තම්පි චාලෙතුං අසක්කොන්තො භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡිත්වා මාරෙමීති ආලවකො විය පඤ්හං පුච්ඡි. අථ භගවා පඤ්හව්‍යාකරණෙන තං යක්ඛං විනයමුපනෙසි. තතො දුතියදිවසෙ කිරස්ස රට්ඨවාසිනො මනුස්සා සකටහරිතෙන භත්තෙන සහ රාජකුමාරං ආහරිත්වා යක්ඛස්ස අදංසු. අථ යක්ඛො රාජකුමාරං බුද්ධස්ස අදාසි. අටවිචාරෙ ඨිතමනුස්සා භගවන්තං උපසංකමිංසු. තදා තස්මිං සමාගමෙ දසබලො යක්ඛස්ස මනොනුකූලං ධම්මං දෙසෙන්තො නවුතිකොටිසහස්සානං පාණීනං ධම්මචක්ඛුං උප්පාදෙසි. සො දුතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> පුනාපරං කුම්භකණ්ණං යක්ඛං සො දමයී ජිනො,
> නවුතිකොටිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු.

යදා පන උපකාරිනගරෙ සිරිනන්දනුය්‍යානෙ චත්තාරි සච්චානි දෙසෙසි. තදා අසීතිකොටිසහස්සානං තතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> පුන පරං අමිතයසො චතුසච්චං පකාසයි,
> අසීතිකොටිසහස්සානං තතියාභිසමයො අහු.

සුමෙධස්සාපි භගවතො තයො සාවකසන්නිපාතා අහෙසුං. පඨමසන්නිපාතෙ සුදස්සනනගරෙ කොටිසතඛීණාසවා අහෙසුං. පුන දෙවකූටෙ පබ්බතෙ කසීනාළ්තෙ දුතියෙ නවුතිකොටියො. පුන තතියෙ භගවති චාරිකං චරමානෙ අසීතිකොටියො අහෙසුං

තෙන වුත්තං:-

> සන්නිපාතා තයො ආසුං සුමෙධස්ස මහෙසිනො,
> ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.
>
> සුදස්සනං නගරවරං උපගඤ්ඡි ජිනො යදා,
> තදා ඛීණාසවා භික්ඛූ සමිංසු සතකොටියො.
>
> පුනාපරං දෙවකූටෙ භික්ඛූනං කසිනාළ්තෙ,
> තදා නවුතිකොටීනං දුතියො ආසි සමාගමො.

පුනාපරං දසබලො යදා චරති චාරිකං,
තදා අසීතිකොටීනං තතියො ආසි සමාගමො.

බොධිසත්තො උත්තරො නාම සබ්බජනුත්තරො මානවො හුත්වා නිදහිත්වා ඨපිතං යෙව අසීතිකොටිධනං විස්සජ්ජෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා තස්ස ධම්මං සුත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාය නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. සොපි තං සත්ථා භොජනාවසානෙ අනුමොදෙන්තො අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන උත්තරො නාම මානවො,
අසීතිකොටියො මය්හං ඝරෙ සන්නිචිතං ධනං.

කෙවලං සබ්බං දත්වාන සසඞ්ඝෙ ලොකනායකෙ,
සරණං තස්ස උපගඤ්ඡිං පබ්බජ්ජඤ්චාභිරොචයිං.

සොපි මං තදා ව්‍යාකාසි කරොන්තො අනුමොදනං,
තිංසකප්පසහස්සම්හි අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-

ව්‍යාකරණගාථා විත්ථාරෙතබ්බා.

තස්සාපි වචනං සුත්වා භීය්‍යො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමි පූරියා.

සුත්තන්තං විනයඤ්චාපි නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං,
සබ්බං පරියාපුණිත්වාන සොභයිං ජිනසාසනං.

තත්ථප්පමත්තො විහරන්තො නිසජ්ජට්ඨානචඞ්කමෙ,
අභිඤ්ඤාසු පාරමිං පත්වා බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ඡහන්ති.

තත්ථ **සන්නිචිත**න්ති නිහිතං නිධානවසෙන; **කෙවල**න්ති සකලන්ති අත්ථො; **සබ්බ**න්ති අසෙසතො දත්වා; **සසඞ්ඝෙ**ති සසඞ්ඝස්ස තස්ස; **උපගඤ්ඡි**න්ති තං උපගඤ්ඡිං; උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං; **අභිරොචයි**න්ති පබ්බජිං; **තිංසකප්පසහස්සම්හී**ති තිංසකප්පසහස්සෙසු අතික්කන්තෙසූති අත්ථො.

තස්ස පන සුමෙධස්ස භගවතො සුදස්සනං නාම නගරං අහොසි, සුදත්තො නාම රාජා පිතා මාතා සුදත්තා නාම සරණො ච සබ්බකාමො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා සාගරො නාමුපට්ඨාකො රාමා ච සුරාමා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා මහානීපරුක්ඛො බොධි සරීරං අට්ඨාසීතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි. ආයු නවුතිවස්සසහස්සානි නවවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි සුමනා නාමස්ස අග්ගමහෙසි පුනබ්බසුමිත්තො නාම පුත්තො හත්ථියානෙන නික්ඛමි. සෙසං ගාථාසු දිස්සති.

තෙන වුත්තං:-

සුදස්සනං නාම නගරං සුදත්තො නාම ඛත්තියො,
සුදත්තා නාම ජනිකා සුමෙධස්ස මහෙසිනො.

සරණො සබ්බකාමො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
සාගරො නාමුපට්ඨාකො සුමෙධස්ස මහෙසිනො.

රාමා චෙව සුරාමා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො මහානීපො*ති වුච්චති.

අට්ඨාසීතිරතනානි අච්චුග්ගතො මහාමුනී,
පභාසෙති දිසා සබ්බා චන්දො තාරගණෙ යථා.

චක්කවත්තිමණී නාම යථා තපති යොජනං,
තථෙව තස්ස රතනං සමන්තා ඵරති යොජනං.

නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

තෙවිජ්ජඡළභිඤ්ඤෙහි බලප්පත්තෙහි තාදිහි,
සමාකුලමිදං ආසි අරහන්තෙහි සාධුහි.

තෙපි සබ්බෙ අමිතයසා විප්පමුත්තා නිරූපධී,
ඤාණාලොකං දස්සයිත්වා නිබ්බුතා තෙ මහායසාති.

තත්ථ **චන්දො තාරගණෙ යථා**ති යථා ගගනෙ පරිපුණ්ණචන්දො තාරාගණෙ ඔභාසෙති පකාසෙති එවමෙව සබ්බාපි දිසා ඔභාසෙතීති අත්ථො; කෙචි "චන්දො පණ්ණරසො යථා"ති පඨන්ති. සො උත්තානත්ථොව; **චක්කවත්තිමණී නාමා**ති යථා නාම චක්කවත්තිරඤ්ඤො මණිරතනං චතුහත්ථායාමසකටනාභිසම්පරිනාහං චතුරාසීතිමණිසහස්සපරිවාරං තාරාගණපරිවුතස්ස සරදසමයපරිපුණ්ණරජනීකරස්ස සිරිසමුදයසොභං අවහයන්තමිව විපුලපබ්බතතො පරමරමණීයදස්සනං මණිරතනමාගච්ඡති තස්සෙවමාගච්ඡන්තස්ස සමන්තතො යොජනප්පමාණං ඔකාසං ආභා ඵරති. එවමෙතස්ස සුමෙධස්ස භගවතො සරීරතො ආභා රතනං සමන්තතො යොජනං ඵරතීති අත්ථො. **තෙවිජ්ජඡළභිඤ්ඤෙහී**ති තෙවිජ්ජෙහි ඡළභිඤ්ඤෙහි චාති අත්ථො; **බලප්පත්තෙහී**ති ඉද්ධිබලප්පත්තෙහි; **තාදිහී**ති තාදිභාවප්පත්තෙහි; **සමාකුල**න්ති සඞ්කිණ්ණං එකකාසාවපජ්ජොතං **ඉද**න්ති සාසනං සන්ධායාහ මහීතලං වා, **අමිතයසා**ති අමිතපරිවාරා; අතුලකිත්තියසා වා; **නිරූපධී**ති චතුරූපධිරහිතා; සෙසමෙත්ථ ගාථාසු සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

සුමෙධබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො එකාදසමො බුද්ධවංසො.

---

* "මහානිම්බො"ති කත්ථචි.

තතො තස්සාපරභාගෙ තස්මිංයෙව මණ්ඩකප්පෙ අනුපුබ්බෙන අපරිමිතායුකෙසු සත්තෙසු අනුක්කමෙන පරිහායිත්වා නවුතිවස්සසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු සුජාතරූපකායො පරිසුද්ධජාතො **සුජාතො** නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සො පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා සුමඞ්ගලනගරෙ උග්ගතස්ස නාම රඤ්ඤො පභාවතියා නාම මහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානං අච්චයෙන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. නාමගහණදිවසෙ චස්ස නාමං කරොන්තා සකලජම්බුදීපෙ සබ්බසත්තානං සුඛං ජනයන්තො ජාතොති සුජාතොත්වෙවස්ස නාමමකංසු. සො නවවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි; සිරි උපසිරි නන්දෙ චාති තස්ස තයො පාසාදා අහෙසුං. සිරිනන්දාදෙවිපමුඛානි තෙවීසතිඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සිරිනන්දාදෙවියා උපසෙනනාමපුත්තෙ උප්පන්නෙ හංසවහං නාම වරතුරඞ්ගමාරූළ්හ මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං පබ්බජන්තං මනුස්සානං කොටි අනුපබ්බජි. අථ සො තෙහි පරිවුතො නවමාසෙ පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය සිරිනන්දනගරෙ සිරිනන්දනසෙට්ඨිස්ස ධීතාය දින්නං පරමමධුරං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ සුනන්දාජීවකෙන දින්නා අට්ඨතිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා වෙළුබොධිං උපසඞ්කමිත්වා තෙත්තිංසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා සුරියෙ ධරමානෙයෙව සමාරං මාරබලං විධමිත්වා සම්මාසම්බොධිං පටිවිජ්ඣිත්වා සබ්බබුද්ධානුචිණ්ණං උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං බොධිසමීපෙයෙව වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මුනා ආයාචිතො අත්තනො කණිට්ඨභාතුකං සුදස්සනකුමාරං පුරොහිතපුත්තං දෙවකුමාරඤ්ච චතුසච්චධම්මපටිවෙධසමත්ථෙ දිස්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා සුමඞ්ගලනගරසමීපෙ සුමඞ්ගලුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා උය්‍යානපාලෙන අත්තනො භාතිකං පුරොහිතපුත්තඤ්ච පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සපරිවාරානං මජ්ඣෙ නිසින්නො ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තත්ථ අසීතියා කොටීනං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං පඨමො අභිසමයො අහොසි. යදා පන භගවා සුදස්සනුය්‍යානද්වාරෙ මහාසාලමූලෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා දෙවෙසු තාවතිංසෙසු වස්සමුපාගමි. තදා සත්තතිංසසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං දුතියො අභිසමයො අහොසි. යදා පන සුජාතො දසබලො පිතුසන්තිකං අගමාසි තදා සට්ඨියා සතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

තත්ථෙව මණ්ඩකප්පම්හි සුජාතො නාම නායකො,
සීහහනු උසභක්ඛන්ධො අප්පමෙය්‍යො දුරාසදො.

චන්දොව විමලො සුද්ධො සතරංසීව පතාපවා,
එවං සොභති සම්බුද්ධො ජලන්තො සිරියා සදා.

පාපුණිත්වාන සම්බුද්ධො කෙවලං බොධිමුත්තමං,
සුමඞ්ගලම්හි නගරෙ ධම්මචක්කං පවත්තයි.

දෙසෙන්තෙ පවරං ධම්මං සුජාතෙ ලොකනායකෙ,
අසීතිකොටි අභිසමිංසු පඨමෙ ධම්මදෙසනෙ.

යදා සුජාතො අමිතයසො දෙවෙ වස්සං උපාගමි,
සත්තතිංසසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු.

යදා සුජාතො අසමසමො උපගඤ්ඡි පිතුසන්තිකං,
සට්ඨිසතසහස්සානං තතියාභිසමයො අහූති.

තත්ථ **තස්සෙව මණ්ඩකප්පම්හීති** යස්මිං මණ්ඩකප්පෙ සුමෙධො භගවා උප්පන්නො තස්සෙව කප්පෙ සුජාතො භගවා උප්පන්නොති අත්ථො; **සීහහනූති** සීහස්ස විය හනු අස්සාති සීහහනු; සීහස්ස පන හෙට්ඨිම හනුමෙව පුණ්ණං හොති න උපරිමං, අස්ස පන මහාපුරිසස්ස සීහස්ස හෙට්ඨිමහනු විය ද්වෙපි පරිපුණ්ණානි ද්වාදසියා පක්ඛස්ස චන්දසදිසානි හොන්ති; **උසභක්ඛන්ධොති** උසභස්ස ඉව සමවත්තක්ඛන්ධො; සුවඩ්ඪිත සුවණ්ණාලිඞ්ගසදිසක්ඛන්ධොති අත්ථො; **සතරංසිවාති** දිවසකරො විය; **සිරියාති** බුද්ධසිරියා; **බොධිමුත්තමන්ති** උත්තමං සම්බොධිං.

සුධම්මවතීනගරෙ සුධම්මුය්‍යානෙ ආගතානං මනුස්සානං ධම්මං දෙසෙත්වා සට්ඨිසතසහස්සානි එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බාජෙත්වා තෙසං මජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. තතො පරං තිදිවොරොහණෙ භගවතො පඤ්ඤාසසතසහස්සානං දුතියො සන්නි පාතො අහොසි. පුන සුදස්සනකුමාරො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තොති සුත්වා 'මයම්පි පබ්බජිස්සාමා'ති ආගතානි චත්තාරි පුරිසසතසහස්සානි ගහෙත්වා සුදස්සනත්ථෙරො සුජාතං නරවසභං උපසඞ්කමි. තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙත්වා එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බා ජෙත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙ සන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං සුජාතස්ස මහෙසිනො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

අභිඤ්ඤාබලප්පත්තානං අප්පත්තානං භවාභවෙ,
සට්ඨිසතසහස්සානි පඨමං සන්නිපතිංසු තෙ.

පුනාපරං සන්නිපාතෙ තිදිවොරොහණෙ ජිනෙ,
පඤ්ඤාසසතසහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො.

උපසඞ්කමන්තො නරවසභං තස්ස යො අග්ගසාවකො,
චතූහි සතසහස්සෙහි සම්බුද්ධං උපසඞ්කමීති.

තත්ථ **අප්පත්තානන්ති** භවාභවෙ අසම්පත්තානන්ති අත්ථො; "අප්පවත්තා භවාභවෙ"තිපි පාඨො, සො යෙවත්ථො; **තිදිවොරොහණෙති** සඞ්ග ලොකතො ඔතරණෙන; කත්තුකාරකෙ දට්ඨබ්බං; කාරකවිපල්ලාසෙන වුත්තං. අථවා තිදිවොරොහණෙති තිදිවතො ඔතරණෙ; **ජිනෙති** ජිනස්ස; සාමිඅත්ථෙ භුම්මං දට්ඨබ්බං.

තදා කිර අම්හාකං බොධිසත්තො චක්කවත්තිරාජා හුත්වා බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නොති සුත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මකථං සුත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සත්තහි රතනෙහි සද්ධිං චතුදීපිකමහාරජ්ජං[1] දත්වා සත්ථුසන්තිකෙ පබ්බජි. සකලදීපවාසිනො ජනා රට්ඨුප්පාදං ගහෙත්වා ආරාමිකකිච්චං සාධෙත්වා බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස නිච්චං මහාදානං අදංසු. සොපි තං සත්ථා අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන චතුදීපම්හි ඉස්සරො,
අන්තලික්ඛචරො ආසිං චක්කවත්තී මහබ්බලො.

චතුදීපෙ මහාරජ්ජං රතනෙ සත්ත උත්තමෙ,
බුද්ධෙ නීයාදයිත්වාන පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙ.

ආරාමිකා ජානපදා උට්ඨානං පතිපිණ්ඩිය,
උපනෙන්ති භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පච්චයං සයනාසනං.

සොපි මං තදා ව්‍යාකාසි දසසහස්සිම්හි ඉස්සරො,
තිංසකප්පසහස්සම්හි අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන–පෙ–හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමන්ති.

තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො හාසං ජනෙසහං,
අධිට්ඨහිං වතං උග්ගං දසපාරමිපූරියා.

සුත්තන්තං විනයඤ්චාපි නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං,
සබ්බං පරියාපුණිත්වාන සොභයිං ජිනසාසනං.

තත්ථප්පමත්තො විහරන්තො බ්‍රහ්මං භාවෙත්ව භාවනං,
අභිඤ්ඤාසු පාරමිං ගන්ත්වා බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ඡහන්ති.

තත්ථ **චතුදීපම්හීති** සපරිවාරදීපානං චතුන්නං මහාදීපානන්ති අත්ථො; **අන්තලික්ඛචරොති** චක්කරතනං පුරක්ඛත්වා ආකාසචරො; **රතනෙ සත්තාති** හත්ථිරතනාදීනි සත්ත රතනානි; **උත්තමෙති** උත්තමානි; අථවා උත්තමෙ බුද්ධෙති අත්ථො දට්ඨබ්බො; **නීයාදයිත්වානාති** දත්වාන; **උට්ඨානන්ති** රට්ඨුප්පාදං; ආයන්ති අත්ථො; **පතිපිණ්ඩියාති** රාසිං කත්වා සඞ්කඩ්ඪිත්වා; **පච්චයන්ති** චීවරාදි පච්චයං; **දසසහස්සිම්හි ඉස්සරොති** දසසහස්සිලොකධාතුයා ඉස්සරො; තදෙතං ජාතික්ඛෙත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං, අනන්තානං ලොකධාතූනං ඉස්සරො භගවා; **තිංසකප්පසහස්සම්හීති** ඉතො පට්ඨාය තිංසකප්පසහස්සානං මත්ථකෙති අත්ථො.

පුන තස්ස පන සුජාතස්ස භගවතො සුමඞ්ගලං නාම නගරං අහොසි උග්ගතො නාම රාජා පිතා, පභාවතී නාම මාතා, සුදස්සනො ච දෙවො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, නාරදො නාම උපට්ඨාකො, නාගා ච නාගසමාලා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, මහාවෙළුරුක්ඛො බොධි, සො කිර මන්දච්ඡිද්දො

1. සී. II. & V. චතුමහාරජ්ජං.

ඝනක්ඛන්ධො පරමරමණීයො වෙළුරියමණිවණ්ණෙහි විමලෙහි පත්තෙහි සඤ්ඡන්නවිපුලසාඛො මයූරපිඤ්ඡකලාපො විය විරොචිත්ථ. තස්ස පන භගවතො සරීරං පණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි. ආයු නවුතිවස්සසහස්සානි, සිරිනන්දා නාමස්ස අග්ගමහෙසී, උපසෙනො නාම පුත්තො, තුරඞ්ගයානෙන නික්ඛමි, සො පන චන්දවතීනගරෙ සිලාරාමෙ නාම පරිනිබ්බායි.

තෙන වුත්තං:–

සුමඞ්ගලං නාම නගරං උග්ගතො නාම ඛත්තියො,
මාතා පභාවතී නාම සුජාතස්ස මහෙසිනො.

සුදස්සනො ච දෙවො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
නාරදො නාමුපට්ඨාකො සුජාතස්ස මහෙසිනො.

නාගා ච නාගසමාලා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො මහාවෙළූති වුච්චති.

සො ච රුක්ඛො ජාතරුචිරො[1] අච්ඡිද්දො හොති පත්තකො,
උජු වංසො බ්‍රහා හොති දස්සනෙය්‍යො මනොරමො.

එකක්ඛන්ධො පවඩ්ඪිත්වා තතො සාඛා පභිජ්ජති,
යථා සුබද්ධො මොරහත්ථො එවං සොභති සො දුමො.

න තස්ස කණ්ටකා හොන්ති නාපි ඡිද්දං මහා අහු,
විත්ථිණ්ණසාඛො අවිරලො සන්දච්ඡායො මනොරමො.

පඤ්ඤාසරතනො ආසි උච්චත්තනෙන සො ජිනො,
සබ්බාකාරවරූපෙතො සබ්බගුණමුපාගතො.

තස්සප්පභා අසමසමා නිද්ධාවති සමන්තතො,
අප්පමාණො අතුලියො ඔපම්මෙහි අනූපමො.

නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

යථාපි සාගරෙ ඌමී ගගනෙ තාරකා යථා,
එවං තදා පාවචනං අරහන්තෙහි චිත්තිතං.

සො ච බුද්ධො අසමසමො ගුණානි ච තානි අතුලියානි,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

තත්ථ **අච්ඡිද්දොති** අප්පච්ඡිද්දො; 'අනුදරා කඤ්ඤා'ති ආදීසු විය දට්ඨබ්බං; කෙචි "ඡිද්දං හොති පරිත්තක"න්ති පඨන්ති; **පත්තකොති** බහුපත්තො මරකතමණිවණ්ණෙහි සම්පන්නොති අත්ථො; **උජූති** අවඞ්කො අකුටිලො; **වංසොති** වෙළු; **බ්‍රහාති** සමන්තතො මහා; **එකක්ඛන්ධොති**

1. සී. II. & V. ඝතරුචිරො.

අවනිරුහො එකොව අදුතියොති අත්ථො; **පවඩ්ඪිත්වාති** වඩ්ඪිත්වා; **තතො සාඛා පභිජ්ජතීති** තතො වංසතො පඤ්චවිධා සාඛා නික්ඛමිත්වා පභිජ්ජිත්ථ; "තතො සාඛා පභිජ්ජථා"තිපි පාඨො. **සුබද්ධොති** සුට්ඨු පිඤ්ඡබන්ධනාකාරෙන බද්ධො; **මොරහත්ථොති** ආතපනිවාරණත්ථං කතො බද්ධො මොරපිඤ්ඡකලාපො වුච්චති; **න තස්ස කණ්ටකා හොන්තීති** තස්ස වංසස්ස කණ්ටකිනොපි රුක්ඛස්ස කණ්ටකා නාහෙසුං; **අවිරළොති** අවිරළසාඛාසඤ්ඡන්නො; **සන්දච්ඡායොති** ඝනච්ඡායො; අවිරළත්තායෙව සන්දච්ඡායොති වුත්තො; **පඤ්චුසරතනො ආසීති** පඤ්චුසහත්ථො අහොසි; **සබ්බාකාරවරූපෙතොති** සබ්බෙන ආකාරෙන වරෙහි යෙව උපෙතො සබ්බාකාරවරූපෙතො නාම; **සබ්බගුණමුපාගතොති** අනන්තරපදස්සෙව වෙවචනමත්තං; **අප්පමාණොති** පමාණරහිතො; පමාණං ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා අප්පමාණො; **අතුලියොති** අතුල්‍යො කෙනචි අසදිසොති අත්ථො; **ඔපම්මෙහීති** උපමිතබ්බෙහි; **අනූපමොති** උපමාරහිතො; ඉමිනා ච ඉමිනා ච සදිසොති වත්තුං අසක්කුණෙය්‍යභාවතො අනූපමොති අත්ථො; **ගුණානි ච තානීති** ගුණා ච තෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදයො ගුණාති අත්ථො; ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං; සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සුජාතබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො ද්වාදසමො බුද්ධවංසො.

සුජාතස්ස පන අපරභාගෙ ඉතො කප්පසතාධිකසහස්සකප්පමත්ථකෙ එකස්මිං කප්පෙ **පියදස්සී අත්ථදස්සී ධම්මදස්සීති** තයො බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු. තත්ථ පියදස්සී නාම සත්ථා පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා සුධඤ්ඤවතීනගරෙ සුදත්තස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා චන්දසදිසවදනාය චන්දාදෙවියා නාම කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානං අච්චයෙන වරුණුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. තස්ස පන නාමගහණදිවසෙ ලොකස්ස පියානං පාටිහාරියවිසෙසානං දස්සිතත්තා පියදස්සීත්වෙව නාමමකංසු. සො නව වස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. තස්ස කිර සුනිම්මලවිමලගිරිබ්‍රහා නාම තයො පාසාදා අහෙසුං, විමලමහාදෙවිපමුඛානි තෙත්තිංස ඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි හොන්ති. සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා විමලාදෙවියා කඤ්චනෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්නෙ ආජඤ්ඤරථෙන මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. එකා පුරිසකොටි තං අනුපබ්බජි. සො තෙහි පරිවුතො මහාපුරිසො ඡ මාසෙ පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය වරුණබ්‍රාහ්මණගාමෙ වසභබ්‍රාහ්මණස්ස ධීතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සුජාතාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා කකුධබොධිං උපසඞ්කමිත්වා තෙපඤ්ඤාසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථාරං සන්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා,

සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා උදානං උදානෙත්වා තත්ථෙව සත්ත සත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අත්තනො අනුපබ්බජිතානං අරියධම්මපටිවෙධ සමත්ථතං ඤත්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා උසභවතීනගරසමීපෙ උසභවනුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා භික්ඛුකොටිපරිවුතො ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං පඨමො අභිසමයො. පුන සුභවතියා නාම නගරස්ස අවිදූරෙ සුදස්සනපබ්බතෙ සුදස්සනො නාම දෙවරාජා පටිවසති. සො මිච්ඡාදිට්ඨිකො අහොසි. සකලජම්බුදීපෙ පන මනුස්සා තස්ස අනුසංවච්ඡරං සතසහස්සග්ඝිකබලිං උපසංහරන්ති. සො සුදස්සනො දෙවරාජා නරරාජෙන සද්ධිං එකාසනෙ නිසීදිත්වා බලිං සම්පටිච්ඡති. අථ පියදස්සි භගවා තස්ස සුදස්සනස්ස දෙවරාජස්ස තං දිට්ඨිගතං විනොදෙස්සාමීති තස්මිං දෙවරාජෙ යක්ඛසමාගමං ගතෙ තස්ස භවනං පවිසිත්වා සිරිසයනං ආරුය්හ ඡබ්බණ්ණරංසියො විමුඤ්චන්තො යුගන්ධරපබ්බතෙ සරදසුරියො විය නිසීදි. තස්ස පරිවාරපරිචාරිකා දෙවතායො මාලාගන්ධවිලෙපනාදීහි දසබලං පූජෙත්වා පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. සුදස්සනොපි දෙවරාජා යක්ඛසමාගමතො ආගච්ඡන්තො අත්තනො භවනතො ඡබ්බණ්ණරංසී නිච්ඡරන්තෙ දිස්වා චින්තෙසි: 'අඤ්ඤෙසු පන දිවසෙසු මම භවනස්ස එදිසී අනෙකරංසිජාලසමුජ්ජලවිභූති න දිට්ඨපුබ්බා. කො නුඛො ඉධ පවිට්ඨො දෙවො වා මනුස්සො වා'ති–ඔලොකෙන්තො උදයගිරිසිඛරමත්ථකෙ සරදසමයදිවසකරමිව ඡබ්බණ්ණරංසිජාලෙන අභිජ්ජලන්තං නිසින්නං භගවන්තං දිස්වා අයං මුණ්ඩකසමණො මම පරිජනෙහි පරිවුතො වරසයනෙ නිසින්නොති කොධාභිභූතමානසො හන්දාහං ඉමස්ස අත්තනො බලං දස්සෙස්සාමීති චින්තෙත්වා සකලං තං පබ්බතං එකජාලමාලමකාසි. ඉමිනා අග්ගිජාලෙන ඣාරිකාභූතො මුණ්ඩකසමණොති ඔලොකෙන්තො අනෙකරංසිජාලවිසරවිප්ඵුරිතවරසරීරං පසන්නවදනවණ්ණසොභං විප්පසන්නඡවිරාගං දසබලමභිජ්ජලන්තං දිස්වා අයං සමණො අග්ගිදාහං සහති හන්දාහං ඉමං සමණං උදකොඝෙන ඔසාදෙත්වා මාරෙස්සාමීති අතිගම්භීරං උදකොඝං විමානාභිමුඛං පවත්තෙසි. තතො උදකොඝෙන පුණ්ණෙ තස්මිං විමානෙ නිසින්නස්ස භගවතො චීවරෙ අංසුමත්තං වා සරීරෙ රොමමත්තං වා න තෙමිත්ථ. තතො සුදස්සනො දෙවරාජා ඉමිනා සමණො නිරස්සාසො මතො භවිස්සතීති මන්ත්වා උදකං සඞ්ඛිපිත්වා ඔලොකෙන්තො භගවන්තං අසිතජලධරවිවරගතං සරදසමයරජනිකරමිව විවිධරංසිජාලවිසරෙන විරොචමානං සකපරිසපරිවුතං නිසින්නං දිස්වා අත්තනො මක්ඛං අසහමානො හන්ද මාරෙස්සාමි නන්ති කොධෙන නවවිධආයුධවස්සං වස්සෙසි. අථස්ස භගවතො ආනුභාවෙන සබ්බාවුධානි නානාවිධපරමරුචිරදස්සනා සුරභිකුසුමමාලා හුත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ නිපතිංසු.

තතො තං අච්ඡරියං දිස්වා සුදස්සනො දෙවරාජා පරමකුපිතමානසො භගවන්තං උභොහි හත්ථෙහි පාදෙසු ගහෙත්වා අත්තනො භවනතො නීහරිතුකාමො උක්ඛිපිත්වා මහාසමුද්දං අතික්කමිත්වා චක්ක

චාලපබ්බතං ගන්ත්වා ‘කිං නු ඛො සමණො ජීවති මතො වා’ති ඔලොකෙන්තො තස්මිං යෙව ආසනෙ නිසින්නං දිස්වා අහො මහානුභාවො අයං සමණො නාහං ඉමං සමණං ඉතො නික්කඩ්ඪිතුං සක්කොමි යදි හි මං කොචි ජානිස්සති අනප්පකො මෙ අයසො භවිස්සති යාව ඉමං කොචි න පස්සති තාව තං විස්සජ්ජෙත්වා ගමිස්සාමීති චින්තෙසි. අථ දසබලො තස්ස චිත්තාචාරං ඔලොකෙත්වා තථා අධිට්ඨාසි යථා තං සබ්බදෙවමනුස්සා පස්සන්ති. තස්මිඤ්ච දිවසෙ සකලජම්බුදීපෙ එකසත රාජානො තස්ස උපහාරදානත්ථාය සන්නිපතිංසු තෙ භගවතො පාදෙ ගහෙත්වා නිසින්නං සුදස්සනං දෙවරාජානං නරරාජානො දිස්වා අම්භාකං දෙවරාජා මුනිරාජස්ස පියදස්සිස්ස සත්ථුනො පාදපරිචරියං කරොති අහො බුද්ධා නාම අච්ඡරියා අහො බුද්ධගුණා විසිට්ඨාති භගවති පසන්නචිත්තා සබ්බෙ භගවන්තං නමස්සමානා සිරසි අඤ්ජලිං කත්වා අට්ඨංසු. තත්‍ර පියදස්සී භගවා තං සුදස්සනං දෙවරාජානං පමුඛං කත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තදා දෙවමනුස්සානං නවුතිකොටිසහස්සානි අරහත්තං පාපුණිංසු. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි. යදා පන නවයොජනප්පමාණෙ කුමුද නගරෙ බුද්ධපච්චත්ථිකො දෙවදත්තො විය සොණත්ථෙරො නාම මහාපදුම කුමාරෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා තස්ස පිතරං ඝාතාපෙත්වා පුන පියදස්සි බුද්ධස්ස වධාය නානප්පකාරං පයොගං කත්වාපි ඝාතිතුං අසක්කොන්තො සො දොණමුඛනාගරාජාරොහං පක්කොසාපෙත්වා තං උපලාපෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. යදා පනායං සමණො පියදස්සී ඉමං නගරං පිණ්ඩාය පවිසති තදා දොණමුඛං ගජවරං විස්සජ්ජෙත්වා පියදස්සිසමණං මාරෙහීති. අථ සො ආරොහො හිතාහිතවිචාරණරහිතො රාජවල්ලභො අයං සමණො ඨානන්තරම්පි මං චාවෙය්‍යාති මන්ත්වා සාධූති සම්පටිච්ඡිත්වා දුතියදිවසෙ දසබලස්ස නගරප්පවෙසනසමයං සල්ලක්ඛෙත්වා සුජාතමත්ථක පිණ්ඩ කුම්භත්ථලං ධනුසදිසදීඝසුණ්ඩතටං සුවිපුලමුදුකණ්ණං මධුපිඞ්ගල නයනං සුන්දරක්ඛන්ධාසනං අනුවට්ටඝනජඝනං නිචිතගුළභජානුඅන්තරං ඊසාසදිසරුචිරදන්තං සුවාලධිං අපචිතමෙචකං සබ්බලක්ඛණසම්පන්නං අසිතජලධරසදිසරුචිරදස්සනං සීහවික්කන්තලලිතගාමිනං ජඞ්ගමම්පිව ධරාධරං සතතප්පතිට්ඨං සන්තතධාපභින්නං සබ්බතො විස්සවන්තං විබ්භමන්තමිවාන්තකං උපසඞ්කමිත්වා පිණ්ඩකබලඤ්ජනධූපලෙපාදි විසෙසෙහි භීයොපි මත්තප්පමත්තං කත්වා අවිචාරණචාරණං එරාවණ වාරණමිව අරිජනවාරණං මුනිවාරණං මාරණත්ථාය පෙසෙසි.

අථ සො ද්විරදවරො මුත්තමත්තොව ගජමහිසතුරඞ්ගනරනාරියො හන්ත්වා හතරුධිරපරිරඤ්ජිතරජනිකරසරීරො අන්තජාලපරියොනද්ධ නයනො සකටකවාටකූටාගාරචාරතොරණාදීනි භඤ්ජිත්වා කාකකුලල ගිජ්ඣාදීහි අනුපරියායමානො හතමහිසනරතුරඞ්ගද්විරදාදීනං අඞ්ගානි ආළම්පිත්වා මනුස්සභක්ඛො යක්ඛො විය භක්ඛයන්තො දූරතොව දසබලං සිස්සගණපරිවුතං ආගච්ඡන්තං දිස්වා අනිලහරුළසදිසවෙගො වෙගෙන භගවන්තමභිගඤ්ඡි. අථ පුරවාසිනො පන ජනා භයසන්තාසපූරිත මානසා පාසාදපාකාරචයතරූපගතා තථාගතාභිමුඛමභිපතන්තං දිස්වා

හාහාකාරසද්දමකංසු. කෙචි පන උපාසකා තං නානප්පකාරෙහි නාගෙහි නිවාරයිතුමාරභිංසු. අථ සො බුද්ධනාගො හත්ථිනාගමායන්තමොලොකෙත්වා කරුණාවිප්ඵාරසීතලහදයො මෙත්තාය තං ඵරි. තතො සො හත්ථිනාගො මෙත්තාඵරණෙන මුදුකතහදයසන්තානො අත්තනො දොසාපරාධං ඤත්වා ලජ්ජාය භගවතො පුරතො ඨාතුං අසක්කොන්තො පඨවියං පවිසන්තො විය සිරසා භගවතො පාදෙසු නිපති. එවං නිපතන්තො පන සො තිමිරනිකරසදිසසරීරො සඤ්ඣාප්පභානුරඤ්ජිතවරකනකගිරිසිඛරසමීපගතො අසිතජලධරනිකරො විය විරොචිත්ථ. අථෙවං මුනිරාජපාදමූලෙ කරිරාජං සිරසා නිපතන්තං දිස්වා නාගරජනා පරමපීතිපරිගතහදයා සාධුකාරසීහනාදං උක්කුට්ඨිසද්දං පවත්තයිංසු. සුරභිකුසුමමාලාචන්දනගන්ධචුණ්ණාලඞ්කාරාදීහි තං අනෙකප්පකාරං පූජෙසුං සමන්තතො චෙලුක්ඛෙපා පවත්තිංසු. ගගනතලෙ සුරදුන්දුභියො අභිනදිංසු. අථ භගවා තමසිතගිරිසිඛරමිව පාදමූලෙ නිපතන්තං දිරදවරං ඔලොකෙත්වා අඞ්කුසබජ්ජාලසඞ්ඛචක්කාලඞ්කතෙන කරතලෙන ගජවරමත්ථකං පරාමසිත්වා තස්ස චිත්තානුකූලාය ධම්මදෙසනාය තං අනුසාසි.

ගජවර වදතො සුණොහි වාචං මම හිතමත්ථයුතඤ්ච තං භජාහි,
තව වධනිරතං පදුට්ඨභාවං අපනය සන්තමුපෙහි වාරුදන්ත.

ලොභෙන දොසෙන ච මොහතො වා යො පාණිනො හිංසති වාරණින්ද,
සො පාණඝාතී සුචිරම්පි කාලං දුක්ඛං සුඝොරං නරකෙ'නුභොති.

මාකාසි මාතඞ්ග පුනෙවරූපං කම්මං පමාදෙන මදෙන වාපි,
අවීචියං දුක්ඛමසය්හකප්පං පප්පොන්ති පාණං අතිපාතයන්තා.

දුක්ඛං සුඝොරං නරකෙ'නුභොත්වා මනුස්සලොකං යදි යාති භීයො,
අප්පායුකො හොති විරූපරූපො විහිංසකො දුක්ඛවිසෙසභාගී.

යථා ච පාණා පරමං පියා තෙ මහාජනෙ කුඤ්ජර මත්තනාග,
තථා පරස්සාපි පියාති ඤත්වා පාණාතිපාතො පරිවජ්ජනීයො.

දොසෙ ච හිංසානිරතෙ විදිත්වා පාණාතිපාතා විරතෙ ගුණෙ ච,
පාණාතිපාතං පරිවජ්ජයිත්වා සග්ගෙ සුඛං ඉච්ඡසි චෙ පරත්ථ.

පාණාතිපාතා විරතො සුදන්තො පියො මනාපො භවතීධ ලොකෙ,
කායස්ස භෙදා ච පරං පනස්ස සග්ගාධිවාසං කථයන්ති බුද්ධා.

දුක්ඛාගමං නිච්ඡති කොචි ලොකෙ සබ්බොපි ජාතො සුඛමෙසතෙව,
තස්මා මහානාග විහාය හිංසං භාවෙහි මෙත්තං කරුණං ච කාලෙති.

අථෙවං දසබලෙනානුසාසියමානො දන්තිවරො සඤ්ඤං පටිලභිත්වා පරමවිනීතො විනයාචාරසම්පන්නො සිස්සො විය අහොසි. එවං සො පියදස්සී භගවා අම්හාකං සත්ථා විය ධනපාලං දොණමුඛං කරිවරං දමෙත්වා තත්ථ මහාජනසමාගමෙ ධම්මං දෙසෙසි. තදා අසීතිකොටිසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සුජාතස්ස අපරෙන සයම්භූ ලොකනායකො,
දුරාසදො අසමසමො පියදස්සී මහායසො.

සොපි බුද්ධො අමිතයසො ආදිච්චොව විරොචති,
නිහන්ත්වාන තමං සබ්බං ධම්මචක්කං පවත්තයි.

තස්සාපි අතුලතෙජස්ස අහෙසුං අභිසමයා තයො,
කොටිසතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

සුදස්සනො දෙවරාජා මිච්ඡාදිට්ඨිමරොචයි,
තස්ස දිට්ඨිං විනොදෙන්තො සත්ථා ධම්මමදෙසයි.

ජනසන්නිපාතො අතුලො මහාසන්නිපති තදා,
නවුතිකොටිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු.

යදා දොණමුඛං හත්ථිං විනෙසි නරසාරථි,
අසීතිකොටිසහස්සානං තතියාභිසමයො අහූති.

සුමඞ්ගලනගරෙ පාලිතො නාම රාජපුත්තො ච පුරොහිතපුත්තො සබ්බදස්සිකුමාරො චාති තෙපි සහායකා අහෙසුං. තෙ පියදස්සිම්හි සම්මාසම්බුද්ධෙ චාරිකං චරන්තෙ අත්තනො නගරං සම්පත්තෙ'ති සුත්වා කොටිසතසහස්සපරිවාරා පච්චුග්ගමනං කත්වා තස්ස ධම්මං සුත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ භගවතො භත්තානුමොදනාවසානෙ කොටිසතසහස්සෙහි සද්ධිං පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසං පන මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. අථාපරෙන සමයෙන සුදස්සනදෙවරාජස්ස සමාගමෙ නවුතිකොටියො අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙහි පරිවුතො සත්ථා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. පුන දොණමුඛවිනයනෙ අසීතිකොටියො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසං මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං තස්සාපි පියදස්සිනො,
කොටිසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො.

තතො පරං නවුතිකොටි සමිංසු එකතො මුනි,
තතියෙ සන්නිපාතම්හි අසීතිකොටියො අහූති.

තදා අම්හාකං බොධිසත්තො කස්සපො නාම බ්‍රාහ්මණමාණවො ඉතිහාසපඤ්චමානං තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ හුත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා කොටිසතසහස්සපරිච්චාගෙන සඞ්ඝාරාමං කාරෙත්වා සරණෙසු ච පඤ්චසීලෙසු ච පතිට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ඉතො අට්ඨාරසකප්පසතච්චයෙන ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන කස්සපො නාම මාණවො,
අජ්ඣායකො මන්තධරො තිණ්ණං වෙදාන පාරගූ.

තස්ස ධම්මං සුණිත්වාන පසාදං ජනයිං අහං,
කොටිසතසහස්සෙහි සඞ්ඝාරාමං අමාපයිං.

තස්ස දත්වාන ආරාමං හට්ඨො සංවිග්ගමානසො,
සරණෙ පඤ්චසීලෙ ච දළ්හං කත්වා සමාදියිං.

සොපි මං තදා ව්‍යාකාසි සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසීදිය,
අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියාති.

තස්ස පන භගවතො සුධඤ්ඤං නාම නගරං අහොසි. පිතා සුදත්තො නාම රාජා, මාතා සුචන්දා නාම දෙවී, පාලිතො ච සබ්බදස්සී ච අග්ගසාවකා, සොභිතො නාමුපට්ඨාකො, සුජාතා ච ධම්මදින්නා ච වෙ අග්ගසාවිකා, කකුධරුක්ඛො බොධි, සරීරං අසීතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු, විමලා නාමස්ස අග්ගමහෙසී අහොසි, කඤ්චනාවෙළො නාම පුත්තො, සො ආජඤ්ඤරථෙන නික්ඛමීති.

තෙන වුත්තං:-

සුධඤ්ඤං නාම නගරං සුදත්තො නාම ඛත්තියො,
සුචන්දා නාම ජනිකා පියදස්සිස්ස සත්ථුනො.

පාලිතො සබ්බදස්සී ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
සොභිතො නාමුපට්ඨාකො පියදස්සිස්ස සත්ථුනො.

සුජාතා ධම්මදින්නා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො කකුධොති පවුච්චති.

සොපි බුද්ධො අමිතයසො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණො,
අසීතිහත්ථමුබ්බෙධො සාලරාජාව දිස්සති.

අග්ගිචන්දසූරියානං නත්ථි තාදිසිකා පභා,
යථා ආසුං පභා තස්ස අසමස්ස මහෙසිනො.

තස්සාපි දෙවදෙවස්ස ආයු තාවතකං අහු,
නවුතිවස්සසහස්සානි ලොකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

සොපි බුද්ධො අසමසමො යුගානිපි තානි අතුලියානි,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

තත්‍ථ **සරණෙ පඤ්ච සීලෙ චා**ති තිසරණානි ච පඤ්චසීලානි චාති අත්‍ථො; **අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ**ති ඉතො අට්ඨසතාධිකස්ස කප්පසහස්සස්ස අච්චයෙනාති අත්‍ථො; **සාලරාජාවා**ති සබ්බඵාලිඵුල්ලො පරමරමණීය දස්සනො සමවත්තක්ඛන්ධො සාලරාජා විය දිස්සති; **යුගානිපි තානී**ති අග්ගසාවකයුගාදීනි යුගලානි; සෙසගාථාසු සබ්බත්‍ථ උත්තානාමෙවාති.

පියදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො තෙරසමො බුද්ධවංසො.

පියදස්සිම්හි සම්මාසම්බුද්ධෙ පරිනිබ්බුතෙ තස්ස සාසනෙ ච අන්තරහිතෙ පරිහායිත්‍වා වඩ්ඪිත්‍වා අපරිමිතායුකෙසු මනුස්සෙසු අනුක්කමෙන වස්සසතසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු පරමත්‍ථදස්සී **අත්‍ථදස්සී** නාම බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජි. සො පාරමියො පූරෙත්‍වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්‍වා තතො චවිත්‍වා පරමසොභනෙ සොභනෙ නාම නගරෙ සාගරස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සුදස්සනදෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්‍වා දසමාසෙ ගබ්භෙ වසිත්‍වා සුචිරඤ්ඤුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. මහාපුරිසෙ නික්ඛන්තමත්තෙන සුචිරකාලනිහිතානි කුලපරම්පරාගතානි මහානිධානානි ධනසාමිකා පටිලභිංසූති තස්ස නාමගහණදිවසෙ අත්‍ථදස්සීති නාම මකංසු. සො දසවස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසි. අමරගිරි සුරගිරි ගිරිවාහන නාමකා පරමසුරභිජනකා තයො තස්ස පාසාදා අහෙසුං. විසාඛාදෙවිපමුඛානි තිංසඉත්‍ථිසහස්සානි අහෙසුං. සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා විසාඛාදෙවියා සෙලකුමාරෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්නෙ සුදස්සනං නාම අස්සරාජං ආරුහිත්‍වා මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්‍වා පබ්බජි. තං නව මනුස්සකොටියො අනුපබ්බජිංසු. තෙහි පරිවුතො සො මහාපුරිසො අට්ඨමාසෙ පධානචරියං චරිත්‍වා විසාඛපුණ්ණමාය සුචින්ධරනාගියා උපහාරත්‍ථාය ආනීතං මහාජනෙන සන්දිස්සමාන සබ්බසරීරාය නාගියා සහ සුවණ්ණපාතියා දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්‍වා තරුණතරුසතසමලඞ්කතෙ තරුණසාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්‍වා සායණ්හසමයෙ ධම්මරුචිනාමෙන නාගරාජෙන දින්නා අට්ඨ කුසතිණමුට්ඨියො ගහෙත්‍වා චම්පකබොධිං උපසඞ්කමිත්‍වා තෙපඤ්ඤාස හත්‍ථවිත්‍ථතං කුසතිණසන්‍ථරං සන්‍ථරිත්‍වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්‍වා සම්බොධිං පත්‍වා සබ්බබුද්ධාචිණ්ණං උදානං උදානෙත්‍වා සත්තසත්තාහං බොධිසමීපෙ යෙව වීතිනාමෙත්‍වා බ්‍රහ්මුනො ධම්මායාචනං සම්පටිච්ඡිත්‍වා අත්තනා සහ පබ්බජිත නවභික්ඛුකොටියො අරියධම්මපටිවෙධසමත්‍ථෙ දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්‍වා අනොමනගරසමීපෙ අනොමුය්‍යානෙ ඔතරිත්‍වා තෙහි පරිවුතො තත්‍ථ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං පඨමො ධම්මාභිසමයො අහොසි. පුන භගවති ලොකනායකෙ දෙව

ලොකචාරිකං චරිත්වා තත්ථ ධම්මං දෙසෙන්තෙ කොටිසතසහස්සානං දුතියො අභිසමයො අහොසි. යදා පන භගවා අත්ථදස්සී අම්හාකං භගවා විය කපිලපුරං සොභනනගරං පවිසිත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං තතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

තත්ථෙව මණ්ඩකප්පම්හි අත්ථදස්සී මහායසො,
මහාතමං නිහන්ත්වාන පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

බ්‍රහ්මුනා යාචිතො සන්තො ධම්මචක්කං පවත්තයි,
අමතෙන තප්පයී ලොකං දසසහස්සී සදෙවකං.

තස්සාපි ලොකනාථස්ස අහෙසුං අභිසමයා තයො,
කොටි සතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

යදා බුද්ධො අත්ථදස්සී චරති දෙවචාරිකං,
කොටිසතසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු.

පුනාපරං යදා බුද්ධො දෙසෙසි පිතුසන්තිකෙ,
කොටිසතසහස්සානං තතියාභිසමයො අහූති.

තත්ථ **තත්ථෙවා**ති තස්මිං යෙව කප්පෙති අත්ථො; එත්ථ පන වරකප්පො 'මණ්ඩකප්පො'ති අධිප්පෙතො යස්මිං කප්පෙ තයො බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති සො කප්පො වරකප්පොති හෙට්ඨා පදුමුත්තරබුද්ධවංසවණ්ණනායං වුත්තො තස්මා වරකප්පො ඉධ මණ්ඩකප්පොති වුත්තො; **නිහන්ත්වා**ති නිහනිත්වා; අයමෙව වා පාඨො; **සන්තො**ති සමානො; **අමතෙනා**ති මග්ගඵලාධිගමාමතපානෙන; **තප්පයී**ති අතප්පයි; පීණෙසී ති අත්ථො; **දසසහස්සී**ති දසසහස්සිලොකධාතුං; **දෙවචාරිකන්ති** දෙවානං විනයනත්ථං දෙවලොකචාරිකන්ති අත්ථො.

සුචන්දකනගරෙ කිර සන්තො ච රාජපුත්තො උපසන්තො ච පුරොහිතපුත්තො තීසු වෙදෙසු සබ්බසමයන්තරෙසු සාරමදිස්වා නගරස්ස චතුසු ද්වාරෙසු චත්තාරො පණ්ඩිතෙ විසාරදෙ ච මනුස්සෙ ඨපෙසුං 'යං පන තුම්හෙ පණ්ඩිතං සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා පස්සථ සුණාථ වා තං අම්හාකං ආගන්ත්වා ආරොචෙථා'ති. තෙන ච සමයෙන අත්ථදස්සී ලොකනාථො සුචන්දකනගරං සම්පාපුණි. අථ තෙහි නිවෙසිතා පුරිසා ගන්ත්වා තෙසං දසබලස්ස තත්ථාගමනං පටිවෙදෙසුං. තතො තෙ සන්තොපසන්තා තථාගතාගමනං සුත්වා පහට්ඨමානසා සහස්සපරිවාරා දසබලමසබලං පච්චුග්ගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා නිමන්තෙත්වා සත්තාහං බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස අසදිසං මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සකලනගරවාසීහි මනුස්සෙහි සද්ධිං ධම්මකථං සුණිංසු. තස්මිං කිර දිවසෙ අඩ්ඪනවුතිසතසහස්සානි එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තාය පරිසාය භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො පඨමො

සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන භගවා අත්තනො පුත්තස්ස සෙලත්ථෙරස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො අට්ඨාසීතිසහස්සානි පසාදෙත්වා එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බාජෙත්වා අරහත්තං පාපෙත්වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. පුන මහාමඞ්ගලසමාගමෙ මාඝපුණ්ණමායං දෙවමනුස්සානං ධම්මං දෙසෙන්තො අට්ඨසත්තතිසහස්සානි අරහත්තං පාපෙත්වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං තස්සාපි ච මහෙසිනො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

අට්ඨනවතිසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො,
අට්ඨාසීති[1]සහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො.

අට්ඨසත්තතිසහස්සානං තතියො ආසි සමාගමො,
අනුපාදා විමුත්තානං විමලානං මහෙසිනන්ති.

තදා කිර අම්හාකං බොධිසත්තො චම්පකනගරෙ සුසීමො නාම බ්‍රාහ්මණමහාසාලො ලොකසම්මතො අහොසි. සො සබ්බවිභවජාතං දීනානාථ කපණද්ධිකාදීනං විස්සජ්ජෙත්වා හිමවන්තසමීපං ගන්ත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අට්ඨසමාපත්තියො පඤ්චාභිඤ්ඤායො ච නිබ්බත්තෙත්වා මහිද්ධිකො මහානුභාවො හුත්වා මහාජනස්ස කුසලාකුසලානං ධම්මානං අනවජ්ජභාවං සාවජ්ජභාවඤ්ච දස්සෙත්වා බුද්ධුප්පාදං ආගමයමානො අට්ඨාසි. අථාපරෙන සමයෙන අත්ථදස්සිම්හි ලොකනායකෙ ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා සුදස්සනමහානගරෙ අට්ඨන්නං පරිසානං මජ්ඣෙ ධම්මාමතවස්සං වස්සෙන්තෙ තස්ස ධම්මං සුත්වා සග්ගලොකං ගන්ත්වා දිබ්බානි මන්දාරවපදුමපාරිච්ඡත්තකාදීනි පුප්ඵානි දෙවලොකතො ආහරිත්වා අත්තනො ආනුභාවං දස්සෙන්තො දිස්සමානසරීරො චතූසු දිසාසු චාතුද්දීපික මහාමෙඝො විය පුප්ඵවස්සං වස්සෙත්වා සමන්තතො පුප්ඵමණ්ඩපං පුප්ඵමයග්ඝිතොරණ හෙමජාලාදීනි පුප්ඵමයානි කත්වා මන්දාරවපුප්ඵච්ඡත්තෙන දසබලං පූජෙසි. සොපි තං භගවා අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන ජටිලො උග්ගතාපනො,
සුසීමො නාම නාමෙන මහියා සෙට්ඨසම්මතො.

දිබ්බං මන්දාරවං පුප්ඵං පදුමං පාරිච්ඡත්තකං,
දෙවලොකතො ආහරිත්වා සම්බුද්ධමභිපූජයිං.

සොපි මං තදා ව්‍යාකාසි අත්ථදස්සී මහාමුනි,
අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

1. ඝ. II. III & V. අට්ඨනවතිසතසහස්ස.

පධානං පදහිත්වාන–පෙ–හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

තස්සාපි වචනං සුත්වා හට්ඨො සංවිග්ගමානසො,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමි පූරියාති.

තත්ථ **ජටිලො**ති ජටා අස්ස අත්ථීති ජටිලො; **මහියා සෙට්ඨසම්මතො**ති සකලෙනපි ලොකෙන සෙට්ඨො උත්තමො පවරොති එවං සම්මතො සම්භාවිතොති අත්ථො.

තස්ස පන භගවතො සොභනං නාම නගරං අහොසි, සාගරො නාම රාජා පිතා, සුදස්සනා නාම මාතා, සන්තො ච උපසන්තො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, අභයො නාම උපට්ඨාකො, ධම්මා ච සුධම්මා ච අග්ගසාවිකා, චම්පකරුක්ඛො බොධි, සරීරං අසීතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, සරීරප්පභා සමන්තතො සබ්බකාලං යොජනමත්තං ඵරිත්වා අට්ඨාසි, ආයු වස්සසතසහස්සං, විසාඛා නාමස්ස අග්ගමහෙසි, සෙලො නාම පුත්තො, අස්සයානෙන නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:–

සොභනං නාම නගරං සාගරො නාම ඛත්තියො,
සුදස්සනා නාම ජනිකා අත්ථදස්සිස්ස සත්ථුනො.

–පෙ–

සොපි බුද්ධො අසමසමො අසීතිරතනුග්ගතො,
සොභති සාලරාජාව උළුරාජාව පූජිතො.

තස්ස පාකතිකා රංසි අනෙකසතකොටියො,
උද්ධං අධො දසදිසා ඵරන්ති යොජනං සදා.

සොපි බුද්ධො නරවසභො සබ්බසත්තුත්තමො මුනි,
වස්සසතසහස්සානි ලොකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

අතුලං දස්සෙත්වා ඔභාසං විරොචෙත්වා සදෙවකෙ,
සොපි අනිච්චතං පත්තො යථග්ගුපාදානසඞ්ඛයාති.

තත්ථ **උළුරාජාව පූජිතො**ති සරදසමයපරිපුණ්ණො විමල මණ්ඩලො තාරකරාජා වියාති අත්ථො; **පාකතිකා**ති පකතිවසෙන උප්පජ්ජමානා න අධිට්ඨානවසෙන, යදා ඉච්ඡති භගවා තදා අනෙකකොටිසතසහස්සෙපි චක්කවාළෙ ආභාය ඵරෙය්‍ය; **රංසී**ති රස්මියො; **උපාදානසඞ්ඛයා**ති උපාදානක්ඛයා ඉන්ධනක්ඛයා අග්ගි විය; සොපි භගවා චතුන්නං උපාදානානං ඛයෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා අනුපමනගරෙ අනොමාරාමෙ පරිනිබ්බායි. ධාතුයො පනස්ස අධිට්ඨානෙන විකිරිංසු. සෙසමෙත්ථ ගාථාසු උත්තානමෙවාති.

අත්ථදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො චුද්දසමො බුද්ධවංසො.

අත්ථදස්සිම්හි සම්මාසම්බුද්ධෙ පරිනිබ්බුතෙ අනන්තරකප්පෙ ච වීතිවත්තෙ අපරිමිතායුකෙසු සත්තෙසු අනුපුබ්බෙන පරිහායිත්වා වස්සසතසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු **ධම්මදස්සී** නාම සත්ථා ලොකාලොකකරො ලොහාදිලොකමලවිනයකරො ලොකෙකනායකො ලොකෙ උදපාදි. සොපි භගවා පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා සරණනගරෙ සබ්බලොකසරණස්ස සරණස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සුනන්දාදෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්නං මාසානං අච්චයෙන සරණුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො පාවුස්සකාලසලිලධරවිවරගතො පුණ්ණචන්දො විය නික්ඛමි. මහාපුරිසෙ පන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තෙයෙව අධිකරණවොහාරසත්ථපොත්ථකෙ අධම්මියා වොහාරා සයමෙව අන්තරධායිංසු ධම්මිකවොහාරායෙව අට්ඨංසු. තෙනස්ස නාමගහණදිවසෙ ධම්මදස්සීති නාමමකංසු. සො අට්ඨවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. තස්ස කිර අරජ විරජ සුදස්සන නාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. විචිකොලිදෙවිපමුඛානං ඉත්ථීනං ච සාධිකං සතසහස්සං අහොසි. සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා විචිකොලිදෙවියා පුඤ්ඤවඩ්ඪනෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්නෙ දෙවකුමාරො විය අතිසුකුමාරො දෙවසම්පත්තිම්ව සම්පත්තිමනුභවමානො මජ්ඣිමයාමෙ වුට්ඨාය සිරිසයනෙ නිසින්නො නිද්දූපගතානං ඉත්ථීනං විප්පකාරං දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො මහාභිනික්ඛමණාය චිත්තං උප්පාදෙසි. චිත්තුප්පාදසමනන්තරමෙවස්ස සුදස්සනපාසාදො ගගනතලමබ්භුග්ගන්ත්වා චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරිවුතො දුතියො දිවසකරො විය දිබ්බවිමානං විය ච ගන්ත්වා රත්තකුරවකතරුබොධිසමීපෙ ඔතරිත්වා අට්ඨාසි. මහාපුරිසො කිර බ්‍රහ්මුනා උපනීතානි කාසාවානි ගහෙත්වා පබ්බජිත්වා පාසාදතො ඔතරිත්වා අවිදූරෙ අට්ඨාසි. පාසාදො පුන ආකාසෙන ගන්ත්වා බොධිරුක්ඛං අන්තො කරොන්තො පඨවියං පතිට්ඨාසි. ඉත්ථියොපි සපරිවාරා පාසාදතො ඔතරිත්වා අඩ්ඪගාවුතමත්තං ගන්ත්වා අට්ඨංසු. තත්ථ ඉත්ථියො ච තාසං පරිචාරිකා චෙටකියො ච ඨපෙත්වා සබ්බෙ මනුස්සා තං අනුපබ්බජිංසු. භික්ඛූනං කොටිසතසහස්සං අහොසි. අථ ධම්මදස්සී බොධිසත්තො සත්තාහං පධානචරියං චරිත්වා විචිකොලිදෙවියා දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බදරවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ සිරිවඩ්ඪන නාම යවපාලකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා බිම්බිජාලබොධිං උපගන්ත්වා තෙපණ්ණාසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා තත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා කතබ්‍රහ්මායාචනො අත්තනා සහ පබ්බජිතස්ස භික්ඛූනං කොටිසතසහස්සස්ස සද්ධම්මපටිවෙධසමත්ථතං ඤත්වා අට්ඨාරසයොජනිකමග්ගං එකාහෙනෙව ඉසිපතනං ගන්ත්වා තෙහි පරිවුතො තත්ථ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං පඨමො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

තත්ථෙව මණ්ඩකප්පම්හි ධම්මදස්සී මහායසො,
තමන්ධකාරං විධමිත්වා අතිරොචති සදෙවකෙ.

තස්සාපි අතුලතෙජස්ස ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ,
කොටිසතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු'ති.

තත්ථ **තමන්ධකාර**න්ති තමසඞ්ඛාතං මොහන්ධකාරන්ති අත්ථො; යදා පන නගරනාමකෙ නගරෙ සඤ්ජයො නාම රාජා කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මං ඛෙමතො ච දිස්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තදා නවුතිකොටියො තං අනුපබ්බජිංසු. තෙ සබ්බෙයෙව පඤ්චාභිඤ්ඤා අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො අහෙසුං. අථ සත්ථා ධම්මදස්සී තෙසං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා සඤ්ජයස්ස තාපසස්ස අස්සමපදං ගන්ත්වා ආකාසෙ ඨත්වා තෙසං තාපසානං අජ්ඣාසයානුරූපං ධම්මං දෙසෙත්වා ධම්මචක්ඛුං උප්පාදෙසි. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

යදා බුද්ධො ධම්මදස්සී විනෙසි සඤ්ජයං ඉසිං,
තදා නවුතිකොටීනං දුතියාභිසමයො අහු.

යදා පන සක්කො දෙවානමින්දො දසබලස්ස ධම්මං සොතුකාමො තං උපසඞ්කමි. තදා අසීතිකොටීනං තතියාභිසමයො අහොසි

තෙන වුත්තං:-

යදා සක්කො උපගච්ඡි සහ පරිසො විනායකං,
තදා අසීතිකොටීනං තතියාභිසමයො අහු.

යදා පන සරණනගරෙ වෙමාතිකභාතුකං පදුමකුමාරං ඵුස්සදෙවකුමාරඤ්ච සපරිවාරෙ පබ්බාජෙසි. තස්මිං අන්තොවස්සෙ පබ්බජිතානං භික්ඛූනං කොටිසහස්සමජ්ඣෙ විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙසි. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. පුන භගවතො දෙවලොකතො ඔරොහනෙ සත්තකොටීනං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන සුදස්සනාරාමෙ තෙරසන්නං ධුතගුණානං ගුණෙ ආනිසංසෙ පකාසෙත්වා හාරිතං නාම මහාසාවකං එතදග්ගෙ ඨපෙසි. තදා අසීතියා කොටීනං මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

තස්සාපි දෙවදෙවස්ස සන්නිපාතා තයො ආසුං,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

යදා බුද්ධො ධම්මදස්සී සරණෙ වස්සං උපාගමි,
තදා කොටිසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො.

පුනාපරං යදා බුද්ධො දෙවතො එති මානුසං,
තදාපි සතකොටීනං දුතියො ආසි සමාගමො.

පුනාපරං යදා බුද්ධො පකාසෙසි ධුතෙ ගුණෙ,
තදා අසීති කොටීනං තතියො ආසි සමාගමොති.

තදා අම්හාකං බොධිසත්තො මහාසත්තො සක්කො දෙවරාජා හුත්වා විසු දෙවලොකෙසු දෙවෙහි පරිවුතො ආගන්ත්වා දිබ්බෙහි ගන්ධපුප්ඵාදීහි දිබ්බතුරියෙහි ච තථාගතං පූජෙසි. සොපි තං සත්ථා අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන සක්කො ආසිං පුරින්දදො,
දිබ්බගන්ධෙන මාලෙන තුරියෙන අභිපූජයිං.

සොපි මං තදා ව්‍යාකාසි දෙවමජ්ඣෙ නිසීදිය,
අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන-පෙ-හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියාති.

තස්ස පන භගවතො සරණං නාම නගරං අහොසි, සරණො නාම රාජා පිතා, සුනන්දා නාම මාතා, පදුමො ච ඵුස්සදෙවො ච අග්ගසාවකා, සුනෙත්තො නාමුපට්ඨාකො, ඛෙමා ච සබ්බනාමා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, බිම්බිජාලරුක්ඛො බොධි, සරීරං පනස්ස අසීතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, ආයු වස්සසතසහස්සං, විචිකොලිදෙවි නාමස්ස අග්ගමහෙසි, පුඤ්ඤවඩ්ඪනො නාමස්ස පුත්තො, පාසාදෙන නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:-

සරණං නාම නගරං සරණො නාම ඛත්තියො,
සුනන්දා නාම ජනිකා ධම්මදස්සිස්ස සත්ථුනො.

පදුමො ඵුස්සදෙවො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
සුනෙත්තො නාමුපට්ඨාකො ධම්මදස්සිස්ස සත්ථුනො.

ඛෙමා ච සබ්බනාමා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො බිම්බිජාලොති වුච්චති.

සොපි බුද්ධො අසමසමො අසීතිහත්ථමුග්ගතො,
අතිරොචති තෙජෙන දසසහස්සම්හි ධාතුයා.

සුඵුල්ලසාලරාජාව විජ්ජුව ගගනෙ යථා,
මජ්ඣන්තිකෙව සුරියො එවං සො උපසොභථ.

තස්සාපි අතුලතෙජස්ස සමකං ආසි ජීවිතං,
වස්ස සතසහස්සානි ලොකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

ඔභාසං දස්සයිත්වාන විමලං කත්වාන සාසනං,
රවී චන්දොව ගගනෙ නිබ්බුතො සො සසාවකොති.

තත්ථ **බිම්බිජාලෝ**ති රත්තඞ්කුරවක[1]රුක්ඛො; **දසසහස්සිම්හි ධාතුයා**ති දසසහස්සියා ලොකධාතුයා; **විජ්ජුවා**ති විජ්ජුල්ලතා විය; **උපසොභථා**ති යථා ගගනෙ විජ්ජු ච මජ්ඣන්තිකෙ සුරියො ච උපසොභති එවං සො භගවා උපසොභිත්ථාති අත්ථො; **සමකා**ති සබ්බෙහි නරසත්තෙහි සමමෙව **තස්ස** ආයු අහොසීති අත්ථො; **චවී**ති චුතො; **චන්දෙ,වා**ති ගගනතො චන්දිමා විය චවීති අත්ථො. ධම්මදස්සී කිර භගවා සාලවතී නගරෙ කෙසාරාමෙ පරිනිබ්බායි. සෙසමෙත්ථ ගාථාසු පාකටමෙවාති.

ධම්මදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො පණ්ණරසමො බුද්ධවංසො.

ධම්මදස්සිම්හි භගවති පරිනිබ්බුතෙ අන්තරහිතෙ ච තස්ස සාසනෙ තස්මිඤ්ඤෙව කප්පෙ අත්තෙ කප්පසහස්සෙ ච සත්තසු කප්පසතෙසු ච ඡසු කප්පෙසු ච අතික්කන්තෙසු ඉතො චතුනවුතිකප්පමත්ථකෙ එකස්මිං කප්පෙ එකොව ලොකත්ථචරො අධිගතපරමත්ථො **සිද්ධත්ථො** නාම සත්ථා ලොකෙ පාතුරහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> ධම්මදස්සිස්ස අපරෙන සිද්ධත්ථො ලොකනායකො,
> නිහන්ත්වා තමං සබ්බං සුරියොවබ්භුග්ගතො තදාති.

සිද්ධත්ථො බොධිසත්තො පි පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා වෙභාරනගරෙ උදෙනස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සුඵස්සාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානමච්චයෙන විරියුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. ජාතෙ පන මහාපුරිසෙ සබ්බෙසං ආරද්ධකම්මන්තා ච ඉච්ඡිතා ච අත්ථා සිද්ධිමගමංසු. තස්මා පනස්ස ඤාතකා සිද්ධත්ථොති නාමමකංසු. සො දසවස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසි. තස්ස කොකා සුප්පල පදුම නාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. සොමනස්ස දෙවී පමුඛානි අඩ්ඪචත්තාළීස ඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං, සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සොමනස්සාදෙවියා පුත්තෙ අනුපමකුමාරෙ උප්පන්නෙ ආසාළ්හිපුණ්ණමාය සුවණ්ණසිවිකාය නික්ඛමිත්වා විරියුය්‍යානං ගන්ත්වා පබ්බජි. තං කොටිසතසහස්සමනුපබ්බජි, මහාපුරිසො කිර තෙහි සද්ධිං දසමාසෙ පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය අසදිසබ්‍රාහ්මණගාමෙ සුනෙත්තාය නාම බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බදරවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ වරුණෙන නාම යවපාලෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා කණිකාරබොධිං උපගන්ත්වා චත්තාළීසහත්ථවිත්ථතං

---

1. සාරවීක.

තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා උදානං උදානෙත්වා තත්ථ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතානං භික්ඛූනං කොටිසතසහස්සානං චතුසච්චපටිවෙධසමත්ථතං දිස්වා අනිලපථෙන ගන්ත්වා ගයාමිගදායෙ ඔතරිත්වා තෙසං ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං පඨමො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සොපි පත්වාන සම්බොධිං සන්තාරෙත්වා සදෙවකං,
අභිවස්සි ධම්මමෙඝෙන නිබ්බාපෙන්තො සදෙවකං.

තස්සාපි අතුලතෙජස්ස අහෙසුං අභිසමයා තයො,
කොටිසතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහූති.

තත්ථ **සදෙවක**න්ති සදෙවකං ලොකං; **ධම්මමෙඝෙනා**ති ධම්මකථාමෙඝවස්සෙන. පුන භීමරථනගරෙ භීමරථෙන නාම රඤ්ඤා නිමන්තිතො නගරමජ්ඣෙ කතෙ සන්ථාගාරෙ නිසින්නො කරවීකරුතමඤ්ජුනා සවණසුඛෙන පරමමධුරෙන පණ්ඩිතජනහදයඞ්ගමෙන අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන දස දිසා පරිපූරයන්තො ධම්මාමතදුන්දුභිමාහනි. තදා නවුතිකොටීනං දුතියාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

පුනාපරං භීමරථෙ යදා අහනි දුන්දුභිං,
තදා නවුතිකොටීනං දුතියාභිසමයො අහු.

යදා පන වෙභාරනගරෙ ඤාතිසමාගමෙ බුද්ධවංසං දෙසෙන්තො නවුතිකොටීනං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. සො තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙනවුත්තං:-

යදා බුද්ධො ධම්මං දෙසෙසි වෙභාරෙ සො පුරුත්තමෙ,
තදා නවුතිකොටීනං තතියාභිසමයො අහූති.

රුචිරදස්සනෙ අමරනගරෙ නාම සම්බහුලො ච සුමිත්තො ච ද්වෙ භාතරො රජ්ජං කාරෙසුං. අථ සිද්ධත්ථො සත්ථා තෙසං රාජූනං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා ගගනතලෙන ගන්ත්වා අමරනගරමජ්ඣෙ ඔතරිත්වා චක්කාලඞ්කතතලෙහි චරණෙහි පථවිතලං මද්දන්තො විය පදචෙතියානි දස්සෙත්වා අමරුය්‍යානං ගන්ත්වා පරමරමණීයෙ අත්තනො කරුණාසීතලෙ සිලාතලෙ නිසීදි. තතො තෙපි භාතිකරාජානො දසබලස්ස පදචෙතියානි දිස්වා පදනි අනුගන්ත්වා සිද්ධත්ථං අධිගතපරමත්ථං සත්ථාරං සබ්බලොකනෙතාරං සපරිවාරං උපසඞ්කමිත්වා අභිවාදෙත්වා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. තෙසං භගවා අජ්ඣාසයානුරූපං ධම්මං දෙසෙසි. තස්ස තෙ ධම්මකථං සුත්වා සඤ්ජාතසද්ධා හුත්වා සබ්බෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසං කොටිසතානං ඛීණාසවානං මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> සන්නිපාතා තයො ආසුං තස්මිම්පි දිපදුත්තමෙ,
> ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.
>
> කොටිසතානං නවුතීනං අසීතියා ච කොටිනං,
> එතෙ ආසුං තයො ඨානා විමලානං සමාගමෙති.

තත්ථ **නවුතීනං අසීතියාපි ච කොටීන**න්ති නවුතීනං කොටීනං අසීතියාපි ච කොටීනං සන්නිපාතා අහෙසුන්ති අත්ථො; **එතෙ ආසුං තයො ඨානා**ති එතානි තීණි සන්නිපාතඨානානි අහෙසුන්ති අත්ථො; "ඨානානෙතානි තීණි අහෙසුං"න්තිපි පාඨො.

තදා අම්හාකං බොධිසත්තො සුරසෙනනගරෙ මඞ්ගලො නාම බ්‍රාහ්මණො හුත්වා වෙදවෙදඞ්ගානං පාරං ගන්ත්වා අනෙකකොටිසඞ්ඛං ධනසන්නිචයං දීනානාථාදීනං පරිච්චජිත්වා විවෙකාරාමො හුත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා විහරන්තො සිද්ධත්ථො නාම බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නොති සුත්වා තං උපසංකමිත්වා වන්දිත්වා තස්ස ධම්මකථං සුත්වා යාය ජම්බුයා අයං ජම්බුදීපො පඤ්ඤායති ඉද්ධියා තං ජම්බුං උපසඞ්කමිත්වා තතො ඵලං ආහරිත්වා නවුතිකොටිභික්ඛුපරිවාරං සිද්ධත්ථං සත්ථාරං සුරසෙනවිහාරෙ නිසීදාපෙත්වා ජම්බුඵලෙහි සන්තප්පෙසි සම්පවාරෙසි. අථ සත්ථා තං ඵලං පරිභුඤ්ජිත්වා ඉතො චතුනවුතිකප්පමත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

> අහං තෙන සමයෙන මඞ්ගලො නාම තාපසො,
> උග්ගතෙජො දුප්පසහො අභිඤ්ඤාබලසමාහිතො.
>
> ජම්බුතො ඵලමානෙත්වා සිද්ධත්ථස්ස අදාසහං,
> පටිග්ගහෙත්වා සම්බුද්ධො ඉදං වචනමබ්‍රවි.
>
> පස්සථ ඉමං තාපසං ජටිලං උග්ගතාපනං,
> චතුනවුතෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.
>
> පධානං පදහිත්වාන-පෙ-
> උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියාති.

තත්ථ **දුප්පසහො**ති දුරාසදො අයමෙව වා පාඨො. තස්ස පන භගවතො නගරං වෙභාරං නාම අහොසි, උදෙනො නාම රාජා පිතා, ජයසෙනොතිපි තස්සෙව නාමං, සුඵස්සා නාම මාතා, සම්බලො ච සුමිත්තො ච අග්ගසාවකා, රෙවතො නාමුපට්ඨාකො, සීවලා ච සුරාමා ච අග්ගසාවිකා, කණිකාරරුක්ඛො බොධි, සරීරං සට්ඨිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, වස්සසතසහස්සං ආයු, සොමනස්සා නාමස්ස අග්ගමහෙසී අහොසි, අනුපමො නාම පුත්තො, සුවණ්ණසිවිකාය නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:-

වෙභාරං නාම නගරං උදෙනො නාම ඛත්තියො,
සුඵස්සා නාම ජනිකා සිද්ධත්ථස්ස මහෙසිනො.

සම්බලො ච සුමිත්තො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
රෙවතො නාමුපට්ඨාකො සිද්ධත්ථස්ස මහෙසිනො.

සීවලා ච සුරාමා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො කණිකාරොති වුච්චති.

සොපි බුද්ධො සට්ඨිරතනං අහොසි නභමුග්ගතො,
කඤ්චනග්ඝියසඞ්කාසො දසසහස්සී විරොචති.

සොපි බුද්ධො අසමසමො අතුලො අප්පටිපුග්ගලො,
වස්සසතසහස්සානි ලොකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

විපුලං පභං දස්සයිත්වා පුප්ඵාපෙත්වාන සාවකෙ,
විලාසෙත්වා සමාපත්ත්‍යා නිබ්බුතො සො සසාවකො.

තත්ථ **සට්ඨිරතන**න්ති සට්ඨිරතනප්පමාණං නභං උග්ගතොති අත්ථො; **කඤ්චනග්ඝියසඞ්කාසො**ති නානාරතනවිචිත්තකනකමයඅග්ඝියසදිස දිස්සතොති අත්ථො; **දසසහස්සීවිරොචතී**ති දසසහස්සියං විරොචති; **විපුල**න්ති උළාරං ඔභාසං; **පුප්ඵාපෙත්වා**ති ඣානාභිඤ්ඤාමග්ගඵලසම්පත්තිපුප්ඵෙහි පුප්ඵිතෙ පරමසොභග්ගප්පත්තෙ කත්වාති අත්ථො; **විලාසෙත්වා**ති විලාසයිත්වා, කීළයිත්වා; **සමාපත්තියා**ති ලොකියලොකුත්තරාහි සමාපත්තීහි අභිඤ්ඤාහි ච; **නිබ්බුතො**ති අනුපාදාපරිනිබ්බානෙන නිබ්බුතො. සිද්ධත්ථොපි කිර සත්ථා කඤ්චනවෙළුනගරෙ අනොමුය්‍යානෙ පරිනිබ්බායි. තත්ථෙවස්ස රතනමයං චතුයොජනුබ්බෙධං චෙතියමකංසු. සෙසං ගාථාසු සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

සිද්ධත්ථබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො සොළසමො බුද්ධවංසො.

තස්ස පන සිද්ධත්ථස්ස අපරභාගෙ එකො කප්පො බුද්ධසුඤ්ඤො අහොසි. ඉතො ද්වානවුතිකප්පමත්ථකෙ තිස්සො ඵුස්සොති එකස්මිං කප්පෙ ද්වෙ බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු. තත්ථ **තිස්සො** නාම මහාපුරිසො පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා ඛෙමනගරෙ සච්චසන්ධස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා පදුමදලසදිස නයනාය පදුමා නාමාය දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානමච්චයෙන අනොමුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. සත්තවස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසි. තස්ස ගුහසෙල නාරිස නිසභනාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං සුභද්දාදෙවීපමුඛානි තෙත්තිංසඉත්ථිසහස්සානි අහෙසුං. සො චත්තාරි

නිමිත්තානි දිස්වා සුභද්දදෙවියා පුත්තෙ ආනන්දකුමාරෙ උප්පන්නෙ සොනුත්තරං නාම අනුත්තරං තුරඞ්ගවරමාරුය්හ මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං මනුස්සානං කොටි අනුපබ්බජි. සො තෙහි පරිවුතො අඩ්ඪමාසං පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය වීරනිගමෙ වීරසෙට්ඨිස්ස ධීතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සලලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ විජිතසඞ්ගාමකෙන නාම යවපාලකෙන උපනීතා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා අසනබොධිං උපසඞ්කමිත්වා චත්තාලීසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා මාරබලං විධමිත්වා අධිගතසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං බොධිසමීපෙයෙව වීතිනාමෙත්වා හංසවතීනගරෙ බ්‍රහ්මදෙවං උදයනඤ්ච ද්වෙ රාජපුත්තෙ සපරිවාරෙ උපනිස්සයසම්පන්නෙ දිස්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා යසවතීනගරෙ මිගදායෙ ඔතරිත්වා උය්‍යානපාලෙන රාජපුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සපරිවාරානං අවිසාරිනා ව්‍යාපිනා මධුරෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන දසසහස්සිලොකධාතුං විඤ්ඤාපෙන්තොව ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතානං පඨමො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> සිද්ධත්ථස්ස අපරෙන අසමො අප්පටිපුග්ගලො,
> අනන්තසීලො අමිතයසො තිස්සො ලොකග්ගනායකො
>
> තමන්ධකාරං විධමිත්වා ඔභාසෙත්වා සදෙවකෙ,
> අනුකම්පකො මහාවීරො ලොකෙ උප්පජ්ජි චක්ඛුමා.
>
> තස්සාපි අතුලා ඉද්ධි අතුලං සීලං සමාධි ච,
> සබ්බත්ථ පාරමිං ගන්ත්වා ධම්මචක්කං පවත්තයි
>
> සො බුද්ධො දසසහස්සිම්හි විඤ්ඤාපෙසි ගිරං සුචිං,
> කොටිසතානි අභිසමිංසු පඨමෙ ධම්මදෙසනෙ.

තත්ථ **සබ්බත්ථා**ති සබ්බෙසු ධම්මෙසු පාරං ගන්ත්වා; **දසසහස්සිම්හී**ති දසසහස්සියං. අථාපරෙන සමයෙන තිස්සෙන සද්ධිං පබ්බජිතානං භික්ඛූනං කොටි මහාපුරිසස්ස ගණවාසං පහාය බොධිමූලමුපගමනසමයෙ අඤ්ඤත්‍ර ගතා තිස්සෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන ධම්මචක්කං පවත්තිතන්ති සුත්වා යසවතීමිගදායං ආගන්ත්වා දසබලමභිවාදෙත්වා තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිං. තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙසි. තදා නවුතිකොටීනං දුතියාභිසමයො අහොසි. පුන මහාමඞ්ගලසමාගමෙ මඞ්ගලපරියොසානෙ සට්ඨියා කොටීනං තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> දුතියො නවුතිකොටීනං තතියො සට්ඨිකොටියො,
> බන්ධනාතො පමොචෙසි සම්පත්තෙ නරමරූ තදා,

තත්‍ථ **දුතියො නවුතිකොටින**න්ති දුතියො අභිසමයො අහොසි නවුතිකොටිපාණීනන්ති අත්‍ථො; **බන්ධනාතො**ති බන්ධනතො දසහි සංයොජනෙහි පරිමොචෙසීති අත්‍ථො; ඉදානි පරිමොචිතෙ සත්තෙ සරූපතො දස්සෙන්තො නරමරූති ආහ; **නරමරූ**ති නරාමරෙ. යසවතී නගරෙ කිර අනෙකාවස්සං පබ්බජිතානං අරහන්තානං සතසහස්සෙහි පරිවාරෙහි සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. උභතො සුජාතස්ස සුජාතස්ස නාම රඤ්ඤො නාරිවාහනකුමාරො නාම නාරිවාහනනගරං අනුප්පත්තෙ භගවති ලොකනාථෙ සපරිවාරො පච්චුග්ගන්ත්වා දසබලං සභික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං අසදිසදානං දත්වා අත්තනො රජ්ජං පුත්තස්ස නීයාදෙත්වා සපරිවාරො සබ්බලොකාධිපතිස්ස තිස්සසම්බුද්ධස්ස සන්තිකෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජි. තස්ස කිර සා පබ්බජ්ජා සබ්බදිසාසු පාකටා අහොසි. තස්මා තතො තතො ආගන්ත්වා නාරිවාහනකුමාරං මහාජනො අනුපබ්බජි. තදා තථාගතො නවුතියා භික්ඛුසතසහස්සස්ස මජ්ඣගතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. පුන ඛෙමවතීනගරෙ ඤාතිසමාගමෙ බුද්ධවංසධම්මකථං සුත්වා අසීතිසතසහස්සානි තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙහි පරිවුතො සුගතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං තිස්සස ලොකගනායකෙ,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

ඛීණාසවසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො,
නවුතිසතසහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො.

අසීති සතසහස්සානං තතියො ආසි සමාගමො,
ඛීණාසවානං විමලානං පුප්ඵිතානං විමුත්තියාති.

තදා බොධිසත්තො යසවතී නාම නගරෙ සුජාතො නාම රාජා හුත්වා ඉද්ධං ඵීතං ජනපදං අනෙකකොටිධනසන්නිචයං අනුරාගමුපගතහදයඤ්ච පරිජණං තිණලවමිව පරිච්චජිත්වා ජාතිආදිසු සංවිග්ගහදයො නික්ඛමිත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා මහිද්ධිකො මහානුභාවො හුත්වා බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නොති සුත්වා පඤ්චවණ්ණාය පීතියා පරිප්ඵුටසරීරො හුත්වා අපගතඉස්සං තිස්සං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා චින්තෙසි: හන්දාහං මන්දාරවපාරිච්ඡත්තකාදීහි දිබ්බකුසුමෙහි භගවන්තං පූජෙස්සාමීති. අථ ඛො ඉමං චින්තෙත්වා ඉද්ධියා සග්ගලොකං ගන්ත්වා චිත්තලතාවනං පවිසිත්වා පදුමපාරිච්ඡත්තකමන්දාරවාදීහි දිබ්බකුසුමෙහි රතනාමය චඞ්ගොටකං ගාවුතප්පමාණං පූරෙත්වා ගහෙත්වා ගගනතලෙන ආගන්ත්වා දිබ්බෙහි කුසුමෙහි භගවන්තං පූජෙසි. එකඤ්ච මණිදණ්ඩකං සුවණ්ණමය කණ්ණිකං පදුමරාගමණිමයපණ්ණං සුගන්ධකෙසරජත්තං විය පදුමච්ඡත්තං භගවතො සිරසි ධාරයන්තො චතුපරිසමජ්ඣෙ අට්ඨාසි. අථ භගවා තං ඉතො චෙතවතිකප්පෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන සුජාතො නාම ඛත්තියො,
මහාභොගං ඡඩ්ඩයිත්වා පබ්බජිං ඉසිපබ්බජං.

මයි පබ්බජිතෙ සන්තෙ උප්පජ්ජි ලොකනායකො,
බුද්ධොති සද්දං සුත්වාන පීති මෙ උපපජ්ජථ.

දිබ්බං මන්දාරවං පුප්ඵං පදුමං පාරිඡත්තකං,
උභොහත්ථෙහි පග්ගය්හ ධූනමානො උපාගමිං.

චාතුවණ්ණපරිවුතං තිස්සං ලොකග්ගනායකං,
තමහං පුප්ඵං ගහෙත්වාන මත්ථකෙ ධාරයිං ජිනං.

සොපි මං තදා ව්‍යාකාසි ජනමජ්ඣෙ නිසීදිය,
වෙ නවුතෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන–පෙ–හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

තස්සාපි වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියාති.

තත්ථ **මයි පබ්බජිතෙති** මයි පබ්බජිතභාවං උපගතෙ; "මම පබ්බ**ජිතං සන්ත**"න්ති පොත්ථකෙසු ලිඛන්ති, සො පමාදලෙඛොති වෙදිතබ්බො; **උපපජ්ජථාති** උප්පජ්ජිත්ථ; **උභොහත්ථෙහීති** උභොහි හත්ථෙහි; **පග්ගය්හාති** ගහෙත්වාන; **ධූනමානොති** වාකචීරානි ධූනමානො ච; **චාතුවණ්ණපරිවුතන්ති** චතුපරිසපරිවුතං, ඛත්තියබ්‍රාහ්මණගහපතිසමණපරිවුතන්ති අත්ථො; "චතුවණ්ණෙහි පරිවුත"න්ති පඨන්ති කෙචි. **තස්ස** පන භගවතො ඛෙමං නාම නගරං අහොසි, ජනසන්ධො නාම ඛත්තියො පිතා, පදුමා නාම ජනිකා, බ්‍රහ්මදෙවො ච උදයො ච අග්ගසාවකා, සමඞ්ගො නාමුපට්ඨාකො, ඵුස්සා ච සුදත්තා ච අග්ගසාවිකා, අසනරුක්ඛො බොධි, සරීරං සට්ඨිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, වස්සසතසහස්සං ආයු, සුභද්දා නාමස්ස අග්ගමහෙසි, ආනන්දො නාම පුත්තො, තුරඞ්ගයානෙන නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:-

ඛෙමකං නාම නගරං ජනසන්ධො නාම ඛත්තියො,
පදුමා නාම ජනිකා තිස්සස්ස ච මහෙසිනො.

බ්‍රහ්මදෙවො ච උදයො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
සමඞ්ගො නාමුපට්ඨාකො තිස්සස්ස ච මහෙසිනො.

ඵුස්සා චෙව සුදත්තා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො අසනරුක්ඛොති වුච්චති.

සො බුද්ධො සට්ඨිරතනො අහු උච්චත්තනෙ ජිනො,
අනූපමො අසදිසො හිමවා විය දිස්සති.

තස්සාපි අතුලතේජස්ස ආයු ආසි අනුත්තරෝ,
වස්සසතසහස්සානි ලෝකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

උත්තමං පවරං සෙට්ඨං අනුභොත්වා මහායසං,
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොව නිබ්බුතො සො සසාවකො.

වලාහකොව අනිලෙන සුරියෙන විය උස්සාවො,
අන්ධකාරොව දීපෙන නිබ්බුතො සො සසාවකො.

තත්ථ **උච්චත්තනෙනාති** උබ්බෙධෙන; **හිමවා විය දිස්සතීති** හිමවාව පදිස්සති; අයමෙව වා පාඨො, යථා යොජනානං සතානුච්චො හිමවා පබ්බතො සුදූරෙ ඨිතානම්පි උච්චභාවෙන ච සොම්මභාවෙන ච අතිරමණීයො හුත්වා දිස්සති එවං භගවාපි දිස්සතීති අත්ථො; **අනුත්තරොති** නාතිදීඝො නාතිරස්සො; **ආයු** වස්සසතසහස්සානීති අත්ථො; **උත්තමං පවරං සෙට්ඨන්ති** අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි; **උස්සාවොති** හිමබින්දු; වලාහක උස්සාව අන්ධකාරා විය අනිලසුරියදීපෙහි උපද්දුතා පරිනිබ්බුතො සො සසාවකො භගවාති අත්ථො; තිස්සො කිර භගවා සුනන්දවතී නගරෙ සුනන්දාරාමෙ පරිනිබ්බායි. සෙසමෙත්ථ ගාථාසු පාකටමෙවාති.

තිස්සබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො සත්තරසමො බුද්ධවංසො.

තස්ස අපරභාගෙ අනුක්කමෙන හායිත්වා පුන වඩ්ඪිත්වා අපරිමිතායුකා හුත්වා අනුපුබ්බෙන හායිත්වා නවුතිවස්සසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු තස්මිංයෙව කප්පෙ **ඵුස්සො** නාම සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජි සො පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා කාසිනගරෙ ජයසෙනරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සිරිමාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානමච්චයෙන සිරිමුය්‍යානෙ මාතු කුච්ඡිතො නික්ඛමි. සො ඡබ්බස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. තස්ස කිර ගරුළපක්ඛ හංස සුවණ්ණභාරා නාම තයො පාසාදා අහෙසුං. කිසාගොතමිපමුඛානි තිංසඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා කිසාගොතමියා අනුපමෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්නෙ අලඞ්කතගජවරක්ඛන්ධගතො මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි තං පබ්බජිතං ජනකොටි අනුපබ්බජි.තෙහි පරිවුතො ඡමාසෙ පධානචරියං චරිත්වා තතො ගණං පහාය සත්තාහං එකචාරී එකචරියං අනුබ්‍රූහයමානො වසිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය අඤ්ඤතරනගරෙ අඤ්ඤතරසෙට්ඨිනො ධීතාය සිරිවඩ්ඪාය නාම දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සිංසපාවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ සිරිවඩ්ඪනාම තාපසෙන දින්නා අට්ඨතිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා ආමලකබොධිං පත්වා අඩ්ඪතිංසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථතං සන්ථරිත්වා අභිසම්බොධිං පත්වා උදානං

උදෙනත්වා සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අත්තනා සද්ධිං පබ්බජිතානං භික්ඛූනං කොටියා ධම්මපටිවෙධසමත්ථතං දිස්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා සඞ්කස්සනගරෙ ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ඔතරිත්වා තෙසං මජ්ඣෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං පඨමො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

තත්ථෙව මණ්ඩකප්පම්හි අහු සත්ථා අනුත්තරො,
අනුපමො අසදිසො ඵුස්සො ලොකග්ගනායකො.

සොපි සබ්බං තමං හන්ත්වා විජටෙත්වා මහාජටං,
සදෙවකං තප්පයන්තො අභිවස්සි අමතම්බුනා.

ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙ ඵුස්සෙ නක්ඛත්තමඞ්ගලෙ,
කොටිසතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහූති.

තත්ථ **තත්ථෙව මණ්ඩකප්පම්හීති** යස්මිං කප්පෙ වෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති සො කප්පො (මණ්ඩකප්පො)ති හෙඨා වුත්තොව; **විජටෙත්වාති** පටිවිස්සජ්ජෙත්වා; **මහාජටන්ති** එත්ථ ජටාති තණ්හායෙතං අධිවචනං, සා හි රූපාදීසු ආරම්මණෙසු හෙට්ඨුපරියවසෙන පුනප්පුන උප්පජ්ජනතො සංසිබ්බනට්ඨෙන සුත්තගුම්බ ජාලපූව සඞ්ඛාතජටා වියාති ජටාති වුත්තා, තං මහාජටං; **සදෙවකන්ති** සදෙවකං ලොකං; **අභිවස්සීති** පාවස්සි; **අමතම්බුනාති** අමතසඞ්ඛාතෙන ධම්මකථාසලිලෙන තප්පයන්තො පාවස්සීති අත්ථො. යදා පන බාරාණසී නගරෙ සිරිවඩ්ඪනාමකො මහන්තං භොගක්ඛන්ධං පහාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තෙන සහ පබ්බජිතානං තාපසානං නවුතිසතසහස්සානි අහෙසුං. තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙසි. තදා නවුතිසත සහස්සානං දුතියාභිසමයො අහොසි. යදා පන අත්තනො පුත්තස්ස අනුපමකුමාරස්ස ධම්මං දෙසෙසි තදා අසීතියා සතසහස්සානං තතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

නවුතිසතසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු,
අසීතිසතසහස්සානං තතියාභිසමයො අහූති.

තතො අපරෙන සමයෙන කණ්ණකුජ්ජනගරෙ සුරක්ඛිතො රාජපුත්තො ච පුරොහිතපුත්තො ධම්මසෙනකුමාරො ච ඵුස්සසම්මාසම්බුද්ධෙ අත්තනො නගරං සම්පත්තෙ සකියා පුරිසසතසහස්සෙහි සද්ධිං පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දිත්වා නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා දසබලස්ස ධම්මකථං සුත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසං සකියා භික්ඛුසතසහස්සානං මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. පුන කාසිනගරෙ ජයසෙනරඤ්ඤො සසිමත්තානං ඤාතීනං සමාගමෙ බුද්ධවංසං දෙසෙසි. තං සුත්වා පඤ්ඤාසසතසහස්සානි එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසං මජ්ඣගතො භගවා පාතිමොක්ඛං

උද්දිසි. සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. පුන මහාමඞ්ගලසමාගමෙ මඞ්ගලකථං සුත්වා චත්තාළීසපුරිසසතසහස්සානි පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසං මජ්ඣගතො සුගතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං ඵුස්සස්සපි මහෙසිනො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

සට්ඨිසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො.
පඤ්ඤාසසතසහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො,

චත්තාරීස සතසහස්සානං තතියො ආසි සමාගමො,
අනුපාදාවිමුත්තානං වොච්ඡින්නපටිසන්ධිනන්ති.

තදා බොධිසත්තො අරින්දමනගරෙ විජිතාවී නාම ඛත්තියො හුත්වා තස්ස ධම්මකථං සුත්වා භගවති පසීදිත්වා තස්ස මහාදානං දත්වා මහාරජ්ජං පහාය භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තීණි පිටකානි උග්ගහෙත්වා තෙපිටකධරො මහාජනස්ස ධම්මකථං කථෙසි සීලපාරමිඤ්ච පූරෙසි. සොපි තං බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන විජිතාවී නාම ඛත්තියො,
ඡඩ්ඩයිත්වා මහාරජ්ජං පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙ.

සොපි බුද්ධො වියාකාසි ඵුස්සො ලොකග්ගනායකො,
ඉතො ද්වානවුතෙ කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

පධානං පදහිත්වාන–පෙ–දසපාරමිපූරියා,
සුත්තන්තං විනයඤ්චාපි නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං

සබ්බං පරියාපුනිත්වාන සොභයිං ජිනසාසනං,
තත්ථප්පමත්තො විහරන්තො බ්‍රහ්මංභාවෙත්වා භාවනං,
අභිඤ්ඤාසු පාරමිං ගන්ත්වා බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ඡහන්ති.

තස්ස පන භගවතො කාසි නාම නගරං අහොසි, ජයසෙනො නාම රාජා පිතා, සිරිමා නාම මාතා, සුරක්ඛිතො ච ධම්මසෙනො ච අග්ගසාවකා, සභියො නාමුපට්ඨාකො, සාලා ච උපසාලා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, ආමලකරුක්ඛො බොධි, සරීරං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, ආයු නවුතිවස්සසහස්සානි, කිසාගොතමී නාම අග්ගමහෙසී, අනුපමො නාමස්ස පුත්තො, හත්ථියානෙන නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:-

කාසිකං නාම නගරං ජයසෙනො නාම ඛත්තියො,
සිරිමා නාම ජනිකා ඵුස්සස්ස ච මහෙසිනො. –පෙ–

බොධි තස්ස භගවතො ආමණ්ඩොති පවුච්චති,
අඩ්ඪපඤ්චසතරතනං සොපි අච්චුග්ගතො මුනි.

සොභති සතරංසීව උළුරාජාව පූජිතො,
නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ.

තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං,
ඔවදිත්වා බහූ සත්තෙ සන්තාරෙත්වා බහූ ජනෙ,
සොපි සත්ථා අතුලයසො නිබ්බුතොව සසාවකොති.

තත්ථ **ආමණ්ඩොති** ආමලකරුක්ඛො; **ඔවදිත්වාති** ඔවාදං දත්වා අනුසාසිත්වාති අත්ථො; **සොපි සත්ථා අතුලයසොති** සොපි සත්ථා අමිතයසොති අත්ථො; "සො ජහිත්වා අමිතයසො"තිපි පාඨො; තස්ස සො සබ්බමෙව වුත්තප්පකාරං විසෙසං ජහිත්වාති අත්ථො. ඵුස්සො කිර භගවා කුසිනාරායං සෙතාරාමෙ පරිනිබ්බායි. ධාතුයො කිරස්ස විත්ථාරිකා අහෙසුං. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

ඵුස්සබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො අට්ඨාරසමො බුද්ධවංසො.

ඵුස්සස්ස බුද්ධස්ස අපරභාගෙ සාන්තරකප්පෙ තස්මිඤ්ච කප්පෙ වීතිවත්තෙ ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විදිතසබ්බවිකප්පො පරහිතනිරතසඞ්කප්පො සබ්බත්ථවිපස්සී **විපස්සී** නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සො පාරමියො පූරෙත්වා අනෙකරතනජ්ජුතිවිසරසමුජ්ජොතිතභවනෙ තුසිතභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා බන්ධුමතීනගරෙ අනෙකබන්ධුමතො බන්ධුමතො රඤ්ඤො බන්ධුමතියා නාම අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්නං මාසානං අච්චයෙන ඛෙමෙ මිගදායෙ මාතුදරතො අසිතතීරදරාජිතො පුණ්ණචන්දො විය නික්ඛමි. නාමග්ගහණදිවසෙ පනස්ස ලක්ඛණපාඨකා ඤාතකා ච දිවා ච රත්තිඤ්ච අන්තරන්තරා නිමෙසසඤ්ජනිතන්ධකාරවිරහෙන විසුද්ධං පස්සති විවටෙහි වා අක්ඛීහි පස්සතීති විපස්සීති නාමමකංසු. විචෙය්‍ය විචෙය්‍ය පස්සතීති වා විපස්සීති වදන්ති. සො අට්ඨවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. නන්ද සුනන්ද සිරිමා නාමකා තයො චස්ස පාසාදා අහෙසුං. සුදස්සනාදෙවී පමුඛානං ඉත්ථීනං සතසහස්සං වීසති ච සහස්සානි අහෙසුං. සුතනූතිපි සුදස්සනා වුච්චති. සො අට්ඨවස්සසහස්සානං අච්චයෙන චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සුතනුදෙවියා සමවත්තක්ඛන්ධෙ නාම තනයෙ ජාතෙ ආජඤ්ඤරථෙන මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං පුරිසානං චතුරාසීතිසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො මහාපුරිසො අට්ඨමාසෙ පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය සුදස්සනසෙට්ඨිධීතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා කුසුමසමලඞ්කතෙ සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සුජාතෙන නාම යවපාලකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා පාටලි

ToC

බොධිං සමලඞ්කතං දිස්වා දක්ඛිණදිසාභාගෙන තං උපාගමි. තස්සා පන පාටලියා සමවත්තක්ඛන්ධො තං දිවසං පණ්ණාසරතනො හුත්වා අබ්භුග්ගතො සාඛා පණ්ණාසරතනා උබ්බෙධෙන රතනසතං අහොසි. තං දිවසමෙව සා පාටලී කණ්ණිකබද්ධෙහි විය පුප්ඵෙහි පරම සුරභිගන්ධෙහි මූලතො පට්ඨාය සබ්බසඤ්ඡන්නා අහොසි. දිබ්බගන්ධො වායති. න කෙවලං තදා අයමෙව පුප්ඵිතො දසසහස්සිචක්කවාළබ්භන්තරං ධජමාලාකුලං අහොසි. තත්ථ තත්ථ පටිමාලාගුළවිප්පකිණ්ණං නානා සුරභිකුසුමසජ්ජිතධරණීතලං ධූපචුණ්ණගන්ධකාරං අහොසි. තං උපගන්ත්වා තෙපණ්ණාසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතං විරියං අධිට්ඨාය යාව බුද්ධො න හොමි තාව න වුට්ඨහාමීති පටිඤ්ඤං කත්වා නිසීදි. එවං නිසීදිත්වා සමාරං මාරබලං විධමිත්වා මග්ගානුක්කමෙන චත්තාරි මග්ගඤාණානි මග්ගානන්තරං චත්තාරි ඵලඤාණානි චතස්සො පටිසම්භිදා චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණං චතුවෙසාරජ්ජඤාණානි ඡ අසාධාරණඤාණානි ච සකලෙ ච බුද්ධගුණෙ හත්ථගතෙ කත්වා පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නොව අනෙකජාතිසංසාරං–පෙ–තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා.

අයොඝනහතස්සෙව ජලතො ජාතවෙදසො,
අනුපුබ්බූපසන්තස්ස යථා න ඤායතෙ ගතී.
එවං සම්මාවිමුත්තානං කාමබන්ධොඝතාරිනං,
පඤ්ඤාපෙතුගතී නත්ථි පත්තානං අචලං සුඛන්ති.

එවං උදානං උදානෙත්වා බොධිසමීපෙයෙව සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මයාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා අත්තනො වෙමාතුකස්ස ඛණ්ඩකුමාරස්ස ච පුරොහිත පුත්තස්ස තිස්සකුමාරස්ස ච උපනිස්සය සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා ඛෙමෙ මිගදායෙ ඔතරිත්වා උභොපි තෙ උය්‍යානපාලෙන පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සපරිවාරානං මජ්ඣෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා අපරිමිතානං දෙවතානං* ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:–

ඵුස්සස්ස ච අපරෙන සම්බුද්ධො දිපදුත්තමො,
විපස්සී නාම නාමෙන ලොකෙ උප්පජ්ජි චක්ඛුමා.

අවිජ්ජං සබ්බං පදාලෙත්වා පත්තො සම්බොධිමුත්තමං,
ධම්මචක්කං පවත්තෙතුං පක්කාමි බන්ධුමතිං පුරං.

ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා උභො බොධෙසි නායකො,
ගණනාය න වත්තබ්බො පඨමාභිසමයො අහු.

තත්ථ **පදාලෙත්වා**ති භින්දිත්වා, අවිජ්ජන්ධකාරං භින්දිත්වාති අත්ථො; "වත්තෙත්වා චක්කමාරාමෙ"තිපි පාඨො. තස්ස **ආරාමෙ**ති ඛෙමෙ මිග

* සත්තානං.

දායෙති අත්ථො; '**උභො බොධෙසී**'ති; අත්තනො කණිට්ඨභාතිකං ඛණ්ඩං රාජපුත්තං තිස්සං පුරොහිතපුත්තඤ්චාති උභො බොධෙසි; **ගණනාය න වත්තබ්බා**'ති දෙවතානං අභිසමයවසෙන ගණනපරිච්ඡෙදො නත්ථීති අත්ථො; අථාපරෙන සමයෙන ඛණ්ඩං රාජපුත්තඤ්ච තිස්සං පුරොහිතපුත්තඤ්ච අනු පබ්බජිතානි චතුරාසීතිභික්ඛුසහස්සානි ධම්මාමතං පායෙසි. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> පුනාපරං අමිතයසො තත්ථ සච්චං පකාසයී,
> චතුරාසීතිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු.

තත්ථ **තත්ථා**ති ඛෙමෙ මිගදායෙහි අත්ථො; චතුරාසීතිසහස්සානීති සම්බුද්ධමනුපබ්බජුන්ති එත්ථ එතෙ පන චතුරාසීතිසහස්සසඞ්ඛාතා පුරිසා විපස්සිකුමාරස්ස උපට්ඨාකායෙව, තෙ පාතොව විපස්සිස්ස කුමාරස්ස උපට්ඨානං ගන්ත්වා කුමාරමදිස්වා පාතරාසත්ථාය ගන්ත්වා භුත්තපාතරාසා ආගන්ත්වා කුහිං කුමාරොති පුච්ඡිත්වා තතො උය්‍යානභූමිං ගතොති සුත්වා තත්ථෙව නං දක්ඛිස්සාමාති නික්ඛන්තා නිවත්තමානං තස්ස සාරථිං දිස්වා කුමාරො පබ්බජිතොති ච තතො සුත්වා සුතට්ඨානෙයෙව සබ්බාභරණානි මුඤ්චිත්වා අන්තරාපණතො කාසායානි වත්ථානි ආහරාපෙත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරාපෙත්වා පබ්බජිංසු. පබ්බජිත්වා ච තෙ ගන්ත්වා මහාපුරිසං පරිවාරයිංසු. තතො විපස්සී බොධිසත්තො පධානචරියං චරන්තො ආකිණ්ණො විහරාමි න ඛො පන මෙ පතිරූපං යථෙව මං ඉමෙ ගිහිභූතා පුබ්බෙ පරිවාරෙත්වා චරන්ති ඉදානිපි තථෙව කිං ඉමිනා ගණෙනාති ගණසඞ්ගණිකාය උක්කණ්ඨිත්වා අජ්ජෙව ගච්ඡාමීති චින්තෙත්වා පුන අජ්ජ අවෙලා සචෙ පනාහං අජ්ජ ගමිස්සාමි සබ්බෙපිමෙ ජානිස්සන්ති ස්වෙ ගමිස්සාමීති චින්තෙසි. තං දිවසඤ්ච උරුවෙලගාමසදිසෙ එකස්මිං ගාමෙ ගාමවාසිනො මනුස්සා ස්වාතනාය සද්ධිං පරිසාය මහාපුරිසං නිමන්තයිංසු. තෙ තෙසං චතුරාසීතිසහස්සානං මහාපුරිසස්ස ච පායාසමෙව පටියාදයිංසු. අථ **විපස්සී** මහාපුරිසො පුනදිවසෙ විසාඛපුණ්ණමාය තස්මිං ගාමෙ තෙහි පබ්බජිතජනෙහි සද්ධිං භත්තකිච්චං කත්වා වසනට්ඨානමෙව අගමාසි. තත්ථ තෙ පබ්බජිතා මහාපුරිසස්ස වත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි පවිසිංසු බොධිසත්තොපි පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසින්නො චින්තෙසි අයං කාලො නික්ඛමිතුන්ති නික්ඛමිත්වා පණ්ණසාලද්වාරං පිදහිත්වා බොධිමණ්ඩාභිමුඛො පායාසි. තෙ කිර පබ්බජිතා සායං බොධිසත්තස්ස උපට්ඨානං ආගන්ත්වා පණ්ණසාලං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා අතිවිකාලො ජාතො උපධාරෙථාති වත්වා පණ්ණසාලං විවරිත්වා තං අපස්සන්තාපි කුහිං නු ගතො මහාපුරිසොති නානුබන්ධිංසු ගණවාසෙ නිබ්බින්නො එකො විහරිතුකාමො මඤ්ඤෙ මහාපුරිසො බුද්ධභූතංයෙව තං පස්සිස්සාමාති අන්තොජම්බුදීපාභිමුඛා චාරිකං පක්කමිංසු. අථ තෙ විපස්සිනා කිර බුද්ධත්තං පත්වා ධම්මචක්කං පවත්තිතන්ති සුත්වා අනුක්කමෙන සබ්බෙ තෙ පබ්බජිතා බන්ධුමතියා

රාජධානියා ඛෙමෙ මිගදායෙ සන්නිපතිංසු. තතො තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙසි. තදා චතුරාසීතියා භික්ඛුසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සො තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

චතුරාසීතිසහස්සානි සම්බුද්ධං අනුපබ්බජුං,
තෙසමාරාමපත්තානං ධම්මං දෙසෙසි චක්ඛුමා.

සබ්බාකාරෙන භාසතො සුත්වා උපනිසාදිනො,
තෙපි ධම්මවරං ගන්ත්වා තතියාභිසමයො අහූති.

තත්ථ **චතුරාසීතිසහස්සානි සම්බුද්ධං අනුපබ්බජුන්ති** එත්ථ අනුනා යොගතො "සම්බුද්ධ"න්ති උපයොගවචනං කතන්ති වෙදිතබ්බං සම්බුද්ධස්ස පච්ඡා පබ්බජිංසූති අත්ථො; ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො ගහෙතබ්බං; තත්ථ ආරාමපත්තානන්තිපි පාඨො; **භාසතොති** වදතො; **උපනිසාදිනොති** ගන්ත්වා උපනිධාය ධම්මදානං දදතොති අත්ථො; **තෙපීති** තෙපි චතුරාසීතිසහස්සසඞ්ඛාතා පබ්බජිතා විපස්සිස්ස උපට්ඨාකභූතා; **ගන්ත්වාති** තස්ස ධම්මං ඤත්වා, එවං තෙසං තතියො අභිසමයො අහොසි. ඛෙමෙ පන මිගදායෙ විපස්සීසම්මාසම්බුද්ධං චෙව අග්ගසාවකෙ අනුපබ්බජිතානං භික්ඛූනං අට්ඨසට්ඨිසතසහස්සානං මජ්ඣෙ නිසින්නො විපස්සී භගවා:-

ඛන්තී පරමං තපො තිතික්ඛා නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා,
න හි පබ්බජිතො පරූපඝාතී සමණො හොති පරං විහෙඨයන්තො.

සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සචිත්තපරියොදපනං එතං බුද්ධාන සාසනං.

අනූපවාදො අනූපඝාතො පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො,
මත්තඤ්ඤුතා ච භත්තස්මිං පන්තඤ්ච සයනාසනං,
අධිචිත්තෙ ච ආයොගො එතං බුද්ධාන සාසනන්ති.

ඉමං පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. ඉමා පන සබ්බබුද්ධානං පාතිමොක්ඛුද්දෙස ගාථා හොන්තීති වෙදිතබ්බං. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. පුන යමකපාටිහාරියං දිස්වා පබ්බජිතානං භික්ඛූනං සතසහස්සානං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන විපස්සිස්ස වෙමාතිකා තයො භාතරො පච්චන්තං වූපසමෙත්වා භගවතො උපට්ඨානකිරියාය ලද්ධවරා හුත්වා අත්තනො නගරං නෙත්වා උපට්ඨහන්තා තස්ස ධම්මං සුත්වා පබ්බජිංසු. තෙසං අසීතිසහස්සානං මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා භගවා ඛෙමෙ මිගදායෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං විපස්සිස්ස මහෙසිනො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

අට්ඨසට්ඨිසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො,
භික්ඛුසතසහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො

අසීතිභික්ඛුසහස්සානං තතියො ආසි සමාගමො,
තත්ථ භික්ඛුගණමජ්ඣෙ සම්බුද්ධො අතිරොචතීති.

තත්ථ **අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සාන**න්ති අට්ඨසට්ඨිසහස්සාධිකානං සතසහස්සභික්ඛූනන්ති අත්ථො; **තත්ථා**ති තත්ථ ඛෙමෙ මිගදායෙ; **භික්ඛුගණමජ්ඣෙ**ති භික්ඛුගණස්ස මජ්ඣෙ; "තස්ස භික්ඛුගණමජ්ඣෙ"තිපි පාඨො, තස්ස භික්ඛුගණමජ්ඣෙති අත්ථො.

තදා අම්හාකං බොධිසත්තො මහිද්ධිකො මහානුභාවො අතුලො නාම නාගරාජා හුත්වා අනෙකනාගකොටිසතසහස්සපරිවාරො හුත්වා සපරිවාරස්ස දසබලස්ස අසමබලසීලස්ස කරුණාසීතලහදයස්ස සක්කාරකරණත්ථං තස්ස රතනමයචන්දමණ්ඩලසඞ්කාසං දබ්බසාරමණ්ඩං මණ්ඩපං කාරෙත්වා තත්ථ නිසීදාපෙත්වා සත්තාහං දිබ්බවිභවානුරූපං මහාදානං දත්වා සබ්බරතනමණ්ඩිතං මහාරහං සුවණ්ණමයං නානාමණිජුතිවිසරසමුජ්ජලං පීඨං භගවතො අදාසි. තදා තං පීඨදානානුමොදනාවසෙන ඉතො අයං එකනවුතිකප්පෙ බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන නාගරාජා මහිද්ධිකො,
අතුලො නාම නාමෙන පුඤ්ඤවන්තො ජුතින්ධරො.

නෙකානං නාගකොටීනං පරිවාරෙත්වානහං තදා,
වජ්ජෙන්තො දිබ්බතුරියෙහි ලොකජෙට්ඨං උපාගමිං

උපසඞ්කමිත්වා සම්බුද්ධං විපස්සිං ලොකනායකං,
මණිමුත්තරතනඛචිතං සබ්බාභරණභූසිතං.

නිමන්තෙත්වා ධම්මරාජස්ස සොවණ්ණපීඨමදාසහං,
සොපි මං බුද්ධො ව්‍යාකාසි සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසීදිය.

එකනවුතෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති,
අහු කපිලව්හයෙ රම්මෙ නික්ඛමිත්වා තථාගතො.

පධානං පදහිත්වාන කත්වා දුක්කරකාරිකං,
නෙරඤ්ජරානදීතීරෙ පායාසං අසතී ජිනො.

පටියත්තවරමග්ගෙන බොධිමූලං උපෙහිති,
තතො පදක්ඛිණං කත්වා බොධිමණ්ඩං අනුත්තරං,
අස්සත්ථමූලෙ සම්බොධිං බුජ්ඣිස්සති මහායසො.

ඉමස්ස ජනිකා මාතා මායා නාම භවිස්සති,
පිතා සුද්ධොදනො නාම අයං හෙස්සති ගොතමො.

අනාසවා වීතරාගා සන්තචිත්තා සමාහිතා,
කොලිතො උපතිස්සො ච අග්ගා හෙස්සන්ති සාවකා.

ආනන්දො නාම නාමෙන උපට්ඨිස්සති තං ජිනං,
ඛෙමා උප්පලවණ්ණා ච අග්ගා හෙස්සන්ති සාවිකා.

අනාසවා වීතරාගා සන්තචිත්තා සමාහිතා,
බොධි තස්ස භගවතො අස්සත්ථොති පවුච්චති.

තස්සාහං වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියාති.

තත්ථ **පුඤ්ඤවන්තොති** පුඤ්ඤවා; සමුපචිතපුඤ්ඤසඤ්චයොති අත්ථො; **ජුතින්ධරොති** පභායුත්තො; **අනෙකානං නාගකොටීනන්ති** අනෙකෙහි නාගකොටීහි; කරණත්ථෙ සාමිවචනං දට්ඨබ්බං; **පරිවාරෙන්තානාති** භගවන්තං පරිවාරෙත්වා; **අහන්ති** අත්තානං නිද්දිසති; **වජ්ජෙන්තාති** වාදෙන්තා තාළෙන්තා; **මණිමුත්තරතනඛචිතන්ති** මණිමුත්තාදීහි විවිධෙහි රතනෙහි රචිතන්ති අත්ථො; **සබ්බාභරණභූසිතන්ති** පීඨාභරණෙහි පවාළරූපාදීහි රතනමයෙහි මණ්ඩිතන්ති අත්ථො; **සුවණ්ණපීඨන්ති** සුවණ්ණමයං පීඨං; **අදාසහන්ති** අදාසිං අහං.

තස්ස පන විපස්සිස්ස භගවතො බන්ධුමතීනාම නගරං අහොසි, බන්ධුමා රාජා පිතා, බන්ධුමතී නාම මාතා, ඛණ්ඩො ච තිස්සො ච අග්ගසාවකා, අසොකො නාමුපට්ඨාකො, චන්දා ච චන්දමිත්තා ච අග්ගසාවිකා, පාටලිරුක්ඛො බොධි, සරීරං අසීතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, සරීරප්පභා සබ්බකාලං සත්තයොජනානි ඵරිත්වා අට්ඨාසි, අසීතිවස්සසතසහස්සානි ආයු, සුතනු නාමස්ස භරියා, සමවත්තක්ඛන්ධො නාමස්ස පුත්තො, ආජඤ්ඤරථෙන නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:-

නගරං බන්ධුමතී නාම බන්ධුමා නාම ඛත්තියො,
මාතා බන්ධුමතී නාම විපස්සිස්ස මහෙසිනො.

ඛණ්ඩො ච තිස්සනාමො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
අසොකො නාමුපට්ඨාකො විපස්සිස්ස මහෙසිනො.

චන්දා ච චන්දමිත්තා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො පාටලීති පවුච්චති.

අසීතිහත්ථුබ්බෙධො විපස්සී ලොකනායකො,
පභා නිද්ධාවතී තස්ස සමන්තා සත්තයොජනෙ.

අසීතිවස්සසහස්සානි ආයු බුද්ධස්ස තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

බහූ දෙවෙ මනුස්සෙ ච බන්ධනා පරිමොචයි,
මග්ගාමග්ගඤ්ච ආචික්ඛි අවසෙසපුථුජ්ජනෙ.

ආලොකං දස්සයිත්වාන දෙසෙත්වා අමතං පදං,
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොව නිබ්බුතො සො සසාවකො.

ඉද්ධිවරං පුඤ්ඤවරං ලක්ඛණඤ්ච කුසුමිතං,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරා.

තත්ථ **බන්ධනාති** දෙවමනුස්සෙ කාමසඤ්ඤොජනාදිබන්ධනා මොචෙසි, විකාසෙසීති අත්ථො; **මග්ගාමග්ගඤ්ච ආචික්ඛී**ති අමතාධිගමාය අයං මග්ගො උච්ඡෙදසස්සතදිට්ඨිවිරහිතා මජ්ඣිමා පටිපදා මග්ගො කායකිලමථාදිකො නායං මග්ගොති සෙසපුථුජ්ජනෙ ආචික්ඛීති අත්ථො; **ආලොකං දස්සයිත්වානා**ති මග්ගඤාණාලොකං දස්සයිත්වා; **ලක්ඛණඤ්ච කුසුමිත**න්ති චක්කලක්ඛණාදීහි පුප්ඵිතං මණ්ඩිතං භගවතො සරීරන්ති අත්ථො; සෙසං සබ්බත්ථ ගාථාසු උත්තානමෙවාති.

විපස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො එකූනවීසතිමො බුද්ධවංසො.

විපස්සිස්ස අපරභාගෙ අන්තරහිතෙ ච තස්මිං කප්පෙ තතො පරං එකූනසට්ඨියා කප්පෙසු බුද්ධා ලොකෙ න උප්පජ්ජිංසු. තත්ථ **සිඛී** පන භගවා පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා අරුණවතීනගරෙ පරමගුණවතො අරුණවතො නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කනක පරමරුචිරපභාය පභාවතියා නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසමාසෙ වීතිනාමෙත්වා නිසභුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. නෙමිත්තිකා පනස්ස නාමං කරොන්තා උණ්හීසස්ස සිඛා විය උග්ගතත්තා සිඛීනාමමකංසු. සො සත්තවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. සුචන්දකසිරි ගිරියස නාරිවසභ නාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. සබ්බකාමාදෙවිපමුඛානි චතුවීසතිඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සබ්බකාමාදෙවියා ගුණගණාතුලෙ අතුලෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්නෙ හත්ථියානෙන හත්ථික්ඛන්ධවරගතො මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං සත්තතිපුරිසසතසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො අට්ඨමාසං පධානං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය ගණසඞ්ගණිකං පහාය සුදස්සනනිගමෙ පියදස්සිසෙට්ඨිනො ධීතුයා දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා තරුණඛදිරවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා අනොමදස්සිනා නාම තාපසෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා පුණ්ඩරීකබොධිං උපාගමි. තස්ස කිර පුණ්ඩරීකබොධිස්සාපි පාටලියා පමාණමෙව පමාණං අහොසි. තං දිවසමෙව සො පණ්ණාස රතනක්ඛන්ධො හුත්වා අබ්භුග්ගතො සාඛාපිස්ස පණ්ණාසරතනමත්තාව, සො දිබ්බගන්ධෙහි පුප්ඵෙහි සඤ්ඡන්නො අහොසි. න කෙවලං පුප්ඵෙහෙව ඵලෙහිපි සහිතො අහොසි. තස්ස එකපස්සතො තරුණානි ඵලානි එකතො මජ්ඣිමානි එකතො නාතිපක්කානි එකතො පක්කානි දිබ්බොජානි විය සුරසානි වණ්ණගන්ධරසසම්පන්නානි තතො තතො ඔලම්බන්ති. යථා සො එවං දසසහස්සචක්කවාළෙසු පුප්ඵූපගා රුක්ඛා පුප්ඵෙහි ඵලූපගා ඵලෙහි පටිමණ්ඩිතා අහෙසුං. සො තත්ථ චතුවීසති

හත්ථං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨාය නිසීදි. එවං නිසීදිත්වා ඡත්තිංසයොජනවිත්ථතං සමාරං මාරබලං විධමිත්වා සම්බොධිං පාපුණිත්වා අනෙකජාතිසංසාරන්ති උදානං උදානෙත්වා බොධිසමීපෙයෙව සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මායාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතානං සත්තතියා භික්ඛුසතසහස්සානං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා සුරපථෙන ගන්ත්වා විවිධාවරණවතියා අරුණවතියා රාජධානියා සමීපෙ මිගාචිරුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා තෙහි මුනිගණෙහි පරිවුතො තෙසං මජ්ඣෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා කොටිසතසහස්සානං පඨමො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

විපස්සිස්ස අපරෙන සම්බුද්ධො දිපදුත්තමො,
සිඛිව්හයො ආසි ජිනො අසමො අප්පටිපුග්ගලො.

මාරසෙනං පභින්දිත්වා පත්වා සම්බොධිමුත්තමං,
ධම්මචක්කං පවත්තෙසි අනුකම්පාය පාණිනං.

ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙ සිඛිම්හි ජිනපුඞ්ගවෙ,
කොටිසතසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

පුනාපි අරුණවතියා රාජධානියා සමීපෙයෙව අභිභූරාජපුත්තස්ස ච සම්භවරාජපුත්තස්ස චාති වින්නං සපරිවාරානං ධම්මං දෙසෙත්වා නවුතිකොටිසහස්සානි ධම්මාමතං පායෙසි. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

අපරම්පි ධම්මං දෙසෙන්තෙ ගණසෙට්ඨෙ නරුත්තමෙ,
නවුතිකොටිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු.

යදා පන සුරියවතීනගරවාරෙ චම්පකරුක්ඛමූලෙ තිත්ථියමද්දමානභඤ්ජනත්ථං සබ්බජනබන්ධනමොක්ඛත්ථඤ්ච යමකපාටිහාරියං කරොන්තො භගවති ධම්මං දෙසෙන්තෙ අසීතිකොටිසහස්සානං තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

යමකපාටිහීරඤ්ච දස්සයන්තෙ සදෙවකෙ,
අසීතිකොටිසහස්සානං තතියාභිසමයො අහු.

අභිභූනා ච සම්භවෙන ච රාජපුත්තෙන සද්ධිං පබ්බජිතානං අරහන්තානං සතසහස්සානං මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. අරුණවතී නගරෙ ඤාතිසමාගමෙ පබ්බජිතානං අසීතියා භික්ඛුසහස්සානං මජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. ධනඤ්ජයනගරෙ ධනපාලකගහපතිවිනයනසමයෙ පබ්බජිතානං සත්තතියා භික්ඛුසහස්සානං මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං සිඛිස්සාපි මහෙසිනො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

භික්ඛුසතසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො,
අසීතිභික්ඛුසහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො.

සත්තතිභික්ඛුසහස්සානං තතියො ආසි සමාගමො,
අනුපලිත්තො පදුමං ව තොයම්හි සම්පවඩ්ඪිතන්ති.

තත්ථ **අනුපලිත්තොති** තොයෙ ජාතං තොයෙ වඩ්ඪිතං පදුමං විය තොයෙන සොපි භික්ඛුසන්නිපාතො ලොකෙ ජාතොපි ලොකධම්මෙහි අනුපලිත්තො අහොසීති අත්ථො. තදා කිර බොධිසත්තො කත්ථචි අසංසඛෙ පරිභුත්තනගරෙ අරින්දමො නාම රාජා හුත්වා සිඛිම්හි සත්ථරි පරිභුත්තනගරමනුප්පත්තෙ සපරිවාරො රාජභවනතො පච්චුග්ගන්ත්වා පසාදවඩ්ඪිතහදයනයනසොතො දසබලචරණකමලයුගලෙ සපරිවාරො සිරසා අභිවන්දිත්වා දසබලං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං ඉස්සරියකුලවිභවසද්ධානුරූපං මහාදානං දත්වා දුස්සභණ්ඩාගාරානි විවරාපෙත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහග්ඝානි වත්ථානි අදාසි. අත්තනො ච බලරූපලක්ඛණජවසම්පන්නහෙමජාලමාලාසමලඞ්කතං නවකනකරුචිරදන්තකොසචාමරයුගවිරාජිතවිපුලමුදුකණ්ණං චන්දරජිවිරාජිතවදනසොභං එරාවණවාරණමිව අරිවාරණං වරවාරණං දත්වා වාරණප්පමාණමෙව කත්වා කප්පියභණ්ඩඤ්ච අදාසි. සොපි තං සත්ථා ඉතො එකතිංසකප්පෙ බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන අරින්දමො නාම ඛත්තියො,
සම්බුද්ධපමුඛං සඞ්ඝං අන්නපානෙන තප්පයිං.

බහුං දුස්සවරං දත්වා දුස්සකොටිං අනප්පකං,
අලඞ්කතං හත්ථියානං සම්බුද්ධස්ස අදාසහං.

හත්ථියානං නිම්මිනිත්වා කප්පියං උපනාමයිං,
පූරයිං මානසං මය්හං නිච්චං දළ්හමුපට්ඨිතං.

සොපි මං බුද්ධො ව්‍යාකාසි සිඛී ලොකග්ගනායකො,
එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

අහූ කපිලව්හයෙ–පෙ–

තස්සාහං වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියාති.

තස්ස පන භගවතො නගරං අරුණවතී නාම අහොසි, අරුණවා නාම රාජා පිතා, පභාවතී නාම මාතා, අභිභූ ච සම්භවො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, ඛෙමඞ්කරො නාම උපට්ඨාකො, මඛිලා ච පදුමා ච ද්වෙ අග්ග

සාවිකා, පුණ්ඩරීකරුක්ඛො බොධි, සරීරඤ්චස්ස සත්තතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, සරීරප්පභා නිච්චකාලං යොජනත්තයං ඵරිත්වා අට්ඨාසි, සත්තතිවස්සසහස්සානි ආයු, සබ්බකාමා නාමස්ස අග්ගමහෙසී, අතුලො නාමස්ස පුත්තො.

තෙන වුත්තං:-

නගරං අරුණවතී නාම අරුණවා නාම ඛත්තියො,
පභාවතී නාම ජනිකා සිඛිස්ස ච මහෙසිනො.

අභිභූ සම්භවො නාම අහෙසුං අග්ගසාවකා,
ඛෙමඞ්කරො නාමුපට්ඨාකො සිඛිස්ස ච මහෙසිනො.

මඛිලා ච පදුමා චෙව අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො පුණ්ඩරීකොති වුච්චති.

සිරිවඩ්ඪො ච නන්දො ච අහෙසුං අග්ගුපට්ඨකා,
චිත්තා චෙව සුගුත්තා ච අහෙසුං අග්ගුපට්ඨිකා.

උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො සත්තතිහත්ථමුග්ගතො,
කඤ්චනග්ඝියසඞ්කාසො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණො.

තස්ස ව්‍යාමප්පභා කායා රත්තින්දිවමතන්දිතා,
දිසොදිසං නිච්ඡරන්ති තීණි යොජනසො පභා.

සත්තතිවස්සසහස්සානි ආයු තස්ස මහෙසිනො,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

ධම්මමෙඝං පවස්සෙත්වා තෙමයිත්වා සදෙවකං,
ඛෙමන්තං පාපයිත්වාන නිබ්බුතො සො සසාවකො.

අනුව්‍යඤ්ජනසම්පන්නං ද්වත්තිංසවරලක්ඛණං,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

තත්ථ **නිම්මිනිත්වා**ති තස්ස හත්ථිනො පමාණෙන තුලයිත්වා; **කප්පිය**න්ති භික්ඛූනං යං භණ්ඩං කප්පති ගහෙතුං තං කප්පියං භණ්ඩං නාම; **පූරයිං මානසං මය්හ**න්ති මම චිත්තං දානපීතියා පූරයිං මය්හං හාසුප්පාදනසමත්ථඤ්ච අකාසින්ති අත්ථො; **නිච්චං දළ්හමුපට්ඨිත**න්ති නිච්චකාලං දානං දස්සාමීති දානවසෙන දළ්හං උපට්ඨිතං චිත්තන්ති අත්ථො; **පුණ්ඩරීකරුක්ඛො**ති සෙතම්බරුක්ඛො; **තීණි යොජනසො පභා**ති තීණි යොජනානි පභා නිච්ඡරන්තීති අත්ථො; **ධම්මමෙඝ**න්ති ධම්මවස්සං, ධම්මවස්සනකො බුද්ධමෙඝො; **තෙමයිත්වා**ති ධම්මකථාසලිලෙන තෙමෙත්වා සිඤ්චිත්වාති අත්ථො; **සදෙවක**න්ති සදෙවකෙ සත්තෙ; **ඛෙමන්ත**න්ති ඛෙමං තං නිබ්බාණං; **අනුව්‍යඤ්ජනසම්පන්න**න්ති තම්බනඛතුඞ්ගනඛසිනිද්ධනඛවට්ටඞ්ගුලිතාදීහි අසීතියා අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි සම්පන්නං ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණපතිමණ්ඩිතං භගවතො සරීරන්ති අත්ථො. සිඛී පන සම්මාසම්බුද්ධො සීලවතීනගරෙ අස්සාරාමෙ පරිනිබ්බායි.

සිඛීව ලොකෙ තපසා ජලිත්වා
සිඛීව මෙඝාගමනෙ නදිත්වා
සිඛී මහෙසීභවප්පහීනො
සිඛීව සන්තිං සුගතො ගතො සො

තස්ස කිර භගවතො ධාතුයො එකඝනා හුත්වා අට්ඨංසු. න විප්පකිරිංසු. සකලජම්බුදීපවාසිනො පන මනුස්සා තියොජනුබ්බෙධං සත්තරතනමය හිමගිරි සදිස සොභං ථූපමකංසු. සෙසමෙත්ථ ගාථාසු පාකටමෙවාති.

සිඛීබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො වීසතිමො බුද්ධවංසො.

සිඛිස්ස පන බුද්ධස්ස අපරභාගෙ අන්තරහිතෙ තස්ස සාසනෙ සත්තතිවස්සසහස්සායුකා මනුස්සා අනුක්කමෙන පරිහායිත්වා දසවස්සායුකා අහෙසුං. පුන වඩ්ඪිත්වා අපරිමිතායුකා හුත්වා අනුක්කමෙන පරිහායිත්වා සට්ඨිවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං. තදා විජිතමනොභූ සබ්බලොකාභිභූ සයම්භූ **වෙස්සභූ** නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සො පන පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා අනුපමනගරෙ සුප්පතීතස්ස සුප්පතීතස්ස නාමරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සීලවතියා යසවතියා නාම කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්නං මාසානං අච්චයෙන අනුපමුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. ජායමානොව ජනං තොසෙත්වා වසභනාදං නදි. තස්මා වසභනාදහෙතුත්තා තස්ස නාමගහණදිවසෙ වෙස්සභූති නාමමකංසු. සො ඡබ්බස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. රුචි සුරුචි රතිවඩ්ඪන නාමකා තයො පාසාදා තස්ස අහෙසුං. සුචිත්තාදෙවිපමුඛානි තිංසඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සුචිත්තාය නාම දෙවියා සුප්පබුද්ධෙ නාම කුමාරෙ උප්පන්නෙ සුවණ්ණසිවිකාය උය්‍යානදස්සනත්ථාය ගන්ත්වා දෙවදත්තානි කාසායානි ගහෙත්වා පබ්බජි. තං සත්තතිංසසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. අථ සො තෙහි පරිවුතො ඡමාසෙ පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය සුචිත්තනිගමෙ සඤ්ඤිස්සමානසරීරාය සිරිවඩ්ඪනාය නාම දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ නරින්දනාගරාජෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා සාලවනෙ බොධිං පදක්ඛිණතො උපාගමි. තස්සාපි සාලස්ස තදෙව පාටලියා පමාණමෙව පමාණං අහොසි. තථෙව පුප්ඵඵලසිරිවිභවො වෙදිතබ්බො. සො සාලමුපගන්ත්වා චත්තාළීසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා විගතනීවරණං සබ්බමත්තාවරණං අනාවරණඤාණං පටිලභිත්වා උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං තත්ථෙව වීතිනාමෙත්වා අත්තනො කණිට්ඨභාතිකස්ස සොණකුමාරස්ස උත්තර කුමාරස්ස ච උපනිස්සය සම්පත්තිං දිස්වා දෙවපථෙන ගන්ත්වා අනුපමනගරසමීපෙ අරුණුය්‍යානෙ

ඔතරිත්වා උය්‍යානපාලෙන කුමාරෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සපරිවාරානං මජ්ඣෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා අසීතිකොටිසහස්සානං පඨමො අභිසමයො අහොසි. පුන ජනපදචාරිකං චරන්තො භගවා තත්ථ තත්ථ ධම්මං දෙසෙන්තො සත්තතිකොටිසහස්සානං ධම්මාභිසමයමකාසි. සො දුතියො අභිසමයො [illegible]සි. අනුපමනගරෙ යෙව දිසිජාලං භින්දන්තො තිත්ථිය මානධජං [illegible]න්තො මානමදං විධංසෙන්තො ධම්මධජං සමුස්සයන්තො නවුතියොජනායතාය මනුස්සපරිසාය අපරිමිතාය ච දෙවපරිසාය යමක පාටිහාරියං කත්වා දෙවමානුසෙ පසාදෙත්වා සඞ්ඛකොටියො ධම්මාමතෙන සන්තප්පෙසි. සො තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

තස්සෙව මණ්ඩකප්පම්හි අසමො අප්පටිපුග්ගලො,
වෙස්සභූ නාම නාමෙන ලොකෙ උප්පජ්ජි නායකො.

ආදිත්තනත්ති ච රාගග්ගි තණ්හානං විජිතං තදා,
නාගොව බන්ධනං ඡෙත්වා පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙ වෙස්සභූලොකනායකෙ,
අසීතිකොටිසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

පක්කන්තෙ චාරිකං රට්ඨෙ ලොකජෙට්ඨෙ නරාසභෙ,
සත්තතිකොටිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු.

මහාදිසිං විනොදෙන්තො පාටිහීරං කරොති සො,
සමාගතා නරමරූ දසසහස්සී සදෙවකෙ.

මහාඅච්ඡරියං දිස්වා අබ්භුතං ලොමහංසනං,
දෙවා චෙව මනුස්සා ච බුජ්ඣරෙ සඞ්ඛකොටියො.

තත්ථ **ආදිත්ත**න්ති සකලමිදං ලොකත්තයං සම්පදිත්තං; **රාගග්ගී**ති රාගෙන, තණ්හානං විජිතං රට්ඨංව වසවත්තිට්ඨානන්ති එවං ඤත්වාති අත්ථො; **නාගොව බන්ධනං ඡෙත්වා**ති හත්ථී විය පූතිලතාබන්ධනං ඡින්දිත්වා සම්බොධිං පත්තො අධිගතො; **දසසහස්සී**ති දසසහස්සියං; **සදෙවකෙ**ති සදෙවකෙ ලොකෙ; **බුජ්ඣරෙ**ති බුජ්ඣිංසු.

සොණුත්තරානං පන චිනානං අග්ගසාවකානං සමාගමෙ පබ්බජිතානං අසීතියා අරහන්තසහස්සානං මජ්ඣෙ මාඝපුණ්ණමාය පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන වෙස්සභුනා සබ්බලොකාභිභුනා සහ පබ්බජිතා සත්තතිංසසහස්සසඞ්ඛාතා භික්ඛූ ගණතො ඔහීනසමයෙ පක්ඛන්තා, තෙ වෙස්සභුස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස ධම්මචක්කප්පවත්තිං සුත්වා සොරෙය්‍යං නාම නගරං ආගන්ත්වා භගවන්තං අද්දසංසු. තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙත්වා සබ්බෙ තෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතාය පරිසාය පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන නාරිවාහනනගරෙ

උපසන්තො නාම රාජපුත්තො රජ්ජං කාරෙසි. තස්සානුකම්පාය භගවා තත්ථ අගමාසි. සො පන භගවතො ආගමනං සුත්වා සපරිවාරො භගවතො පච්චුග්ගමනං කත්වා නිමන්තෙත්වා මහාදානං දත්වා තස්ස ධම්මං සුත්වා පසන්නහදයො පබ්බජි. තං සඞ්ඝසහස්සසඞ්ඛා පරිසා අනුපබ්බජිංසු. තෙ තෙන සද්ධිං අරහත්තං පාපුණිංසු. සො තෙහි පරිවුතො වෙස්සභූ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

සන්නිපාතා තයො ආසුං වෙස්සභුස්ස මහෙසිනො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

අසීතිභික්ඛුසහස්සානං පඨමො ආසි සමාගමො,
සත්තතිංසසහස්සානං දුතියො ආසි සමාගමො.

සට්ඨිභික්ඛුසහස්සානං තතියො ආසි සමාගමො,
ජරාදිභයාතීතානං ඔරසානං මහෙසිනොති.

තදා බොධිසත්තො සරභවතීනගරෙ පරමපියදස්සනො සුදස්සනො නාම රාජා හුත්වා වෙස්සභුම්හි ලොකනායකෙ සරභනගරමුපගතෙ තස්ස ධම්මං සුත්වා පසන්නහදයො දසනඛසමොධාන සමුජ්ජලං ජලජාමලාවිකලකුවලයමකුලසදිසමඤ්ජලිං සිරසි කත්වා බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස චීවරමහාදානං දත්වා තත්ථෙව භගවතො නිවාසත්ථාය ගන්ධකුටිං කත්වා තං පරික්ඛිපිත්වා විහාරසහස්සං කාරෙත්වා සබ්බස්සව විභවජාතං භගවතො සාසනෙ පරිච්චජිත්වා තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ආචාරගුණසම්පන්නො තෙරසධුතගුණෙ නිරතො බොධිසම්භාරපරියෙසනාය රතො බුද්ධසාසනාභිරතො විහාසි. සොපි තං භගවා ව්‍යාකාසි අනාගතෙ ඉතො එකතිංසකප්පෙ අයං ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතීති.

තෙන වුත්තං:-

තස්ස බුද්ධස්ස අසමස්ස චක්කං වත්තිතමුත්තමං,
සුත්වා පණීතං ධම්මං පබ්බජ්ජමභිරොචයිං.

අහං තෙන සමයෙන සුදස්සනො නාම ඛත්තියො,
නිමන්තෙත්වා මහාවීරං දානං දත්වා මහාරහං,
අන්නපානෙන වත්ථෙන සසඞ්ඝං ජිනමපූජයිං.

මහාදානං පවත්තෙත්වා රත්තින්දිවමතන්දිතො,
පබ්බජ්ජං ගුණසම්පන්නං පබ්බජිං ජිනසන්තිකෙ.

ආචාරගුණසම්පන්නො වත්තසීලසමාහිතො,
සබ්බඤ්ඤුතං ගවෙසන්තො රමාමි ජිනසාසනෙ.

සද්ධාපීතිමුපාගන්ත්වා පාදෙ වන්දාමි සත්ථරි,
පීති උප්පජ්ජතී මය්හං බොධියායෙව කාරණා.

අතිවත්ති මානසං ඤත්වා සම්බුද්ධො එතදබ්‍රවි,
එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

අහු කපිලව්හයෙ රම්මෙ-පෙ-

තස්සාහං වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපූරියාති.

තස්ස පන භගවතො අනුපමං නාම නගරං අහොසි, සුප්පතීතො නාමස්ස ඛත්තියො පිතා, යසවතී නාම මාතා, සොණො ච උත්තරො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, උපසන්තො නාමුපට්ඨාකො, දාමා ච සමාලා ච අග්ගසාවිකා, සාලරුක්ඛො බොධි, සරීරං සට්ඨිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි. සට්ඨිවස්සසහස්සානි ආයු, සුචිත්තා නාමස්ස භරියා, සුප්පබුද්ධො නාම පුත්තො, සුවණ්ණසිවිකාය නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:-

අනුපමං නාම නගරං සුප්පතීතො නාම ඛත්තියො,
මාතා යසවතී නාම වෙස්සභුස්ස මහෙසිනො.

සොණො ච උත්තරො චෙව අහෙසුං අග්ගසාවකා,
උපසන්තො නාමුපට්ඨාකො වෙස්සභුස්ස මහෙසිනො.

දාමා චෙව සමාලා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො සාලො ඉති පවුච්චති.

සොත්ථිකො චෙව රම්මො ච අහෙසුං අග්ගුපට්ඨකා,
කාලිගොතමී සිරිමා අහෙසුං අග්ගුපට්ඨිකා.

සට්ඨිරතනමුබ්බෙධො හෙමයූපසමූපමො,
කායා නිච්ඡරතී රංසී රත්තිංව පබ්බතෙ සිඛී.

සට්ඨිවස්සසහස්සානි ආයු තස්ස මහෙසිනො,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

ධම්මං විත්ථාරිකං කත්වා විභජිත්වා මහාජනං,
ධම්මනාවං ඨපෙත්වාන නිබ්බුතො සො සසාවකො.

දස්සනෙය්‍යං සබ්බජනං විහාරඤ්චිරියාපථං,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

තත්ථ **චක්කං වත්තිතන්ති** ධම්මචක්කං පවත්තිතං; **පණීතං ධම්මන්ති** උත්තරිමනුස්සධම්මං; **පබ්බජ්ජං ගුණසම්පන්නන්ති** ඤත්වා පබ්බජින්ති අත්ථො; **වත්තසීලසමාහිතොති** වත්තෙසු ච සීලෙසු ච සමාහිතො, තෙසං තෙසං පූරණෙ සමාහිතොති අත්ථො; **රමාමීති** අභිරමාමි; **සඞ්ඝපීතින්ති** සඞ්ඝෙ පීතිඤ්ච උපගන්ත්වා; **වන්දිම්හීති** අභිවන්දිං · අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං දට්ඨබ්බං; **සන්ථරීති** සන්ථාරං; **අතිවත්ති මානසන්ති** අනොසක්කියමානමානසං; **හෙමයූපසමූපමොති** සුවණ්ණ

ත්ථමහසද්දිසොති අත්ථො; **නිච්ඡරන්තී**ති ඉතො චීතො ච සන්ධාවති; **රංසී**ති සභාවරස්මි; **රත්තිං ච පබ්බතෙ සිඛී**ති රත්තියං පබ්බතමත්ථකෙ අග්ගි විය රංසි විජ්ජොතිතා තස්ස කායෙති අත්ථො; **විභජිත්වා**ති විභාගං කත්වා උග්ඝටිතාදිවසෙන සොතාපන්නාදිවසෙන වාති අත්ථො; **ධම්මනාව**න්ති අට්ඨමග්ගසඞ්ඛාතං ධම්මනාවං චතුරොඝනිත්ථරණත්ථාය ඨපෙත්වාති අත්ථො; **දස්සනෙය්‍ය**න්ති දස්සනෙය්‍යො; **සබ්බජන**න්ති සබ්බො ජනො, සසාවක සඞ්ඝො සම්මාසම්බුද්ධොති අත්ථො; **විහාර**න්ති විහාරො, සබ්බත්ථ පච්චත්තෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං. වෙස්සභූ කිර භගවා උසභවතීනගරෙ ඛෙමෙ මිගදායෙ පරිනිබ්බායි. ධාතුයො පනස්ස විප්පකිරිංසු.

උසභවතිපුරෙ පුරුත්තමෙ ජිනවසභො භගවා හි වෙස්සභූ,
උපවනවිහරෙ මනොරමෙ නිරුපධිසෙසමුපගතො කිර.

සෙසං සබ්බත්ථ ගාථාසු පාකටමෙවාති.

වෙස්සභූබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො එකවීසතිමො බුද්ධවංසො.

වෙස්සභූම්හි සයම්භූම්හි පරිනිබ්බුතෙ තස්මිං පන කප්පෙ ච අතික්කන්තෙ එකූනතිංසතිකප්පෙසු ජිනාදිච්චකරා නුප්පජ්ජිංසු. ඉමස්මිං භද්දකප්පෙ චත්තාරො බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු. කතමෙ චත්තාරො? කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපො අම්හාකං බුද්ධොති, මෙත්තෙය්‍යො පන භගවා උප්පජ්ජිස්සති. එවමයං කප්පො පඤ්චහි බුද්ධුප්පාදෙහි පතිමණ්ඩිතත්තා භද්දකප්පොති භගවතා වණ්ණිතො. තත්ථ **කකුසන්ධො** නාම භගවා පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා ඛෙමවතී නගරෙ ඛෙමඞ්කරස්ස* නාම රඤ්ඤො අත්ථධම්මානුසාසකස්ස අග්ගිදත්තස්ස නාම පුරොහිතස්ස අග්ගමහෙසියා විසාඛාය නාම බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. යදා පන රාජානො බ්‍රාහ්මණෙ සක්කරොන්ති ගරුකරොන්ති මානෙන්ති පූජෙන්ති තදා බොධිසත්තා බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තන්ති. යදා පන බ්‍රාහ්මණා ඛත්තියෙ සක්කරොන්ති ගරුකරොන්ති මානෙන්ති පූජෙන්ති තදා ඛත්තියකුලෙ උප්පජ්ජන්ති. තදා කිර බ්‍රාහ්මණා ඛත්තියෙහි සක්කරීයන්ති ගරුකරීයන්ති තස්මා සච්චසන්ධො කකුසන්ධො බොධිසත්තො මහාසත්තො විභවසිරිසමුදයෙනාකුලෙ අනාකුලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ දසසහස්සිලොකධාතුං උන්නාදෙන්තො කම්පයන්තො උදපාදි. හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරානි පාටිහාරියානි නිබ්බත්තිංසු. තතො දසන්නං මාසානං අච්චයෙන ඛෙමුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො සුවණ්ණලතාතො අග්ගිජාලො විය නික්ඛමි. සො චත්තාරි වස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. තස්ස කිර සුචි සුරුචි රතිවඩ්ඪන

---

*ඛෙමාකරස්ස.

නාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. රෙවතී බ්‍රාහමණී පමුඛානි තිංසඉතථි සහසසානි පචචුපඨිතානි අහෙසුං. සො චතතාරි නිමිතතානි දිසවා රෙවතීබ්‍රාහමණියා අනුතතරෙ උතතරෙ කුමාරෙ උපපනෙන පුතෙතන ආජඤඤරථෙන මහාභිනිකඛමණං නිකඛමිතවා පබබජි. තං චතතාළීස සහසසානි අනුපබබජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො අඪමාසෙ පධානචරියං චරිතවා විසාඛපුණණමාය සුචිරිඬනිගමෙ වජිරිඬබ්‍රාහමණසස ධීතාය දිනනං මධුපායාසං පරිභුඤජිතවා ඛදිරවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙතවා සායණහසමයෙ සුභදෙදන නාම යවපාලකෙන උපනීතා අඨ තිණමුඨියො ගහෙතවා සිරීසබොධිං පාටලියා වුතතපපමාණං දිබබගනධං උපවායමානං උපගනතවා චතුතතිංසහතථවිතථතං තිණසනථරං සනථරිතවා පලලඞකං ආභුජිතවා සමබොධිං පතවා උදානං උදානෙතවා සතතසතතාහං වීතිනාමෙතවා අතතනා සහ පබබජිතානං චතතාළීසාය භිකඛුසහසසානං සචචපටිවෙධසමතථතං දිසවා එකාහෙනෙව මකිලනගරසමීපෙ සමභූතං ඉසිපතනං මිගදායං පවිසිතවා තෙසං මජෙඣ ධමමචකකං පවතෙතසි. තදා චතතාළීසකොටිසහසසානං පඨමො ධමමාභිසමයො අහොසි. පුන කණණකුජජනගරවාරෙ මහාසාලරුකඛමූලෙ යමකපාටිහාරියං කතවා තිංසකොටිසහසසානං ධමමචකඛුං උපපාදෙසි. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි. යදා පන ඛෙමවතීනගරසස අවිදූරෙ අඤඤතරසමිං දෙවායතනෙ අභිමතනරදෙවො නරදෙවො නාම යකෙඛා දිසසමානසරීරො හුතවා කනතාර මජෙඣ එකසස කමලකුවලයසමලඞකතසලිලසීතලසස පරමමධුරසිසිර වාරිනො සබබජනදුරභිසරසස සරසස සමීපෙ ඨතවා කමල කුවලය කලල හාරාදීහි සතෙත උපලාපෙතවා මනුසෙස ඛාදති. තසමිං මගෙග පරිවජජනෙන ජනසමපාතරහිතෙ මහා අටවිං පවිසිතවා තතථ සමපතෙත සතෙත ඛාදති. සො ලොකවිසසුතො කනතාරමගෙගා අහොසි. උභතො කනතාරවාරෙ ඛීර මහාජනො සනනිපතිතවා කනතාරනිතථරණතථාය අඨාසි. අථ විගතභවබනෙධා කකුසනෙධා එකදිවසං පචචූසසමයෙ මහාකරුණාසමාපතතිතො වුඨාය ලොකං ඔලොකෙනෙතා ඤාණජාලසස අනෙතාගතං තං මහෙසකකං නරදෙවයකඛං තඤච ජනසමූහමදදස, දිසවා පන ගගනතලෙන ගනතවා තසස ජනකායසස පසසනතසෙසව භගවා අනෙකවිහිතං පාටිහාරියං කරොනෙතා තසස නරදෙවයකඛසස භවනෙ ඔතරිතවා තසස මඞගලපලලඞෙක නිසීදි. අථ සො මනුසසභකෙඛා යකෙඛා ඡබබණණරංසියො විසසජෙජනතං ඉනදධනුපරිවුතදිවසකරං විය මුනිදිවසකරං පවනපථෙන උපගචඡනතං දිසවා දසබලො මමානුකමපාය ඉධාගචඡතීති පසනනහදයො අතතනො පරිවාරයකෙඛහි සඞිං අනෙක මිගගණවනතං හිමවනතං ගනතවා නානාවණණගනධානි ජලජ ථලජානි කුසුමානි පරමමනොරමානි සුගනධගනෙධ සමාහරිතවා අතතනො පලලඞෙක නිසිනනං විගතරනධං කකුසනධං ලොකනායකං මාලාගනධවිලෙපනාදීහි පූජෙතවා ථුතිසඞගීතානි පවතෙතනෙතා සිරසි අඤජලිං කතවා නමසසමානො අඨාසි. තතො මනුසසා තං පාටිහාරියං දිසවා පසනනහදයා සමාගමම භගවනතං පරිවාරෙතවා නමසසමානා

අණ්ඩසු. අථ අප්පටිසන්ධො කකුසන්ධො භගවා අභිපූජිතනරදෙවයක්ඛං නරදෙවයක්ඛං කම්මඵලසම්බන්ධදස්සනෙන සමුත්තෙජෙත්වා නිරයකථාය සන්තාසෙත්වා චතුසච්චකථං කථෙසි. තදා අපරිමිතානං සත්තානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං තතියො අභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

වෙස්සභුස්ස අපරෙන සම්බුද්ධො දිපදුත්තමො,
කකුසන්ධො නාම නාමෙන අප්පමෙය්‍යො දුරාසදො.

උග්ඝාටෙත්වා සබ්බභවං චරියාය පාරමිං ගතො,
සීහොව පඤ්ජරං භෙත්වා පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙ කකුසන්ධෙ ලොකනායකෙ,
චත්තාළීසකොටිසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

අන්තලික්ඛම්හි ආකාසෙ යමකං කත්වා විකුබ්බනං,
තිංසකොටිසහස්සානං බොධෙසි දෙවමානුසෙ.

නරදෙවස්ස යක්ඛස්ස චතුසච්චප්පකාසනෙ,
ධම්මාභිසමයො තස්ස ගණනාතො අසඞ්ඛියොති.

තත්ථ **උග්ඝාටෙත්වාති** සමූහනිත්වා; **සබ්බභවන්ති** සබ්බං නවවිධං භවං භවූපපත්තිනිමිත්තං කම්මන්ති අත්ථො; **චරියාය පාරමිං ගතොති** සබ්බපාරමීනං පූරණවසෙන පාරමිං ගතො; **සීහොව පඤ්ජරං භෙත්වාති** සීහො විය පඤ්ජරං මුනිකුඤ්ජරො භවපඤ්ජරං විද්ධංසෙත්වාති අත්ථො. කකුසන්ධස්ස විද්ධස්තභවබන්ධනස්ස එකොව සාවකසන්නිපාතො අහොසි. කණ්ණකුජ්ජනගරෙ ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අත්තනා සහ පබ්බජිතෙහි චත්තාළීසාය අරහන්තසහස්සෙහි පරිවුතො මාඝපුණ්ණමාය භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි.

තෙන වුත්තං:-

කකුසන්ධස්ස භගවතො එකො ආසි සමාගමො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

චත්තාළීසසහස්සානං තදා ආසි සමාගමො,
දන්තභූමිමනුප්පත්තානං ආසවාරිගණක්ඛයාති.

තදා බොධිසත්තො ඛෙමො නාම රාජා හුත්වා බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස සහපත්තචීවරං මහාදානං දත්වා අඤ්ජනාදීනි සබ්බභෙසජ්ජානි අදාසි අඤ්ඤඤ්ච සමණපරික්ඛාරං දත්වා තස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නහදයො හුත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජි. සො පන සත්ථා අනාගතෙ ඉමස්මිං යෙව කප්පෙ බුද්ධො භවිස්සතීති ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:-

අහං තෙන සමයෙන ඛෙමො නාම ඛත්තියො,
තථාගතෙ ජිනපුත්තෙ ච දානං දත්වා අනප්පකං,

පත්තඤ්ච චීවරං දත්වා අඤ්ජනං මධුලට්ඨිකං,
ඉමෙතං පත්ථිතං සබ්බං පටියාදෙමි වරං වරං.

සොපි මං මුනි ව්‍යාකාසි කකුසන්ධො ලොකනායකො,
ඉමම්හි භද්දකප්පම්හි අයං බුද්ධො භවිස්සති.
අහු කපිලවත්ථයෙ රම්මෙ-පෙ-

නගරං ඛෙමවතී නාම ඛෙමො නාමාසහං තදා,
සබ්බඤ්ඤුතං ගවෙසන්තො පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙති.

තත්ථ **අඤ්ජනං** පාකටමෙව; **මධුලට්ඨික**න්ති යට්ඨිමධුකං; **ඉමෙත**න්ති ඉමං එතං; **පත්ථිත**න්ති ඉච්ඡිතං; **පටියාදෙමී**ති දජ්ජාමි, අදාසින්ති අත්ථො; **වරං වර**න්ති සෙට්ඨං සෙට්ඨන්ති අත්ථො; "යදා තං පත්ථිත"න්තිපි පාඨො; තස්ස යං ඉච්ඡිතං තං සබ්බං අදාසින්ති අත්ථො; අයං සුන්දරතරො. තස්ස පන අදන්ධස්ස කකුසන්ධස්ස භගවතො ඛෙමං නාම නගරං අහොසි, අග්ගිදත්තො නාම බ්‍රාහ්මණො පිතා, විසාඛා නාම බ්‍රාහ්මණී මාතා, විධුරො ච සඤ්ජීවො ච අග්ගසාවකා, බුද්ධිජො නාමුපට්ඨාකො, සාමා ච චම්පා ච අග්ගසාවිකා, මහාසිරීසරුක්ඛො බොධි, සරීරං චත්තාළීස හත්ථුබ්බෙධං අහොසි, සමන්තා දසයොජනං සරීරප්පභා නිච්ඡරති, චත්තාළීසසහස්සානි ආයු, භරියා පනස්ස රොචනී නාම බ්‍රාහ්මණී, උත්තරො නාම පුත්තො, ආජඤ්ඤරථෙන නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:-

බ්‍රාහ්මණො අග්ගිදත්තො ච ආසි බුද්ධස්ස සො පිතා,
විසාඛා නාම ජනිකා කකුසන්ධස්ස මහෙසිනො.

වසති තත්ථ ඛෙමපුරෙ සම්බුද්ධස්ස මහාකුලං,
නරානං පවරං සෙට්ඨං ජාතිමන්තං මහායසං.

විධුරො සඤ්ජීවනාමො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
බුද්ධිජො නාමුපට්ඨාකො කකුසන්ධස්ස සත්ථුනො.

සාමා ච චම්පා නාමා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො සිරීසොති පවුච්චති.

චත්තාළීසරතනං අච්චුග්ගතො මහාමුනී,
කනකප්පභා නිච්ඡරති සමන්තා දසයොජනං.

චත්තාළීසවස්සසහස්සානි ආයු තස්ස මහෙසිනො,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

ධම්මාපණං පසාරිත්වා නරනාරීනං සදෙවකෙ,
නදිත්වා සීහනාදඤ්ච නිබ්බුතො සො සසාවකො.

අට්ඨඞ්ගවචනසම්පන්නො අච්ඡිද්දානි නිරන්තරං,
සබ්බං සමත්තරහිතං තනුරිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

තත්ථ වසති තත්ථ ඛෙමපුරෙති අයං ගාථා කකුසන්ධස්ස ජාතනගරසන්දස්සනත්ථං වුත්තාති වෙදිතබ්බා; **මහාකුලන්ති** උදිතොදිතං භගවතො පිතුකුලං; **නරානං පවරං සෙට්ඨන්ති** ජාතිවසෙන සබ්බමනුස්සානං පවරං සෙට්ඨන්ති අත්ථො; **ජාතිමන්තන්ති** අභිජාතිමන්තං උත්තමාභිජාතං; **මහායසන්ති** මහාපරිවාරං; කිං තං බුද්ධස්ස මහාකුලං තත්ථ ඛෙමපුරෙ වසතීති පදෙන සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො; **සමන්තා දසයොජනානීති** සමන්තතො දසයොජනානි; නිච්චකාලං සරීරතො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණවණ්ණපභා නිච්ඡරතීති අත්ථො; **ධම්මාපණන්ති** ධම්මසඞ්ඛාතමහාපණං; **පසාරෙසි** ති භණ්ඩවිකිණ්ණත්ථං නානාභණ්ඩසමිද්ධාපණං විය ධම්මාපණං පසාරෙත්වාති අත්ථො; **නරනාරීනන්ති** වෙනෙය්‍යනරනාරීනං ඣාන සමාපත්ති මග්ග ඵල රතනවිසෙසාධිගමත්ථාය; **සීහනාදං වාති** සීහනාදං විය; අභයනාදං නදිත්වා; **අට්ඨඞ්ගවචනසම්පන්නාති** අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතසරො සත්ථා; **අච්ඡිද්දානීති** ඡිද්දාදිභාවරහිතානි සීලානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානීති, අථවා අච්ඡිද්දානි අවිවරානි සාවකයුගලාදීනි; **නිරන්තරන්ති** සතතං සබ්බකාලං; **සබ්බං සමන්තරහිතන්ති** සත්ථා ච සාවකයුගලාදීනි ච තං සබ්බං මුනිභාවමුපගන්ත්වා අදස්සනභාවමුපගතොති අත්ථො.

අපෙතබන්ධො කකුසන්ධබුද්ධො අදන්ධපඤ්ඤො ගතසබ්බරන්ධො,
තිලොකසන්ධො කිර සච්චසන්ධො ඛෙමෙ වනෙ වාසමකප්පයිත්ථ.

සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

කකුසන්ධබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො බාවීසතිමො බුද්ධවංසො.

කකුසන්ධස්ස පන භගවතො අපරභාගෙ තස්ස සාසනෙ ච අන්තරහිතෙ සත්තෙසු තිංසවස්සසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු පරහිතපොනාගමනො **කොණාගමනො** නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. එත්ථ පන ආයු අනුපුබ්බෙන පරිහීනසදිසං කතං න එවං පරිහීනං වඩ්ඪිත්වා පරිහීනන්ති වෙදිතබ්බං කථං? ඉමස්මිං යෙව කප්පෙ කකුසන්ධො නාම භගවා චත්තාලීසවස්සසහස්සකාලෙ නිබ්බුතො තං පන ආයු පරිහායමානං දසවස්සකාලං පත්වා පුන අසඞ්ඛෙය්‍යං හුත්වා තතො පරිහායමානං තිංසවස්සසහස්සායුකකාලෙ ඨිතං තදා කොණාගමනො භගවා උප්පන්නොති වෙදිතබ්බො. සො පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා සොභවති නගරෙ යඤ්ඤදත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස භරියාය රූපාදීහි ගුණෙහි අනුත්තරාය උත්තරාය නාම බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානං අච්චයෙන සුභගවතී උය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි ජායමානෙ පන තස්මිං සකලජම්බුදීපෙ දෙවො කනකවස්සං වස්සි. තෙනස්ස කනකාගමනකාරණත්තා කනකාගමනොති නාමමකංසු

තං පනස්ස නාමං අනුක්කමෙන පරිනමමානං කොනාගමනොති නාමං ජාතං. සො පන තීණි වස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසි. තුසිත සන්තුසිත සන්තුට්ඨ නාමකා පනස්ස තයො පාසාදා අහෙසුං. රුචිගත්තා බ්‍රාහ්මණී පමුඛානි සොළසඉත්ථිසහස්සානි අහෙසුං සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා රුචිගත්තාය බ්‍රාහ්මණියා සත්ථවාහෙ නාම පුත්තෙන උප්පන්නෙ හත්ථික්ඛන්ධවරගතො හත්ථියානෙන මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා, පබ්බජි. තං තිංසපුරිසසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො ඡ මාසෙ පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය අග්ගිසොන බ්‍රාහ්මණස්ස ධීතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා ඛදිරවනෙ දිවාවිහාරං කත්වා සායණ්හසමයෙ තින්දුකෙන නාම යවපාලකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා උදුම්බරබොධිං පුණ්ඩරීකෙ වුත්තප්පමාණං ඵලවිභූතිසම්පන්නං දක්ඛිණතො උපගන්ත්වා වීසතිහත්ථතිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා මාරබලං විධමිත්වා දසබලඤාණානි පටිලභිත්වා උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතානං තිංසභික්ඛුසහස්සානං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා පවනපථෙන ගන්ත්වා සුදස්සනනගරසමීපෙ ඉසිපතනෙ ඔතරිත්වා තෙසං මජ්ඣගතො ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා තිංසකොටිසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහොසි. පුන සුන්දරනගරද්වාරෙ මහාසාලමූලෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා වීසතියා කොටිසහස්සානං ධම්මාමතං පායෙසි. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි. අත්තනො මාතරං උත්තරං පමුඛං කත්වා දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතානං සමාගතානං අභිධම්මපිටකං දෙසෙන්තෙ භගවති දසන්නං කොටිසහස්සානං තතියාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං;-

කකුසන්ධස්ස අපරෙන සම්බුද්ධො දිපදුත්තමො,
කොනාගමනො නාම ජිනො ලොකජෙට්ඨො නරාසභො.

දසධම්මෙ පූරයිත්වා කන්තාරං සමතික්කමි,
පවාහිය මලං සබ්බං පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙ කොනාගමනනායකෙ,
තිංසකොටිසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

පාටිහීරං කරොන්තෙ ච පරවාදප්පමද්දනෙ,
වීසතිකොටිසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහු.

තතො විකුබ්බනං කත්වා ජිනො දෙවපුරං ගතො,
වසති තත්ථ සම්බුද්ධො සිලායං පණ්ඩුකම්බලෙ.

පකරණෙ සත්ත දෙසෙන්තො වස්සං වසති සො මුනි,
දසකොටිසහස්සානං තතියාභි සමයො අහූති.

තත්ථ **දස ධම්මෙ පූරයිත්වාති** දසපාරමිධම්මෙ පූරයිත්වා; **කන්තාරං සමතික්කමීති**, ජාතිකන්තාරං සමතික්කමි; **පවාහියාති** පවාහෙත්වා; **මලං සබ්බන්ති** රාගාදිමලත්තයං **පාටිහීරං කරොන්තෙ ච පරවාදප්පමද්දනෙති**

භගවති පාටිහාරියං කරොන්තෙති අත්ථො; **විකුබ්බණන්ති** විකුබ්බණිද්ධිං; සුන්දරනගරද්වාරෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා දෙවපුරං ගතො තත්ථ පණ්ඩුකම්බලසිලායං වසි කථං වසීති? **පකරණෙ සත්ත දෙසෙන්තො** ති තත්ථ දෙවානං සත්තප්පකරණ සඞ්ඛාතං අභිධම්මපිටකං දෙසෙන්තො වසි. එවං තත්ථ අභිධම්මං දෙසෙන්තෙ භගවති දසකොටිසහස්සානං අභිසමයො අහොසීති අත්ථො; පරිසුද්ධපාරමීපූරණාගමනස්ස කොනාගමනස්සාපි එකොව සාවකසන්නිපාතො අහොසි. සුරින්දවතීනගරෙ සුරින්දවතුය්‍යානෙ විහරන්තො භීයසස්ස රාජපුත්තස්ස උත්තරස්ස ච රාජපුත්තස්ස චිතාහම්පි තිංසසහස්සපරිවාරානං ධම්මං දෙසෙත්වා සබ්බෙ තෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා තෙසං මජ්ඣ ගතො මාඝපුණ්ණමායං පාතිමොක්ඛං උද්දිසි.

තෙන වුත්තං:-

> තස්සාපි දෙවදෙවස්ස එකො ආසි සමාගමො,
> ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.
>
> තිංසභික්ඛුසහස්සානං තදා ආසි සමාගමො,
> ඔඝානමතික්කන්තානං භිජ්ජිතානඤ්ච මච්චුයා ති.

තත්ථ **ඔඝාන**න්ති, කාමොඝාදීනං චතුන්නං ඔඝානමෙතං අධිවචනං, යස්ස පන තෙ සංවිජ්ජන්ති තං යස්මිං ඔහනන්ති ඔසීදාපෙන්තී ති ඔඝා, තෙසං ඔඝානං; උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං දට්ඨබ්බං, චතුබ්බිධෙ ඔඝෙ අතික්කන්තානන්ති අත්ථො; **භිජ්ජිතාන**න්ති, එත්ථා පි එසෙව නයො **මච්චුයා**ති මච්චුනො.

තදා අම්හාකං බොධිසත්තො මිථිලනගරෙ පබ්බතො නාම රාජා අහොසි. තදා සරණගතසබ්බපාණාගමනං කොනාගමනං මිථිලනගර මනුප්පත්තං සුත්වා සපරිවාරො රාජා පච්චුග්ගන්ත්වා දසබලං නිමන්තෙත්වා මහාදානං දත්වා තත්ථ භගවන්තං වස්සාවාසත්ථාය යාචිත්වා තෙමාසං සසාවකසඞ්ඝං සක්කාරං උපට්ඨිත්වා පත්තුණ්ණචීනපට්ට කම්බල කොසෙය්‍ය දුකූල කප්පාසිකාදීනි මහග්ඝානි සුඛුම වත්ථානි සුවණ්ණපාදුකායො ච අඤ්ඤඤ්ච බහු පරික්ඛාරමදාසි. සොපි නං භගවා ව්‍යාකාසි ඉමස්මිං යෙව භද්දකප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සතී ති අථ සො මහාපුරිසො තස්ස භගවතො ව්‍යාකරණං සුත්වා මහාරජ්ජං පරිච්චජිත්වා තස්සෙව භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජි.

තෙන වුත්තං:-

> අහං තෙන සමයෙන පබ්බතො නාම ඛත්තියො,
> මිත්තාමච්චෙහි සම්පන්නො බලවාහනමනප්පකං.
>
> සම්බුද්ධදස්සනං ගන්ත්වා සුත්වා ධම්මමනුත්තරං
> නිමන්තෙත්වා සජිනං සඞ්ඝං දානං දත්වා යදිච්ඡකං.

පත්තුණ්ණං චීනපට්ටඤ්ච කොසෙය්‍යං කම්බලම්පි ච,
සොවණ්ණපාදුකඤ්චෙව අදාසිං සත්ථුසාවකෙ.

සොපි මං මුනි ව්‍යාකාසි සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසීදිය,
ඉමම්හි භද්දකෙ කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

අහු කපිලවහයෙ රම්මෙ–පෙ–

තස්සාහං වචනං සුත්වා භීයො චිත්තං පසාදයිං,
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමි පූරියා.

සබ්බඤ්ඤුතං ගවෙසන්තො දුතං දත්වා නරුත්තමෙ.
ඔහායාහං මහාරජ්ජං පබ්බජිං ජිනසන්තිකෙ ති,

තත්ථ **බලවාහනමනප්පක**න්ති බහුකං අනන්තං මහන්තං බලං අස්සහත්ථි ආදිකං වාහනඤ්චාති අත්ථො; **සම්බුද්ධදස්සන**න්ති, සම්බුද්ධදස්සනත්ථාය; **යදිච්ඡක**න්ති, යාවදිච්ඡකං; බුද්ධපමුඛං සඞ්ඝං චතුබ්බිධෙන ආහාරෙන අලමලන්ති පවාරාපෙත්වා භත්තෙන පිදහාපෙත්වාති අත්ථො; **සත්ථුසාවකෙ**ති සත්ථුනො චෙව සාවකානඤ්ච අදාසිං; **නරුත්තමෙ**ති නරුත්තමස්ස; **ඔහායා**ති ඔහායිත්වා; තස්ස පන කොනාගමනස්ස භගවතො සොභවතී නාම නගරං අහොසි, යඤ්ඤදත්තො නාම බ්‍රාහ්මණො පිතා, උත්තරා නාම බ්‍රාහ්මණී මාතා, භිය්‍යසො ච උත්තරො චාති ද්වෙ අග්ගසාවකා, සොත්ථිජො නාමුපට්ඨාකො, සමුද්දා ච උත්තරා ච අග්ගසාවිකා, උදුම්බරරුක්ඛො බොධි, සරීරං තිංසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, තිංසවස්සසහස්සානි ආයු, භරියා පනස්ස රුචිගත්තා නාම බ්‍රාහ්මණී, සත්ථවාහො නාම පුත්තො, හත්ථියානෙන නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:–

නගරං සොභවති නාම සොභො නාමාසි ඛත්තියො,
වසතී තත්ථ නගරෙ සම්බුද්ධස්ස මහාකුලං.

බ්‍රාහ්මණො යඤ්ඤදත්තො ච ආසි බුද්ධස්ස සො පිතා,
උත්තරා නාම ජනිකා කොනාගමනස්ස සත්ථුනො.

භිය්‍යසො උත්තරො නාම අහෙසුං අග්ගසාවකා,
සොත්ථිජො නාමුපට්ඨාකො කොනාගමනස්ස සත්ථුනො.

සමුද්දා ච උත්තරා චෙව අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
බොධි තස්ස භගවතො උදුම්බරොති පවුච්චති.

උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො තිංසහත්ථසමුග්ගතො,
උක්කාමුඛෙ යථා කම්බු එවං රංසීහි මණ්ඩිතො.

තිංසවස්සසහස්සානි ආයු විජ්ජති තාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

ධම්මචෙතිං සමුස්සෙත්වා ධම්මදුස්සවිභූසිතං,
ධම්මපුප්ඵගුලං කත්වා නිබ්බුතො සො සසාවකො.

මහාවිලාසො තස්ස ජනො සිරිධම්මප්පකාසනො,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති.

තත්ථ **උක්කාමුඛෙ**ති කම්මාරුද්ධනෙ; **යථා කම්බූ**ති සුවණ්ණනෙක්ඛං විය; **එවං රංසීහි මණ්ඩිතො**ති එවං රංසීහි පතිමණ්ඩිතො සමලඞ්කතො; **ධම්මචෙතිං සමුස්සෙත්වා**ති සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මමයං චෙතියං පතිට්ඨාපෙත්වා; **ධම්මදුස්සවිභූසිත**න්ති චතුසච්චධම්මපටාකවිභූසිතං; **ධම්මපුප්ඵගුළං කත්වා**ති ධම්මමය පුප්ඵමාලාගුළං කත්වා; මහාජනස්ස විපස්සනා චෙතියඞ්ගනෙ ඨිතස්ස නමස්සනත්ථාය ධම්මචෙතියං පතිට්ඨාපෙත්වා සසාවකසඞ්ඝො සත්ථා පරිනිබ්බායීති; **මහාවිලාසො**ති මහාඉද්ධිවිලාසප්පත්තො; **තස්සා**ති තස්ස භගවතො; **ජනො**ති සාවකජනො; **සිරිධම්මප්පකාසනො**ති ලොකුත්තරධම්මප්පකාසනො සො භගවා ච සබ්බං සමන්තරහිතන්ති අත්ථො.

පුබ්බෙන කොණාගමනො ගතාසවො විකාමපාණාගමනො මහෙසි,
වනෙ විවෙකෙ සිරිනාමධෙය්‍යෙ විසුද්ධවංසාගමනො වසිත්ථ.

සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

කොණාගමනබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

සමත්තො තෙවීසතිමො බුද්ධවංසො.

කොණාගමනස්ස අපරභාගෙ තස්ස සාසනෙ ච අන්තරහිතෙ තිංසවස්සසහස්සායුකා සත්තා අනුපුබ්බෙන පරිහායිත්වා දසවස්සායුකා හුත්වා පුන වඩ්ඪිත්වා අපරිමිතායුකා අහෙසුං. පුන පරිහායිත්වා වීසතිවස්සසහස්සායුකෙසු සත්තෙසු ජාතෙසු අනෙකමනුස්සපො **කස්සපො** නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සො පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා බාරාණසීනගරෙ බ්‍රහ්මදත්තස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස විපුලගුණවතියා ධනවතියා නාම බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානං අච්චයෙන ඉසිපතනෙ මිගදායෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි.

ගොත්තවසෙන පනස්ස කස්සපකුමාරොති නාමමකංසු. සො ද්වෙවස්සසහස්සානි අගාරමජ්ඣාවසි. හංසවා යසවා සිරිනන්දනොති තස්ස තයො පාසාදා අහෙසුං. සුනන්දා නාම බ්‍රාහ්මණී පමුඛානි අඩ්ඪචත්තාළීසඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සුනන්දාය බ්‍රාහ්මණියා විජිතසෙනෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්නෙ උප්පන්නසංවෙගො මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිස්සාමීති චින්තෙසි. අථස්ස පරිවිතක්කසමනන්තරමෙව පාසාදො කුලාලචක්කමිව භමිත්වා ගගනතලමබ්භුග්ගන්ත්වා පරමරුචිරකරනිකරො විය තාරාගණපරිවුතො අනෙකනරසත්තපරිවුතො ගගනතලමලඞ්කරොන්තො විය පුඤ්ඤානුභාවං පකාසෙන්තො විය ජනනයනානි ආකඩ්ඪෙන්තො විය ච රුක්ඛග්ගානි

පලොභයමානො විය ච ගන්ත්වා නිග්‍රොධබොධිං **පදක්ඛිණං** කත්වා භූමියං පතිට්ඨහි. අථ බොධිසත්තො මහාසත්තො පථවියං පතිට්ඨහිත්වා දෙවදත්තං අරහද්ධජමාදාය පබ්බජි. තස්ස නාටකිත්ථියො පාසාදා ඔතරිත්වා අඩ්ඪගාවුතං මග්ගං ගන්ත්වා සපරිවාරා සෙනානිවෙසං කත්වා නිසීදිංසු. තතො ඉත්ථිපරිවාරතො ඨපෙත්වා සහාගතා සබ්බෙ පබ්බජිංසු. මහාපුරිසො කිර සත්තාහං තෙහි පරිවුතො පධානචරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය සුනන්දබ්‍රාහ්මණියා දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බදිරවනෙ දිවාවිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායණ්හසමයෙ සොමෙන නාම යවපාලෙන උපනීතා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා නිග්‍රොධබොධිං උපගන්ත්වා **පඤ්චදස**හත්ථායත විත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා තත්ථ නිසීදිත්වා අභිසම්බොධිං පාපුණිත්වා උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතානං භික්ඛූනං කොටියා උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා ගගනතලෙන ගන්ත්වා බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ඔතරිත්වා තෙහි පරිවුතො තත්ථ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තදා වීසතියා කොටිසහස්සානං පඨමො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

තෙන වුත්තං:-

> 'කොණාගමනස්ස අපරෙන සම්බුද්ධො දිපදුත්තමො,
> කස්සපො නාම නාමෙන ධම්මරාජා පභඞ්කරො.
>
> සඤ්ඡඩ්ඩිතං කුලමූලං බහ්වන්නපානභොජනං
> දත්වාන යාචකෙ දානං පූරයිත්වාන මානසං,
> උසභොව ආලකං භෙත්වා පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.
>
> ධම්මචක්කප්පවත්තෙන්තෙ කස්සපෙ ලොකනායකෙ,
> වීසතිකොටිසහස්සානං පඨමාභිසමයො අහු.

තත්ථ **සඤ්ඡඩ්ඩිත**න්ති ඡඩ්ඩිතං උජ්ඣිතං පරිච්චත්තං; **කුලමූල**න්ති කුලඞ්කුරං; අපරිමිතභොගක්ඛන්ධං අනෙකකොටිසහස්සධනසඤ්චයං දසසතනයනභවනසදිසසොභං අතිරුච්චමානං තිණමිව ඡඩ්ඩිතන්ති අත්ථො; **යාචකෙ**ති යාචකානං දත්වා; **ආලක**න්ති ගොට්ඨං;* යථා උසභො ගොට්ඨං භින්දිත්වා යථාසුඛං ඉච්ඡිතට්ඨානං පාපුණාති එවං මහාපුරිසොපි ගෙහබන්ධනං භින්දිත්වා අභිසම්බොධිං පාපුණීති අත්ථො. පුන චතුමාසං ජනපදචාරිකං චරමානො සත්ථරි දසකොටිසහස්සානං දුතියො අභිසමයො අහොසි. යදා පන සුන්දරනගරද්වාරෙ අසනරුක්ඛමූලෙ යමකපාටිහාරියං කරොන්තො ධම්මං දෙසෙසි. තදා පඤ්චන්නං කොටිසහස්සානං තතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි. පුන යමකපාටිහාරියං කත්වා-සුරරිපුදුරභිභවනෙ තාවතිංසභවනෙ සුධම්මා නාම දෙවසභා අත්ථි තත්ථ නිසීදිත්වා අත්තනො මාතරං ධනවතීදෙවිං පමුඛං කත්වා දසසහස්සිලොකධාතුයා දෙවතානුග්ගහකාරණත්ථං සත්තප්පකරණං අභිධම්මපිටකං දෙසෙන්තො තීණි දෙවතාකොටිසහස්සානි ධම්මාමතං පායෙසි.

---

* ගොචජං.

තෙන වුතතං:-

චතුමාසං යදා බුඬො ලොකෙ චරති චාරිකං,
දසකොටිසහසසානං දුතියාභිසමයො අහු.

යමකං විකුබබණං කතවා ඤාණධාතුං පකාසයි,
පඤච කොටිසහසසානං තතියාභිසමයො අහු.

සුධමමදෙවපුරෙ රමෙම තතථ ධමමං පකාසයී,
තීනි කොටිසහසසානි දෙවානං බොධයී ජිනො.

නරදෙවසස යකඛසස අපරෙ ධමමදෙසනෙ,
එතෙසානං අභිසමයා ගණනාතො අසඞඛියාති.

තතථ **චතුමාස**නති චාතුමාසෙ; අයමෙව වා පාඨො; **චරතී**ති අචරි; **යමකං විකුබබණං කතවා**ති යමකපාටිහාරියං කතවා; **ඤාණධාතු**නති සබබඤඤුතඤාණසභාවං; සබබඤඤාණධාතුනතිපි වදනති. **පකාසයී**ති මහාජනසස පකාසෙසි; **සුධමමා**ති තාවතිංසභවනෙ සුධමමා නාම සභා අතථි තතථ නිසීදිතවාති අතෙථා; **ධමම**නති අභිධමමං.

තදා කිර ආනුභාවවිජිතනරදෙවො නරදෙවො නාම මහෙසකෙකා හෙඨාවුතතනරදෙවයකෙඛා විය මහිඬිකො යකෙඛා අහොසි. සො ජමබු දීපෙ එකසමිං නගරෙ රඤෙඤා යාදිසං රූපං තාදිසං රූපසණඨානං සර කුතතිං නිමමිණිතවා තං රාජානං මාරෙතවා ඛාදිතවා සහතෙනපුරං රජජං පටිලභිතවා අපරිමිතමංසභොජනො අහොසි. සො කිර ඉතථිධුතතො ච අහොසි. යදා පන තං කුසලා ඡෙකා ඉතථියො නායං අමහාකං රාජා අමනුසෙසා එසොති ජානනති තදා සො ලජජිතො හුතවා තා සබබා ඛාදිතවා අඤඤං නගරං පටිපජජති. එවමෙව සො නරදෙවයකෙඛා මනුසෙස භකඛයනෙතා යදා සුනනදනගරාභිමුඛො අගමාසි තදා තං දිසවා නගරවාසිනො මනුසසා මරණභයතජජිතා සකනගරතො නිකඛමිතවා තතො තතො පලායිංසු. අථ තෙ මනුසෙස පලායමානෙ දිසවා කසසපදසබලො තසස නරදෙවසස යකඛසස පුරතො අඨාසි. නරදෙවො දෙවදෙවං සීතං විසසරං ඝොරනාදං නදිතවා භගවතො භයං උපපාදෙතුං අසකොනෙතා සරණං ගනතවා පඤහං පුචඡි. පඤහං විසසජජෙතවා තං දමෙතවා තසමිං ධමමං දෙසයමානෙ සමපතතානං නර මරූනං ගණනපථාතීතානං අභිසමයො අහොසි. තෙන වුතතං නරදෙවසස යකඛසසාති ආදි.

තතථ **අපරෙ ධමමදෙසනෙ**ති අපරසමිං ධමමදෙසනෙ; **එතෙසාන**නති එතෙසං, අයමෙව වා පාඨො. තසස පන කසසප භගවතො එකො ච සාවකසනනිපාතො අහොසි. බාරාණසිනගරෙ පුරොහිතපුතෙතා තිසෙසා නාම අහොසි. සො කසසපසස බොධිසතතසස සරීරෙ ලකඛණසමපතතිං දිසවා පිතුනො භාසතො සුතවා නිසසංසයං එසො මහාභිනිකඛමණං නිකඛමිතවා බුඬො භවිසසති එතසසාහං

සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා සංසාරදුක්ඛතො මුච්චිස්සාමීති චින්තෙත්වා සුඛමුන් ගණ්ඩවන්තං හිමවන්තං ගන්ත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තස්ස පරිවාර භූතානි වීසතිතාපසසහස්සානි අහෙසුං. සො අපරභාගෙ කස්සපකුමාරො නික්ඛමිත්වා අභිසම්බොධිං අනුප්පත්තොති සුත්වා සපරිවාරො ආගන්ත්වා කස්සපස්ස භගවතො සන්තිකෙ සපරිවාරො එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තස්මිං සමාගමෙ කස්සපො භගවා මාඝපුණ්ණමාය පාතිමොක්ඛං උද්දිසි.

තෙන වුත්තං:–

තස්සාපි දෙවදෙවස්ස එකො ආසි සමාගමො,
ඛීණාසවානං විමලානං සන්තචිත්තාන තාදිනං.

වීසතිභික්ඛුසහස්සානං තදා ආසි සමාගමො,
අතික්කන්තරාගවන්තානං හිරිසීලෙන තාදිනන්ති.

තත්ථ **අතික්කන්තරාගවන්තානන්ති** අතික්කන්තපුථුජ්ජනසොතාපන්නාදීනං, සබ්බෙසං ඛීණාසවානමෙවාති අත්ථො; **හිරිසීලෙන තාදිනන්ති** හිරියා ච සීලෙන ච සදිසානං. තදා බොධිසත්තො ජොතිපාලො නාම මාණවො තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ භූමියඤ්ච අන්තලික්ඛෙ ච පාකටො ඝටීකාරස්ස කුම්භකාරස්ස සහායො අහොසි. සො තෙන සද්ධිං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තස්ස ධම්මකථං සුත්වා තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. සො ආරද්ධවීරියො තීනි පිටකානි උග්ගහෙත්වා වත්තපටිපත්තියා බුද්ධසාසනං සොභෙසි. සොපි තං සත්ථා ව්‍යාකාසි.

තෙන වුත්තං:–

[1]අහං තෙන සමයෙන ජොතිපාලොති විස්සුතො,
අජ්ඣායකො මන්තධරො තිණ්ණං වෙදාන පාරගූ.

ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ච සධම්මෙ පාරමිං ගතො,
භුම්මන්තලික්ඛකුසලො කතවිජ්ජො අනාමයො.

කස්සපස්ස භගවතො ඝටීකාරො නාමුට්ඨාකො,
සගාරවො සප්පතිස්සො නිබ්බුතො තතියෙ ඵලෙ.

ආදාය මං ඝටීකාරො උපගඤ්ඡි කස්සපං ජිනං,
තස්ස ධම්මං සුණිත්වාන පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙ.

ආරද්ධවීරියො හුත්වාන වත්තාවත්තෙසු කොවිදො,
න ක්වචි පරිහායාමි පූරෙමි ජිනසාසනං.

යාවතා බුද්ධභණිතං නවඞ්ගං ජිනසාසනං,
සබ්බං පරියාපුණිත්වාන සොභයිං ජිනසාසනං.

මම අච්ඡරියං දිස්වා සොපි බුද්ධො වියාකරි,
ඉමම්හි භද්දකෙ කප්පෙ අයං බුද්ධො භවිස්සති.

අහු කපිලව්හයෙ රම්මෙ–පෙ–

1. අහං තදා මාණවකො.

> තස්සාහං වචනං සුත්වා භයො සංවිග්ගමානසො,
> උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමී පූරියා.
>
> එවමහං සංසරිත්වා පරිවජ්ජෙන්තො අනාචාරං,
> දුක්කරඤ්ච කතං මය්හං බොධියා එව කාරණාති.

තත්ථ **භූමන්තලික්ඛකුසලො**ති භූමිපරික්ඛාසු ච ජොතිචක්කචාරෙ ජොතිවිජ්ජාය ච කුසලොති අත්ථො; **උපට්ඨාකො**ති උපට්ඨායකො; **සප්පතිස්සො**ති සප්පතිස්සයො; **නිබ්බුතො**ති විනීතො විස්සුතො වා; **තතියෙ ඵලෙ**ති නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං; තතියඵලාධිගමහෙතු නිබ්බුතොති අත්ථො; **ආදයා**ති ගහෙත්වා; **වතාවතෙසූ**ති ඛුද්දකවත්තමහාවත්තෙසු; **කොවිදො**ති කුසලො; තෙසං පූරණෙ කුසලො; **න ක්වචි පරිහායාමී**ති ක්වචි සීලෙසු වා සමාධිසමාපත්තිආදිසු වා කත්ථචි කුතොපි න පරිහායාමි සබ්බත්ථ මෙ පරිහානි නාම න විජ්ජතීති දීපෙති; "න කොචි පරිහායාමී"තිපි පාඨො. සො යෙවත්ථො; **යාවතා**ති පරිච්ඡෙදවචනමෙතං; යාවතකන්ති අත්ථො; **බුද්ධභණිතං** බුද්ධවචනං; **සොභයි**න්ති සොභෙසිං, පකාසයිං; **මම අච්ඡරිය**න්ති මම සම්මාපටිපත්තිං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං අච්ඡරියං අබ්භුතං කස්සපො භගවා දිස්වාති අත්ථො; **සංසරිත්වා**ති සංසාරෙ සංසරිත්වා; **අනාචාර**න්ති අනාචාරං අකත්තබ්බං අකරණීයන්ති අත්ථො. තස්ස පන කස්සපස්ස භගවතො ජාතනගරං බාරාණසී නාම අහොසි, බ්‍රහ්මදත්තො නාම බ්‍රාහ්මණො පිතා, පරමගුණවතී ධනවතී නාම බ්‍රාහ්මණී මාතා, තිස්සො ච භාරද්වාජො ච අග්ගසාවකා, සබ්බමිත්තො නාම උපට්ඨාකො, අනුළා ච උරුවෙළා ච අග්ගසාවිකා, නිග්‍රොධරුක්ඛො බොධි, සරීරං වීසතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, වීසතිවස්සසහස්සානි ආයු, නන්දා නාමස්ස භරියා අග්ගමහෙසී, විජිතසෙනො නාම පුත්තො, පාසාදයානෙන නික්ඛමි.

තෙන වුත්තං:–

> නගරං බාරාණසී නාම කිකීනාමාසි ඛත්තියො,
> වසති තත්ථ නගරෙ සම්බුද්ධස්ස මහාකුලං.
>
> බ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මදත්තො ච ආසි බුද්ධස්ස සො පිතා,
> මාතා ධනවතී නාම කස්සපස්ස මහෙසිනො.
>
> තිස්සො ච භාරද්වාජො ච අහෙසුං අග්ගසාවකා,
> සබ්බමිත්තො උපට්ඨාකො කස්සපස්ස මහෙසිනො.
>
> අනුළා ච උරුවෙළා ච අහෙසුං අග්ගසාවිකා,
> බොධි තස්ස භගවතො නිග්‍රොධොති පවුච්චති.
>
> උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො වීසතිරතනමුග්ගතො,
> විජ්ජුලට්ඨීව ආකාසෙ චන්දොව ගහපූරිතො.
>
> වීසතිවස්සසහස්සානි ආයු තස්ස මහෙසිනො,
> තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනතං බහුං.

ධම්මතළාකං මාපෙත්වා සීලං දත්වා විලෙපනං,
ධම්මදුස්සං නිවාසෙත්වා ධම්මමාලං විභජ්ජිය.

ධම්මවිමලමාදාසං ඨපයිත්වා මහාජනෙ,
කෙචි නිබ්බාණං පත්ථෙන්තා පස්සන්තු මෙ අලඞ්කරං.

සීලකඤ්චුකං දත්වාන ඣානකවචවම්මිතං,
ධම්මවම්මං පාරුපිත්වා දත්වා සන්නාහමුත්තමං.

සතිඵලකං දත්වාන තිඛිණං ඤාණකුන්තිමං,
ධම්මඛග්ගවරං දත්වා සීලංසංසග්ගමද්දනං.

තෙවිජ්ජභූසණං දත්වා ආවෙලං චතුරො ඵලෙ,
ඡළභිඤ්ඤාභරණං දත්වා ධම්මපුප්ඵපිළන්ධනං.

සද්ධම්මපණ්ඩරච්ඡත්තං දත්වා පාපනිවාරණං,
මාපයිත්වාභයං පුප්ඵං නිබ්බුතො සො සසාවකො.

එසො හි සම්මාසම්බුද්ධො අප්පමෙය්‍යො දුරාසදො,
එසො හි ධම්මරතනො ස්වාක්ඛාතො එහිපස්සිකො.

එසො හි සඞ්ඝරතනො සුප්පටිපන්නො අනුත්තරො,
සබ්බං සමන්තරහිතං නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති

තත්ථ **විජ්ජුලතීවාති** මෙඝභාවෙන සණ්ඨිතා විජ්ජුලතා විය; **චන්දොව ගහපූරිතොති** පරිවෙසගහපරික්ඛිත්තො පුණ්ණචන්දො විය; **ධම්මතළාකං මාපෙත්වාති** පරියත්තිධම්මතළාකං මාපයිත්වා; **සීලං දත්වා විලෙපනන්ති** චතුපාරිසුද්ධිසීලසඞ්ඛාතං චිත්තසන්තතිවිභූසනත්ථං විලෙපනං දත්වා; **ධම්මදුස්සං නිවාසෙත්වාති** හිරොත්තප්පධම්මසඞ්ඛාතං සාටකයුගං නිවාසෙත්වා; **ධම්මමාලං විභජ්ජියාති** සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මකුසුමමාලං විභජිත්වා විරචිත්වාති අත්ථො; **ධම්මවිමලමාදාස**න්ති විමලඤ්ච සොතාපත්තිමග්ගසඞ්ඛාතං ආදාසං සාවජ්ජානවජ්ජකුසලාකුසලධම්මසල්ලක්ඛණත්ථං මහාජනස්ස ධම්මතළාකතීරෙ ධම්මාදාසං ඨපෙත්වාති අත්ථො; **මහාජනෙති** මහාජනස්ස; **කෙචි නිබ්බාණං පත්ථෙන්තාති** විමලඤ්ච සොතාපත්තිමග්ගං සබ්බාකුසලමලවිලයකරං අමතමසඞ්ඛතමනීතිකං පරමසන්තං අච්චුතිරසං නිබ්බාණං පත්ථෙන්තා විචරන්ති තෙ ඉමං අලඞ්කාරං වුත්තප්පකාරං මයා දස්සිතං පස්සන්තූති අත්ථො; **නිබ්බාණමභිපත්ථෙන්තා පස්සන්තුමෙ අලංකාර**න්තිපි පාඨො, සො යෙවත්ථො; අලඞ්කරන්ති රස්සං කත්වාන වුත්තං; **සීලකඤ්චුකන්ති** පඤ්චසීලදසසීලචතුපාරිසුද්ධිසීලමයකඤ්චුකං, **ඣානකවචවම්මිත**න්ති චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානකවචං බන්ධිත්වා; **ධම්මවම්මං පාරුපිත්වාති** සතිසම්පජඤ්ඤසඞ්ඛාතවම්මං පාරුපිත්වා; **දත්වා සන්නාහමුත්තම**න්ති උත්තමං චතුරඞ්ගසමන්නාගතං විරියසන්නාහං දත්වා කත්වාති අත්ථො; **සතිඵලකං දත්වානාති** රාගාදිදොසාරිපාපනිවාරණත්ථං චතුසතිපට්ඨානඵලකනිවාරණං දත්වා; **තිඛිණං ඤාණකුන්තිම**න්ති පටිවෙධසමත්ථං තිඛිණං විපස්සනාඤාණ

සුත්තවන්තං; විපස්සනාඤාණනිසිතසුත්තවරන්ති අත්ථො; කිලෙසබල නිබ්ධනකරං යොගාවචරං ඨපෙත්වාති අත්ථො; **ධම්මඛග්ගවරං දත්වාති** තස්ස යොගාවචරස්ස විරියුප්පල තල නිසිත ධාරං මග්ගපඤ්ඤා වරඛග්ගං දත්වා; **සීලසංසග්ගමද්දන**න්ති අරියං ලොකුත්තරසීලං කිලෙසසංසග්ගමද්දනත්ථාය කිලෙසනිග්ඝාතනත්ථායාති අත්ථො; **තෙවිජ්ජා භූසණං දත්වා**ති තිවිජ්ජාමයං විභූසණං දත්වා; **ආමෙලං චතුරො ඵලෙ**ති චත්තාරි ඵලානි වටංසකං කත්වා; **ඡළභිඤ්ඤාභරණ**න්ති ආභරණත්ථාය අලඞ්කාරකරණත්ථාය ඡළභිඤ්ඤායො දත්වා; **ධම්මපුප්ඵපිළන්ධන**න්ති නවලොකුත්තරධම්මසඞ්ඛාතකුසුමමාලං කත්වා; **සද්ධම්මපණ්ඩරච්ඡත්තං දත්වා පාපනිවාරණ**න්ති අච්චන්තවිසුද්ධං විමුත්තිසෙතච්ඡත්තං සබ්බාකුසලාතපනිවාරණං දත්වා; **මාපයිත්වාභයං පුප්ඵ**න්ති අභයපුරගාමිනං අට්ඨඞ්ගිකමග්ගං පුප්ඵං කත්වාති අත්ථො. කස්සපො කිර භගවා කාසිරට්ඨෙ සෙතව්‍යනගරෙ සෙතව්‍යුය්‍යානෙ පරිනිබ්බායි. ධාතුයො කිරස්ස න විකිරිංසු. සකලජම්බුදීපවාසිනො මනුස්සා සන්නිපතිත්වා එකෙකං **සුවණ්ණිට්ඨිකං** කොටිඅග්ඝනකං රතනවිචිත්තං බහි රචනත්ථං එකෙකං **අඩ්ඪ**කොටිඅග්**ඝ**නකං අබ්භන්තරපූරණත්ථං මනොසිලාමයං මත්තිකාකිච්චං තෙලෙන උදකකිච්චං කරොන්තා යොජනුබ්බෙධං ථූපමකංසු.

කස්සපොපි භගවා කතකිච්චො
සබ්බසත්තහිතමෙව කරොන්තො,
කාසිරාජනගරෙ මිගදායෙ
ලොකනන්දනකරො වසීති.

සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

ඉති මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධවංසට්ඨකථාය
කස්සපබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

එත්තාවතා චතුවීසතිබුද්ධානං වංසවණ්ණනා
සබ්බාකාරෙන සමත්තාති.

ඉදානි යස්මා අම්හාකං බුද්ධවංසස්ස වණ්ණනා අනුක්කමෙන සම්පත්තා, තස්මායං තස්ස වණ්ණනා. තත්ථ අම්හාකං බොධිසත්තො දීපඞ්කරාදීනං චතුවීසතියා බුද්ධානං සන්තිකෙ අධිකාරං කරොන්තො කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි ආගතො. කස්සපස්ස පන භගවතො ඔරභාගෙ ඨපෙත්වා ඉමං සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො බුද්ධො නාම නත්ථි. ඉති දීපඞ්කරාදීනං චතුවීසතියා බුද්ධානං සන්තිකෙ ලද්ධබ්‍යාකරණො පන බොධිසත්තො යෙ තෙ පන:-

මනුස්සත්තං ලිඞ්ගසම්පත්ති හෙතු සත්ථාරදස්සනං
පබ්බජ්ජාගුණසම්පත්ති අධිකාරො ච ඡන්දතා,
අට්ඨධම්මසමොධානා අභිනීහාරො සමිජ්ඣතීති.

ඉමෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙත්වා දීපඞ්කරපාදමූලෙ කතාභිනීහාරෙන

හන්ද බුද්ධකරෙ ධම්මෙ විචිනාමි ඉතොචිතො,
(උස්සාහං කත්වා) විචිනන්තො තදද්දක්ඛිං පඨමං දානපාරමින්ති.

දානපාරමිතාදයො බුද්ධකාරකධම්මා දිස්වා තෙ පූරෙන්තො යාව වෙස්සන්තරත්තභාවා ආගමි. ආගච්ඡන්තො ච යෙ තෙ කතාභිනීහාරානං ආනිසංසා සංවණ්ණිතා:-

එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නා බොධියා නියතා නරා,
සංසාරං දීඝමද්ධානං කප්පකොටිසතෙහිපි.

අවීචිම්හි න උප්පජ්ජන්ති තථා ලොකන්තරෙසු ච,
නිජ්ඣාමතණ්හා ඛුප්පිපාසා න හොන්ති කාලකඤ්ජකා.

න හොන්ති ඛුද්දකා පාණා උප්පජ්ජන්තාපි දුග්ගතිං,
ජායමානා මනුස්සෙසු ජච්චන්ධා න භවන්ති තෙ.

සොතවෙකල්ලතා නත්ථි න භවන්ති මූගපක්ඛිකා
ඉත්ථිභාවං න ගච්ඡන්ති උභතොබ්‍යඤ්ජනපණ්ඩකා,
න භවන්ති පරියාපන්නා බොධියා නියතා නරා.

මුත්තා ආනන්තරිකෙහි සබ්බත්ථ සුද්ධගොචරා,
මිච්ඡාදිට්ඨිං න සෙවන්ති කම්මකිරියදස්සනා.

වසමානාපි සග්ගෙසු අසඤ්ඤෙ න උපපජ්ජරෙ,
සුද්ධාවාසෙසු දෙවෙසු හෙතු නාම න විජ්ජති.

නෙක්ඛම්මනින්නා සප්පුරිසා විසංයුත්තා භවාභවෙ,
චරන්ති ලොකත්ථචරියායො පූරෙන්තා සබ්බපාරමීති.

තෙ ආනිසංසෙ අධිගන්ත්වා ආගතො, එවං ආගච්ඡන්තො වෙස්සන්තරත්තභාවෙ ඨිතො

අචෙතනායං පථවී අවිඤ්ඤාය සුඛං දුඛං,
සාපි දානබලා මය්හං සත්තක්ඛත්තුං පකම්පථාති.

එවං මහාපථවිකම්පනානි මහාපුඤ්ඤානි කත්වා ආයුපරියොසානෙ තතො චවිත්වා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්ති. තුසිතභවනෙ වසමානෙ පන බොධිසත්තෙ බුද්ධකොලාහලං නාම උදපාදි. ලොකස්මිං හි තීනි කොලාහලානි උප්පජ්ජන්ති. සෙය්‍යපිදං? කප්පකොලාහලං බුද්ධකොලාහලං චක්කවත්තිකොලාහලන්ති. තත්ථ වස්සසතසහස්සස්ස අච්චයෙන කප්පුට්ඨානං භවිස්සතීති ලොකබ්‍යූහා නාම කාමාවචරා දෙවා මුත්තසිරා විකිණ්ණකෙසා රුදම්මුඛා අස්සූනි හත්ථෙහි පුඤ්ඡමානා රත්තවත්ථනිවත්ථා අතිවිය විරූපවෙසධාරිනො හුත්වා මනුස්සපථෙ විචරන්තා එවං ආරොචෙන්ති: මාරිසා මාරිසා ඉතො වස්සසතසහස්සස්ස අච්චයෙන කප්පුට්ඨානං භවිස්සති අයං ලොකො විනස්සිස්සති මහාසමුද්දොපි උස්සුස්සති අයඤ්ච

මහාපථවී සිනෙරු ච පබ්බතරාජා උඩ්ඩය්හිස්සන්ති විනස්සිස්සන්ති යාව බ්‍රහ්මලොකා ලොකවිනාසො භවිස්සති. මෙත්තං මාරිසා භාවෙථ කරුණං මුදිතං උපෙක්ඛං මාරිසා භාවෙථ මාතරං පිතරං උපට්ඨහථ කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිනො හොථාති ඉදං කප්පකොලාහලං නාම.

වස්සසහස්සස්ස අච්චයෙන සබ්බඤ්ඤු බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සතීති ලොකපාලදෙවතා ඉතො මාරිසා වස්සසහස්සස්ස අච්චයෙන බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සතීති උග්ඝොසෙන්තියො ආහිණ්ඩන්ති. ඉදං බුද්ධකොලාහලං නාම. වස්සසතස්ස අච්චයෙන චක්කවත්තිරාජා උප්පජ්ජිස්සතීති දෙවතා ඉතො මාරිසා වස්සසතස්ස අච්චයෙන චක්කවත්තිකො රාජා උප්පජ්ජිස්සතීති උග්ඝොසෙන්තියො ආහිණ්ඩන්ති. ඉදං චක්කවත්තිකොලාහලං නාම. තෙසු බුද්ධකොලාහලං සුත්වා සකලදසසහස්සචක්කවාළදෙවතා එකතො සන්නිපතිත්වා අසුකො නාම සත්තො බුද්ධො භවිස්සතීති ඤත්වා උපසඞ්කමිත්වා ආයාචන්ති. ආයාචමාතා ච තස්ස පුබ්බනිමිත්තෙසු උප්පන්නෙසු ආයාචන්ති. තදා පන සබ්බාපි තා එකෙකචක්කවාළෙ චාතුම්මහාරාජ සක්ක සුයාම සන්තුසිත වසවත්ති මහාබ්‍රහ්මෙහි සද්ධිං එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා තුසිතභවනෙ උප්පන්නස්ස [1]චුතිනිමිත්තස්ස බොධිසත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා– මාරිසා තුම්හෙහි දසපාරමියො පූරිතා, පූරෙන්තෙහි න සක්කබ්‍රහ්මසම්පත්තිආදිකං සම්පත්තිං පත්ථෙන්තෙහි පූරිතා, ලොකනිත්ථරණත්ථාය පන වො සබ්බඤ්ඤුතං පත්ථෙන්තෙහි පරිපූරිතා බුද්ධත්තාය:–

කාලොයං තෙ මහාවීර උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං,
සදෙවකං තාරයන්තො බුජ්ඣස්සු අමතං පදන්ති

යාචිංසු. අථ මහාසත්තො දෙවතාහි එවං ආයාචියමානො දෙවතානං පටිඤ්ඤං අදත්වාව කාල දීප දෙස කුල ජනෙත්ති ආයුපරිච්ඡෙද වසෙන පඤ්ච මහාවිලොකනානි විලොකෙසි. තත්ථ කාලො නු ඛො න කාලොති පඨමං කාලං විලොකෙසි. තත්ථ වස්සසතසහස්සතො උද්ධං වඩ්ඪිත ආයු කාලො කාලො නාම න හොති. කස්මා? තදා හි සත්තානං ජාති ජරා මරණානි න පඤ්ඤායන්ති බුද්ධානඤ්ච ධම්මදෙසනා තිලක්ඛණමුත්තා නාම නත්ථි. තෙසං අනිච්චං දුක්ඛමනත්තාති කථෙන්තානං කිං නාමෙතං කථෙන්තීති නෙව සොතබ්බං න සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤන්ති තතො අභිසමයො න හොති තස්මිං අසති අනිය්‍යානිකං සාසනං හොති තස්මා සො අකාලො. වස්සසතතො ඌනආයුකාලොපි කාලො න හොති. කස්මා? තදා සත්තා උස්සන්නකිලෙසා හොන්ති උස්සන්නකිලෙසානං දින්නොවාදො ඔවාදට්ඨානෙ න තිට්ඨති උදකෙ දණ්ඩරාජි* විය ඛිප්පං විගච්ඡති තස්මා සොපි අකාලො. වස්සසතසහස්සතො පට්ඨාය හෙට්ඨා වස්සසතතො පට්ඨාය උද්ධං ආයුකාලො කාලො නාම. තදා පන වස්සසතකාලො අහොසි. අථ මහාසත්තො නිබ්බත්තිතබ්බකාලොති පස්සි. තතො දීපං ඔලො

1. ඕ. I. II. III & IV. චුතිචිත්තස්ස. *කඩ්ඪිතරජි

කෙන්තො සපරිවාරෙ චත්තාරො දීපෙ ඔලෙකෙත්වා තීසු දීපෙසු බුද්ධා න නිබ්බත්තන්ති ජම්බුදීපෙ යෙව නිබ්බත්තන්තීති දීපං පස්සි. තතො ජම්බුදීපො නාම මහා දසයොජනසහස්සපරිමාණො කතරස්මිං නු ඛො පදෙසෙ බුද්ධා නිබ්බත්තන්තීති ඔකාසං ඔලොකෙන්තො මජ්ඣිමදෙසං පස්සි කපිලවත්ථු නාම නගරං. තත්ථ මයා නිබ්බත්තිතබ්බන්ති නිට්ඨමගමාසි. තතො කුලං විලොකෙන්තො බුද්ධා නාම වෙස්සකුලෙ වා සුද්දකුලෙ වා න නිබ්බත්තන්ති ලොකසම්මතෙ පන ඛත්තියකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණකුලෙ වා නිබ්බත්තන්ති. එතරහි ඛත්තියකුලං ලොකසම්මතං තත්ථ නිබ්බත්තිස්සාමි සුද්ධොදනො නාම රාජා මෙ පිතා භවිස්සතීති කුලං පස්සි. තතො මාතරං විලොකෙන්තො බුද්ධමාතා නාම ලොලා සුරාධුත්තා න හොති. කප්පසතසහස්සං පන පූරිතපාරමී ජාතිතො පට්ඨාය අඛණ්ඩපඤ්චසීලා යෙව හොති අයඤ්ච මහාමායා නාම දෙවී එදිසී අයං මෙ මාතා භවිස්සතීති කිත්තකම්පනස්සා ආයුති දසන්නං මාසානං උපරි සත්ත දිවසානීති පස්සි.

ඉති ඉමං පඤ්චවිධං මහාවිලොකනං විලොකෙත්වා කාලො මෙ මාරිසා බුද්ධභාවායාති, දෙවානං පටිඤ්ඤං දත්වා ගච්ඡථ තුම්හෙති තා දෙවතා උය්‍යොජෙත්වා තුසිතදෙවතාහි පරිවුතො තුසිතපුරෙ නන්දනවනං පාවිසි. සබ්බදෙවලොකෙසු නන්දනවනං අත්ථියෙව තත්‍ර නං දෙවතා ඉතො චුතො සුගතිං ගච්ඡාති පුබ්බෙකත කුසලකම්මොකාසං සාරයමානා විචරන්ති. සො එවං තාහි දෙවතාහි කුසලං සාරයමානාහි පරිවුතො තත්‍ර විචරන්තො චවිත්වා මහාමායාකුච්ඡිස්මිං උත්තරාසාළ්හනක්ඛත්තෙන පටිසන්ධිං ගණ්හි. මහාපුරිසස්ස පන මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිගණ්හනක්ඛණෙ එකප්පහාරෙනෙව සකලදසසහස්සීලොකධාතු සංකම්පි ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි පාතුරහංසු. එවං ගහිතපටිසන්ධිකස්ස බොධිසත්තස්ස චෙව බොධිසත්තමාතුයා ච උපද්දවනිවාරණත්ථං ඛග්ගහත්ථා චත්තාරො දෙවපුත්තා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. බොධිසත්තස්ස මාතු පුරිසෙසු රාගචිත්තං නුප්පජ්ජි ලාභග්ගප්පත්තා ච සා අහොසි සුඛිනී අකිලන්තකායා, බොධිසත්තඤ්ච අත්තනො කුච්ඡිගතං විප්පසන්නෙ මණිරතනෙ ආවුතපණ්ඩුසුත්තං විය පස්සති. යස්මා බොධිසත්තෙන වසිතකුච්ඡි නාම චෙතියගබ්භසදිසා හොති න සක්කා අඤ්ඤෙන සත්තෙන ආවසිතුං වා පරිභුඤ්ජිතුං වා තස්මා බොධිසත්තමාතා සත්තාහජාතෙ බොධිසත්තෙ කාලං කත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තති. යථා පන අඤ්ඤා ඉත්ථියො දසමාසෙ අප්පත්වාපි අතික්කමිත්වාපි නිසින්නාපි නිපන්නාපි විජායන්ති. න එවං බොධිසත්තමාතා, සා පන බොධිසත්තං දසමාසෙ කුච්ඡිනා පරිහරිත්වා ඨිතාව විජායති අයං බොධිසත්තමාතු ධම්මතා.

මහාමායාදෙවී දසමාසෙ කුච්ඡිනා බොධිසත්තං පරිහරිත්වා පරිපුණ්ණගබ්භා ඤාතිඝරං ගන්තුකාමා සුද්ධොදනමහාරාජස්ස ආරොචෙසි ඉච්ඡාමහං මහාරාජ දෙවදහනගරං ගන්තුන්ති. රාජා සාධූති සම්පටිච්ඡිත්වා කපිලපුරතො යාව දෙවදහනගරා අඤ්ජසං සමං කාරෙත්වා කදලිපුණ්ණ

ඝට කමුක ධජ පටාකාදීහි අලඞ්කාරාපෙත්වා දෙවිං නවකනකසිවිකාය නිසීදාපෙත්වා මහතියා විභූතියා මහතා පරිවාරෙන පෙසෙසි. ද්වින්නං නගරානං අන්තරෙ උභයනගරවාසීනං පරිභොගාරහං ලුම්බිනීවනං නාම මඞ්ගලසාලවනං අත්ථි. තං තස්මිං සමයෙ මූලතො යාවග්ගසාඛා සබ්බමෙකපාලිඵුල්ලං අහොසි සාඛන්තරෙහි චෙව පුප්ඵන්තරෙහි ච පරම රතිකර මධුර විරුතාහි මදමුදිතාහි භූතසඞ්ඝාරාහි පරභත මධුකරවධූහි උපගීයමානසුරනන්දන නන්දනවනසදිසසොභං වනං දිස්වා දෙවියා සාල වනකීළමනුභවිතුං චිත්තමුප්පජ්ජි.

විභූසිතා බාලජනාති චාලිනී
විභූසිතඞ්ගී වනිතෙව මාලිනී
සදා ජනානං නයනාලිමාලිනී
විලුම්පිනී වාති විරොචි ලුම්බිනී.

අමච්චා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා දෙවිං ගහෙත්වා තං ලුම්බිනීවනං පවිසිංසු. සා මඞ්ගලසාලමූලං ගන්ත්වා තස්ස උජුසමවට්ටක්ඛන්ධස්ස පුප්ඵඵලපල්ලව සමලඞ්කතස්ස යං සාඛං ගණ්හිතුකාමා අහොසි සා සාලසාඛා අබලා ජනහදයලොලා සයමෙව විලම්බමානා හුත්වා තස්සා කරතලස්මිං සමුපගතා. අථ සා තං සාලසාඛං තම්බ තුඞ්ග නඛුජ්ජලෙන කමලදලවත්ත වට්ටඞ්ගුලිනා නවකනක කට වලයසොභිනා පරමරතිකරෙන කරෙන අග්ගහෙසි. සා තං සාලසාඛං ගහෙත්වා ඨිතා අසිතජලධරවිවරගතා බාල චන්දරෙඛා විය ච අචිරට්ඨිතිකා අච්චිප්පභා විය ච නන්දනවනජාතා දෙවී විය ච දෙවී විරොචිත්ථ. තාවදෙවස්සා කම්මජවාතා චලිංසු. අථස්සා සාණිපාකාරං පරික්ඛිපිත්වා මාතුපුරතො ඨපෙත්වා මහාජනො පටික්කමි. සාලසාඛං ගහෙත්වා තිට්ඨමානාය එව තස්සා ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. තඞ්ඛණංයෙව චත්තාරො මහාබ්‍රහ්මානො සුවණ්ණජාලං ආදාය ගන්ත්වා තෙන සුවණ්ණජාලෙන බොධිසත්තං සම්පටිච්ඡිත්වා මාතුපුරතො ඨපෙත්වා අත්තමනා හොහි දෙවි මහෙසක්ඛො තෙ පුත්තො උප්පන්නොති ආහංසු. යථා පනඤ්ඤෙ සත්තා මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමන්තා පටිකූලෙන අසුචිනා මක්ඛිතා නික්ඛමන්ති. න එවං බොධිසත්තො, සො පන ද්වෙ හත්ථ පාදෙ පසාරෙත්වා ඨිතකොව මාතුකුච්ඡිසම්භවෙන කෙනචි අසුචිනා අමක්ඛි තොව සුද්ධො විසදො කාසිකවත්ථෙ නික්ඛිත්තමණිරතනං විය විරොච මානො මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. එවං සන්තෙපි ච බොධිසත්තස්ස ච බොධිසත්තමාතුයා ච සක්කාරත්ථං ආකාසතො ද්වෙ උදකධාරා නික්ඛමිත්වා බොධිසත්තස්ස ච මාතුයා ච සරීරෙ උතුං ගාහාපෙසුං.

අථ තං සුවණ්ණජාලෙන පටිග්ගහෙත්වා ඨිතානං බ්‍රහ්මානං හත්ථතො චත්තාරො මහාරාජානො මඞ්ගලසම්මතාය සුඛසම්ඵස්සාය අජිනප්පවෙණියා ගණ්හිංසු. තෙසං හත්ථතො මනුස්සා දුකූලචුම්බටකෙන. මනුස්සානං හත්ථතො මුච්චිත්වා පථවියං පතිට්ඨාය පුරත්ථිමදිසං ඔලොකෙසි. අනෙකානි චක්කවාළසහස්සානි එකඞ්ගණානි අහෙසුං. තත්ථ දෙවමනුස්සා ගන්ධපුප්ඵමාලාදීහි පූජයමානා මහාපුරිස තුම්හෙහි සදිසො එත්ථ නත්ථි

කුතො උත්තරිතරොති ආහංසු. එවං දසදිසා ඔලොකෙත්වා අත්තනො සදිසං අදිස්වා උත්තරදිසාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන අගමාසි. ගච්ඡන්තො ච පථවියා එව ගතො නාකාසෙන අචෙලකොව ගතො න සචෙලකො දහරොව ගතො න සොළසවස්සුද්දෙසිකො මහාජනස්ස පන ආකාසෙන ගච්ඡන්තො විය ච අලඞ්කතපටියත්තො විය ච සොළසවස්සුද්දෙසිකො විය ච අහොසි. තතො සත්තමෙ පදෙ ඨත්වා අග්ගොහමස්මි ලොකස්සාති ආදිකං ආසභිං වාචං නිච්ඡාරෙන්තො සීහනාදං නදි. බොධිසත්තො හි තීසු අත්තභාවෙසු මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තොව වාචං නිච්ඡාරෙසි. මහොසධත්තභාවෙ වෙස්සන්තරත්තභාවෙ ඉමස්මිං අත්තභාවෙති. මහොසධත්තභාවෙ කිරස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමන්තස්සෙව සක්කො දෙවරාජා ආගන්ත්වා චන්දනසාරං හත්ථෙ ඨපෙත්වා ගතො. සො තං මුට්ඨියං කත්වාව නික්ඛන්තො. අථ නං මාතා තාත කිං ගහෙත්වා ආගතොසීති පුච්ඡි ඔසධං අම්මාති ඉති ඔසධං ගහෙත්වා ආගතත්තා ඔසධකුමාරොත්වෙවස්ස නාමං-කරිංසු. වෙස්සන්තරත්තභාවෙ පන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමන්තොව දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා අත්ථි නුඛො අම්ම කිඤ්චි ගෙහස්මිං දානං දස්සාමීති වදන්තො නික්ඛමි. අථස්ස මාතා සධනෙ කුලෙ නිබ්බත්තොසි තාතාති පුත්තස්ස හත්ථං අත්තනො හත්ථතලෙ කත්වා සහස්සත්ථවිකං ඨපෙසි. ඉමස්මිං අත්තභාවෙ ඉමං සීහනාදං නදීති. එවං බොධිසත්තො තීසු අත්තභාවෙසු මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තො වාචං නිච්ඡාරෙසි. ජාතක්ඛණෙපි චත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි පාතුරහංසු. යස්මිං සමයෙ අම්හාකං බොධිසත්තො ලුම්බිනිවනෙ ජාතො තස්මිං යෙව සමයෙ රාහුලමාතා දෙවී ඡන්නො කාළුදායී අමච්චො ආජානීයො හත්ථිරාජා කණ්ඩකො අස්සරාජා මහාබොධිරුක්ඛො චතස්සො නිධිකුම්භියො ච ජාතා. තත්ථ එකො ගාවුතප්පමාණො එකො අඩ්ඪයොජනප්පමාණො එකො තිගාවුතප්පමාණො එකො යොජනප්පමාණො අහොසි. ඉමෙ සත්ත සහජාතා නාම හොන්ති.

උභයනගරවාසිනො මහාපුරිසං ගහෙත්වා කපිලවත්ථුපුරමෙව අගමංසු. තං දිවසමෙව කපිලවත්ථුනගරෙ සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තො බොධිමූලෙ නිසීදිත්වා බුද්ධො භවිස්සතීති තාවතිංසභවනෙ හට්ඨතුට්ඨා දෙවසඞ්ඝා චෙලුක්ඛෙපාදීනි පවත්තෙන්තා කීළිංසු. තස්මිං සමයෙ සුද්ධොදනමහාරාජස්ස කුලූපගො අට්ඨසමාපත්තිලාභී කාළදෙවලො නාම තාපසො භත්තකිච්චං කත්වා දිවාවිහාරත්ථාය තාවතිංසභවනං ගන්ත්වා තත්ථ දිවාවිහාරං නිසින්නො තා දෙවතා තුට්ඨමානසා කීළන්තියො දිස්වා කිං කාරණා තුට්ඨමානසා පමුදිතහදයා කීළථ මය්හං තං කාරණං කථෙථාති පුච්ඡි. තා දෙවතා ආහංසු මාරිස සුද්ධොදනරඤ්ඤො පුත්තො ජාතො සො බොධිමණ්ඩෙ නිසීදිත්වා බුද්ධො හුත්වා ධම්මචක්කං පවත්තෙස්සති තස්ස අනන්තරූපං බුද්ධලීළ්හං පස්සිතුං ලභිස්සාමාති ඉමිනා කාරණෙන තුට්ඨම්හාති. අථ තාපසො තාසං වචනං සුත්වා පරමදස්සනීයරතනාවලොකතො දෙවලොකතො ඔරුය්හ නරපතිනිවෙසනං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. තතො කතපටිසන්ථාරං රාජානං

පුත්තෙනා කිර තෙ මහාරාජ ජාතො තං පස්සිතුං ලභිස්සාමාති ආහ. රාජා අලඞ්කතපටියත්තං තනයං ආනාපෙත්වා දෙවලතාපසං වන්දාපෙතුං අභිහරි. මහාපුරිසස්ස පාදා පරිවත්තිත්වා විජ්ජුලතා විය අසිතජලධර තලෙසු තාපසස්ස ජටාසු පතිට්ඨහිංසු. බොධිසත්තෙන හි තෙනත්තභාවෙන වන්දිතබ්බො නාම අඤ්ඤො නත්ථි. තතො තාපසො උට්ඨායාසනා බොධිසත්තස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හෙසි. රාජා තං අච්ඡරියං දිස්වා අත්තනො පුත්තං වන්දි. තාපසො බොධිසත්තස්ස ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා භවිස්සති නු ඛො බුද්ධො උදාහු න භවිස්සතීති ආවජ්ජිත්වා නිස්සංසයං බුද්ධො භවිස්සතීති අනාගතංසඤාණෙන ඤත්වා අච්ඡරියපුරිසො අයන්ති සිතං අකාසි. තතො අහං ඉමං බුද්ධභූතං දට්ඨුං ලභිස්සාමි නු ඛොති උපධාරෙන්තො න ලභිස්සාමි අන්තරායෙව කාලං කත්වා බුද්ධසතෙනපි ගන්ත්වා බොධෙතුං අසක්කුණෙය්‍යෙ අරූපභවෙ නිබ්බත්තිස්සාමීති දිස්වා එවරූපං නාම අච්ඡරියපුරිසං දට්ඨුං න ලභිස්සාමි මහතී වත මෙ හානි භවිස්සතීති පරොදි. මනුස්සා පන දිස්වා අම්හාකං අය්‍යො ඉදානෙව හසිත්වා පුන රොදිතුං ආරභි කින්නු ඛො භන්තෙ අම්හාකං අය්‍යපුත්තස්ස කොචි අන්තරායො භවිස්සතීති පුච්ඡිංසු. තාපසො ආහ: නත්ථෙතස්ස අන්තරායො නිස්සංසයෙන බුද්ධො භවිස්සති. අථ කස්මා තුම්හෙ පරොදිත්ථාති? එවරූපං අච්ඡරියපුරිසං බුද්ධභූතං දට්ඨුං න ලභිස්සාමි මහතී වත මෙ හානි භවිස්සතීති අත්තානං අනුසොචන්තො රොදාමීති ආහ. තතො බොධිසත්තං පඤ්චමෙ දිවසෙ සීසං නහාපෙත්වා සක්කාරං කත්වා නාමං ගණ්හිස්සාමාති රාජභවනං චතුජ්ජාතිකගන්ධෙන උපලිම්පිත්වා ලාජපඤ්චමානි කුසුමානි විකිරිත්වා අසම්භින්නපායාසං පචාපෙත්වා තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ අට්ඨසතෙ බ්‍රාහ්මණෙ නිමන්තෙත්වා රාජභවනෙ නිසීදාපෙත්වා මධුපායාසං භොජෙත්වා සක්කාරං කත්වා කින්නු ඛො භවිස්සතීති ලක්ඛණානි පරිග්ගාහාපෙසුං. තෙසු රාමාදයො අට්ඨ බ්‍රාහ්මණා පරිග්ගාහකා අහෙසුං. තෙසු සත්ත ජනා වෙ අඞ්ගුලියො උක්ඛිපිත්වා ව්‍යාකරිංසු ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අගාරං අජ්ඣාවසන්තො රාජා හොති චක්කවත්තී පබ්බජමානො බුද්ධොති, තෙසං පන සබ්බදහරො ගොත්තෙන කොණ්ඩඤ්ඤො නාම බ්‍රාහ්මණො බොධිසත්තස්ස ලක්ඛණවරසම්පත්තිං දිස්වා එතස්ස අගාරමජ්ඣෙ ඨානකාරණං නත්ථි එකන්තෙනෙව විවත්තච්ඡදො බුද්ධො භවිස්සතීති එකමෙව අඞ්ගුලිං උක්ඛිපිත්වා එවං ව්‍යාකාසි. අථස්ස නාමං ගණ්හන්තා සබ්බලොකත්ථසිද්ධිකරත්තා සිද්ධත්ථොති නාමමකංසු. අථ තෙ බ්‍රාහ්මණා අත්තනො ඝරානි ගන්ත්වා පුත්තෙ ආමන්තෙත්වා එවමාහංසු: අම්හෙ මහල්ලකා සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තං සබ්බඤ්ඤුතං පත්තං මයං සම්භවෙය්‍යාම වා න වා තුම්හෙ පන තස්මිං පබ්බජිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තෙ තස්ස සාසනෙ පබ්බජෙය්‍යාථාති; තතො සත්තපි ජනා යාවතායුකං ඨත්වා යථාකම්මං ගතා. කොණ්ඩඤ්ඤමාණවො අරොගො අහොසි. තදා පන සො රාජා කිං දිස්වා මම පුත්තො පබ්බජිස්සතීති තෙ පුච්ඡි. චත්තාරි පුබ්බනිමිත්තානි දිස්වාති, කතරඤ්ච කතරඤ්චාති? ජිණ්ණං ව්‍යාධිතං මතං පබ්බජිතන්ති. රාජා ඉතො පට්ඨාය

එවරූපානං මම පුතතසස සනතිකං උපසඞකමිතුං මා අදත්ථාති වත්වා කුමාරසස චකඛුපථෙ ජිණණපුරිසාදීනං ආගමනනිවාරණත්ථං චතුසු දිසාසු ගාවුතෙ ගාවුතෙ ආරකඛං ඨපෙසි. තං දිවසං තසමිං ඨානෙ සනනිපතිතෙසු අසීතියා ඤාතිකුලසහසෙසසු එකමෙකො එකමෙකං පුතතං පටිජානි අයං බුඩො වා හොතු රාජා වා මයං එකමෙකං පුතතං දසසාම සචෙ බුඩො භවිසසති ඛතතියසමණෙහි යෙව පරිවුතො විචරිසසති සචෙ රාජා චකකවතති භවිසසති ඛතතියකුමාරෙහි යෙව පරිවුතො විචරිසසතීති. අථ රාජා මහාපුරිසසස පරමරූපසමපතතා විගත සබබදොසා ධාතියො අදාසි. බොධිසතෙතා අනනෙතන පරිවාරෙන මහතා සිරිසමුදයෙන වඩ්ඪි.

අථෙකදිවසං රඤ්ඤො වප්පමඞගලං නාම අහොසි. තං දිවසං රාජා මහතියා විභූතියා මහතා පරිවාරෙන වපපමඞගලවපපකරණට්ඨානමගමාසි. තත්ථ රාජා පරමමඞගලං සුවණණනඞගලං ගණ්හාති අමච්චාදයො රජතනඞගලාදීනි ගණ්හනති. තං දිවසං නඞගලසහසසං යොජීයති. බොධිසතතං පරිවාරෙත්වා නිසිනනධාතියො රඤ්ඤො සමපතතිං පසසාමාති අනෙතා සාණිතො බහි නිකඛනතා. අථ බො බොධිසතෙතා ඉතො චිතො ච ඔලොකෙනෙතා කඤ්චි අදිසවා සහසා උට්ඨාය පල්ලඞකං ආභුජිත්වා ආනාපානෙ පරිගගහෙත්වා පඨමජඣානං නිබබතෙතසි. ධාතියො ඛජ්ජභොජ්ජනතරෙ විචරනතියො ථොකං විරායිංසු. සෙසරුකඛානං ඡායා නිවතතා තසස පන ජමබුරුකඛසස ඡායා පරිමණ්ඩලා හුත්වා තත්ථෙව අට්ඨාසි. ධාතියො පනසස අයයපුතෙතා එකකොති වෙගෙන සාණිපාකාරං උකඛිපිත්වා පරියෙසනතියො සිරිසයනෙ පල්ලඞෙකන නිසිනනං තං ච පාටිහාරියං දිසවා ගනත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා වෙගෙන ගනත්වා අයං තෙ තාත දුතියවනදනාති පුතතං වනදි. අථ මහාපුරිසො අනුකකමෙන සොළසවසසුදෙදසිකො අහොසි.

රාජා බොධිසතතසස තිණණං උතූනං අනුච්ඡවිකෙ රමම සුරමම සුභ නාමකෙ තයො පාසාදෙ කාරෙසි. එකං නවභූමකං එකං සතතභූමකං එකං පඤ්චභූමකං තයොපි පාසාදා උබෙබධෙන සමපපමාණා අහෙසුං. භූමිකාසු පන නානතතං අහොසි. අථ රාජා චිනෙතසි: පුතෙතා මෙ වයපපතෙතා ඡතතමසස උසසාපෙත්වා රජ්ජසිරිං පසසිසසාමීති; සො සාකියානං පණණානි පහිනි පුතෙතා මෙ වයපපතෙතා රජ්ජෙ නං පතිට්ඨාපෙසසාමි සබෙබ අතතනො ගෙහෙසු වයපපතතා දාරිකා ඉමං ගෙහං පෙසෙනතූති. තෙ රඤ්ඤො සාසනං සුත්වා කුමාරො කෙවලං රූපසමපනෙතා න කිඤ්චි සිපපං ජානාති දාරභරණං කාතුං න සකඛිසසති න මයං ධීතරො දසසාමාති ආහංසු. රාජා තං පවතතිං සුත්වා පුතතසස සනතිකං ගනත්වා තං පවතතිං ආරොචෙසි. බොධිසතෙතා කිං සිපපං දසෙසතුං වට්ටතීති ආහ. සහසසත්ථාමං ධනුං ආරොපෙතුං වට්ටති තාතාති. තෙනහි ආහරාපෙථාති. රාජා ආහරාපෙත්වා අදාසි ධනුං. තං ධනුං පුරිසසහසසං ආරොපෙති පුරිසසහසසං

ඔරොපෙති මහාපුරිසො තං සරාසනං ආහරාපෙත්වා පල්ලඞ්කෙන නිසින්නොව ජියං පාදඞ්ගුට්ඨකෙ වෙඨාපෙත්වා කඩ්ඪන්තො පාදඞ්ගුට්ඨකෙනෙව ධනුං ආරොපෙත්වා වාමෙන හත්ථෙන දණ්ඩං ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන කඩ්ඪිත්වා ජියං පොථෙසි. සකලනගරං උප්පතනාකාරප්පත්තං අහොසි. කිං සද්දො එසොති ච වුත්තෙ දෙවො ගජ්ජතීති ආහංසු. අඤ්ඤෙ තුම්හෙ න ජානාථ න දෙවො ගජ්ජති අඞ්ගීරසස්ස කුමාරස්ස සහස්සථාමං ධනුං ආරොපෙත්වා ජියමපොඨෙන්තස්ස ජියප්පහාරසද්දො එසොති ආහංසු. සාකියා තං සුත්වා තාවත්තකෙනෙව ආරද්ධචිත්තා තුට්ඨමානසා අහෙසුං. අථ මහාපුරිසො කිං කාතුං වට්ටතීති ආහ. අට්ඨඞ්ගුලබහලං අයොපට්ටං කණ්ඩෙන විජ්ඣිතුං වට්ටතීති; තං විජ්ඣිත්වා අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතීති ආහ, චතුරඞ්ගුලබහලං අසනඵලකං විජ්ඣිතුං වට්ටතීති; තං විජ්ඣිත්වා අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතීති ආහ. විදත්ථිබහලං උදුම්බරඵලකං විජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තං විනිවිජ්ඣිත්වා අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතීති තතො වාලිකසකටානීති ආහංසු. මහාසත්තො වාලිකසකටම්පි පලාලසකටම්පි විනිවිජ්ඣිත්වා උදකෙ එකූසභප්පමාණං කණ්ඩං පෙසෙසි. ථලෙ අට්ඨඋසභප්පමාණං. අථ නං වාතිඞ්ගණසඤ්ඤාය වාලං විජ්ඣිතුං වට්ටතීති ආහංසු. තෙන හි යොජනමත්තෙ වාතිංගණං බන්ධාපෙථාති වත්වා යොජනමත්තකෙ වාතිංගණසඤ්ඤාය වාලං බන්ධාපෙත්වා රත්තන්ධකාරමෙඝපටලච්ඡන්නාසු දිසාසු කණ්ඩං ඛිපි. තං ගන්ත්වා යොජනමත්තකෙ වාලං ඵාලෙත්වා පඨවියං පාවිසි. න කෙවලං එත්තකමෙව තං දිවසං මහාපුරිසො ලොකෙ වත්තමානං සබ්බං සිප්පමෙව දස්සෙසි. අථ සාකියා අත්තනො ධීතරො අලඞ්කරිත්වා පෙසයිංසු. චත්තාළීසසහස්සානි නාටකිත්ථියො අහෙසුං. රාහුලමාතා පන දෙවී අග්ගමහෙසී අහොසි. මහාපුරිසො දෙවකුමාරො විය සුරයුවතිපරිවුතො නිප්පුරිසෙහි තුරියෙහි පරිචරියමානො මහාසම්පත්තිං අනුභවමානො උතුවාරෙන උතුවාරෙන තෙසු තීසු පාසාදෙසු විහරති. අථෙකදිවසං බොධිසත්තො උය්‍යානභූමිං ගන්තුකාමො සාරථිං ආමන්තෙත්වා රථං යොජෙහි උය්‍යානභූමිං පස්සිස්සාමීති ආහ. සො සාධූති පටිස්සුණිත්වා මහාරහං වරරුචිරපිරකුබ්බරවරරථං පිරතරනෙමිනාභිං වරකනකරජතමණිරතනවිරචිතීසාමුඛං නවකනකරජතතාරකඛචිතනෙමිපස්සං සමොසරිතවිවිධසුරභිකුසුමදාමසස්සිරිකං රවිරථසදිසදස්සනීයං වරරථං සමලඞ්කරිත්වා සසිකුමුදසදිසවණ්ණෙ අනිලගරුළජවෙ ආජානීයෙ චතුරො මඞ්ගලසින්ධවෙ යොජෙත්වා බොධිසත්තස්ස පටිවෙදෙසි. බොධිසත්තො දෙවවිමානසදිසං තං රථවරමාරුය්හ උය්‍යානාභිමුඛො අගමාසි.

අථ දෙවතා සිද්ධත්ථකුමාරස්ස අභිසම්බුජ්ඣනකාලො ආසන්නො පුබ්බනිමිත්තමස්ස දස්සෙස්සාමාති එකං දෙවපුත්තං ජරාජජ්ජරසරීරං ඛණ්ඩදන්තං පලිතකෙසං වඞ්කගත්තං දණ්ඩහත්ථං පවෙධමානං කත්වා දස්සෙසුං. තං බොධිසත්තො චෙව සාරථි ච පස්සන්ති. තතො බොධිසත්තො සාරථි කො නාමෙස පුරිසො කෙසාපිස්ස න යථා අඤ්ඤෙසන්ති

මහාපදානසුත්තෙ ආගතනයෙනෙව පුච්ඡිත්වා තස්ස වචනං සුත්වා ධිරත්ථු වත භො ජාතිං යත්‍ර හි නාම ජාතස්ස ජර පඤ්ඤායිස්සතිති සංවිග්ගහදයො තතො පටිනිවත්තිත්වා පාසාදමෙවාගමි.

රාජා කිං කාරණා මම පුත්තො පටිනිවත්තතීති පුච්ඡි. ජිණ්ණපුරිසං දිස්වා දෙවාති. තතො කම්පමානමානසො රාජා අඩ්ඪයොජනෙ ආරක්ඛං ඨපෙසි. පුනෙකදිවසං බොධිසත්තො උය්‍යානං ගච්ඡන්තො තාහි එව දෙවතාහි නිම්මිතං ව්‍යාධිතං ච පුරිසං දිස්වා පුරිමනයෙනෙව පුච්ඡිත්වා සංවිග්ගහදයො නිවත්තිත්වා පාසාදමෙවාභිරුහි

රාජා සුත්වා නාටකානි විස්සජ්ජෙසි පබ්බජ්ජං අස්ස හිතානං කරිස්සංති, රක්ඛං වඩ්ඪෙත්වා සමන්තතො තිගාවුතප්පමාණෙ පදෙසෙ ආරක්ඛං ඨපෙසි. පුන බොධිසත්තො එකදිවසං උය්‍යානං ගච්ඡන්තො සුනිවත්ථං සුපාරුතං පබ්බජිතං දිස්වා කො නාමෙස සම්ම සාරථිති සාරථිං පුච්ඡි. සාරථි කිඤ්චාපි බුද්ධුප්පාදස්ස අභාවා පබ්බජිතං වා පබ්බජිතගුණෙ වා න ජානාති දෙවතානුභාවෙන පන පබ්බජිතො නාම අයං දෙවාති වත්වා පබ්බජ්ජාය ගුණං තස්ස වණ්ණෙසි.

තතො බොධිසත්තො පබ්බජ්ජාය රුචිං උප්පාදෙත්වා තං දිවසං උය්‍යානමගමාසි. දීඝායුකා බොධිසත්තා වස්සසතෙ වස්සසතෙ අතික්කන්තෙ ජිණ්ණාදිසු එකෙකං අද්දසංසු. අම්හාකං පන බොධිසත්තො අප්පායුකකාලෙ උප්පන්නත්තා චතුන්නං මාසානං අච්චයෙන උය්‍යානං ගච්ඡන්තො අනුක්කමෙන එකෙකං අද්දස. දීඝභාණකා ආහු චත්තාරි නිමිත්තානි එකදිවසෙ දිස්වා අගමාසීති. තත්‍ථ දිවසභාගං කීළිත්වා උය්‍යානරසමනුභවිත්වා මඞ්ගලපොක්ඛරණියා නහායිත්වා අත්‍ථංගතෙ සුරියෙ මඞ්ගලසිලාතලෙ නිසිදි අත්තානං අලඞ්කාරාපෙතුකාමො. අථස්ස චිත්තාචාරමඤ්ඤාය සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ආණත්තො විස්සකම්මො නාම දෙවපුත්තො ආගන්ත්වා තස්සෙව කප්පකසදිසො හුත්වා දිබ්බෙන අලඞ්කාරෙන අලඞ්කරි. අථස්ස සබ්බාලඞ්කාරසමලඞ්කතස්ස සබ්බතාලාවචරෙසු සකානි සකානි පටිභානානි දස්සයන්තෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු ජය නන්දූති ආදීහි වචනෙහි සුතමඞ්ගලිකාදිසු නානප්පකාරෙහි මඞ්ගලවචනත්‍ථුතිඝොසෙ සාවයන්තෙසු සබ්බාලඞ්කාරසමලඞ්කතං රථවරං අභිරුහි. තස්මිං සමයෙ රාහුලමාතා පුත්තං විජාතාති සුත්වා සුද්ධොදනමහාරාජා පුත්තස්ස තුට්ඨිං පවෙදථාති සාසනං පෙසෙසි. බොධිසත්තො තං සුත්වා රාහුලො ජාතො බන්ධනං ජාතන්ති ආහ. රාජා කිං මෙ පුත්තො අවචාති පුච්ඡිත්වා තං වචනං සුත්වා ඉතො පට්ඨාය මෙ නත්තා රාහුලකුමාරොත්වෙව හොතීති ආහ. බොධිසත්තොපි තං රථවරමාරුය්හ මහතා පරිවාරෙන අතිමනොරමෙන සිරිසොභග්ගෙන නගරං පාවිසි. තස්මිං සමයෙ රූපසිරියා ගුණසම්පත්තියා ච අකිසා කිසාගොතමී නාම ඛත්තියකඤ්ඤා උපරිපාසාදවරතලගතා නගරං පවිසන්තස්ස බොධිසත්තස්ස රූපසිරිං දිස්වා සඤ්ජාතපීතිසොමනස්සා හුත්වා

නිබ්බුතා නූන සා මාතා නිබ්බුතො නූන සො පිතා,
නිබ්බුතා නූන සා නාරී යස්සායං ඊදිසො පතීති

ඉදං උදානං උදානෙසි. බොධිසත්තො තං සුත්වාව චින්තෙසි: අයං මෙ සුස්සවණං වචනං සාවෙසි අහං නිබ්බාණං ගවෙසන්තො විචරාමි අජ්ජෙව මයා ඝරාවාසං ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා නිබ්බාණං ගවෙසිතුං වට්ටතීති. අයං ඉමිස්සා ආචරියභාගො හොතූති කණ්ඨතො ඔමුඤ්චිත්වා කිසාගොතමියා සතසහස්සග්ඝනිකං පරමරතිකරං මුත්තාහාරං පෙසෙසි. සා–සිද්ධත්ථකුමාරො මයි පටිබද්ධහදයො හුත්වා පණ්ණාකාරං පෙසෙසීති සොමනස්සජාතා අහොසි. බොධිසත්තොපි මහතා සිරිසමුදයෙන පරම රමණීයං පාසාදමභිරූහිත්වා සිරිසයනෙ නිපජ්ජි, තාවදෙව නං පරිපුණ්ණ රජනිකර සදිස රුචිර වරවදනා බිම්බඵල සදිස දසනවසනා සිත විමල සම සංහිතාවිවරවරදසනා අසිතනයනකෙසපාසා සුජාතඤ්ජනාතිනීලකුටිල භමුකා සුජාතහංසසමසංහිතපයොධරා රතිකරනවකනකරජතවිරචිතවර මණිමෙඛලාපරිගතවිසාලඝනජඝනතටා කරිකරසන්නිභොරුයුගලා නච්ච ගීතවාදිතෙසු කුසලා සුරයුවති සදිස රූපසොභා වරයුවතියො මධුරරවානි තුරියානි ගහෙත්වා මහාපුරිසං සම්පරිවාරෙත්වා රමයන්තියො නච්ච ගීතවාදිතානි පයොජිංසු. බොධිසත්තො පන කිලෙසෙසු විරත්තචිත්ත තාය නච්චගීතාදිසු අනභිරතො මුහුත්තං නිද්දං ඔක්කමි.

තා තං දිස්වා යස්සත්ථාය නච්චාදීනි මයං පයොජෙම සො නිද්දං උපගතො ඉදානි කිමත්ථං කිලමාමාති ගහිතතුරියානි අජ්ඣොත්ථරිත්වා නිපජ්ජිංසු. ගන්ධතෙලප්පදීපා ඣායන්ති. බොධිසත්තො පබුජ්ඣිත්වා සයන පිට්ඨෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නො අද්දස තා ඉත්ථියො තුරියභණ්ඩානි අවත්ථරිත්වා නිද්දායන්තියො පග්ඝරිතලාලා කිලින්නකපොලගත්තා, එකච්චා දන්තෙ ඛාදන්තියො එකච්චා. විප්පලපන්තියො එකච්චා විවට මුඛා එකච්චා අපගතවසනාරසනා පාකටබීභච්ඡසම්බාධට්ඨානා එකච්චා විමුත්තාකුලසිරොරුහා සුසානරූපරූපං ධාරයමානා[1] සයිංසු මහා සත්තො තාසං විප්පකාරං දිස්වා භීයොසොමත්තාය කාමෙසු අනභිරත චිත්තො අහොසි. තස්ස පන අලඞ්කතපටියත්තං දසසතනයනභවන සදිසං රුචිරසොභම්පි පාසාදවරතලං අපවිද්ධමතසරීරකුණපභරිතං ආමක සුසානම්ව පරමපටික්කූලං උපට්ඨාසි. තයො භවා ආදිත්තභවනසදිසා හුත්වා උපට්ඨහිංසු. උපද්දුතං වත භො උපස්සට්ඨං වත භො ති ච වාචං පවත්තෙසි. අතිවිය පබ්බජ්ජාය චිත්තං නමි. අජ්ජෙව මයා මහාභිනික්ඛ මණං නික්ඛමිතුං වට්ටතීති සිරිසයනතො උට්ඨාය ද්වාරසමීපං ගන්ත්වා කො එත්ථාති ආහ. උම්මාරෙ සීසං කත්වා නිපන්නො ඡන්නො අහං අය්‍යපුත්ත ඡන්නොති ආහ. අජ්ජ අහං මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිතු කාමො න කිඤ්චි පටිවෙදෙත්වා සීඝමෙකං අතිජවං සින්ධවං කප්පෙහීති සො සාධු දෙවාති අස්සභණ්ඩකං ගහෙත්වා අස්සසාලං ගන්ත්වා ගන්ධ

1. II. III & V. සොභයමානා.

තෙලප්පදීපෙසු ජලන්තෙසු සුමනපටවිතානස්ස හෙට්ඨා පරමරමණීයෙ භූමිභාගෙ ඨිතං අරිමන්ථකං කන්ථකං තුරගවරං දිස්වා අජ්ජ මයා අය්‍යපුත්තස්ස නික්ඛමණත්ථාය ඉමමෙව මඞ්ගලඅස්සං කප්පෙතුං වට්ටතීති කන්ථකං කප්පෙසි සො කප්පියමානොව අඤ්ඤාසි. අයං කප්පනා අතිගාළ්හා අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු උය්‍යානකීළං ගමනකාලෙ කප්පනා විය න හොති. නිස්සංසයං අජ්ජ අය්‍යපුත්තො මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමතීති තතො තුට්ඨමානසො මහාහසිතං හසි. තස්ස නාදො සකලකපිලපුරං උන්නාදං කරෙය්‍ය දෙවතා පන සන්නිරුම්භිත්වා න කස්සචි සොතුං අදංසු. බොධිසත්තො පුත්තං තාව පස්සිස්සාමීති චින්තෙත්වා ඨිතට්ඨානතො රාහුලමාතුයා වසනට්ඨානං ගන්ත්වා ගබ්භද්වාරං විවරි. තස්මිං ඛණෙ අන්තොගබ්භෙ ගන්ධතෙලප්පදීපො ඣායති. රාහුලමාතා සුමනමල්ලිකාදීනං අම්මණමත්තෙන අභිප්පකිණ්ණවරසයනෙ පුත්තස්ස මත්ථකෙ හත්ථං ඨපෙත්වා නිද්දායති. බොධිසත්තො උම්මාරෙ පාදං ඨපෙත්වා ඨිතකොව ඔලොකෙත්වා සචාහං දෙවියා හත්ථං අපනෙත්වා මම පුත්තං ගණ්හිස්සාමි දෙවී පබුජ්ඣිස්සති එවං මෙ අභිනික්ඛමණස්ස අන්තරායො භවිස්සති බුද්ධො හුත්වාව ආගන්ත්වා පුත්තං පස්සිස්සාමීති චින්තෙත්වා පාසාදතලතො ඔතරිත්වා අස්සසමීපං ගන්ත්වා එවමාහ. තාත කන්ථක ත්වං අජ්ජ එකරත්තිං මං තාරය අහං තං නිස්සාය බුද්ධො හුත්වා සදෙවකං ලොකං තාරෙස්සාමීති තතො උල්ලඞ්ඝිත්වා කන්ථකස්ස පිට්ඨිං ආරුහි. කන්ථකො ගීවතො පට්ඨාය ආයාමතො අට්ඨාරසහත්ථො හොති. තදනුරූපෙන උබ්බෙධෙන සමන්නාගතො රූපසම්පත්තිජවබලසම්පත්තිසම්පන්නො ධොතසඞ්ඛසදිසවණ්ණො. තතො බොධිසත්තො වරතුරඞ්ගපිට්ඨිගතො ඡන්නං අස්සස්ස වාලධිං ගාහාපෙත්වා අඩ්ඪරත්තසමයෙ නගරස්ස මහාද්වාරං සම්පත්තො. තදා පන රාජා පුබ්බෙව බොධිසත්තස්ස ගමනපටිසෙධනත්ථාය ද්වීසු ද්වාරකවාටෙසු එකෙක පුරිසසහස්සෙහි විවරිතබ්බං කාරෙත්වා තත්ථ බහුපුරිසෙ ආරක්ඛං ඨපෙසි. බොධිසත්තො කිර පුරිසගණනාය කොටිසතසහස්සස්ස බලං ධාරෙසි. හත්ථිගණනාය කොටිසහස්සස්ස. තස්මා සො චින්තෙසි යදි ද්වාරං න අවාපුරීයති අජ්ජ කන්ථකස්ස පිට්ඨෙ නිසින්නොව ඡන්නං වාලධිං ගාහාපෙත්වා තෙන සද්ධිංයෙව කන්ථකං ඌරූහි නිප්පීළෙත්වා අට්ඨාරසහත්ථං පාකාරං උප්පතිත්වා අතික්කමෙය්‍යන්ති. ඡන්නො කන්ථකො ච එවමෙව චින්තයිංසු. ද්වාරෙ අධිවත්ථා දෙවතා ද්වාරං විවරිංසු. තස්මිං ඛණෙ මාරො පාපිමා මහාසත්තං නිවත්තෙස්සාමීති ආගන්ත්වා ගගණතලෙ ඨත්වා ආහ:-

මා නික්ඛම මහාවීර ඉතො තෙ සත්තමෙ දිනෙ,
දිබ්බන්තු චක්කරතනං අද්ධා පාතුභවිස්සති.

ද්විසහස්සපරිත්තදීපපරිවාරානං මහාදීපානං රජ්ජං කරිස්සසි නිවත්ත මාරිසාති. මහාපුරිසො ආහ කොසි ත්වන්ති. අහං වසවත්තීති.

[1]ජානාමහං මහාරාජ මය්හං චක්කස්ස සම්භවං,
අනත්ථිකොහං රජ්ජෙන ගච්ඡ ත්වං මාර මා ඉධ.

---

1. මාර ජානාමිහං මය්හං දිබ්බචක්කස්ස සම්භවං-ඉති අඤ්ඤෙසු පොත්ථකෙසු.

සකලං දසසහස්සම්පි ලොකධාතුමහං පන,
උත්තාසෙත්වා භවිස්සාමි බුද්ධො ලොකෙ විනායකොති

ආහ. සො තත්ථෙවන්තරධායි. මහාපුරිසො එකූනතිංසවස්සකාලෙ හත්ථගතං චක්කවත්තිරජ්ජං ඛෙළපිණ්ඩං විය අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඩෙත්වා චක්කවත්තිසිරිනිවාසභූතා රාජභවනා නික්ඛමිත්වා ආසාළ්හිපුණ්ණමාය උත්තරාසාළ්හනක්ඛත්තෙ වත්තමානෙ නගරතො නික්ඛමිත්වා නගරං අපලොකෙතුකාමො අහොසි. චිත්තක්ඛණසමනන්තරමෙව කුලාලචක්කං විය සො භූමිප්පදෙසො පරිවත්ති. යථාඨිතොව මහාසත්තො කපිලපුරං දිස්වා තස්මිං භූමිප්පදෙසෙ කන්ථකනිවත්තනචෙතියට්ඨානං දස්සෙත්වා ගන්තබ්බමග්ගාභිමුඛංයෙව කන්ථකං කත්වා පායාසි. මහතා සක්කාරෙන උළාරෙන සිරිසමුදයෙන තදා බොධිසත්තෙ ගච්ඡන්තෙ තස්ස පුරතො දෙවතා සට්ඨිං උක්කාසතසහස්සානි ධාරයිංසු තථා පච්ඡතො දක්ඛිණපස්සතො සට්ඨිං උක්කාසතසහස්සානි තථා වාමපස්සතො. අපරා දෙවතා සුරභිකුසුමමාලාදාමචන්දනචුණ්ණචාමරධජපතාකාහි සක්කරොන්තියො පරිවාරෙත්වා අගමංසු. දිබ්බානි සංගීතානි අනෙකානි ච තූරියානි වජ්ජිංසු.

ඉමිනා සිරිසමුදයෙන ගච්ඡන්තො බොධිසත්තො එකරත්තෙනෙව තීනි රජ්ජානි අතික්කම්ම තිංසයොජනිකං මග්ගං ගන්ත්වා අනොමානදීතීරං සම්පාපුණි. අථ බොධිසත්තො නදීතීරෙ ඨත්වා ඡන්නං පුච්ඡි කා නාම අයං නදීති. අනොමා නාම දෙවාති. අම්හාකම්පි පබ්බජ්ජා අනොමා භවිස්සතීති පණ්හියා අස්සං සඤ්ඤෙන්තො අස්සස්ස සඤ්ඤමදාසි. අස්සො උල්ලඞ්ඝිත්වා අට්ඨඋසභවිත්ථාරාය නදියා පාරිමතීරෙ අට්ඨාසි. බොධිසත්තො අස්සපිට්ඨිතො ඔරුය්හ මුත්තාරාසිසදිසෙ වාලුකාපුලිනෙ ඨත්වා ඡන්නං ආමන්තෙසි. සම්ම ඡන්න ත්වං මය්හං ආභරණානි චෙව කන්ථකඤ්ච ආදාය ගච්ඡ අහං පබ්බජිස්සාමීති. ඡන්නො අහම්පි දෙව පබ්බජිස්සාමීති ආහ. න ලබ්භා තයා පබ්බජිතුං ගච්ඡෙව ත්වන්ති තික්ඛත්තුං නිවාරෙත්වා ආභරණානි චෙව කන්ථකඤ්ච පටිච්ඡාපෙත්වා චින්තෙසි. ඉමෙ මය්හං කෙසා සමණසාරුප්පා න හොන්ති තෙ ඛග්ගෙන ඡින්දිස්සාමීති දක්ඛිණහත්ථෙන පරමනිසිතාසිවරං ගහෙත්වා වාමහත්ථෙන මොලියා සද්ධිං චූළං ගහෙත්වා ඡින්දි. කෙසා ද්වඞ්ගුලමත්තා හුත්වා දක්ඛිණතො ආවත්තමානා සීසෙ අල්ලීයිංසු. තෙසං පන කෙසානං යාවජීවං තදෙව පමාණං අහොසි. මස්සු තදනුරූපං පුන කෙසමස්සුහරණකිච්චං නාහොසි. බොධිසත්තො මොලියා සද්ධිං චූළං ගහෙත්වා සචාහං බුද්ධො භවිස්සාමි ආකාසෙ තිට්ඨතු නො චෙ භූමියං පතතූති ආකාසෙ ඛිපි. චූළාමණිබන්ධනං යොජනප්පමාණං ඨානං ගන්ත්වා ආකාසෙ අට්ඨාසි. අථ සක්කො දෙවරාජා දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො යොජනිකෙන රතනචඞ්කොටකෙන තං පටිග්ගහෙත්වා තාවතිංසභවනෙ චූළාමණිචෙතියං නාම පතිට්ඨාපෙසි. යථාහ:–

ඡෙත්වාන මොලිං වරගන්ධවාසිතං
වෙහාසයං උක්ඛිපි අග්ගපුග්ගලො
සහස්සනෙත්තො සිරසා පටිග්ගහි
සුවණ්ණචඞ්කොටවරෙන වාසවොති.

පුන බොධිසත්තො චින්තෙසි. ඉමානි කාසිකවත්ථානි න මය්හං සමණසාරුප්පානීති. අථස්ස කස්සපබුද්ධකාලෙ පොරාණසහායකො ඝටීකාර මහාබ්‍රහ්මා එකං බුද්ධන්තරං විනාසභාවාපපන්නෙන මිත්තභාවෙන චින්තෙසි. අජ්ජ මෙ සහායකො මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛන්තො සමණ පරික්ඛාරමස්ස ගහෙත්වා ගච්ඡාමීති.

තිචීවරංඤ්ච පත්තො ච වාසි සූචි ච බන්ධනං,
පරිස්සාවනෙන අට්ඨෙතෙ යුත්තයොගස්ස භික්ඛුනොති.

ඉමෙ අට්ඨ සමණපරික්ඛාරෙ ආහරිත්වා අදාසි. මහාපුරිසො අරහද්ධජං නිවාසෙත්වා උත්තමං පබ්බජ්ජාවෙසං ගණ්හිත්වාව ඡන්න මම වචනෙන මාතාපිතූනං ආරොග්‍යං වදෙහීති වත්වා උය්‍යොජෙසි. තතො ඡන්නො මහාපුරිසං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි. කණ්ඨකො පන ඡන්නෙන සද්ධිං මන්තයමානස්ස බොධිසත්තස්ස වචනං සුණන්තො නත්ථිදානි මය්හං පුන සාමිනො දස්සනන්ති චක්ඛුපථමස්ස විජහන්තො වියොගදුක්ඛමධිවාසෙතුමසක්කොන්තො හදයෙන ඵලිතෙන කාලං කත්වා සුරරිපු දුරභිභවනෙ තාවතිංසභවනෙ කණ්ඨකො නාම දෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස උප්පත්ති විමලත්ථවිලාසිනියා විමානවත්ථුඅට්ඨකථාය ගහෙතබ්බා. ඡන්නස්ස පඨමං එකොව සොකො අහොසි. සො කණ්ඨකස්ස කාලකිරියාය දුතියෙන සොකෙන පීළියමානො රොදන්තො පරිදෙවන්තො දුක්ඛෙන අගමාසි. බොධිසත්තොපි පබ්බජිත්වා තස්මිං යෙව පදෙසෙ අනුපියං නාම අම්බවනං අත්ථි තත්ථ සත්තාහං පබ්බජ්ජාසුඛෙන වීතිනාමෙත්වා තතො සඤ්ඣාප්පභානුරඤ්ජිතසලිලධරසංවුතො සරදසමයපරිපුණ්ණො රජනිකරො විය කාසාවචීවරසංවුතො එකකොපි අනෙකජනපරිවුතො විය විරොචමානො තං වනවාසීමිගපක්ඛීනං නයනාමතපානම්පි කරොන්තො එකචරො සීහො විය නරසීහො මත්තමාතඞ්ගවිලාසගාමී සමස්සාසෙන්තො විය වසුන්ධරං පාදතලෙන එකදිවසෙනෙව තිංසයොජනමග්ගං ගන්ත්වා උත්තුඞ්ගතරඞ්ගභඞ්ගං අසඞ්ගං ගඞ්ගං නදිං ඔතරිත්වා රතනජ්ජුතිවිසරවිරාජිතවරරුචිරරාජගහං රාජගහං නාම නගරං පාවිසි.

පවිසිත්වා සපදානං පිණ්ඩාය චරි. සකලං පන තං නගරං බොධිසත්තස්ස රූපදස්සනෙන ධනපාලකෙ පවිට්ඨෙ තං නගරං විය අසුරින්දෙ පවිට්ඨෙ දෙවනගරං විය සඞ්ඛොභමගමාසි පිණ්ඩාය චරන්තෙ මහාපුරිසෙ නගරවාසිනො මනුස්සා මහාසත්තස්ස රූපදස්සනෙන සඤ්ජාතපීතිසොමනස්සා ජාතවිම්හිතා බොධිසත්තස්ස දස්සනාවජ්ජිතහදයා අහෙසුං. තෙසං මනුස්සානං අඤ්ඤතරො අඤ්ඤතරං එවමාහ. කිඤ්චායං භො රාහුභයෙන නිගූළ්හකිරණජාලො පුණ්ණචන්දො මනුස්සලොකමාගතොති. තමඤ්ඤො එවමාහ කිං කථෙසි සම්ම කදා නාම තයා පුණ්ණචන්දො මනුස්සලොකමාගතො දිට්ඨපුබ්බො නනු එස කුසුමකෙතු කාමදෙවො වෙසන්තරමාදාය අම්හාකං මහාරාජස්ස ච නාගරානඤ්ච පරමලීලාවිභූතිං දිස්වා කීළිතුමාගතොති. තමඤ්ඤො සිතං කත්වා එවමාහ කිං භො ත්වං උම්මත්තොසි නනු කාමො ඉස්සරකොධහුතාසනපරිදඩ්ඪසරීරො සුරපති

දසසතනයනො එසො අමරපුරසඤ්ඤය ඉධාගතොති. තමඤ්ඤෙ ඊසකං හසිත්වා කිං වදෙසි භො පුබ්බාපරවිරොධං කුතො පනස්ස දසසතනයනානි කුතො වජිරං කුතො එරාවණො අද්ධා බ්‍රහ්මා එසො බ්‍රාහ්මණජනං පමත්තං ඤත්වා වෙදවෙදඞ්ගාදිසු නියොජනත්ථාය ආගතොති. තෙ සබ්බෙපි අපසාදෙත්වා අථඤ්ඤෙ එවමාහු නෙවායං පුණ්ණචන්දො න ච කාමො නාපි දසසතනයනො න චාපි බ්‍රහ්මා ලොකනායකො සත්ථා එස අච්ඡරියමනුස්සොති, එවං සල්ලපන්තෙසු එව නාගරෙසු රාජපුරිසා ගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො බිම්බිසාරස්ස ආරොචෙසුං දෙව දෙවො නු වා ගන්ධබ්බො වා උදාහු නාගරාජා වා යක්ඛො නු වා අම්හාකං නගරෙ පිණ්ඩාය චරතීති. තං සුත්වා රාජා පාසාදතලෙ ඨත්වා මහාපුරිසං දිස්වා අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො රාජපුරිසෙ ආණාපෙසි ගච්ඡථ භණෙ වීමංසථ සචෙ අමනුස්සො භවිස්සති නගරා නික්ඛමිත්වා අන්තරධායිස්සති සචෙ දෙවතා භවිස්සති ආකාසෙන ගච්ඡිස්සති සචෙ හි නාගරාජා භවිස්සති පථවියං නිමුජ්ජිත්වා ගමිස්සති සචෙ මනුස්සො භවිස්සති යථා ලද්ධං භික්ඛං පරිභුඤ්ජිස්සතීති. මහාපුරිසොපි සන්තින්ද්‍රියො සන්තමානසො රූපසොභාය මහාජනනයනානි ආකඩ්ඪන්තො විය යුගමත්තං පෙක්ඛමානො මිස්සකභත්තං යාපනමත්තං සංහරිත්වා පවිට්ඨද්වාරෙන නගරා නික්ඛමිත්වා පණ්ඩවපබ්බතච්ඡායාය පුරත්ථාභිමුඛො නිසීදිත්වා ආහාරං පච්චවෙක්ඛිත්වා නිබ්බිකාරො පරිභුඤ්ජි. තතො රාජපුරිසා ගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. තතො දූතවචනං සුත්වා මගධාධිපති රාජා බාලජනෙහි දුරනුසාරො මෙරුමන්දරසාරො සත්තසාරො බිම්බිසාරො බොධිසත්තස්ස ගුණසවණෙනෙව සඤ්ජාතදස්සනකුතූහලො වෙගෙන නගරතො නික්ඛමිත්වා පණ්ඩවපබ්බතාභිමුඛො ගන්ත්වා යානා ඔරුය්හ බොධිසත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තෙන කතානුඤ්ඤො බන්ධුජනසිනෙහසීතලෙ සිලාතලෙ නිසීදිත්වා බොධිසත්තස්ස ඉරියාපථෙ පසීදිත්වා බොධිසත්තස්ස සබ්බං ඉස්සරියං නිය්‍යාදෙසි. බොධිසත්තො මය්හං මහාරාජ වත්ථුකාමෙහි වා කිලෙසකාමෙහි වා අත්ථො නත්ථි. අහං පන පරමාභිසම්බොධිං පත්ථයන්තො නික්ඛන්තොති ආහ. රාජා අනෙකප්පකාරෙන යාචන්තොපි තස්ස චිත්තං අලභිත්වා අද්ධා බුද්ධො භවිස්සතීති බුද්ධභූතෙන පන තයා පඨමං මම විජිතං ආගන්තබ්බන්ති වත්වා නගරං පවිට්ඨො.

> අථ රාජගහං වරරාජගහං නරරාජවරෙ නගරන්තු ගතෙ,
> ගිරිරාජවරො මුනිරාජවරො මිගරාජගතො සුගතොපි ගතො.

අථ බොධිසත්තො අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො ආළාරඤ්ච කාලාමං උද්දකඤ්ච රාමපුත්තං උපසඞ්කමිත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා නායං මග්ගො බොධියාති තං සමාපත්තිභාවනං අනලං කරිත්වා පධානං පදහිතුකාමො උරුවෙලං ගන්ත්වා රමණීයො වතායං භූමිභාගොති තත්ථෙව වාසං උපගන්ත්වා මහාපධානං පදහි. ලක්ඛණපටිග්ගාහකබ්‍රාහ්මණානං චත්තාරො පුත්තා කොණ්ඩඤ්ඤබ්‍රාහ්මණො ච පඤ්ච පබ්බජිතා ගාම

නිගමරාජධානිසු භික්ඛාය චරන්තා තත්ථ බොධිසත්තං සම්පාපුණිංසු. අථ නං ඡබ්බස්සානි පධානං පදහන්තං ඉදානි බුද්ධො භවිස්සති ඉදානි බුද්ධො භවිස්සතීති පරිවෙණසම්මජ්ජනාදිකාය වත්තපටිපත්තියා උපට්ඨහමානා සන්තිකාවචරා තස්ස අහෙසුං. බොධිසත්තොපි කොටිප්පත්තං දුක්කරං කරිස්සාමීති එකතිලතණ්ඩුලාදීහිපි වීතිනාමෙති සබ්බසොපි ආහාරූපච්ඡෙදං අකාසි. දෙවතා ලොමකූපෙහි ඔජං උපහාරයමානා පටික්ඛිපි. අථස්ස තාය නිරාහාරතාය පරමකිසභාවප්පත්තකායස්ස සුවණ්ණවණ්ණො කායො කාළවණ්ණො අහොසි. ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි පටිච්ඡන්නානි අහෙසුං. අථ බොධිසත්තො දුක්කරකාරිකාය අන්තං ගන්ත්වා න පනායං මග්ගො බොධියාති ඔළාරිකං ආහාරං ආහාරෙතුං ගාමනිගමෙසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ආහාරං ආහරි. අථස්ස ද්වත්තිංසවරලක්ඛණානි පාකතිකානි අහෙසුං කායො සුවණ්ණවණ්ණො අහොසි. අථ පඤ්චවග්ගියා භික්ඛූ අයං ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං කරොන්තො සබ්බඤ්ඤුතං පටිවිජ්ඣිතුං නාසක්ඛි. ඉදානි ගාමනිගමරාජධානිසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ඔළාරිකං ආහාරං ආහරයමානො කිං සක්ඛිස්සති බාහුලිකො එස පධානවිබ්භන්තො කිං නො ඉමිනාති මහාපුරිසං පහාය බාරාණසියං ඉසිපතනං අගමංසු. අථ බොධිසත්තො විසාඛපුණ්ණමාය උරුවෙලායං සෙනානීනිගමෙ සෙනානීකුටුම්බිකස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්තා සුජාතා නාම දාරිකා අහොසි. තාය සම්පසාදනජාතාය දින්නං පක්ඛිත්තදිබ්බොජං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සුවණ්ණපාතිං ගහෙත්වා නෙරඤ්ජරාය තීරෙ පටිසොතං ඛිපිත්වා කාළනාගරාජං සුපන්තං බොධෙසි. අථ බොධිසත්තො නෙරඤ්ජරාය තීරෙ සුරභිකුසුමසමලඞ්කතෙ නීලොභාසෙ මනොරමෙ සාලවනෙ දිවාවිහාරං කත්වා සායණ්හසමයෙ දෙවතාහි අලඞ්කතෙන මග්ගෙන බොධිරුක්ඛාභිමුඛො අගමාසි. දෙවනාගයක්ඛසිද්ධාදයො දිබ්බෙහි මාලාගන්ධවිලෙපනෙහි පූජයිංසු. තස්මිං සමයෙ සොත්ථියො නාම බ්‍රාහ්මණො තිණහාරකො තිණං ආදාය පටිපථෙ ආගච්ඡන්තො මහාපුරිසස්ස ආකාරං ඤත්වා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො අදාසි. බොධිසත්තො තිණං ගහෙත්වා අසිතඤ්ජනගිරිසඞ්කාසං ආවරන්තමිව දිනකරජාලං නිජහදයමිව කරුණාසීතලං සීතලච්ඡායං විවිධවිහගගණසම්පාතවිරුතමන්දමාරුතෙරිතායමානසාඛාසමලඞ්කතං නච්චන්තමිව පීතියා රඤ්ජමානමිව ච තරුගණානං විරාජමානං විය අස්සත්ථබොධිරුක්ඛමුපගන්ත්වා අස්සත්ථදුමරාජං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා පුබ්බුත්තරභාගෙ ඨිතො තානි තිණානි අග්ගෙ ගහෙත්වා චාලෙසි. තාවදෙව චුද්දසහත්ථො පල්ලඞ්කො අහොසි. තානි ච තිණානි චිත්තකාරෙන ලෙඛාගහිතානි විය අහොසි. බොධිසත්තෙ තත්ථ චුද්දසහත්ථවිත්ථතෙ තිණසන්ථරෙ නිසින්නමත්තෙ බොධිඅඞ්කුරා පතමානා සුවණ්ණපට්ටෙ පවාළා විය නික්ඛන්තා විරොචිංසු බොධිසත්තෙ පන තත්ථ නිසින්නෙයෙව වසවත්තිමාරො දෙවපුත්තො සිද්ධත්ථකුමාරො මම විසයමතික්කමිතුකාමො න දානාහමතික්කමිතුමස්ස දස්සාමීති මාරබලස්ස තමත්ථමාරොචෙත්වා මාරබලමාදාය නික්ඛමි. සා කිර මාරසෙනා මාරස්ස පුරතො ද්වාදසයොජනා අහොසි තථා දක්ඛිණතො ච

වාමපස්සතො පච්ඡතො පන චක්කවාළපරියන්තං සිතා උද්ධං නවයොජනුබ්බෙධා අහොසි. යස්සා පන උන්නාදන්තියා සද්දො යොජනසහස්සතො පට්ඨාය පඨවි උද්‍රියනසද්දො විය සුයති. තස්මිං සමයෙ සක්කො දෙවරාජා විජයුත්තරං නාම සඞ්ඛං ධමමානො අට්ඨාසි. සො කිර සඞ්ඛො වීසංහත්ථසතිකො අහොසි. පඤ්චසිඛො ගන්ධබ්බදෙවපුත්තො තිගාවුතායතං බෙලුවපණ්ඩුවීණං ආදාය වාදයමානො මඞ්ගලයුත්තානි ගීතානි ගායමානො අට්ඨාසි. සුයාමදෙවරාජා තිගාවුතායතං සරදසමයරජනිකර සස්සිරිකං දිබ්බචාමරං ගහෙත්වා මන්දමන්දං වීජයමානො අට්ඨාසි. බ්‍රහ්මා ච සහම්පතී තියොජනවිත්ථතං දුතියමිව පුණ්ණචන්දං සෙතච්ඡත්තං භගවතො උද්ධං ධාරෙත්වා අට්ඨාසි. මහාකාලොපි නාගරාජා අසීතියා නාටකසහස්සෙහි පරිවුතො ථුතිසතානි පවත්තෙන්තො මහාසත්තං නමස්සමානො අට්ඨාසි. දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු දෙවතායො නානාවිධෙහි සුරභිකුසුමදාමධූපචුණ්ණාදීහි පූජයමානා සාධුකාරං පවත්තයමානා අට්ඨංසු. අථ මාරො දෙවපුත්තො දියඩ්ඪයොජනසතිකං ගිරිසිඛරසදිසං පරමරුචිරදස්සනං ගිරිමෙඛලං නාම රතනඛචිතවරවාරණං අරිවාරණවාරණං අභිරුහිත්වා බාහුසහස්සං මාපෙත්වා අගහිතගහණෙන නානාවුධානි අග්ගහාපෙසි. මාරපරිසාපි අසි ඵරසු සර සත්ති සබලා සමුස්සිත ධනු මුසල හලි සඞ්කු කුන්ත තොමර උපල ලගුළ වලය කණය කප්පණ චක්ක කටකධාරා රුරු සීහ ඛග සරභ ව්‍යග්ඝ වානරොරග මජ්ජාරොළුකවදනා මහිස පසද තුරඞ්ග දිරදාදිවදනා ච නානාභීමවිරූප බීභච්ඡකායා මනුස්ස යක්ඛ පිසාච සමකායා ච මහාසත්තං බොධිසත්තං බොධිමූලෙ නිසින්නං අජ්ඣොත්ථරමානා ගන්ත්වා පරිවාරෙත්වා මාරස්ස සංදෙසං සමුදික්ඛමානා අට්ඨාසි. තතො මාරබලෙ බොධිමණ්ඩමුපසංකමන්තෙයෙව තෙසං සක්කාදීනං එකොපි ඨාතුං නාසක්ඛි. සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙනෙව පලායිංසු. සක්කො පන දෙවරාජා තං විජයුත්තරසඞ්ඛං පිට්ඨියං කත්වා පලායිත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියං අට්ඨාසි. මහාබ්‍රහ්මා සෙතච්ඡත්තං චක්කවාළකොටියං ඨපෙත්වා බ්‍රහ්මලොකමෙව අගමාසි කාලො නාගරාජා සබ්බනාටකානි ඡඩ්ඩෙත්වා පඨවියං නිමුජ්ජිත්වා පඤ්චයොජනසතිකං මඤ්ජෙරිකනාගභවනං ගන්ත්වා හත්ථෙන මුඛං පිදහිත්වා නිපජ්ජි. එකාදෙවතාපි තත්ථ ඨාතුං සමත්ථා නාම නාහොසි. මහාපුරිසො පන සුඤ්ඤෙ විමානෙ මහාබ්‍රහ්මා විය එකකොව නිසීදි. ඉදානි මාරො ආගමිස්සතීති පඨමමෙව අනෙකරූපානි අනිට්ඨානි දුන්නිමිත්තානි පාතුරහංසු.

පමත්තබන්ධුස්ස ච යුද්ධකාලෙ තිලොකබන්ධුස්ස ච වත්තමානෙ,
උක්කා සමන්තා නිපතිංසු ඝොරා ධූමන්ධකාරා ච දිසා අහෙසුං.

අචෙතනායම්පි සචෙතනා ව යා තා වියොගං පතිනෙව කාමිනී,
ලතාව වාතාභිහතා සසාගරා පකම්පි නානා සධරා ධරාධරා.

අහෙසුංඛුභිතජලා සමුද්දා වහිංසු නජ්ජො පටිලොමමෙව,
කූටානි නානාතරුසඞ්කටානි භෙත්වා ගිරීනං පඨවිං ගමිංසු.

පවායි වාතො එරුසො සමන්තා නිඝාතසද්දො තුමුලො අහොසි,
භජ්ජිච්ච ඝොරං රවිරන්ධකාරං කවන්ධරූපං ගගනෙ චරිත්ථ.

එවම්පකාරං අසිවං අනිට්ඨං ආකාසගං භූමිගතඤ්ච ඝොරං,
අනෙකරූපං කිර දුන්නිමිත්තං අහොසි මාරාගමනෙ සමන්තා.

තං දෙවදෙවං අභිහන්තුකාමං කාමන්තු දිස්වා පන දෙවසඞ්ඝා,
භාභාති සද්දං අනුකම්පමානො අකංසු සබ්බං අමරඞ්ගනාහි.

විහඞ්ගමානං ගරුළොව මජ්ඣෙ මජ්ඣෙ මිගානං පරමොව සීහො,
මහායසො මාරබලස්ස මජ්ඣෙ විසාරදෙ වීතභයො නිසීදි.

අථ මාරො සිද්ධත්ථං භිංසාපෙත්වා පලාපෙස්සාමීති වාතවස්සං පහරණවස්සං පාසාණවස්සං පුන අඞ්ගාර කුක්කුල වාලිකා කලලන්ධකාරවුට්ඨිහි නවහි බොධිසත්තං පලාපෙතුං අසක්කොන්තො කුද්ධමානසො කිං භණෙ තිට්ඨථ ඉමං සිද්ධත්ථමසිද්ධත්ථං කරොථ ගණ්හථ ඡින්දථ බන්ධථ පලාපෙථාති මාරපරිසං ආණාපෙත්වා සයං ගිරිමෙඛලස්ස ඛන්ධෙ නිසීදිත්වා එකෙන කරෙන සරං භමයන්තො බොධිසත්තමුපසංකමිත්වා භො සිද්ධත්ථ උට්ඨහ පල්ලඞ්කාති ආහ. මාරපරිසාපි මහාසත්තස්ස අතිඝොරං පීළමකාසි. අථ මහාසත්තොපි තං සමාරං මාරබලං ඛන්ති මෙත්තා විරිය පඤ්ඤාදීනං අත්තනො පාරමීනං ආනුභාවෙන විධංසෙත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්චූසසමයෙ සබ්බ බුද්ධානං ආචිණ්ණෙ පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා ආනාපාන චතුජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො මග්ගපටිපාටියා අධිගතෙන චතුත්ථමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා සබ්බබුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣිත්වා සබ්බබුද්ධාචිණ්ණං 'අනෙකජාතිසංසාරං–පෙ–තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා'ති උදානං උදානෙසි, උදානෙත්වා නිසින්නස්ස භගවතො එතදහොසි: අහං කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි ඉමස්ස පල්ලඞ්කස්ස කාරණා සන්ධාවිං අයං මෙ පල්ලඞ්කො වීරපල්ලඞ්කො එත්ථ මෙ නිසින්නස්ස යාව සඞ්කප්පා න පරිපුණ්ණා න තාව ඉතො වුට්ඨහිස්සාමීති අනෙකකොටිසතසහස්සසඞ්ඛා සමාපත්තියො සමාපජ්ජන්තො සත්තාහං තත්ථෙව නිසීදි.

යං සන්ධාය වුත්තං:– "අථ ඛො භගවා සත්තාහං එකපල්ලඞ්කෙන නිසීදි විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී"ති. අථෙකච්චානං දෙවතානං අජ්ජාපි තාව නූන සිද්ධත්ථස්ස කත්තබ්බකිච්චමත්ථි පල්ලඞ්කස්මිං ආලයං න විජහතීති පරිවිතක්කො උදපාදි අථ සත්ථා දෙවතානං විතක්කං ඤත්වා තාසං විතක්කූපසමනත්ථං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා යමකපාටිහාරියං දස්සෙසි. එවං ඉමිනා පාටිහාරියෙන දෙවතානං විතක්කං වූපසමෙත්වා පල්ලඞ්කතො ඊසකං පාචීනනිස්සිතං උත්තරදිසාභාගෙ ඨත්වා ඉමස්මිං වත මෙ පල්ලඞ්කෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිතන්ති චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පූරිතානං පාරමීනං ඵලාධිගමනට්ඨානන්ති පල්ලඞ්කං අනිමිසෙහි අක්ඛීහි ඔලොකයමානො සත්තාහං වීතිනාමෙසි. තං ඨානං

අනිමිසචෙතියං නාම ජාතං. අථ පල්ලඞ්කස්ස ච ඨිතට්ඨානස්ස ච අන්තරා චඞ්කමං මාපෙත්වා පුරත්ථිමපච්ඡිමතො ආයතෙ රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමන්තො සත්තාහං වීතිනාමෙසි. තං ඨානං රතනචෙතියං නාම ජාතං. චතුත්ථෙ සත්තාහෙ බොධිතො පච්ඡිමුත්තරදිසාභාගෙ දෙවතා රතනඝරං මාපයිංසු. තත්ථ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා අභිධම්මපිටකං විචිනන්තො සත්තාහං වීතිනාමෙසි. තං ඨානං රතනඝරචෙතියං නාම ජාතං. එවං බොධිසමීපෙයෙව චත්තාරි සත්තාහානි වීතිනාමෙත්වා පඤ්චමෙ සත්තාහෙ බොධිරුක්ඛමූලා යෙන අජපාලනිග්‍රොධො තෙනුපසඞ්කමි. තත්‍රාපි ධම්මං විචිනන්තො විමුත්තිසුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තො නිසීදි. තත්ථ සත්තාහං වීතිනාමෙත්වා මුචලින්දමූලමගමාසි. තත්ථ සත්තාහවද්දලිකාය උප්පන්නාය සීතාදීනං පටිබාහනත්ථං මුචලින්දෙන නාගරාජෙන සත්තක්ඛත්තුං භොගෙහි පරික්ඛිත්තො අසම්බාධාය ගන්ධකුටියා විහරන්තො විය විමුත්ති සුඛං පටිසංවෙදියමානො තත්‍ර සත්තාහං වීතිනාමෙත්වා රාජායතනමුපසං කමි. තත්‍රාපි විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදීයෙව සත්තාහං නිසීදි. එත්තාවතා සත්තසත්තාහානි පරිපුණ්ණානි එත්ථන්තරෙ භගවතො නෙව මුඛධොවනං න සරීරපටිජග්ගනං න නහානකිච්චං අහොසි. ඵලසුඛෙනෙව වීතිවත්තෙසි. අථ සත්ථා සත්තසත්තාහමත්ථකෙ එකූනපඤ්ඤාසතිමෙ දිවසෙ සක්කෙන දෙවානමින්දෙන උපනීතෙන නාගලතාදන්තකට්ඨෙන ච අනොතත්තදහොදකෙන ච මුඛං ධොවිත්වා තත්ථෙව රාජායතනමූලෙ නිසීදි. තස්මිං සමයෙ තපස්සුභල්ලුකා නාම වෙ වාණිජා ඤාතිසාලොහිතාය දෙවතාය සත්ථු ආහාරදානෙ උස්සාහිතා මන්ථඤ්ච මධුපිණ්ඩිකඤ්ච ආදාය පතිගණ්හාතු භගවා ඉමං ආහාරං අනුකම්පං උපාදායාති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අට්ඨංසු. භගවා පායාසපටිග්ගහණදිවසෙයෙව දෙවදත්තියස්ස පත්තස්ස අන්තරහිතත්තා 'න ඛො තථාගතා හත්ථෙසු පතිගණ්හන්ති කිම්හි නු ඛො අහං ඉමං පතිගණ්හෙය්‍ය'න්ති චින්තෙසි. අථස්ස භගවතො අජ්ඣාසයං විදිත්වා චතූහි දිසාහි චත්තාරො මහාරාජානො ඉන්දනීල මණිමයෙ චත්තාරො පත්තෙ උපනාමෙසුං. භගවා තෙ පටික්ඛිපි. පුන මුග්ගවණ්ණසිලාමයෙ චත්තාරො පත්තෙ උපනාමෙසුං. භගවා තෙසං චතුන්නම්පි දෙවපුත්තානං අනුකම්පාය පටිග්ගහෙත්වා එකභාවං උප නෙත්වා තස්මිං පච්චග්ඝෙ සෙලමයෙ පත්තෙ ආහාරං පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා අනුමොදනමකාසි. තෙ වෙ භාතරො වාණිජා බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච සරණං ගන්ත්වා වෙවාචිකා උපාසකා අහෙසුං. සත්ථා අජපාල නිග්‍රොධමෙව ගන්ත්වා නිග්‍රොධමූලෙ නිසීදි. අථස්ස තත්ථ නිසින්න මත්තස්සෙව අධිගතස්ස ධම්මස්ස ගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සබ්බ බුද්ධානං ආචිණ්ණො "අධිගතො ඛො ම්‍යායං ධම්මො"ති ආදිනා පරෙසං ධම්මං අදෙසෙතුකාමතාකාරප්පත්තො පරිවිතක්කො උදපාදි. අථ බ්‍රහ්මා සහම්පති නස්සති වත භො ලොකොති දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු සක්ක සුයාම සන්තුසිත නිම්මානරතී පරනිම්මිතවසවත්තී මහාබ්‍රහ්මානො ගහෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා දෙසෙතු භන්තෙ භගවා ධම්මන්ති ආදිනා නයෙන ධම්මදෙසනං ආයාචි. අථ සත්ථා තස්ස පටිඤ්ඤං දත්වා

කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යන්ති චින්තෙන්තො ආළාරුද්දකානං කාලකතභාවං ඤත්වා බහූපකාරා ඛො මෙ පඤ්චවග්ගියා භික්ඛූති පඤ්චවග්ගියෙ ආරබ්භ මනසිකාරං කත්වා කහං නු ඛො එතරහි විහරන්තීති ආවජ්ජෙන්තො බාරාණසියං මිගදායෙති ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා ධම්මචක්කං පවත්තෙස්සාමීති කතිපාහං බොධිමණ්ඩසාමන්තෙයෙව පිණ්ඩාය චරන්තො විහරිත්වා ආසාළ්හිපුණ්ණමාය බාරාණසිං ගමිස්සාමීති පත්තචීවරමාදාය අට්ඨාරසයොජනමග්ගං පටිපජ්ජි. අන්තරාමග්ගෙ හත්ථුපගං උපකං නාම ආජීවකං දිස්වා තස්ස අත්තනො බුද්ධභාවං අචික්ඛිත්වා තං දිවසංයෙව සායණ්හසමයෙ ඉසිපතනං අගමාසි. පඤ්චවග්ගියා පන තථාගතං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා අයං ආවුසො සමණො ගොතමො පච්චයබාහුල්ලාය ආවත්තො පරිපුණ්ණකායො පීණින්ද්‍රියො සුවණ්ණවණ්ණො හුත්වා ආගච්ඡති ඉමස්ස අභිවාදනානි න කරිස්සාම ආසනමත්තං පන පඤ්ඤපෙස්සාමාති කතිකං අකංසු. භගවා තෙසං චිත්තාචාරං ඤත්වා සබ්බසත්තෙසු අනොදිස්සකවසෙන ඵරණසමත්ථං මෙත්තචිත්තං සංඛිපිත්වා ඔදිස්සකවසෙන මෙත්තචිත්තෙන ඵරි, තෙ භගවතා මෙත්තචිත්තෙන ඵුට්ඨා තථාගතෙ උපසඞ්කමන්තෙ උපසඞ්කමන්තෙ සකාය කතිකාය සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තා අභිවාදනාදීනි සබ්බකිච්චානි අකංසු. අථ භගවා අත්තනො බුද්ධභාවං තෙසං ඤාපෙත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා උත්තරසාළ්හනක්ඛත්තෙ වත්තමානෙ. අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි පරිවුතො පඤ්චවග්ගියෙ ථෙරෙ ආමන්තෙත්වා ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තන්තං දෙසෙසි. තෙසු අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤො දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙන්තො සුත්තපරියොසානෙ අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

තෙන වුත්තං:–

> අහමෙතරහි සම්බුද්ධො ගොතමො සක්‍යවඩ්ඪනො,
> පධානං පදහිත්වාන පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.
>
> බ්‍රහ්මුනා යාචිතො සන්තො ධම්මචක්කං පවත්තයිං,
> අට්ඨාරසන්නං කොටීනං පඨමාභිසමයො අහුති.

තත්ථ **අහ**න්ති අත්තානං නිද්දිසති; **එතරහී**ති අස්මිං කාලෙ; **සක්‍යවඩ්ඪනො**ති සාකියකුලවඩ්ඪනො; "සක්‍යපුඞ්ගවො"තිපි පාඨො; **පධාන**න්ති විරියං වුච්චති; **පදහිත්වා**ති ඝටෙත්වා වායමෙත්වා දුක්කරකාරිකං කත්වාති අත්ථො; **අට්ඨාරසන්නං කොටීන**න්ති බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තන්තකථාය අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරප්පමුඛානං අට්ඨාරසන්නං බ්‍රහ්මකොටීනං පඨමාභිසමයො අහොසීති අත්ථො. ඉදානි භගවා අතීතං කථෙත්වා අනාගතං අභිසමයං කථෙන්තො:–

> තතො පරඤ්ච දෙසෙන්තො නරමරූනං සමාගමෙ,
> ගණනාය න වත්තබ්බො දුතියාභිසමයො අහුති– ආදිමාහ.

තත්ථ **නරමරූනං සමාගමෙ**ති තතො අපරෙන සමයෙන මහාමඞ්ගලසමාගමෙ දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු දෙවමනුස්සානං මජ්ඣෙ මඞ්ගලසුත්තපරියොසානෙ ගණනපථං වීතිවත්තානං නරදෙවානං, **දුතියාභිසමයො අහූ**ති භෙස්සතීති අත්ථො; අනාගතවචනෙ වත්තබ්බෙ සොතපතිතත්තා අහූති අතීතවචනං වුත්තං කාලවිපරියාසවසෙන වා, එස නයො ඉතො පරෙසු ඊදිසෙසු වචනෙසු ච. පුන රාහුලොවාදසුත්තන්තදෙසනාය ගණනපථවීතිවත්තෙන සත්තෙන අභිසමයාමතපානං පායෙසි. අයං තතියාභිසමයො.

තෙන වුත්තං:–

ඉධෙවාහං එතරහි ඔවදිස්සාමි අත්‍රජං,
ගණනාය න වත්තබ්බො තතියාභිසමයො අහූති.

භගවතො කිර එකොව සාවකසන්නිපාතො අහොසි. උරුවෙලකස්සපානං ජටිලානං සහස්සං ද්වින්නං අග්ගසාවකානං අඩ්ඪතියසතානීති ඉමෙසං අඩ්ඪතෙළසසතානං සන්නිපාතො අහොසි.

තෙන වුත්තං:–

එකොසි සන්නිපාතො මෙ සාවකානං මහෙසිනං,
අඩ්ඪතෙළසසතානං භික්ඛූනාසි සමාගමොති.

තත්ථ **එකොසී**ති එකොව ආසි; **අඩ්ඪතෙළසසතාන**න්ති පඤ්ඤාසාධිකානං ද්වාදසසතානං; **භික්ඛූනාසී**ති භික්ඛූනං ආසි; තෙසං පන මජ්ඣගතො භගවා චතුරඞ්ගසන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අථ භගවා අත්තනො පවත්තිං දස්සෙන්තො:–

විරොචමානො විමලො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මජ්ඣගො,
දදාමි පත්ථිතං සබ්බං මණීව සබ්බකාමදොති.

ආදිමාහ.

තත්ථ **විරොචමානො**ති බුද්ධසිරියා විරොචමානො; **විමලො**ති විගතරාගාදිකිලෙසමලො; **මණීව සබ්බකාමදො**ති චින්තාමණි විය සබ්බකාමදදො අහම්පි ඉච්ඡිතං පත්ථිතං සබ්බං ලොකියලොකුත්තරසුඛවිසෙසං දෙමීති අත්ථො; ඉදානි පත්ථිතපත්ථනං දස්සෙන්තො:–

ඵලමාකඞ්ඛමානානං භවච්ඡන්දජහෙසිනං,
චතුසච්චං පකාසෙමි අනුකම්පාය පාණිනන්ති.

ආදිමාහ.

තත්ථ **ඵල**න්ති සොතාපත්තිඵලාදිකං චතුබ්බිධං ඵලං; **භවච්ඡන්දජහෙසින**න්ති භවතණ්හාපහායීනං; භවතණ්හං පජහිතුකාමානං; **අනුකම්පායා**ති අනුද්දයාය; ඉදානි චතුසච්චප්පකාසනෙ අභිසමයං දස්සෙන්තො දසවීසසහස්සානන්ති ආදිමාහ:–

තත්ථ **දසවීසසහස්සාන**න්ති දසසහස්සානඤ්ච වීසතිසහස්සානඤ්ච; **එකද්වින්න**න්ති ආදිනා නයෙනාති අත්ථො; නවම දසම ගාථා උත්තානත්ථාව එකාදසම ද්වාදසම ගාථාසු **ඉදානෙතරහී**ති උභොපි එකත්ථා වෙනෙය්‍යවසෙන 'පුරිසපුග්ගලා' විය වුත්තා; අථවා **ඉදානී**ති මයි උප්පන්නෙ; **එතරහී**ති ධම්මං දෙසෙන්තෙ; **අප්පත්තමානසා**ති අප්පත්තඅරහත්තඵලා; **අරියඤ්ජස**න්ති අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං; **ථොමයන්තා**ති පසංසන්තා; **බුජ්ඣිස්සන්තී**ති අනාගතෙ චතුසච්චධම්මං පටිවිජ්ඣිස්සන්තීති වරිස්සන්තීති අත්ථො; **සංසාරසරිත**න්ති සංසාරසාගරං; ඉදානි **අත්තනො** ජාතනගරාදිං දස්සෙන්තො:-

නගරං කපිලවත්ථු මෙ රාජා සුද්ධොදනො පිතා,
මය්හං ජනෙත්තිකා මාතා මායා දෙවීති වුච්චති.

ඌනතිංසානි වස්සානි අගාරමජ්ඣ සො වසිං,
රම්මො සුරම්මො සුභකො[1] තයො පාසාදමුත්තමා.

චත්තාලීසසහස්සානි නාරියො සමලඞ්කතා,
යසොධරා[2] නාම නාරී රාහුලො නාම අත්‍රජො.

නිමිත්තෙ චතුරො දිස්වා අස්සයානෙන නික්ඛමිං,
ඡබ්බස්සං පධානචාරං අචරිං දුක්කරං අහං.

බාරාණසියං[3] ඉසිපතනෙ ජිනචක්කං පවත්තිතං,
අහං ගොතමසම්බුද්ධො සරණො සබ්බපාණිනං.

කොලිතො උපතිස්සො ච ද්වෙ භික්ඛූ අග්ගසාවකා,
ආනන්දො නාමුපට්ඨාකො සන්තිකාවචරො මම.

ඛෙමා උප්පලවණ්ණා ච භික්ඛුනී අග්ගසාවිකා,
චිත්තො ච හත්ථාලවකො අග්ගුපට්ඨාකුපාසකා.

නන්දමාතා ච උත්තරා අග්ගුපට්ඨිකුපාසිකා,
අහං අස්සත්ථමූලම්හි පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

ව්‍යාමප්පභා සදා මය්හං සොළසහත්ථමුග්ගතා,
අප්පං වස්සසතං ආයු ඉදානෙතරහි විජ්ජති.

තාවතා තිට්ඨමානොහං තාරෙමි ජනතං බහුං,
ඨපයිත්වාන ධම්මුක්කං පච්ඡිමං ජනබොධනං.

අහම්පි න චිරස්සෙව සද්ධිං සාවකසඞ්ඝතො,
ඉධෙව පරිනිබ්බිස්සං අග්ගිවාහාරසඞ්ඛයාති.

ආදිමාහ.

1. සුචන්දක කොකනද කොඤ්චාගොති-සබ්බත්ථ.
2. සී. II. III & IV. සුභද්දකා.
3. සී. I. II & IV. බ්‍රහ්මදත්ත.

මම පන රම්ම සුරම්ම සුභ නාමකා තයො පාසාදා නවභූමක සත්ත භූමක පඤ්චභූමකා, චත්තාළීසසහස්සානි නාටකිත්ථියො, යසොධරා නාම මම අග්ගමහෙසි, සොහං චත්තාරො නිමිත්තෙ දිස්වා අස්සයානෙන මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිං. තතො ඡබ්බස්සානි පධානං පදහිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය උරුවෙලායං සෙනානීනිගමෙ සෙනානීකුටුම්බිකස්ස ධීතාය සම්පසාදජාතාය සුජාතාය නාම දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාවිහාරං කත්වා සායණ්හසමයෙ සොත්ථියෙන නාම තිණහාරකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා අස්සත්ථබොධිරුක්ඛමූලං උපගන්ත්වා තත්ථ මාරබලං විධංසෙත්වා සම්බොධිං පත්තොස්මීති සබ්බං ව්‍යාකාසි.

තත්ථ **සද්ධිං සාවකසඞ්ඝතොති** සද්ධිං සාවකසඞ්ඝෙන; **පරිනිබ්බිස්සන්ති** පරිනිබ්බායිස්සාමි; **අග්ගිවාහාරසඞ්ඛයාති** අග්ගි විය ඉන්ධනක්ඛයෙන යථා අග්ගි නිරුපාදානො නිබ්බායති එවං අහම්පි නිරුපාදානො පරිනිබ්බායිස්සාමීති අත්ථො; **ගුණධරවරදෙහොති** ඡ අසාධාරණ ඤාණාදි ගුණධරො අයං දෙහො; **තානි ච අතුලතෙජාති** අග්ගසාවකයුගාදීනි තානි අසදිසතෙජානි, **ඉමානි ච දසබලානීති** එතානි ච සාරීර දසබලානි, **සමන්තරහෙස්සන්තීති** සබ්බානි වුත්තානි වුත්තප්පකාරානි අන්තරධායිස්සන්ති නස්සිස්සන්ති; **නනු රිත්තා සබ්බසඞ්ඛාරාති** එත්ථ **නනු** ඉති අනුමතිඅත්ථෙ නිපාතො, **රිත්තකාති** නිච්චසාරධුවසාරරහිතත්තා රිත්තකා තුච්ඡා, සබ්බමෙව පන මෙ සඞ්ඛතං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගනිරොධධම්මං හුත්වා අභාවතො අනිච්චං උප්පාදාදිපටිපීළිතත්තා දුක්ඛං අවසවත්තනතො අනත්තාති තස්මා සඞ්ඛාරෙ ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අමතමසඞ්ඛතං අච්චුතිරසං නිබ්බාණං අධිගච්ඡථ; අයං අම්හාකං අනුසාසනී ඉදානි අම්හාකං සාසනං අප්පමාදෙන සම්පාදෙථාති; දෙසනාපරියොසානෙ කිර දෙවතානං කොටිසහස්සස්ස අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තානි විමුච්චිංසු, සෙසමග්ගඵලෙසු පතිට්ඨිතා පන ගණනපථං වීතිවත්තා අහෙසුං. එවං භගවා කප්ප නාම ජාති ආදි වවත්ථිතං සකලම්පි බුද්ධවංසං. ආකාසෙ රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමන්තොව කථෙත්වා ඤාතිජනං වන්දාපෙත්වා ආකාසතො ඔතරිත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි. නිසින්නෙ පන භගවති ලොකනාථෙ සිඛාප්පත්තො ඤාතිසමාගමො අහොසි. සබ්බෙ එකග්ගචිත්තා නිසීදිංසු. තතො මහාමෙඝො පොක්ඛරවස්සං වස්සි. තම්බවණ්ණං උදකං හෙට්ඨා විරවන්තං ගච්ඡති. තෙමෙතුකාමොව තෙමෙති. අතෙමෙතුකාමස්ස සරීරෙ බින්දුමත්තම්පි න පතති. තං දිස්වා සබ්බෙ අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතා හුත්වා අහො අච්ඡරියං අබ්භුතන්ති කථං සමුට්ඨාපෙසුං. තං සුත්වා සත්ථා න ඉදානිමෙව මය්හං ඤාතිසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සි, අතීතෙපි වස්සීති ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා වෙස්සන්තරජාතකං කථෙසි. සා ධම්මදෙසනා සාත්ථිකා ජාතා. තතො භගවා උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසි.

අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙ චතුරො ආසුං විනායකාති ආදිකා අට්ඨාරසගාථා සංගීතිකාරකෙහි ඨපිතා නිගමනගාථා වෙදිතබ්බා. සෙස ගාථාසු සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

ඉති මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධවංසට්ඨකථාය ගොතමබුද්ධවංසවණ්ණනා සමත්තා.

පඤ්චවීසතිමො බුද්ධවංසො සමත්තො.

ඉමස්මිං පන සකලෙපි බුද්ධවංසෙ නිද්දිට්ඨානං පඤ්චවීසතියා බුද්ධානං අට්ඨ වෙමත්තානි වෙදිතබ්බානි. කතමානි අට්ඨ? **ආයුවෙමත්තං, පමාණවෙමත්තං, කුලවෙමත්තං, පධානවෙමත්තං, රංසිවෙමත්තං, යානවෙමත්තං, බොධිරුක්ඛවෙමත්තං, පල්ලඞ්කවෙමත්ත**න්ති. තත්ථ ආයුවෙමත්තං නාම:- කෙචි දීඝායුකා හොන්ති කෙචි අප්පායුකා තථාහි දීපඞ්කරො කොණ්ඩඤ්ඤො අනොමදස්සී පදුමො පදුමුත්තරො අත්ථදස්සී ධම්මදස්සී සිද්ධත්ථො තිස්සොති ඉමෙ නව බුද්ධා වස්සසතසහස්සායුකා අහෙසුං; මඞ්ගලො සුමනො සොභිතො නාරදො සුමෙධො සුජාතො පියදස්සී ඵුස්සොති ඉමෙ අට්ඨ බුද්ධා නවුතිවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං; රෙවතො වෙස්සභූ චාති ඉමෙ ද්වෙ බුද්ධා සට්ඨිවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං; විපස්සී භගවා අසීතිවස්සසහස්සායුකො අහොසි; සිඛී කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපො ඉති ඉමෙ චත්තාරො බුද්ධා යථාක්කමෙන සත්තති චත්තාළීස තිංස වීසං වස්සසහස්සායුකා අහෙසුං; අම්හාකං භගවතො වස්සසතං ආයුප්පමාණං අහොසි; උපචිතපුඤ්ඤසම්භාරානං දීඝායුකසංවත්තනියකම්මසමුපෙතානං පි බුද්ධානං යුගවසෙන ආයුප්පමාණං අප්පමාණං අහොසි; අයං ආයුවෙමත්තතා නාම. පමාණවෙමත්තං නාම:- කෙචි දීඝා හොන්ති කෙචි රස්සා තථාහි දීපඞ්කර රෙවත පියදස්සී අත්ථදස්සී ධම්මදස්සී විපස්සී බුද්ධානං අසීතිහත්ථුබ්බෙධං සරීරප්පමාණං අහොසි, කොණ්ඩඤ්ඤ මඞ්ගල නාරද සුමෙධානං අට්ඨාසීතිහත්ථුබ්බෙධො කායො අහොසි; සුමනස්ස නවුතිහත්ථුබ්බෙධං සරීරං අහොසි; සොභිත අනොමදස්සී පදුම පදුමුත්තර ඵුස්ස බුද්ධානං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං සරීරං අහොසි; සුජාතො පණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධසරීරො අහොසි; සිද්ධත්ථ තිස්ස වෙස්සභූනො සට්ඨිහත්ථුබ්බෙධා අහෙසුං; සිඛී සත්තතිහත්ථුබ්බෙධො අහොසි; කකුසන්ධ කොණාගමන කස්සපා යථාක්කමෙන චත්තාළීස තිංස විංසති හත්ථුබ්බෙධා අහෙසුං; අම්හාකං භගවා අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධො අහොසි; අයං පමාණවෙමත්තතා නාම. කුලවෙමත්තං නාම:- කෙචි ඛත්තියකුලෙ නිබ්බත්තිංසු කෙචි බ්‍රාහ්මණකුලෙ; කකුසන්ධ කොණාගමන කස්සප සම්මාසම්බුද්ධා බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිංසු; සෙසා බාවීසති සම්මාසම්බුද්ධා ඛත්තියකුලෙ; අයං කුලවෙමත්තතා නාම. පධානවෙමත්තං නාම:-දීපඞ්කර කොණ්ඩඤ්ඤ සුමන අනොමදස්සී සුජාත සිද්ධත්ථ කකුසන්ධානං දසමාසිකා පධානචරියා; මඞ්ගල සුමෙධ තිස්ස සිඛීනං අට්ඨමාසිකා; රෙවතස්ස සත්තමාසිකා; සොභිතස්ස චත්තාරො මාසා; පදුම අත්ථදස්සී විපස්සීනං

අඩ්ඪමාසිකා; නාරද පදුමුත්තර ධම්මදස්සී කස්සපානං සත්තාහානි; පියදස්සී ඵුස්ස වෙස්සභූ කොණාගමනානං ඡ මාසිකා; අම්හාකං බුද්ධස්ස ඡබ්බස්සානි පධානචරියා අහොසි; අයං පධානවෙමත්තතා නාම. රස්මිවෙමත්තතං නාම:- මඞ්ගලස්ස කිර සම්මාසම්බුද්ධස්ස සරීරරස්මි දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි; පදුමුත්තරබුද්ධස්ස ද්වාදසයොජනිකා අහොසි; විපස්සිස්ස භගවතො සත්තයොජනිකා අහොසි; සිඛිස්ස තියොජනප්පමාණා; කකුසන්ධස්ස භගවතො දසයොජනිකා; අම්හාකං භගවතො සමන්තා ව්‍යාමමත්තා; සෙසානං අනියතා අහොසි; අයං රස්මිවෙමත්තතා නාම අජ්ඣාසයපටිබද්ධා; යො යත්තකං ඉච්ඡති තස්ස සරීරප්පභා තත්තකං ඵරති; පටිවිද්ධගුණෙ පන කස්සචි වෙමත්තතං නාම නත්ථි; අයං රස්මිවෙමත්තතා නාම. යානවෙමත්තතං නාම:-කෙචි හත්ථියානෙන නික්ඛමන්ති; කෙචි අස්සරථපදපාසාදසිවිකාදිසු අඤ්ඤතරෙන නික්ඛමන්ති තත්ථ දීපඞ්කර සුමන සුමෙධ ඵුස්ස සිඛි කොණාගමනා හත්ථියානෙන නික්ඛමිංසු; කොණ්ඩඤ්ඤ රෙවත පදුම පියදස්සී කකුසන්ධා පන රථයානෙන; මඞ්ගල සුජාත අත්ථදස්සී තිස්ස ගොතමා අස්සයානෙන; අනොමදස්සී සිද්ධත්ථ වෙස්සභූනො සිවිකායානෙන; නාරදො පාදෙන; සොභිත පදුමුත්තර ධම්මදස්සී කස්සපා පාසාදෙන නික්ඛමිංසු; අයං යානවෙමත්තතා නාම. බොධිරුක්ඛවෙමත්තතං නාම:- දීපඞ්කරස්ස භගවතො කපිත්ථරුක්ඛො බොධි; කොණ්ඩඤ්ඤස්ස සාලකල්‍යාණිරුක්ඛො බොධි; මඞ්ගල සුමන රෙවත සොභිතානං නාගරුක්ඛො බොධි; අනොමදස්සිනො අජ්ජුනරුක්ඛො බොධි; පදුම නාරදානං මහාසොණරුක්ඛො බොධි; පදුමුත්තරස්ස සරලරුක්ඛො බොධි; සුමෙධස්ස නීපො; සුජාතස්ස වෙළු; පියදස්සිනො කකුධො; අත්ථදස්සිස්ස චම්පකරුක්ඛො; ධම්මදස්සිස්ස කුරවකරුක්ඛො; සිද්ධත්ථස්ස කණිකාරො; තිස්සස්ස අසනො; ඵුස්සස්ස ආමලරුක්ඛො; විපස්සිස්ස පාටලීරුක්ඛො; සිඛිස්ස පුණ්ඩරීකරුක්ඛො; වෙස්සභුස්ස සාලරුක්ඛො; කකුසන්ධස්ස සිරීසරුක්ඛො; කොණාගමනස්ස උදුම්බරරුක්ඛො; කස්සපස්ස නිග්‍රොධො; ගොතමස්ස අස්සත්ථො'ති; අයං බොධිරුක්ඛවෙමත්තතා නාම. පල්ලඞ්කවෙමත්තතං නාම:- දීපඞ්කර රෙවත පියදස්සී අත්ථදස්සී ධම්මදස්සී විපස්සීනං තෙපණ්ණාසහත්ථපල්ලඞ්කා අහෙසුං; කොණ්ඩඤ්ඤ මඞ්ගල නාරද සුමෙධානං සත්තපණ්ණාසහත්ථා; සුමනස්ස සට්ඨිහත්ථො පල්ලඞ්කො අහොසි; සොභිත අනොමදස්සී පදුම පදුමුත්තර ඵුස්සානං අට්ඨතිංසහත්ථා; සුජාතස්ස ඡත්තිංසහත්ථො; සිද්ධත්ථ තිස්ස වෙස්සභූනං චත්තාළීසහත්ථා; සිඛිස්ස ඡත්තිංසහත්ථො; කකුසන්ධස්ස ඡබ්බීසතිහත්ථො; කොණාගමනස්ස වීසතිහත්ථො; කස්සපස්ස පඤ්චදසහත්ථො; ගොතමස්ස චුද්දසහත්ථො පල්ලඞ්කො අහොසි; අයං පල්ලඞ්කවෙමත්තතා නාම. සබ්බබුද්ධානං පන චත්තාරි අවිජහිතට්ඨානානි නාම හොන්ති, සබ්බබුද්ධානං බොධිපල්ලඞ්කො අවිජහිතො එකස්මිං යෙව ඨානෙ හොති; ධම්මචක්කප්පවත්තනං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අවිජහිතමෙව හොති; දෙවොරොහනකාලෙ සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ පඨමපාදට්ඨානං අවිජහිතමෙව හොති; ජෙතවනෙ ගන්ධකුටියා චත්තාරි මඤ්චපාදට්ඨානානි අවිජහිතානි හොන්ති; විහාරො පන ඛුද්දකොපි මහන්තොපි හොති; න විජහති එව නගරං;

අම්හාකං යෙව භගවතො සහජාතපරිච්ඡෙදඤ්ච නක්ඛත්තපරිච්ඡෙදඤ්ච දීපෙසුං. අම්හාකං සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙන කිර සද්ධිං රාහුලමාතා ඡන්නො කන්ථකො නිධිකුම්භො මහාබොධි කාළුදායීති ඉමානි සත්ත සහජාතානි; අයං සහජාතපරිච්ඡෙදො. මහාපුරිසො පන උත්තරාසාළ්හනක්ඛත්තෙන මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමි, මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමි, ධම්මචක්කං පවත්තෙසි, යමකපාටිහාරියං අකාසි; විසාඛනක්ඛත්තෙන ජාතො ච අභිසම්බුද්ධො ච පරිනිබ්බුතො ච; මාඝනක්ඛත්තෙන තස්ස සාවකසන්නිපාතො ච ආයුසඞ්ඛාරවොස්සජ්ජනඤ්ච අහොසි; අස්සයුජනක්ඛත්තෙන දෙවොරොහණඤ්ච; අයං නක්ඛත්තපරිච්ඡෙදොති. ඉදානි සබ්බෙසං පන බුද්ධානං අසාධාරණධම්මතං පකාසයිස්සාම, සම්බුද්ධානං සමතිංසවිධා ධම්මතා. සෙය්‍යථිදං? පච්ඡිමභවිකබොධිසත්තස්ස සම්පජානස්ස මාතුකුච්ඡිඔක්කමනං, මාතුකුච්ඡියං පල්ලඞ්කෙන බහිමුඛාවලොකනං, ඨිතාය බොධිසත්තස්ස මාතුයා විජායනං, අරඤ්ඤෙ යෙව මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමණං, කඤ්චනපට්ටෙසු පතිට්ඨිතපාදානං උත්තරාභිමුඛානං සත්තපදවීතිහාරානං ගන්ත්වා චතුද්දිසං ඔලොකෙත්වා සීහනාදනදනං, චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා ජාතපුත්තානං මහාසත්තානං මහාභිනික්ඛමණං, අරහද්ධජං සමාදාය පබ්බජිත්වා සබ්බහෙට්ඨිමෙන පරිච්ඡෙදෙන සත්තාහං පධානචරියා, සම්බොධිං පාපුණනදිවසෙ පායාසභොජනං, තිණසන්ථාරෙ නිසීදිත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාධිගමො, ආනාපානකම්මට්ඨානපරිකම්මං, මාරබලවිද්ධංසනං, බොධිපල්ලඞ්කෙ යෙව තිස්සො විජ්ජා ආදිං කත්වා අසාධාරණඤාණාදි ගුණපටිලාභො, සත්ත සත්තාහං බොධිසමීපෙ යෙව වීතිනාමනං, මහාබ්‍රහ්මුනො ධම්මදෙසනත්ථාය ආයාචනං, ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනං, මාඝපුණ්ණමාය චතුරඞ්ගිකසන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසො, ජෙතවනට්ඨානෙ නිබද්ධවාසො, සාවත්ථිනගරද්වාරෙ යමකපාටිහාරියකරණං, තාවතිංසභවනෙ අභිධම්මදෙසනා, සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ දෙවලොකතො ඔතරණං, සතතං ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනං, ද්වීසු ඣානෙසු වෙනෙය්‍යජනාවලොකනං, උප්පන්නෙ වත්ථුස්මිං සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං, උප්පන්නාය අට්ඨුප්පත්තියා ජාතකකථනං, ඤාතිසමාගමෙ බුද්ධවංසකථනං, ආගන්තුකෙහි භික්ඛූහි පටිසන්ථාරකරණං, නිමන්තිතානං වුත්ථවස්සානං අනාපුච්ඡා අගමනං, දිවසෙ දිවසෙ පුරෙභත්ත පච්ඡාභත්ත පඨම මජ්ඣිම පච්ඡිම යාම කිච්චකරණං, පරිනිබ්බාණදිවසෙ මංසරසභොජනං, චතුවීසතිකොටිසතසහස්ස සමාපත්තියො සමාපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බාණන්ති ඉමා සමතිංස සබ්බබුද්ධානං ධම්මතාති. සබ්බබුද්ධානං උද්දිස්ස අභිහටානං චතුන්නං පච්චයානං න සක්කා කෙනචි අන්තරායං කාතුං ආයුනො න සක්කා කෙනචි අන්තරායං කාතුං. තෙන වුත්තං:– "අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං පරූපක්කමෙන තථාගතං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා"ති. බුද්ධානං ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානං අසීතියා අනුබ්‍යඤ්ජනානං න සක්කා කෙනචි අන්තරායං කාතුං බුද්ධරංසීනං න සක්කා කෙනචි අන්තරායං කාතුන්ති ඉමෙ චත්තාරො න අන්තරායිකා ධම්මා නාම.

එත්තාවතා ගතා සිද්ධිං බුද්ධවංසස්ස වණ්ණනා,
සුවණ්ණපදවිඤ්ඤූස විචිත්තනය සොභිතා.

පොරාණට්ඨකථාමග්ගං පාලිඅත්ථප්පකාසකං,
ආදායෙව කතා බුද්ධවංසස්සට්ඨකථා මයා.

පපඤ්චත්ථං විවජ්ජෙත්වා මධුරත්ථස්ස සබ්බසො,
සම්පකාසනතො තස්මා මධුරත්ථප්පකාසිනී.

කාවීරජලසම්පාත පරිපූතමහීතලෙ,
කාවීරපට්ටනෙ රම්මෙ නානා නාරිනරාකුලෙ.

කාරිතෙ කණ්හදාසෙන සණ්හවාචෙන සාධුනා,
විහාරෙ විවිධාකාරචාරුපාකාරගොපුරෙ.

ගොධාසලිලසම්පාතෙ දස්සනීයෙ මනොරමෙ,
හතදුජ්ජනසම්බාධෙ පවිවෙක සුඛෙ සිවෙ.

තත්ථ පාචීනපාසාදතලෙ පරමසීතලෙ,
වසතා බුද්ධවංසස්ස මයා සංවණ්ණනා කතා.

යථා වණ්ණනා'යං ගතා සාධු සිද්ධිං
විනා අන්තරායං තථා ධම්මයුත්තා,
ජනානං විතක්කා විනා චන්තරාව
න්තරායෙන සිද්ධිං ගමිස්සන්තු සාධු.

ඉමං බුද්ධවංසස්ස සංවණ්ණනම්මෙ
කරොන්තෙන යං පත්තං පුඤ්ඤජාතං,
සදා වස්ස චෙවානුභාවෙන ලොකො
ධුවං සන්තමච්චන්තමත්ථං පයාතං.

ඉති මධුරත්ථවිලාසිනී නාම බුද්ධවංසට්ඨකථා නිට්ඨිතා.

ගරූහි ගීත නාමෙන බුද්ධදත්තොති විස්සුතො,
ථෙරො කත්වා අට්ඨකථං මධුරත්ථවිලාසිනිං.

පොත්ථකං ඨපයිත්වෙමං පරම්පරෙ හිතාවහං,
අවිරඤ්ජිතභාවෙන අහො මච්චුවසං ගතො,

ඉති භාණවාරවසෙන ඡබ්බීසති භාණවාරා, ගන්ථවසෙන පඤ්චසතාධිකඡසහස්සගන්ථා, අක්ඛරවසෙන තිසහස්සාධිකා වෙසතසහස්සක්ඛරානි

මධුරත්ථවිලාසිනී

නාම

බුද්ධවංසට්ඨකථාය

සංවණ්ණිතපදානං අනුක්කමණිකා.

INDEX.

පිට්ඨකානි.

පිට්ඨකානි

පිට්ඨකානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨිකානි.

නිට්ඨිතා'යං බුද්ධවංසට්ඨකථාය සංවණ්ණිතපදානං අනුක්කමණිකා.